

Ъ Р У И Н Ш О У

МЛАДИТЕ ЛЪЗОВЕ

НАРОДНА КУЛТУРА

ИЗБРАНИ

РОМАНИ

ЪРУИН ШОУ МЛАДИТЕ ЛЪВОВЕ

Превод: Бистра Винарова, Юлий Генев

chitanka.info

Романът „Младите лъвове“ от известния американски писател. Ъруин Шоу е голямо произведение на съвременната литература, посветено на събитията от Втората световна война.

„Младите лъвове“ е роман за войната и против войната. Сам голям пацифист, макар и участвувал във Втората световна война, Шоу ни описва правдиво, проникновено и увлекателно развитието на събитията, както и психологическата атмосфера на ония усилни времена. В центъра на вниманието на автора са съдбините на трима герои — двама американци и един германец, жизнените пътища на които се кръстосват по друмищата на войната. С тънък усет и с психологическо проникновение Шоу проследява промените и преломите, които войната предизвиква в характерите на тримата герои. Шоу показва зверското лице на фашизма, рисува потресаващи сцени на жестокостта и безсърдечието на нацистите. Не по-малко ярко са обрисувани и отрицателните порядки в армията на САЩ.

Романът е проникнат от хуманизъм, омраза към насилието и гореща любов към хората.

На моята съпруга

ГЛАВА ПЪРВА

Сгушено сред заснежените възвишения на Тирол, селото блестеше в беззвучния полумрак с празничните светлини на електрическата железница като коледна витрина. По засипаните със сняг улици гиздаво облечени хора — местни жители и туристи — си разменяха приветливи усмивки, а белите и канеленокафяви фасади на къщите бяха украсени с гирлянди зеленина в чест на новата 1938 година, която пораждаше толкова много надежди.

Заслушана в скърцането на плътния сняг под скиорските си обувки, Маргарет Фримантл се изкачваше бавно нагоре по хълма. Беззвучният здрач и детските песни, които долитаха откъм селото под нея, предизвикваха неволна усмивка по устните ѝ. Тая сутрин, когато напускаше Виена, валише дъжд и както бива винаги в големите градове в такива дни, хората вървяха забързани, с унил и потиснат вид. Тук обаче, в ограденото от високи хълмове село с ясно небе и хубав сняг, царуваше някакво непринудено и бодро веселие, което ѝ се струваше като нещо създадено специално за нея, защото беше млада, хубава и се намираше на почивка.

Обхваната от приятна умора, тя влачеше отпуснатото крака, риейки по пътя си ивички сняг. Двете чашки вишновка, които бе изпила след пързалянето тоя следобед, още пареха гърлото ѝ, разливайки се на горещи струйки към раменете и ръцете ѝ под пуловерите.

*Dort oben am Berge,
Da wettet der Wind^[1]... —*

долитаха детските гласове, високи и ясни в чистия рядък въздух.

*Da sitzt Maria
Und wieget ihr Kind^[2] —*

тихо си запя Маргарет. Тя се радваше не само на хубавата мелодия на тая нежна песничка, но и на собствената си дързост да пее на немски — език, който познаваше толкова слабо.

Маргарет беше висока стройна девойка с деликатно лице и зелени очи, а горната част на носа ѝ беше осеяна с „типично американски лунички“ — както твърдеше Джоузеф. При мисълта, че Джоузеф ще пристигне с първия влак на другата сутрин, тя неволно се усмихна.

Пред входа на хотела момичето се спря и хвърли прощален поглед към величествените високи планини и примигващите светлинки. После вдъхна жално свежия вечерен въздух, отвори вратата и влезе.

Холът на малкия хотел, украсен с див чемшир и клонки яркозелени листа, беше изпълнен със силния и сладък дъх на вкусни печени неща. Простата стая бе обзаведена с тежки дъбови мебели, тапицирани с кожа, и блестеше от оная ослепителна чистота, която се среща толкова често в планинските села, че става характерна принадлежност на всяко жилище, както самите маси и столове.

През хола току-що минаваше фрау Лангерман, която с напрегнато изражение на кръглото си тъмночервено лице носеше предпазливо огромна кристална купа за пунш. Като видя Маргарет, Лангерман се спря, усмихна се широко и сложи купата на масата.

— Добър вечер — каза тя на немски с типичния си мек акцент. — Как мина разходката?

— Чудесно — отвърна Маргарет.

— Надявам се, че не сте се преуморили. — Фрау Лангерман присви лукаво очи. — Тая вечер тук имаме малка вечеринка. С танци. Ще се съберат цял куп млади хора и ще бъде много жалко, ако дойдете уморена.

Маргарет се засмя.

— Все ще се намерят сили да потанцувам, ако, разбира се, ме научат:

— Какво приказвате! — Фрау Лангерман вдигна ръце в знак на протест. Не се бойте. Нашите момчета танцуват чудесно. И всички ще ви се зарадват. — Тя огледа Маргарет с критични очи. — Наистина вие сте малко слабичка, но изглежда, това вече е на мода. Тия американски

филми, нали знаете... Както върви, ще се стигне дотам да се харесват само туберкулозни жени! — Зачервено и приветливо като огън в домашно огнище, лицето на фрау Лангерман отново се разля в усмивка. Тя взе кристалната купа и се отправи към кухнята, като подхвърли:

— Пазете се от сина ми Фредерик! Той е голям почитател на младите момичета. — При тия думи Лангерман се изкиска и излезе.

Маргарет с наслаждение вдъхна силния аромат на подправки и прясно масло, които внезапно нахлу от кухненското помещение, и тананикайки си тихо се заизкачва по стъпалата към стаята си.

В началото гостите бяха много сдържани. Възрастните седяха чинно в ъглите, а младите, непреодолели още стеснението си, ту се събираха на групи, ту отново се разпиляваха из стаята и пиеха със сериозни лица наситения с благоуханни подправки пунш. Момичетата — повечето едри, с яки ръце девойки, облечени в празнични, обшити с волани дрехи — също се чувстваха малко неловко и като че ли не на мястото си. Имаше и един акордеонист, но след като изсвири две мелодии и никой не се реши да танцува, той седна унило до чашата си с пунш и остави гостите да се забавляват под звуците на един грамофон с американски плочи.

Сред присъстващите преобладаваха хора от града, чифликчии, търговци и роднини на Лангерманови. Със своите силно загорели от планинското слънце червеникавокафяви лица и облечени в грубите си дрехи, те всички изглеждаха удивително здрави и някак си безсмъртни, сякаш никаква болест и разложение не можеха да разрушат тяхната корава плът на планинци, никакъв смъртоносен бацил не можеше да проникне под кожата им. Повечето от гражданите, които бяха отседнали в малкото стаи на Лангерман, побързаха от учтивост да изпият по чаша пунш и отидоха на по-весели места, в големите хотели, като оставиха Маргарет сама сред местните гости. Тя пи малко, защото бе решила да си легне рано — влакът на Джоузеф пристигаше в осем и половина сутринта и ѝ се искаше да го посрещне отпочинала и бодро. Постепенно вечеринката се оживи. Маргарет танцува с повечето младежи — валсове и американски фокстрот. Към единадесет часа, когато в душното и шумно помещение внесоха третата купа пунш, а

лицата на гостите се оживиха, загубвайки стеснителността си — тъй типична за тия простодушни и здрави планинци, — Маргарет се зае да учи Фредерик румба. Останалите ги обградиха, за да погледат, и заръкопляскаха, когато урокът свърши, а старият Лангерман неочаквано изрази желание да потанцува и с него. Пълен и нисък, с розова оплешивяла глава, той се потеше ужасно, докато сред гръмовития смях на околните Маргарет се стараеше да му обясни с лошия си немски език тайните на забавения такт и сложния карибски ритъм.

— Боже мой — възкликна старикът, когато музиката замлъкна, — как безсмислено съм си пропилял живота по тия хълмове!

Маргарет се разсмя, наведе се към него и го целуна. Гостите, струпани около тях на лъснатия под, заръкопляскаха шумно, а Фредерик, усмихнат, пристъпи напред и вдигна ръце.

— Учителко — извика той, — няма ли да повторите урока си с мен?

Пуснаха грамофонната плоча отново и накараха Маргарет да изпие още един пунш, преди да танцуват. Тромавият Фредерик едва успяваше да следва партньорката си в бързия и жив танц, но тя изпитваше някакво приятно чувство от силната му здрава прегръдка.

Песента свърши и сега акордеонистът, разпален от десетината чаши пунш, засвири, напявайки си сам, и скоро към плътните разтегнати звуци на акордеона, които се носеха нагоре към високия осветен от огъня гредореден таван, един след друг се присъединиха гласовете на стълпените около музиканта гости. Фредерик стоеше неподвижен, с ръка около раменете на Маргарет, която си тананикаше тихо със зачервено лице. „Колко мили и сърдечни са тия хора, как посрещат Нова година с песен — мислеше си тя. — Колко дружелюбно и искрено като деца се отнасят с чужденците и как се стараят да приспособят грубите си гласове към нежната музика!“

*Roslein, Roslein, Roslein rot,
Roslein auf der Heide*^[3]... —

пееха гостите и Маргарет, а над общия хор се издигаше гласът на стария Лангерман, ту подобен на рева на бик, ту комично тъжен.

Неочаквано девойката вдигна очи към групата на дванадесетина души край камината и забеляза, че един от мъжете не пееше.

Това беше Християн Дистл — висок, строен млад човек със замислено изражение на сериозното си загоряло лице и с ниско подстригана коса, в неговите светли, почти златисти очи проблясваха жълтеникави искрици, каквито често се появяват в очите на някои животни. Маргарет го беше забелязала още по време на разходките си нагоре по възвишенията, където той старателно учеше новациите да се пързаят на ски, и неволно бе завидяла на свободната му дълга крачка върху снега. Сега Дистл стоеше, съвсем трезв, с чаша в ръка малко настрани и зад другите, облечен в бяла отворена риза, която изглеждаше още по-бяла на мургавата му кожа, и със замислен и разсеян вид наблюдаваше пеещите.

Уловила погледа му, Маргарет се усмихна и извика:

— Пейте!

Той ѝ отвърна с тъжна усмивка, вдигна чашата си и запя покорно, но в общата глъчка Маргарет не можа да долови гласа му.

С приближаването на Нова година и под влиянието на силния пунш гостите се отърсваха все повече от сдържаността си. Из тъмните ъгълчета на помещението вече се прегръщаха и целуваха двойки, а гласовете ставаха все по-непринудени и високи. Сега Маргарет долавяше трудно съдържанието на песните, изпълнени с жаргонни думи и двусмислици, които караха възрастните жени да се кискат, а мъжете да се заливат от гръмогласен смях.

Точно преди полунощ старият Лангерман се качи на стол, призова гостите към мълчание и като даде знак на музиканта да спре, заяви с леко пиян ораторски глас:

— Като ветеран от Западния фронт, на три пъти раняван през петнайсета-осемнайсета година, приканвам всички да попеем в хор! — След тия думи той махна с ръка на акордеониста, който засвири „Deutschland, Deutschland uber Alles“^[4].

Маргарет за първи път чуваше в Австрия германския химн, който бе научила още на петгодишна възраст от една прислужничка немкиня. Сега тя запя заедно с другите, обхваната от някакво опияняващо чувство и доволна, че помни песента, без да я свързва с никакви национални предразсъдъци. Възхитен от познанията ѝ, Фредерик я притисна още по-силно и я целуна по челото, а старият

Лангерман, който продължаваше да стои изправен на стола, вдигна чаша и предложи наздравица: „За Америка! За младите американски дами!“ Маргарет изпи пунша си, поклони се на всички и отвърна тържествено:

— Разрешете ми от името на младите американски дами да заявя, че се чувствам особено щастлива.

Фредерик я целуна отново, тоя път по врата, но преди тя да реши как да реагира на постъпката му, акордеонистът засвири някаква първобитна и пронизителна мелодия и всички запяха с хрипкав тържествуващ глас. В първия миг Маргарет не можа да познае песента. Наистина един-два пъти беше чувала откъслеци от нея във Виена, но там не смееха да я пеят открито; при това сега мъжките гласове, попрегракнали от алкохола, правеха трудните немски думи още по-неразбираеми.

Изправен с целия си ръст зад нея, Фредерик я притисна с още по-голяма сила и Маргарет чувстваше как под въздействието на песента той напрягаше мускулите си. Съсредоточавайки се, тя най-после разпозна мелодията.

*Die Fahne hoch, die Reihen fest geschlossen
S.A. marschiert in ruhig festen Schritt*^[5]... —

ревеше Фредерик с издути вратни жили.

Маргарет слушаше със застинало лице. Притвори очи и чувствайки, че ѝ прилошава, че тая пронизителна музика просто я души, направи опит да се измъкне от прегръдките на Фредерик. Той обаче я държеше здраво и тя беше принудена да остане и да слуша. След малко девойката отвори очи и забеляза, че Дистл я наблюдава мълчаливо с безпокоен и съчувствен поглед.

Войнствената, изпълнена със заплаха песен за Хорст Весел приближаваше към края си и гласовете ставаха все по-гръмливи. Мъжете стояха, изпъчили гърди, с блеснали очи, настръхнали и горди, а жените, които им пригласяха, бяха свели глави като монахини от някаква опера. Единствено Маргарет и мургавият младеж с жълтеникавите искрици в очите продължаваха да стоят така, мълчаливи, когато в залата прогърмяха последните думи на песента.

Отвън долетя тихият радостен звън на селските камбани и отразеното от хълмовете ехо го разнесе в мразовития нощен въздух. Фредерик все още не пускаше девойката и тя неочаквано заплака тихо, с горчиви сълзи, презирайки се за проявената слабост.

Зачервен сега като цвекло и облян в пот, която се стичаше обилно от плешивото му теме, старият Лангерман вдигна чаша, гледайки наоколо със светнали очи така, както може би е гледал през 1915 година, когато за пръв път е пристигнал на Западния фронт.

— За фюрера! — произнесе той с дълбоко благоговение.

— За фюрера! — Обхванати от някакво религиозно настроение, присъстващите вдигнаха жадно чашите си, които заблестяха на светлината на огъня.

— За много години! За много години! Бог да ви благослови!

Патриотичният екстаз беше изчезнал. Гостите си стискаха ръцете, смееха се, тупаха се по гърба и се целуваха — приятелски, сърдечно, без никаква войнственост.

Фредерик обърна Маргарет към себе си и се опита да я целуне, но тя бързо наведе глава, изтръгна се от ръцете му и без да сдържа повече сълзите си, изтича по стълбите към стаята си на горния етаж.

— Ах, тия млади американки! — чу тя зад гърба си смеха на Фредерик. — Само се преструват, че умеят да пият.

Маргарет дълго не можа да се успокои. Чувстваше се отмаляла и схващаше, че се бе държала глупаво. Изми старателно зъбите си, вчеса косата си и наплиска със студена вода зачервените си очи, като се стараеше да не обръща внимание на сълзите. Утре пристигаше Джоузеф и тя трябваше да изглежда, хубава и бодра.

Стаята беше с варосани стени и блестеше от чистота, а над леглото висеше разпятие от кафяво дърво с тъжния образ на Христос. Маргарет се съблече, угаси лампата, разтвори прозореца и се мушна в голямото легло; откъм побелелите, залети от лунната светлина планини, в стаята нахлуваше хладен вятър. Девойката потръпна от допира на студените чаршафи, но скоро се стопли под пухените завивки. Както през детските ѝ години в дома на баба ѝ, тия чаршафи дъхаха на свежест, а върху рамката на прозореца шумоляха колосани бели завески. Долу акордеонистът продължаваше да свири и през

затворените врати долитаха приглушено меките тъжни звуци на есенни песни за любов и разлъка. Скоро заспа; в студения въздух на стаята лицето ѝ изглеждаше сериозно и спокойно като на невинно дете.

В сънищата често бива така: нечия ръка ви гали, до вас се тъмнее силуетът на непознат човек, вие усещате на лицето си дъха му и чувствате как той ви прегръща силно...

Маргарет се събуди.

— Тихо — прошепна човекът на немски. — Нищо лошо няма да ти сторя.

„Пил е коняк — кой знае защо си помисли тя. — Мирише на коняк.“

За момент остана така, неподвижна, втренчила поглед в очите на човека, които горяха като две огънчета в очните му кухини. Внезапно една опитна ръка се плъзна леко по гърба ѝ и се спусна към бедрото. После човекът преметна крак върху нейния и тя усети как грубият остър плат на дрехите му ожули кожата ѝ. Девојката се премести рязко на другия край на леглото и се опита да седне, но непознатият се оказа много ловък и я застави да легне отново, като запуши устата ѝ с ръка и се засмя тихо.

— Ах ти, зверче такова — продума човекът. — Ах ти, чевръста катеричко!

Сега Маргарет го позна по гласа.

— Да, това съм аз — продължи да шепне Фредерик. — Просто едно малко посещение, не бой се! — Той вдигна колебливо ръка от устата ѝ и прибави с насмешка, сякаш се забавляваше с дете: — Няма да пициш, нали? Пък и да пициш — ще бъде съвсем безполезно. Долу всички са пияни. Освен това аз ще кажа, че ти си ме повикала, а после навярно си размислила. И хората ще ми повярват, защото знаят, че момичетата самички ме търсят, а при това ти си чужденка...

— Моля ви, идете си — прошепна Маргарет. — Много ви моля. Обещавам ви, че никому няма да кажа.

Фредерик се засмя тихо. Беше малко пиян, но не толкова, колкото искаше да се представи.

— Ти си едно мило сладко момиченце. Ти си най-хубавото момиче, което е идвало през този сезон...

— Но защо търсите именно мен? — с отчаяние попита Маргарет, стараейки се да се успокои и да събере сили, за да отблъсне решително ръката, която опипваше тялото ѝ. — Има толкова други момичета, които биха се възползвали от случая.

— Защото искам тъкмо тебе. — Фредерик я целуна по врата, както му се струваше, с неотразима нежност. — Защото те харесвам.

— Но аз не ви желая! — възкликна Маргарет. — Не ви искам. — Притисната така от тоя едър, як мъж на тъмното легло, тя неочаквано изпита ужасен страх, че слабите ѝ познания по немски ще ѝ изневерят, че ще забрави нужните думи и фрази и че поради някаква ученическа грешка няма да успее да се спаси.

— Винаги е по-интересно — продължи да шепне Фредерик, — когато в началото момичето си дава вид, че не иска. Като благородна дама!

Маргарет схвана, че той е вече уверен в победата си и сега просто ѝ се надсмива.

— Всъщност много жени се държат така.

— Кълна ви се, че ще разправа всичко на майка ви — опита се да го заплаши Маргарет.

Фредерик се засмя меко и смехът му прозвуча с непринудена самоувереност в тихата стая.

— Кажи ѝ! А защо според теб майка ми винаги слага хубавите момиченца тъкмо в тая стая, в която така лесно може да се влезе през прозореца от покрива на сайванта?

„Не, това не е възможно! — помисли си Маргарет. — Тая дребна, пълна и вечно усмихната женица с румено лице, така спретната, трудолюбива и набожна, която окачва разпятия във всички стаи!... И все пак...“ Тя внезапно си спомни дивия упорит взор и изражението на чувствена наслада от първобитната музика върху потното лице на фрау Лангерман там долу, в хола. „Да, всичко е възможно — реши Маргарет. — Това глупаво осемнадесетгодишно момче не би могло да уреди нищо самичко...“

— Често ли — попита Маргарет бързо, стараейки се отчаяно да отложи колкото може повече развързката, — често ли сте идвали тука по тоя начин?

Фредерик се усмихна и тя можа да види как блеснаха зъбите му. За момент той престана да я опипва и самодоволно отговори:

— Честичко. Само че сега трябва много да се внимава. Покривът на сайванта е затрупан със сняг, краката се хлъзгат и човек трудно може да се качи. Сега рискувам само когато момичето е много хубаво и мило като теб.

Опитната, внимателна и настойчива ръка запълзя отново по тялото ѝ. Нейните собствени ръце бяха притиснати зад гърба ѝ на леглото. Изведнъж Маргарет се почувства съвсем безпомощна, насилена и сломена. Тя изви настрани глава и се опита да се освободи, но не успя. Фредерик я държеше здраво, наслаждавайки се усмихнат на безполезната ѝ съпротива, която го вълнуваше още повече.

— Ти си толкова хубавичка — зашепна той отново, — имаш такова тяло!

— Предупреждавам ви, че ще започна да викам.

— Можеш, но ужасно ще се изложиш — рече Фредерик. — Ужасно. Майка ми ще те опозори пред всички гости и ще те застави веднага да се махнеш, задето си примамила в стаята си нейното малко осемнадесетгодишно синче, а после си направила скандал. Утре, когато твойт приятел пристигне целият град ще говори за това... — Тонът на Фредерик беше едновременно доверителен и насмешлив. — Съветвам те да не викаш.

Маргарет затвори очи и известно време остана неподвижна. Пред нея се мярнаха лицата на всички тия хора, събрани на забавата долу — ухилени лица на злобни заговорници, прикрити под маската на здрави и чистоплътни планинци, които крояха гибелта ѝ в своята снежна крепост.

Ненадейно Фредерик се хвърли върху нея и я притисна под себе си. Тя усети допира на гладката му топла кожа и разбра, че той е разкопчал дрехите си. Прикована така под огромното му туловище, изведнъж се почувства смазана и съвсем безпомощна. В следващия миг усети, че ще заплаче и се опита да се овладее.

Маргарет впи нокти в лицето му и усети как кожата му се свлича със сух неприятен звук, сякаш някой дереше платно. Обхваната от отчаяние, тя успя да го издраска още няколко пъти, преди той да ѝ попречи.

— Кучка! — изръмжа Фредерик, като стисна до болка китките ѝ в грамадната си лапа и със свободната си ръка я удари по устата, от която рiekна кръв. — Мръсна малка американска кучка — добави той. Маргарет лежеше неподвижно, с разкъравена уста, наблюдавайки го с тържествуващ и предизвикателен поглед. През прозореца надничаше ниската луна и заливаше стаята с меката си сребриста светлина.

Фредерик я удари още веднъж, тоя път с опакото на ръката си. Въпреки нетърпимата болка Маргарет можа да усети тежката миризма на кухня, която лъхна от ръцете му.

— Ако не се махнете веднага — каза тя отчетливо, мъчейки се да преодолее ужасната си замаяност, — утре ще ви убия. Обещавам ви, че аз и моят приятел ще ви убием.

Фредерик седеше в същата поза, без да пусне ръцете ѝ. От драскотините на лицето му капеше кръв, дългата му руса коса лежеше разпиляна над очите и той дишаше тежко, впил злобния си поглед в нея. Най-после извърна колебливо очи и промърмори:

— Всъщност аз не се интересувам от момичета, които не ме искат. Не си заслужава.

Той пусна ръцете ѝ, удари я по лицето с длан и слизайки от леглото, нарочно я блъсна с коляно. После се приближи до прозореца, като облизваше разкъравената си уста, и се зае да оправи дрехите си. В бледата светлина на луната той приличаше на някакво объркано, нещастно и несръчно момче.

Стъпвайки тежко, Фредерик прекоси стаята.

— Излизам през вратата — рече той. — В края на краищата смятам, че имам това право.

Маргарет лежеше неподвижно, впила поглед в тавана.

Фредерик се спря до вратата, обхванат от яд, че си излиза победен. Тя чувстваше как той трескаво се рови в своя селски мозък за някакви унищожителни думи, които да ѝ хвърли в лицето.

— Върви, тичай при своя евреин във Виена! — извика той накрая и излезе, като остави вратата отворена.

Маргарет стана и предпазливо я затвори. Откъм стълбата за кухнята долитаха тежките стъпки на Фредерик, които отекваха в унесената в зимен сън къща и от които старите дървени стени потрепераха леко.

Вятърът бе спрял и в стаята стана тихо и студено. Маргарет потреперя под изпомачканата си пижама и побърза да затвори прозореца. Луната се бе скрила и нощта бледнееше; небето и планините изглеждаха мъртви и тайнствени в сивия здрач.

Маргарет погледна към леглото. Бельото беше измачкано и раздрано, а на възглавницата личаха кървави петна, тъмни и зловещи. Все още неспособна да се успокои, девойката започна да се облича с премръзнали ръце, чувствайки се безпомощна и опозорена. Навлече най-дебелите си скиорски дрехи, обу два чифта вълнени чорапи и се загърна с горното си палто. Но пак не можа да се стопли и да престане да трепери. После седна в малкия стол-люлка и отправи очи към хълмовете, чиито белезникави върхове, докоснати вече от зеленикавата утринна светлина, изплуваха един след друг от нощната тъма.

Постепенно зелената окраска на зората се смени с розова и запълзя надолу, докато снегът по склоновете заблестя с милиони искрици. Маргарет стана и без да погледне към леглото, излезе от стаята. Слезе безшумно по стълбата и мина през тихата къща, в чиито ъгли продължаваха да се таят последните сенки на нощта, а в хола се долавяше тежкият дъх от вчерашното тържество. Тя отвори масивната врата и се озова в сънното виолетово-бяло утро на новата година.

Улиците бяха пуси. Маргарет вървеше безцелно по тротоара между купчините сняг, усещайки как дробовете ѝ се изпълват със свежия утринен въздух. Вратата на една от къщите се отвори и на прага застана пълничка румена женица по престилка и кърпа на глава.

— Добро утро, фройлайн — весело я поздрави тя. — Чудесно утро, нали?

Девойката само я погледна и отмина бързо. Жената я проследи с озадачени очи и после, с израз на обида и гняв, хлопна зад себе си вратата.

Маргарет сви по улицата и тръгна по шосето към хълмовете. Крачейки машинално с наведена глава, тя се заизкачва бавно по най-близкия склон, който — просторен и безлюден — сияеше вече в първите слънчеви лъчи на ранното утро. След малко се отклони от пътя и тръгна към скиорската хижа, която със своите тежки греди и нисък заострен покрив, затрупан целият със сняг, приличаше на прелестна детска играчка.

Пред хижата имаше скамейка и Маргарет, обхваната от внезапно безсилие, се отпусна уморено върху нея.

Известно време тя остана така, вперила поглед в заснежения склон, извисил се плавно към недостъпните скали на върха, който, целият обагрен в пурпур, се открояваше рязко на синьото небе.

„Не трябва да мисля за това, не трябва — каза си девойката с очи. Оправени към високия връх, и за да се разсее, опита се да си представи откъде и как би могла да тръгне, за да се спусне най-бързо по склона.

— Не, няма да мисля за това — повтори си тя, облизвайки с език засъхналата кръв по разранените си устни. — По-късно може, когато се успокоя напълно... Да, най-опасен е дълбокият сняг по ръба на урвата там, вдясно. Трябва да прехвърля онова хълмче и да направя широк обход, за да избягна оная стърчаща скала... Човек обаче може да загуби самообладание и...”

— Добро утро, мис Фримантл — каза някой до нея.

Маргарет обърна рязко глава. Беше инструкторът по ски — стройният, силно загорял от слънцето младеж, комуто се бе усмихнала на вечеринката и когото беше накарала да пее заедно с останалите под звуците на акордеона. Без да си даде сметка какво прави, тя скочи от скамейката с намерение да се отдалечи, но Дистл тръгна след нея.

— Да не сте имали някаква неприятност? — учтиво попита той със звучния си мек глас.

Маргарет се спря, спомняйки си, че снощи, когато Фредерик я държеше през кръста и ревеше с все сили заедно с гостите на Лангерман, единствено тоя човек беше отказал да пее. Спомни си също как я погледна, когато тя се разплака, и как стеснително се мъчеше да ѝ покаже, че споделя огорчението ѝ.

— Моля да ми простите — отвърна Маргарет, като се обърна към него и се опита да се усмихне. — Бях се замислила, а вашата поява ме сепна.

— Кажете, какво ви се е случило? — Застанал така гологлав пред нея, той ѝ се стори сега още по-млад и плах.

— Нищо... — Маргарет седна. — Просто се любувах на планините.

— Може би предпочитате да останете сама? — попита той и дори направи колеблива крачка назад.

— Не, не, — отвърна Маргарет. Тя внезапно беше разбрала, че трябва да поговори с някого за случилото се, да прецени онова, което бе станало. Да разкаже всичко на Джоузеф беше невъзможно, а Дистл я предразполагаше към откровеност. Той дори приличаше малко на Джоузеф — интелигентен, сериозен и толкова мургав. — Моля ви се, останете.

Дистл стоеше пред нея леко разкراчил крака, строен и стегнат в чудесно ушития си скиорски костюм, с отворена яка и без ръкавици въпреки студения вятър. Той имаше здрав цвят на лицето и естествено мургава под загара кожа.

Християн извади пакет цигари и го поднесе на Маргарет. Тя взе една и той запали клечка кибрит, умело прикривайки пламъчето от вятъра със здравите си мургави ръце.

— Благодаря — рече Маргарет. Той кимна глава, запали собствената си цигара и седна до нея. Известно време двамата останаха така, облегнати удобно на скамейката, любувайки се с полузатворени очи на прекрасната гледка пред тях. Вкусът на тая първа утринна цигара, чийто дим се извиваше леко нагоре, се стори особено приятен на Маргарет.

— Колко са хубави! — продума тя.

— Кое именно?

— Възвишенията.

— За мен те са врагове — каза той, повдигайки рамене.

— Какво? — рече тя, без да го разбира.

— Врагове — повтори Християн.

Маргарет го изгледа внимателно. Той седеше с присвити очи, стиснал сурово устни. Тя погледна пак към планините и попита:

— Какво не ви харесва в тях?

— За мен те са затвор — отвърна той, раздвижвайки краката си, стегнати в хубави, високи обуца с катарамии. — Моят затвор.

— Защо говорите така? — изненадано попита тя.

— Не смятате ли, че е съвсем глупаво за един мъж да прекара живота си така? — усмихна, се кисело Християн. — Светът се руши, човечеството се бори, за да се спаси от гибел, а през това време аз уча какви ли не дебеланки да се пързаят по хълма, без да падат!

„Що за страна! — помисли си Маргарет и неволно се усмихна. — Дори спортистите страдат от Weltschmerz^[6].“

— Щом това не ви харесва — рече тя гласно, — защо не се заловите с нещо друго?

Дистл се засмя, беззвучно, горчиво.

— Опитах се — отговори той. — Седем месеца прекарах във Виена. Не можех да търпя повече тук и отидох във Виена. Готов бях да се заема с всичко — стига да е смислено и полезно. Но аз ви съветвам — не се опитвайте днес да търсите във Виена работа, която да ви допадне. Накрая станах нещо като помощник-келнер в ресторант. Разнасях чинии на туристите. След време се върнах. Тук поне можеш почтено да си изкарваш хляба. Ето какво ви предлага днес Австрия — хубави пари за глупави забавления! — Дистл поклати глава. — Простете ми — неочаквано заключи той.

— Да ви простя? За какво?

— Задето ви говоря така. Задето ви се оплаквам. Просто се срамувам от себе си. — Той хвърли цигарата, мушна ръце в джобовете си и смутен, прегърби леко рамене. — Не зная защо го направих. Може би се дължи на ранния час, а може би и на това, че ние с вас сме единствените будни хора тук в планината... Не зная. Обаче ми се струва, че вие можете да ме разберете. Хората тук са... — той повдигна рамене — просто животни. Ядат, пият и трупат пари. Снощи така ми се искаше да поприказвам с вас.

— Жалко, че не го направихте — отвърна Маргарет. Седнала така до него и заслушана в тихия му звучен глас, тя схващаше, че младият човек произнася отчетливо всяка немска дума специално заради нея и това ѝ действаше някак си особено успокоително и благотворно.

— Вчера си отидохте така внезапно — каза той. — И то разплакана.

— Това беше съвсем глупаво — рече енергично Маргарет. — Изглежда, че все още не мога да се държа като възрастна.

— Човек може да е възрастен и пак да не е чужд на сълзите.

„Той иска да ми подсказе, че сам понякога плаче!“ — помисли си Маргарет.

— На колко години сте? — попита той внезапно.

— На двадесет и една — отговори Маргарет.

Дистл кимна, сякаш това беше особено важен факт, който трябваше да се има пред вид при бъдещите им отношения.

— Какво правите в Австрия? — попита той.

— И аз самата не зная... — рече колебливо Маргарет. — Баща ми почина и ми остави малко пари. Не много наистина, но достатъчно. Тогава реших, че преди да се установя на едно място, би трябвало да видя нещо от света.

— Но защо избрахте тъкмо Австрия?

— И това не зная. В Ню Йорк се готвех за театрален художник, а един мой познат, който е бил във Виена, ми каза, че там имало чудесна школа или поне не по-лоша от другаде. Във всеки случай тук всичко е по-иначе, отколкото в Америка и това е особено важно за мене.

— И вие посещавате сега тая школа във Виена?

— Да.

— Доволна ли сте от нея?

— Не — засмя се Маргарет. — Всички школи са еднакви. И все ти се струва, че са добри за другите, но не и за тебе.

— Все пак — той се обърна и я погледна сериозно — нашата страна ви харесва, нали?

— О, да. Просто съм влюбена във Виена. И в цяла Австрия.

— Снощи обаче — забеляза той — не изглеждахте особено влюбена в Австрия.

— Вярно е — отвърна откровено Маргарет. — Всъщност аз имам пред вид не самата страна, а ония хора. Не бих могла да кажа, че останах много очарована от тях.

— На вас не ви хареса песента — забеляза той. — Песента за Хорст Весел.

Маргарет се поколеба.

— Да — призна тя. — Не бях подготвена за нея. Просто не допусках, че тук в планината, в това чудно хубаво място, така далеч от останалия свят...

— Не толкова далеч — продума той. — Никак даже не е далече. Вие еврейка ли сте?

„Ето въпроса, който днес разделя хората в Европа!“ — помисли си Маргарет.

— Не — отвърна тя.

— Разбира се. Всъщност така и предполагах. — Дистл сви замислено устни и погледна към хълмовете с типичния за него озадачен и изпитателен израз. — Обаче вашият приятел е евреин.

— Кой?

— Човекът, който трябва да пристигне тая сутрин.

— Как разбрахте това?

— Осведомих се — отвърна той.

Настъпи кратко мълчание.

„Какъв странен човек! — помисли си Маргарет. — Ту дързък, ту свенлив, ту сух и несръчен, ту неочаквано внимателен и предвидлив.“

— Да, предполагах, че е евреин. — В неговия сериозен вежлив тон нямаше ни следа от неодобрение или враждебност.

— Виждате ли — зае се да му обясни Маргарет, — от ваша гледна точка той наистина е евреин. Католик, но с майка еврейка и вероятно...

— Какво представлява този човек?

— Той е лекар — отвърна бавно Маргарет. — Разбира се, по-възрастен от мен. Много е красив, прилича малко на вас. Необикновено остроумен — душата на всяка компания. Но същевременно и много сериозен. Той се е бил срещу войниците в дома на Карл Маркс и е напуснал барикадите един от последните... Моля, забравете думите ми — сепна се внезапно тя. — Не бива да се разправят наляво и надясно неща, които биха могли да предизвикат неприятности.

— Да, да — съгласи се Дистл. — Не ми разказвайте повече. Все пак той изглежда много приятен човек. Смятате ли да се омъжите за него?

Маргарет повдигна рамене.

— Говорили сме за това. Но... не сме решили още. Ще видим.

— Ще му разправите ли за снощното тържество?

— Да.

— И за това как сте си разцепили устната?

Маргарет неволно вдигна ръка към наранената си уста и погледна косо към Дистл. Той наблюдаваше замислено хълмовете.

— Фредерик е бил снощи при вас, нали?

— Да — призна тихо Маргарет. — Познавате ли Фредерик?

— Тук всички познават Фредерик — рече остро Дистл. — Вие не сте първата, която слиза със синини от оная стая.

— Нима не може да се направи нещо по този въпрос?

Християн се засмя сухо.

— Хората твърдят, че той бил очарователен и забавен младеж. Ако вярваме на сплетните, момичетата лудеят по него — дори ония, които в началото се съпротивляват. Една малка пикантна добавка към хотелчето на фрау Лангерман! Фредерик е нещо като местна знаменитост. Тук всичко е в услуга на скиорите: въжена железница, пет ръчни буксира, петметров пласт сняг и... един добродушен местен насилник. Предполагам, Фредерик никога не се осмелява да прекали, ако момичето се съпротивлява. Такъв е случаят и с вас, нали?

— Да — отвърна Маргарет.

— Но, общо взето, сте прекарвали една лоша нощ. И това в добрата стара Австрия се нарича щастливо и весело посрещане на Нова година!

— Боя се, че тая случка е само част от общата картина — рече Маргарет.

— Какво искате да кажете?

— Песента за Хорст Весел, нацистките разговори, тоя опит за насилствена любов...

— Глупости! — високо и с неочаквано раздражение възрази Дистл. — Нямате право да говорите така.

— Какво лошо казах? — изненада се Маргарет, чувствайки, че макар и без причина, отново я обхваща безпокойство и страх.

— Фредерик се е вмъкнал в стаята ви не защото е нацист. — Дистл пак бе възприел спокойния си и търпелив тон на учител, който разговаря с невръстни ученици. — Фредерик е постъпил така, защото е скот. Той е покварен човек, който по някаква случайност е станал партиец, и от него никога няма да излезе истински нацист.

— А вие нацист ли сте? — попита Маргарет, която продължаваше да седи неподвижно, с поглед към земята.

— Аз? Разбира се. Толкова ли ви шокира това? Всъщност в това няма нищо чудно, щом четете тия идиотски американски вестници. Ние ядем деца, ние горим черкви, ние рисуваме с червило и с човешка кръв върху гърбовете на монахини непристойни рисунки и развеждаме тия монахини голи из улиците, ние отглеждаме хора в специални ферми и какво ли не... Всичко това би било смешно, ако не беше толкова сериозно.

Дистл млъкна. Маргарет изпита желание веднага да стане и да си отиде, но се чувстваше толкова слаба, че се боеше да не падне на

земята. Усещаше остри болки в очите, като че не бе спала цели нощи наред, и краката ѝ сякаш бяха налети с олово. Тя примигна и погледна към притихналите бели височини, които сега, на слънчевата светлина, ѝ се сториха някак си отдалечени и не така величествени.

„Къде изчезна магията на тия хубави планини?“ — помисли си Маргарет.

— Бих искал правилно да ме разберете... — В гласа на Дистл звучаха тъжни умолителни нотки. — За вас в Америка е много лесно да осъждате всичко. Вие сте богати и можете да си позволите всякакъв разкош: търпимост, онова, което там наричате демокрация, морални принципи... Ние в Австрия обаче не можем да си разрешим такива неща. — Дистл млъкна, като че очакваше от нея да му възрази, но девойката седеше все така безмълвна и той продължи с безизразен и тих глас, който сякаш се разтапяше в безкрайния снежен простор. — Разбира се, вие разсъждавате посвоему и аз не мога да ви обвинявам. Вашият млад приятел е евреин и вие се боите за него, а това ви пречи да си създадете ясна представа за по-големите въпроси. Да, за по-големите въпроси — повтори той, сякаш тия думи звучаха особено убедително и приятно на самия него. — Един от тия въпроси е съдбата на Австрия, на германския народ. Смешно е да се преструваме, че ние не сме германци. Така може да мисли един американец, който живее на пет хиляди мили оттука, но не и ние. Какво представлява днес нашата нация? Седем милиона просяци, без дом, без бъдеще и зависими от всички — хора, които живеят като съдържатели на хотели от парите на туристи и бакшишите на чужденци. Американците просто не разбират това. Хората не могат да живеят вечно в унижение. Те са готови да направят всичко, което зависи от тях, само и само за да си възвърнат чувството за собствено достойнство. Австрия ще постигне това само като стане нацистка, като стане част от велика Германия. — Гласът на Дистл се оживи и зазвуча с нова сила.

— Това, не е единственият път — възрази Маргарет, макар да разбираше, че е безполезно да спори. Но тоя човек изглеждаше толкова разумен, толкова разсъдлив и симпатичен... — Би трябвало да съществува и друг път — без лъжа, убийства и измама.

— Мила госпожице — рече търпеливо Християн, поклащайки печално глава, — бих искал да поживеете десетина години в Европа и тогава да ми повторите тия думи, ако все още вярвате в тях. Чуйте

какво ще ви кажа. До миналата година аз бях комунист. Международна работническа солидарност, мир за всички народи, всекиму според нуждите, тържество на разума, братство, равенство и прочие и прочие. — Дистл се засмя. — Глупости! Аз не познавам Америка, но познавам Европа. В Европа нищо не можеш да постигнеш, ако се ръководиш от разум. Братство между хората — брътвежи, с които посредствените демагози се занимават в годините между две войни. Доколкото разбирам, в Америка е почти същото. Вие ни обвинявате в лъжи, убийства и измами. Може и да сте права. Но в Европа не може да се действа другояче, ако искате да добиете нужните резултати. Смятате ли, че ми е приятно да говоря така? Но това е вярно и само глупецът може да разсъждава иначе. Слабостта не води до нищо, тя води само до позор и глад. Станете силни и ще спечелите всичко. А сега нещо за преследванията на евреите... — Дистл повдигна рамене. — Една неприятна случайност. Някой си решил, че това е единственият път към властта. Далеч съм от мисълта да твърдя, че тоя път ми допада. Според мен расовата дискриминация е истинска глупост. Аз познавам евреи, които приличат на Фредерик, но има и евреи, които с нищо не са по-лоши, да кажем, от мене. И все пак, ако създаването на нова, организирана Европа, може да се постигне само като се унищожат евреите, ние трябва да ги унищожим. Една малка несправедливост заради по-голямата справедливост. Целта оправдава средствата. Наистина човек трудно би могъл да свикне с тая максима, обаче аз смятам, че накрая дори американците ще трябва да свикнат с нея.

— Но това е ужасно! — възкликна Маргарет.

— Моя драга госпожице — Дистл се обърна рязко към нея и я улови за ръцете с оживен израз на поруменялото си откровено лице, — аз ви говоря отвлечено и затова картината, която ви представих, изглежда много по-страшна от действителността. Моля да ми простите. Обещавам ви, че никога няма да се стигне до такива крайности. Можете да предадете тия думи на приятеля си. За година-две ще му се наложи да претърпи някои малки неприятности. Може би ще го принудят да се откаже от професията си, може би дори ще го заставят да напусне жилището си. Но щом веднъж въпросите се уредят, щом постигнем онова, към което се стремим, той ще получи обратно всичко, което му е било отнето. Преследването на евреите не е самоцел, а средство за постигане на целта. Когато всичко друго се

уреди, той ще получи мястото, което заслужава. Гарантирам ви това. И не вярвайте на американските вестници. Миналата година бях в Германия и мога да ви уверя, че във въображението на журналистите всичко изглежда много по-лошо, отколкото е всъщност по улиците на Берлин.

— Според мен всичко това е ужасно! — възкликна Маргарет. — Просто ужасно.

Дистл я погледна в очите с печален и разстроен вид, повдигна рамене и като се извърна бавно, впи замислено взор в планината.

— Жалко — продума той. — Вие ми изглеждате толкова разсъдлива и разумна. Мислех си — ето може би една американка, която ще намери за нас добра дума, когато си отиде вкъщи, една американка, която поне отчасти ще ни разбере... Виждам обаче, че съм очаквал прекалено много. — Той стана и се обърна към нея, усмихвайки се дружелюбно с умолителен израз на слабото си приятно лице. — Позволете ми в такъв случай да ви дам един съвет: върнете се у дома, в Америка. Боя се, че в Европа ще се чувствате много нещастна. — След тия думи Християн опита с крак снега и добави със сух и делови тон: — Днес ще бъде доста заледено. Ако вие с вашия приятел решите да се пързаяте, аз бих могъл да се спусна с вас по западния маршрут. За днес това е най-добрият преход, но не ви съветвам да го направите сами.

— Благодаря ви. — Маргарет също стана. — Но мисля, че няма да останем тук.

— Приятелят ви навярно ще пристигне със сутрешния влак?

— Да.

Дистл кимна глава.

— Ще му се наложи да остане поне до три часа следобед. Поранни влакове няма. — Той я погледна изпод гъстите си, леко изрусели в краищата вежди. — И така, вие не желаете повече да останете тук?

— Не — отвърна Маргарет.

— Заради снощната случка, нали?

— Да.

— Разбирам. Почакайте. — Дистл извади от джоба си листче хартия и молив и написа нещо. — Ето ви един адрес, където бихте могли да отидете. Само на двадесет мили оттук. Влакът, който тръгва в три часа, спира там за малко. Хотелчето е чудесно, наоколо има хубави

склонове за ски, а хората са много мили — хора, които не се занимават с политика, не приличат на Фредерик и не са ужасни като нас — усмихна се той. — Ще ви посрещнат отлично и вас, и вашия приятел.

Маргарет взе хартийката, мушна я в джоба си и му благодари. „Въпреки всичко този човек е много почтен и мил“ — неволно си помисли тя и каза гласно:

— Предполагам, че ще отидем.

— Чудесно. Надявам се, че ще прекарате добре. А после... — Дистл се усмихна и ѝ подаде ръка. — После се върнете у дома си в Америка.

Маргарет стисна ръката му и се отправи надолу към селото. В подножието на склона тя се обърна назад. Дистл вече бе започнал заниманията си с една младежка група и сега, приклепнал, повдигаше със смях едно паднало в снега седемгодишно момиченце с червена вълнена шапчица.

Джоузеф скочи от влака жизнерадостен и грейнал от усмивка. Той целуна Маргарет и ѝ поднесе кутия със сладкиши, която едва бе опазил по пътя от Виена, както и една светлосиня скиорска шапка, която се беше изкушил да ѝ купи. После целуна отново девойката и занарежда:

— Честита Нова година, мила!... Боже, какви лунички!... Обичам те, ужасно те обичам... Ти си най-хубавото американско момиче в света!... Кога ще закусваме! Просто умирам от глад.

Без да изпуска Маргарет от обятията си, той жадно вдъхна свежия въздух, огледа планините и с гордостта на собственик възкликна:

— Погледни! Не, не, погледни и само посмей да ми кажеш, че в Америка има подобни неща.

Маргарет заплака, безпомощно и тихо. Станал изведнъж сериозен, Джоузеф се опита да пресуши сълзите ѝ с целувки.

— Какво има? Какво се е случило, мила? — попита той изненадано с топлия си глас.

Докато седяха така, тясно притиснати един към друг, скрити от погледа на хората в ъгъла на малката гара, Маргарет му разправи за нацистките песни и нацистките тостове на вечеринката, като премълча

само случката с Фредерик, и му заяви, че нито един ден повече няма да остане на това място. Джоузеф я целуна разсеяно по челото и я погали по бузата. От оживеното му и весело настроение, с което бе слязъл от влака, сега нямаше нито следа. Изящното му лице помръкна и очите му сякаш потънаха още по-дълбоко в орбитите си.

— Така — промърмори той, поклащайки глава. — Значи, и тука! Вкъщи, на улицата, в града, в провинцията... Маргарет, мила — добави той нежно, — мисля, че е по-добре да напуснеш Европа. Върни се у дома си. Върни се в Америка.

— Не — без да помисли, възрази Маргарет. — Аз искам да остана тук. Искам да се оженим и да остана тук.

Джоузеф поклати глава. По меката му къса, леко прошарена коса блестяха капчици вода от разтопените снежинки.

— Трябва някой ден да видя Америка — рече меко той. — Трябва да видя страната, в която се раждат момичета като тебе.

— Аз пък ти казах, че искам да се оженим — повтори Маргарет, хващайки го здраво за ръката.

— Ще поговорим по този въпрос друг път, мила — отвърна нежно Джоузеф. — Да, някой друг път.

Този „друг път“ обаче никога не настъпи.

Върнаха се в хотела на Лангерманови и като се настаниха до прозореца, зад който се простираха величествените блеснали на слънцето Алпи, се заеха с нараснал апетит да унищожат обилната закуска: бекон с яйца и картофи, палачинки и кафе по виенски с гъст, бит каймак. Прислужваше им Фредерик — внимателен и учтив. Той любезно поднесе стол на Маргарет, когато тя сядаше до масата, и бързо напълни чашата на Джоузеф, когато остана празна.

След закуската Маргарет прибра вещите си и заяви на фрау Лангерман, че се налага да замине със своя приятел.

— Ах, колко жалко! — изкудкудяка германката и побърза да представи сметката си.

В тая сметка между другите пера имаше и едно за девет шилинга.

— Какво е това? — попита Маргарет, застанала пред лакираното дъбово бюро в хола, като посочи грижливо изписаната цифра. Фрау Лангерман, чистичка и спретната в колосаната си рокля, подскочи от стола и приближи късогледите си очи към хартията.

— Ах, това ли! — Тя вдигна глава и погледна безизразно Маргарет. — Това е за скъсаните чаршафи, Liebchen^[7].

Маргарет плати. Фредерик ѝ помогна да пренесат куфарите и тя му даде бакшиш. Той я настани във файтона, поклони се и каза:

— Надявам се, че сте останали доволна от престоя си у нас.

Оставили багажа си на гарата, Маргарет и Джоузеф се заеха да разгледат магазините в очакване на влака.

Когато локомотивът потегли, Маргарет си помисли, че е зърнала Дистл — строен и мургав, застанал в края на перона, с очи към тях. Тя му помаха с ръка, но той не ѝ отговори. Това ѝ се стори твърде типично за него — да дойде да я види как заминава с Джоузеф и същевременно да не я поздрави.

Препоръчаният от Дистл хотел се оказа малка уютна странноприемница, а нейните обитатели — особено приятни хора. През две от трите нощи, които двамата прекараха тук, валя сняг и всяка сутрин пътеките бяха затрупани. Маргарет никога не беше виждала своя приятел така очарователно весел. Сгушена топло в прегръдките му, тя спеше спокойно под пухените завивки на огромното легло, което изглеждаше направено нарочно за меден месец в планината. Те не говореха нито по сериозни въпроси, нито за женитбата си. На ясното небе над върховете по цял ден грееше слънце, а въздухът беше опияняващ като старо вино. Вечер пред гостите около камината Джоузеф пееше с топлия си мек глас романси от Шуберт. В помещенията постоянно миришеше на канела. Скоро лицата им се покриха с тъмнокафяв загар, а луничките по носа на Маргарет станаха още по-многобройни. На четвъртия ден по пътя към гарата тя едва не се разплака — беше настъпил часът, когато трябваше да се върнат във Виена.

Празникът бе свършил.

[1] Там горе на планината, където вятърът фучи (нем.). ↑

[2] Там стои Мария и люлее своето дете (нем.) ↑

[3] Розичке, розичке, розичке червена, розичке от равнината (нем.). ↑

[4] Германия, Германия над всичко (нем.). ↑

[5] В сбити редици, с високо вдигнато знаме, щурмоваците маршируват със спокойна, твърда стъпка (нем.). ↑

[6] Мирова скръб (нем.). ↑

[7] Миличка (нем.). ↑

ГЛАВА ВТОРА

В Ню Йорк също празнуваха с надежди настъпването на 1938 година. По мокрите улици се носеше бавно непрекъснат поток от коли, които прилепили броня до броня, надуваха оглушително клаксони, сякаш бяха някакви непознати досега животни от метал и стъкло, затворени в тъмна железобетонна клетка. В центъра на града стотици хиляди хора се движеха на сиви талази лениво и безцелно нагоре-надолу; осветени от ослепителния блясък на рекламните, те напомняха арестанти в момент на бягство, които стражата внезапно е осветила с прожекторите. Светлинните съобщения, които пробягваха трескаво по сградата на „Ню Йорк таймс“, уведомяваха празнуващите долу, че ураган над Средния Запад е отнел седем човешки живота и че Мадрид в навечерието на Новата година (за успокоение на читателите на „Таймс“; тя настъпваше в испанската столица няколко часа по-рано, отколкото в Ню Йорк) е бил подложен дванадесет пъти поред на артилерийски обстрел.

Полицайте — за които новата година не вещаеше нищо освен още по-голям брой грабежи, изнасилвания и катастрофи със смъртни случаи, нищо освен горещини и студ — стояха по ъглите с престорено празничен вид, но следяха човешкото стадо, което сновеше по площада, със студена насмешливост в уморените си очи.

Понесени като неудържима лавина по засипания със смачкани и кални хартийки паваж, хората се замерваха с конфети, събрали милионите микроби на града, надуваха всевъзможни свирки, за да покажат пред целия свят колко са щастливи и безстрашни, и се приветстваха пресипнало едни други с фалшиво добродушие, което щеше да се изпари още преди да настъпи Новата година. За да могат да празнуват сега така, тук в Ню Йорк, тях хора бяха напуснали някога, преди години, мъглява Англия, обвитите в зеленикава омара равнини на Шотландия, пясъчните хълмове на Сирия и Ирак, вечно заплашените от погроми гета на Полша и Русия, лозята на Италия и гъмжащите от треска плитчини на Норвегия — от далечни острови,

континенти и стотици градове, пръснати по целия свят. По-късно те бяха започнали да прииждат тук от Бруклин, Бронкс, Сент Луис, Тексаркана и от никому неизвестни градове като Бимиджи, Джефри и Спирит и всички те изглеждаха, сякаш бяха постоянно недоспали и невидели достатъчно слънце, всички изглеждаха сякаш облечени с дрехи, смъкнати от гърба на другото; всички имаха вид на хора, попаднали в тая студена каменна клетка на чужд, а не на свой празник; всички приличаха на хора, които с цялото си същество разбират, че зимата ще трае вечно, че въпреки всички тия свирки, смехове и това тържествено шествие, което напомняше религиозна процесия, новата 1938 година ще им донесе много повече грижи от предшественицата си.

Добра работа вършеха джебчий, проститутки, комарджии, сводници, измамници, шофьори, бармани и съдържатели на хотели, както и собственици на театри, търговци на шампанско, просяци и портиери на нощни клубове, които използваха умело тържеството. Тук-там се чуваше звън на стъкло: от хотелските стаи (днес те се даваха под наем за пет долара на ден вместо за два, тъй като в тях обхванатите от преходно веселие хора изпращаха старата година) към тесните дворчета, които доставяха светлина, въздух и изглед към външния свят, летяха празни бутилки от уиски. На 50-а улица бяха прерязали гърлото на млада жена и воят на болнична линейка властно се вля за секунда в какофонията на общото веселие. На по-тихите улици от открехнатите, осветени от яркочълта светлина прозорци, долитаха превзети пискливи женски гласове; това беше обичайният за съботните и празничните вечери отвратителен глас на преситения от развлечения град — глас, който можеше да се чуе само в тъмните и студени предутринни часове.

По-късно всички тия залитащи от безсъние хора, с хлътнали очи, уморени лица и целите вмирисани на чесън, лук, пот, вакса за обуца, евтини парфюми и цветя, щяха да се натъпчат в купетата на метрото, където въздухът през януари е винаги влажен и трептящ от грохота на влаковете, за да се отправят към своите бърлоги. До настъпването на тоя час обаче те щяха да бродят до изнемога по ярко осветените улици под оглушителната какофония на корни, свирки и кречетала, празнувайки упорито, защото — добре или зле — бяха успели да

преживеят още една година и имаха възможност да посрещнат следващата.

Докато си пробиваше път през тълпата, Майкъл Уитикър неочаквано откри, че без сам да съзнава, отговаря на всяко блъскане с фалшива машинална усмивка. Той беше закъснял, а да се намери такси изглеждаше просто невъзможно. В театъра, където го бяха задържали до късно, беше обърнал набързо няколко чашки в една от гримьорните и сега го болеше стомах, а главата му се маеше.

Тая вечер театърът приличаше на истинска лудница. Публиката не проявяваше интерес към пиесата и ужасно шумеше, а ролята на бабата трябваше да се изпълни от дубльорката, защото Патриция Фери се беше напила така, че нямаше сили да излезе на сцената. Опитвайки се да поддържа някакъв ред, Майкъл се бе измъчил като грешен дявол. Той бе режисьор на пиесата „Закъсняла пролет“, в която участваха тридесет и седем души, в това число и три вечно простудени деца; през време на спектакъла се налагаше да сменят на пет пъти всички декори, а за всяка смяна се полагаха само двадесет секунди. След подобни хаотични вечери той имаше само едно желание: да се прибере вкъщи и да се наспи. Днес обаче му предстоеше още едно задължение — да отиде на тая проклета вечеря на 67-а улица, където щеше да бъде и Лора. Впрочем никой нямаше право да спи в навечерието на Нова година!

Майкъл успя някак си да си пробие път през гъстата тълпа, тръгна бързо по Пето авеню и сви в северна посока. Тук не беше толкова шумно, а откъм Централния парк подухваше свеж ободрителен ветрец. На тясната ивица тъмно небе между покривите на високите сгради можеха дори да се забележат малки бледи звезди.

„Трябва да си купя къща във от града — помисли си Майкъл, крачейки бързо и почти безшумно по асфалта, — нещо малко и евтино, за шест-седем хиляди, недалеч от Ню Йорк — пари все ще се намерят назаем, — където бих могъл да прескачам за по няколко дни. Там ще бъде тихо, нощем ще гледам звездите, а когато искам, нищо няма да ми пречи да си легна и в осем. Да, не трябва само да мечтая, а да го направя!“

Той зърна силуета си, отразен в една слабо осветена витрина. Това отражение беше неясно и в разлети контури, но както обикновено

собственият му вид го ядоса. Почти несъзнателно той разкърши плещи.

„Кога ще престана да ходя така прегърбен! — изруга се Майкъл. — И не ще е зле да отслабна с петнадесетина фунта. Заприличал съм на затлъстял бакалин!“

На една пресечка до него спря такси, но той направи отрицателен жест. „Физически упражнения — реши той — и никакво пиене поне един месец. Ето до какво води алкохолът! Бира, Мартини, още една чашка! И как боли главата, когато ставаш сутрин!“ Да, до обед не можеше да се залови за нищо, а след това отиваше да обядва и пиеше отново. Сега — в началото на новата година — беше тъкмо време да престане да пие. Сега бе време да изпита волята си. На забавата тая вечер. И то без да прави сензации. Просто нямаше да пие. А в извънградската си къща няма да държи нито капка алкохол. Изведнъж се почувства много по-добре. Сякаш го изпълваха нови сили и макар че панталоните на вечерния му костюм продължаваха да го стягат в кръста, закрачи енергично край разкошните витрини към 67-а улица.

Когато Майкъл влезе в препълнената стая, току-що бе минало полунощ. Хората пееха и се прегръщаха, а в ъгъла лежеше мъртвопияна една от ония девойки, които неизбежно се напиват на всички забави. Сред гостите забеляза жена си, която целуваше някакъв нисък мъж, очевидно свързан с филмовата индустрия на Холивуд. Някой тикна в ръката му чаша, а една висока девойка разсипа върху рамото му картофена салата. „Каква чудесна салата!“ — възкликна тя и се докосна небрежно до ревера му с изящната си тясна ръка с три и половина сантиметрови нокти, покрити с тъмночервен лак. След малко към него се приближи Катрин, тоалетът ѝ разкриваше безсрамно огромния ѝ бюст.

— Майк, драги! — възкликна тя, целувайки го зад ухото. — Какво ще правиш тая вечер?

— Вчера жена ми се върна от Лос Анджелис.

— Така ли? Жалко. Е, тогава щастлива Нова година! — След тия думи Катрин се отдалечи, хвърляйки с бюста си в трепет трима възпитаници на Харвардския университет, подстригани по моряшки и

с бели вратовръзки, които бяха роднини на домакинята и бяха дошли в града за празненството.

Майкъл вдигна чашата си и я изпи наполовина. Това очевидно беше уиски, разрежено с лимонада. „И без това съм изпил вече три чаши тая вечер — успокой се той. — От утре обаче — ни капка!“

Почака, докато жена му престана да целува малкия плешив човек с увисналите кавалерийски мустаци, и провирайки се през тълпата, застана зад гърба ѝ. В тоя момент, без да пуска ръката на малкия човек, Лора рече:

— Сценарият е ужасен, Хари, но, моля ти се, никому не казвай за това.

— Ти ме познаваш добре, Лора. Нима допускаш, че мога да се раздрънкам?

— Честита Нова година, мила — обади се Майкъл и целуна Лора по страната.

Тя се обърна, като продължаваше да държи за ръката плешивия, и му се усмихна. Даже и тук, сред невъобразимата пьянска глъчка и блъсканицата, Лора го посрещаше с оная топлота и нежност, които винаги изненадваха и вълнуваха Майкъл. Тя протегна свободната си ръка и го привлече към себе си, за да го целуне. В момента, когато лицата им се приближиха, Майкъл усети, че тя се поколеба и го помириса с подозрение. Отвърщайки на целувката ѝ, той раздражено си помисли: „Винаги ме души така! Стара година или нова — все едно.“

— Преди да изляза от театъра, се залях с две шишета парфюм „Шанел № 5“ — рече той сериозно, отстранявайки се от жена си.

Лора обидено примига.

— Не бъди така лош с мен на Нова година — продума тя. — Защо закъсня толкова?

— Отбих се да пийна нещо по пътя.

— С кого? — Лора го гледаше с онова подозрително и студено изражение, което възприемаше винаги, когато го разпитваше, и което загрозяваше нежното и откровено лице.

— С няколко приятели — отвърна той.

— И с никой друг? — Лора говореше с игривия и лек тон, който жените от нейната среда употребяваха, когато се шегуват със съпрузите си в обществото.

— Не — отвърна Майкъл. — Забравих да ти кажа, че с нас бяха шест млади полинезийки, които танцуваха полуголи, но те останаха в „Сторк“.

— Духовит е, нали? — обърна се Лора към плешивия. — Ужасно духовит, нали?

— Започна да ми мирише на семейна сцена — усмихна се малкия човек. — А когато се стигне до семейна сцена, аз винаги изчезвам. Довиждане, мила. — Той помахаше с ръка на Уитикърови и потъна сред тълпата.

— Имам една чудесна идея — обади се Лора. — Нека тая вечер не се държим отворително със съпругите си.

Майкъл допи уискито си и остави чашата.

— Кой е тоя с мустаците? — попита той.

— Хари?

— Тоя, когото целуваше.

— Да, това е Хари. Познавам го от години. Постоянен гост на всички забави. — Лора с леко движение оправи косата си. — И тук. И на Западното крайбрежие. Не знам с какво се занимава. Може би е филмов посредник. Преди малко ми каза, че в последния филм съм била просто очарователна.

— Така ли каза — очарователна?

— Аха.

— Аха? Тъй ли се изразяват сега в Холивуд?

— Може би. — Лора му се усмихна, но без да престава да оглежда стаята. Впрочем тя винаги се държеше така, когато биваха в общество. — Как ме намиращ в новия филм?

— Очарователна — отвърна Майкъл. — Хайде да пийнем нещо.

Лора стана, улови го за ръката и потърка нежно лицето си о рамото му.

— Радваш ли се, че се върнах? — попита тя.

— Очарован съм! — усмихна се той.

Двамата се засмяха и ръка за ръка се отправиха към бюфета, провирайки се сред навалищата в средата на стаята.

Бюфетът се намираще в съседната стая под една футуристична картина, която изобразяваше нещо подобно на жена с три тъмнопурпурни гърди, възседнала паралелограм.

Тук те завариха прошарения и подпухнал Уолъс Арни с чаена чаша в ръка. От едната му страна стоеше някакъв нисък здравеняк в син вълнен костюм с вид на човек, който е прекарал поне десет зими поред на открито. Тук се въртяха и две момичета, с хубави, но безизразни лица и с тесни като манекени бедра. И двете пиеха уиски.

— Направи ли ти предложение? — чу Майкъл гласа на едно от момичета.

— Не — отвърна другото, тръскайки светлите си блестящи коси.

— Защо?

— Защото сега е станал йога.

Момичетата се загледаха замислено в чашите си, допиха съдържанието им и се отдалечиха величествени и грациозни като две пантери в джунглите.

— Чу ли ги? — обърна се Майкъл към жена си.

— Да — засмя се Лора.

Майкъл помоли бюфетчика за две чаши уиски и се усмихна на Арни, автора на „Закъсняла пролет“. Но Арни продължи да гледа мълчаливо пред себе си, като от време на време поднасяше с елегантно движение на треперещата си ръка чашата към устните си.

— Нокаут — рече човекът в синия вълнен костюм. — Загуби съзнание, но остана прав, на краката си. Съдията трябваше да прекрати двубоя, защото иначе щяха просто да го пребият.

Арни се усмихна, огледа се предпазливо и тикна към бюфетчика чашата с чинийката.

— Моля — рече той, — още малко чай.

Бюфетчикът напълни чашата с уиски и Арни, преди да я вземе, се огледа отново.

— Здравей, Уитикър — рече той. — Здравейте, мисис Уитикър. Няма да ме издадете на Филис, нали?

— Не, не, Уолъс — успокои го Майкъл. — Няма да те издадем.

— Слава богу — рече пресипнало Арни. — Филис има някакво разстройство. От цял час вече е в тоалетната. Не ми позволява да пия дори бира. — Той беше вече пьян и в дрезгавия му глас звучаха нотки на самосъжаление. — Можете ли да си представите? Дори бира! Ето защо си нося чаена чаша. От две крачки никой не може да разбере, че пия алкохол. Най-последно — Арни предизвикателно отпи от чашата си — аз съм възрастен човек! Филис иска да напиша нова пиеса — скръбно

добави той — и смята, че има право да ми забрани да пия, защото е жена на човека, който финансира постановките на моите пиеси! Унизително! Не бива да се унижава така човек на моите години. — Той се обърна към мъжа в синия вълнен костюм. — Мистър Париш например пие като смок, но никой не си позволява да го унижава. Всички до един повтарят: Гледайте как трогателно Филис се грижи за тоя пияница Уолъс Арни! Но мене това никак не ме трогва. Ние с мистър Париш знаем добре защо толкова се грижи за мен. Нали, мистър Париш?

— Разбира се, другарю — отвърна човекът в синия костюм.

— Икономика! Както другаде, така и тука. — Арни внезапно размаха чашата си и разля малко уиски върху ръкава на Майкъл. — Мистър Париш е комунист и знае това. В основата на всяка човешка дейност лежи алчността. Алчност и нищо друго. Не се ли надявах да получат друга пиеса, пет пари не биха дали за мен, ако ще да се преселя във фабрика за спирт. Ако ще да се къпя в море от алкохол, пак щяха да кажат: върви по дяволите, Уолъс Арни! Моля за извинение, мисис Уитикър.

— Нищо, нищо — рече Лора.

— Ти имаш много хубава жена — добави Арни. — Да, много хубава. Тая вечер чух как се възхищавах от нея. — Той погледна лукаво към Майкъл. — Да, да, възхищавах се. Сред гостите тук има няколко нейни стари приятели, нали така, мисис Уитикър?

— Вярно е — отговори Лора.

— Всеки има по няколко стари приятели тука — продължи Арни. — И така е сега на всички приеми. Модерно общество! Кълбо от змии, които зимуват — всеки се обвинил около врата на другия! Може би това ще бъде и темата на моята следваща пиеса, която сигурно няма да напиша. — Той отпи голяма глътка. — Чудесен чай! Само не ме издавайте на Филис. — Майкъл улови Лора под ръка и я поведе към вратата. — Не си отивай, Уитикър — рече Арни. — Зная, че те отегчавам, но все пак не си отивай. Бих желал да поприказвам с тебе. За какво да поговорим? За изкуството?

— Може, но някой друг път — отвърна Майкъл.

— Зная, че ти си сериозен млад човек — продължи Арни упорито.

— Нека поговорим за изкуството. Как мина днес моята пиеса?

— Добре — каза Майкъл.

— Не, няма да говорим за пиесата. Аз казах — за изкуството, защото зная какво мислиш за моята творба. Цял Ню Йорк знае какво мислиш за нея. Ти си отваряш устата прекалено много и ако зависеше от мен, отдавна щях да те изгоня от театъра. Сега съм настроен приятелски към теб, но не бих се поколебал да те изгоня.

— Ти си пиан, Уоли — рече Майкъл.

— Аз не съм достатъчно умен за теб — пробърбори Арни. Бледосините му очи се наляха със сълзи, а долната му устна, пълна и влажна, затрепери. — Доживей до моите години, Уитикър, и тогава се опитай да останеш умен както преди.

— Аз съм уверена, че Майкъл харесва много вашата пиеса — обади се Лора с ясен успокоителен глас.

— Вие сте много мила жена, мисис Уитикър, и имате много приятели, но засега по-добре мълчете.

— Защо не отидеш да си полегнеш малко? — рече Майкъл.

— Нека не се отклоняваме от въпроса — обърна се Арни с войнствено-пиянски вид към Майкъл. — Аз зная какво разправяш по приемите за мен. Старият Арни си е изпял песента. Арни пише в стил, който бе на мода до 1929 година, за хора, които излязоха от мода в 1929 година. Това дори не е много смешно. Аз имам достатъчно много критикари, но защо трябва да им плащам от собствените си пари? Не обичам сополанковците като тебе, Уитикър. Всъщност ти не си вече така млад, за да те считам за сополанко.

— Слушайте, другарю... — започна човекът в синия вълнен костюм.

— Поговорете си двамата — обърна се Арни към Париш. — Той е също комунист и затова не съм достатъчно умен за него. Да те обявят за умник в наши дни не е трудно — достатъчно е да купуваш еднаж седмично за петнадесет цента „Ню Масис“ — Арни нежно прегърна Париш. — Ето какви комунисти ми допадат, Уитикър. Като мистър Париш. Почернелият от слънцето Париш. Почернял в слънчева Испания. Той беше в Испания, сражава се при Мадрид и пак отива там, за да го убият. Нали, мистър Париш?

— Разбира се, другарю — отвърна Париш.

— Ето какви комунисти ми допадат — повтори високо Арни. — Мистър Париш е дошъл да събира пари и да вербува доброволци, с

които ще се върне в слънчева Испания, където ще ги убият. Уитикър, защо, вместо да умуваш толкова на тия блестящи приеми и забави в Ню Йорк, не заминеш с мистър Париш за слънчева Испания, където ще можеш да проявиш ума си?

— Млъкни или... — започна Майкъл. Но в тоя момент между него и Арни застана една висока побеляла жена с царствено изражение на мургавото си лице, която спокойно, без да каже нещо, избя чашата от ръката на писателя. Разнесе се лек звън от счупен порцелан. Арни гневно погледна жената, но побърза да се усмихне покорно и заби очи в пода.

— Здравей, Филис — промърмори той.

— Напусни веднага бюфета — отсече Филис.

— Ами че аз пия само чай — продума Арни, но послушно се обърна и повлече крака навън — дебел стареещ човек с полепнала от пот прошарена коса по едрата му глава.

— Мистър Арни не пие — заяви Филис на бюфетчика.

— Разбирам, мадам.

— Боже мой — обърна се тя към Майкъл. — Способна съм просто да го убия. Понякога ме довежда до лудост. А иначе е толкова мил човек!

— Да, да, очарователен човек — съгласи се Майкъл.

— Зле ли се държа? — попита загрижено Филис.

— Напротив, прекрасно — увери я Майкъл.

— Боя се, че вече никой няма да го кани, всъщност и сега всички го избягват... — рече Филис.

— Не бих могъл да си представя защо — каза Майкъл.

— Дори и да сте прав, всичко това ужасно го измъчва — добави тъжно Филис. — Седи в стаята си мрачен и разправя на всеки, който е готов да го слуша, че бил изчерпан човек. Доведох го тук с надежда, че ще бъде полезно за него да поприказва с хората и че ще мога да го наглеждам... — Филис повдигна рамене, изпращайки с поглед неугледната фигура на отдалечаващия се Арни. — На някои хора би трябвало да отрежат ръцете още щом посегнат към първата чаша. — Със старомоден и изискан жест тя прибра полата си и тръгна след писателя, шумолейки с тафтата.

— Мисля, че бих могъл да пийна нещо — рече Майкъл.

— И аз — каза Лора.

— Тогава за компания и аз — обади се мистър Париш.

Тримата стояха мълчаливо до бара, наблюдавайки как бюфетчикът пълни чашите им.

— Злоупотребата с алкохол — заяви Париш с тържествения тон на проповедник, посягайки към чашата си — е едно от нещата, които издигат човека над животните.

Всички се засмяха и преди да пият, Майкъл вдигна чашата си в чест на Париш.

— За Мадрид! — рече Париш с равен и спокоен тон.

— За Мадрид! — полугласно се присъедини Лора.

Обхванат от предишното си раздражение, Майкъл се поколеба, но накрая също каза:

— За Мадрид!

Всички пиха.

— Кога се върнахте в Щатите? — попита Майкъл с чувството, че върши нещо нередно.

— Преди четири дни — отвърна Париш и приближи отново чашата до устните си. — Тук в Америка имате много хубави напитки — добави той с усмивка. Тоя човек пиеше непрестанно, пълнейки чашата си на всеки пет минути, но очевидно не се напиваше, а само лицето му ставаше по-червено.

— А кога напуснахте Испания? — запита отново Майкъл.

— Преди две седмици.

„Преди две седмици той все още е бродил по замръзналите пътища край пресните гробове — помисли си Майкъл, — с карабина и в полувоенна униформа, а над него са летели самолети! И ето го сега стои тука в син костюм като шофьор на камион на собствената си сватба и разклаща парченцата лед в чашата си, докато хората край него бърборят за какво ли не — за последните си филми и критиките около тях, за причините, поради които бебетата спят, закрили очи със свити ръчички, — а в ъгъла някакъв китарист пее глупави южняшки балади. И всичко това става в един разкошен, застлан с дебели килими и претъпкан с гости апартамент на единадесетия етаж на сграда, която никой с нищо не застрашава. От високите прозорци се открива изглед към парка, а над бюфета виси някаква жена с три пурпурни гърди. Няма да мине много време и Париш ще се отправи към пристанището — то може да се види от тия прозорци, — ще се качи на парахода и ще

се върне в Испания. Но по неговото лице трудно може да се познае какво е преживял, а от добродушното му непохватно държане не може да се съди дали знае какво го очаква.

Хората — продължаваше да си мисли Майкъл — необикновено леко се приспособяват към условията. Ето, Париш е значително по-възрастен от мене, сигурно е водил много по-тежък живот и все пак е отишъл в Испания и е участвал в дълги походи по напоената с кръв земя. Там той е убивал и е рискувал да бъде убит, а сега се връща, за да продължи същия живот...“

Майкъл тръсна глава, обхванат за момент от презрение към себе си — той бе открил, че се дразни от присъствието на този човек със загоряло лице и задебелели ръце, който стоеше тук, на този прием, като учтив жандарм, поставен да бди за съвестта на Майкъл.

— ... Ние имаме нужда от пари — казваше Париш, обръщайки се към Лора. — Пари и политическа поддръжка. Желаящи да се бият ще намерим много. Но английското правителство е блокирало всичкото злато на републиканците в Лондон, а Вашингтон фактически помага на Франко. Ние сме принудени да пращаме момчетата нелегално, а това изисква средства — за подкупи, за път и така нататък. Веднъж в окопите пред университетското градче, когато беше така студено, че кълна се, на кита биха окапали цицките, около мен се събраха неколцина другари. „Виж какво, другарю Париш — рече един от тях, — ти само хабиш патрони, досега все още не сме видели да убиеш поне един фашист. Но ти си красноречив нехранимайко и ние решихме да те пратим обратно в Щатите. Разкажи там някоя и друга покъртителна, сочна история за героите от безсмъртната Интернационална бригада, която се сражава в първите редици срещу фашистите. Върви и се върни с пълни джобове.“ И ето аз пристигнах. Говоря на събрания и давам пълна воля на въображението си. Говоря и преди да се опомня, публиката пламва от ентусиазъм и става необикновено щедра. Накрая гледам — джобовете ми пълни, а около мен куп възторжени девойки, и започвам да си мисля, че най-послед съм намерил истинското си призвание в борбата за свобода. — Париш се усмихна и разкривайки равните си ослепително бели изкуствени зъби, бутна към бюфетчика празната си чаша. — И вие ли искате да чуете някои страшни истории за кървавата борба за свобода в измъчена Испания?

— Не — отвърна Майкъл, — особено след тоя увод.

— Тия хора тук не се интересуват от истината — рече Париш, станал изведнъж сериозен и замислен. Той се обърна рязко и огледа стаята. В неговите студени, сурови и изпитателни очи за първи път проблесна нещо, което позволи на Майкъл да разбере колко много бе изстрадал тоя човек. — Бежанците... — отново заговори Париш. — Юношите, дошли в Испания от пет хиляди мили, за да открият с изненада, че умират с куршум в корема... Продажните френски граничари, които вземат подкуп, за да позволят на боси хора с разкървавени ходила да прехвърлят Пиренеите посред зима... И навсякъде мошеници, крадци, измамници... В пристанищата, в учрежденията. Дори в самата дружина, в ротата, до самия тебе на бойната линия... Мамините синчета, които, виждайки как другарите им загиват, внезапно заявяват. „Трябва да сме сбъркали нещо. Това тук съвсем не е така, както си го представяхме в Дартмут!“

Към бюфета се приближи дребна пълничка блондинка на около четиридесет години с младежка розова рокля и улови Лора за ръка.

— Лора, мила — рече тя, — къде ли не те търсих! Твой ред е сега.

— Така ли? — възкликна Лора, обръщайки се към нея. — Прости ми, че те накарах да ме чакаш, но мистър Париш разказва толкова интересно!

При думата „интересно“ Майкъл се намръщи леко, а Париш само се усмихна на двете жени с някаква затаена похотливост.

— Ще се върна след няколко минути — обеща Лора на Майкъл. — Синтия гледа на жените и сега ще гледа на мен.

— Попитайте — рече Париш — дали няма да срещнете в живота си един четиридесетгодишен ирландец с фалшиви зъби.

— Непременно ще попитам — засмя се Лора и се отдалечи под ръка с гледачката.

Майкъл видя как Лора разкърши рамене и с леко предизвикателна походка излезе от стаята; едновременно с това той забеляза, че други двама мъже също гледат след нея — високият симпатичен Доналд Уейд и някой си Талбот; и двамата принадлежаха към числото на хората, които Лора наричаше „мои бивши поклонници“. Изглежда, тях ги канеха на всички забави, на които присъстваха и Уитикърови. „Бивши поклонници“ беше фраза, която

понякога предизвикваше у Майкъл чувство на недоумение и безпокойство. Той не се съмняваше, че на времето Лора бе имала роман с всеки от тях, но сега тя искаше да го убеди, че всичко това принадлежи на миналото. Това неуяснено положение изведнъж го ядоса, но той схващаше, че поне за момента с нищо не би могъл да го промени.

— Не зная защо, но американските момичета винаги ме карат да мисля за леглото! — неочаквано рече Париш. Той поклати одобрително едрата си глава и Майкъл неволно се разсмя.

— Да пийнем нещо — предложи той.

— С удоволствие, другарю — рече Париш.

Те бутнаха чашите си към бюфетчика.

— Кога се връщате? — попита Майкъл.

Париш се огледа наоколо и откритото му честно лице доби лукаво изражение.

— Трудно е да се каже, драги — с шепот отвърна той, — а дори и не бива да се говори за това. Нали знаете — Държавният департамент... Навсякъде фашистки шпиони... Всъщност аз формално съм загубил американското си поданство, след като съм се сражавал под знамето на чужда държава. Между нас да си остане, смятам да замина до месец, месец и половина.

— Сам ли ще заминете?

— Не вярвам, драги. С мен сигурно ще дойде една групичка от няколко добри момчета. — Париш дружелюбно се усмихна. — Дверите на Интернационалната бригада са широко отворени за всички кандидати. — Той погледна изпитателно Майкъл, който почувства, че ирландецът се старае да го прецени, задавайки си навярно въпроса: какво търси тоя човек в моден костюм тук, в тая луксозна квартира, защо, вместо да стърчи до бюфета тая вечер, не лежи зад картеницата?

— И мен ли искате да включите в групата си? — попита Майкъл.

— Не, другарю. — Париш обърса потта от лицето си.

— А пари ще вземете ли от мене? — запита остро Майкъл.

— Пари съм готов да взема — усмихна се широко Париш — дори от свещената ръка на самия папа Пий.

Майкъл извади портфейла си, в който бяха останали още седемдесет и пет долара (днес му бяха изплатили премиалните) и

мушна всичките пари в ръката на Париш.

— Оставете си поне за такси, драги — рече ирландецът, пускайки небрежно парите в страничния си джоб, и потупа събеседника си по рамото. — Ще убием от ваше име няколко фашистки отрепки.

— Благодаря — отвърна Майкъл, като прибираше портфейла си. Той не изпитваше желание да говори повече с Париш. — Тука ли оставате?

— Да.

— Е, ще се видим пак — рече Майкъл. — Ще ми се да пообиколя малко.

— Добре, драги — кимна хладно Париш. — Благодаря за парите.

— Да не говорим за това, другарю — каза Майкъл.

— Добре, другарю. — Париш отново се обърна към чашата си. Неговите широки здрави плещи се открояваха като някаква синя шамандура сред пияната от разголени рамене и копринени ревери наоколо.

Майкъл се отправи бавно към група застанали в ъгъла на стаята гости. Но преди да стигне до тях, забеляза Луиза, която му се усмихна въпросително. Луиза беше, както би казала Лора, негова „бивша приятелка“, но всъщност, те и сега поддържаха отношенията си. Луиза се бе омъжила, но бе станало така, че от време на време те пак подновяваха връзката си. Майкъл чувстваше, че рано или късно ще трябва да отговаря пред съвестта си за това. Но дребната, мургава и с интелигентно лице Луиза беше една от най-хубавите млади жени в Ню Йорк, а при това имаше темпераментна натура и не беше взискателна. В известно отношение тя му беше по-близка дори от жена му. Случваше се, когато лежаха един до друг някой зимен следобед в чужда квартира, Луиза да въздъхне и загледана в тавана, да промърмори: „Кажки, не е ли чудесно? Боя се само, че ще дойде време, когато ще трябва да се разделим“. Но нито тя, нито Майкъл се замисляха сериозно за това.

Сега Луиза стоеше до Доналд Уейд. За миг през ума на Майкъл мина неприятната мисъл за превратностите в живота, но тя изчезна още щом целуна ръката на Луиза и я поздрави с Новата година. После разтърси ръката на Уейд, питайки се както винаги с изненада защо

мъжете считат за необходимо да се държат така сърдечно с бившите любовници на своите жени.

— Здравейте — рече Луиза. — Отдавна не съм ви виждала. Този костюм ви отива чудесно. А къде е мисис Уитикър?

— Гадаят й бъдещето — отговори Майкъл. — Лора не може да се оплаче от миналото и затова сега е решила да се потревожи малко за бъдещето си. А къде е вашият мъж?

— Не зная. — Луиза неопределено махна и му се усмихна сериозно и интимно, както се усмихваше само на него. — Някъде из стаите.

Уейд се поклони леко и се отдалечи. Луиза погледна след него и попита:

— Нямаше ли някаква връзка с Лора?

— Не бъди клюкарка — рече Майкъл.

— О, аз само така, полюбопитствах.

— Тая стая е пълна с мъже, които са имали връзки с Лора. — Майкъл огледа гостите, обхванат от внезапно раздразнение. Уейд, Талбот, а ето сега се бе появил и още един — слабият висок артист на име Морън, който бе участвал с Лора в някакъв неин филм. Имената на двамата бяха поместени заедно в едно холивудско вестниче, което се занимаваше със сплетни, и Лора бе побързала да му се обади по телефона в Ню Йорк рано една сутрин, опитвайки се да го увери, че тя и Морън чисто и просто били на някакъв официален прием, уреден от студиото, и така нататък, и така нататък...

— Тая стая — подхвърли Луиза, поглеждайки го косо — е пълна с жени, които са имали връзки с тебе. Всъщност може би „имали“ не изразява добре моята мисъл.

— Днешните приеми — рече Майкъл — стават прекалено многолюдни и мога да те уверя, че повече няма да ме срещнеш на тях. Какво ще кажеш за някое тихо местенце, където бихме могли да поседнем и да си подържим ръцете?

— Да опитаме — съгласи се Луиза и като го улови за ръка, започна да се провира сред гостите в хола към задните помещения на апартамента. Спря се пред една врата, откряна я и надникна. Стаята беше тъмна и тя направи знак на Майкъл да я последва. Двата влязоха на пръсти, затвориха тихо вратата и се отпуснаха уморени на една малка кушетка. След ярко осветените стаи, през които току-що

бяха минали, Майкъл не можеше да види нищо и сега с наслаждение затвори очи. Луиза се сгуши до него и го целуна леко по страната.

— Тука е по-хубаво, нали? — промърмори тя.

От другия край на стаята изскърца легло. Очите на Майкъл започваха да привикват в тъмнината и той видя как някаква фигура се надигна непохватно на леглото и посегна към близката масичка. После чу подрънкване на порцелан и човекът вдигна чашата към устата си.

— Унизително — произнесе разчленено непознатият между две дълги глътки и в тоя миг Майкъл позна гласа на Арни. Драматургът седеше с провесени крака, но след момент неочаквано се надигна и едва не падна върху съседното легло.

— Томи — подвикна той. — Не спиш ли, Томи?

— Не, мистър Арни — отвърна сънливият глас на десетгодишния син на Джонсънови, собствениците на апартамента.

— Честита Нова година, Томи.

— Честита Нова година, мистър Арни.

— Прощавай, че те безпокоя, Томи. Но това общество на възрастни ми омръзна и дойдох да поздравя младото поколение с Новата година.

— Благодаря много, мистър Арни.

— Томи...

— Да, мистър Арни. — Томи се беше разсънил и постепенно се оживяваше. Майкъл чувстваше, че Луиза едва сдържа смеха си. Беше му смешно и същевременно неприятно, че поради тъмнината бе попаднал в такова положение и трябваше да мълчи, за да не се издаде.

— Томи — продължи Арни, — искаш ли да ти разкажа нещо?

— О, да, аз много обичам да слушам всякакви истории — отвърна Томи.

— Чакай малко. — Арни пи отново и с шум постави чашата върху чинийката. — Чакай да помисля... Всъщност аз не зная нищо подходящо за деца.

— О, аз обичам всякакви истории — успокои то Томи. — Миналата седмица например прочетох романа „Стройният мъж“.

— Добре — великодушно заяви Арни, — ще ти разправа една история, която не е за детски уши, Томи. Историята на моя живот.

— Повалили ли са ви някога с дръжката на четирийсет и пет милиметров пистолет? — неочаквано попита момчето.

— Не бързай, Томи — ядоса се драматургът. — Ако са ме поваляли с дръжката на четирийсет и пет милиметров пистолет, ще чуеш за това, когато му дойде времето.

— Извинявайте, мистър Арни — рече Томи все така учтиво, но с обиден тон.

— До двадесетгодишна възраст — започна Арни — аз бях един многообещаващ младеж.

Майкъл се раздвижи неспокойно; чувстваше се много неловко и се срамуваше, че е принуден да слуша този разговор, но Луиза стисна предупредително ръката му и той отново се притаи.

— Както се казва в романите, Томи, аз получих добро образование, учих се прилежно и познавах произведенията едва ли не на всички английски поети. Искаш ли да пийнеш, Томи?

— Не, благодаря, мистър Арни. — Томи вече не мислеше за сън и сега седеше на леглото, превърнат целият в слух.

— Ти навярно си много млад, Томи, за да помниш рецензиите за моята първа пиеса „Дългото и късото“. На колко си години, Томи?

— На десет.

— Да, съвсем млад. — Отново издрънка чаша. — Бих могъл да ти цитирам някои от тия отзиви, но не искам да те отегчавам. Обаче, без да хваля мога да те уверя, че ме сравнявах със Стриндберг и О'Нийл. Ти чувал ли си нещо за Стриндберг... Томи?

— Не сър.

— Дявол да го вземе, на какво учат днес децата в училище! — с раздразнение възкликна Арни. Той пи отново и продължи вече малко по-меко: — И така, чуй историята на моя живот, Томи. Мен ме канеха в най-добрите семейства на Ню Йорк и аз се ползвах с кредит в четири от най-люксоznите тайни питейни заведения. Снимката ми се появяваше постоянно в печата и ми предлагаха да говоря в различни комитети и културни организации. Скоро престанах да дружа със своите стари приятели и от това се почувствах още по-добре. По-късно отидох в Холивуд, дето дълго време получавах по три хиляди и петстотин долара на седмица. А това беше, преди да въведат закона за подоходния данък! Тогава започнах и да пия, Томи, и се ожених за жена, която имаше къща в Антиб във Франция и пивоварна фабрика в Милуоки. В трийсет и първа година аз ѝ измених с нейната най-добра

приятелка, а това, разбира се, беше грешка, защото дамата се оказа костелива като планинска пъстърва...

Арни отново сръбна шумно от чашата си. Майкъл схващаше, че му остава само да седи в тъмнината с надежда, че драматургът няма да го забележи.

— Говорят, Томи, че съм бил загубил таланта си в Холивуд — продължи тъжно и тихо Арни, сякаш декламираше. — Но каквото и да говорят, Холивуд е най-подходящото място за това, ако на човека е съдено изобщо да загуби своя талант. Обаче аз не вярвам на тия хора, Томи, не им вярвам. Аз съм изхабен човек и днес всички ме избягват. При лекари не ходя, защото, знаей, ще ми кажат, че няма да преживея повече от шест месеца. В никоя порядъчна страна не биха се решили да играят моята последна пиеса, но Холивуд не е виновен за това. Аз съм един слабохарактерен интелектуалец, Томи, а ние живеем в епоха, в която няма място за слабохарактерни интелектуалци. Послушай съвета ми, Томи — порасни глупав. Глупав, но силен.

Арни се размърда тежко на леглото и стана. След момент той залитна към прозореца и силуетът му се очерта неясно на слабата улична светлина.

— Не мисли, Томи, че се оплаквам — рече Арни войнствено и високо. — Аз съм стар пияница, на когото всички се смеят. Аз разочаровах всички, които ме познават. Но не се оплаквам. Ако трябваше да започна живота отново, Томи, пак щях да живея така. — Арни размаха ръце и бутна чашата с чинийката; те паднаха на килима и се счупиха, но той не забеляза нищо. — Само в един случай, Томи — рече той важно, — само в един случай бих постъпил другояче. — Арни замълча, размишлявайки за нещо и после добави: — Бих... Не, не, Томи, ти си още много малък за такива неща.

Арни величествено се обърна и стъпвайки по хрущящите счупени парчета се отправи към вратата. Томи продължаваше да седи неподвижно. Драматургът отвори вратата и в нахлулата от съседната стая светлина видя Майкъл и Луиза.

— Уитикър — усмихна се той кротко. — Уитикър, драги, би ли направил една услуга на стария човек? Иди в кухнята, драги, и вземи една чаша с чинийка. Някой кучи син е счупил чашата ми.

— Разбира се — отвърна Майкъл и стана, последван от Луиза. При вратата той се обърна към момчето и каза: — Хайде, Томи, време

е да спиш.

— Добре, сър — отвърна Томи със сънлив, малко смутен глас.

Майкъл въздъхна, затвори вратата и отиде да потърси чаша и чинийка.

От заключителната част на приема Майкъл запази съвсем смътно впечатление. По-късно не можеше да си спомни добре дали бе определил среща на Луиза за вторник следобед и дали наистина Лора му бе казала, че според гледачката двамата щели да се разведат. Едно обаче си спомняше ясно: в стаята неочаквано се бе появил Арни. Той се усмихваше слабо, а от устата му се стичаше уиски по брадичката. Леко наклонил глава, сякаш вратът му се беше схванал, Арни с неочаквано твърда крачка прекоси стаята, без да обръща внимание на гостите, и се спря наблизко до Майкъл. Няколко секунди той стоя така, клатушкайки се леко пред високия френски прозорец. После го разтвори и направи опит да се прехвърли през него, но закачи самото си за една лампа; спря се, за да го откачи, и се опита отново да скочи. Всичко това стана пред очите на Майкъл. Той съзнаваше, че трябва веднага да се спусне към Арни и да го хване, но неочаквано усети, че ръцете и краката му омекват като насън. Разбираше ясно, че ако не побърза, драматургът ще се прехвърли през прозореца и ще падне от единадесетия етаж, но въпреки това едва успя да раздвижи крака.

В същия момент Майкъл чу зад гърба си бързи стъпки, някакъв човек се хвърли към Арни и го сграбчи. Двете фигури се олюляха върху перваза на прозореца, над самата пропаст, открити върху фона на облаците, по които пробягваха тъмночервените неонов светлини на Ню Йорк. Тогава някой затвори с трясък прозореца и те бяха спасени. Едва сега Майкъл разбра, че драматургът беше спасен от Париш, който бе изтичал от другия край на стаята, където се намираше бюфетът.

Със сведени очи Лора плачеше в обятията на Майкъл. Нейната безпомощност и необходимостта да я утешава в един такъв момент предизвикаха неволно раздражение у него. От друга страна обаче той се радваше, че му се отдава възможност да бъде недоволен от нея — това, поне за момента, го отвличаше от мисълта, че бе останал бездеен.

Скоро след това гостите започнаха да се разотиват. Всички проявяваха престорена веселост, давайки си вид, че според тях Арни

чисто и просто бе пожелал да се пошегува със своите приятели. Самият Арни спеше на пода. Той отказваше да го настанят на легло, а когато се опитваха да го сложат на кушетката, всеки път се свличаше долу. Париш, усмихнат и щастлив, се върна при бара и попита бюфетчика в кой профсъюз членува. Майкъл искаше да се приберат вкъщи, но Лора заяви, че е гладна. Без сами да разберат как, двамата попаднаха в някаква шумна компания, в нечия кола и седнаха върху нечийи колене. Майкъл въздъхна с облекчение, когато колата ги изсипа пред един блестящо осветен ресторант на Мадисън Авеню.

Всички се настаниха в боядисаната яркооранжево зала, стените й неизвестно защо бяха украсени с картини, изобразяващи индианци, неопитни келнери, събрани набързо за празника, се суетяха непрестанно сред шумните и весели гости. Майкъл беше пиян и чувстваше, че очите му просто се слепят. Той мълчеше упорито, защото разбираше, че езикът му се заплита всеки път, когато се опитва да каже нещо, и само се оглеждаше наоколо с присвити устни, мислейки си, че с това изразява своето велико презрение към хората около себе си. Внезапно забеляза, че на същата маса седят със съпруга си, Катрин с тримата студенти от Харвард и Уейд, който държеше ръката на Лора. Той започна да изтрезнява и усети, че го заболя главата. Повика келнера и си поръча кълцан шницел и бутилка бира.

„Колко е позорно всичко това! — помисли си той угнетен. — Бивши приятелки, бивши любовници, бивши нищожества... Но кога — във вторник или сряда — щеше да се срещне с Луиза и кога Уейд ще се срещне с Лора? Гнездо от змии — беше казал Арни. Смешен, разочарован от живота беше тоя Арни, но в случая имаше право. В този живот нямаше нито приличие, нито почтеност... Мартини, бира, коняк, уиски — още една чашка!... и всичко ставаше в алкохолните пари: честност, вяност, мъжество, решителност... И не друг, а тъкмо Париш трябваше да се хвърли към Арни! Без да се замисли — продължи да разсъждава Майкъл, — той схвана опасността и се спусна да я предотврати. А аз стоях там, до самия прозорец, и едва се реших да помръдна крак! Аз — един пиян, затлъстял тип, омотан в куп задължения и оженен за жена, която всъщност ми е чужда и която прелита за седмица от Холивуд, натъпкана с какви ли не сплетни, жена, която върши кой знае какво с чужди мъже през меките, напоени с аромата на портокал калифорнийски вечери, докато тук аз пропилявам

най-хубавите си години, плувайки безволно в спокойните води на театралния свят, предоволен, че мога да спечеля малко пари и че не ми се налага да направя смелия скок... Ето, започва 1938 година, а самият аз съм вече тридесетгодишен. Време е да направя нещо решително, ако не искам да стигна до оня прозорец, както Арни!“

Майкъл стана, измърмори някакво извинение и се отправи през препълнената зала към мъжката тоалетна. „Предприеми нещо — повтаряше си той, — направи нещо!“ Да се разведе с Лора. Да води суров аскетичен живот, да живее както някога на двадесетгодишна възраст, тъкмо преди десет години, когато всичко беше ясно и почтено и когато посрещаше Новата година, без да се срамува от старата!

Докато се спускаше по стълбата към мъжката тоалетна, Майкъл реши да започне веднага новия си живот. Ще подържи главата си десетина минути под крана. Леденостудената вода ще измие от лицето му нездравата пот и болезнената червенина, тогава той ще се вчесе и ще погледне Новата година с прояснени очи.

Майкъл отвори вратата на тоалетната, приближи се до умивалника и с отвращение разгледа в огледалото своето повехнало лице, помътнелите очи и меката безволева уста... Спомни си как бе изглеждал на двадесет години — здрав, строен, енергичен, далеч от всякакви компромиси... Някогашното лице беше все още запазено — той чувстваше това, — скрито под отвратителната маска, която сега виждаше в огледалото. Но той щеше да го възстанови, да го очисти от наслоената през годините кал.

Наведе глава под ледената вода и си наплиска лицето. Избърса се и почувства как по кожата му се разлива приятна парлива топлина. Освежен и изтрезнял, той се качи по стълбите и отново седна при компанията около голямата маса в центъра на шумната зала.

ГЛАВА ТРЕТА

На западното крайбрежие на Америка, в приморския град Санта Моника с неговите равни и плъзнали по всички посоки улици и одрипавели палми, старата година завършваше своя живот сред мека сива мъгла, полегнала над маслинозелената повърхност на океана, над разпенения прибой, който се разбиваше върху мокрия плаж, над затворените през зимата павилиони за кренвирши, над вилите на кинозвездите и над безлюдния крайбрежен път, водещ към Мексико и Орегон.

Улиците на града бяха пуссти, изоставени на мъглата, сякаш Новата година представляваше някакво обществено бедствие и всички жители бяха решили да седят благоразумно в домовете си, докато опасността премине. Тук-таме през влажната пелена мъждукаха светлинки; тук-таме мъглата беше озарена от оная светлина, която бе станала символ на нощния живот на американските градове — яркочервената светлина на неоновите реклами и фирми над ресторанти, кафенета, хотели и гаражи. Сега в тихата и печална нощ тая светлина правеше тягостно впечатление, сякаш даваше възможност на човечеството да надзърне през пълзящата мъгла към своето последно пристанище — мрачно и бездънно, озарено от кървавочервени краски.

Неоновата фирма над хотел „Морски изглед“, от който никога — дори в най-ясни дни — не се виждаше морето, обагреше тънката мъгла, която пълзеше пред прозореца на Ноа, в мъртвешки безрадостен тон. Неонът се промъкваше в тъмната стая и се катереше по влажните варосани стени и по окачената над леглото литография с изглед на Йосемитския водопад. Червеникави петна играеха по възглавницата и по лицето на заспалия старец, бащата на Ноа, осветявайки големия граблив нос с широки ноздри, дълбоко хлътналите очи, високото изпъкнало чело, разкошната грива от бяла коса, величествените мустаци и испанската брадичка, която сякаш беше взета от лицето на

някой американски полковник от каубойски филм — тъй комична и не на място у този еврейин, умиращ в хотелската стая.

Ноа искаше да почете, но не се решаваше: светлината можеше да събуди баща му. Той се опита да поспи на единствения стол, но за това му пречеше тежкото дишане на болния — хрипкаво и неспокойно. Лекарят и жената, която баща му отпрати в навечерието на Рождество, оная вдовица — как се наричаше? — да, Мортън, бяха му съобщили, че Джейкъб умира, обаче Ноа не им повярва. Той бе пристигнал след телеграмата, която мисис Мортън по искане на стареца му беше пратила в Чикаго. За да си купи билет за автобуса, трябваше да продаде палтото, пишещата машина и големия стар куфар. Той се вълнуваше много, през целия път ни веднъж не слезе от автобуса и в Санта Моника пристигна страшно уморен и замаян, но тъкмо навреме, за да присъства на трогателната сцена.

Джейкъб вчеса косата си, сложи брадата си в ред и седна на леглото в позата на Йов по време на спор с бога. После целуна мисис Мортън, която минаваше петдесетте години, и я отпрати, заявявайки с гръмовития си театрален глас: „Аз искам да умра в ръцете на сина си. Искам да умра сред евреи. А сега прощавай...“

Ноа за първи път чуваше, че мисис Мортън не е еврейка. Всичко това приличаше на сцена от второто действие на староеврейска пиеса в театъра на Второ авеню в Ню Йорк; мисис Мортън се разплака, но Джейкъб остана неумолим и тя трябваше да си отиде. По настояване на омъжената й дъщеря неутешимата вдовица замина за дома си в Сан Франциско. Ноа остана самичък с баща си в тая малка стая с единствено легло в евтиния хотел на страничната уличка, която се намираще на половин миля от океана. Лекарят идваше всяка сутрин по за няколко минути. Освен него Ноа не виждаше никого — въпреки това той и не познаваше други хора в града. Джейкъб настояваше синът му да стои непрекъснато при него и Ноа спеше на пода близо до прозореца на неудобен дюшек, който съдържателят на хотела му беше дал с голяма неохота.

Ноа се заслуша в тежкото мъчително дишане на баща си, което се разнасяше в пропитата с дъха на лекарства стая. За момент му се стори, че старецът е буден и нарочно диша така, като предполагаше навярно, че щом му предстои да се пресели на оня свят, всеки негов дъх трябва да напомня за близкия му край. Ноа погледна хубавата

патриархална глава на Джейкъб върху възглавницата, до която на нощното шкафче проблясваха слабо цяла редица шишенца с лекарства. Той отново почувства, че се дразни и от щръкналите рунтави вежди, и от вълнистата, театрално разрешена остра коса, която според него баща му обезцветяваше тайно, и от внушителната бяла брада, и от мършавото му аскетично лице. „Защо — мислеше си гневно Ноа — иска толкова много да прилича на юдейски цар, изпратен в Калифорния със специално послание? Друго би било, ако беше водил праведен живот.“ През своето дълго и бурно съществуване Джейкъб постоянно се опитваше да играе ролята на Мойсей, който слиза от Синай с каменните скрижали в ръце, но това изглеждаше само като лоша шега на всички ония, които помнеха с колко жени беше имал връзки и които знаеха всичките му фалити, вечните му неплатени дългове и безбройните му кредитори, пръснати между Одеса и Хонолулу.

— Побързай, о боже — продума Джейкъб, отваряйки очи, — побързай, господи, да ме прибереш. Подай ми ръка за помощ...

Това беше друг навик на стареца, който винаги дразнеше Ноа. Джейкъб знаеше библията наизуст и на староеврейски, и на английски, макар че беше пълен безбожник, и винаги изпъстряше словото си с дълги и цветисти библейски цитати.

— Освободи ме, о мой господи, от ръцете на порочния, от ръцете на несправедния и жесток човек! — Джейкъб се обърна към стената и отново затвори очи.

Ноа стана, приближи се до леглото и още по-плътено загърна баща си с одеялата. Но Джейкъб сякаш не усети това. Ноа го погледа известно време, заслушан в мъчителното му дишане, и се отдалечи от леглото. Разтвори прозореца и помириша влажната, напоена с острия дъх на океана мъгла. Между двете редици палми долу на улицата профуча някаква кола и след миг празничният звук на клаксона ѝ заглъхна в мрака.

„Какво място — помисли си неволно Ноа. — Как могат тия хора да посрещат Новата година на такова място!“ Той потръпна леко от студа, но остави прозореца отворен. Ноа работеше като чиновник за поръчки в една от експедиторските фирми в Чикаго и сега си признаваше честно, че се бе зарадвал от възможността да дойде в Калифорния, макар и за да погребее баща си. Залят от слънце бряг,

напечени плажове, овощни градини, в които дърветата се къпят в ярка слънчева светлина, хубави момичета... Огледа стаята и се усмихна кисело. От цяла седмица вече валише дъжд, а баща му удължаваше до безкрайност играта със смъртта. Ноа беше оставал само със седем долара и току-що бе открил, че кредиторите са сложили запор върху фотоателието на баща му. В най-добрия случай дори ако успеят да разпродадат всичко на най-високи цени, те можеха да получат само по тридесет цента за долар. Ноа ходи до малкото заключено ателие, недалеч от брега, и успя да надникне през стъклената врата. Баща му се бе специализирал в художествен ретуш на портрети на млади жени, които той разкрасяваше с щедра ръка. През мръсното прашно стъкло към Ноа гледаха премрежените очи на безброй местни хубавици в кадифени тоалети и с ярко осветени лица. Подобни ателиета Джейкъб постоянно откриваше ту в единия, ту в другия край на страната и със своята професия успя да закара преждевременно в гроба майката на Ноа. Такива ателиета се отваряха за сезона в разнебитени сгради, работеха някак си по няколко месеца и после собственикът им изчезваше, оставяйки зад себе си две-три подправени и разкъсани сметководни книги, множество неплатени сметки и купища жълтеещи фотографии и рекламни обяви, които накрая се изгаряха в задния двор от новия наемател.

През своя живот Джейкъб бе сменил много професии: търгуваше с места за гробове и препарати против забременяване, с недвижими имоти и светено вино, със стари мебели, със сватбени тоалети; по едно време събираше реклами, а веднъж дори държеше магазинче за корабни принадлежности в балтиморското пристанище. Но ни една от тия професии не му даде възможност да припечели добре. Все пак благодарение на цветистия си сладкодумен език, с който сипеше библейски цитати, благодарение на старомодното си красноречие, на хубавото си лице и на своята неизчерпаема жизненост той винаги успяваше да намери жени и те винаги попълваха разликата между онова, което печелеше със собствени усилия в борбата за насъщния, и това, което му бе нужно, за да живее. Ноа беше единственото му дете и това дете трябваше да води скитнически и нередовен живот. Той често оставаше самичък и ту прекарваше по цели месеци при далечни роднини, ту — самотен и преследван — в евтини възпитателно-изправители школи.

— Езичниците изгарят в пещта моя брат Израел...

Ноа въздъхна и затвори прозореца. Джейкъб лежеше съвсем неподвижен, втренчил очи в тавана. Ноа запали единствената лампа, която той беше покрил с розова, на места вече опърлена хартия, и в пропитата с дъх на лекарства стая се разнесе слаб мирис на изгорено.

— Мога ли да ти помогна с нещо, татко? — попита Ноа.

— Виждам огнени езици — измърмори Джейкъб. — Усещам мирис на горяща плът. Виждам как се превръщат във въглен костите на моя брат. Аз го изоставих и тая вечер той загива сред друговерци.

Ноа отново изпита раздразнение срещу баща си. Джейкъб не беше виждал брат си от тридесет и пет години; нещо повече: заминавайки за Америка, той го бе оставил в Русия да се грижи за родителите им. От всичко, което бе чул, Ноа беше останал с убеждението, че Джейкъб презира брат си и че двамата са се разделили като врагове. Но преди две години брат му бе успял по някакъв начин да се обади от Хамбург, където беше отишъл през 1919 година. Това беше отчаяно, изпълнено с вопли за помощ писмо. Ноа трябваше да признае, че Джейкъб направи всичко възможно да помогне на брат си — непрекъснато пишеше до Емиграционното бюро и лично ходи във Вашингтон; старомоден, брадат, приличащ на равин и същевременно на комарджия по речните параходи, той обикаляше като привидение коридорите на Държавния департамент и водеше разговори със сладкодумни, но неотзивчиви млади хора — възпитаници на Принстън и Харвард, които разсеяно и важно прелистваха книжа върху своите полирани бюра. Обаче от всичко това не беше излязло нищо и след тоя единствен отчаян зов за помощ последва пълно мълчание; нацистка Германия не отговаряше на запитванията и Джейкъб се завърна при своето ателие и при пълничката вдовица мисис Мортън в залятата от слънце Санта Моника и вече не отвори дума за брат си. Но ето, че тая вечер, когато обагрената в червеникаво мъгла въздишаше нечуто зад прозореца, а Новата година беше вече на прага ѝ — както казваше докторът — смъртта щеше да почука след няколко часа, Джейкъб си спомняше отново за своя изоставен брат, тъй внезапно пометен от вихрушката в Европа, и неговият пронизителен вопъл за помощ прозвуча с нова сила в помътеното съзнание на умиращия.

— Плът — заговори Джейкъб с дълбок и гръмлив дори на смъртния одър глас, — плът от моята плът и кост от моята кост, ти

понесе наказание заради греховете на моето тяло и на моята душа.

„О, господи — мислено възкликна Ноа, поглеждайки към баща си, — защо трябва винаги да говори в бели стихове като древен пастир, който диктува на своята секретарка на някой юдейски хълм?“

— Не се усмихвай — рече Джейкъб, поглеждайки остро към него и в дълбоко хлътналите му очи неочаквано заблестя разумен поглед. — Не се усмихвай, синко. Моят брат гори на кладата заради теб!

— Не се усмихвам, татко — отвърна успокоително Ноа и сложи ръка върху челото му. Кожата на стареца беше гореща и грапава и младият човек почувства как някаква лека тръпка на отвращение пробягна в края на пръстите му.

Лицето на Джейкъб се разкриви в презрителна театрална гримаса.

— Ето, ти стоиш тук в своя евтин американски костюм и си мислиш: „Какво общо има с мен неговият брат? За мен той е чужденец. Аз никога не съм го виждал и не се интересувам дали щял да умре в някоя пещ. В тоя свят постоянно умират хора!“ Но този човек не е чужденец за тебе. Той е евреин, преследван от всички, както си преследван и самият ти.

Изтощен, Джейкъб затвори очи и Ноа си помисли, че ако старецът говореше естествено и просто, човек би могъл наистина да се затрогне. В края на краищата един умиращ баща, който се измъчва от мисълта за своя брат, убит на пет хиляди мили далеч от него, един самотен човек, който е стигнал до най-самотния миг в своя живот и чувства, че душата му вече отлита от него, един човек, който оплаква съдбата на своето племе, пръснато по целия свят, беше наистина трогателна и вълнуваща гледка. И макар че Ноа не възприемаше смъртта на своя непознат чичо като лична трагедия, той, като нормален и мислещ човек, не можеше да не почувства мъка при съзнанието за всичко онова, което се разиграваше в Европа. Ноа така често бе слушал надутото красноречие на баща си, тъй често бе наблюдавал неговите театрални маниери, че никакви речи на стареца не можеха вече да го трогнат. Застанал до леглото сега, загледан в посърналото лице и заслушан в неравномерното дишане на умиращия, той мислеше само едно: „Боже справедливи, нима ще играе като на сцена до последния си дъх?“

— В хиляда деветстотин и трета — заговори Джейкъб, без да отвори очи — при раздялата ни в Одеса Израел ми даде осемнайсет рубли и рече: „Ти не си годен за нищо. Послушай моя съвет. Винаги и за всичко разчитай на жените. Америка не може да се различава много от останалия свят. И там жените са същите глупачки и с радост ще те издържат.“ Израел не пожела да ми стисне ръка и аз заминах. Но независимо от всичко той трябваше да ми подаде ръка, нали така, Ноа? — Гласът му внезапно заглъхна до шепот и престана да звучи в ушите на Ноа като театрално слово.

— Ноа...

— Да, татко?

— Не мислиш ли, че той трябваше да ми подаде ръка?

— Мисля, татко.

— Ноа...

— Да, татко...

— Подай ми ръка, Ноа.

След кратко колебание Ноа се наведе и улови сухата широка ръка на баща си. Кожата по нея се лющеше, а ноктите — обикновено така грижливо поддържани — бяха станали дълги, разкривени и замърсени. Почувства слабия и неспокоен натиск на пръстите му.

— Добре, добре... — с неочаквано раздразнение рече Джейкъб и отдръпна ръка, сякаш обхванат от някаква мисъл, която не желаше да обясни. — Добре, достатъчно. — После въздъхна и втренчи поглед в тавана.

— Ноа...

— Да?

— Имаш ли молив и хартия?

— Да.

— Тогава пиши...

Ноа седна на масата и взе лист тънка хартия с гравюра от хотел „Морски изглед“, обкръжен от просторни морави и високи дървета. В тая картина нямаше никакъв живот, но върху бланката хотелът имаше внушителен и празничен вид.

— „До Израел Акерман — започна Джейкъб със сух делови тон, — 29 Клостерщрасе, Хамбург — Германия.“

— Но, татко... — обади се Ноа.

— Пиши на староеврейски — рече Джейкъб, — ако не можеш на немски. Той не е много грамотен, но ще го разбере.

— Добре, татко. — Не можеше да пише нито на староеврейски, нито на немски, но не намираше за нужно да признае това на баща си.

— „Мили братко...“ — написа ли?

— Да, татко.

— „Срамувам се, че не ти писах по-рано, но ти сигурно можеш да си представиш колко съм бил зает. След като пристигнах в Америка...“ — Написа ли, Ноа?

— Да — отвърна Ноа, драскайки каквото му хрумне по хартията. — Написах.

— „След като пристигнах в Америка... — продължи тихо Джейкъб с глас, който прозвуча особено мъчително във влажната стаичка — аз постъпих в едно голямо предприятие. Работих усилено (знам, че ти няма да повярваш това) и през цялото време ме повишаваха от един пост на друг. След осемнадесет месеца станах най-ценният сътрудник на фирмата, а после съдружник и скоро след това се ожених за дъщерята на собственика фон Крамър — син на старо американско семейство. Зная, ти ще се зарадваш, като научиш, че имам пет сина и две дъщери — утеха и гордост на своите стари родители. Ние сега живеем в едно от най-аристократичните предградия на Лос Анджелис — голям град на брега на Тихия океан, където грее вечно слънце. Разполагаме с къща с четиринадесет стаи, а аз ставам не по-рано от девет и половина и всеки ден отивам в клуба си, където прекарвам следобеда в игра на голф. Уверен съм, че всички тия подробности ще представляват интерес за тебе...“

Ноа усети, че се задушава. Изпитваше ужасно чувство, че ако отвори уста, ще избухне в гръмогласен смях и че баща му просто ще умре, удавен във вълните на смеха му.

— Ноа — рече Джейкъб свадливо, — пишеш ли всичко?

— Да, татко — едва успя да издума младият човек.

— „Наистина — продължи успокоен Джейкъб — ти си най-възрастният брат и си свикнал да даваш съвети. Но днес понятия като «най-възрастен» и «най-млад» нямат вече предишното значение. Аз пътешествах много и смятам, че сега на свой ред бих могъл да ти дам някои полезни съвети. Евреинът не бива никога да забравя как подобава да се държи. В тоя свят има хиляди завистливи хора и

техният брой постоянно расте. Видят ли евреин, бързат да кажат: «Погледни само как се държи на масата!», или «Диамантите на жена му са фалшиви», или «Виж го как шуми в театъра», или пък «Везните му не мерят точно. Бъдете сигурни, че ще ви измами!» Времената стават все по-тежки и евреинът е длъжен да се държи така, сякаш животът на всички други евреи зависи от всяка негова постъпка. Ето защо той трябва да се храни благоприлично и да борави изцяло с вилицата и ножа. Той не бива да обкичва жена си с диаманти, особено ако са фалшиви. Неговите везни трябва да са най-точните в града. Той трябва да се движи като солиден човек със съзнание за своето достойнство...“ — Не — внезапно извика Джейкъб, — задраскай всичко това, защото само ще го разгневи!

Старецът въздъхна дълбоко и дълго мълча. Лежеше така неподвижно, че Ноа с безпокойство го погледна, но се увери, че е още жив.

— „Мили братко — заговори накрая Джейкъб с несигурен и изменен до неузнаваемост прегракнал глас, — всичко, което ти писах досега, е лъжа. Аз живях мизерно, мамех всички около себе си и тласнах жена си в гроба. Имам един-единствен син, от когото сигурно няма да излезе нищо, а самият аз съм разорен и всичко, което ти ми предрече, се сбъдна...“

Той се задави, опита се да каже още нещо и умря.

Ноа сложи ръка върху гърдите на баща си, за да провери дали сърцето му бие. Под набръчканата кожа изпъкваха тънки ребра. Под тая суха напукана кожа животът беше вече спрял.

Той скръсти ръцете на баща си върху гърдите му и затвори втренчените му очи — както беше виждал да постъпват при подобни случаи в множество филми. Лицето на Джейкъб с отворена уста беше като живо, сякаш той се готвеше да произнесе реч. Ноа обаче повече не се докосна до него. Само се загледа в мъртвеца и откри, че изпитва облекчение. И така, всичко бе свършено. Властният глас беше замлъкнал. Театралните жестове бяха престанали.

Ноа обиколи стаята, разглеждайки деловито вещите, които имаха някаква стойност. А те бяха малко. Два износени, твърде безвкусни двуредни костюма, подвързана в кожа библия от дните на крал Джеймс, снимка на седемгодишния Ноа върху шотландско пони, поставена в сребърна рамка, кутийка с чифт копчета за ръкавели и

карфица за вратовръзка от никел и стъкло и голям изпомачкан червен плик, превързан с канап. Ноа го отвори и извади отвътре двадесет акции от някакво предприятие за производство на радиоапарати, което бе фалирало в 1927 година.

В дъното на шкафа откри една картонена кутия. В нея се намираше голям старомоден портретен фотоапарат със силен обектив, внимателно увит в мека фланела. Това бе единствената вещ в стаята, която очевидно се съхраняваше с любов и грижливост. Ноа мислено благодари на баща си, задето бе скрил фотоапарата от очите на своите кредитори. С парите от него дори би могло да се плати погребението. Поглаждайки изтърканата кожа и шлифованите лещи на апарата, той си помисли, че би било хубаво да задържи тая единствено запазена вещ за себе си като спомен от баща си, но веднага разбра, че не може да си позволи подобен разкош. Грижливо зави апарата, сложи го обратно в кутията и го мушна под куп стари дрехи в ъгъла на шкафа.

После отиде до вратата, но се спря и обърна глава. В слабата светлина на единствената лампа баща му имаше вид на самотен и страдащ човек. Ноа завъртя електрическия ключ и излезе.

Той бавно вървеше по улицата. След седмичния затвор в задушната стаичка свежият въздух и разходката му се сториха особено приятни; дишаше с пълни гърди и усещаше как дробовете му се разпъват, крачеше по влажния тротоар, заслушан в тихите си стъпки, чувствайки се млад и изпълнен със сили. Чистият морски въздух в тия безлюдна нощ беше наситен с някакъв особен дъх. Ноа се бе насочил към голямата надвиснала над океана скала и колкото повече се приближаваше към нея, толкова по-силно усещаше тоя рязък, възсолен дъх.

Някъде от мрака долиташе музика, която ту замираще, ту се засилваше, понесена от вятъра. Ноа се отправи по посока на звуците и когато стигна до ъгъла, откри, че музиката иде от бара на срещуположната страна на улицата. През вратата постоянно влизаха и излизаха хора. Над заведението висеше обява: „В празник — обичайните цени. Посрещнете Новата година при нас!“

От музикалния бокс в бара долетяха звуците на нова плоча и нисък женски глас запя. „И ден и нощ — само ти, и под луната, и под слънцето — само ти единствен...“ — носеше се гласът на певицата в тихата влажна нощ, властен и наситен със страст.

Ноа прекоси улицата, отвори вратата и влезе. В далечния ъгъл седяха двама моряци и една блондинка, които наблюдаваха някакъв пиян, обронил глава върху махагоновата повърхност на бара. Когато Ноа влезе, барманът вдигна глава.

— Имате ли телефон? — попита младият човек.

— Ей там. — Барманът посочи към кабинката в дъното на залата. Ноа се отправи към нея.

— Не бъдете лоши, момчета — чу той блондинката да казва на моряците, когато минаваше край тях. — Сложете малко лед на врата му.

Върху лицето на жената падаше зеленикавата светлина от музикалния бокс. Тя се усмихна широко на Ноа. Той ѝ кимна, влезе в кабинката и извади визитната картичка, която лекарят му беше дал. На нея бе написан телефонният номер на някакво погребално бюро, което работеше денонощно.

Ноа набра номера. Притиснал слушалката до ухото си и заслушан в сигнала, той си представи другия телефонен апарат там, в погребалното бюро, върху полираното писалище от тъмно дърво, осветено само от една лампа под абажур, представи си как тоя апарат със своя звън оповестява настъпването на Новата година. Ноа се канеше вече да остави слушалката, когато чу глас от другия край на жицата.

— Ало — обади се неясно някой, сякаш от много далече. — Погребално бюро „Грейди“.

— Бих искал да направя справка за едно погребение — каза Ноа. — Баща ми току-що умря.

— Името на покойника?

— Бих желал да се справя с цените. Аз не разполагам с големи средства и...

— Трябва да ми кажете името — прибави сухият служебен глас.

— Акерман.

— Уотърфийлд? — произнесе гърлено гласът от другия край. — Малкото име... — И после, шепнешком: — Глейдис, престани, Глейдис! — И пак по телефона, сякаш потискаше неудържим смях: — Първото име, моля.

— Акерман — повтори Ноа. — Акерман.

— Това ли е първото име?

— Не — отвърна Ноа, — семейното. Първото е Джейкъб.

— Ще ви помоля — рече гласът с пиянска церемониалност — да говорите по-ясно.

— Искам да зная — изкрещя Ноа — колко вземате за кремация.

— Кремация? — рече гласът. — Можем, защо не — ако пожелаете.

— Колко ще струва?

— А колко екипажа желаете?

— Какво, какво?

— Колко екипажа ще ви трябват за траурната процесия? — попита гласът, произнасяйки последната дума „прошешия“. — Колко гости и роднини ще присъстват?

— Един — отвърна Ноа. — Един гост, който е и роднина.

Плочата „И ден, и нощ“ завърши с шумен акорд и Ноа не можа да чуе какво каза човекът от другия край на жицата.

— Искам всичко да бъде колкото може по-скромно — в отчаяние рече Ноа. — Парите ми са малко.

— Рашбирам, рашбирам — каза човекът от погребалното бюро. — Позволете още един въпрос, ако обичате. Застрахован ли е покойникът?

— Не — отвърна Ноа.

— В такъв случай ще трябва — вие рашбирате, нали? — да платите в брой. И то предварително.

— Колко? — изкрещя Ноа.

— В какво желаете да поставим праха — в проста картонена кутия или в посребрена урна?

— В проста картонена кутия.

— Най-ниската цена при нас, драги — гласът от другия край изведнъж стана силен и отчетлив, — е седемдесет и шест долара и петдесет цента.

— Трябва да пуснете още пет цента за допълнителен разговор от пет минути — обади се телефонистката.

— Добре. — Ноа пусна в апарата нова монета и телефонистката каза: „Благодаря!“ — Съгласен съм, значи, седемдесет и шест долара и петдесет цента — продължи той, мислейки си, че все някак си ще събере тая сума. — Тогавя вдругиден следобед — добави той с надежда, че до втори януари ще успее да продаде фотоапарата и

останалите вещи. — Адресът е — хотел „Морски изглед“. Знаете ли къде се намира?

— Да — отвърна пиянският глас, — да, ра-ашбира се. Хотел „Морски изглед“. Утре ще изпратя човек, за да подпишете договора...

— Добре — съгласи се Ноа изпотен, готвейки се да окачи слушалката.

— Още едно нещо, драги — продължи гласът. — Какъв ще бъде църковният обред?

— Не ви разбирам.

— Каква религия е изповядвал покойникът?

Джейкъб не беше изповядвал никаква религия, ала Ноа не смяташе за нужно да казва това на човека.

— Той е евреин.

— О!... — Последва кратко мълчание, после Ноа чу веселия и пиянски глас на някаква жена: „Хайде, Джордж, да му пийнем по още една!“

— За съжаление — обади се отново човекът от погребалното бюро — ние не можем да уредим църковна служба по еврейски обред.

— Това няма никакво значение — изкрещя Ноа. — Баща ми не беше религиозен и не се нуждае от никаква служба.

— Това е невъзможно — дрезгаво, но с достойнство отвърна гласът — Ние не извършваме погребения на евреи. Аз не се съмнявам обаче, че ще намерите други... много други бюро, които ще се наемат с кремация на евреи.

— Но вас ви препоръча доктор Фишбърн — вбесен изкрещя Ноа Той знаеше, че не е в състояние да води отново този разговор с друго погребално бюро; чувстваше се съвсем замаян и притиснат до стената. — Нали и вие се занимавате с погребения?

— Приемете моите съболезнования, драги, в този час на скръб — рече гласът, — но ние не виждаме възможност...

Ноа чу някаква глъчка и след това женският глас каза: „Джорджи, дай да поговоря с него!“ След кратка пауза жената изкрещя нахално с преплетен език:

— Защо не престанеш, човече? Ние сме заети. Нали чу какво каза Джорджи? Той не желае да погребва чифути. Честита Нова година.

Телефонът млъкна.

Разтреперан и изпотен, Ноа една успя да окачи слушалката. Излезе от кабинката и се отправи бавно към вратата, минавайки покрай музикалния бокс, от който сега се разнасяше един джазов аранжирмент на „Лок Ломънд“, покрай моряците, блондинката и пияния до бара. Жената му се усмихна.

— Какво ти е, драги? — рече тя. — Няма ли я вкъщи?

Ноа не ѝ обърна внимание. Довлече се до свободния край на бара и седна на едно столче близо до вратата.

— Уиски — каза той на бармана. Изпи чашата си на един дъх и поръча втора. Алкохолът веднага го съживи. Под неговото въздействие и салонът и музиката, и останалите посетители му се сториха изведнъж особено приятни и когато блондинката, която бе облечена в тясна жълта рокля на цветя, с червени обувки и шапчица с пурпурна воалетка, се приближи към него, полюшвайки пълните си бедра, той ѝ се усмихна добродушно.

— Ето така — рече тя, докосвайки го леко по ръката, — така е по-добре.

— Честита Нова година — поздрави я Ноа.

— Гълъбче... — Блондинката седна до него и като се завъртя на тапицираното с кожа столче, отърка коляно в крака му. — Гълъбче, с мен се случи нещо неприятно, а ти, доколкото виждам, си единственият човек в бара, комуто мога да се доверя... Един коктейл — каза тя на бармана, който се бе приближил към нея. — Когато имам някаква неприятност продължи тя, като улови Ноа за лакътя и го погледна през воала с подкупваща откровеност в малките си сини гримирани очи, — когато имам някаква неприятност, винаги предпочитам компанията на италианци. Те са хора с характер, избухливи, но отзивчиви. А да си призная, гълъбче, аз обичам избухливи мъже. Мъж, който не може да излезе от кожата си, не е годен да направи жената щастлива дори за десетина минути в годината. Аз търся у мъжа две неща: отзивчив характер и пълни устни.

— Как, какво? — избърбори поразен Ноа.

— Пълни устни — сериозно повтори жената. — Аз се казвам Джорджия, гълъбче, а ти?

— Роналд Бивърбрук — отговори Ноа. — И трябва да ти кажа, че аз... не съм италианец.

— О, така ли? — Блондинката доби разочарован вид и на един дъх изпи половината от коктейла си. — Аз пък бях готова да се закълна, че си италианец. Какъв си тогава, Роналд?

— Индианец — отвърна Ноа. — Индианец от племето сиукси.

— Дори и да е така — каза жената, — обзалагам се, че ти си способен да направиш една жена щастлива.

— Пийни още нещо — предложи Ноа.

— Пиленце — подвикна блондинката на бармана, — два коктейла, но двойни... На мен и индианците ми допадат — обърна се тя отново към Ноа. Единствените хора, които не обичам, това са обикновените американци. Те не умеят да се държат с жените. Гледат само да получат своето и да изтичат час по-скоро при съпругите си... Гълъбче — неочаквано добави тя, допивайки първия си коктейл, — иди при ония две момчета в синя униформа и им кажи, че ще ме придружиш до къщи. В случай че започнат да спорят, почерпи ги с бутилка бира.

— А ти с тях ли си дошла? — попита Ноа. Той беше изпаднал в някакво особено лекомислено и весело настроение и сега галеше ръката на жената, като ѝ се усмихваше и я гледаше в очите. Нейните ръце бяха груби, мазолести и тя очевидно се срамуваше от тях.

— Това е от работата в пералнята — печално обясни блондинката. — Никога недей работи в пералня, мили мой.

— Добре — съгласи се Ноа.

— Аз дойдох ей с оня. — Тя кимна към пияния, който бе обронил глава върху бара, и при това движение воалетката ѝ трепна в зеленикавата светлина на музикалния бокс. — Но той получи нокаут още при първата чаша... Слушай какво ще ти кажа. — Тя се наведе към Ноа, за да му прошепне нещо, и той усети как от нея лъхна мирис на джин, чеснов лук и теменужен парфюм. — Тия моряци, макар и в униформа, се наговарят да го ограбят, а после да ме проследят и в някоя тъмна уличка да задигнат кесията ми. Хайде, вземи бутилка бира, Роналд, и иди да поговориш с тях.

Барманът сложи чашите пред тях, жената извади една десет доларова банкнота и му я подаде.

— Аз плащам — рече тя. — Ти си един нещастник, който няма с кого да посрещне Нова година.

— Не си длъжна да плащаш и за мене — запротестира Ноа.

— За нас двамата, гълъбче! — Жената поднесе чашата си до лицето му и го погледна разнежено и кокетно през воалетката. — За какво ни са парите, гълъбче, ако не за да ги харчим с приятелите си?

Двамата пиха и жената погали Ноа по коляното.

— Ти изглеждаш много уморен, гълъбче — рече тя. — Ще трябва да направим нещо. Хайде да се махаме. Тук не ми харесва вече. Да отидем в моята квартирка. Вкъщи имам бутилка уиски „Четири рози“ и ние с теб ще отпразнуваме сами Нова година. Целуни ме, мой мили! — Блондинката се наведе и затвори очи. Ноа я целуна. Устните ѝ бяха меки и освен мириса на чесън и джин той усети дъх на малини от червилото ѝ. — Не мога повече да чакам, гълъбче! — Тя, слезе от столчето почти без да залита, хвана Ноа за ръка и двамата с чаши в ръце се отправиха към дъното на бара.

Моряците ги наблюдаваха мълчаливо как се приближават. Те бяха съвсем млади и по лицата им се четеше обърканост и разочарование.

— Бъдете внимателни с моя приятел — предупреди ги блондинката и после целуна Ноа по врата зад ухото. — Той е снукс!... Ей сега ще се върна, гълъбче — обърна се тя към Ноа и се изкикоти, като му стисна ръката с влажната си длан. — Ще отида да се поосвежа малко, за да ти харесам още повече! — И без да остави чашата си, блондинката тръгна към дамската тоалетна, полюлявайки както преди стегнатите си в корсет ханшове.

— Какво успя да ти наговори? — попита по-младият от двамата моряци. Той беше без шапка и косата му бе остригана толкова ниско, че приличаше на мъх по главичката на бебе.

— Казва — рече Ноа, обхванат внезапно от прилив на сили и готов на всичко, — казва, че сте се уговаряли да я ограбите.

Другият моряк, който беше с шапка, изсумтя.

— Да я ограбим? Гледай ти! Тъкмо обратното, братко.

— Поиска ни по двайсет и пет долара — обади се по-младият. — По двайсет и пет на човек ни поиска! Твърди, че никога досега не се е занимавала с това, че била омъжена и че трябвало да ѝ се плати за риска.

— Какво изобщо си въобразява тая жена? — възмути се морякът с шапката. — Колко поиска от тебе?

— Нищо не ми поиска — отвърна Ноа, обхванат от чувство на глупава гордост. — Дори ми обеща бутилка „Четири рози“.

— Какво ще кажеш за това? — обърна се горчиво по-старият моряк към приятеля си.

— Ще отидеш ли с нея? — попита завистливо младият.

— Не. — Ноа поклати глава.

— Защо? — запита младият.

— И аз не знам — повдигна рамене Ноа.

— Е, драги — подхвърли младият, — изглежда, че в това отношение добре се грижат за тебе!

— Слушай — рече морякът с шапката, — да се махаме оттука. На ти Санта Моника! — Той погледна укорително приятеля си. — Можехме спокойно да си останем в базата.

— Къде е вашата база? — попита Ноа.

— В Сан Диего. Но той... — по-възрастният кимна насмешливо и огорчено към младежа с мъха на главата — той обеща, че ще прекараме добре тук, в Санта Моника. Познавал бил две вдовици със собствена къща! Никога вече няма да му вярвам.

— Аз не съм виновен — троснато отвърна младият. — Отде да зная, че са ме измамили и че адресът бил измислен?

— Три часа обикаляхме в тая проклета мъгла, за да търсим къщата. Ето на, така посрещаме Нова година! Като си помисля само как съм празнувал този празник в чифлика в Оклахома, когато бях малък!... Хайде, аз си тръгвам.

— Ами оня? — Ноа докосна пияния, който спеше кротко върху бара.

— Нека дамата се погрижи за него.

По-младият моряк решително нахлупи бялото си кепе и двамата излязоха, затръшвайки зад себе си вратата.

— Двайсет и пет долара! — долетя до ушите на Ноа гласът на по-възрастния.

Ноа почака малко, после потупа приятелски заспалия пияница и последва моряците. На улицата се спря и вдъхна мекия влажен въздух, който освежи приятно пламналото му лице. В премигващата светлина на уличната лампа той забеляза двете унили, облечени в синьо фигури, които вече изчезваха нататък в мъглата. Обърна се и тръгна в обратна

посока. Възбудената му от алкохола кръв пулсираше ритмично и приятно в слепоочията.

Ноа предпазливо отвори вратата и влезе безшумно в тъмната стая. Тук се усещаше предишната миризма, която беше успял да забрави за известно време. Миризма на спирт, лекарства и някакъв тежкосладникав дъх... Той запипа нервно по стената и се спъна в стола, преди да намери електрическия ключ.

Баща му лежеше проснат на леглото, с отворена уста, сякаш, сепнат от ярката светлина, се канеше да заговори. Ноа го погледна, олюлявайки се леко. „Да, един глупав, лукав старец с комична брада и обезцветена коса, готов винаги да цитира библията!“ — помисли си той.

„Побързай, о боже, побързай, о господи, да ме прибереш...“ „Каква религия е изповядвал покойникът?...“ Ноа почувства леко замайване. Умът му не можеше да се спре на нищо определено и мислите, откъслечни и нелепи, се гонеха една друга в главата му. Пълни устни... Двадесет и пет долара за моряците и безплатно за него!... Никога не бе имал голям успех с жените, особено с такива като тая блондинка. А може би тя бе почувствала мъката му и тъкмо това я бе привлякло към него? Разбира се, тая жена беше страшно пияна... Роналд Бивърбрук... Как само подскачаха цветчетата върху полата ѝ, когато вървеше, олюлявайки се, към дамската тоалетна!... Ако беше останал, сега навярно вече щеше да лежи удобно изтегнат под топлите завивки редом с тая мека и пълна бяла плът, която миришеше на чеснов лук, джин и малини. Изведнъж изпита остро, болезнено съжаление, че се е върнал тук, в голата стая, при мъртвия старец. Ако положението беше обратно — ако той, Ноа, беше мъртъв, а Джейкъб бе получил подобно предложение, без съмнение старият щеше да излочи „Четири рози“ и да легне при блондинката... Но нима биваше да мисли така? Поклати глава. Та това беше баща му — човекът, който му бе дал живот! Господи, дали когато остарее, щеше да се превърне в бърбивец и позьор като Джейкъб?

С усилие на волята Ноа си наложи да се обърне към мъртвия и цяла минута не свали очи от него. Най-после всеки самотник срещу

Нова година имаше право да очаква от единствения си син да пролее поне една сълза над него. Опита се да заплаче, но не успя.

Откакто беше пораснал, Ноа рядко мислете за баща си, а когато се сещаше за него, то беше само с озлобление. Но сега, наблюдавайки това бледо, набръчкано лице, което го гледаше от възглавницата, благородно и гордо като каменно ваяние (Джейкъб винаги си беше представял, че ще изглежда така на смъртния си одър), той положи истинско усилие да не мисли за баща си. Много нещо наистина беше преживял Джейкъб, преди да се озове в тая тясна стая на брега на Тихия океан! Напуснал мръсните улици на Одеса, той бе прекосил Русия, Балтийско море, океана и беше попаднал сред грохота и трескавия живот на Ню Йорк... Ноа затвори очи и си представи Джейкъб млад, стремителен и гъвкав, с хубаво лице и хищнически нос — младеж, който бе усвоил английски език с лекотата на роден оратор. Да, Ноа просто го виждаше как крачи по многолюдните улици с живи изпитателни очи, готов да се усмихне дръзко и на жени, и на съдружници, и на клиенти, готов всеки миг да тръгне на път... Джейкъб безстрашен и безчестен, — човекът, който странстваше през Южните щати, през Атланта и Тускалуза, човекът със сръчните пръсти, който всъщност не държеше много на парите, но мамеше заради тях, за да загуби всичко накрая; Джейкъб — човекът, който кръстосваше континента до Минесота и Монтана, готов винаги да се засмее, вечно с черна пура в устата, познат в кръчми и игрални домове; човекът, който разказваше цинични анекдоти и същевременно цитираше Исаия... В Чикаго, след женитбата си за майката на Ноа, Джейкъб за кратко време беше станал внимателен и сериозен, неочаквано обхванат от чувство за дълг. Може би дори в ония дни — когато беше забелязал, че годините започват да натежават, а в косата по слепоочията му да се промъкват сребристи нишки — той сериозно бе помислил да се установи на едно място и да стане порядъчен човек.

Ноа си спомни също как Джейкъб, седнал следобед в обзаведения с плюшени мебели салон, пееше често със своя сочен дълбок баритон: „Разхождах се из парка веднъж, през веселия, весел май...“

Ноа поклати глава. Някъде, дълбоко в неговото съзнание, зазвуча глас, младежки и силен: „... през веселия, весел май“ — глас, който отказваше да замлъкне...

Така годините се трупаха една след друга и Джейкъб започна да се спуска все по-надолу и по-надолу. Слабата търговия ставаше все по-хилава, очарованието изчезваше, а враговете нарастваха, сякаш целият свят се опълчваше срещу него. После започнаха провалите — в Чикаго, в Сиатъл, в Балтимор и последният жалък провал — в Санта Моника... „Аз живях мизерно, мамех всички около себе си и тласнах жена си в гроба. Имам един-единствен син, от който сигурно няма да излезе нищо, а самият аз съм разорен...“ Мисълта за изоставения брат, който загива в огнената пещ, беше преследвала Джейкъб през години и океани до последния му дъх...

Ноа гледаше стареца със сухи очи. Устата на Джейкъб беше все още отворена, сякаш ще проговори. Скачайки, той се приближи до баща си с несигурна стъпка и се опита да я затвори. Зъбите изтракаха зловещо, а острата твърда брада на мъртвия го одраска по ръката. Отдръпна се, но устата веднага се отвори, като че искаше да каже нещо. Тогава той се опита със сила да я затвори и чу как долната челюст остро изхрущя. Отдръпна отново ръка и устата отново зина, а зъбите блеснаха на жълтеникавата светлина. Отчаян, опря колене на леглото, за да събере сили. Обаче Джейкъб — упоритият Джейкъб, който цял живот бе противоречил на своите родители, учители, на брат и съпруга, на собственото си щастие, на съдружници, любовници и на родния си син — не желаше да отстъпи дори и сега, след смъртта си.

Ноа направи крачка назад. Устата продължаваше да зее, жалка и бледа под засуканите мустаци, под благородно очертаното чело на тая измамническа мъртва глава върху възглавницата.

И Ноа заплака — за първи път след смъртта на баща си.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Християн седеше с каска на глава в малката разузнавателна кола, която летеше безгрижно по шосето, засадено от двете страни с дървета. Той се чувстваше обхванат от особена неловкост, като човек, който се старае да се представи за друг. Седеше така, небрежно отпуснал автомата на колене, и ядеше череши, които бяха набрали от някаква градина край Мо. Някъде отатък, зад зелените хълмисти възвишения, се намираше Париж. Християн знаеше, че в очите на французите, които навярно го наблюдават иззад спуснатите капаци на своите каменни къщички край шосето, той беше завоевател, суров войн, разрушаващ всичко след себе си. Впрочем той все още не бе чул нито един изстрел, а ето че войната по тия места бе вече свършила!

Християн се обърна към Бранд, който седеше зад него, с намерение да подхване разговор. Бранд — военен фотограф в една от пропагандните роти — се бе присъединил към разузнавателния отряд на Християн още в Мец. Той беше слаб, интелигентен на вид човек, който до войната рисувахе посредством картини. Християн се сприятели с него в Австрия, където Бранд бе дошъл една пролет да се пързая на ски. Лицето на фотографа беше покрито с яркочервен загар, очите му сълзяха от вятъра, а каската му придаваше вид на някакво момче, което си играе на войници в задния двор на бащината си къща. Християн го погледна и неволно се усмихна. Бранд седеше свит на задното място, притиснат в тъгла от грамадния ефрейтор от Силезия, който се бе изтегнал блажено върху краката му и фотографските принадлежности на тясната седалка.

— На какво се смееш? — попита Бранд.

— На цвета на носа ти — отвърна Християн.

Бранд предпазливо докосна изгорелия си олющен нос.

— Това е седмата кожа! — рече той. — С такъв нос човек просто не може да се покаже навън. Побързай, подофицер, защото трябва час по-скоро да стигна в Париж. Ужасно съм жаден.

— Търпение — каза Християн. — Малко търпение. Нима не знаеш, че сме на война?

Ефрейторът от Силезия избухна в гръмогласен смях. Той беше весел, простодушен и наивен младеж, който се стараеше винаги да угоди на началството. От минутата, когато бе стъпил на френска земя, нищо не можеше да помрачи чудесното настроение на тоя човек. Предишната вечер, когато лежеше до Християн върху одеялата край пътя, той съвсем сериозно беше изказал надежда, че войната няма да свърши скоро, за да можел да убие „поне един французин“. Неговият баща бе загубил крака си при Вердюн в 1916 година и Краус (така се наричаше ефрейторът) си спомняше как на седемгодишна възраст, връщайки се от коледната служба, бе застанал по войнишки пред еднокракия си родител, заявявайки: „Аз няма да умра спокойно, преди да убия поне един французин!“ Това беше преди петнадесет години. Сега Краус се озърташе по улиците на всеки град с надежда, че накрая ще намери французин, който ще бъде така любезен да му окаже тая услуга. В Шанли той изпадна в дълбоко униние, когато пред кафенето се яви един френски лейтенант с бяло знаме и без нито един изстрел се предаде заедно с шестнадесет войници.

Християн отвърна очи от комичното олющено лице на Бранд и погледна назад към другите две коли, които се движеха по равния път на разстояние седемдесет и пет метра една от друга. Лейтенантът му беше предал трите коли, а самият той заедно с останалата част от взвода бе продължил по друг, успореден път. Те бяха получили заповед да се движат към Париж, който — както ги уверяваха — нямало да се отбранява. Християн се усмихна, обхванат от гордост при мисълта, че изпълнява първата си самостоятелна задача и носи отговорност за три коли и единадесет войници, въоръжени с десет карабини и автомати и една тежка картечница.

Той се обърна на мястото си и отправи поглед напред. „Хубава страна! — помисли си. — Колко грижливо са обработени тия нивя, оградени с тополи и покрити с равни редове посеви...“

„Всичко стана така неочаквано и мина така гладко — спомни си след малко Християн. — Внезапният блестящ щурм през Европа след дългото зимно затишие... Съкрушителният жив валяк...“ Всичко бе обмислено до последната подробност, не бяха забравени дори таблетките сол и тубите със салварзан. (В Аахен преди похода всеки

войник получи по три туби неприкосновен запас и Християн остана изненадан от правилния начин, по който медицинските служби бяха оценили френската съпротива). И ето сега всичко вървеше като по часовник. Депата, картите и запасите от вода се намираха точно там, където се предполагаше; числеността на противника и силата на неговата съпротива, състоянието на шосетата — всичко отговаряше на предварителните оценки. „Да, само германци — реши Християн, спомняйки си мощния поток от хора и машини, който се разливаше из Франция, — само германци могат да постигнат такова нещо“.

Звук на самолет заглуши шума на мотора. Християн вдигна глава и неволно се усмихна. Зад тях, на около двадесет метра над шосето, се носеше бавно една щука. Колко грациозна и уверена изглеждаше тя, с двете си колела, които подобно на стръвни ястребови нокти стърчаха под корпуса ѝ! Любувайки се на откроените на фона на небето крила, той съжали, че не бе постъпил в авиацията. Летците бяха любимците на армията и на населението. Дори по време на война те се ползваха от редица привилегии и живееха като в първокласни курортни хотели. Летците бяха славни момчета, елитът на страната — млади, безгрижни и самоуверени. Християн ги беше срещал из баровете, където пръскаха пари с шепи. Събирайки се на тесни, недостъпни за чужди хора групички, те на своя особен жаргон споделяха впечатленията си от полетите над Мадрид, бъбреха за бомбардировките над Варшава, за момичетата в Барселона, за новия модел месершмит, и сякаш никой от тях не мислеше за смърт и поражение, като че ли тия понятия не съществуваха в техния затворен, аристократичен, опасен и весел свят.

Щуката летеше сега точно над колата. Пилотът се наведе от кабинката и се усмихна, Християн също се усмихна и помахаше с ръка. Пилотът вдигна крилата и се понесе нататък — млад, безгрижен и арогантен — над засаденото от двете страни с дървета шосе, което се простираше пред тях чак до Париж.

Християн се излегна не принудено на предната седалка на колата. Заслушан в равномерния спокоен шум на мотора и напоения с дъх на треви вятър, който си играеше с косата му, неволно си спомни една мелодия, която бе чул на концерт в Берлин по време на отпуска. Квинтет за кларинет от Моцарт — вълнуваща и тъжна мелодия, като песен на девойка, която оплаква в летен следобед край брега на бавна река своя загубен любим. Притворил очи, в които от време на време

проблясваха златисти искрици, Християн неочаквано си спомни кларинетиста — нисък плешив човек с печално лице и увиснали светли мустаци като „мъж под чехъл“ в карикатура.

„Всъщност — помисли си развеселен Християн — в такъв час би трябвало да си тананикам не Моцарт, а Вагнер. Тоя, който днес не пее «Зигфрид», е почти предател спрямо великия Трети райх.“

Християн не обичаше много Вагнер, но си обеща да се позанимае и с него, щом свърши с квинтета. По този начин може би щеше да се отърси от сънливостта си. Той отпусна глава и неусетно заспа, дишайки равномерно, със застинала на устните усмивка. Шофьорът го погледна и дружелюбно ухилен го посочи с палец на фотографа и силезийския ефрейтор. Великанът се разсмя, сякаш Християн бе извършил нещо необикновено остроумно и забавно специално заради него.

Трите коли се носеха бързо по безлюдния, залян от слънцето път: тук-там само се мяркаха някоя и друга крава, пиле или патица, сякаш всички селяни бяха решили да се повеселят, като отидат на панаир в съседния град.

Първият изстрел се стори на Християн като рязка нота в мелодията, която продължаваше да звучи в неговото съзнание.

Следните пет изстрела, острото скърцане на спирачките и чувството, че пада, когато колата свърна настрани и изпълзя в канавката, го разбудиха. Замаян, той скочи навън и залегна зад колата. До него, дишайки тежко и зарили глава в праха, се таяха останалите. Известно време Християн лежа мълчаливо, очаквайки да види какво ще стане по-нататък. Той се надяваше, че някой ще му подсказе какво да предприеме, но след миг забеляза, че войниците гледат тревожно и въпросително към него. „Когато командва бойна част — спомни си Християн, — подофицерът е длъжен незабавно да прецени обстановката и да издаде ясни и разбрани разпореждания. Той е длъжен да запази пълно самообладание, да действа уверено и смело.“

— Има ли ранени? — попита шепнешком той.

— Не — отвърна Краус. Силезиецът бе сложил пръст върху спусъка на карабината си и надничаше възбудено иззад предното колело на колата.

— Исусе, Исусе Христе! — нервно мърмореше Бранд, сваляйки трескаво предпазителя на автомата си, сякаш за първи път боравеше с

оръжие.

— Не пипай предпазителя! — остро рече Християн. — Не го сваляй — може да убиеш някого от нас.

— Да се махаме оттук — предложи Бранд. Каската му се бе изхлузила от главата и косата му беше цялата в прах. — Иначе всички ни ще избият.

— Мълчи! — извика Християн.

Отново затрещяха изстрели. Няколко куршума попаднаха в колата, една от гумите експлодира.

— Исусе — продължи да мърмори Бранд, — Исусе Христе!

Християн запълзя предпазливо към задната част на колата, прескачайки проснатия на земята шофьор. „Тоя тип — помисли си той машинално — не се е къпал от деня, когато нахлухме в Полша.“

— Дявол да го вземе — рече той, — защо не се миеш?

— Виноват, господин подофицер — отвърна покорно шофьорът.

Намерил се под закрилата на задните колела, Християн повдигна глава. Право пред него поклащаха главички няколко маргаритки; от толкова близо те приличаха на някаква праисторическа гора. Нататък, проблясвайки слабо под ярките слънчеви лъчи, се простираше шосето.

На пет-шест метра от Християн кацна някаква птичка и заподскача по пътя, улисана в своите занимания, издавайки от време на време пронизителен вик като припрян купувач в магазин, от който продавачът е излязъл за минутка.

На стотина метра по-нататък се издигаше самата барикада. Християн внимателно я огледа. Тя се намираше напреко на пътя — там, където от двете страни на шосето теренът се издигаше почти отвесно като язовирна стена по средата на поток. Шумолящите дървета образуваха нещо като арка над пътя и хвърляха гъста сянка над самата барикада. Отвъд нея беше тихо и не се забелязваше никакво движение. Християн погледна назад. На известно разстояние пътят правеше завой и другите две коли не се виждаха. Но той не се съмняваше, че са спрели веднага, щом са чули гърмежите. „Какво ли правят сега?“ — попита се Християн и мислено се изруга, задето бе заспал и попаднал в такова положение.

По всичко личеше, че барикадата е била издигната набързо — две отсечени дървета с листака, една прекатурена каруца, няколко пружини и дюшеци и камъни от съседната ограда. Но мястото беше

избрано добре. Клоните на дърветата я закриваха от окото на самолетите и човек можеше да я забележи едва когато се натъкне на нея, както се бе случило сега.

Имаха щастие, че французите бяха стреляли преждевременно. Християн чувстваше гърлото си пресъхнало и изпитваше ужасна жажда. Не стигаше това, но и от изядените череши внезапно го защипа върхът на езика, раздразнен вече от цигарения дим.

„Ако тия французи имат капка ум — помисли си той, втренчил очи в загадъчно тъмнеещите се повалени дървета на стотина метра от него, — в този момент вече трябва да ни ударят във фланг и да ни ликвидират! Как можах да допусна това? Как можах да заспя? Ако имат в гората минохвъргачка или картечница, всичко ще се свърши за няколко секунди.“ Но барикадата както преди мълчеше и до слуха му достигаше само острият неприятен глас на птичката, която продължаваше да подскача върху асфалта зад маргаритките.

Нещо изшумоля зад гърба му и той се обърна. Беше Мешен, един от войниците в другите две коли, който сега пълзеше към тях през храсталака Мешен се движеше предпазливо, по всички правила, както го бяха обучавали на занятия, прегърнал карабината в ръце.

— Как е там при вас? — попита го Християн. — Има ли ранени?

— Не — отвърна Мешен, едва поемайки дъх. — Оставихме колите на страничния път. Всички са невредими. Подофицер Химлер ме изпрати да видя дали сте живи.

— Живи сме — мрачно рече Християн.

— Подофицер Химлер ми нареди да ви предам, че ще се върне в щаба на батареята, за да съобщи, че сте влезли в допир с неприятеля и да поиска два танка в подкрепа — добави Мешен отчетливо, все така по устава, който му бяха втълпявали в главата през дългите уморителни часове на обучение.

Християн погледна с присвити очи ниската барикада, загадъчно стаена в зеленикавия полумрак на дърветата. „Защо тъкмо с мен трябваше да се случи това! — горчиво си помисли той. — Ако открият, че съм заспал, ще ме изправят пред военен съд.“ Той си представи безстрастните неумолими лица на офицерите, седнали зад съдийската маса, по която шумоляха книжа, и видя себе си, застанал неподвижно пред тях в очакване на суровата присъда. „Няма що да се каже, хубава

услуга ми направи Химлер! Той ще отиде за подкрепа, а на мен ще даде възможност да получа куршум в корема.“

Химлер беше шумен и весел човек, който само се усмихваше и си придаваше загадъчен вид всеки път, когато го питаха дали е роднина на Хайнрих Химлер. Неизвестно защо, в батареята се мълвеше упорито от уста на уста, че двамата са родственици — чичо и племенник навярно — и всички се отнасяха към подофицер Химлер с трогателно внимание. Навярно в края на войната, когато благодарение на това съмнително родство Химлер станеше полковник (той беше съвсем посредствен войник и никога не можеше да се издигне със свои собствени сили), щяха да открият, че двете имена са били просто съвпадение.

Християн поклати глава. Налагаше се да реши какво да предприеме по-нататък, а това бе толкова трудно! Най-малката неправилна стъпка можеше да им струва живота, а той беше седнал да мисли за Химлер и неговата кариера, за миризмата на непрано бельо, която се излъчваше от шофьора, за малката птичка, която подскачаше по шосето, за страха на изгорелия от слънцето Бранд и за смешния начин, по който фотографът бе зарил уста в земята, сякаш искаше да си изкопае със зъби окоп.

А барикадата продължаваше да мълчи и само вятърът от време на време шумолеше в листата на повалените върху шосето дървета.

— Не излизайте от прикритието — заповяда шепнешком Християн.

— И аз ли трябва да остана тука? — попита с тревога Мешен.

— Да, ако нямате нищо против — сопна се Християн. — Чая сервираме в четири часа.

Смутен и разтревожен, Мешен се зае да издуха праха от затвора на карабината си.

Християн провря дулото на автомата си през стъбълцата на маргаритките и се прицели в барикадата. „За първи път! — въздъхна той дълбоко. — Първият ми изстрел в тая война...“ После даде два кратки откоса. Гърмежите прозвучаха някак си особено оглушително и зловещо сред околните дървета, а маргаритките заклатиха възбудено глави. Зад гърба му се чу някакво плачливо сумтене. „Бранд — сети се Християн, — военният фотограф...“

В продължение на миг-два нищо не се случи. Птичката беше отлетяла, маргаритките престанаха да клатят глави и ехото от изстрелите заглъхна в гората. „Естествено — помисли си Християн, — не са толкова глупави да останат зад барикадата. Това би било прекалено наивно.“

В тоя момент той забеляза как през пролуките в горната част на барикадата се появиха дулата на няколко карабини. Затрещяха изстрели и куршумите със злобен писък прелетяха над главата му.

— Не, не, моля ви се, не бива... — Това беше гласът на Бранд.

„Какво друго, дявол го взел, може да се очаква от един пейзажист на средна възраст!“ — помисли си Християн.

Когато от барикадата откриха отново огън, Християн си наложи да не затваря очи и преброи противниковите карабини. Шест, може би седем. Това беше всичко. Стрелбата спря така внезапно, както беше започнала.

„Чудесно! Дори невероятно! — помисли си Християн. — Сигурно зад барикадата нямат офицери. Навярно това са половин дузина хлапаци, които лейтенантът е изоставил, и сега, уплашени, са готови да се предадат.“

— Мешен!

— Слушам, господин подофицер.

— Върнете се при подофицер Химлер и му кажете да изведе колите на шосето. Оттук няма да ги видят, така че не рискуват нищо.

— Слушам, господин подофицер.

— Бранд! — с рязък и презрителен тон извика Християн, без да се обърне. — Бъди добър да млъкнеш.

— Добре — отвърна Бранд. — Разбрано. Не ми обръщай внимание. Ще изпълня всичко, което наредиш. Уверявам те. Можеш да разчиташ на мен.

— Мешен — рече Християн.

— Слушам, господин подофицер.

— Предайте също на Химлер, че аз ще се придвижа надясно през тая горичка и ще се опитам да обходя барикадата. Нека той вземе поне петима войници, да излезе на шосето и да тръгне вляво. По мое мнение зад барикадата има не повече от шест-седем души, въоръжени само с карабини. Смятам, че при тях няма офицер. Запомнихте ли всичко?

— Да, господин подофицер.

— След петнадесет минути ще дам изстрел с автомата — продължи Християн — и ще поискам да се предадат. Смятам, че няма да се съпротивляват, ако открият, че ги обстрелват откъм тила. Ако пък решат да се бият, Химлер веднага да открие огън. Ще оставя един човек тук, в случай че французите се опитат да се прехвърлят през барикадата. Запомнихте ли всичко?

— Да, господин подофицер.

— Добре. А сега вървете.

— Слушам, господин подофицер. — Мешен запълзя обратно с израз на решителност и съзнание за отговорността, която носи.

— Дистл! — обади се Бранд.

— Да? — отвърна Християн хладно, без да се обърне. — Ако искаш можеш да отидеш с Мешен. Ти не си мой подчинен.

— Предпочитам да вървя с теб — отвърна спокойно Бранд. — Оправих се вече. Бях се само поуплашил. — Той се засмя. — Просто не бях свикнал да стрелят по мене. Ти каза, че ще предложиш на французите да се предадат. Вземи ме тогава и мен. Никой от тях, няма да разбере твоя френски език.

Християн го погледна и двамата се усмихнаха. „Сега всичко е наред — каза си Християн. — Най-после дойде на себе си.“

— В такъв случай да вървим — рече той, — смятай се за поканен.

Те запълзяха надясно през папратта и навлязоха в гората. В едната си ръка Бранд държеше „Лайката“, а в другата автомата, чийто предпазител беше благоразумно поставил. В тила се движеше нетърпеливият Краус. Папратта беше мека и издаваше дъх на влага, а земята беше мочурлива и скоро униформите им се покриха със зеленикави петна. На тридесет метра пред тях се издигаше малко възвишение. Те го преодоляха пълзешком, станаха и под неговото прикритие продължиха приведени напред.

Гората шумолеше тихо. Две катерички, изскочили от гъсталака, се понесоха с остър писък от дърво на дърво. Тримата се движеха предпазливо успоредно на пътя, закачайки обувката и панталоните си в клоните на храсталаците.

„Няма да успеем — мислеше си Християн, — всичко ще се провали. Не може да са толкова наивни. Това е чисто и просто клопка и

аз попаднах с двата крака в нея. Армията, разбира се, ще стигне в Париж, но аз няма никога да стигна. В тоя пущинак трупът ми може да се търкаля десетина години и никой освен бухалите и горските животни няма да го открие.“ Докато лежеше на шосето и после, когато пълзеше, Християн бе станал просто вир-вода, но тук в тъмната гора беше хладно и потта започна да лепне по кожата му. Той стисна силно зъби. Гората навярно гъмжеше от изпълнени с омраза французи, които може би дори в тоя момент се промъкваха зад дърветата в гъсталака, който сигурно познаваха като дланта си, обхванати от радост, че им се пада случай да убият още някой и друг германец, преди да капитулират. Бранд, живял винаги по уличните паважи, сега се провираше из храсталака с такъв шум, сякаш през него минаваше цяло стадо добитък.

„Боже мой — помисли си Християн, — защо всичко трябваше да стане именно по такъв начин?“ Това беше първият му бой, а ето че цялата отговорност падаше на неговите плещи, защото лейтенантът тъкмо сега бе решил да мине по друг път! Досега лейтенантът не се отделяше от взвода, гледаше презрително Християн над дългия си нос и постоянно сипеше язвителни забележки: „Подофицер, така ли са ви учили да командвате?“; „Подофицер, така ли смятате, че трябва да се попълни формуляр за заявка?“; „Подофицер, когато заповядвам десет души да се явят тук в четири часа, аз имам пред вид четири часа, а не четири и две, четири и десет или четири и петнадесет минути. «Четири часа, подофицер! Ясно ли е?» И ето сега лейтенантът пътуваше безгрижно в бронираната си кола, натъпкан с какви ли не тактически познания. Клаузевиц, диспозиции на войскови части, обходни операции, сектор на обстрела, движение с помощта на компаса по непознат терен, — сега всичко това му беше съвсем излишно, сега той имаше нужда само от една туристическа карта и няколко резервни литра бензин. А Християн — всъщност един цивилен, току-що облечен в униформа — трябваше заедно с още двама новаци да се провира из тая предателска гора с безумната надежда да се справи с един силно укрепен противник! Това беше истинска лудост. Лудост, която нямаше да доведе до нищо. Той с удивление си спомни, че едва преди малко, там на шосето, беше съвсем уверен в успеха.

— Това е самоубийство — възкликна той неволно, — истинско самоубийство!

— Какво? — прошепна Бранд и в тихо шумолящата гора неговият глас прозвуча като удар на гонг. — Какво рече?

— Нищо — отвърна Християн. — Мълчи!

Той продължи да се взира във всеки лист, във всяка тревичка и след малко почувства, че очите го заболяха.

— Пазете се! — изкрещя като луд Краус. — Пазете се!...

Християн се хвърли зад едно дърво, последван от Бранд, който почти се строполи върху него, и куршумът се заби в дънера над тях. Обърна се рязко и видя как фотографът, примигвайки уплашено зад стъклата на очилата си, се мъчи трескаво да свали предпазителя на автомата; на две крачки от него пък Краус подскочаше комично на един крак, като се опитваше да освободи заплелия се в клоните ремък на карабината. Раздаде се нов изстрел и Християн усети, че нещо го парна по главата. Той падна, но веднага се привдигна, даде откос по притаилата се зад един голям, камък фигура, която току-що бе забелязал през зеления листак. От камъка, където бяха попаднали куршумите, се разлетяха отломки. Забелязал, че патроните от автомата са изстреляни, Християн се отпусна на земята, извади резервен пълнител и задърпа трескаво новия, още неразработен затвор. Отляво се чу нов изстрел и Краус се развика: «Улучих го, улучих го!» («Като момче на първия си лов» — помисли си неволно Християн.) В следващия миг той видя как французинът зад камъка се свлече бавно с лице върху тревата. Краус се спусна към падналия, сякаш се боеше, че някой друг ще предяви права над него. В този момент се разнесоха още два изстрела и Краус се просна с целия си ръст върху един храст, чиито жилави клони го задържаха почти изправен. Силезиецът потрепери, като че ударен от електрически ток, и след малко замря. Бранд най-после бе успял да свали предпазителя на автомата си и сега стреляше безпорядъчно по храсталака. Християн забеляза, че ръцете на фотографа треперят и едва държат оръжието, сякаш бяха от памук; той седеше на земята, с изкривени върху носа очила, като хапеше побелелите си от страх устни, и с лявата ръка поддържаше десния си лакът, мъчейки се да се успокои. Християн сложи новия пълнител и продължи да стреля. Неочаквано от храсталака излетя една карабина и след нея изскочи човек с вдигнати ръце. Християн прекрати огъня. В гората отново настъпи тишина и той внезапно усети острия, сух и неприятен мирис на изгорял барут.

— Venez! — извика Християн. — Venez ici^[8] — Главата му бучеше, ушите му пищяха от стрелбата, но той изпита неволна гордост, задето бе успял да се изрази на френски.

Все още вдигнал ръце, човекът се приближи бавно към тях. Униформата му беше изцапана и отворена при яката, а на позеленялото от страх лице стърчеше гъста четина. Той вървеше с отворена уста, облизвайки сухите си устни.

— Дръж го под обстрел — заповяда Християн на Бранд, който за негово изумление вече бе насочил фотоапарата си към приближаващия се французин.

Бранд стана и заплашително вдигна автомата си. Французинът се спря с вид на човек, който след миг ще рухне на земята. Минавайки край него по посока на храста, на който висеше Краус, Християн забеляза в очите му ужас и няма молба. Клоните на храста вече не се движеха и Краус изглеждаше мъртъв. Християн го положи на земята. Лицето на силезиеца беше застинало в гримаса на изненада и нетърпение.

Залитайки от умора, Християн се отправи към французина, когото Краус беше застрелял. Главата го болеше от удара на куршума и по ухото му капеше кръв. Човекът лежеше по корем. Той го повдигна. Беше много млад, не по-възрастен от Краус; куршумът бе попаднал между очите, обезобразявайки лицето. Християн отдръпна бързо ръката си. „Колко кръв са способни да пролеят тия неопитни войници — помисли си той. — Четири изстрела и — двама души убити!“

Християн опипа драскотината на сляпото си око; тя беше престанала да кърви. Върна се при Бранд и чрез него заповяда на пленника да отиде веднага при барикадата и да съобщи на останалите, че са обградени и трябва да се предадат, защото в противен случай ще бъдат избити. „Първото ми сражение от началото на войната — помисли си Християн усмихнат, докато Бранд превеждаше думите му, — а ето вече давам ултиматуми като генерал!“ Неочаквано се почувства отмалял и замаян и за минута сам не знаеше дали след миг ще се разкикоти, или ще се разплаче.

Французинът слушаше внимателно, енергично кимайки глава, после отговори бързо нещо, което със своите слаби познания по френски Християн не успя да разбере.

— Обещава, че ще съобщи всичко — обясни Бранд.

— Предай му — рече Християн, — че ще го следим и ще го застреляме веднага, ако направи някоя глупост.

Бранд преведе и пленникът отново закима енергично глава, сякаш заплахата на Християн му се струваше най-естественото нещо в света. Всички навлязоха в гората и се отправиха към барикадата, оставяйки зад себе си мъртвия Краус. Той имаше вид на човек, който си почива на тревата; от лъчите на слънцето, което се провираше през листака, каската му бе добила тъмnozлатист цвят.

Французинът вървеше на десет крачки пред тях и скоро се спря до една ниска каменна ограда в края на гората — там, където теренът се издигаше на около три метра над шосето.

— Емил — извика французинът. — Емил... аз съм, Морел! — Той се прехвърли през оградата и изчезна от очите им.

Християн и Бранд се приближиха предпазливо до каменната стена и се стаиха зад нея. Долу, на пътя зад барикадата, те видяха своя пленник, който говореше бързо на седем войници, кой приклекнал, кой легнал на шосето. Французите поглеждаха боязливо към гората и очевидно спореха за нещо с тих и неспокоен глас. Даже в униформи и с карабини в ръце, тия хора приличаха на селяни, събрани в общината, за да разгледат някакъв важен въпрос. Християн недоумяваше какво би могло да тласне тия безпомощни, изоставени от офицерите си войници към такава безсмислена и неорганизирана съпротива — отчаяние, дързост или изблик на патриотизъм. Той се надяваше, че французите ще се предадат. Не искаше да избива тия изтощени шепнещи хора в кални изпомачкани униформи.

Техният пленник се обърна и махна с ръка към Християн.

— C'est fait! — извика той. — Nous sommes finis!

— Казва, че всичко е наред — преведе Бранд. — Предават се.

Християн се изправи и с жест заповяда на войниците да хвърлят оръжието си. В този миг от другата страна на шосето се разнесоха три безпорядъчни автоматни откоса. Французинът, който беше водил преговорите, падна, а останалите, стреляйки в движение, хукнаха назад по шосето и един след друг изчезнаха в гората.

„Това е Химлер! — помисли си горчиво Християн. — И, разбира се, в най-неподходящия момент. А когато ти дотрябва, няма го никакъв.“

Той се прехвърли през оградата и се спусна по насипа към барикадата. От другата страна на пътя продължаваха да стрелят, макар че това беше вече безсмислено. Французите бяха изчезнали, а Химлер със своите хора очевидно не възнамеряваше да ги преследва.

Когато Християн се озова на шосето, раненият французин се размърда. После се надигна и впери очи в Християн. Няколко мига той седя изтощен така, облегнат на поваленото дърво, след това опипа стоящото до него сандъче с бомби, измъкна непохватно една и потегли безсилно вентила. Християн се обърна към него и когато човекът, без да го изпуска от поглед, се опита да измъкне запалката със зъби, натисна спусъка на автомата. Французинът се строполи назад по гръб, а бомбата се търколи на земята. Християн се хвърли към нея, грабна я и я запрати в гората. После приклекна зад барикадата до мъртвеца и зачака експлозията, но нищо не последва. Очевидно войникът не беше успял да изтегли цялата запалка.

— Всичко е наред — извика Християн, като ставаше. — Химлер, елате тука.

Чупейки клоните пред себе си, Химлер и неговите войници се спуснаха на шосето. Християн продължаваше да разглежда убития. Бранд вече бе фотографирал трупа: снимки на убити французи все още бяха рядкост в Берлин.

„Ето че убих човек! — помисли си Християн. — Но не изпитвам нищо особено.“

— Какво ще кажете на това, а? — тържествуващо възкликна Химлер. — Ето как трябва да се воюва! Готов съм да се обзаложа, че за такова нещо могат да ти дадат и Железния кръст!

— О, млъкни за бога! — рече Християн.

Той повдигна убития и го довлече до канавката. После заповяда на войниците да разрушат барикадата, а сам заедно с Бранд се отправи към гората, където лежеше Краус.

Когато двамата донесоха Краус на шосето, Химлер и хората му бяха вече разбили по-голямата част от барикадата. Убития в гъсталака французин оставиха да лежи там, където беше паднал. Християн бе станал много нетърпелив и искаше час по-скоро да продължи напред — нека други след него отдадат последни почести на падналия неприятел.

Той внимателно отпусна Краус на земята. Силезиецът изглеждаше съвсем млад и пълен със сили; на устните му все още личаха червени петна от череши, като на малко момче, което гузно излиза от килера, където е изгребало буркана със сладко. „Ето — помисли си Християн, загледан в едрия простодушен младеж, който така заразително се кискаше на неговите шеги, — ето, ти уби своя французин!...“ В Париж той щеше да пише на бащата на Краус как е загинал синът му. „Безстрашен и жизнерадостен — ще пише, синът ви посрещна гордо смъртта като истински германски войник.“ Християн поклати глава. Не, трябваше да измисли нещо по-умно. Това приличаше на ония идиотски писма от миналата война, които — нямаше защо да се крие — предизвикваха сега само усмивка. Нещо по-оригинално се полагаше на Краус, нещо по-лично: „Неговите устни все още бяха изцапани с череши, когато го погребяхме. Той постоянно се смееше на моите шеги и падна сразен само защото проявяваше пламенна храброст...“ Не, и това не можеше да се каже. Но така или иначе, налагаше се да напише нещо.

Чувайки, че двете коли се приближават бавно по шосето, Християн се отвърна от Краус и със самодоволна, леко презрителна усмивка отправи поглед към тях.

— Хайде, мили дами! — извика той. — Не се плашете, мишките вече избягаха от стаята.

Колите ускориха ход и след минута се спряха пред барикадата с незагасени мотори. В една от тях беше и шофьорът на Християн. Тяхната машина била извадена от строя — доложи той, — моторът бил превърнат на решето, а гумите били надупчени... Зачервеното лице на шофьора, кратките му несвързани фрази и тежкото му дишане издаваха ясно голямото му вълнение, което всъщност не беше оправдано, защото през време на престрелката той бе лежал в безопасност в канавката. Християн разбра, че тоя човек, който се беше държал спокойно през цялата акция, се беше изплашил и загубил самообладание сега, когато всичко бе свършено.

— Мешен, — каза Християн, вслушвайки се в собствения си глас, — вие ще останете тук, докато мине следващата бойна част. — Той със задоволство откри, че говори съвсем спокойно и всяка дума звучи ясно и енергично. Беше превъзмогнал изпитанието и вече можеше да разчита на себе си. — А сега вървете в гората, донесете

убития французин и го поставете при другите двама... — Християн посочи към Краус и малкия французин, когото беше убил. — Сложете ги така, че да ги открият и да ги погребат. — После се обърна към останалите: — Това е всичко. Да вървим!

Войниците заеха местата си и колите потеглиха бавно през прохода, който бяха разчистили. Тук-таме по пътя личаха петна от кръв и се търкаляха парцали от дюшеци и стъпкани листа, но въпреки това зеленият гъсталак наоколо изглеждаше спокоен както преди, а двамата мъртви войници върху гъстата трева край шосето приличаха на двама градинари, полегнали да си подремнат след ядене.

Колите увеличиха скорост и се измъкнаха от сянката на дърветата. Тук, сред откритите и обрасли в свежа зеленина поля, нямаше вече никаква опасност от снайперисти. Слънцето приличаше и всички се потяха леко, но след горския хлад това беше даже приятно. „Да, успях да се справя — отново си помисли Християн, срамувайки се малко от своята самодоволна усмивка. — Успях! Командвах цяла операция. Заслужих заплатата си.“

На около три километра пред тях в подножието на едно възвишение се показва някакво градче. Над хаоса от каменни къщи с избелели стени се издигаха кулите на две средновековни църкви. Градчето имаше спокоен и безгрижен вид, като че ли отдавна нищо не бе нарушавало мирното съществуване на неговите жители. Когато наближиха първите сгради, шофьорът намали скоростта и озадачено погледна към Християн.

— Продължавай — нетърпеливо го подкани той. — Тук няма нищо опасно.

Шофьорът послушно натисна педала.

Отблизо градчето съвсем не изглеждаше така хубаво и приветливо. Къщите бяха олющени и изпоцапани, а наоколо се усещаше някаква остра неприятна миризма. „Колко мръсни са всички тия чужденци!“ — мина му през ум.

Улицата сви встрани и скоро колите се намериха на градския площад. На стъпалата на църквата и пред кафенето, което за изненада на германците беше отворено, стояха хора. „Ловец и рибар“ — прочете Християн на фирмата над кафенето. Край масите бяха насядали пет-шест души, на двама от които келнерът току-що бе сервирал на

чинийки чаши с напитки. Християн неволно се усмихна. Що за война бе това!

На църковните стъпала стояха три момичета в светли поли и блузи с дълбоки деколтета.

— Охо! — възкликна шофьорът. — О ла-ла!

— Спри тука — заповяда Християн.

— Avec plaisir, mon colonel^[9] — рече шофьорът и Християн го погледна усмихнато, изненадан от познанията на войника по френски.

Шофьорът спря колата пред църквата и погледна дръзко към момичетата. Едната — черноока с пищни форми особа, с букет градински цветя в ръка — се закикоти. След нея се закискаха и другите две, оглеждайки с нескрит интерес войниците.

Християн слезе от колата.

— Да вървим, преводачо — обърна се той към Бранд. Фотографът го последва с неизбежния си апарат в ръка.

— Bonjour, mademoiselles^[10] — поздрави Християн, приближавайки се към момичетата и галантно, съвсем не по войнишки свали каската си.

Девоите се закикотиха отново и она с букета възкликна:

— Колко добре говори френски!

Поласкан наивно от похвалата, Християн реши да мине без услугите на Бранд, който знаеше френски много по-добре от него.

— Кажете ми, госпожици — рече той бавно, търсейки подходящите думи, — минаха ли много ваши войници напоследък оттука?

— Не, мосю — усмихнато и кокетно отвърна пълното момиче, — нас всички ни изоставиха. Нали вие няма да ни причините някакво зло?

— Ние не мислим да причиняваме никому зло — рече Християн, особено на такива хубавици.

— Чуйте го — възкликна Бранд на немски, — чуйте го само!

Християн се усмихна. Имаше нещо много приятно във всичко това да стоиш пред църквата в този старинен град, огрян от утринното слънце, да се любоваш на пълната гръд на тая чернокоса девойка в прозрачна блуза и да флиртуваш с нея на чужд език. Ето нещо, за което дори не беше мечтал, когато тръгваше на война!

— Гледай ти! — каза усмихнато мургавата. — И на това ли ви учат във вашите военни школи?

— Войната е свършена — отвърна тържествено Християн — и вие ще се уверите, че ние сме истински приятели на Франция.

— Така ли? Я виж какъв чудесен пропагандатор! — Мургавата го изгледа предизвикателно и за миг той изпита дръзкото желание да остане за един час в града. — А ще видим ли други мнозина като вас?

— Още десет милиона.

Девойката вдигна отчаяно ръце.

— О, боже мой! — Тя плесна ръце в комично отчаяние. — Какво ще правим с всичките тия хора?... Вземете. — Тя му поднесе цветята, които държеше. — Вие сте първите гости.

Християн изненадано погледна букета и внимателно го пое. „Колко непринудено и по човешки! — помисли си той. — И колко обещаващо...“

— Госпожице... аз не зная как да се изразя... — обърка се окончателно той — но... Бранд!

— Господин подофицерът иска да каже — бързо и без да се запъва, заговори Бранд на своя хубав френски език, — че е безкрайно признателен и взема цветята като символ на нерушимите връзки между нашите два велики народа.

— Да, да — рече Християн, завиждайки на лекотата, с която се бе изразил Бранд. — Точно така.

— Я гледай ти — възкликна девойката, — та той е офицер. — Тя още по-ласкаво се усмихна на Християн и той със задоволство реши, че всъщност тия момичета с нищо не се различават от немчините.

Зад гърба на Християн по калдъръма се разнесоха нечий звънки стъпки и преди той да се обърне, някой го удари бързо и леко, но рязко по пръстите. Цветята паднаха в краката му и се разпиляха по мръсния паваж.

Пред него с бастун в ръка стоеше възрастен французин със зеленикава мека шапка на главата, облечен в чер костюм с военна лентичка на ревера. Старецът гледаше Християн втренчено и с нескрита злоба.

— Вие ли направихте това? — попита той.

— Аз не разговарям с немци — отвърна остро французинът.

От стойката му Християн отгатна, че пред него стои запасен кадрови офицер, навикнал да командва. Това впечатление се засилваше от вида на неговото набръчкано, задебеляло и обрулено от вятъра лице. Старецът се обърна към девойките.

— Кучки! — рече той. — Какво чакате, че не легнете? Вдигайте полите и всичко ще се нареди!

— Вие по-добре си мерете думите, капитане — озъби се мургавата. — Минало е времето, когато сте командвали.

Християн се почувства много неловко. Но не знаеше какво да предприеме. Подобно „положение“ не се предвиждаше във военните устави и при това, разбира се, не можеше да се употреби насилие срещу един седемдесетгодишен старец.

— И това ми било французойки! — плю на земята старият човек. — Цветя на немците! Те избиват вашите братя, а вие им поднасяте букети!

— Но те са само прости войници — възрази девойката. — Откъснати от родината си и толкова млади и хубави в своите униформи! — Тя им се усмихна безсрамно и Християн неволно се засмя при тия чисто женски доводи.

— Хайде, старче — обърна се той към французина, — ти ни отне вече цветята и можеш да се върнеш при чашката си.

Християн приятелски сложи ръка на рамото на старика, но той яростно я отблъсна.

— Не се докосвай до мене, шваба! — изкрещя старецът и тръгна по площада, тракайки гневно по калдъръма с обувките си.

— О ла-ла! — неодобрително поклати глава шофьорът на Християн, когато французинът минаваше край колата.

Старецът дори не го погледна.

— Французи, французойки! — закрещя той, отправяйки се към кафенето, сякаш се обръщаше към жителите на целия град... — Трябва ли да се учудваме, че швабите ни сгазиха сега? Ние загубихме и мъжество, и твърдост. Един изстрел, и всички бягаме в гората като зайци. Една усмивка, и нашите жени са готови да легнат с цялата германска армия! Ние не работим, не се молим, не се сражаваме — умеем само да се предаваме. Да се предаваме на фронта, да се предаваме в спалнята... От двадесет години Франция се готви за това и сега надмина самата себе си.

— О ла-ла! — отново възкликна шофьорът на Християн, който разбираше френски. Той се наведе, небрежно вдигна един камък и го запрати към французина. Камъкът прелетя край стареца и попадна във витрината на кафенето. Чу се остър звук от разбито стъкло и в миг целият площад притихна. Старецът дори не се озърна, а се отпусна мълчаливо на стола и като се опря на бастуна си, погледна безпомощно и гневно към германците.

Християн се отправи към шофьора.

— Защо направи това? — попита той тихо.

— Защото вдигаше прекалено много шум — отвърна човекът — здрав, грозен и нахален мъжага, типичен шофьор на берлинско такси, когото просто не можеше да търпи. — Това ще ги научи да уважават малко германската армия.

— Не си позволявай да направиш пак такова нещо — рече остро Християн. — Ясно?

Шофьорът застана малко по-прилично, гледайки го с тъпия си нагъл поглед.

Християн се обърна.

— Хайде — извика той, — на път!

Притихналите момичета мълчаливо изпратиха с поглед немските коли, които прекосиха площада и излязоха на пътя към Париж.

Когато спряха пред кафявата, украсена със скулптурни орнаменти грамадна арка Сен Дени, Християн почувства известно разочарование. Просторният площад около арката беше вече задръстен от бронирани коли, по асфалта седяха войници в сиви униформи и ядяха закуска, приготвена в походната кухня, също както в баварски гарнизон, който се готви за парад в деня на национален празник. Християн никога не беше идвал в Париж и си бе мечтал да завърши войната, като влезе един от първите в древната столица на врага.

Лавирайки сред разпръснатите наоколо войници и пирамидите от карабини, колата стигна до арката и Християн направи знак на Химлер, който се движеше зад тях, да спре. Това беше сборният пункт, където трябваше да чакат останалата част от ротата. Той свали каската си, въздъхна дълбоко и се протегна. Неговата задача беше изпълнена.

Бранд скочи от колата и се зае да снима войниците, които ядяха, опрели гръб на цокъла на арката. Даже в униформа и с черния кожен кобур до кръста той приличаше на банков чиновник в отпуската, който прави снимки за семейния албум. Бранд имаше свои теории за обектите, които трябва да се снимат. От редниците и подофицерите той подбираще обикновено по-хубавите и русокоси младежи. „Моята задача бе казал Бранд на Християн — е да популяризирам войната в родината.“ Очевидно тая теория наистина имаше успех, защото за своята работа той бе представен за офицерски чин и постоянно получаваше похвали от командването на пропагандните части в Берлин.

Между войниците се движеха срамежливо две деца — единствените представители на парижкото население по улиците тоя следобед. Бранд ги заведе до малката разузнавателна кола, върху чийто капак Християн сега почистваше своя автомат.

— Хайде — обърна се към него Бранд, — направи ми една услуга. Снимай се с тия деца.

— Потърси някой друг — отвърна Християн. — Аз не съм артист.

— Искам да те прославя — рече фотографът. — Наведи се към тях и им предложи бонбони.

— За съжаление нямам бонбони — отвърна Християн.

Децата — момче и момиче на около пет години — стояха край колата и наблюдаваха печално Християн с черните си очи.

— Ето, вземи. — Бранд извади от джоба си парче шоколад и го подаде на Християн. — У добрия войник трябва да има всичко необходимо.

Християн въздъхна, сложи настрана цевта на автомата и се наведе към малките симпатични дрипльовци.

— Чудесни типове — промърмори Бранд, като коленичи и вдигна апарата към очите си. — Децата на Франция: хубави, недохранени, печални и доверчиви. Щедрият, сърдечен, атлетически сложен немски подофицер: красив, дружелюбен и фотогеничен...

— Върви по дяволите — рече Християн.

— Продължавай да се усмихваш така, хубавецо. — Бранд щракаше усилено снимка след снимка. — И не им давай шоколада, преди да ти кажа. Дръж го така, че да ги накараш да посягат към него.

— Не забравяй, ефрейтор — усмихна се Християн, гледайки надолу към сериозните замислени детски лица, — че аз все още съм твой командир!

— Изкуството преди всичко — отвърна Бранд; — Лошото е, че не си блондин. Ти си чудесен тип на германски войник, но за съжаление си с тъмна коса. И в тоя момент ми приличаш на човек, който непрекъснато се мъчи да си опомни нещо.

— Струва ми се — в същия тон рече Християн, — че се налага да донеса за вашите изказвания, които позорят честта на германската армия.

— Художникът стои над всички съображения от подобен род — парира Бранд.

Той продължи да щрака бързо и скоро завърши снимките си.

— Това е всичко!

Християн даде шоколада на децата. Те не казаха нищо, само вдигнаха замислените си очи към него и като тикнаха подаръка в джобовете си, се отдалечиха ръка за ръка, провирайки се сред стоманените машини, войнишките обуца и прикладите на карабините.

На площада изпълзя бавно бронирана кола, следвана от три разузнавателни машини, и се спря близо до войниците на Дистл. Когато откри, че това е лейтенантът, Християн изпита леко съжаление. Неговото време като командир беше минало. Той отдаде чест и в отговор лейтенантът му козирува. Наистина никой не умееше да козирува така хубаво, както лейтенантът! Вдигнеше ли ръка към фуражката си, на човек му се струваше, че чува звън на мечове и дрънкане на шпори чак от дните на битките на Ахил и Аякс до днес. Дори и сега, след дългия поход от Германия, всичко у него блестеше и изглеждаше безупречно, сякаш се връщаше от последните си изпити в Шпандау, стиснал диплома в облечените си в бели ръкавици ръце. Християн не обичаше лейтенанта и винаги се чувстваше неловко пред лицето на такова изумително съвършенство. Лейтенантът беше много млад — двадесет и три, двадесет и четири годишен, — но когато поглеждаше надменно наоколо със своите студени и властни светлосиви очи, всички сякаш се превръщаха в жалки некадърни бюрократи. Малцина можеха да накарат Християн да се чувства непълноценен и лейтенант Харденбург беше именно един от тези малцина.

Харденбург енергично скочи от колата. Застанал в положение „мирно“, Християн си преповтаряше бързо думите на своя доклад, внезапно обхванат — за кой ли път вече? — от чувството, че е виновен за всичко, което се бе случило в гората, от съзнанието, че бяха попаднали в капана поради неговата непростима нехайност.

— Да, подофицер? — Лейтенантът говореше с рязък и нетърпелив тон, тон, с който навярно би говорил самият Бисмарк в някое военно училище. Харденбург не поглеждаше настрани. Старинните къщи на Париж не представляваха никакъв интерес за него. Той се държеше така, като че ли се намираше на огромен гол учебен плац край Кьонигсберг, а не в сърцето на френската столица, която не познаваше вражеска окупация от 1871 година до днес. „Какъв рядко противен характер — намръщи се Християн — и какъв ценен човек за армията!“

— В десет часа сутринта — започна Християн — по пътя Мо — Париж влязохме в допир с неприятеля. Укрит зад умело маскирана барикада, той откри огън по нашата предна кола. Заедно с деветимата войници, които се намираха под моя команда, встъпих в бой. Унищожихме двама противникови войници, прогонихме останалите от позициите им и разрушихме самата барикада.

За момент Християн се поколеба.

— Продължавайте рече лейтенантът, без да повиши глас.

— Ние също дадохме жертви — добави Християн, мислейки си: „Ето, сега започват неприятностите!“ — В схватката падна убит ефрейторът Краус.

— Ефрейторът Краус? А изпълни ли ефрейторът своя войнишки дълг?

— Да, господин лейтенант. — Християн си спомни тромавия младеж, който тичаше из гората и крещеше като луд: „Улучих, улучих го!“ — Още с първия изстрел той уби един от неприятелските войници.

— Отлично! — заяви лейтенантът. По неговото лице плъзна студена усмивка, сбръчквайки за миг дългия му извит нос. — Отлично!

„Той е просто възхитен!“ — изненада се Християн.

— Аз съм уверен — каза лейтенантът, — че ефрейторът Краус ще бъде посмъртно награден с орден.

— Господин лейтенант — рече Християн, — аз мисля да пиша на баща му.

— Не — отвърна лейтенантът. — Това не е ваша работа. Това влиза в задълженията на ротния командир капитан Мюлер. Аз ще му съобща необходимите факти. Известието трябва да се съчини умело, с подходящите изрази. Капитан Мюлер знае как става това.

„Във военното училище навярно имат курс по предмет «Писма до роднините» — един час седмично!“ — иронично си помисли Християн.

— Подофицер Дистл — продължи лейтенантът, аз съм доволен от вас и от вашите хора.

— Ще се старая, господин лейтенант — каза Християн, обхванат от някакво глупаво задоволство.

Бранд пристъпи напред и отдаде чест. Лейтенантът му отвърна хладно.

Той не обичаше Бранд, който дори по външност не приличаше на войник. Лейтенантът не криеше отношението си към ония, които се сражаваха с фотоапарати вместо с карабини. Но нареждането на командването да се оказва всякаква подкрепа на военните фотографии беше съвсем ясно и не можеше да се пренебрегва.

— Господин лейтенант — меко, съвсем по цивилно се обърна Бранд към Харденбург, — наредено ми е незабавно да се явя на площада на Операта, за да предам снимките си, които ще бъдат отнесени със самолет в Берлин. Не бихте ли ми дали кола? Веднага ще се върна.

— Сега ще проверим — отвърна Харденбург. Той се обърна и се отправи към другия край на площада, където капитан Мюлер току-що бе пристигнал със своята кола-амфибия.

— Тоя лейтенант е просто влюбен в мене! — насмешливо рече Бранд.

— Но ще получиш кола — каза Християн. — Той е в много хубаво настроение.

— Знаеш ли, и аз съм влюбен в него — прибави Бранд. — Изобщо съм влюбен във всички лейтенанти. — Той се обърна и огледа къщите около площада, боядисани в пастелносиви цветове, задръстен сега от едри въоръжени мъже в сиви униформи с каски на главите,

които бродеха лениво по него — тъй чужди тук, сред френските надписи и затворените кафенета.

— Няма и година, откакто бях в Париж последния път — рече замислено Бранд. — Бях облечен в синьо яке и фланелени панталони. Всички ме смятаха за англичанин и се отнасяха с особено внимание към мене. Помня — беше топла лятна нощ, — заведох с такси една хубава чернокоса девойка в онова чудесно ресторантче ей там, зад ъгъла. Да, заведох я, а после спях с нея. — Бранд мечтателно затвори очи и облегна глава върху бронираната страна на транспортъора. — Тя беше убедена, че единствената задача на жената е да задоволява прищевките на мъжа; имаше глас, който караше човека веднага да я пожелае, и бюст, какъвто рядко ще видиш. Преди вечеря пихме шампанско. В своята тъмносиня рокля изглеждаше толкова скромна и млада, че просто не можех да повярвам, че само преди час съм лежал с нея. Седяхме така, държахме си ръцете и, струва ми се, в очите ѝ блестяха сълзи. После ядохме чудесен омлет и изпихме бутилка „Шабли“. Тогава аз изобщо не знаех, че съществува някакъв си лейтенант Харденбург, но знаех, че след час и половина ще бъда пак в леглото с моето момиче и се чувствах на седмото небе.

— Стига, престани! — възкликна Християн. — Престани, защото започвам да се разнеждам.

— Но всичко това беше в доброто старо време — продължи Бранд все още с притворени очи, — когато бях презрян цивилен, а не славен боец.

— Отвори очи — рече Християн — и забрави топлото легло, Харденбург се връща!

Двамата застанаха мирно пред лейтенанта.

— Въпросът е уреден — обърна се Харденбург към Бранд. — Можете да вземете кола.

— Благодаря, господин лейтенант — отвърна Бранд.

— Аз сам ще дойда с вас — добави Харденбург, — заедно с Химлер и Дистл. Говори се, че нашата част ще бъде разквартирувана около площада на Операта. Капитанът ме посъветва да се запознаем с обстановката на място. — Той се усмихна по начин, който очевидно му се струваше особено дружелюбен и топъл. — При това ние напълно заслужихме една малка разходка из града. Да вървим!

Придружен от Християн и Бранд, Харденбург се отправи към една от колите. Химлер беше вече зад кормилото и Бранд и Християн се настаняха на задните места. Лейтенантът седна отпред, изправен като кол — блестящ представител на германската армия и германския райх по булевардите на Париж.

Щом колата потегли, Бранд повдигна рамене и направи гримаса. Химлер направляваше с умела ръка машината към площада на Операта. По време на своите отпуски той на няколко пъти бе идвал в Париж и дори можеше да говори на сносен френски език. Поел върху себе си задълженията на водач, Химлер сочеше на спътниците си всички по-интересни места — кафенетата, които беше посещавал, вариетето, в което бе гледал една американска танцьорка негърка да играе съвсем гола, улицата, на която — според думите му — се намирал най-добре обзаведеният публичен дом в света. Химлер представляваше типичният за всички армии ротен комик и политикан. Той беше любимец на всички офицери и те му разрешаваха волности, заради които всеки друг биваше сурово наказван. Лейтенантът седеше чинно до Химлер, разглеждаше жадно пустите улици и дори си позволи на два пъти да се засмее на неговите шеги.

Прочутият площад на Операта, с неговите извисени колони и широките стъпала на околните къщи, беше буквално задръстен от войници. Те бяха толкова много, че в началото човек не можеше да забележи отсъствието на жени и цивилни лица тук, в самото сърце на града.

Бранд с важен и делови вид се отправи към едно от зданията, а Християн и лейтенантът слязоха от колата и се заеха да разгледат величествената, увенчана с купол сграда на Операта.

— Жалко, че не съм идвал тука преди — рече тихо лейтенантът. — В мирно време сигурно е чудесно.

— Знаете ли, лейтенант — засмя се Християн, — тъкмо това си мислех и аз!

Харденбург се усмихна дружелюбно и Християн се учуди, че толкова се бе страхувал досега от тоя човек, който всъщност беше един простодушен младеж.

След малко Бранд изскочи от сградата.

— Работата е уредена — съобщи той. — До утре следобед съм напълно свободен. Всички са във възторг от мене. Обясних им какви

снимки съм направил и едва не ме произведоха полковник!

— Не бихте ли могли — обърна се лейтенантът към Бранд и за първи път, откакто го знаеха всички, в гласа му прозвуча известна нерешителност, — не бихте ли могли да ме фотографирате пред Операта, ще ми се да изпратя една снимка на жена си.

— С удоволствие — отвърна Бранд, добил изведнъж сериозен вид.

— Химлер — рече лейтенантът, — Дистл. Елате с мене.

— Господин лейтенант — каза Християн, — защо не се снимате сам? Вашата жена сигурно не се интересува от нас. — За първи път през своята едногодишна служба при Харденбург той се осмеляваше да му възрази.

— О, не! — Лейтенантът го прегърна през раменете и Християн за миг си помисли, че Харденбург е може би малко пиян. — Не. Аз неведнъж съм писал на жена си за вас и за нея ще бъде много интересно да ви види на снимка.

Бранд се суети дълго, търсейки най-доброто положение: искаше му се „да хване“ по-голямата част от сградата на Операта в дъното. Химлер се усмихваше като шут, а Християн и лейтенантът гледаха напрегнато и сериозно към обектива на апарата, сякаш присъстваха на някакъв особено важен исторически момент.

След снимката всички се качиха отново в колата и се отправиха към арката Сен Дени. В полегатите лъчи на залязващото слънце улиците изглеждаха по-приветливи и някак си по-пусти, особено там, където още нямаше войници и движение на военни коли. За първи път, откакто бяха пристигнали в Париж, Християн почувства някаква смътна тревога.

— Паметен ден — замислено проговори лейтенантът, седнал до шофьора. — Незабравим исторически ден! Когато след години си спомним за него, ще кажем: „Ние бяхме там в зората на новата ера!“

Християн забеляза, че Бранд, който седеше до него, направи малка комична гримаса; но Бранд беше живял дълги години във Франция, където навярно се бе научил да се отнася с цинизъм и насмешка към всички възвишени чувства.

— През четиринайсета година — продължи лейтенантът — моят баща стигнал чак до Марна, на няколко крачки от Париж, но не могъл

да види самия Париж. А днес ние прехвърлихме Марна за няколко минути. Исторически ден...

Харденбург хвърли остър поглед към една странична улица. Християн неволно се обърна и погледна безпокойно в същата посока.

— Химлер — обади се Харденбург, — не е ли това улицата?

— Каква улица, господин лейтенант?

— Тая, на която се намира... оня знаменит дом.

„Каква памет! — изненада се Християн. — Всичко запомня. Огневи позиции на оръдията и инструкции за военнополовия съд, начини за обеззаразяване на огазени материални части и... адреса на тоя парижки публичен дом, мимоходом споменат преди цели два часа.“

— Аз мисля — колебливо рече лейтенантът, когато Химлер започна да намалява скоростта, — аз мисля, че в ден като днешния, ден на битки и победи... с една дума, ние напълно сме заслужили едно малко развлечение. Войник, който бяга от жените, не е истински войник. Бранд, вие сте живели в Париж — знаете ли нещо за това заведение?

— Да, господин лейтенант. То се радва на небивала репутация.

— Върнете колата, подофицер! — заповяда Харденбург.

— Слушам, господин лейтенант! — Химлер многозначително се усмихна, ловко обърна колата и я насочи към улицата, която преди малко бе показал на спътниците си.

— Аз съм уверен — с важен вид добави Харденбург, — че мога смело да разчитам на вас да си държите езика зад зъбите.

— Разбира се, господин лейтенант — в хор отговориха всички.

— Всяко нещо на свой ред — и дисциплина, и другарски забавления. Химлер, това ли е мястото?

— Да, господин лейтенант — отвърна Химлер. — Но изглежда затворено.

— Вървете с мен! — Лейтенантът слезе от колата и се отправи към масивната дървена врата, тропайки така силно по паважа, че тясната уличка закънтя от стъпките му, сякаш маршируваха цяла рота войници.

Харденбург почука на вратата и Бранд и Християн се спогледаха усмихнато.

— Не бих се учудил особено — рече шепнешком Бранд, — ако след малко лейтенантът започне да ни продава порнографски снимки!

— Шшт! — предупреди го Християн.

Най-после вратата се отвори и когато Харденбург и Химлер се вмъкнаха вътре, веднага се хлопна зад тях. Християн и Бранд останаха сами в пустата и сенчеста уличка. Започваше да се стъмнява; наоколо беше тихо и съседните къщи се спотайваха зад закритите с капаци прозорци.

— Имах впечатление — рече Бранд, — че лейтенантът кани и нас в заведението.

— Търпение. Той подготвя почвата.

— Когато се отнася до жени — забеляза Бранд, — предпочитам да действам без чужда помощ.

— Да, но добрият командир — рече със сериозен вид Християн — не си ляга, преди да се е погрижил за своите войници.

— Върви горе и напомни на лейтенанта това правило!

Вратата се отвори отново и Химлер им помахаше с ръка. Те слязоха от колата и след миг се намериха в къщата. Една лампа в псевдомавритански стил хвърляше пурпурна светлина върху стълбището и окачените по стените гоблени.

— Домакинята ме позна! — съобщи им Химлер, докато се изкачваше тежко по стълбите пред тях. — „Целуни ме!“, „Мое мило момченце“ и други от тоя род. Какво ще кажете, а?

— Подофицер Химлер! — тържествено произнесе Бранд. — Най-популярната личност в публичните домове в пет различни държави! Приносът на Германия в изграждане на европейска федерация!

— Във всеки случай — ухили се Химлер — не съм си губил времето напразно в Париж!... Оттука... В бара. Момичетата още не са готови. Нека най-напред пийнем и забравим ужасите на войната.

Химлер отвори вратата и те видяха лейтенанта. Свалил ръкавиците и каската си, Харденбург седеше на стол, праметнал крак върху крак, и внимателно отлепяше тънкия позлатен варак на бутилка шампанско. Помещението представляваше неголяма стая с гипсова мазилка в бледолилав цвят и с полукръгли прозорци, закрити със завеси, на края с ресни. Зад бара стоеше едра жена с накъдрена коса и силно изрисувани клепки, загърната в шалове с пискюли, която сякаш беше част от обстановката на самото помещение. Тя бърбореше

неспирно нещо на френски, а лейтенантът кимаше сериозно с глава, макар че не разбираше нито дума.

— Amis. — Химлер представи Бранд и Християн, прегръщайки ги през раменете. — Braves soldaten!^[11]

Жената излезе иззад бара и стисна ръка на двамата, като ги увери, че се радва много да се запознае с тях. Нека обаче гостите ѝ простят неволното забавяне, но те сигурно разбират, че след такъв тежък ден... Да, девойките скоро, много скоро ще се появят. После тя покани всички да поседнат, за да изпият по чаша вино, и изказа своето възхищение от обстоятелството, че немските войници и офицери пият и се забавляват заедно — нещо, което никога не се срещало във френската армия и което навярно обяснявало блестящите германски победи.

Гостите допиваха третата бутилка, а момичетата все още не идеха, но това вече нямаше особено значение.

— Французите!... Аз презирам всички французи — философстваше лейтенантът. Той седеше на стола изпъчен, сякаш бе погълнал кол, очите му бяха помътнели и добили тъмнозеленикав цвят като изтрито от морските вълни бутилково стъкло. — Французите не желаят да умират и тъкмо затова днес ние пием тяхното вино и любим техните жени — защото не желаят да мрат. Смешно, нали?... — С пиянски жест Харденбург размахва гневно чашата си. — Това не е война, а някаква смешна комедия! Аз изучавам военното изкуство от осемнадесетгодишна възраст, изучавам как трябва да се воюва. Аз познавам като петте си пръста организацията на снабдяването и свързочните служби, ролята на моралното състояние на войника, правилата за избиране на прикрития за командни пунктове, познавам теорията за настъпление срещу противник, който разполага с автоматично оръжие, и значението на изненадата в боя. Аз мога да командвам цяла армия. Пет години загубих, за да дочакам този момент. — Харденбург се разсмя горчиво. — И ето великият момент настъпи! Армията се устреми напред. Какво обаче се случи? — Той втренчи поглед в мадам, която, без да разбира нещо, с най-щастлив вид кимаше в знак на съгласие. — През цялото време не чух ни един изстрел и минах с кола шестстотин километра, за да попадна в един публичен дом! Жалката френска армия направи от мен турист. Турист! Войната свърши и аз пропилях цели пет години от своя живот. Край на

кариерата ми, аз ще си остана лейтенант до петдесетгодишна възраст. Аз нямам влиятелни хора в Берлин. Нямам никакви връзки, никакви приятели и никакви изгледи да се издигна. Всичко пропадна. Моят баща имаше по-голям шанс. Той стигнал само до Марна, но воювал четири години и на двадесет и шест годишна възраст бил вече майор, а на Сом, след първите двудневни сражения, когато половината офицери били избити, поел командването на цяла дружина... Химлер!

— Да, господин лейтенант — обади се Химлер. Той беше съвсем трезвен и слушаше лейтенанта с лукава усмивка.

— Химлер! Подофицер Химлер! Къде е моята девойка? Искam една френска девойка.

— Мадам обещава, че вашето момиче ще дойде до десетина минути.

— Да, аз ги презирам — промърмори лейтенантът, като отпи от шампанското си. Ръката му леко трепереше и по брадичката му се разля вино. — Презирам всички французи.

В стаята влязоха две момичета. Едната беше пълна, едра блондинка с широка непринудена усмивка... Другата — дребна, стройна и, мургава — имаше печално лице арабски тип, силно гримирано, с ярко начервени устни.

— Ето ги и тях! — ласкаво каза мадам. — Ето ги моите пиленца. — Тя одобрително потупа блондинката по гърба, сякаш беше търговец на коне. — Това е Жанет. Подходящ тип, нали? Уверена съм, че Жанет ще има голям успех сред немците в Париж.

— Аз ще взема оная. — Лейтенантът стана, изпъчи гърди и посочи девойката с арабското лице. Тя го погледна с професионално-загадъчна усмивка, пристъпи към него и го улови под ръка.

Химлер, който досега наблюдаваше с интерес мургавата, веднага отстъпи на своя старши по чин и прегърна блондинката.

— Е, милинка — обърна се той към нея, — какво ще кажеш за един красив и здрав немски войник?

— Има ли тук подходящо помещение? — попита Харденбург на немски. — Бранд, преведете!

Бранд преведе. Мургавата девойка се усмихна на всички и церемониално изведе лейтенанта.

— А сега — рече Химлер, притискайки се още по-плътно към блондинката, сега е мой ред. Надявам се, момчета, че няма да

възразите...

— Не, не — успокой го Християн. — И няма защо да бързаш.

Химлер се усмихна широко.

— Знаеш ли, миличка — обърна се той на своя ужасен френски език към блондинката и я поведе към вратата, — твоята рокля много ми допада.

Мадам постави на масата нова бутилка шампанско, извини се и излезе. Християн и Бранд останаха сами в осветения в оранжево бар, обзаведен също с претенции за мавритански стил, загледани мълчаливо в поставената в кофичка с лед бутилка.

Християн отвори бутилката и неволно подскочи, когато тапата изхвъркна със звук, подобен на изстрел, и студеното разпенено шампанско потече по ръката му.

— Посещавал ли си друг път подобни заведения? — попита накрая Бранд.

— Не.

— Войната — каза Бранд — носи големи промени в живота на човека.

— Така е — съгласи се Християн.

— Искат ли ти се едно момиче? — запитва Бранд.

— Не особено.

— А какво, би сторил, ако двамата с лейтенанта харесате едно и също момиче? — поиска да узнае Бранд.

Християн замислено отпи от чашата си.

— На този въпрос не желая да ти отговоря — рече той.

— Да, и аз не бих отговорил — съгласи се Бранд, играейки си със столчето на чашата. И след малко попита: — Как се чувстваш?

— Не знам призна Християн. — Някак си странно. Да, малко странно.

— А на мен ми е нещо тъжно — продума Бранд. — Много тъжно. Как се изрази лейтенантът?

— Днес е зората на новата ера.

— На мен ми е много тъжно в зората на тая нова ера. — Бранд напълни отново чашата си. — Знаеш ли, че преди десет месеца аз едва не взех френско поданство?

— Така ли? — рече Християн.

— Във Франция съм живял с малки прекъсвания около десетина години. Някой ден ще отидем с теб на едно място на нормандското крайбрежие, където прекарвах лятото. Работех от сутрин до вечер и създавах по трийсет-четирийсет табла на сезон. Добих даже известно име в тая страна. Някога ще те заведе в галерията, където излагаха моите платна. Може би там още има останали някои — ще ги видиш.

— С голямо удоволствие — учтиво рече Християн.

— Разбира се, в Германия не можех да покажа тия картини. Аз бях привърженик на абстрактната субективистична школа, както я наричат. Нацистите смятат тая школа за декадентска. — Бранд сви рамене. — Навярно аз наистина съм малко декадент. Разбира се, не такъв като лейтенанта, но все пак декадент. А ти?

— Аз съм декадент-скиор — усмихна се Християн.

— Във всеки отрасъл на живота има декаденти — заключи Бранд.

Вратата се отвори и влезе малката мургава девойка. Беше по розов пенъоар, украсен с пера. Девойката се усмихваше леко, сякаш на някои свои мисли.

— Къде е мадам? — попита тя.

— Тук някъде — посочи неопределено Бранд. — Мога ли да ви помогна с нещо?

— Трябва някой да ми превежда — рече момичето. — Вашият офицер иска нещо от мен, а не съм съвсем сигурна, че го разбирам. Изглежда, той желае да го бия с камшик, но не смея да почна, преди да се уверя, че е така.

— Започвай — рече Бранд. — Тъкмо това иска. Зная, той е мой стар приятел.

— Сигурен ли сте? — Момичето погледна колебливо към Бранд и Християн.

— Напълно — увери я Бранд.

— Добре тогава. — Тя повдигна рамене. — Ще опитам. — После се отправи към вратата, но се спря и с лека насмешка добави: — Все пак това е малко странно. Войник от победоносната армия... В деня на победата... Не намирате ли, че той има малко странен вкус?

— Ние изобщо сме странни хора — отвърна Бранд. — Скоро ще се увериш сама в това. Хайде, върви си гледай работата.

Момичето го изглежда гневно, но веднага се усмихна и излезе.

— Разбра ли? — обърна се Бранд към Християн.

— Да, достатъчно.

— Дай да пием. — Бранд напълни двете чаши. — Въпреки всичко се отзовах на призива на родината.

— Какво? — недоумявайки попита Християн.

— Войната беше вече въпрос на часове, а аз продължавах да рисувам декадентски абстрактни пейзажи на френското крайбрежие и очаквах френско поданство. — С чаша в ръка, Бранд затвори очи, спомняйки си тревожните смутни дни през август 1939 година. — Французите са най-прекрасните хора в света. Умеят да се хранят добре и имат независим дух; рисувай каквото ти се ще — никой нищо няма да ти каже. Те имат блестяща военна история, но съзнават, че не са в състояние вече да постигнат нещо значително на бойното поле. Те са разумни и пестеливи — нещо, което оказва благотворно въздействие върху изкуствата. И въпреки това в последната минута аз предпочетох да постъпя в армията и да се превърна в ефрейтора Бранд, чиито картини не би окачила нито една немска галерия! Кръвта... вода не става, така ли беше? И ето ни днес в Париж, приветствани от всички проститутки! Знаеш ли какво ще ти кажа, Християн. В края на краищата ние ще загубим войната. Всичко това е просто отвратително. Варварите от Елба ядат наденици на Елисейските полета!

— Бранд — опита се да го спре Християн. — Бранд...

— Ето ти зората на новата ера, която вермахтът посреща в публичния дом с нашарен от камшика гръб! Утре ще взема наденици и ще отида, да ги изям на площад Етоал...

Вратата се отвори и влезе Химлер. Беше по риза и с разкопчана яка, а в ръцете си държеше зелената рокля на блондинката, с която бе излязъл.

— Следващият! — извика той, хилейки се дяволито. — Дамата чака!

— Не искаш ли да заместиш подофицер Химлер? — обърна се Бранд към Християн.

— Не — отвърна Християн.

— Не искаме да те обидим, Химлер, но ние още не сме доизпили бутилката си — каза Бранд.

Химлер ги погледна сърдито и обичайното лукаво добродушно изражение за миг изчезна от лицето му.

— Аз нарочно не се бавих — рече нацупено той. — Не исках да карам приятелите си да чакат.

— Много мило — каза Бранд. — Много мило от твоя страна. Особено в такъв ден...

— Момичето не е лошо — рече Химлер. — Едро и с мека плът. Наистина ли не желаете?

— Наистина — увери го Християн.

— Добре — заяви Химлер. — Тогава ще отида пак!

— Но какво търси роклята ѝ в ръцете ти? — попита Бранд. — Да не си я смъкнал от гърба ѝ?

— Не — усмихна се широко Химлер, — купих я. За деветстотин франка, макар че тя искаше хиляда и петстотин. Ще я пратя на жена си — тя носи почти същия размер. Пипнете само... Той поднесе роклята на Християн. — Истинска коприна!

— Да, истинска коприна — потвърди Християн със сериозен вид, опипвайки плата.

Химлер се отправи към вратата, но при прага се обърна.

— За последен път ви питам: искате ли?

— Не, не. Все пак благодаря за любезността — отвърна Бранд.

— Както желаете заключи Химлер. — Ваша работа.

— Химлер — обади се Християн, — ние си отиваме. Ти почакай лейтенанта и го отведи с колата. Ние ще се върнем пеша.

— Не смятате ли, че може би ще има някакви заповеди за вас? — попита Химлер.

— Едва ли някой би казал, че в този случай се намираме в бойна обстановка — успокои го Християн. — Ще си отидем пеша.

Химлер повдигна рамене.

— Рискувате да получите куршум в гърба, ако се движите сами из улиците — предупреди ги той.

— Тая вечер не — отвърна Бранд. — По-нататък може би, но тая вечер не.

Той стана, последван от Християн, и двамата излязоха.

Градът беше старателно затъмнен, никъде не се виждаше светлина. Но луната вече се бе издигнала над покривите и къщите хвърляха резки геометрични сенки върху залетите с мека светлина улици. Нямаше никакъв вятър, въздухът беше топъл и над града цареше някакво спотаено безмълвие, нарушавано само нарядко от

неприятното скърцане на гъсеничните стоманени машини, което ту се засилваше, ту заглъхваше сред лабиринта на тъмните улици.

Бранд вървеше напред. От време на време той се оглеждаше, но се ориентираше бързо и уверено крачеше по посока на арката Сен Дени.

Двамата вървяха мълчаливо, рамо до рамо, тропайки звънко с подкованите си обувки по паважа. Някъде в тъмнината се затръшна прозорец и на Християн се стори, че в далечината плаче дете. Скоро те свърнаха по широк пуст булевард и минаха край няколко затворени кафенета със спуснати жалузи, пред които бяха натрупани столове и маси. Далече надолу по булеварда проблясваха светлини — доказателство, че немската армия, която тая вечер бе нахлула в самото сърце на Франция, се чувстваше в пълна безопасност. Християн крачеше равномерно до Бранд по посока на тия светлини и мечтателно се усмихваше; под влияние на шампанското те му се струваха особено дружелюбни и приятни.

Осветен от младата луна, Париж му изглеждаше необикновено изящен и някак си крехък. Той чувстваше, че е просто влюбен в тоя град. Влюбен в изтърканите му паважи и тесните виещи се улици от двете страни на булеварда, които сякаш водеха към някакво минало столетие; влюбен в църквите, които се издигаха сред баровете, публичните домове и бакалските магазини; влюбен в столовете с вретеновидни крака, поставени грижливо с лице към масите под сенките на брезентовите навеси над кафенетата; влюбен в хората, които се криеха сега зад спуснатите завеси; влюбен в реката, без която не можеше да си представи Париж и която все още не беше видял; влюбен в ресторантите, които все още не бе посещавал, влюбен в младите жени, които още не беше срещнал, но които на следващия ден — когато страхът от нощта ще е изчезнал — щяха да излязат, облечени предизвикателно в чудесните си тоалети, за да се разхождат из улиците, потраквайки по паважа със своите високи токчета; влюбен най-после в легендата, която хората бяха създали за този град — град, който единствен в света отговаряше на предварителната представа за него. Сега Християн с удоволствие си спомняше, че му се бе наложило да се сражава по пътя и да убие човек, за да завоюва правото си да влезе в тоя град; на него му се струваше дори, че обича убития малък окъсан французин и лежащия до него толкова далеч от родния силезийски

чифлик ефрейтор Краус с петна от черешов сок по устните. Той се радваше, че е преживял такова изпитание на пътя и в гората и че смъртта го е пощадила; радваше се и на войната, защото тя бе най-доброто средство да се провери какво струва човек, но същевременно беше доволен, че тя ще свърши скоро, понеже не му се искаше да умира. Християн гледаше с надежда на бъдещето, защото то щеше да бъде безоблачно и красиво, а всичко онова, заради което сега рискуваше своя живот, щеше да се осъществи, да стане неизменен закон и тогава щеше да започне новата ера — ера на благоденствие и порядък. Той си казваше още, че обича и Бранд (който сега вървеше до него почти без да залита), защото там, на пътя, беше успял да надделее ужасния си страх и се бе сражавал рамо до рамо с него, макар и да придържаше с ръка треперещия си лакът, когато стреляш през пролетния листак срещу човека, който, ако можеше, не би се поколебал да убие самия Християн. Християн беше очарован от тихата лунна нощ, под чийто покров двамата с Бранд — новите владетели на града — вървяха рамо до рамо по хубавите пуси улици. В края на краищата той беше разбрал, че не е живял напразно, че не се е родил, за да пропилее безсмислено всичките си дни, като обучава на ски деца и богати курортисти. Той беше полезен и хората бяха използвали неговия труд — какво повече можеше да очаква човек от този живот?

— Погледни! — възкликна Бранд, като се спря и посочи нещо.

Християн се вгледа натам, където сочеше фотографът, и видя обляната в лунна светлина стена на някаква църква, на която неизвестна ръка беше написала едро с тебешир! „1918“. Християн примига и поклати глава. Той чувстваше, че тая цифра има някакво значение, но в момента не можеше да се сети какво.

— Хиляда деветстотин и осемнайсета година — продума Бранд. — Да, те още помнят. Французите помнят!

Християн отново погледна към стената и изведнъж почувства някаква печал и умора. Беше станал още в четири часа сутринта, а денят се бе оказал много изтощителен. Пристъпи тежко до стената, вдигна ръка и започна бавно и старателно да трие с ръкав едрите, изписани с тебешир цифри.

[8] Елате! Елате тука! (фр.). ↑

[9] С удоволствие, господин полковник (фр.). ↑

[10] Добър ден, госпожици (фр) ↑

[11] Приятели. Храбри войници (изопачен френски). ↑

ГЛАВА ПЕТА

Радиото заглушаваше всички останали звуци. Вън беше хубав, слънчев юнски ден и свежа зеленина покриваше хълмовете на Пенсилвания, но Майкъл почти не излизаше от облепения с тапети салон, обзаведен с мебели в колониален стил, и слушаше внимателно последните съобщения, които малкият апарат повтаряше неуморно през няколко минути. Навсякъде около него се търкаляха вестници. От време на време в стаята влизаше Лора и с шумна мъченическа въздишка се заемаше да ги събира от пода, диплейки ги старателно на купчинка. Но Майкъл почти не я забелязваше. Наведен над радиоприемника, той въртеше бутона, заслушан в гласа на говорителите — сочен, сладникав, любезен и театрален, — който повтаряше неспирно: „Купете препаратите «Лайф бой», защото само той премахва неприятния телесен дъх!“, „Две чаени лъжички в чаша вода преди закуска — и вие ще се чувствате превъзходно!“; „Твърди се, че Париж няма да бъде отбраняван. Немското върховно командване пази мълчание за положението на своите ударни части, които не срещат почти никаква съпротива при допир с разлагащата се френска армия.“

— Обещахме на Тони, че днес следобед ще играем бадминтон — каза кротко Лора от прага на вратата.

Майкъл продължи да стои надвесен мълчаливо над радиоприемника.

— Майкъл! — извика Лора.

— Да? — Той дори не се обърна.

— Разбираш ли — бадминтон, Тони...

— Е, та какво? — От напрежение Майкъл беше смръщил чело, опитвайки се да слуша едновременно и Лора, и говорителя.

— Но мрежата още не е обтегната.

— Ще я обтегна, после.

— Кога после?

— За бога, Лора кипна Майкъл. — Казах — после.

— До гуша ми дойде от това твое „после“ — с леден тон рече Лора и в очите ѝ се появиха сълзи.

— Ще престанеш ли най-сетне?

— А ти ще престанеш ли да ми крещиш? — Сълзите потекоха вече свободно по лицето ѝ и Майкъл му стана мъчно за нея. Те бяха замислили тая своего рода отпуска във от града, през която — макар че за това не бе казано нито дума — се надяваха да възстановят нещо от предишната си привързаност и обич, загубени през неспокойните години след тяхната женитба. Договорът на Лора с филмовата къща беше изтекъл, но дирекцията бе отказала да го поднови, а по никакви необясними причини тя не беше успяла да си осигури друг ангажимент. Привидно Лора беше спокойна, весела и не се оплакваше, но Майкъл знаеше колко тежко ѝ се бе отразил тоя удар и бе решил да се държи много внимателно и мило с нея през месеца, който щяха да прекарат във вилата на един свой приятел. Те бяха тук едва от седмица, но тая седмица се бе оказала ужасна. Майкъл по цели дни слушаше радиото, а нощем не можеше да спи. Разстроен, със зачервени очи, той скиташе мрачно из долния етаж или се мъчеше да чете, забравяше да се обръсне и не се сещаше да помогне на жена си да поддържа в порядък тая очарователна къщичка, която бяха оставили на тяхно разположение.

— Прости ми, мила. — Той прегърна Лора и я целуна. Тя му се усмихна през сълзи.

— Много ми е неприятно да ти досаждам така — отвърна тя, — но ти знаеш, че има неща, които просто не могат да се пренебрегват.

— Разбира се — съгласи се Майкъл.

— Ето на, сега си много добричък — засмя се тя. — Толкова съм щастлива, когато си добър!

Майкъл също се засмя, макар че все още изпитваше известно раздразнение.

— А сега трябва да заплатиш, задето си така мил с мене — продължи Лора, притисната до гърдите му.

— И какво искаш да направя? — попита Майкъл.

— Остави тоя смирен тон — рече Лора. — Не мога да търпя, когато говориш с такъв тон.

— Какво все пак искаш от мене? — попита той, вслушвайки се в собствения си глас, учуден, че все още може да говори така учтиво и

мило.

— Най-напред — рече Лора — спри това проклето радио.

Майкъл отвори уста да протестира, но не каза нищо. В този момент говорителят тъкмо съобщаваше: „Положението остава все още неизяснено, но англичаните, изглежда, са успели да изтеглят по-голямата част от армията си. Очаква се, че в най-скоро време Вейган ще развие своята контраофанзива.“

— Майкъл, мили! — напомни му Лора.

Майкъл загаси радиото.

— Ето рече той. — За теб съм готов на всичко.

— Благодаря. — В блестящите усмихнати очи на Лора нямаше вече нито една сълза. — А сега още една молба.

— Какво още?

— Иди да се избърснеш.

Майкъл въздъхна и прекара ръка по брадата си.

— Наистина ли се налага?

— Имаш вид на човек, който току-що излиза от нощен приют на Трето авеню.

— Добре, може би имаш право.

— И сигурно ще се почувстваш много по-добре — добави Лора, като събираше разпръснатите около стола вестници.

— Сигурно — отвърна той и машинално посегна към бутона на радиоприемника.

— Моля ти се, остави да си отдъхнем поне един час! — рече настойчиво Лора, закривайки с ръка скалата на апарата. — Един час поне. Иначе съвсем ще полудея. Непрекъснато предават все едно и също нещо.

— Лора, мила, това е най-решителната седмица в нашия живот.

— Дори и да е така, защо трябва да стигаме до лудост? — с неумолима логика възрази Лора. — Това няма да помогне на французите, нали? И след като се обърснеш, не забравяй да сложиш мрежата за бадминтона.

— Добре — сви рамене Майкъл. Тя го целуна по страната и прекара пръсти през косата му. Майкъл се отправи на горния етаж.

Докато се бърснеше, той чу как пристигат първите гости. От градината долитаха гласове, заглушавани на моменти от шуртенето на водата във фонтана. Отдалече тия женски гласове звучаха нежно и

мелодично. Лора бе поканила две свои бивши учителки францужойки, които преподаваха в близкото училище за девойки и които винаги се бяха държали много добре с нея. Слушайки тия францужойки, Майкъл реши, че тяхната мека и напевна интонация е много по-приятна за ухото от самоуверената звънка реч на американските жени. „Ето едно заключение — помисли си той усмихнат, — което не бих се решил да изкажа гласно!“

Майкъл се поряза, погледна ядосано малката кървяща раничка под брадичката си и отново се почувства обхванат от досада и безпокойство.

От голямото дърво в дъното на градината долетя грак на врани. Цяло ято беше свило в него гнезда, и от време на време заглушаваше с острия си кръсък всички други звуци в околността.

Майкъл слезе долу на пръсти, промъкна се предпазливо в дневната и пусна тихо радиото, но улови само музикална програма. Някаква жена пееше: „Аз си нямам нищо, но и то е предостатъчно за мене.“ По другата станция предаваха увертюрата на „Танхойзер“. Приемникът беше слаб и хващаше само две станции. Майкъл го изключи и отиде в градината, за да посрещне гостите.

Джонсън, в жълта тенисна фланелка на кафяви райета, беше вече тука. Той бе довел едно високо хубаво момиче със сериозно и интелигентно лице. Ръкувайки се с него, Майкъл си каза: „Интересно, къде е днес жената на Джонсън?“

— Мис Маргарет Фримантл — представи му Лора непознатата. Мис Фримантл се усмихна сдържано, а Майкъл си помисли горчиво: „Дявол да го вземе тоя Джонсън! Къде ли намира такива хубави жени?“

После стисна ръцете на двете изящни сестри францужойки. Те бяха облечени в елегантни черни рокли, които очевидно някога са били на мода, макар че трудно можеше да се каже именно кога. И двете бяха надхвърлили петдесетте; и двете имаха вчесани назад блестящи, сякаш покрити с лак коси, бледи лица и удивително изящни, стройни крака. Те притежаваха безупречни изтънчени маниери, а дългите години в училището за девойки ги бяха научили да се отнасят към всичко с неизчерпаемо търпение. На Майкъл сестрите винаги се струваха като две същества, излезли от деветнадесетия век — учтиви, малко откъснати от реалния свят, с хубави маниери, — които в себе си

осъждаха и епохата, и страната, където ги беше отвела съдбата. Днес, макар да личеше, че се бяха подготвили старателно за своето посещение, умело гримирайки страните и очите си, по техните лица се четеше някакво замислено и мъченическо изражение и те очевидно с усилие следяха оживения разговор.

Поглеждайки ги дискретно, Майкъл внезапно разбра какво значи да бъдеш французин в тоя ден, когато германците се намираха около Париж и градът, притаил дъх, се ослушва в нарастващия грохот на оръдията, а американските радиоговорители прекъсват джазовата музика и местните бюлетини, за да съобщават последните сведения от Европа, като произнасят отчетливо, но с американски акцент тъй познатите имена: Реймс, Суасон, Марна, Компьен...

„Ако бях по-деликатен — помисли си Майкъл — и имах малко повече такт, ако не бях такъв тромав и тъп вол, щях да ги отведа настрана и да намеря нужните утешителни думи.“ Но той знаеше, че ако се опита, ще каже нещо неподходящо, ще ги смути и те ще се почувстват още по-зле. Това бяха неща, на които никой не го беше учил. В Америка ги учеха на всичко освен на такт, на отзивчивост и на умение да се помогне на човека.

— Колкото и да не ми е приятно да говоря така — долетя до Майкъл мекият уверен глас на Джонсън, — аз смятам, че цялата тая история е една огромна измама.

— Какво, какво? — без да разбере, попита Майкъл. Джонсън седеше в изящна поза на тревата, вдигнал по момчешки колене, и се усмихваше на мис Фримантл с явното старание да ѝ направи впечатление. Това ядоса Майкъл, още повече че Джонсън очевидно беше постигнал вече известен успех.

— Да, един заговор, и нищо друго — продължи Джонсън. — Никой не би могъл да ме увери, че двете най-могъщи армии в света внезапно са се разложили, ей тъй от само себе си. Всичко това е било уговорено предварително.

— С други думи, според теб французите нарочно предават Париж на германците, така ли? — възкликна Майкъл.

— Разбира се — отвърна Джонсън.

— Не сте ли чули нещо ново около Париж в последните предавания? — запита тихо по-младата сестра мис Булар.

— Не — отвърна Майкъл колкото можеше по-меко. — Нищо не съм чул.

Двете дами му кимнаха усмихнато, сякаш той им беше поднесъл по букет цветя.

— Градът ще падне — обади се пак Джонсън. — Помнете ми думите.

„За какво, дявол да го вземе, сме поканили тоя човек тука?“ — сърдито си помисли Майкъл.

— Сделката вече се изпълнява, — продължи Джонсън, — а всичко останало е само прикритие, чиято цел е да се измамят английският и френският народ. След две седмици германците ще влязат в Лондон, а един месец по-късно всички заедно ще нападнат Съветския съюз. — Последните думи, той произнесе почти гневно и победоносно.

— Смятам, че грешиш — упорито рече Майкъл. — Според мен това е невъзможно. Ще стане нещо, което ще промени събитията.

— Какво именно?

— Не знам. — Майкъл чувстваше, че навярно изглежда глупав в очите на мис Фримантл и тая мисъл го ядоса, но настоя на своето: — Казвам ти, ще стане нещо!

— Знаеш ли, това ми прилича на мистичната вяра, че татенцето ще прогони таласъма от детската стая — рече насмешливо Джонсън.

— Моля ви се — намеси се Лора, — нима трябва през цялото време да говорим все за тия неща? Струва ми се, че ние се събрахме да поиграем бадминтон, нали? Мис Фримантл, вие играете ли бадминтон?

— Да — отвърна гостенката и Майкъл машинално забеляза, че тя има тих, леко дрезгав глас.

— Кога най-после народите ще се пробудят? — възкликна с чувство Джонсън. — Кога ще намерят смелост да погледнат суровите факти в очите? Помислете само колко страни чакат своето освобождение! Етиопия, Китай, Испания, Австрия, Чехословакия, Полша...

„Как тъжно звучат всички тия имена! — помисли си Майкъл. — Хората ги повтарят толкова често, че вече почти не ни вълнуват.“

— Световната буржоазия е решила да укрепи здраво своята власт — продължи Джонсън и Майкъл неволно си спомни всички брошури,

които беше чел по тоя въпрос, — и ето как именно ще стане това: няколко пушечни изстрела за заблуда на народа, няколко патриотични речи от двама-трима стари изкуфели генерали и — сделката е подписана, скрепена с печат и влиза в сила.

„Всъщност той може би има право — помисли си уморено Майкъл. — Навярно всичко онова, което казва, повече или по-малко отговаря на действителността и все пак само един самоубиец може да си позволи да му повярва. За да продължиш да живееш, трябва да си поне малко лековерен.“ Така или иначе за него беше твърде неприятно да слуша как Джонсън с важен вид изказва всички тия неща със своя хубав, култивиран и салонен глас — глас, който човек можеше да чуе на театрални премиери, в луксозни ресторанти и модни приеми. Майкъл се запита къде ли беше сега оня пиан ирландец, оня Париш, когото бе срещнал на новогодишната забава. Навярно и той би повторил много от онова, което говореше Джонсън. Всъщност твърденията на Джонсън повече или по-малко съвпадаха с линията на партията, но от устата на Париш те звучаха някак си по-убедително. Навярно той беше вече убит и сега лежеше с оголени в усмивка зъби, зарит някъде край брега на Ебро... „Във всеки случай каквото и да стане — помисли си злобно Майкъл, загледан в шоколаденокафявите спортни панталони и яркожълтата фланелка на Джонсън, — каквото и да стане, ти няма да загинеш от куршум. Това поне е сигурно!“

— Чуйте — обади се Лора, — страшно ми се иска да поиграем на бадминтон. Мили — тя докосна Майкъл по ръката, — коловете, мрежата и останалите принадлежности са на задната веранда.

Майкъл въздъхна и се надигна тежко от земята. Все пак може би Лора имаше право; днес беше по-добре да поиграят, вместо само да приказват.

— Аз ще ви помогна — предложи мис Фримантл, като стана и тръгна след него.

— Джонсън... — не устоя Майкъл на изкушението да ядоса накрая госта си — не ти ли е минавало през ума, че може би понякога грешиш?

— Разбира се — с достойнство отвърна Джонсън. — Но в тоя случай съм прав.

— И все пак човек трябва да има известна надежда.

Джонсън се засмя.

— Откъде черпиш надежда през тия дни? — попита той. — Можеш ли да отделиш малко и за мене?

— Да, мога.

— Но на какво впрочем се надяваш?

— Надявам се — отвърна Майкъл, — че Америка ще влезе във войната и... — В този момент той забеляза, че двете францужойки го гледат с напрегнато внимание.

— Майкъл — обади се Лора нервно, — ракетите са там, зелената дървена кутия.

— Ти искаш и американците да участват в тая сделка, за да дадат на свой ред жертви? — иронично рече Джонсън.

— Ако това е необходимо.

— Ето нещо ново за тебе — забеляза Джонсън. — Та ти говориш като военноподпалвач!

— Тая мисъл ми дойде наум едва преди минута — рече хладно Майкъл, застанал над Джонсън, който седеше на земята.

— Разбрах — подхвърли Джонсън. — Ти четеш „Ню Йорк таймс“ и изгаряш от желание да спасиш цивилизацията такава, каквато ние я знаем, и прочие.

— Да, аз горя от желание да спася цивилизацията такава, каквато ние я знаем, и прочие.

— Стига вече — умолително каза Лора. — Не ставайте такива зли!

— Щом си толкова нетърпелив — продължи Джонсън, — защо не се запишеш доброволец в британската армия? Какво чакаш още?

— Може би ще се запиша — отсече Майкъл. — Може би наистина ще се запиша.

— О, не, не!

Майкъл се обърна изненадано. Беше мис Фримантл. Тя стоеше с ръка върху устата, сякаш това възклицание се беше изплъзнало от нея, въпреки волята ѝ.

— Вие искахте да кажете нещо? — попита я той.

— Аз... не би трябвало... не искам да се месея — рече с жар младата жена, но вие не бива да твърдите, че сме длъжни да се бием.

„Комунистка! — с огорчение помисли Майкъл. — Очевидно Джонсън се е запознал с нея на някое събрание. А пък е толкова мила, просто да не допуснеш!“

— Предполагам — рече той гласно, — че ако Русия влезе във войната, вие ще промените мнението си.

— Не — отвърна девойката. — Това не би имало значение.

„Ето че пак сбърках! — каза си Майкъл. — Занапред ще трябва да избягвам такива блестящи прибързани заключения.“

— Войната не ще донесе на никого полза — продължи нерешително Фримантл — и никога не е носила. Тя носи само смърт за младежта. Всичките ми приятели и роднини... Може би аз съм егоистка, но... просто се ужасявам, когато хората говорят като вас. Аз бях в Европа и повечето хора разсъждаваха точно както разсъждавате и вие. Днес навярно мнозина от младежите, които познавах тогава, с които танцувах и се пързях на ски... днес може би са трупове. И за какво? Те приказваха, спореха безкрайно, докато накрая стигнаха дотам, че бяха принудени да почнат да се избиват едни други. Простете ми — добави тя със сериозен израз. — Не исках да произнасям такава реч. Навярно това е просто едно глупаво, чисто женско отношение към събитията в света...

— Мис Булар — обърна се Майкъл към двете французойки, — какво е вашето отношение в случая като жени?

— О, Майкъл! — възкликна крайно раздразнено Лора.

— Нашето отношение... — отвърна тихо по-младата сестра със сдържан и учтив тон. — Боя се, че ние не сме в състояние да си позволим разкоша да избираме отношението си.

— Майкъл — обади се пак Лора, — за бога, върви да вземеш принадлежностите.

— Отивам — кимна глава Майкъл.

— Рой — обърна се Лора към Джонсън, — млъкни най-после и ти!

— Слушам, мадам — рече усмихнато Джонсън. — Да ти разкажат ли последната клюка?

— Жадувам да я чуя — отвърна тя, като възприе отново непринудения лек и оживен тон на салонните забави. Майкъл и мис Фримантл се отправиха към задната веранда.

— Жозефина си е намерила нов приятел — рече Джонсън. — Високия блондин, оня с особеното изражение на лицето, киноартиста Морън. — Чувайки това име, Майкъл се спря и мис Фримантл едва не се блъсна в него. — Каза ми, че се запознали в някаква картинна

галерия. Всъщност ти не снима ли с него един филм миналата година, Лора?

Майкъл погледна изпитателно жена си, мъчейки се да открие някакво смущение по лицето ѝ, но не долови нищо.

— Да. Един обещаващ артист — невъзмутимо отвърна Лора. — Малко лекомислен, но умен.

„Иди разбери тия жени! — помисли си изненадано Майкъл. — Слъжете си са в състояние да се промъкнат и в рая, без да им мигне окото.“

— Всъщност той ще бъде след малко тук — добави Джонсън. — Морън, искам да кажа. Дошъл е да участва в премиерата на летния театър и аз го поканих. Надявам се, Лора, че нямаш нищо против.

— Разбира се, че нямам — отговори Лора. Но Майкъл, който продължаваше да я наблюдава внимателно, забеляза, че лицето ѝ трепна леко. В следващия момент тя обърна глава и той не можа да види повече нищо.

„Ето, това е бракът!“ — каза си Майкъл.

— Мистър Джон Морън? — обади се с живо задоволство по-младата мис Булар. — О, така се радвам! Според мен той е чудесен артист. И така мъжествен, нещо толкова важно за един актьор.

— Доколкото чувам — кисело подхвърли Майкъл, — Морън не бил равнодушен към младите момчета. — „Ах, тия жени! — помисли си той. — Готови са да се разплачат при мисълта, че родината им загива, че са претърпели най-позорното поражение в своята история, а в следващия момент вече бляят от възторг пред някакъв си празноглав и хубав киноартист. «Толкова мъжествен!»...“

— Не ми се вярва — възрази Джонсън. — Всеки път го срещам с различна жена.

— Може да е от „смесената порода“, така да се каже — упорстваше Майкъл. — Питайте жена ми. — Той погледна изпитателно Лора, търсейки някаква промяна в израза ѝ, макар да съзнаваше, че става вече смешен. — Тя е работила с него.

— Не знам — рече Лора с отривист и небрежен тон. — Морън е възпитаник на Харвардския университет.

— Аз ще го запитам лично, когато дойде — заяви Майкъл. — Да вървим, мис Фримантл, преди жена ми да ме е заяла отново. Работа ни чака.

Двамата тръгнаха един до друг към задната част на къщата. От девойката се излъчваше приятен парфюм. Тя вървеше леко, с естествена грация, и Майкъл неочаквано разбра, че е много млада.

— Кога сте били в Европа? — попита той само за да послуша гласа ѝ.

— Преди една година — отвърна тя. — Малко повече от година.

— Как беше там?

— Чудесно... и, страшно. Ние никога няма да успеем да им помогнем, каквото и да направим.

— Тогава вие сте съгласна с Джонсън — подхвърли Майкъл. — Нали?

— Не — възрази тя. — Джонсън просто повтаря онова, което другите му внушават да говори. В главата му няма нито една оригинална мисъл.

Майкъл се усмихна с неволно злорадство.

— Джонсън е много мил човек — малко бързо рече тя, сякаш се извиняваше за нещо. („Пътуването в Европа ѝ е било от голяма полза помисли си Майкъл. — Ето например тя говори много по-културно и приятно от повечето американки.“) — Един почтен и благороден човек с най-хубави намерения. Но всичко му изглежда толкова опростено. Който обаче е бил в Европа, знае, че нещата далеч не са така прости. Европейският континент прилича на човек, който страда едновременно от две болести. Лекарството, което облекчава едната, усложнява другата — Фримантл говореше без афектация, дори малко неуверено. — Джонсън смята, че ако на пациента се предпише чист въздух и му се осигурят детски ясли и силни профсъюзи, всичко ще се оправи. Той твърди, че моите възгледи били объркани.

— Да — рече Майкъл. — Комунистите са силни с дълбокото си убеждение, че техните разбирания са прави. И винаги знаят към какво се стремят. Те умеят да действат, без да се колебаят.

— Аз не съм привърженица на крутите действия — рече Фримантл. — В Австрия имах достатъчно възможност да видя на практика някои от тях.

— Вие сте се родила в неподходяща епоха, мадам — каза Майкъл. — И вие, и аз.

Те бяха стигнали на задната веранда. Мис Фримантл взе мрежата и ракетите, Майкъл нарами двата кола и без да бързат, тръгнаха назад

към градината. Тук в засенчената част на къщата, скрита от останалия свят от високите шумолящи клони на кленовете, той неочаквано изпита някакво неясно чувство на близост с младата жена.

— Знаете ли — рече Майкъл, — според мен трябва да се създаде нова политическа партия, способна да излекува всички злини в света.

— Много съм любопитна да чуя подробности около тая партия — каза мис Фримантл със сериозен тон.

— Това ще бъде партията на Абсолютната правда — продължи Майкъл. — Всеки път, когато възникне някакъв въпрос... какъвто и да било въпрос: Мюнхен... съдбата на децата, които не могат да боравят с дясната си ръка... свободата на Мадагаскар... цената на театралните билети в Ню Йорк... — във всички тия случаи водачите на партията ще трябва да заявят точно онова, което мислят. С една дума, не както досега, когато се говори едно, а се мисли друго.

— Колко члена ще има вашата партия?

— Един. Аз.

— Нека бъдат поне двама.

— Влизате ли в нея?

— Ако ми разрешите — усмихнато отвърна Маргарет...

— Чудесно! — възкликна Майкъл. — Смятате ли, че партията ще бъде жизнеспособна?

— Разбира се, че не.

— И аз така предполагам — рече Майкъл. — Може би ще трябва да почакам още една-две години.

Бяха стигнали вече до тъгла на къщата и Майкъл изпита внезапно раздразнение при мисълта, че се връщат отново сред всички тия познати и непознати хора, които със своите светски разговори щяха да откъснат девойката от него.

— Маргарет — продума той.

— Да? — Тя се спря и се обърна към него.

„Знае какво искам да й кажа — помисли си Майкъл. — Това е хубаво!“

— Маргарет, мога ли да ви видя в Ню Йорк?

Няколко секунди двамата се гледаха мълчаливо. „Има лунички на носа си“ — забеляза той.

— Да — отвърна тя.

— Повече нищо няма да ви кажа, за сега — рече тихо Майкъл.

— Адреса и номера на телефона ще намерите в телефонния указател — добави тя.

Маргарет продължи напред с типичната си свободна походка; под хубавата ѝ широка пола се очертаваха стройните ѝ загорели крака. След миг тя стигна до ъгъла на къщата и изчезна зад него. Майкъл постоя за малко, като се опита да придаде на лицето си равнодушно изражение, и след това я последва в градината.

Бяха дошли нови гости — Тони, Морън и една млада жена в червени панталони и сламена шапка с огромна периферия.

Морън — висок и слаб, силно изгорял от слънцето млад мъж — беше облечен в тъмносиня риза, отворена при врата. Той се ръкува усмихнато с Майкъл и един кичур коса падна по момчешки над окото му.

„Дявол да го вземе, защо не мога да се държа като Морън? — запита се унило Майкъл, чувствайки как твърдо, по мъжки, гостът му стисна ръката. — Тия артисти!“

— Да — чу той собствения си глас, — спомням си, че се срещнахме на Нова година, когато Арни опита своя цирков номер с прозореца.

Тони изглеждаше твърде особен тоя ден. Когато Майкъл го представи на мис Фримантл, той едва се усмихна и седна прегърбен, сякаш страдаше от нещо; беше блед и неспокоен, а гладката му черна коса лежеше в безпорядък на високото му чело. Тони предаваше френска литература в Рутгерс. Беше италианец, но аскетичното му лице не беше толкова мургаво, колкото на съотечествениците му. Той бе съученик на Майкъл и беше много привързан към него. Говореше стеснително и тихо, на книжовен език; както се говори в библиотеки. Тони бе приятел със сестрите Булар и два-три пъти на седмица пиеше у тях чай, но днес те почти не се поглеждаха.

Майкъл се зае да постави едно от колчетата. Докато го забиваше в земята, чу как момичето в червените панталони казваше с висок предвзет глас:

— Тоя хотел е просто ужасен! На етаж само по една баня, леглата приличат на нарове, покривките са от някакъв невъзможен кретон и навсякъде гъмжи от буболечки. Колкото за цените...

Майкъл погледна към Маргарет и поклати насмешливо глава. Тя му се усмихна бегло и сведе очи. После той хвърли поглед към Лора и

откри, че тя го наблюдава студено и враждебно. „Как успява да забележи всичко? — помисли си Майкъл изненадан. — Нищо не пропуска. Такъв талант заслужава да се употреби за по-полезни цели.“

— Неправилно поставяш колчето — смъмри го Лора. — Дървото ще пречи.

— Мълчи, моля ти се — отвърна Майкъл. — Зная какво правя.

Майкъл продължи работата си, без да обърне внимание на думите ѝ.

Внезапно двете сестри Булар станаха и с отривисти еднакви движения започнаха да слагат ръкавиците си.

— Прекарахме чудесно — рече по-младата. — Благодарим ви много. За съжаление налага се да си тръгнем.

— Но вие току-що дойдохте! — възкликна Майкъл, прекъсвайки работата си.

— За нещастие сестра ми страда от ужасно главоболие — рече кратко французойката.

Сестрите започнаха да се сбогуват с гостите. Само на Тони не подадоха ръка и го отминаха, без да го удостоят дори с поглед, сякаш той не беше там. Тони ги изглежда странно, с тревожен и същевременно съчувствен поглед.

— Не се тревожете — рече той и вдигна старомодната си сламена шапка. — Не се притеснявайте. Вие можете да останете, аз ще си отида.

За момент настъпи неловко мълчание; всички избягваха да гледат към Тони и двете сестри.

— Много ни беше приятно да се запознаем с вас — обърна се хладно по-младата Булар към Морън. — Винаги сме се възхищавали от вашите филми.

— Благодаря — отвърна Морън с очарователна младежка усмивка. — Много мило от Ваша страна.

„Артисти!“ — помисли си отново Майкъл.

— Хайде, престанете! — извика Тони с пребледняло лице. — За бога, Елън, престанете да се държите така.

— Няма защо да ни изпращате до вратата — продължи по-младата мис Булар. — Ние знаем пътя.

— Смятам, че се налага едно малко обяснение — обади се Тони с разтреперан глас. — Човек не бива да се държи така с приятелите, си.

— Той се обърна към Майкъл, който стоеше със смутен вид колчето за мрежата. — Всичко това е просто невероятно. Две жени, които познавам от години. Две жени, които всички досега смятаха за разумни и интелигентни... — В този момент сестрите се обърнаха към Тони със застинали от презрение и омраза лица. — Всичко това се дължи на войната, тая проклетата война — продължи Тони. — Елън, Рашел, моля ви се, бъдете разумни! Не се отнасяйте с мене така. Та нима аз влизам в Париж, нима аз убивам французи? Аз съм американец, обичам Франция и ненавиждам Мусолини. Аз съм ваш приятел.

— Ние не желаем да говорим нито с вас, нито изобщо с каквито и да било италианци — отсече по-младата мис Булар. После тя улови сестра си за ръка и двете — толкова елегантни със своите ръкавици, летни шапки и колосани черни рокли — се поклониха леко на останалите и се отправиха към вратата в дъното на градината.

Откъм голямото дърво на петдесет ярда от гостите долетя острият и неприятен грак на враните.

— Да вървим, Тони — предложи Майкъл. — Ще ти дам да пийнеш нещо.

Без да каже нито дума, Тони със стиснати зъби последва домакина към къщата. Той все още държеше здраво в ръка сламената си шапка с панделка на ярки ивици.

Майкъл напълни две чаши с уиски и подаде едната на Тони. Разговорът в градината се беше подновил и въпреки шумния грак на враните Майкъл чу как Морън с възхищение възкликна: „Какви чудесни типове! Истински герои от френските филми от двайсет и пета година!“

Тони пиеше бавно уискито си, замислен и печален, без да изпуска старомодната си, корава сламена шапка. Майкъл изпита желание да го прегърне, както постъпваха събратята на Тони, когато преживяваха тежки минути, но просто не можа да се реши. Той включи радиото и отпи бавно голяма глътка от чашата си, докато лампите се нагряха с неприятен пукот.

„... и вие можете да имате хубави белоснежни ръце“ — чу се мекият настойчив глас на говорителя. Но ето че в приемника нещо изпраща, последва кратка тишина и се обади някакъв друг глас хрипкав и леко развълнуван: „Току-що получихме следното извънредно съобщение: Узнава се, че германците са влезли в Париж. Градът не е

бил отбраняван и не е пострадал. Чакайте допълнителни сведения на същата вълна.“

После се разнесоха мощни, почти без мелодия акорди на някаква лека класическа музика, изпълнявана на орган.

Тони се отпусна на стола и остави чашата си. Майкъл не откъсваше очи от апарата. Той никога не бе ходил в Париж — все не намираше нито време, нито средства да отиде в чужбина. Сега обаче, загледан в малката лакирана кутия, която трептеше от хрипкавия тревожен глас и звуците на органа, се опита да си представи как изглежда Париж през този следобед. Познатите на цял свят широки слънчеви улици; кафенетата, навярно безлюдни в този тревожен час; блестящите монументални паметници, осветени от лятното слънце — символи на минали победи; и колоните от немски войници, маршируващи в крак, грохотът от чиито подковани обуца отеква вкъщите със спуснати капаци... „А може би тази картина е погрешна“ — каза си Майкъл. Колкото и да изглеждаше нелепо, човек просто не можеше да си представи немските войници по двойки и по тройки; те сигурно вървяха в стегнат походен ред, като дресирани животни. Но може би в този момент те се промъкваха страхливо из улиците с готови за стрелба пушки, загледани в закритите прозорци и готови да легнат на земята при най-малкия шум...

„Дявол да го вземе — помисли си горчиво Майкъл, — защо не отидох в Париж, когато имах възможност — през лятото на трийсет и шеста или пък миналата пролет? Отлагах, отлагах и ето какво се случи!“ Той си спомни книгите, които беше чел за Париж. Двадесета година, бурна и изпълнена със събития; бездомните, но все още весели и духовити емигранти из прочутите барове; хубавите момичета, ловките цинични млади мъже с чаша перно в едната ръка и акредитивни писма от американските банки в другата... Сега всичко това беше пометено от гъсеничните колела на танковете, а той никога не бе виждал Париж и навярно никога няма да го види.

Майкъл погледна към Тони. Той седеше вдигнал глава, със сълзи в очите. Тони бе живял две години в Париж и неведнъж бе говорил на Майкъл как ще прекарат отпуските си там: из малките ресторантчета, на плажа на Марна, в заведенията, които предлагаха превъзходни леки вина, сервирани в бутилки върху чистите дървени масички...

Майкъл усети, че очите му се насълзяват, но положи огромни усилия да не заплаче. „Сантименталност — помисли си той, — евтина, повърхностна сантименталност. Та аз никога не съм бил в Париж. За мен той е един от стотиците други градове“.

— Майкъл! — долетя гласът на Лора. — Майкъл! — повтори тя нетърпеливо и ядосано. — Майкъл!

Той допи уискито си. После погледна към Тони с намерение да му каже нещо, но размисли и тръгна бавно към градината. Джонсън, Морън, девойката, с която бе дошъл киноартистът, и мис Фримантл седяха с леко намръщени лица личеше, че разговорът не върви. Майкъл си помисли, че няма да има нищо против, ако си отидат.

— Мили Майкъл — Лора се приближи до него и го улови леко за ръката, ще играем ли това лято бадминтон, или ще трябва да чакаме до края на годината? — И след това добави тихо, с гняв: — Хайде! Дръж се учтиво и не забравяй, че имаш гости. Не оставяй цялата тежест върху мене.

Преди Майкъл да успее да отговори, тя се обърна и се усмихна на Джонсън.

Майкъл се отправи неохотно към второто колче, което се търкаляше на тревата.

— Не зная дали това представлява интерес за някой от вас — каза той, — но току-що чух, че Париж е паднал.

— Не може да бъде! — възкликна Морън. — Невероятно!

Мис Фримантл остана мълчалива. Майкъл забеляза, че тя само стисна ръцете си и се загледа в тях.

— Това беше неизбежно — намръщено рече Джонсън. — Всеки знаеше.

Майкъл вдигна колчето и се опита да го забие в земята.

— Не там, не там! — извика Лора с висок и раздразнен глас. — Колко пъти трябва да ти повтарям, че мястото му не е там! — Тя изтича до Майкъл, грабна колчето и плесна силно с ракетата мъжа си по ръката. Той я погледна с безсмислен израз, застанал така, с разтворени ръце, сякаш още държеше колчето. „Та тя плаче! — изненадано помисли Майкъл. — За какво ли плаче, дявол да я вземе?“

— Тука! Ето къде трябва да се забие! — крещеше вече Лора, мушкайки възбудено колчето в земята.

Майкъл се приближи бързо до нея и се опита да измъкне колчето. Сам не знаеше защо върши това, но просто чувстваше, че не е в състояние да слуша повече крясъците на жена си и да я гледа как тика истерично колчето в земята.

— Не ми се меси в работата! — рече глупаво той. — И недей вика!

Лора го изглежда втренчено. Хубавичкото ѝ миловидно лице се бе сгърчило от ненавист. Внезапно тя вдигна ръка и запрати ракетата към главата на мъжа си. Застанал неподвижно, Майкъл наблюдаваше мрачно как ракетата лети, както му се струваше, необикновено бавно към него, описвайки във въздуха бляскава дъга на фона на дърветата и живия плет в дъното на градината. В следващия момент той я видя как тупна глухо в краката му и едва тогава разбра, че го беше ударила над дясното око. Той почувства остра болка и усети, че от челото му бликна кръв, която потече към веждата му и оттам, топла и тъмна, закапа над окото му. Лора не се беше помръднала от мястото си, като го гледаше втренчено и злобно, без да престане да плаче.

Майкъл остави внимателно колчето на земята, обърна се и се отдалечи. По пътя си срещна Тони, който току-що бе излязъл от къщата, но двамата се разминаха, без да си кажат нещо.

Майкъл влезе в дневната. От радиото продължаваха да се разнасят плавните акорди на органа. Той застана пред камината и се погледна в малкото изпъкнало огледало в масивна позлатена рамка; видя едно разкривено лице с удължен нос, смалено чело и изострена брадичка. Кървавата раничка над окото му пък изглеждаше съвсем малка и сякаш някъде в далечината. В този момент вратата се отвори и зад гърба му се разнесоха стъпките на Лора. Тя се приближи до радиото и го спря.

— Знаеш много добре, че не мога да понасям музика на орган — каза тя с разтреперан и зъл глас.

Той се обърна. Лора беше в бледооранжевата си на бели точки басмена пола; между фигарото и полата ѝ се виждаше гладката ѝ загоряла кожа. В този моден летен тоалет тя изглеждаше много хубава, стройна и нежна, като реклама за дамски дрехи във „Вог“. Обаче озлобеното ѝ, напрегнато лице, набраздено от сълзите, изглеждаше жалко и правеше неприятно впечатление.

— Стига толкова! — рече Майкъл. — Всичко между нас е вече свършено. Надявам се, че това ти е ясно.

— Чудесно, прекрасно! Нищо не би ми доставило по-голяма радост.

— А щом сме започнали тоя разговор — продължи Майкъл, — позволи ми да ти кажа, че почти никак не се съмнявам в характера на твоите отношения с Морън. Наблюдавах ви и двамата.

— Така ли? Радвам се, че си го разбрал. Няма защо да си блъскаш главата. Подозренията ти са напълно прави. Нещо друго?

— Не — отвърна Майкъл. — Ще замина с влака в пет часа.

— Само, моля те, не се дръж като светец — рече Лора. — И аз нещичко за тебе. Като си помисля за писмата, в които се оплакваш, че си бил толкова самотен в Ню Йорк!... Всъщност ти не си скучал никак. Да знаеш колко противно ми беше да се връщам и да долавям съжалителни погледи на всички тия жени! А за кога си уреди среща с мис Фримантл? Във вторник на обед? Може би трябва да отида да ѝ кажа, че си променил плановете си и ще бъдеш в състояние да я видиш още утре? — Лора говореше пискливо и бързо, а тънките ѝ младежки черти бяха разкривени от страдание и гняв.

— Достатъчно! — рече Майкъл, чувствайки се виновен и отчаян. — Не желая повече да те слушам.

— Някакви други въпроси? — изкрещя Лора. — Някои други мъже, за които искаш да ме питаш? Някои други подозрителни лица? Не желаеш ли да ти направя подробен списък на всички?

Внезапно тя заплака и се свлече на кушетката. „Прекалено грациозно — помисли хладно Майкъл, — като начинаеща артистка.“ Разтърсвана от ридания, Лора зарови глава във възглавницата. Изглеждаше съвсем разстроена и изтощена — легнала така, с разплакани очи и разпиляна като ветрило хубава коса, прилична на безпомощно момиченце в празничен тоалет. Той изпита огромно желание да се приближи до нея, да я прегърне и да ѝ каже нежно; „Хайде, недей така, детето ми!“

Обаче се сдържа, обърна се и излезе. Гостите се бяха отдалечили деликатно към дъното на градината и сега стояха неловко и смутено в група. Разноцветните им дрехи се открояваха като ярки петна на тъмния фон на зеленината. Той се приближи към тях, потривайки с опакото на ръката си малката раничка над окото.

— Бадминтонът се отменя за днес — обяви Майкъл. — Предполагам, че най-добре ще бъде да си отидете. Градинската забава през този летен сезон в Пенсилвания не можа да пожъне успех.

— Ние и без това се канехме да си тръгнем — сухо забеляза Джонсън.

Майкъл не се ръкува с никого. Стоеше така, неподвижен, загледан пред себе си, докато гостите минаваха един след друг край него като неясни силуети. Мис Фримантл го погледна бегло, сведе бързо очи към земята и също се отдалечи. Той не я заговори. След малко чу как вратата се затвори зад последния гост.

Застанал върху яркозелената трева, Майкъл почувства, че раничката над окото му започва да засъхва под лъчите на слънцето. Враните в клоните над главата му закрепяха отново с пронизителния си глас и той изпита внезапна ненавист към тях. Отиде до оградата, избра внимателно, няколко гладки тежки камъка и се загледа в дървото. На един клон сред листака откри три врани и като отстъпи малко, със силен замах запрати камък, който полетя, свистейки, нагоре. После, ожесточено и бързо, хвърли втори, трети и птиците отлетяха от дървото с тревожен крясък. Обхванат от ярост, Майкъл запокити след тях още един камък. Враните изчезнаха в гората и в сънливата огряна от лъчите на лятното следобедно слънце градина настъпи тишина.

ГЛАВА ШЕСТА

Ноа беше неспокоен. За първи път в живота си уреждаше забава и сега се стараяше да си спомни как изглеждаха тия забави във филмите и как ги описваха в книгите и списанията, които бе чел. Два пъти вече бе ходил в малката кухничка, за да провери дали не са се стопили трите дузини ледени кубчета, които с Роджър бяха купили от аптеката. От време на време поглеждаше часовника си с надежда, че Роджър и момичето му ще се върнат от Бруклин, преди да пристигнат гостите. Боеше се, че ще извърши някоя ужасна глупост тъкмо когато ще трябва да се държи, непринудено и спокойно.

Той живееше в Ню Йорк, недалеч от Ривърсайд Драйв, в съседство с Колумбийския университет, в една стая заедно с Роджър Кенън. Стаята беше голяма, с камина (която всъщност винаги отказваше да гори), а от прозореца на банята, ако човек се понаведеше, можеше да се зърне Хъдзън.

След смъртта на баща си Ноа известно време се бе скитал безцелно из страната. Той винаги бе искал да види Ню Йорк. И понеже нямаше връзки в никой друг град, потърси работа тук и само два дена след като пристигна, си намери служба, а след известно време се запозна с Роджър в градската библиотека на Пето авеню.

Сега Ноа трудно можеше да повярва, че е имало време, когато не е познавал Роджър — време, когато по цели дни е бродил из улиците, без да размени с някого дума, без приятели и без някоя жена да спре поглед на него; време, когато всички улици са му били чужди и часовете са текли монотонни и сиви.

Спомняше си как бе стоял унесено пред библиотечните рафтове, загледан в редицата книги с потъмняла подвързия. Протягайки ръка за една книга — той още я помнеше; една творба от Кийтс, — Ноа бе блъснал човека до себе си и се бе извинил. После двамата се заговориха и излязоха заедно на улицата в дъжда, продължавайки разговора си. Роджър го покани в един бар на Шесто авеню, където

изпиха по две бири, и преди да се разделят, се уговориха да вечерят заедно на другия ден.

Ноа никога не бе имал истински приятели. През скитническите дни на своето неспокойно детство, когато живееше по няколко месеца ту на едно, ту на друго място сред равнодушни и студени хора, той не се бе привързал към никого, а мъчителната му стеснителност, подсилена от убеждението, че е скучно и необщително дете, го бе направила още по-затворен. Роджър беше с пет години по-възрастен от Ноа; висок и слаб, с изящна глава и късо подстригана черна коса, той притежаваше оня самоуверен и небрежен маниер, който е присъщ на възпитаниците на по-добрите колежи и на който Ноа завиждаше с цялото си сърце. Всъщност Роджър не бе учил в колеж, но беше от тия хора, които сякаш се раждат с непоколебима увереност себе си. Той гледаше на целия свят с някаква хладна снизходителна насмешливост, на която Ноа се мъчеше с отчаяни усилия да подражава.

Не знаеше какво намира у него Роджър, но той действително му симпатизираше. Може би всъщност Роджър го бе просто съжалил, виждайки в негово лице един самотник в големия град — бедно облечен, несръчен, нерешителен и болезнено стеснителен младеж. Във всеки случай след две-три срещи на чашка в отвратителните барове, които, изглежда, бяха особено скъпи на Роджър, и след няколко обеда в евтини италиански ресторанчета, Роджър с характерния си спокоен и малко небрежен тон го запита:

— Доволен ли си от квартирата си?

— Не особено — откровено отвърна Ноа. Той живееше в една жилищна сграда на 28-а улица, в малък и мрачен сутерен с влажни стени и гъмжащ от всевъзможни буболечки, над който почти непрекъснато бучаха канализационните тръби.

— Аз разполагам с голяма стая с две легла — добави Роджър. — Премести се, ако искаш, при мен. Само трябва да знаеш, че обичам от време на време да свиря посред нощ на пиано.

Благодарен и изненадан, че в тоя шумен многолюден град се е намери човек, който смята, че би имал някаква полза да дружи с него, Ноа се премести веднага в голямата разхвърляна стая близо до реката. В лицето на Роджър той откри едва ли не оня въображаем приятел, когото самотните деца си измислят през дългите нощи. Роджър се държеше непринудено дружелюбно и учтиво. Той не изискваше от

никого нищо и очевидно изпитваше удоволствие да се занимава от време на време по своя безцеремонен и непретенциозен начин с възпитанието на по-младия си приятел. Разговаряше непринудено с Ноа, като прескачаше от тема на тема, говорейки за книги, музика, живопис, политика и жени. Той беше ходил във Франция и Италия и говореше за техните древни и очарователни градове и градчета лениво, с рязък новоанглийски акцент по начин, който ги правеше някак си близки и познати на слушателя. Обичаше да говори — със суха ирония — и за Британската империя, и демокрацията в Съединените щати, за съвременната поезия и балет, за филмите и войната. Роджър, изглежда, нямаше никакви определени стремежи. От време на време работеше, без да се пресилва, в някаква рекламна фирма. Не държеше много на парите и не се привързваше за дълго към приятелките си, към които се отнасяше с леко отегчение, без да изпитва никакви по-дълбоки чувства. Обличаше се с небрежна елегантност, а по устните му почти винаги играеше леко иронична, но съдържана усмивка. С една дума, беше един от ония редки за съвременна Америка хора, които имат свой собствен индивидуален облик.

Роджър и Ноа обичаха да ходят край Хъдзън и из университетското градче. Чрез свои познати Роджър бе намерил на приятеля си хубава служба: завеждащ спортното игрище на един голям жилищен блок в Ийст Сайд. Ноа печелеше по тридесет и шест долара на седмица — повече от когато и да било преди. Често двамата се разхождаха бавно до късна вечер из пустите улици около брега на реката, зад която се очертаваха хълмовете на Джърси; Ноа вървеше бавно, загледан в светлините на параходчетата долу по реката, и като човек, който неочаквано открива някакъв чуден и нов свят, жадно и възторжено слушаше своя приятел. „Край Антиб — разправяше Роджър — живееше един разпопен свещеник, който всеки следобед ходеше в кафенето на хълма, поръчваше си кварта уиски и превеждаше Бодлер...“; „Лошото на нашите американки е, че ако не могат да свирят в семейството си първа цигулка, веднага се развеждат. Това се обяснява с факта, че в Америка придават прекомерно голямо значение на целомъдрието. Ако жената си дава вид, че е вярна на мъжа си, смята, че има право да го държи под чехъл. В Европа не е така. Там всички знаят, че няма целомъдрени хора и затова проявяват по-голяма търпимост. Изневярата е нещо като твърда валута в отношенията

между половете. Съществува твърд курс на обмяна и когато отидеш на покупки, предварително знаеш какво ще платиш. Лично аз предпочитам покорните жени. Всички момичета, които познавам, твърдят, че имам феодално отношение към жените и може би са прави. Но аз предпочитам жената да се подчинява на мен, а не аз на нея. Друг избор няма и понеже не бързам, рано или късно ще си намеря съпруга по мой вкус...”

Крачейки редом с Роджър, Ноа си казваше, че не би могъл дори да мечтае за по-хубав живот. Беше млад, чувстваше се като у дома си из улиците на Ню Йорк, имаше приятна работа и слагаше в джоба си по тридесет и шест долара на седмица; живееше в стая, претъпкана с книги, от която с малко усилие човек можеше да види реката, и имаше, един културен, възпитан и пълен с всестранни познания другар. Единственото нещо, което му липсваше, беше приятелка, а Роджър бе решил да уреди и този въпрос. Тъкмо затова бяха устроили и тая забава!

Роджър със смях се бе ровил цяла вечер из своя стар бележник с адреси, търсейки подходяща кандидатка за Ноа. И ето днес щяха да дойдат шест бивши негови приятелки, без да се смята момичето, което той щеше да доведе лично. Разбира се, на забавата щеше да има и други мъже, но Роджър умишлено беше избрал или грозни, или скучни хора, които не биха представлявали опасна конкуренция за приятеля му. Оглеждайки затоплената, приятно осветена стая, цветята във вазите, гравюрата от Брак на стената, бутилките и чашите, които блестяха като на истински аристократичен прием, Ноа с примряло от възлание сърце си повтаряше умилено, че тая вечер най-послед ще си намери приятелка.

Той чу как ключът на вратата се обърна и се усмихна щастливо — беше избавен от мъчителната необходимост да посрещне първите гости самичък. Това беше наистина Роджър с приятелката си. Ноа пое палтото ѝ и успя да го закачи благополучно, без да се препъне или да изкълчи ръката на гостенката. Той се усмихна на себе си, когато от антрето чу момичето да казва на Роджър: „Каква очарователна стаичка! Според мен тука не е стъпвал женски крак от двеста години.“

Ноа се върна в стаята. Приятелят му беше отишъл в кухничката за лед, а девойката, с гръб към него, разглеждаше картината на стената.

Изад паравана долиташе тихият носов глас на Роджър, който непрекъснато повтаряше една и съща песничка:

*Да се веселиш и любиш, умееш,
умееш да правиш чудесни бонбони;
но, мили, умееш ли пари да печелиш? —
Това ми кажи!*

Младата жена беше облечена в тъмносиня блуза и пола на богати дипли от блестящ плат. Сега тя стоеше в непринудена поза пред камината и очевидно се чувстваше като у дома си. Имаше хубави, макар и малко пълни крака и тънка, стройна талия. Косата ѝ беше вчесана назад и стегната в кок, като на хубава учителка във филм. Присъствието на девойката, смешната наивна песничка, която долиташе иззад паравана, и подрънкването на ледените кубчета — всичко това придаваше на цялата вечер и на самата стая някаква чудно уютна, топла и малко тъжна атмосфера. След минута гостенката се обърна към Ноа. Той беше премного зает и развълнуван, за да я разгледа добре, когато бе влязла, и в момента дори не можеше да си спомни името ѝ. Сега обаче я видя с такава яснота, сякаш гледаше някакъв размазан образ, който изведнъж е бил докаран на фокус.

Девойката имаше мургаво заострено лице и сериозни очи. Ноа почувства, че премалява, сякаш го бяха ударили с някакъв тежък предмет. За първи път в живота си изпаднаше в такова състояние. Беше като трескав, изпитваше необяснимо чувство за вина и същевременно схващаше, че изглежда смешен.

Както се разбра по-късно, девойката се казваше Хоуп Плаумън. Преди две години бе дошла в Ню Йорк от някакво малко градче във Върмонт и сега живееше у една леля в Бруклин. Хоуп имаше навик да изказва мнението си решително и откровено, не употребяваше никакъв парфюм и работеше като секретарка на собственика на малък завод за полиграфични съоръжения недалеч от Канал Стрийт. Узнал всички тия подробности, Ноа през цялата вечер се ядосваше на своята глупост — той не можеше да си прости, че една провинциалистка, една проста секретарка, която вършеше съвсем прозаична и скучна работа и живееше в Бруклин, му беше направила такова дълбоко впечатление.

Както всички млади стеснителни хора, чиито възгледи за живота се оформят в библиотечните читални и които познават любовта само от сборниците поезия, стърчащи вечно от техните джобове, той просто не можеше да си представи Изолда да пътува с брайтънския влак и Беатриче да се храни в кафе-автомати. „Не — повтаряше си Ноа, докато приветстваше новите гости и разнасяше чаши, — не, аз няма да си позволя да се сближа с нея. Преди всичко тя е приятелка на Роджър и дори сама да реши да остави този красив, чудесен човек заради един неловък и стеснителен младеж като мене, аз пак не бих и помислил да се отплатя на неговото безкористно приятелство с черна неблагодарност даже и под формата на неизказано желание.“

Ноа се движеше сред гостите изтерзан, сякаш насън, без да забелязва някого и нещо. Впил жаден поглед в девойката, той следеше трескаво всеки неин спокоен и уверен жест и всяка извивка на гласа ѝ звучеше в душата му като истинска музика, пораждайки мъчително чувство на срам, примесено с възторг. Чувстваше се като войник в първия бой; като човек, получил милионно наследство; като отлъчен от църквата верующ; като тенор, току-що дебютирал в ролята на Тристан в Метрополитън Опера; чувстваше се като човек, заловен в хотелска стая със съпругата на най-добрия си приятел; като генерал, повел войската си в превзет град; като лауреат на Нобеловата премия; като престъпник, когото водят на бесилката; като боксьор от тежка категория, сразил всичките си съперници; като плувец, който потъва среднощ в студеното море; като човек, който е открил еликсир за човешкото безсмъртие...

— Мис Плаумън — продума той, — не искате ли да пийнете нещо?

— Не, благодаря. Не пия.

Ноа се оттегли в ъгъла, за да размисли и да реши дали това е хубаво или лошо, дали му дава някакви надежди, или не.

— Мис Плаумън — заговори я той отново малко по-късно, — отдавна ли познавате Роджър?

— О, да. От около година. („Около година! Никаква надежда, никаква!“) Той ми е говорил много за вас. („Какъв прям поглед в тия черни очи, какъв мек и приятен глас!“)

— Какво ви е разправял? („Колко съм неловък и прибързан! Не, няма никаква надежда.“)

— Той ви обича много. („Измяна, измяна!... Предателство към приятеля, който те измъкна — тебе, един бездомен скитник — от библиотечните шкафове, който те нахрани, приюти и обикна...“)

И ето, същият този приятел сега се смееше безгрижно сред веселите гости, подрънкваше леко на пианото и пееше с културния си приятен глас: „Исус Навин в боя под Йерихон, Йерихон, Йерихон...“

— Роджър ми казваше... — прозвуча отново опасният вълнуващ глас — казваше ми, че вие ще станете един прекрасен човек, когато окончателно се разбудите... („О, боже, става все по-лошо и по-лошо! Ето, господа, крадеца, за когото поръчителства най-добрият му приятел! Ето прелюбодееца, комуто съпругът дава доверчиво ключа от спалнята на собствената си жена!“)

Ноа наблюдаваше девойката с безпомощен и страдалчески поглед. Без сам да знае защо, той почувства, че започва да я мрази. Едва преди час — в осем часа — той беше щастлив, изпълнен с увереност и надежди човек, имаше свой приятел, дом, работа, неопетнено минало и бляскаво бъдеще. А в девет беше вече беглец, затънал в бездънно тресавище; краката му кървят, чува се вече лаят на кучета, които го преследват, и името му се намира в списъка на най-големите престъпници в страната. А виновницата за всичко това стои целомъдрено пред него с такъв спокоен вид, сякаш не бе сторила нищо, не знаеше нищо и не отгатваше нищо! Една малка, скромна провинциалистка, която — видите ли — не се стеснява да стенографира, седнала преспокойно върху коленете на собственика на завода за полиграфически съоръжения недалеч от Канал Стрийт!

— „... и рухнаха тогава стените...“ — Гласът на Роджър и мощните акорди на старото пиано до стената изпълниха сякаш цялата стая.

Ноа ужасен обърна гръб на девойката. В стаята имаше още шест млади жени — жени с бяла кожа и блестящи коси, с мека плът и приятни топли гласове... Те бяха доведени тук, за да може самият той да си избере една от тях, и ето сега всички тия жени му се усмихваха предизвикателно и мило. Какво обаче представляваха за него те? Съвсем нищо! Все едно, че бяха шест манекена на витрина, шест цифри на книга, шест дръжки за врата. Такова нещо можеше да се случи само с него. Да, целият му живот беше такъв — безсмислен, трагичен и същевременно комичен.

„Не — реши Ноа, — аз съм длъжен да я изтръгна от сърцето си, дори ако това ме сломи и унищожи, дори ако никога в живота си не докосна жена!“ Той не можеше да остане по-дълго в една стая с девойката. Отиде до гардероба, в който неговите дрехи висяха редом с тия на Роджър, посегна за шапката си. Ще излезе от къщи и ще скита, докато забавата свърши, веселите гости се разотидат, пианото млъкне, а мис Плаумън се намери под крилата на своята леличка, там зад моста в Бруклин. Неговата шапка лежеше на рафта заедно със старата, елегантно смачкана кафява шапка на Роджър, на която той хвърли виновен и същевременно умилен поглед. За щастие повечето от гостите стояха около пианото и Ноа се добра незабелязано до вратата. На Роджър щеше да се извини някак си по-късно. Но мис Плаумън го забеляза. Седнала с лице към вратата, тя разговаряше с едно от момичетата и го видя тъкмо когато той ѝ хвърляше от прага прощален и пълен с отчаяние поглед. По лицето на девойката се изписа недоумение, тя стана и се отправи към него. Шумоленето на роклята и прозвуча в ушите му като артилерийска стрелба.

— Къде така? — попита тя.

— Ние... ние... — запелтечи Ноа, проклинайки вързания си език. — Трябва ни още малко сода и аз отивам...

— И аз ще дойда с вас.

„Не! — искаше да извика Ноа. — Останете! Не мърдайте!“ Обаче не каза нищо, наблюдавайки я мълчаливо, докато тя слагаше палтото и шапката си. Това бе една проста шапка, която не ѝ отиваше и той усети, че сърцето му прелива от гореща вълна на съчувствие и нежност към нея — толкова млада и бедна. Девойката отиде до седналия пред пианото Роджър, наведе се към него, опирайки се на рамото му, и му прошепна нещо. „Ето — помисли си мрачно Ноа, — сега всичко ще се разкрие. Всичко е свършено!“ Той едва се сдържа да не хукне във в тъмната нощ. Обаче в този момент Роджър се обърна и му помахна усмихнато с едната си ръка докато с другата продължаваше да свири басовата партия. Девойката отново прекоси стаята с типичната си непринудена походка и се приближи до Ноа.

— Аз казах на Роджър — рече тя.

„Казала била на Роджър! Но какво именно? Да се пази от хора, които не познава добре? Никого да не съжaliaва, никога да не бъде

великодушен и да изтръгва любовта от своето сърце като плевел от градина?“

— Вземете си палтото — посъветва го тя. — Когато дойдохме, валеше дъжд.

С подкосени крака Ноа се отправи мълчаливо към гардероба и си взе палтото. Девојката го чакаше на прага. Двамата влязоха в тъмното антре и затвориха зад себе си вратата. Бавно, почти докосвайки рамене, те слязоха по стълбата и се намериха на мокрия тротоар, сподирени от песните и смеха в стаята, които се чуваха вече съвсем слабо.

— А сега накъде? — попита девојката, когато застанаха нерешително с гръб към затворената външна врата на къщата.

— Как накъде? — объркано възкликна Ноа:

— Нали тръгнахме за сода? Къде продават сода?

— Ах, да... — Ноа погледна разсеяно наляво-надясно по лъснатата от дъжда улица. — Да, да... Не зная... Всъщност на нас не ни трябва никаква сода.

— Мисля, вие казахте...

— Това беше само предлог. Тая забава просто ме умори. Всъщност подобни забави винаги ме отегчават. — Вслушвайки се в собствения си глас, със задоволство откри, че говори с тона на човек, преситен и уморен от повърхностни и леки светски забавления. „Тъкмо така трябва да се държа! — реши Ноа. — Учтиво, хладно и любезно, като си давам вид, че това момиченце просто ме забавлява и нищо друго.“

— А на мен забавата ми харесва много — рече тя сериозно.

— Нима? — нехайно подхвърли Ноа. — Не виждам какво сте намерили в нея.

„Чудесно го казах! — с мрачно задоволство си помисли той. — Човек трябва да напада, а не да се брани.“ Най-добре беше да се държи равнодушно, малко разсеяно, със студена учтивост, като английски барон след нощен гуляй. От това би могъл да има двойка полза. Най-напред няма да се покаже вероломен към своя приятел; и, второ (при тая мисъл изпита приятен трепет на надежда, помрачен само от известно угризение на съвестта), ще поразит тая малка простодушна секретарка от Бруклин със своите редки и необикновени качества.

— Моля да ме извините, че ви подмавих да излезете в тоя дъжд — рече той.

Девојката се огледа наоколо.

— Всъщност вече не вали — забеляза тя делово.

— Да — Ноа едва сега забеляза, че дъждът е спрял. — Имате право — добави той, чувствайки облекчение, че е налучкал подходящия тон.

— Какво смятате да правим сега?

Ноа за първи път в живота си си позволи да повдигне рамене.

— Не зная — отвърна той. — Може да се поразходим. („Ето че вече започвам да говоря съвсем като героите на Голсуърди!“) Аз често се разхождам нощем. Намирам, че е много приятно да скиташ из пустите улици.

— Но часът е само единадесет! — възкликна девојката.

— Да? — промърмори той и реши, че не бива да отговаря повече все с това „да“. — Ако искате да се върнете при другите гости...

Мис Плаумън се поколеба. От забулената с мъгла река долетя ниският трепетен звук на сирена, който подежда като удар с камшик върху възбудените му нерви.

— Не, ще дойда с вас — реши тя.

Стараетки се да не се докосват, те тръгнаха един до друг надолу по засадената от двете страни с дървета улица, която се простираше край реката. Сред обвитите в мъгла брегове се чернееше Хъдзън, от чиито води лъхаше дъх на пролет и сол, донесена от океана с вечерния прилив. Далеч на север, над моста в Джърси, се точеше цяла гирлянда от светлини, а на другия бряг на реката се извисяваха тъмните Палисади — скалистите грамади, които напомняха средновековен замък. Наоколо нямаше жива душа. Само от време на време профучаваше кола, чиито гуми свистяха жаловито по паважа, придавайки на нощта, на реката и на самите тях, вървящи бавно под настъпилите клони на лъсналите от дъжда дървета, нещо призрачно и тайнствено.

Вървяха така, без да говорят, надолу край реката и само звънкият шум на самотните им стъпки нарушаваше тишината. „Три минути помисли си Ноа, загледан в обувките си. — Четири... пет минути вече, откакто мълчим!“ Обхвана го истинско отчаяние. В това мълчание се криеше някаква греховна близост; в техните отекващи стъпки, в начина, по който се стараеха да сдържат дъха си и да не се докосват с рамене, с лакти или с ръце, докато вървяха по неравния паваж във

всичко това се криеше някакъв страстен копнеж и нежност. Мълчанието се превръщаше във враг, в предател. Ноа чувстваше, че ако то продължи още един миг, тая спокойна девойка, която крачеше до него с такъв коварен и многозначителен израз, ще разбере всичко — така ясно, както би разбрала, ако той се качеше на парапета, който разделяше улицата от реката, и произнесе едночасова реч за своята любов.

— Нью Йорк сигурно изглежда много страшен за момиче от провинцията — рече той дрезгаво.

— Не — отвърна тя. — Никак.

— Работата е там — с отчаяние продължи Ноа, — че хората надценяват прекалено много този град. Всъщност той прилича на човек, който се старее с всички сили да се представи за обигран космополит, а по сърце си остава неизменен провинциалист. — Той се усмихна, доволен, че бе употребил така умело думата „неизменен“...

— Не съм съгласна с вас — възрази девойката.

— Какво?

— Не смятам, че прилича на провинциалист, особено след като човек познава Върмонт.

— О... — усмихна се снизходително Ноа. — Върмонт...

— А в кои градове сте ходили вие? — поиска да узнае тя.

— В Чикаго — отвърна Ноа, — в Лос Анджелис, Сан Франциско... къде ли не. — Той махна небрежно с ръка, с вид на човек, видял целия свят, които дава да се разбере, че е споменал само първите дошли му наум градове и че ако реши да изброи целия списък, без съмнение ще включи и Париж, и Будапеща и Виена.

— Все пак трябва да призная — продължи Ноа, — че в Нью Йорк има хубави жени. Да, доста привлекателни. Макар че се обличат твърде предизвикателно. („Ето — със задоволство си помисли той, поглеждайки тревожно към момичето, — ето че пак добре го казах!“) — Разбира се, американките са най-интересни, когато са млади. Минат ли години... — Той отново се опита да повдигне небрежно рамене и отново успя. — Лично аз предпочитам европейките, които наближават зрялата си възраст. Те са особено интересни в ония години, в които нашите американки се превръщат в дебели фурии, готови по цял ден да играят на бридж. — Той я погледна малко смутено, но изражението на девойката не се бе променило. Тя беше откършила едно клонче от

някакъв храст и сега го влачеше разсеяно по каменния парапет, сякаш размишляваше над думите му. — На тая възраст европейките вече знаят как да се отнасят с мъжете — продължи Ноа, мъчейки се трескаво да си припомни някоя позната чужденка. Да, например пияната жена, която бе срещнал в бара в деня на смъртта на баща си. Може би тя беше полякиня. Наистина Полша не беше кой знае каква романтична страна, но все пак се намираше в Европа.

— И как се отнасят европейките с мъжете? — попита девойката.

— Те умеят да се покоряват. Жените, които познавам, твърдят, че съм имал средновековно отношение към тях... („О, приятелю, мили приятелю, който в тоя час седиш спокойно пред пианото, прости ми за това плагиатство! Някой ден ще ти се отплатя многократно за него.“)

От този момент нататък разговорът стана по-непринуден.

— Изкуството ли? — разприказва се Ноа. — Аз не съм съгласен с модерното схващане, че тайната на изкуството не можела да се овладее, а художникът бил нещо като наивно и безотговорно дете... Бракът? Бракът е едно трагично доказателство от страна на човешкия род, че мъжете и жените не са способни да водят съвместен живот... А театърът? Американският театър? Той има известни качества — жизненост и очарователен наивитет, каквито има впрочем у всяко дете, но да се гледа на него сериозно, като форма на изкуството през двадесетия век... — Ноа се засмя снизходително. — Не, лично аз предпочитам Уолт Дисни.

Неочаквано те откриха, че са минали тридесет и четири квартала, разположени покрай потъмнялата река, че е вече много късно и че отново вали. Ноа драсна клечка кибрит и я заслони с шепите си от вятъра, за да погледне часовника си; беше застанал съвсем близо до девойката и вдъхваше с наслада лекия аромат на нейната коса, примесен с аромата на реката. Изведнъж той реши, че не бива да казва нито дума повече — толкова мъчително беше да води тоя празнословен разговор и да играе ролята на предвзет и опитен млад дилетант.

— Късно е — рязко каза той. — Време е да се връщаме.

Обаче и тоя път се изкуши да направи впечатление на девойката и махна небрежно към едно такси, което се движеше наблизо. За първи път вземаше кола в Ню Йорк и докато се настаняваше на задната седалка, се спъна в предните столчета. Разбира се, той седна колкото

можеше по-далече от смълчаната девойка, доказвайки с това, че е истински джентълмен и човек, който знае как би трябвало да се държи, когато придружава дама. Ноа схващаше, че бе направил силно впечатление на спътницата си и от радост даде на шофьора двадесет и пет цента бакшиш, макар че целият курс струваше само шестдесет.

Те отново се намираха пред затворения вход на къщата, в която живееше Ноа. Погледнаха към горния етаж. Иззад закритите със завеси прозорци не долитаха нито разговори, нито смях, нито музика.

— Отишли са си — рече Ноа със свито сърце. Роджър щеше вече да разбере, че са откраднали приятелката му! — Всички са си отишли.

— Така изглежда — отвърна момичето спокойно.

— Какво да направим? — попита той, чувствайки се като уловен в някакъв капан.

— Май че ще трябва да ме изпратите до къщи.

„Бруклин!“ — с отчаяние помисли Ноа. Дотам и обратно имаше няколко часа. А Роджър щеше да го чака гневен в полумрака на разхвърляната стая, дето до преди малко се бяха веселили. Да го чака, за да скъса безмилостно с него заради вероломната му постъпка! А вечерта беше почнала толкова прекрасно, с такива надежди. Спомни си момента, когато бе сам в стаята и чакаше гостите, преди Роджър да се върне; спомни си с какви радостни предчувствия беше оглеждал бедната, задръстена с рафтове книги стая и колко уютна и привлекателна му се бе сторила тя.

— Не можете ли да се приберете сама? — попита той унило. Тя стоеше пред него хубава, малко пребледняла, с измокрени от дъжда коса и палто.

— Как се осмелявате да предложите такова нещо? — с рязък и властен глас възкликна девойката. — Аз не мога да си отида сама. Тръгвайте!

Ноа въздъхна. Ето че на всичко отгоре младата жена му се бе разсърдила.

— И не въздишайте като мъж под чехъл — добави остро тя.

„Боже мой, какво се случи? — питаше се замаян Ноа. — Как попаднах в такова положение и с какво право ми говори така?“

— Добре, аз тръгвам — заяви девойката и се обърна решително, отправяйки се към станцията на подземната железница. Той я погледна с объркан израз и забърза след нея.

От мокрите дрехи на пътниците в метрото лъхаше влага и спарена миризма. Въздухът беше застоял и имаше някакъв лек вкус на желязо, а гърдестите момичета по рекламите за зъбни пасти, слабителни препарати и сутиени изглеждаха жалки и смешни в мътната светлина на прашните лампи. Останалите пътници, които се връщаха кой знае от каква работа и от какви срещи се полюляваха сънливо на мръсните жълти седалки.

Девојката седеше мълчалива, със стиснати устни. Когато трябваше да сменят влака, тя стана и излезе на платформата със същия строг и укорен израз на лицето, като остави Ноа да се влачи смутено зад нея.

Трябваше да сменят още няколко влака и да чакат дълго на пустеещите перони. През цялото време от пропуканите дъждовни тръби се стичаше вода, която капеше по мръсните сиви стени и ръждясалите железни конструкции на тунелите. „Това момиче, изглежда, живее в самия край на града — с тъпа враждебност си мислеше Ноа, — най-малко на петстотин ярда от метрото, някъде сред буницата и гробищата!“ Бруклин — колко дълъг беше тоя Бруклин, проснат под нощния покров от Ийст Ривър до Грейвсенд Бей, от покритите с петрол води на Грийнпойнт до рововете за смет в Канърси. Бруклин, подобно на Венеция, беше ограден почти отвсякъде с вода, само че тук Големият канал беше заменен с метрото „Четвърто авеню“.

„Каква настойчива и самоуверена е тая девојка! — продължи да размишлява Ноа, като гледаше с яд спътничката си. — Да помъкне със себе си един почти непознат човек през мръсния, изпълнен с оглушителен шум лабиринт на местната подземна железница! Какво щастие наистина ще е за мен, ако се наложи нощ след нощ да припкам по тия мрачни перони, нощ след нощ да пътувам сред закъснели чистачки, крадци и пияни моряци от търговската флота — сред цялата тая публика, която пълни метрото в зори.“ При тая мисъл той неволно изкриви лице. На две крачки от него живееха милиони жени, а ето, той се беше свързал с едно раздражително, упорито момиче, което се бе изхитрило да живее в най-далечния и най-отвратителен край на най-големия град в света.

„Леандър^[12] — помисли си Ноа — преплувал Хелеспонт заради една девојка, но не е бил длъжен да я изпраща нощем и да чака на

гарата «Дьо Калб авеню» сред кофи смет и плакати, които забраняват да се плюе и да се пуши.“

След цяла вечност те слязоха на една спирка и девойката го поведе нагоре по стъпалата на някаква улица.

— Най-сетне! — рече Ноа и това бяха първите думи, които произнасяше от един час насам. — Мислех, че ще пътуваме под земята през цялото лято.

Девойката се спря на ъгъла.

— А сега трябва да вземем трамвая — студено заяви тя.

— Господи! — възкликна Ноа и после се разсмя. Тук, сред витрините на треторазредните магазинчета и мръснокафявите каменни огради, смехът му прозвуча съвсем безсмислено и неуместно.

— Ако смятате да се държите, така отвратително — рече девойката, — можете да си вървите.

— Щом съм дошъл дотука — отвърна Ноа, като престана да се смее, — ще ви изпратя до края.

Той се приближи и застана до нея мълчалив, със сериозно лице. Бяха се спрели под една улична лампа, като се стараеха да се защитят от острите пристъпи на студения влажен вятър, който идеше от мръсните пристанища и брегове на океана, носейки се над покривите на милиони градски постройки и над струпаните на купчини къщурки във Флетбуш и Бенсънхърст с техните безброй изнурени обитатели, ненамерили в своя тежък житейски път по-добро място, където да подслонят глава.

Петнадесет минути по-късно в далечината се появи светлото око на трамвая, който с дрънкане и грохот се приближи до тях. На дървените пейки дремеха само трима души с измъчени лица и Ноа седна до спътницата си, без да я погледне. Осветеният вагон се носеше със скърцане по тъмните улици и на младия човек се струваше, като че се намира върху някакъв сал с непознати хора, чийто кораб е претърпял крушение през зимата сред северните острови. Девойката седеше със студено изражение, загледана пред себе си, с ръце върху коленете, и той изпита чувството, че изобщо не я познава и че ако се реши да я заговори, тя ще извика полицаи, за да я защити от него.

— Пристигнахме — най-сетне каза момичето и стана. Ноа я последва. Трамваят спря, вратата се отвори, скърцайки, и те слезоха на мокрия паваж. Колата потегли отново с шумно стенание, сепвайки неспокойния сън на хората, които бяха наблъскани в бедняшките къщурки. Двамата се отдалечиха от трамвайните релси. Тук-таме по мръсните улички стърчеше по някое раззеленено дърво — доказателство, че пролетта се беше осмелила да надзърне най-послед и по тия места.

Момичето свърна в едно циментирано дворче и се приближи до обкованата с желязна решетка врата под една висока каменна стълба. Тя пхва ключа в ключалката и решетката се отвори.

— Ето ме къщи — рече мис Плаумън сухо и се обърна към Ноа.

Той свали шапка. Лицето на девойката се белееше слабо в тъмнината. Тя също свали шапката си. Разпиляната ѝ коса подчертаваше още повече матовия блясък на страните и челото ѝ. Застанал до нея в слабата сянка на къщата, Ноа беше готов да се разплаче, сякаш бе загубил всичко, което му е било скъпо.

— Искам... искам да ви кажа — прошепна той, — че нямах нищо против..., че ми беше приятно... Радвам се... радвам се, че можах да ви изпратя до къщи.

— Благодаря — също с шепот, но лаконично отговори девойката.

— Колко е сложно всичко това — добави Ноа и безпомощно разпери ръце. — Ако знаехте само колко е сложно... Искях да кажа, че ми беше много приятно. Наистина...

Тя стоеше съвсем близо до него — така млада и крехка, така бедна и нещастна, тъй смела и самотна... Той протегна ръце като някакъв слепец, улови нежно главата ѝ и я целуна. Устните ѝ бяха сочни, твърди и леко овлажнели от мъглата.

В следващия миг тя го удари по лицето и ехото от плесницата прозвуча сякаш насмешливо под каменната стълба. Страната му изтръпна леко от удара. „Толкова нежна на вид, а така силна!“ — помисли си замаяно Ноа.

— Какво ви накара да допуснете, че можете да ме целунете? — студено попита тя.

— Аз... не зная.

Той сложи ръка на страната си, за да поуспокои болката, но веднага я свали, засрамен, че проявява слабост в подобен момент.

— Аз тъй... просто ви целунах.

— Можете да си позволявате подобни волности с другите момичета, но не и с мене — остро добави Хоуп.

— Аз не целувам другите момичета — плачевно продума Ноа.

— О! Така ли? — възкликна Хоуп. — Значи, само с мен се държите така? Съжалявам, че съм ви се сторила толкова леснодостъпна.

— Не, не — рече съвсем отчаян Ноа. — Не исках да кажа това.

„О, боже мой, ако можех само да ѝ обясня какво чувствам! Сега тя ще ме сметне за развратен безделник, готов да сграбчи първата жена, която би му позволила това“ — помисли си той и преглътна с усилие, сякаш в гърлото му бе заседнал камък.

— Моля да ме извините — едва успя да измърмори Ноа.

— Навярно вие се мислите за такъв блестящ, привлекателен и умен мъж — каза язвително Хоуп, — че всяка жена трябва да се почувства на седмото небе, щом се докоснете до нея.

— Боже мой! — Ноа отстъпи крачка назад вече съвсем ужасен, спъна се в двете стъпала, които водеха от дворчето към пътя и едва не падна.

— За първи път срещам такъв нахален, самоуверен и самодоволен младеж — продължи неумолимо девойката.

— Спрете най-послед... — простена Ноа! — Не мога повече да понасям.

— А сега, мистър Акерман, ще ви кажа лека нощ — заяви хапливо тя.

— Не, не — прошепна Ноа. — Почакайте. Вие не можете току-така да си отидете.

Хоуп ядосано дръпна вратата и острият скърцащ звук на пантите отекна болезнено в ушите му.

— Почакайте — замоли се той. — Изслушайте ме...

— Лека нощ. — Тя се обърна и след миг се намери зад желязната решетка, която се хлопна с шум зад гърба ѝ. После, без да го погледне, отвори дървената врата на къщата и изчезна от очите му. Ноа втренчи тъпо взор в двете прегради — желязната и дървената, — обърна се бавно и тръгна сломено надолу по улицата.

Едва изминал обаче стотина крачки, той се спря, все още с шапка в ръка, без да забележи, че вали отново и че по косата му се стичат

дребни капки дъжд. Огледа се смутено, обърна се и се отправи отново към дома на Хоуп. В прозореца с желязната решетка на нивото на улицата светеше и зад спуснатите завеси се движеше някаква човешка сянка.

Ноа се приближи до прозореца, въздъхна дълбоко и почука. След миг завесата се оттегли и той видя Хоуп, която се взираше в тъмнината. Ноа приближи лице до самото стъкло и жестикулирайки комично, се опита да ѝ обясни, че иска да поговори с нея. Тя поклати ядосано глава и му махна с ръка, сякаш го гонеше, но той повиши глас и почти извика:

— Отворете. Трябва да поговоря с вас. Не мога да си намеря пътя, разбирате ли? Заблудих се, загубих се.

През зацапаното от дъжда стъкло той видя, че Хоуп го наблюдава колебливо. След момент тя се усмихна и изчезна. Вътрешната врата се отвори и девойката се появи зад решетката. Ноа въздъхна облекчено.

— Толкова се радвам, че излязохте! — рече той.

— Нима наистина не можете да се оправите? — попита Хоуп.

— Да, загубих се и никой вече не може да ме спаси.

Хоуп се засмя.

— Вие сте един ужасен хлапак.

— Вярно — съгласи се той покорно. — Ужасен.

— И така — рече тя, застанала зад желязната решетка и добила отново строгия си израз, — ще преминете първите два квартала вляво и там ще чакате трамвая, който ще дойде от лявата ви страна и който ще ви отведе от Ийстърн Паркуей. Оттам...

Тя продължи да му обяснява делово пътя, по който трябваше да мине, за да стигне в града, но на Ноа думите ѝ звучаха като истинска музика. В същото време той забеляза, че Хоуп бе събула обувките си и откри, че е значително по-ниска, отколкото му се беше сторила, по-нежна и някак още по-мила.

— Слушате ли ме? — неочаквано попита тя.

— Бих искал да ви кажа нещо — почти извика Ноа. — Аз съвсем не съм такъв нахален и самонадеян човек...

— Шшт! — предупреди го тя. — Леля ми спи.

— Нещо повече, аз съм ужасно стеснителен — прошепна той, — никога не съм имал самостоятелно мнение и не зная защо ви целунах. Просто... просто не можах да се сдържа...

— Не говорете толкова високо — помоли го тя. — Нали ви казах — леля ми спи.

— Искях само да ви направя впечатление — зашепна той отново. — И не познавам никакви европейки. Целта ми беше да ви се представя за опитен и светски човек. Боях се, че ако се покажа такъв, какъвто съм си, вие няма дори да ме погледнете... Така неловко се чувствах през цялата вечер — добави отчаяно той. — Никога не съм преживявал подобно нещо. Вие бяхте напълно права да ми ударите плесница. Напълно. За урок! — Ноа прилепи лице до студената желязна решетка, съвсем близо до Хор. — Един чудесен урок... Сега сам не зная какво изпитвам към вас. Може би някой друг път, но... — Той млъкна за момент. — Вие сте приятелката на Роджър, нали?

— Не — отвърна Хоуп. — На никого не съм приятелка.

Ноа се разсмя, с налудничав остър смях.

— Леля ми — предупреди го тя отново.

— Значи — прошепна Ноа, — с трамвая до метрото. Лека нощ. Благодаря ви. Лека нощ.

Но не се помръдна, от мястото си. Двамата се гледаха така, мълчаливо, осветени от призрачната бледа светлина на уличната лампа.

— О, боже мой — рече той тихо, с мъченически глас. — Вие нищо не знаете. Просто нищо не знаете.

Ноа чу как ключалката щракна, решетката се отвори и той направи крачка напред. Целунаха се, обаче съвсем не както първия път. Той почувства, че сърцето му бие лудешки, но въпреки това си мислеше с тревога, че в следващия миг тя може да се отдръпне и пак да го удари.

Хоуп отстъпи бавно, погледна го със загадъчна усмивка и каза:

— Внимавайте да не се заблудите по обратния път!

— Трамвая — прошепна той, — трамвая до метрото, а след това... Обичам ви. Чувате ли? Обичам ви.

— Лека нощ — рече тя. — Благодаря ви, че ме придружихте до къщи.

Ноа излезе на улицата и решетката се затвори след него. Хоуп се обърна и пристъпвайки внимателно по чорапи, влезе вкъщи. След миг вратата също се затвори и улицата опустя. Той тръгна към трамвайната спирка. Чак два часа по-късно, когато се намираше вече пред прага на

собствената си врата, Ноа се сети, че за първи път през своите двадесет и една години беше произнесъл думите „Обичам ви“.

В стаята беше тъмно и се чуваше спокойното равномерно дишане на Роджър. Ноа се съблече бързо и се мушна тихо в своето легло, което се намираше срещу Роджъровото. Известно време лежа неподвижно и втренчил поглед в тавана, ту си спомняше с наслаждение за целувката с Хоуп, ту си мислеше с ужас за онова, което ще трябва да каже сутринта на Роджър.

Тъкмо когато се унасяше в сън, той чу гласа на Роджър:

— Ноа!

— Да, Роджър? — отвърна Ноа, отваряйки очи.

— Наред ли е всичко?

— Да.

Мълчание.

— Изпрати ли я до къщи?

— Да.

Ново мълчание в тъмнината.

— Ние излязохме да купим сандвичи — продължи Роджър — и сигурно сме се разминали с тебе.

— Сигурно.

Пак мълчание.

— Роджър...

— Да?

— Мисля, че трябва да ти обясня нещо. Нямах намерение — честна дума. Излязох самичък и после... Не си спомням добре... Роджър, буден ли си?

— Да.

— Роджър, тя ми каза нещо...

— Какво точно?

— Каза ми, че не ти била приятелка.

— Така ли?

— Каза, че не била приятелка на никого. Но ако ти е близка или ако искаш да ти стане близка... аз... никога няма да я видя отново. Кълна ти се, Роджър. Още ли си буден?

— Да, да. Хоуп действително не е мое момиче. Не отказвам, че от време на време съм си мислил за нея, но, дявол да го вземе, кой би се съгласил три пъти седмично да се влачи чак до Бруклин?

Ноа избърса изпотеното си чело.

— Роджър...

— Да?

— Обичам те.

— Дявол да те вземе, я по-добре заспивай.

В тъмнината се разнесе смях и стаята отново потъна в тишина.

През следните два месеца Ноа и Хоуп си размениха четиридесет и две писма. Двамата работеха близо един до друг, срещаха се редовно за обед и почти всеки ден за вечеря. Когато времето биваше слънчево, те се измъкваха от работа, за да се разходят край пристанището, и наблюдаваха корабите, които пристигаха и тръгваха. За два месеца Ноа направи тридесет и седем безкрайни пътувания до Бруклин и обратно, но техният истински живот се изразяваше в писмата, които пощата на Съединените щати беше така добра да разнася.

Даже в най-тъмните и притулени къшета — и там даже Ноа се решаваше да й каже само: „Колко си хубавичка!“; „Очарован съм от начина, по който се усмихваш“; „Ще отидем ли на кино в неделя вечер?“ Обаче при вида на чистата хартия той се чувстваше обхванат от такава дързост, че с благосклонната помощ на раздавача се осмеляваше да пише: „Мисълта за твоята красота не ме напуска ни денем, ни нощем. Когато погледна сутрин небето, то ми се струва още по-ясно, защото знам, че се простира и над твоята глава; когато погледна моста над реката, той ми изглежда най-здравият мост в света, защото сме минавали заедно с тебе по него; когато погледна лицето си в огледалото, то ми се струва по-хубаво, отколкото е всъщност, защото ти си го целувала предишната вечер.“

А Хоуп — със своята суровост на типична представителка на Нова Англия, която я караше да изразява така сдържано и острожно своята любов по време на свиждания — му пишеше: „Ти току-що си отиде и аз си представям как крачиш из пустите улици, как чакаш трамвая в пролетния полумрак, а след това се прибираш с метрото вкъщи. Аз ще бъда с тебе през целия път. Мили, ти сега пътуваш, а аз седя в притихналата къща, в която свети само една лампа, и си мисля за тебе. Аз вярвам в тебе — вярвам, че си добър, силен и справедлив

човек. Аз зная, че те обичам, както зная, че имаш хубави очи, една печална малка гънка около устата и ловки изящни ръце...”

Обаче при новата среща те се осмеляваха само да се гледат, мислейки си със сладостен трепет за разменените писма, и говореха съвсем обикновени неща. „Имам два билета за театър тая вечер. Искаш ли да отидем, ако не си заета?“

Късно вечерта, развълнувани от спектакъла, изнемогнали от любов и изтощени от постоянно недоспиване, двамата стояха прегърнати в студения хол на къщата на Хоуп (в дневната те не се осмеляваха да влизат, защото нейният свако имаше ужасния навик да чете там библията до ранни зори) и се целуваха, докато ги заболят устните. В такива минути онова, което изживяваха чрез писмата, се сливаше с действителността в мъчителните и бурни пориви на страстта.

Обаче те не стигаха до интимни отношения. Преди всичко в този шумен и огромен град, с милиони стаи, нямаше нито едно място, което можеха да нарекат свое и в което биха могли да влязат с открити чела. Освен това в душата на Хоуп се таеше дълбоко религиозно чувство и всеки път, когато пълното сближение изглеждаше неизбежно, тя се отдръпваше уплашено и шепнеше: „Не, не сега!... Някой друг път.“

— Но ти просто ще се побъркаш от незадоволени страсти — подсмивайки се, каза Роджър. — Това е дори противоприродно. Какво става с това момиче? Нима не може да проумее, че принадлежи на новото следвоенно поколение?

— Стига вече, Роджър — отвърна смутено Ноа. Той седеше до масата и пишеше на Хоуп, а Роджър лежеше проснат на пода, защото пружините на кушетката се бяха скъсали още преди пет месеца и човек с висок ръст трудно можеше да се изтегне на нея.

— Бруклин — непозната и тайнствена земя! — Решил, че веднъж легнал на пода, не бива да губи времето си, Роджър се зае с гимнастически упражнения за укрепване на коремните мускули и три пъти бавно вдигна и спусна краката си. — Достатъчно — заяви той. — Сега се чувствам като истински борец... Любовта — това е нещо като плуването. Или трябва да се хвърлиш с главата напред, или изобщо да не влизаш. Нагазиш ли само до колене, вълните ще те изпръскат и ти

ще започнеш да трепериш и да кихаш. Ходи още един месец с това момиче и ще се озовеш направо в психиатрията! Така пиши и ѝ кажи, че това са мои думи.

— Непременно — отвърна Ноа. — Ще ѝ пиша.

— И внимавай — добави Роджър, — защото няма да усетиш как ще се ожениш!

Ноа престана да пише. Усилената кореспонденция го принуди да купи машина на изплащане.

— Няма подобна опасност. Дори и не мисля да се женя. — В действителност истината беше, че той честичко си мислеше за женитба и даже бе намекнал за това на Хоуп в писмата си.

— Всъщност може би това няма да е толкова лошо — забеляза Роджър. — Тя е чудесно момиче, а женитбата ще ти помогне да отложиш военната си служба.

Досега и двамата се бяха старали да отбягват въпроса за военната служба. За щастие Ноа бе изтеглил един от последните номера^[13]. Въпреки това мисълта за неизбежната военна служба помрачаваше тяхното бъдеще като тъмен облак някъде все още далеч на хоризонта.

— Аз нямам нищо против самото момиче — продължи да разсъждава Роджър. — Съществуват обаче две неща, с които не мога да се съглася. Преди всичко заради нея ти системно не си доспиваш. Второ... впрочем за него ти сам се сещаш. И все пак, общо взето, срещите ти с нея се оказаха необикновено полезни за тебе.

Ноа погледна с признателност приятеля си.

— Въпреки това — добави Роджър — тя е длъжна да легне в леглото с теб.

— Престани!

— Знаеш ли какво? Тоя уикенд ще се махна от къщи и ще оставя стаята на твое разположение. — Роджър седна на пода. — По-хубаво от това, здраве му кажи, а?

— Благодаря — рече Ноа. — Ако се наложи, ще се възползвам от предложението ти.

— А може би аз, като твой добър и грижлив приятел, би трябвало да поговоря лично с нея. „Моя драга, млада госпожице — ще ѝ кажа аз, — вие навярно не съзнавате това, но нашият Ноа е вече в

такова състояние, че всеки миг може да скочи от прозореца!“ Дай ми една монета и веднага ще ѝ се обадя.

— Аз сам ще се оправя — без особена убедителност рече Ноа.

— Какво ще кажеш за тая неделя? — попита Роджър. — Чудният месец юни и така нататък, хубавото лятно пълнолуние и прочие.

— Тая неделя е изключено — Отклони предложението Ноа. — Отиваме на сватба.

— Чия? — поиска да узнае Роджър. — На вашата?

Ноа се засмя пресилено.

— На едни нейни приятели от Бруклин.

— Чудесно, венчайте се тогава заедно, с намалена такса. — Роджър отново се просна на пода. — Аз си казах думата и повече няма да говоря.

Той помълча няколко минути, докато Ноа продължаваше да пише.

— Още един месец и после направо в кабинета на психиатъра! Помни ми думите.

Ноа се разсмя и стана.

— Предавам се — рече той. — Да вървим, ще те почерпя една бира.

Роджър скочи от пода.

— Мили приятелю! — възкликна той. — Мой мили, девствен Ноа!

Двамата се засмяха и след минута се намериха във, в мекия здрач на тихата лятна вечер, крачейки към треторазредния бар на Кълъмбъс авеню, който беше любимото им свърталище.

Сватбата стана в неделя, във Флетбуш, в една голяма къща с градина и малка морава отпред, от която се излизаше на засенчена от дървета улица. Младоженката беше много хубавичка, свещеникът делови, а след обела поднесоха шампанско.

Времето беше топло и слънчево и по лицата на гостите играеше оная мека и безсрамна чувствена усмивка, която човек вижда на всички сватби. След церемонията по-младите започнаха да се уединяват дискретно в притулените кътчета на голямата къща. Хоуп беше облечена в нов жълт тоалет. През последната седмица тя беше

прекарала дълго време на чист въздух и кожата ѝ беше загоряла; косата ѝ, прибрана в нова прическа, изглеждаше още по-черна на фона на меко златистия цвят на роклята ѝ. Ноа стоеше настрана, пиеше на малки глътки шампанското си и я наблюдаваше с гордост, примесена с известно безпокойство. От време на време той разговаряше тихо и малко стеснително с веселите гости, а някакъв вътрешен, изпълнен с любов глас повтаряше неспирно: „Каква коса, какви устни, какви крака!“

Ноа целуна младоженката — едно създание, цялото потънало в бял сатен, тюл и портокалови цветчета — и усети дъха на червило и парфюм. После без дори да забележи нейните блестящи влажни очи и полуотворена уста — погледна към Хоуп, която го наблюдаваше от другия край на стаята, и трепетният глас на сърцето му отново се обади: „Каква шия, каква талия!“ Хоуп се приближи до него.

— Как ми се искаше да те прегърна! — каза той, обвиняйки с ръце тънката ѝ гъвкава талия, стегната в корсажа на новия ѝ тоалет, и почувства как по тялото му пробягват леки тръпки. Хоуп очевидно схвана желанието му, наведе се към него и го целуна нежно. Ноа не се смути, макар че някои от гостите ги бяха видели, защото на сватба всеки имаше право да целува когото пожелае. При това той за първи път пиеше шампанско през такъв горещ ден.

Ноа и Хоуп наблюдаваха как брачната двойка, замеряна по обичая с ориз, се качи в колата, която беше украсена с дълги развяващи се серпантини. Застанала на прага, майката на младоженката плачеше тихо, а младоженецът, зачервен и смутен, се усмихваше от задното прозорче на колата. Ноа и Хоуп се спогледаха и той разбра, че и двамата мислят за едно и също нещо.

— А защо и ние не... — прошепна Ноа.

— Шшт! — закри тя устата му с ръка. — Ти пи прекалено много шампанско.

Сбогуваха се с домакините и тръгнаха под сянката на високите дървета, сред морави, оросявани от многоцветните блестящи пръски на автоматичните поливачки; въздухът на замиращия ден беше наситен със свежия дъх на прясна зеленина. Двамата вървяха бавно, хванати за ръце.

— Къде отиват? — попита Ноа.

— В Монтери в Калифорния, за един месец — отвърна Хоуп. — Там живее един негов братовчед.

Тясно притиснати един до друг, те вървяха сред фонтаните на Флетбуш, мислейки си за плажовете на Монтери на брега на Тихия океан, за белите мексикански къщи, залени от южното слънце, за двамата млади хора, които навярно вече се бяха качили на влака на гарата Гранд Централ и в момента заключваха вратата на своето купе.

— Знаеш ли — усмихна се Ноа, — просто ми е жал за тях.

— Защо?

— Да останат за първи път насаме в нощ като тая!... Та това е една от най-горещите нощи през цялата година.

Хоуп си дръпна ръката.

— Ти си съвсем невъзможен — рече тя рязко. — Колко долно и вулгарно!

— Но, Хоуп — запротестира той, — аз го казах просто така, на шега.

— Не обичам такива шеги — почти извика тя. — На теб всичко ти изглежда смешна.

Ноа с удивление откри, че тя плаче.

— Моля ти се, недей, мила. — Той я прегърна, без да обръща внимание на двамата малчугани и голямото рунтаво куче, които ги наблюдаваха с любопитство от една морава.

Хоуп се изплъзна от прегръдката му.

— Не ме докосвай! — извика тя и тръгна бързо напред.

— Моля ти се, почакай — рече той, стараяйки се да не изоставя. — Позволи ми да ти обясня.

— Можеш да направиш това в следното си писмо — подхвърли тя разплакана. — Изглежда, ти пазиш цялата си романтика за пишещата машина!

Ноа я настигна и тръгна мълчаливо редом с нея. Беше смутен, объркан и се чувстваше като корабокрушенец, който — попаднал внезапно сред безкрайното море на женското безразсъдство — се оставя водата да го влече с надежда, че вятърът и вълните ще го изведат до спасителния бряг. Обаче Хоуп оставаше непоколебима и през целия път в трамвая до къщи седеше мълчалива, стиснала упорито и презрително устни. „О, боже мой! — мислеше Ноа и от

време на време поглеждаше боязливо към нея, докато вагонът се носеше с дрънчане напред. — Тя ще престане да се среща с мене!“

Но Хоуп отключи двете врати и му позволи да влезе.

Вкъщи нямаше никого. Лелята и свакото бяха отишли с двете си малки деца на тридневна почивка във от града и в тъмните стаи цареше необикновена атмосфера на тишина и спокойствие.

— Гладен ли си? — попита сурово Хоуп. Тя беше застанала посред дневната стая и Ноа се канеше вече да я целуне, когато видя израза ѝ и се въздържа.

— Мисля, че е най-добре да се прибирам — продума той.

— Можеш най-напред да се нахраниш — отвърна тя. — В хладилника има нещо за вечеря.

Ноа я последва покорно в кухнята и се залови да ѝ помага, като се стараеше да не я дразни с нищо. Хоуп извади малко студено пиле, напълни кана с мляко и приготви салата. После сложи всичко на подноса и като сержант, който командва на взвода, рече сухо: „На двора!“

Ноа изнесе подноса в задната градина на къщата. Тая градина представляваше правоъгълник, заграден от двете страни с висок дървен стобор и опиращ в дъното в голата тухлена стена на един гараж, целият обрасъл в дива лоза. Тук растеше голяма кичеста акация, а в единия край имаше малък затревен участък земя, осеяна с камънаци, която даваше илюзия за планинска поляна, няколко лехи с обичайните цветя, дървена маса със свещи под абажурчета и дълга, подобна на кушетка люлка с обтегнат над нея брезент. В разсеяния синкав полумрак Бруклин приличаше на някакво мъгляво привидение, чиито контури ставаха все по-неясни, и Ноа и Хоуп изпитваха чувството, като че ли се намират в обградена с каменни стени градина някъде в Англия или Франция, а може би и сред планините на Индия.

Хоуп запали свещите и двамата с мрачни лица седнаха един срещу друг, нахвърляйки се лакомо на храната. Почти не приказваха и само от време на време си разменяха учтиви молби, искайки ту сол, ту мляко. Накрая сгънаха салфетките си и се изправиха, всеки при своето място.

— Не ни трябва вече свещи — обади се Хоуп. — Ще бъдеш ли така добър да изгасиш тая, която е до тебе?

— Разбира се. — Ноа се наведе над малкия абажур във форма на лампено шише, а Хоуп над другата свещ. После духнаха едновременно, неволно докосвайки глави, и във внезапно настъпилата тъмнина Хоуп прошепна: „Прости ми. Аз съм най-отвратителното момиче в света.“

След това всичко тръгна добре. Притиснати един до друг, те седяха на люлката и наблюдаваха потъмнялото, обрамчено от клоните на акацията небе, по което трепкаха вече първите звезди. Далече от тях бяха и трамваите, и камионите; далеч бяха и лелята, и свакото, и двете деца; далеч бяха и вестникарчетата, които крещяха някъде там зад гаража; далече там, някъде отвъд стените на градината, в която те седяха, беше и целият останал свят...

— ... Не, не бива — молеше се Хоуп. — Страхувам се, боя се... — и след малко: — О, мили мой, мили мой... — След това те продължиха да лежат така, потресени и омаломощени от непреодолимата сила на своите чувства, които ги бяха тласнали в прегръдките един на друг. Ноа беше едновременно и замаян, и смутен, и тържествуващ, и обхванат от някаква боязън. Той се боеше, че сега, когато бяха направили голямата крачка, Хоуп ще го намрази; а тя продължаваше да мълчи все по-заплашително и тогава неочаквано се засмя тихо и каза:

— Виждаш ли, не беше толкова горещо! Никак не беше горещо...

По-късно, когато Ноа трябваше вече да се прибере, те влязоха вкъщи, като примигваха на светлината и избягваха да се погледнат. Ноа се приближи до радиоприемника и го включи, защото не знаеше какво друго да направи.

Предаваха концерт за пиано от Чайковски; хубавата и тъжна мелодия сякаш беше написана и изпълнявана специално за тях — тия две големи деца, които за първи път бяха познали любовта. Хоуп се приближи до Ноа, който все още стоеше надвесен над апарата, и го целуна по врата. Той се обърна, за да отвърне на целувката ѝ, когато внезапно музиката спря и говорителят оповести със сух делови тон: „Предаваме специално съобщение на «Асошиейтед прес». Германското настъпление продължава по целия руски фронт. По бойната линия

между Финландия и Черно море са влезли в действие голям брой нови танкови дивизии.“

— Какво, какво? — възкликна Хоуп.

— Германците — отвърна Ноа, мислейки си колко често се произнасяше напоследък тая дума, колко позната беше станала на всички. — Германците са нападнали Русия. Ето какво са крещели вестникарчетата.

— Загаси го. — Хоуп протегна ръка и сама изключи апарата. — Стига ни за тая вечер.

Ноа я прегърна и усети как изведнъж сърцето ѝ бурно заби. „През целия ден — помисли си той, — докато бяхме на сватбата, докато ходехме по улиците, и през цялата вечер, докато седяхме в градината, от Финландия до Черно море са гърмели оръдия и са умирали хора.“ Ноа мислеше за това машинално, като за обикновен факт, без да се отдава на разсъждения — така както човек чете крайпътен плакат, край който прелетява с кола.

Те седнаха на изтърканата кушетка в потъналата в тишина стая. Вън беше вече много тъмно и виковете на вестникарчетата долитаха съвсем слабо от далечните улици.

— Какъв ден е днес? — попита Хоуп.

— Неделя. Ден за почивка.

— Да, зная. Но коя дата?

— Юни — рече той. — Двадесет и втори юни.

— Двадесет и втори юни — прошепна девойката. — Никога няма да забравя тая дата. Денят, в който за първи път станахме свои.

Роджър още не беше заспал, когато Ноа се върна. Застанал пред вратата на стаята в притихналата къща, той се опита да си придаде непринуден и спокоен вид, за да не издаде с нищо преживяното през тая вечер; Роджър импровизираше на пианото върху някаква тъжна джазова мелодия, чийто оригинален текст трудно можеше да се разпознае. Ноа постоя в малкото антре няколко минути така, заслушан, после отвори вратата и влезе. Роджър му махна с ръка, без да вдигне глава, и продължи да свири. Ноа се отпусна бавно на старото, тапицирано с кожа кресло край прозореца, и стаята осветена само от лампата в ъгъла, му се стори още по-голяма и тайнствена. Вън, зад

затворения прозорец, градът спеше и улиците тънеха в мрак. Нощният вятър полюшваше леко завесите. Ноа притвори очи и се заслуша в плавните тъжни акорди. Внезапно той изпита някакво странно усещане, като че ли всяка клетка на умореното му тяло трептеше в унисон с музиката. Неочаквано Роджър престана да свири, без да довърши музикалната фраза. Остана така известно време, сложил дългите си пръсти върху клавиатурата и загледан в полираното издраскано дърво на стария инструмент; после ненадейно се обърна към Ноа.

— Стаята е вече изцяло на твое разположение — рече той.

— Какво? — Ноа отвори широко очи.

— Утре заминавам — добави Роджър, сякаш продължаваше някакъв разговор, който водеше от часове със самия себе си.

— Какво, какво? — повтори Ноа и се взря в лицето на приятеля си, за да види дали не е пиян.

— Отивам в армията. Балът завърши. Допряха вече и до такива като нас.

Ноа се почувства като зашеметен, сякаш не можеше да проумее думите на приятеля си. „Утре може би ще бъда в състояние да го разбера — каза си той, — но тая вечер се случиха прекалено много неща и не мога повече да мисля.“

— Предполагам — рече Роджър, — че новината е стигнала даже и в Бруклин.

— Имаш пред вид войната в Русия?

— Тъкмо това имам пред вид.

— Да, стигна.

— Е, добре, аз смятам да отида в помощ на руснаците — добави Роджър.

— Какво? — рече Ноа поразен. — Ти възнамеряваш да постъпиш в Червената армия?

Роджър се разсмя, приближи се до прозореца и като дръпна завесата, втренчи поглед към улицата.

— Не — отвърна той. — В армията на Съединените щати.

— И аз ще дойда с тебе — внезапно реши Ноа.

— Благодаря, но моля ти се, не се дръж като идиот. Почакай, докато ти пратят повиквателна.

— Ти също не си получил повиквателна — възрази Ноа.

— Не съм, но нямам повече търпение. — Роджър разсеяно завърза на възел края на една от завеските и после отново го развърза. — При това аз съм по-възрастен от тебе... По-добре чакай реда си. И не се страхувай — няма да те забравят!

— Ти говориш, като че си осемдесетгодишен старец — рече Ноа. Роджър отново се засмя.

— Прощавай, синко — каза той шеговито и после сериозно добави: — Досега се стараех да не мисля за онова, което става. Днес обаче, когато чух новините по радиото, разбрах, че не бива да стоя повече настрана. Ако искам да запазя достойнството си на човек, трябва да отида да се бия. От Финландия до Черно море... — произнесе той и Ноа неволно си спомни гласа на говорителя. — От Финландия до Черно море, до река Хъдзън и до Роджър Кенън... Ние и без това скоро ще влезем във войната, така че аз само ускорявам този момент за себе си, нищо друго. Цял живот съм оставял събитията да ме влачат и ето сега искам да ги изпреваря, да направя сам първата крачка. Дявол да го вземе, та нали най-последно произхождам от войнишко семейство — усмихна се Роджър. — Моят дядо е дезертирал при Антиетъм, а баща ми оставил три незаконородени деца в Суасон.

— Мислиш ли, че с постъпката си ще принесеш някому полза? — рече Ноа.

— Не ме питай за това, синко — каза със смях Роджър. — Никога не ми задавай подобни въпроси. — После със сериозен израз добави: — Може би тъкмо това ще направи от мене човек. Досега, както навярно сам си забелязал, аз нямах никаква определена цел в живота. А това е нещо като болест: в началото се появява някакво съвсем дребно страдание, нещо като едва забележима пъпка, но минават три години и ти ставаш инвалид. Може би в армията ще намеря цел в живота. — Роджър отново се усмихна. — Например да остана жив или да стана сержант, или да спечеля там някаква война... Имаш ли нещо против да посвирия малко?

— Разбира се, че не — глухо отвърна Ноа. „Той ще бъде убит! — обади се някакъв вътрешен глас. — Роджър ще умре, ще го убият.“

Роджър седна до пианото, докосна замислено клавишите и засвири нещо, което Ноа никога не беше чувал.

— Във всеки случай — обади се неочаквано Роджър, без да престава да свири — радвам се, че Хоуп най-последно се е решила...

— Какво? — объркано възкликна Ноа, като се стараеше да се сети дали не се е издал с нещо пред приятеля си. — За какво говориш?

— Всичко е изписано по лицето ти с ей такива букви! — усмихна се Роджър. — Като на светлинна реклама. — И той засвири на басовите клавиши някакъв дълъг музикален пасаж.

На следващия ден Роджър постъпи в армията. Той не разреши на приятеля си да го изпрати до наборния пункт и му остави всичките си принадлежности — мебели, книги и дори дрехите си, макар че бяха много големи за Ноа.

— Няма да взема нищо от тия неща — каза Роджър, оглеждайки критично онова, което беше събрал в продължение на двадесет и шест години.

— Всъщност всичко това е истински боклук. — Той натъпка в джоба си един брой от „Ню Рипъблик“, който смяташе да прочете в метрото на път за Уайт стрийт, и добави усмихнат: — Ето с какво крехко оръжие започвам! — После махна с ръка на Ноа, нахлупи шапката си — както винаги под ъгъл — върху ниско подстриганата си коса и излезе завинаги от стаята, в която беше живял цели пет години. Ноа го проследи с поглед и усети, че гърлото му се свива; той чувстваше, че никога вече няма да има приятел и че най-хубавите дни от живота му са свършени.

От време на време Ноа получаваше иронични и сухи писъмца от някой военен учебен център в южната част на страната, а веднъж в плика намери циклостилно копие от заповедта по ротата, с която се оповестяваше, че Роджър Кенън е повишен в чин редник от първи клас, после след дълъг интервал — от Филипинските острови пристигна писмо на две страници, което описваше публичните домове в Манила и някакво момиче с бирмано-холандска кръв, върху чийто корем бил татуиран американският боен кораб „Тексас“. В послепис Роджър бе добавил със своя разкривен почерк: „Стой далеч от войската. В нея няма място за човешки същества!“

Заминаването на Роджър все пак даде на Ноа едно преимущество, от което той се възползва с гузна радост. Сега двамата с Хоуп имаха свое собствено гнездо и не им се налагаше вече да бродят из града нощем, зажаднели за ласки, да чакат в хладния

вестибюл, докато влюбеният в библията свако реши да си легне; те не бяха вече двама бездомни любовници, две комични и печални деца, залутани из асфалтираните улици на Ню Йорк. През месеците, които последваха заминаването на Роджър, Ноа за първи път след толкова години откри, че има тяло от плът и кръв. Това тяло се оказа по-силно, отколкото бе предполагал, и по-пригодено за любов, отколкото бе очаквал. Той дори започна да се оглежда в огледалото зад вратата и насърчен от одобрителния поглед на Хоуп, накрая реши, че е много по-строен и по-мъжествен, отколкото се бе осмелявал да мисли. „О, повтаряше си той с радост, като наблюдаваше голия си гръден кош, какво щастие, че нямам никакви косми!“

Намерила се в свое собствено гнездо, Хоуп неочаквано се прояви като много страстна жена. Тук, през меките летни нощи, които се спускаха над големия град, нейният студен върмонтски пуританизъм се изпаряваше бързо и те се отдаваха един на друг с равностойна жажда и страст. И за нея, и за Ноа замаяни от приливите и отливите на своята любов и скрити в бедната си стаичка, в която бяха приютили най-съкровенията и най-дълбока тайна на своя живот и уличният шум под прозореца, и виковете по уличните ъгли, и оживените дебати в сената, и артилерийската канонада по другите континенти нямаха почти никакво значение, сякаш всичко това представляваше глух отзвук от някаква далечна музика, от някакви далечни оръдия, които гърмяха в един съвсем друг свят.

[12] Герой от старогръцката митология, който се влюбил в жрицата на храма на Афродита. За да се вижда със своята възлюбена, той всяка нощ преплувал Хелеспонт (Днес Дарданелските проливи.). ↑

[13] В Съединените щати годните за военна служба теглят жребие. Повикването във войската става по реда на изтеглените номера. ↑

ГЛАВА СЕДМА

Християн трябваше да полага истински усилия, за да следи онова, което се разиграваше върху екрана. А всъщност филмът не беше никак лош; в него се представяше едно военно поделение, когато през 1918 година, на път от Източния фронт към Западния, попада за един ден в Берлин... Лейтенантът има строга заповед да не пуска войниците си от влака, но той разбира, че хората му, които неотдавна са водили кръвопролитни битки на изток, а утре ще бъдат хвърлени в нова касапница на запад, жадуват да видят своите съпруги и любими. И той разпуска войниците по домовете им, макар и да съзнава, че ако някои не се върнат на гарата навреме, ще бъдат изправени пред военен съд и може би разстреляни... По-нататък филмът проследяваше поведението на разпуснатите войници. Някои от тях се напиват, други се изкушават от лукавите уговорки на евреи и пораженци да останат в Берлин, а трети — под влияние на своите жени — едва ли не решават да дезертират. Така в продължение на известно време съдбата на благородния лейтенант виси на косъм. В последната минута обаче, когато влакът вече тръгва, на гарата дотичва и последният войник. По този начин войниците оправдават доверието на своя командир и всички заминават за Франция като дружна и сплотена група... Филмът беше направен много добре. Наситен с хумор и патос, той убеждаваше зрителя, че войната е била загубена не от армията, а от страхливците и предателите в тила.

Играта на актьорите успя да развълнува искрено дори войниците, които бяха изпълнили сега военния кинотеатър. Разбира се, лейтенантът беше прекалено добър — Християн никога не бе срещал такъв офицер в своя живот. „Харденбург не би загубил нищо, ако гледа няколко пъти този филм!“ — помисли си той горчиво. Истината бе, че след гуляя в публичния дом в Париж Харденбург — озлобен от затягането на войната — беше почнал да става все по-ожесточен и суров. Техният полк бе получил заповед да сдаде всичките си бронирани части и след това бе преместен в Рен. Тук те изпълняваха

главно полицейски функции, а междувременно войната с Русия вече бушуваше и другарите на Харденбург получаваха постоянно повишения на Източния фронт.

Една сутрин той едва не побесня, когато прочете, че някакъв младеж, който бе следвал офицерската школа и когото заради мудния му ум наричаха Вола, бил произведен в Украйна в чин подполковник. Харденбург беше безутешен — наистина той държеше двустаен апартамент в един от най-хубавите хотели в града, имаше две любовници, които живееха на същия етаж, и правеше добри пари, като шантажираше няколко спекуланти на месо и млечни продукти, но все пак си оставаше само лейтенант. „А един безутешен лейтенант може лесно да отрови живота на един подофицер“ — мислеше си мрачно Християн.

Добре беше, че неговата отпуска започваше на другия ден. Ако трябваше да търпи още една седмица хапливия сарказъм на лейтенанта, може би щеше да загуби окончателно самообладание и да извърши някаква опасна постъпка на неподчинение. „Дори сега — горчиво си мислеше Християн, — когато знае, че утре сутринта в седем заминавам с влака за Берлин, дори сега ми даде наряд.“ Беше заповядано един патрул да задържи в полунощ няколко млади французи, които се криеха, за да не отидат на работа в Германия, и Харденбург не бе пожелал да възложи тая задача на Химлер или на Щайн, или пък на който и да било друг. Усмивайки се злобно и студено, лейтенантът беше казал: „Сигурен съм, Дистл, че няма да имате нищо против. Това ще ви помогне да не скучаете през последния си ден в Рен. Свободен сте до полунощ.“

Филмът свърши с образа на симпатичния млад лейтенант, който оглежда с ласкава и замислена усмивка своите хора, докато влакът се носи към запад. Войниците в залата заръкопляскаха дружно.

След това представиха кинохрониката. На екрана се заредиха: Хитлер по време на реч; немски самолети, които сипеха бомби над Лондон; Гьоринг, който окачваше медал върху гърдите на летец, свалил стотния си вражески самолет; настъпваща към Ленинград пехота на фона на горящ колхоз.

Християн машинално отбеляза усърдието и прецизността, с които войниците изпълняваха възложените им задачи. „До три месеца те ще влязат в Москва — мрачно си мислеше той, — а аз все още ще

си бъда в Рен, ще търпя хулите на Харденбург и ще арестувам бременни францужойки, които си позволяват да оскърбяват из кафенетата нашите офицери.“ Скоро цяла Русия щеше да бъде покрита със сняг, а той — един от най-добрите скиори в Европа — щеше да играе ролята на полицай и да се наслаждава на мекия климат на Западна Франция. Да, армията, разбира се, бе един чудесен инструмент, но имаше и своите сериозни слабости.

Един от войниците на екрана падна. Трудно можеше да се каже дали бе залегнал, или беше ранен, но повече не стана и кинокамерата го отмина. Християн почувства, че очите му овлажняват. Той изпитваше известен срам от себе си винаги когато гледаше филми, в които немците се сражаваха, а не седяха като него в безопасност и удобства на хиляди километра от фронта, и винаги в такива моменти имаше желание да заплаче. След такива случаи той дълго време не можеше да се избави от чувството на вина и безпокойство и изливаше раздразнението си върху своите подчинени. Разбира се, не беше негова вината, че продължава да живее, докато други умираха; при това той съзнаваше, че и тук, в Рен, армията изпълнява своите функции. И все пак не можеше да преодолее чувството, че е виновен. Това чувство отравяше даже мисълта за предстоящата му двуседмична отпускат, която щеше да прекара в родината. Младият Фредерик Лангерман беше загубил крака си в Латвия, а двамата синове на Кох бяха паднали убити, докато той се връщаше невредим и охранен с печалната слава, че е водил половинчасов комичен бой пред вратите на Париж, и сигурно всички щяха да го посрещнат със студен и презрителен поглед.

Навярно войната щеше скоро да свърши. При тая мисъл животът преди да постъпи във войската, спокойните приятни дни по заснежените планини и времето, през което не познаваше още лейтенант Харденбург, му се сториха особено скъпи и желани. „Да — мислеше си Християн, — сметките с руснаците скоро ще се разчистят, англичаните ще се вразумят и аз ще забравя тия скучни и безцветни дни във Франция. Два месеца след края на войната хората ще престанат да говорят за нея, а писарят, който в продължение на три години е събирал цифри в интендантството в Берлин, ще бъде уважаван не по-малко от войниците, които са щурмували бункери в Полша, Белгия и Русия.“ Тогава може би един прекрасен ден той ще

срещне Харденбург все още с чин лейтенант, а кой знае, може би — това би било наистина чудесно — дори уволнен поради съкращения във войската! Разбира се, Християн ще използва този случай да го заведе самичък някъде в планината и... Той се усмихна кисело, спомняйки си, че не за първи път, се отдава на подобни детски мечти. Колко ли дълго ще го държат във войската, след примирието? Тогава наистина ще настъпят най-трудните дни — когато войната свърши, а човек ще трябва да чака, докато огромната, бавна бюрократична военна машина го освободи от служба.

Кинохрониката свърши и на екрана се появи образът на Хитлер. Зрителите станаха, отдадоха чест и запяха „Deutschland, Deutschland uber Alles.“

Лампите светнаха отново и Християн тръгна бавно към изхода заедно с тълпата. „Всичките тия хора — горчиво си мислеше той — бяха минали първата си младост и изглеждаха хилави, болни. Презрени гарнизонни войски, оставени в една мирна страна, докато по-добрите синове на германския народ се биеха за родината на хиляди километри отгук; а сред тия второкласни войски се намираше и самият той!“ Християн поклати ядосано глава. Не биваше да мисли повече за това, защото можеше да стане неврастеник като Харденбург.

По тъмните улици все още се срещаха французи и францужойки, които, щом го зърваха, бързаха да слязат от тротоара в канавката. Това обстоятелство още повече ядосваше Християн. За него боязливостта беше едно от най-отрицателните качества на човешката природа. При това тая боязливост беше почти неоправдана. Той не възнамеряваше да им стори зло и изобщо армията беше получила строги нареждания да се държи коректно и съвсем вежливо с французите. „Германците... — помисли си Християн, забелязвайки как някакъв старец се препъна, когато слизаше от тротоара, — германците никога не биха се държали така, ако в родината им има окупационна войска. Каквато и да било окупационна войска.“

— Хей, старче! — извика той, спирайки се.

Французинът се закова на мястото си. Неговите приведени рамене и неспокойни движения издаваха дори в тъмнината, че е ужасно уплашен.

— Заповядайте — отвърна старецът с леко разтреперан глас, заповядайте, господин полковник?

— Аз не съм никакъв полковник — рече Християн. Какво наивно ласкателство, което можеше да вбеси човека!

— Простете ми, мосю. Но в тая тъмнина...

— Няма защо да слизате от тротоара заради мене — продължи Християн.

— Да, сър — отвърна французинът, без да помръдне.

— Елате тука остро рече Християн. — Качете се на тротоара.

— Слушам, сър. — Французинът стъпи боязливо на тротоара. — Ето ми пропуска. Документите ми са напълно редовни.

— Не ми трябва вашите проклети документи — възкликна Християн.

— Както кажете, сър — рече покорно французинът.

— Хайде — продума Християн. — Вървете си вкъщи.

— Слушам, сър.

Французинът заситни напред и Християн продължи пътя си. „Ето, ти тая нова Европа! — насмешливо си помисли той. — Могъща федерация на жизнеспособни държави! Само че не с хора като тоя. Господи, дано войната свърши по-скоро! Или поне да ме изпратят там, дето гърмят оръдията.“ Цялото нещастие се състоеше в това, че той беше принуден да води гарнизонен живот — полуцивилен, полувоенен, с всичките недостатъци и на единия, и на другия. Тоя живот покваряваше душата, убиваше всичките му стремежи, подкопаваше вярата му. Но може би Берлин ще удовлетвори молбата му да бъде приет в офицерската школа; може би ще го произведат лейтенант, ще го пратят в Русия или Африка и тогава със сегашния му живот ще бъде окончателно свършено. Той беше подал молба преди три месеца, но досега не бе получил никакъв отговор. Навярно тя лежеше под купища книжа на масата на някой тлъст ефрейтор от военното министерство.

Господи, колко се различаваше всичко това от надеждите, които го бяха вълнували в деня, когато напускаше родния си дом и даже в часовете, когато влизаше в Париж!... Християн си спомни разказите за миналата война. Нерушимата, искрена войнишка дружба, възникнала под огъня на оръдията, суровото съзнание за изпълнен дълг, изблиците на възторг. Спомни си и края на „Вълшебната планина“^[14]. 1914 година... Ханс Касторп се носи напред по осяаното с цветя поле, пеейки Бетховен, а французите го обстрелват от всички страни... Само

че романът не биваше да свърши така. Трябваше да се прибави още една глава, която да опише как три месеца по-късно Касторп отмята по списък обуча в интендантския склад в Лиеж, без, разбира се, той път да пее!

Другарството във войната — какъв мит беше това! По пътя за Париж му се беше сторило, че би могъл да се сближи с Бранд; същото беше допуснал за миг дори по отношение на Харденбург, когато се движеха с колата по булевард де з'Италиен на път към Операта. Обаче Бранд беше повишен, станал бе важен млад офицер със самостоятелна квартира в Париж и сега сътрудничеса на едно армейско списание. Що се отнася до Харденбург — той се бе оказал дори по-лош, отколкото беше допуснал през дните на обучение. Останалите пък — те бяха истински свини и човек просто не можеше да се спаси от тях. Те благодаряха денонощно на бога, че се намират в Рен, а не пред Триполи или пред Киев; и всички спекулираха с французите и трупаха, купища пари, за да се осигурят срещу евентуална инфлация след войната. Как можеше човек да се сближи с подобни хора? Дезертъори и лихвари във военна униформа! Винаги когато възникваше опасност някой от тях да бъде изпратен на фронта, той пускаше в ход връзките си, подкупваше полковите писари и изобщо полагаше всички усилия да остане в тила. Християн служеше в една десетмилионна армия и все пак никога не се бе чувствал така самотен, както сега. Той реши да отиде през време на отпуската си във военното министерство в Берлин, да намери един свой познат полковник, с когото бе работил още преди Аншлуса, и да поиска да го преместят в някоя действаща част. Дори ако това би означавало да се откаже от офицерската школа.

Християн погледна часовника си. До момента на явяването му в канцеларията на ротата оставаха още двадесет минути. На отсрещната страна на улицата имаше някакво отворено кафене и той изведнъж изпита желание да пийне нещо.

Отваряйки вратата, видя на една маса четирима войници, които пиеха шампанско. Зачервените им лица показваха, че пият отдавна. Униформите им бяха раздърпани, а двама от тях не бяха бръснати. Шампанско! Шампанско, което сигурно не плащаха с войнишките си заплати. Навярно продаваха на врага крадено немско оръжие. Наистина французите не употребяваха още това оръжие, но кой можеше да каже какво ще се случи в бъдеще? Даже и французите

можеха да си възвърнат смелостта. „Армия от спекуланти на кожи, боеприпаси, нормандско сирене, вино и телешко месо! — помисли си Християн горчиво. — Останат ли още две години тука, по нищо няма да се различават от самите французи — освен, разбира се, по униформата.“ Да, това бе една жалка, но коварна победа на галския дух!

— Вермут! — обърна се Християн към собственика на кафенето, който го наблюдаваше тревожно иззад бара. — Не, по-добре един коняк.

Той се облегна на бара и втренчи поглед във войниците. Шампанското навярно беше отвратително. Бранд му беше казал, че французите слагат етикети от най-скъпи вина върху най-долнокачествени напитки. По този начин си отмъщаваха на германците, които не можеха да разберат измамата, проявяваха своя патриотизъм, като го съчетаваха с материалната облага.

Четиримата войници забелязаха, че Християн ги наблюдава и обхванати от известно смущение, побързаха да снишат гласове. Един от тях прокара виновно ръка по небръснатото си лице. Собственикът на заведението постави коняка пред Християн, който започна да пие на малки глътки, без да отклонява мрачния си студен поглед от войниците. Единият извади кесията си, за да поръча нова бутилка шампанско, и Християн видя, че е натъпкана с франкове. Боже мой, нима немската армия щурмуваше руските позиции заради такива мръсни бандити? Нима немските летци гинеха над Лондон заради тия жалки търговчета?

— Ей, ти! — извика Християн към войника с кесията. — Ела тука.

Човекът погледна смутено към другарите си, но те седяха притихнали, забили поглед в чашите си. Тогава той се надигна бавно и мушна кесията в джоба си.

— Мърдай по-живо! — извика Християн гневно. — Приблужи се!

Войникът пребледня и повлече крака към Християн.

— Така ли се стои? Застани мирно!

Изплашеният войник изопна тяло и замръзна на мястото си.

— Как се казваш? — рязко попита Християн.

— Редник Ханс Ройтер, господин подофицер — избъбри войникът.

Християн извади молив и листче хартия и записа.

— Част?

Ройтер преглътна с усилие.

— Сто четиридесет и седма пионерска дружина — отвърна той.

Християн отново записа.

— Следващият път, когато решиш да пиянстваш, редник Ройтер — каза той, — не забравяй да се обръснеш и да закопчаеш куртката си. И помни, че когато говориш на началника си, трябва да застанеш мирно. Ще съобщя за тебе, за да ти наложат дисциплинарно наказание.

— Слушам, господин подофицер.

— Свободен си.

Ройтер въздъхна облекчено и се върна при масата.

— И вие също — рязко извика Християн към останалите, — приведете в ред униформите си!

Войниците мълчаливо закопчаха куртките си.

Християн им обърна гръб и погледна собственика.

— Още един коняк, господин подофицер?

— Не.

Той допи коняка си, хвърли няколко монети на бара и излезе, без да погледне четиримата войници в ъгъла.

Харденбург седеше в канцеларията с фуражка и надянати ръкавици. Изпъчен, сякаш яхнал кон, той разглеждаше окачената на срещуположната стена карта на Русия. Тая карта, издадена от министерството на пропагандата, показваше фронтовите линии от миналия вторник и беше нашарена с победоносни черни и червени стрелки. Канцеларията се намираше в едно старо полицейско здание и в помещението се носеше дъх на минали дребни престъпления и на немити френски полицаи, който никакви усилия на чистоплътните немски войници не бяха успели да премахнат. На тавана светеше една-единствена лампа, въздухът беше задушен, защото затъмнените прозорци бяха затворени, и в спарената атмосфера сякаш все още витаеха духовете на всички ония дребни престъпници, които са били бити тука.

Влизайки в канцеларията, Християн забеляза до прозореца някакъв дребен, с неприятно лице човек в униформа на френската полиция, който пристъпваше нервно от крак на крак и от време на време поглеждаше към лейтенанта. Християн застана мирно и отдаде чест. „Не, не може да продължава вечно така — помисли си той. — Рано или късно с това ще трябва да се свърши!“

Харденбург не му обърна никакво внимание, но Християн познаваше вече добре командира си и беше сигурен, че е забелязал присъствието му. Затова остана неподвижен до вратата, втренчил поглед в лейтенанта.

Изведнъж той почувства, че мрази този човек повече от най-големите си врагове, повече, отколкото Чърчил и Сталин, повече, отколкото английските и руските танкисти и минохвъргачи.

Харденбург погледна часовника си.

— Аха — рече той, без да вдигне глава, — подофицерът се явява навреме.

— Тъй вярно, господин лейтенант.

Харденбург се приближи до покритата с книжа писмена маса и седна пред нея. После взе една папка и каза:

— Ето имената и снимките на тримата, които търсим. Миналия месец тия хора бяха призвани на работа в Германия, но досега не са се явили. Този господин... — той кимна леко и студено към французина в полицейска униформа — този господин твърди, че знае къде може да ги намерим.

— Тъй вярно, господин лейтенант — побърза да потвърди французинът. — Напълно вярно, господин лейтенант.

— Вземете наряд от пет души — продължи Харденбург, сякаш французинът не се намираше в стаята — и арестувайте тия хора. В двора чака камион с шофьор, а войниците са вече на местата си.

— Слушам, господин лейтенант.

— А вие — обърна се Харденбург към французина — излезте.

— Слушам, господин лейтенант — отвърна задъхан от усърдие човекът и побърза да излезе.

Харденбург се втренчи отново в картата на стената. В стаята беше толкова топло, че Християн започна да се поти. „В германската армия има хиляди лейтенанти — помисли си той, — а на мен се падна тъкмо Харденбург!“

— Свободно, Дистл! — рече Харденбург, без да откъсне очи от картата.

Християн пристъпи от крак на крак.

— Наред ли е всичко? — попита лейтенантът с тон, сякаш продължаваше разговор. — Взехте ли си всички отпускарски книжа?

— Да, господин лейтенант — отвърна Християн. „Ето сега — помисли той, — сега ще отмени отпуската ми! Това е просто нетърпимо.“

— На път към къщи вие ще се отбиете в Берлин, нали?

— Да, господин лейтенант.

Харденбург кимна, все още с очи към картата.

— Щастливец! Две седмици сред германци, далеч от тия свини! — Той кимна рязко с глава към мястото, дето преди минута беше стоял французинът. После добави горчиво: — От четири месеца правя опити да получа отпуска, но това се оказва невъзможно. Виждате ли, бил съм крайно необходим тука! — Харденбург почти се засмя. — Кажете, бихте ли могли да ми направите една услуга?

— Разбира се, господин лейтенант — отвърна веднага Християн и се изруга мислено, задето бе проявил такова усърдие.

Харденбург измъкна от джоба си връзка ключове, отвори едно от чекмеджетата на писалището, извади някакво грижливо завързано пакетче и внимателно заключи чекмеджето.

— Моята жена живее в Берлин. Ето адреса ѝ. — Харденбург подаде на Християн листче хартия. — Аз успях... да се сдобия с един чудесен дантелен шал. — Той чукна с пръсти по пакета. — Прекрасна черна брюкселска дантела. Жена ми много обича тия неща. Надявах се да ѝ го предам лично, но моята отпуска... — Той повдигна рамене и като поклати глава, добави: А пощата... Изглежда, всички крадци в Германия днес работят в пощенските служби. След войната — разгорещи се внезапно той — ще трябва да се проведе щателно обследване. Както и да е... мислех си, ако това няма да ви затрудни много... Жена ми е на две крачки от гарата...

— С удоволствие ще ви услужа — рече сдържано Християн.

— Благодаря. — Харденбург му подаде пакета. — Предайте на жена ми най-нежните ми поздрави. — Той се усмихна студено. — Може дори да ѝ кажете, че постоянно мисля за нея.

— Слушам, господин лейтенант.

— Чудесно. А сега за тия трима души. — Той чукна с пръсти лежащия пред него лист. — Зная, че мога да разчитам на вас.

— Разбира се, господин лейтенант.

— Получих указание, че занаят в подобни случаи можем да проявяваме малко повече строгост. Като назиждане за останалите. Нищо сериозно, нали разбирате — малко дрънкане на оръжие, малко по-остър език, някой друг плесник с опакото на ръката...

— Разбирам, господин лейтенант — отвърна Християн, опипвайки машинално, мекия пакет, който държеше внимателно в ръка.

— Това е всичко, подофицер. — Харденбург се обърна отново към картата. — Желая ви да прекарате добре времето си в Берлин.

— Благодаря, господин лейтенант. — Християн отдаде чест. — Хайл Хитлер!

Но Харденбург мислено се движеше вече с танковете по вълнообразните равнини към Смоленск и едва повдигна ръка. Християн излезе, като натъпка дантеления шал в джоба на куртката си и закопча всичките копчета, да не би пакетът да падне.

Първите двама французи от списъка се бяха укрили в един изоставен гараж. При вида на въоръжените войници те се усмихнаха уплашено и не оказаха никаква съпротива.

Вторият адрес, на който го заведе френският полицай, се намираше в един от крайните квартали. В къщата миришеше на канализация и чесън. Момчето, което войниците измъкнаха от леглото, се беше притиснало отчаяно в майка си и двамата избухнаха сега в истеричен плач. Жената ухапа един от войниците и той с удар в корема я повали на земята. До масата седеше някакъв старец, който плачеше, хванал главата си с ръце. Изобщо цялата сцена беше крайно неприятна. В същата квартира войниците откриха в гардероба един човек, който беше, както се стори на Християн, евреин. Документите му се оказаха пресрочени, а самият той беше така уплашен, че просто не можеше да отговаря на въпросите. В началото Християн реши да го остави на мира. В края на краищата от него се искаше да арестува тримата младежи, а не да задържа всички подозрителни лица; ако се оказеше, че този човек е наистина евреин, щяха да го изпратят в

концентрационен лагер, където навярно щяха да го ликвидират. Обаче френският полицаи не изпускаше Християн от очи и шепнеше упорито: „Juif, juif!“^[15]. Тоя тип сигурно щеше да съобщи всичко на Харденбург, който навярно щеше да лиши Християн от отпуски и да го обвини в неизпълнение на служебния дълг.

— Ще трябва да дойдете и вие — обърна се Християн колкото можеше по-меко към евреина.

Човекът бе напълно облечен и очевидно бе спал даже с обувци, готов да избяга и да се укрие при най-малка тревога. Той огледа с блуждаещ израз стаята, спря очи на жената на пода, която стенеше с ръце върху корема си, на старика, който плачеше приведен на масата, и на разпятието над бюрото, сякаш се прощаваше с последното си убежище и знаеше, че смъртта го дебне вече зад вратата. Накрая се опита да каже нещо, но само раздвижи побелелите си устни и от тях не излезе никакъв звук.

Християн предаде с чувство на облекчение арестантите на дежурния офицер в полицейската казарма и седна до масата на Харденбург, за да напише рапорта си. Задачата не се бе оказала толкова трудна — беше му отнела само малко повече от три часа. Когато дописваше рапорта си, някъде от дъното на зданието долетя силен писък. „Варвари! — помисли си Християн намръщен. — Щом човек стане полицаи, се превръща в садист.“ Той реши да отиде да прекрати изтезанието и дори стана от стола си, но се разколеба. Може би присъстваше някой офицер, който можеше да го обвини, че се меси в неща, които не го засягат.

Християн остави рапорта на масата на Харденбург, за да може лейтенантът да го види още щом пристигне сутринта, и излезе от зданието. Беше чудесна есенна нощ и на небето, високо над сградите, светеха ярки звезди. Нощем градът изглеждаше още по-хубав, а осветеният от луната, голям и правилно очертан, пуст в тоя час площад пред кметството беше дори красив. „Всъщност тук не е толкова лошо — мислеше си Християн, докато крачеше бавно по паважа. — Можех да попадна и в много по-лоши места.“

Недалеч от крайбрежния булевард сви в една уличка и позвъни в дома на Корин. Портиерката, сънлива и мръсна, отвори вратата, мърморейки нещо, но като го видя, почтително млъкна.

Християн изкачи скърцащите стъпала на старата стълба и почука. Вратата се отвори веднага, сякаш Корин не си беше легнала и го очакваше. Тя го целуна импулсивно. Беше с полупрозрачна нощница и привличайки я към себе си, Християн почувства едрото ѝ тяло, още топло от леглото.

Корин бе съпруга на френски капрал, който бе паднал в плен през 1940 година при Мец и сега се намираше в трудов лагер някъде край Кьонигсберг. Тя беше едра жена с боядисана коса, сплетена на дебели плитки. Преди седем месеца, когато се бе запознал с нея в едно кафене, тя му се беше сторила чувствена и необикновено привлекателна. Всъщност Корин се бе оказала съвсем обикновена жена — привързана, добродушна и не особено страстна, и Християн, легнал до нея в огромното легло на френския капрал, понякога си казваше, че не е заслужавало да дойде чак във Франция за такава любовница. В Бавария и Тирол навярно имаше пет милиона такива дебели, с корава плът и муден темперамент селянки. Прочутите францужойки — остроумните, живи момичета, споменът за които ускоряваше пулса на всеки мъж, обикалял блестящите улици на Париж и френските градове на юг, — сякаш се бяха изплъзнали до едно от ръцете на Християн. „Да — помисли си той, като се отпусна в тежкото гравирано орехово кресло в спалнята на Корин и събу обувката си, — изглежда, че тия жени са определени само за офицери!“ Спомни си с яд за своята молба да бъде приет в офицерската школа, която навярно лежеше загубена някъде в канцеларските дебри на бюрократичната армейска машина, и едва успя да прикрие гримасата на отвращение, докато наблюдаваше как Корин се настанява прозаично, като отдавна омъжена жена, в леглото. Той загаси лампата и се почувства малко по-добре. После отвори прозореца, макар че Корин, както всички французи, изпитваше ужас от хладния нощен въздух. Легна до нея. В същия миг далече някъде в потъмнялото небе се разнесе глухото бръмчене на мотори.

— Cheri^[16]... — продума Корин.

— Шшт! — прекъсна я той. — Слушай!

Двамата се заслушаха в звука на самолетите, които се връщаха от набразденото от прожектори небе над Лондон, от студените и мрачни небесни простори над Англия, от битката с балонните баражи, с нощните изстребители и експлодиращите шрапнели. Корин постави

върху него тежката си ръка. Християн почувства, че е готов да зариде както в кинотеатъра, когато бе видял как войникът пада на руска земя.

Корин стана първа и приготви закуската — хубав бял хляб, който Християн беше донесъл от армейската лавка, и рядко черно кафе, което той изпи с кисела гримаса в полутъмната кухня. Сънлива, раздърпана и с разрошена коса, Корин се движеше из кухнята и сервираше на любимия си с неочаквана за пълнотата ѝ сръчност и лекота. Най-после тя седна на масата срещу него и през разтворения ѝ пеньоар той видя загрубялата бледа кожа на тялото ѝ.

— Cheri! — каза Корин, сърбайки шумно кафето си, — ти няма да ме забравиш в Германия, нали?

— Не.

— И ще се върнеш след три седмици, нали?

— Да.

— Сигурно?

— Да, сигурно.

— И ще ми донесеш нещичко от Берлин, нали? — опита се да кокетничи непохватно тя.

— Да, ще ти донеса нещичко.

Лицето на Корин се разля в широка усмивка. Всъщност тя винаги искаше нещо — рокли, месо от черната борса, чорапи, парфюми, някой и друг франк за нова тапицерия на канапето... „Когато капралът се върнеш Германия — мислеше си злобно Християн, — ще открие, че жена му е обзаведена с всичко. А като отвори шкафовете, сигурно ще пожелае да ѝ зададе някой и друг неудобен въпрос!“

— Cheri — продължи Корин, като дъвчеше енергично и равномерно натопения в кафето хляб, — уговорих с моя девер да се срещне с тебе, когато се върнеш.

— Какво значи това? — Християн я погледна озадачено.

— Но аз вече съм ти разправяла за него. Става дума за брата на мъжа ми — тоя с чифлика. Мляко, яйца, сирене — нали знаеш. Той получи от един посредник в града много хубаво предложение и може да направи цяло състояние, ако войната се затегне.

— Браво! Радвам се, че работите на семейството ти процъфтяват.

— Cheri... — Корин го погледна укорно. — Не бъди толкова лош. Работата не е така проста.

— Какво иска деверът ти от мене?

— Въпросът е как да се внесат продуктите в града — отвърна Корин, сякаш се оправдаваше за нещо. — Ти сам знаеш — патрули по шосетата и входовете на града, проверки дали стоката не подлежи на реквизиране. Въобще, нали разбираш...

— Е, после?

— Деверът ми ме попита дали познавам някой немски офицер...

— Аз не съм офицер.

— Той смята, че и подофицер може да свърши това — изобщо някой, който би бил в състояние да вземе пропуск, три пъти седмично да посреща камиона му и да влиза заедно с него вечер в самия град. — Корин стана, заобиколи масата и започна да го гали по косата. Християн трепна леко, уверен, че тя е забравила да изтрие ръцете си от маслото. — Деверът ми е готов да дели печалбата наравно — продължи Корин, като се умилкваше около него. — А по-късно, ако успееш да доставиш бензин и той може да използва още два камиона, ти направо ще забогатееш. Всички вършат това. И твоят лейтенант...

— Зная за моя лейтенант — прекъсна я Християн.

„Боже мой — помисли си той, — съпругът на тая жена гние в лагера, а брат му иска да търгува с един немец, който е любовник на снаха му! Ето какви прелести крие семейният живот във Франция.“

— В сделките, cheri, човек трябва да бъде практичен — продължи Корин, обвивайки ръце около врата му.

— Кажи на твоя отвратителен девер — извика Християн, — че аз съм войник, а не черноборсов спекулант.

Корин отпусна ръце.

— Cheri — рече тя студено, — мисля, че не е нужно да обиждаш хората. И другите са войници, но това не им пречи да трупат пари.

— Аз не принадлежа към тия други — изкрещя Християн.

— Струва ми се — разплака се Корин, — че ти не ме обичаш вече.

— О, боже мой! — Християн навлече куртката и грабна шапката си. После дръпна рязко вратата и излезе.

Вън се зазоряваше и хладният чист въздух му подежда успокоително. Все пак той беше прекарал приятно у Корин, а не всеки

от другарите му имаше такава възможност. „Добре — реши Християн, — тая работа може да почака, докато се върна от Германия.“

Той тръгна надолу по улицата. Не си беше доспал, но радостното вълнение при мисълта, че в седем часа ще бъде във влака на път към дома, се усилваше с всяка измината минута.

Берлин блестеше под лъчите на есенното слънце. Общо взето, Християн не обичаше много този град, но днес, когато излезе от гарата с пътната си чанта в ръка, откри, че по улиците царува някаква особена атмосфера на сплотеност и самоувереност, че униформите и дори цивилните костюми изглеждат особено спретнати и блестящи и че лицата на хората изразяват енергия и задоволство; всички тия неща контрастираха приятно със сивотата и скуката на френските градове, дето той беше живял през последната година.

Християн извади от джоба си листчето с адреса на фрау Харденбург и неочаквано се сети, че бе забравил да докладва за небръснатия редник. Нищо, щеше да стори това, когато се върне.

Той се подвоуми дали най-напред да си намери стая в хотел, или да занесе веднага пакетчето на съпругата на Харденбург. Накрая реши първо да изпълни поръчението на лейтенанта, а после цели две седмици да бъде напълно свободен, без всички ония задължения, с които бе свързан животът в Рен. Той закрачи по слънчевите улици, обмисляйки лениво програмата си за следните четиринадесет дни. Преди всичко концерти и театри. Имаше специални бюра, където войниците получаваха безплатни билети — човек трябваше да пести парите си! Жалко, че сезонът не беше още за ски, иначе би се забавлявал чудесно. Но Християн не се бе решил да отложи отпуската си. Отдавна вече бе научил, че в армията всяко отлагане представлява загуба и че онзи, който забави своята отпуска, обикновено никога не я получава.

Харденбургови живееха в нова, внушителна на вид сграда. При входа стоеше портиер в униформа, а вестибюлът беше постлан с дебели килими. Докато чакаше асансьора, Християн с изненада се питаше как може жената на един обикновен лейтенант да живее така разкошно.

Асансьорът спря на четвъртия етаж и Християн позвъни на съответния апартамент. Вратата се отвори и пред него се появи някаква руса жена с разпилени коси, сякаш току-що бе станала от леглото.

— Да? — рече тя със сух и неприязнен глас. — Какво желаете?

— Аз съм подофицер Дистл от ротата на лейтенант Харденбург — каза Християн и си помисли: „Хубаво се живее, когато човек става в единадесет сутринта!“

— Така ли? — рече предпазливо жената, без да отвори напълно вратата. Беше облечена в тъмночервен тигелиран пеньоар; с нетърпеливи грациозни движения тя отхвърли назад косата си, която непрестанно падаше върху очите ѝ. „Бива си я женичката на лейтенанта!“ — помисли си неволно Християн.

— Току-що пристигам в отпуска — рече той бавно, за да може да я разгледа по-добре. Фрау Харденбург беше висока жена, с гъвкава талия и пълен бюст, който се очертаваше ясно дори под пеньоара. — Лейтенантът ме помоли да ви предам един подарък от него.

За момент жената остана мълчалива, като го разглеждаше замислено. Тя имаше големи, хубаво оформени сиви очи, чийто поглед — по мнението на Християн — беше прекалено изпитателен и пресметлив. Накрая фрау Харденбург реши да се усмихне.

— Така, значи! — възкликна тя с топъл и любезен глас. — Сега вече знам кой сте. Мъжът със сериозното лице върху стъпалата на Операта.

— Какво? — рече Християн объркан.

— Не помните ли снимката, която сте направили в деня на падането на Париж?

— Ах, да — сети се Християн и се усмихна.

— Влезте, влезте. — Тя го улови за ръката и го притегли леко. — Внесете куфара си. Много мило, че идете да ме посетите. Влезте...

В голямата дневна стая с огромен с кристално стъкло прозорец, от който се виждаха съседните покриви, цареше страшен безпорядък. На пода се търкаляха бутилки, чаши и угарки от пури и цигари, на масата лежеше счупена винена чаша, а по столовете бяха разхвърляни всевъзможни части от дамски тоалет. Фрау Харденбург огледа стаята и поклати печално глава.

— Господи, какъв ужас, нали? Но днес човек просто няма възможност да държи прислужничка. — Тя премести от една маса на

друга някаква бутилка и изсипа в камината пепелника. После отново огледа всичко, възкликна отчаяно: „Не, не мога! Просто не мога!“ — и се отпусна в едно дълбоко кресло протягайки дългите си голи крака в червени кожени домашни пантофки с високи токове.

— Седнете, подофицер — покани го фрау Харденбург, — и не обръщайте внимание на тоя хаос. Утешавам се с мисълта, че за всичко е виновна тая война — засмя се тя. — След войната ще живея съвсем иначе. Ще стана образцова домакиня и всяка дреболия ще има своето място. Засега обаче... — тя махна с ръка — важното е да оцелеем. Хайде, разправете ми нещо за лейтенанта.

— Какво да ви кажа — започна Християн, като се мъчеше да си спомни нещо по-хубаво или забавно във връзка с Харденбург, без, разбира се, да го издаде, че има две любовници в Рен и че е един от най-големите спекуланти в целия Бретан. — Лейтенантът е много недоволен от... но вие сигурно знаете това...

— Ах, как забравих! — възбудено възкликна фрау Харденбург и се наведе към Християн с оживено лице. — Подаръкът! Къде е подаръкът ми?

Християн се засмя малко смутено и отиде до куфара си, чувствайки върху себе си изпитателните очи на фрау Харденбург. После се обърна отново към нея, обаче тя продължи да го наблюдава с откровен и настойчив поглед, който още повече го смути. Той се приближи до нея и ѝ подаде пакета, но тя дори не го погледна, втренчила студени очи в лицето на гостенина си, със загадъчна усмивка на устните. „Прилича на индианка — помисли си Християн, — истинска дива индианка!“

— Благодаря — рече фрау Харденбург най-после и обръщайки се, с бързи нервни движения на дългите си пръсти с лакирани нокти разкъса смачканата кафява обвивка на пакета. — О, дантелен шал — продума тя равнодушно. — От коя вдовица го е задигнал?

— Какво?

Фрау Харденбург се разсмя и докосна Християн по рамото, сякаш за да се извини.

— Нищо — рече тя. — Не желая да подронвам авторитета на съпруга си в очите на неговите подчинени. — После сложи на главата си черния шал, чиито меки дипли подхождаха чудесно на гладката ѝ светла коса.

— Отива ли ми? — попита тя, наклонявайки глава към него. Християн беше достатъчно опитен, за да схване правилно изрази на лицето ѝ. Пристъпи към нея, тя вдигна ръце и той я целуна.

След момент фрау Харденбург се отдръпна, обърна се и се отправи към спалнята, без да сваля шала, който се спускаше по гърба ѝ чак до гъвкавата ѝ талия.

„Няма никакво съмнение — помисли си Християн, докато я следваше бавно, — че тая ще бъде по-интересна от Корин.“

Леглото беше разхвърляно. На земята се търкаляха две чаши, а на стената висеше една комична картина: гол овчар, който се люби на някакъв хълм с мускулеста овчарка. Фрау Харденбург се оказа по-добра от Корин, по-добра от всички други жени, с които бе имал връзки; по-добра от американските студентки, които идваха в Австрия, за да се пързаят на ски; по-добра от английските лейди, които се измъкваха тайно от хотела, след като съпрузите им заспят, по-добра от пълногърдите девственици от неговата младост, по-добра от нощните проститутки из парижките кафенета; по-добра изобщо, отколкото си бе представял, че може да бъде която и да било жена. „Бих искал — с мрачна ирония си помисли Християн, — бих искал отнякъде да ме види лейтенантът!“

Уморени и наситени, те се отпуснаха един до друг на леглото, загледани в своите осветени от обедната светлина тела.

— Очаквах те да дойдеш още от деня, в който те видях на оная снимка — рече фрау Харденбург. После се обърна и придърпа полупразната бутилка. — В банята има чисти чаши — добави тя.

Християн стана. В банята миришеше силно на тоалетен сапун, а на пода лежеше купчина непрано розово бельо. Той взе чашите ѝ се върна при жената.

— А сега иди до вратата и се приближи бавно — рече фрау Харденбург.

Неловко усмихнат, Християн се върна до вратата на банята все още с чашите в ръце и тръгна обратно по дебелия килим, внезапно смутен от изпитателния поглед на жената.

— В Берлин има толкова много тлъсти стари полковници — каза тя, — че аз вече забравих как изглежда истинският мъж.

Фрау Харденбург вдигна бутилката и добави:

— Водка. Един приятел ми донесе три бутилки от Полша.

Християн седна на ръба на леглото и вдигна чашите, тя ги напълни и остави отворената бутилка на пода. Силният алкохол опари гърлото му. Жената пресуши чашата си на един дъх.

— Ето, сега се съживихме — рече фрау Харденбург, като се наведе пак за бутилката и мълчаливо напълни чашите. — Много време ти беше необходимо, докато стигнеш в Берлин — добави тя, чукайки се с Християн.

— Ако знаех какво ще се случи, сигурно щях да побързам — усмихнато отвърна той.

Те пиха отново. Жената хвърли чашата си на пода, протегна ръце и го привлече към себе си.

— След един час трябва да изляза — продума тя.

По-късно двамата допиха бутилката, както лежаха, и Християн стана, за да вземе нова от бюфета, който беше пълен с всевъзможни напитки: водка от Полша и Русия, уиски, взето от англичаните през 1940 година, шампанско, коняци и бургундски вина в оплетени със слама шишета, сливовица от Унгария, аквавита, шартрьоз и шери-бренди, бенедиктин и бяло бордо. Той отвори новата бутилка и я сложи на пода, близо до ръката ѝ. Тя го изгледа с полупокорен, полуненавистен поглед.

„Очите ѝ — ето кое най-много вълнува у тая жена — реши Християн внезапно, като се отпусна на леглото до нея. — Най-последно войната донесе и на мен нещо възбудително.“

— Колко време смяташ да останеш тука? — попита фрау Харденбург с плътния си глас.

— В леглото?

— Не, в Берлин, подофицер — засмя се тя.

— Аз... — започна Християн и млъкна. Искеше да ѝ каже, че възнамерява да остане една седмица и после да отиде за седем дни вкъщи в Австрия, но се поколеба и добави: — Две седмици.

— Добре — продума замечтано жената, — но не съвсем добре. — Тя прокара нежно ръка по лицето му. — Бих могла да поговоря с някои приятели от военното министерство. Смятам, че няма да е зле да те приведат в Берлин. Ти какво ще кажеш?

— Мисля — отвърна бавно Християн, — че това е блестяща идея.

— А сега да пийнем по още една чаша. Ако не беше войната...
— рече тя с лек смях, докато пълнеше чашата му — ако не беше войната, нямаше да зная какво е това водка... Тая нощ, след дванадесет. Можеш ли?

— Да.

— Нали нямаш друга приятелка в Берлин?

— Не, изобщо нямам друга приятелка.

— Бедният ми подофицер! Бедният ми лъжец! А аз имам един лейтенант в Лайпциг, един полковник в Либия, един капитан в Абвил и друг в Прага, един майор в Атина и един бригаден генерал в Украйна. В тая сметка, разбира се, не влиза мъжът ми — лейтенантът в Рен, който има малко странни вкусове.

— Да, зная.

— Всъщност и аз имам малко странен вкус. Но по това ще говорим друг път. Ти... ти си напълно нормален. Ти си жизнен, простодушен и жизнен. Ти си отзивчив. С обещаващи заложи и отзивчив. И така, след полунощ.

— Да.

— Тая война... Тя разпръсна всичките ми приятели. Ти си първият подофицер, с когото се сближавам от началото на войната. Не се ли гордееш с това?

— Не ме разсмивай.

Фрау Харденбург се изкикоти.

— Тая вечер излизам с един полковник, който ми е донесъл самурено палто от Русия. Представяш ли си как би се изненадал, ако реша да му кажа, че вкъщи ме чака един малък подофицер?

— По-добре не му казвай.

— Само ще, му намекна. Нищо друго. Само един мъничък намек. Разбира се, след като облека палтото. Просто един мръсен малък намек. Мисля, че ще трябва да те направя лейтенант. Такъв способен млад човек!... — Тя се закикоти отново. — Я виж, ти се смееш? А аз мога да го направя, и то съвсем лесно. Да пием за лейтенант Дистл!

Двамата вдигнаха чашите си за лейтенант Дистл.

— Какво смяташ да правиш днес? — заинтересува се тя.

— Нищо особено — отвърна Християн. — Ще се поразходя и ще чакам полунощ.

— Загубено време. По-добре иди ми купи някакъв малък подарък. — Фрау Харденбург стана, взе шала от масата и го сложи на главата си. — Една карфица — добави тя, придържайки шала под брадичката си, — една малка брошка за тука няма да е никак лошо, нали?

— Да.

— На ъгъла на Тауенцинщрасе и Курфюрстендам има едно чудесно магазинче. Там продават гранатови карфици. Да, иди да ги видиш.

— Непременно.

— Браво! — Тя се приближи усмихнато с гъвкавата си походка до леглото, отпусна се на коляно и го целуна по врата, като зашепна: — Много, много мило беше от страна на лейтенанта да ми прати тоя дантелен шал. Ще му пиша, че ми е предаден в пълна изправност.

Християн отиде в магазина на Тауенцинщрасе и купи една малка гранатова брошка. Задържа я в ръката си, стараейки се да си представи как би изглеждала на врата на фрау Харденбург, и се усмихна при мисълта, че не знае дори малкото име на тая жена. Брошката струваше двеста и четиридесет марки, но той можеше да икономиса от другите си разноски. Недалеч от гарата намери един малък евтин пансион и остави там куфара си. Пансионът беше мръсен и натъпкан с войници, но той не смяташе да прекара дълго време в него.

На майка си Християн телеграфира, че не ще може да се върне вкъщи и я помоли да му прати двеста марки. Откакто бе навършил шестнадесет години, за първи път се обръщаше към нея за пари, но знаеше, че тая година семейството му е добре материално и сумата няма да ги обременява.

Християн се върна в пансиона и се опита да поспя, но напразно. Въображението му непрекъснато се връщаше към събитията от сутринта и гонеше съня от очите му. Той стана, преоблече се, обръсна се и излезе. Часовникът показваше пет и половина, а вън все още беше светло. Вървеше бавно по Фридрихщрасе и с доволна усмивка се заслушваше в шумната немска реч, която долиташе до ушите му от всички страни. Тук-там по ъглите на улицата го сподиряха проститутки, но той само леко поклащаше глава. Правеше му впечатление, че тия жени са облечени много добре — в елегантни

палта, обшити с истински кожи. „Победата над Франция се е отразила благотворно поне на тая професия!“ — помисли си той.

Разхождайки се с удоволствие така, сред тълпата, Християн се чувстваше по-уверен от всякога, че Германия ще спечели войната. Някогашният сив и унил Берлин му се струваше сега особено весел, оживен и непобедим. „Улиците на Лондон и на Москва сигурно изглеждат съвсем други днес — помисли си той. — Да, войниците би трябвало да прекарват отпуските си в Берлин: това ще окаже благотворно влияние на цялата армия. Разбира се — при тая мисъл Християн неволно се усмихна, — още по-добре ще бъде, ако всеки отпускар получи по една фрау Харденбург и половин бутилка водка, макар че това ще създаде нови грижи на интендантските части.“

Християн купи вестник и влезе в някакво кафене, за да изпие чаша бира.

Докато четеше вестника, в ушите му сякаш загърмя тържествена духовна музика. Страниците бяха пълни с победоносни съобщения за пленяване на хиляди руснаци, за немски роти, разбили цели дружини на северния фронт, за набези на бронирани части, които — без връзка с ядрото на армията — по цели седмици громили неприятелския тил. Той прочете и статията на някакъв запасен генерал-майор, който правеше внимателен анализ на положението и предупреждаваше срещу прекален оптимизъм. Русия няма да капитулира по-рано от три месеца — пишеше генералът — и необоснованите слухове за предстоящ разгром могат само да нанесат вреда на морала на фронта и в тила... В уводната статия пък се отправяше предупреждение към Турция и Съединените щати и самоуверено се твърдеше, че американците няма да позволят да бъдат въвлечени във войната, защото разбират прекрасно, че тя не ги засяга. Християн прегледа всичко набързо, като четеше само първия ред на всеки абзац. Сега беше в отпуска и през следните две седмици не желаше да мисли за подобни неща.

Той пиеше с удоволствие бирата си (макар че, честно казано, тя му се струваше малко водниста), обхванат от приятна умора, и от време на време вдигаше очи от вестника, за да хвърли поглед към веселите двойки около него. До една маса седеше хубава девойка с военен летец с две златни нашивки на гърдите. Християн почувства краткотрайна завист. Колко ли по-приятни са и отпуската, и това

кафене за човек, стъпил на твърда земя след ожесточен въздушен бой, отколкото са за самия него, оставил зад себе си само полицейските казарми, двойното легло на Корин, жената на френския капрал, и хапливия език на лейтенант Харденбург! „Трябва да поговоря с полковник Майстер във военното министерство — каза си Християн, без особена увереност впрочем, че ще изпълни решението си. — Ще го помоля да ме преведат на Източния фронт. Да, да, ще отида при него след няколко дни, когато обстановката се поизясни.“

Християн разгърна вестника на страницата с музикалните вести. Тая вечер щяха да се състоят четири концерта и той с някаква тъжна радост откри, че на единия ще се изпълни квинтет за кларинет от Моцарт. „Ето къде ще отида — реши Християн. — Това е най-добрият начин да прекарам времето до полунощ.“

Портиерът във вестибюла на къщата, в която живееха Харденбургови, му съобщи:

— Господжата не се е върнала още, но ми нареди да ви пусна.

Качиха се в асансьора, и двамата със сериозни и невъзмутими лица. Портиерът отвори вратата със собствения си ключ и каза делово:

— Лека нощ, господин подофицер.

Християн влезе бавно. Завесите бяха спуснати и лампата запалена. След неговото излизане стаята беше разтребена и сега имаше много приятен вид. „Гледайки Харденбург — размишляваше Християн, — човек просто не би допуснал, че може да живее в такава квартира! На характер като неговия много повече подхождат стари и тъмни мебели, твърди столове, кадифе и полиран орех.“

Той седна на кушетката. Чувстваше се уморен. Музиката го бе отегчила, а в претъпканата зала беше горещо и задушно и след първите приятни минути го налегна сън, от който едва успя да се отърси. Изпълнението му се стори скучно и вяло и докато слушаше разсеяно, пред очите му почти непрекъснато се мяркаше стройното тяло на фрау Харденбург. Християн се изтегна с наслада на кушетката и почти веднага заспа.

Събудиха го някакви гласове. Той отвори очи и примига на ярката светлина. До кушетката стояха фрау Харденбург и една непозната жена, които го гледаха усмихнато.

— Горкият ми уморен подофицер! — рече фрау Харденбург и се наведе да го целуне. Беше облечена с тежко кожено палто, а дъхът ѝ миришеше силно на алкохол. Разширените ѝ потъмнели зеници показваха, че е пияна, но въпреки това тя се владееше сравнително добре. — Мили, доведох една приятелка — добави Харденбург и като приседна, опря главата си до неговата. — Елоиза, това е подофицер Дистл.

Елоиза му се усмихна. Нейните очи също блестяха с някаква неопределена и странна светлина. Без да сваля палтото си, тя неочаквано се отпусна в едно голямо кресло.

— Елоиза живее много далече и тая нощ няма да се прибира къщи — обясни фрау Харденбург. — Ще спи тук, при нас. Сигурна съм, че ще се харесате. Елоиза знае всичко за тебе. — Тя се изправи и вдигна ръце; меките широки ръкави на палтото се свлякоха назад към лактите ѝ. — Как намираш подаръка? — попита тя. — Чудесен е, нали?

— Прекрасен — съгласи се Християн и седна на кушетката, обхванат от смущение. Той просто не можеше да откъсне очи от изтегнатата в креслото Елоиза. Тя също беше русокоса, но по-пълна и с по-мека плът.

— Здравей, подофицер — рече Елоиза. — Мой хубавичък подофицер!

Християн потърка очи. „По-добре е да се махам оттука — помисли си той. — Това място не е за мене!“

— Просто не би могъл да си представиш колко усилия трябваше да положи, за да попреча на полковника да влезе тука — каза фрау Харденбург и се закикоти.

— При следното му връщане от Русия и аз ще получа кожено палто — обади се Елоиза.

— Колко е часът? — попита Християн.

— Два... три — отвърна фрау Харденбург.

— Четири — рече Елоиза, поглеждайки часовника си. — Време е за сън.

— Аз мисля... — предпазливо каза Християн — мисля, че е по-добре да си вървя.

— Подофицер!... — Фрау Харденбург го погледна с укор и го прегърна. Меката кожа на палтото ѝ погъделичка приятно врата му. —

Ти не можеш да постъпиш така с нас, особено след неприятностите, които имахме с полковника! Той ще те направи лейтенант.

— Майор! — обади се Елоиза. — Струва ми се, че обеща да го направи майор.

— Не, само лейтенант — поправи я със сериозен израз фрау Харденбург. — При това ще те командирова към генералния щаб. Всичко е уредено.

— Полковникът е луд по Гретхен — добави Елоиза. — Готов е на всичко за нея.

„Гретхен! — повтори си мислено Християн. Значи, така се казва.“

— А сега трябва да пийнем — заяви Гретхен. — Мили, днес ние сме само на коняк. Ти знаеш къде е бюфетът.

Фрау Харденбург беше сякаш изведнъж изтрезняла и говореше вече съвсем спокойно и разумно. Тя отметна косата, която бе паднала над очите ѝ, и застана в средата на стаята, като че ли още по-висока в разкошното си палто и белия вечерен тоалет. Християн просто не можеше да откъсне жадния си поглед от нея.

— Така... — усмихна се Гретхен и докосна небрежно с върха на пръстите си устните му. — Точно така трябва да се гледа една жена! Донеси коняка, мили.

„Добре, ще пийна една чаша“ — реши Християн и се отправи към стаята, в която се намираше шкафът с напитките.

Ярката светлина го събуди и той отвори очи. Слънцето вече струеше в стаята през големия прозорец. Християн обърна бавно глава и откри, че е самичък в разхвърляното легло. Въздухът бе наситен с дъх на парфюм, който дразнеше гърлото му; болеше го глава и чувстваше жажда. В размътения му мозък започнаха да изникват откъслечни картини от изтеклата нощ. Християн направи болезнена гримаса и отново затвори очи. Беше чувал истории за такива жени и за разпуснатия живот в Берлин след края на предишната война, но съвсем друго е, когато човек участва лично в подобни оргии.

Вратата на банята се отвори и влезе Гретхен. Беше вече напълно облечена. Носеше черен костюм, а косата ѝ бе превързана с черна панделка, като на момиче. Очите ѝ блестяха и под ярката утринна светлина тя изглеждаше съвсем свежа и бодра. Гретхен се приближи усмихнато и седна на леглото.

— Добро утро — поздрави го тя със сдържана любезност.

— Здравсти... — Християн си наложи да се усмихне. Блестящата свежест на Гретхен го караше да се чувства неудобно и някак си мръсен. — Къде е другата дама?

— Елоиза? — Гретхен го погали разсеяно по ръката. — Отиде на работа. Във всеки случай ти ѝ допадаш.

„Да, допадам ѝ! — помисли си мрачно Християн, — но и ти ѝ допадаш. На нея ще ѝ допаднат всички мъже и жени, всички зверове, върху които би могла да сложи ръка.“

— А ти за къде си се облякла така? — поиска да узнае той.

— И аз отивам на работа. Нима допусках, че мога да безделнича в разгара на войната? — засмя се дяволито тя.

— Къде работиш?

— В министерството на пропагандата. — По лицето на Гретхен се изписа сериозно и строго изражение, каквото Християн виждаше за първи път у нея. — В отдела за работа с жените.

Християн неволно примига.

— И какво правиш там?

— О, пиша речи, говоря по радиото — обясни Гретхен. — Сега например провеждаме една кампания. Много германки — ти би останал изненадан, ако знаеш колко поддържат интимни връзки с чужденци.

— Какви чужденци? — учудено попита Християн.

— Тия, които вземаме за работа във фабриките, във фермите. Наистина, аз не бива да говоря на тая тема, особено с войници...

— Нищо, нищо — усмихна се Християн. — Аз не се заблуждавам по този въпрос.

— Но слуховете стигат до ушите на армията и това се отразява зле върху морала на войниците. — Гретхен говореше като някаква малка добра ученичка, която разправя назубрения си урок. — По този въпрос получаваме дълги поверителни доклади от Розенберг. Да, проблемът е много сериозен.

— Но какво говориш на жените? — Християн изпитваше искрен интерес към тая нова част от дейността на Гретхен.

— О, обикновените неща — вдигна тя рамене. — Нищо ново... Чистотата на немската кръв... Теорията за расовите особености... Мястото на поляците, унгарците и руснаците в европейската

история... Затрудненията настъпват, когато трябва да говорим за французите. Момичетата изпитват особена слабост към тях.

— И какво им разправяте за французите?

— Даваме статистики за разпространението на сифилиса в Париж и други подобни неща.

— Имате ли резултати?

— Не особени — усмихна се Гретхен.

— Каква ти е програмата днес?

— Днес имам радиобеседа с някаква жена, която наскоро е родила десетото си бебе. През време на предаването един генерал ще ѝ връчи награда. — Гретхен погледна часовника си и стана. — Трябва да вървя.

— Ще се видим ли довечера?

— Съжалявам, мили — отвърна Гретхен, оправяйки с опитна ръка косата си пред огледалото, — но тая вечер съм много заета.

— Опитай се да се освободиш — рече умолително Християн и веднага се ядоса, задето проявяваше такава слабост.

— Не мога, мили. Трябва да се видя с един стар приятел — един полковник, който току-що се е върнал от Африка. Ще му бъде много мъчно, ако му откажа.

— По-късно тогава. След като се разделиш с него...

— Невъзможно — отривисто рече Гретхен. — Отиваме на една голяма забава и ще останем до късно.

— Тогава утре?

Гретхен го изгледа внимателно и се усмихна.

— Ти имаш голямо желание, нали?

— Да — призна той.

— Доволен ли си от миналата нощ? — Тя застана отново пред огледалото и се зае да довърши прическата си.

— Много.

— Ти си толкова мил! Каква хубава брошка ми подари! — Тя се приближи до него, наведе се и леко го целуна. — Да, брошката не е никак лоша, но в този магазин продават чудесни обици, които подходжат много към нея...

— Ще ги получиш — каза студено Християн, като изпитваше презрение към себе си за този явен подкуп. — Утре вечер.

Гретхен докосна устните му с върха на пръстите си, както обичаше да прави.

— Ти наистина си много мил човек.

Християн изпита желание да я прегърне и привлече към себе си, но се опомни и се въздържа.

— Да доведе ли Елоиза? — добави усмихнато тя.

Християн притвори очи, припомняйки си бурните пьянски оргии от предишната нощ. В тях имаше нещо много болезнено и извратено и в друго време той би се срамувал от себе си, но сега...

— Да — отвърна той бавно, — защо не?

Гретхен се закиска.

— А сега трябва да бягам. — Тя се отправи към вратата, но се спря. — Не е зле да се обръснеш. В аптечката има бръснач и американски тоалетен сапун. — После добави с усмивка: — Те са на лейтенанта, но аз зная, че няма да имаш нищо против! — И като му помахаша с ръка, забърза навън за срещата си с генерала и жената, която бе родила благополучно десетото си бебе.

Следващата седмица протече за Християн бурно и сякаш в някаква мъгла. Градът, с милионите си забързани за някъде обитатели, грохотът на трамваите и автобусите, плакатите пред вестникарските редакции, чиновниците и генералите в блестящите си униформи, които профучаваха край него по улиците в дълги бронирани коли, тълпите войници — отпускари и на служба — бюлетините за завзети територии и избити противници в Русия — всичко това му се струваше някак си съвсем нереално и далечно. Само квартирата на Тиргартенщрасе, само бялото тяло на жената на лейтенант Харденбург бяха осезаеми и реални. Християн ѝ подари обиците, а после писа отново вкъщи за пари и купи една златна гривна и пуловер от някакъв войник, който ги беше донесъл от Амстердам.

Гретхен свикна да го вика по всяко време от пансиона, където се беше настанил. Той престана да ходи из града и по театри, лежеше по цял ден и чакаше звъна на телефона в мръсния хол на партера, за да изтича при нея.

Квартирата на Гретхен стана за него единствената твърда опорна точка в околния призрачен и недействителен свят. Понякога, когато го

оставяше самичък, той обикаляше неспокойно из стаите, разтваряше шкафове и чекмеджета, надничаше в писмата и разглеждаше различните фотографии, които откриваше забутани между книгите. По характер Християн беше затворен човек и уважаваше чуждите тайни, но с Гретхен въпросът стоеше по-другояче. Той искаше да я овладее — и нея, и нейните мисли, и притежанията ѝ, да узнае пороците и желанията ѝ.

Апартаментът беше просто натъпкан със заграбено имущество. Един икономист можеше спокойно да напише историята на немските завоевания в Европа и Африка само по вещите, които бяха разхвърляни небрежно из квартирата на Гретхен — вещи, донесени тук от върволицата важни, окичени с военни отличия и обути в лъснати обуца офицери, които от време на време довеждаха Гретхен със своите тежки служебни коли до главния вход на къщата, докато Християн ги наблюдаваше ревниво, скрит зад прозореца на спалнята.

Освен богатия запас от напитки, които той бе видял още първия ден, тук имаше различни сиренета от Холандия, шестдесет и пет чифта френски копринени чорапи, цял куп шишета с парфюми, обсипани със скъпоценности токи и старинни ками от всички части на Балканите, златотъкани чехли от Мароко, кошници с грозде и круши, донесени със самолет от Алжир, три кожени палта от Русия, една малка скица от Тициан, задигната от Рим, два свински пушени бута от Дания, които висяха в килера зад кухнята, цял рафт с френски шапки (макар че Християн никога не бе виждал Гретхен да носи шапка), чудесен сребърен кафеник от Белград, масивно, тапицирано в кожа бюро, което предприемчивият лейтенант беше задигнал от някаква вила в Норвегия и бе успял да го прехвърли през морето...

Писмата — небрежно захвърлени на пода или забутани под списанията по масите — бяха от най-далечните краища на новата германска империя; макар и написани на най-различен стил — от нежни, лирични излияния на млади учени на служба в Хелзинки, до сухи, порнографски изповеди на стареещи професионални военни под командването на Ромел в Западната пустиня — те всички до едно съдържаха нотки на тъга и признателност. При това всяко писмо обещаващо нещо: ту парче зелена коприна, купена в Орлеан, ту пръстен, открит в някой магазин в Будапеща, ту медальон със сапфири, задигнат от Триполи...

В някои от писмата се споменаваеше — кога само с лека ирония, кога с намеци за минали оргии — за Елоиза и някакви други жени. Християн вече смяташе Елоиза почти за нормален човек, във всеки случай поне в сравнение с фрау Харденбург. Със своята рядка красота, сладострастие, и неукротима жизненост Гретхен просто излизаше от рамките на всякаква представа за нормално човешко поведение. Наистина сутрин тя често вземаше бензедрин и други подобни средства за възстановяване на силите, които пилееше така лекомислено и бясно, а понякога си инжектираше сама огромни количества витамин В, който според думите ѝ премахвал веднага умората след нощните оргии...

Най-поразителното в случая беше, че само преди три години Гретхен била — по нейните собствени думи — скромна, стеснителна учителка по география и аритметика в прогимназията в Баден. Харденбург бил първият мъж в живота ѝ и тя му се отдала едва след женитбата. В навечерието на войната той я довел в Берлин и тук, в някакъв нощен бар, тя срещнала една жена-фотограф, която я склонила да я снима за плакатите на министерството на пропагандата. Тая жена не само прославила лицето и фигурата на Гретхен, но успяла и да я поквари. Снимката на Гретхен се появила на хиляди плакати като на образцов тип немска девойка, която доброволно работи наднормено в муниципалните заводи, посещава редовно нацистките събрания, прави вноски във фонда за зимната помощ и приготвя вкусни блюда от ерзац-продукти. Тогава започнала и нейната главоломна кариера във висшия свят на военновременен Берлин. Харденбург бил изпратен на служба в някакъв полк още в началото на кариерата на жена си. Сега, когато се бе запознал с живота на Гретхен, Християн разбра защо смятаха лейтенанта за толкова необходим в Рен и защо усилията му да получи отпуски не даваха резултати. Фрау Харденбург била канена на всички официални приеми; два пъти се срещала с Хитлер и била близка с Розенберг (макар че уверяваше тя Християн — нищо сериозно нямала с него).

Християн не искаше да осъжда морала на Гретхен. Излегнат в тъмната си стаичка в пансиона, очаквайки звъна на телефона в долния етаж, той понякога си мислеше за онова, което неговата майка би нарекла смъртния грях на Гретхен. Макар че отдавна вече не вярваше в бога, в душата на Християн бе останало нещо от фанатичната сурова

религиозност на майка му, което от време на време надигаше глава и в такива минути той неволно осъждаше рязко поведението на Гретхен. Но Християн бързаше да отпъди подобни случайни безпорядъчни мисли. Гретхен стоеше далеч над всякакви общоприети представи за нравственост. Човек с подобна жизненост, с такава жажда за живот и нестихваща енергия просто не можеше да се окове в дребнавите запрещения на един всъщност остарял и умиращ морален кодекс. Да се съди за Гретхен по повелите на християнския морал е равносилно да съдиш за птицата от гледна точка на охлюва, да осъждаш танкиста за нарушения в боя с оглед на правилата за уличното движение и да обвиняваш пълководеца в убийство съгласно гражданските закони.

Писмата на Харденбург от Рен бяха сухи, безсъдържателни, студени и надути, напомнящи военни документи. Християн се усмихваше неволно, когато ги четеше, защото знаеше добре, че ако лейтенантът оцелее след войната, ще бъде забравен и захвърлен като някаква ненужна вещь в бурното минало на Гретхен. Относно своето собствено бъдеще Християн кроеше известни планове, които не се решаваше да признае открито дори на самия себе си. Една нощ, когато допиваха чашите си, Гретхен му бе заявила между другото, че войната ще свърши след два месеца и че един от големците в Берлин (тя не пожела да му каже името) ѝ предложил някакво имение в Полша — имение със замък от седемнадесетия век и хиляди хектара земя, триста от които се обработвали дори сега.

— Би ли искал да управляваш имението на една дама? — го попита полушеговито Гретхен, излетната върху кушетката.

— Разбира се — отговори той.

— А дали няма да се изтощиш от задълженията си като управител? — добави тя с усмивка.

— О, не, бъди спокойна.

Сядайки до нея, той сложи ръка под главата ѝ и погали хубавата изопната кожа на врата ѝ.

— Ще видим, ще видим... — рече Гретхен. — Ако върви все така добре...

„Да, ето какво ми трябва — започна да си мечтае Християн. — Едно огромно имение, купища пари и Гретхен, господарка на старинния замък...“ Разбира се, те нямаше да се венчават с Гретхен. Това би било излишно. Той ще бъде нещо като принц-съпруг; ще има

ръчно направени ботуши за езда и двадесет коня в конюшната, а от различните столици ще идват на лов управниците и богатшите на новата империя.

„Това беше най-щастливият момент в живота ми — продължи да размишлява Християн, — моментът, когато Харденбург извади пакета с черния дантелен шал от бюрото в полицейската казарма в Рен!“ Той почти не си спомняше вече за Рен. Гретхен му бе казала, че била говорила с един генерал-майор за неговото преместване и производство и въпросът вече се уреждал. Харденбург му приличаше сега на някакъв жалък призрак от миналото, който би могъл да се яви в бъдеще само за един кратък и приятен миг, за да бъде прогонен с няколко сурови унищожителни думи. „Да, това наистина ще бъде най-щастливият ден в моя живот“ — отново си помисли Християн и се обърна усмихнат към вратата, която току-що се беше отворила. На прага стоеше Гретхен в златист тоалет с небрежно метната на раменете пелерина от видрова кожа. Усмихвайки му се мило, тя протегна ръце и възкликна:

— Не е ли чудесно да се върнеш вкъщи след уморителна работа и да откриеш, че някой те чака?

Християн се приближи до вратата, затвори я с крак и прегърна младата жена.

Три дена преди края на отпуската му Християн не се безпокоеше никак, защото Гретхен го уверяваше, че всичко било почти уредено — телефонът в пансиона иззвъня и той изтича на долния етаж. Позна я по гласа и усмихнато каза:

— Да, мила?

— Не говори! — Гласът на Гретхен прозвуча рязко, макар че тя приказваше с шепот. — И не произнасяй името ми по телефона.

— Какво има? — попита той объркан.

— Обаждам ти се от едно кафене. Не ме търси по телефона и не идвай вкъщи.

— Но ти ми каза да дойда в осем часа тая вечер.

— Много добре зная какво съм ти казала. Но ние няма да се видим нито в осем тая вечер, нито някой друг път изобщо. Това е всичко. Не ме търси повече. Сбогом!

Телефонът от другия край на жицата се затвори с шум. Християн втренчи поглед в апарата на стената и бавно окачи слушалката. Върна се в стаята и се изтегна на леглото, но след малко стана, облече куртката си и излезе от пансиона. „Ще вървя — повтаряше си той. — Където и да е, само да не оставам повече тука!“

Тръгна отчаян и замаян по улиците, повтаряйки си непрестанно онова, което му бе казала с шепот Гретхен, като се стараеше да си припомни какво е направил или рекъл, за да я разгневи така. Предишната нощ беше минала както обикновено. Гретхен се бе върнала в един часа почти пияна, но както винаги само малко нервна и без да залита, бяха пили до два часа и после си бяха легнали. Всичко бе минало добре, тя беше заспала, изтегната до него, а на сутринта го беше целунала весело и нежно. „Нека тая вечер се срещнем пораничко. Ела в осем“ — му бе казала тя, преди да отиде на работа.

Не, в това нямаше нищо нередно. Християн се заглеждаше безсмислено в тъмните фасади на къщите и в лицата на забързаните около него хора. Да, единственото нещо, което можеше да стори, бе да я почака пред дома ѝ и да попита какво значи всичко това.

В седем часа вечерта Християн застана зад едно дърво на улицата, тъкмо срещу входа на жилищната сграда. Беше влажно и ръмеше дъжд. След половин час той беше вече целият измокрен, но това не го разколеба. В десет и половина край него мина за трети път един полицаи и го погледна изпитателно.

— Чакам момичето си — Християн се усмихна пресилено, — което се мъчи да се отърве от един майор-парашутист.

— Ах, тая война! Какви ли не трудности създава тая война — ухили се полицаят и отмина, клатейки съчувствено глава.

В два часа сутринта пред къщата спря една от добре познатите на Християн служебни коли, от която слезоха Гретхен и някакъв офицер. Двамата поприказваха малко на тротоара. После влязоха в къщата и колата замина.

Християн се вгледа през тънката мрежа на дъжда в тъмната част на сградата, като се питаше кой е прозорецът на Гретхен, но не можа нищо да различи в мрака.

В осем часа сутринта колата отново пристигна; след малко офицерът излезе, качи се в машината и замина. „Подполковник“ — машинално отбеляза Християн. Дъждът продължаваше да вали.

Той се отправи към къщата и стигна почти до тротоара, когато се разколеба. „Не, това ще провали всичко — реши той. — Тя ще се разсърди, ще ме изгони и край“.

Върна се отново на поста си зад дървото. Очите му се затваряха за сън, униформата му беше мокра, но той не сваляше очи от прозореца на Гретхен, който вече се виждаше ясно в сивата утринна светлина.

Гретхен излезе в единадесет часа. Беше обута в ниски гумени ботушки и носеше лека мушама с колан и капишон, подобна на войнишка маскировъчна пелерина. Изглеждаше свежа — впрочем както винаги сутринта, — а мушамата ѝ придаваше младежки, почти ученически вид. Тя тръгна с бързи крачки надолу по улицата.

Християн я настигна при ъгъла.

— Гретхен — продума той, докосвайки я по лакътя.

Фрау Харденбург се обърна нервно.

— Махай се оттука — рече тя тихо и се озърна страхливо.

— Но какво се е случило? — умолително попита той. — Какво съм ти сторил?

Тя забърза отново. Християн тръгна на няколко крачки зад нея.

— Гретхен, мила...

— Върви си, махни се! Чуваш ли? — рече тя.

— Но аз трябва да зная — настоя той. — Какво се е случило?

— Не бива да ме виждат, че говоря с тебе — рече тя, без да се обръща, загледана пред себе си. — Това е всичко. А сега върви си. Ти прекара добре отпуската си, която впрочем след два дена свършва. Върни се във Франция и забрави всичко.

— Но това е невъзможно, просто невъзможно! Трябва да поговоря с тебе. Когато и където пожелаеш.

От един магазин на другата страна на улицата излязоха двама мъже и тръгнаха успоредно с тях.

— Добре — съгласи се Гретхен. — Вкъщи. Довечера в единадесет часа. И не минавай през главния вход. Използвай задните стълби през сутерена. Входът е от другата улица. Вратата на кухнята ще бъде отключена. Ще те чакам.

— Добре, благодаря. Чудесно.

— А сега ме остави на мира.

Християн се спря и я проследи с очи. Тя вървеше, без да се оглежда; черните ботушки и стегнатата ѝ с колан мушама подчертаваха още повече енергичната ѝ нервна походка. Той се обърна и се отправи бавно към пансиона. Легна си, без да се съблича, и се опита да заспи.

В единадесет часа вечерта Християн се качи по тъмните задни стълби. Облечена в зелена вълнена рокля, Гретхен седеше изпъчена до масата и пишеше нещо. Тя дори не се обърна, когато Християн влезе. „Боже мой — помисли си той, — колко прилича сега на лейтенанта!“ Той се приближи безшумно до гърба ѝ и я целуна по тила, усещайки аромата на парфюмираната ѝ коса.

Гретхен спря да пише и се обърна. Лицето ѝ остана сериозно и студено.

— Трябваше да ме предупредиш — рече тя.

— Какво да те предупредя?

— Можеше да ми причиниш големи неприятности — добави тя.

Християн се отпусна тежко на един стол.

— Какво съм сторил? — попита той.

Гретхен стана и се заразхожда нагоре-надолу из стаята така нервно, че полата започна да се развява около коленете ѝ.

— Това не е почтено. Да ме накараш да изживея такива моменти!

— Какво да изживееш? — извика Християн. — За какво изобщо говориш?

— Не крещи! — озъби се Гретхен. — Господ знае кой може да ни подслушва!

— Бих искал — сниши глас Християн — да ми обясниш какво се е случило.

— Вчера следобед — отвърна Гретхен, застанала пред него — в бюрото ми дойде един човек от гестапо.

— И после?

— А преди това ходили при генерал Улрих — добави многозначително Гретхен.

Християн поклати уморено глава.

— Кой, за бога, е тоя генерал Улрих?

— Един мой приятел. Мой отличен приятел, който може би заради тебе ще има цял куп неприятности.

— Никога в живота си не съм виждал тоя генерал Улрих.

— Говори по-тихо. — Гретхен отиде до бюфета и си наля половин чаша коняк, без да предложи на Християн. — Каква глупачка съм била да те пусна в къщата си!

— Какво общо има генерал Улрих с мене? — попита остро Християн.

— Генерал Улрих — отвърна бавно Гретхен, след като отпи голяма глътка — е човекът, който се опита да ти осигури офицерски чин и да те прехвърли в генералния щаб.

— Е, и после?

— Вчера от гестапо му съобщили, че те подозират в принадлежност към комунистическата партия — обясни Гретхен — и поискали да им каже откъде те познава и защо се интересува от теб.

— Не разбирам какво всъщност искаш от мен — сърдито възкликна Християн. — Аз не съм комунист, а член на австрийската нацистка партия още от тридесет и осма година.

— В гестапо знаят това — рече Гретхен. — Но знаят също, че от тридесет и втора до тридесет и шеста година си бил член на австрийската комунистическа партия. Знаят и че наскоро след Аншлуса си имал куп неприятности с областния комисар Шварц. Освен това знаят, че си имал любов с една американка, която през тридесет и седма година живеела във Виена с някакъв еврейин социалист.

Християн се отпусна уморено в креслото. „Колко прецизни са в гестапо! — помисли си той. — И все пак колко неточни им са сведенията!“

— Трябва да знаеш, че в ротата те следят и гестапо получава ежемесечни сведения за тебе. — Гретхен се усмихна пресилено. — Навярно ще бъдеш доволен, ако ти кажа, че в докладите си моят съпруг те характеризира като много способен и предан войник и настоява да те пратят в офицерската школа.

— Дано не забравя да му благодаря, когато го видя — сухо рече Християн.

— Разбира се, ти никога няма да станеш офицер. Дори няма да те пратят срещу руснаците. Ако твоята част бъде прехвърлена на

Източния фронт, теб ще те преместят другаде.

„Каква ужасна клопка, от която няма никакъв изход — му мина през главата на Християн. — Каква невероятна и глупава катастрофа!“

— Ето, това е всичко — добави Гретхен. — Разбира се, когато в гестапо узнали, че една сътрудничка на министерството на пропагандата, която поддържа служебни, приятелски и други връзки с редица висши военни и цивилни лица...

— За бога, спри! — възкликна ядосано Християн и стана. — Престани да говориш като полицейски следовател.

— Ти трябва да влезеш в положението ми... — Християн за първи път долови нотки на вина в гласа ѝ. — Хората се пращат в концентрационен лагер и за по-дребни неща. Ти си длъжен да ме разбереш добре, мили.

— Разбирам те много добре — високо рече Християн. — Разбирам и гестапо, и генерал Улрих, и всичко това ме отегчава до смърт. — Той се приближи, надвесвайки се над нея, побеснял от гняв. — И ти ли мислиш, че съм комунист?

— Онова, което аз мисля, няма нищо общо с въпроса, мили — отговори Гретхен уклончиво. — Гестапо те смята за комунист или поне за не съвсем... надежден. Ето кое е важно. Моля ти се, не се сърди на мене. — Тя пристъпи към него и гласът ѝ стана умолителен и мек. — Би било по-друго, ако аз бях обикновена жена и заемах някаква незначителна служба... тогава щях да съм свободна да се срещам с тебе, когато пожелаея и където пожелаея... Но сега е много опасно. Ти не знаеш нищо. Ти си отсъствал толкова дълго от Германия, че не можеш да си представиш как хората изчезват без никаква вина. Да, за много по-дребни случаи от този. Повярвай ми. И моля ти се, не ме гледай така сърдито...

Християн въздъхна и седна отново. Трябваше му известно време, за да свикне с всичко това. Внезапно той изпита чувството, че не се намира в родината си, че е чужденец, който се движи объркан в непозната и пълна с опасности страна, където всяка дума се тълкува двояко и всяка постъпка може да има неочаквани последици. Спомни си за хилядите хектара земя в Полша, за конюшните, за ловните експедиции в края на седмицата и се усмихна горчиво. Да, той ще бъде щастлив, ако му позволят да стане отново учител по ски!

— Не гледай така тъжно — обади се Гретхен. — Не се отчайвай!

— Прощавай — отвърна Християн. — След малко ще започна да пея от радост.

— Не се дръж така с мене — рече тя. — Аз съм съвсем безсилна.

— Не можеш ли да отидеш в гестапо и да им разправиш всичко? Ти ме познаваш, ти можеш да им докажеш...

Гретхен поклати глава.

— Нищо не мога да им докажа.

— В такъв случай аз сам ще отида в гестапо, ще отида и при генерал Улрих.

— Да не си и помислил! — рече тя остро. — Това значи да ме погубиш. В гестапо ме предупредиха да не ти казвам нищо и просто да престана да се виждам с тебе. Само ще навредиш на себе си, а на мене — бог знае какво ще стане с мене. Обещай ми, че никому няма да разправяш за всичко това.

Гретхен изглеждаше ужасно уплашена. Всъщност тя нямаше никаква вина.

— Добре, обещавам ти — рече Християн бавно и стана, като огледа стаята, с която бяха свързани най-хубавите дни от живота му. — Всъщност — опита се той да се усмихне — не мога да се оплача, че съм прекарал зле отпуската си.

— Така ми е мъчно — прошепна Гретхен, прегръщайки го нежно. — Можеш... да поостанеш малко.

Двамата се усмихнаха.

Обаче един час по-късно на Гретхен се стори, че въвн чува някакъв шум. Тя накара Християн да стане и да си отиде по същия път, по който беше дошъл, отговаряйки уклончиво на неговия въпрос за следващата им среща.

Притворил очи, Християн седеше със застинал и разсеян израз в ъгъла на претъпканото купе на влака, който приближаваше вече към Рен. Беше нощ, всички прозорци бяха затворени и затъмнени и въздухът във вагона беше задушен и тежък, наситен с киселия дъх на войници, които се преобличат рядко и с месеци живеят и спят в едни и същи горни дрехи. Неочаквано този дъх предизвика у Християн непоносимо отвращение и още повече обтегна нервите му. „Един културен човек не бива да живее в такава мръсотия — помисли си той.

— В двадесетия век всеки би трябвало да има възможност поне да диша чист въздух!“ Отвори очи и погледна мрачно изтегнатите около него хора. Понякога сънят смекчава грубите черти и придава на лицето особена детска нежност. Тия лица обаче бяха съвсем други — подпухнали, грозни, малко пиянски — и в съня изглеждаха още по-лукави, измамни и хитри. „Господи — каза си Християн, чувствайки как мускулите на челюстите му се свиват от обхваналото го отвращение. — Трябва някак си да се измъкна от това положение...“

Той затвори отново очи. Още няколко часа — и отново пак Рен, лейтенант Харденбург, тъпото тлъсто лице на Корин, патрули, хленчеши французи, безделничеши из кафенетата немски войници... отново цялото това отвратително ежедневие... Внезапно Християн изпита желание да скочи и да закреши. А всъщност — какво можеше да направи? Нищо! Не бе по неговите сили да промени хода на войната, да я продължи или съкрати дори с една минута... И всеки път, когато затваряше очи и се опитваше да заспи, пред него се явяваше образът на Гретхен — съблазнителен, недостижим и вълнуващ... След оная нощ тя бе отказала да се видят отново. По телефона говореше любезно, макар и боязливо, като твърдеше, че с удоволствие би се срещнала с него, но... от Норвегия се бил завърнал един стар неин приятел... (Навярно същият стар приятел, който се връщаше ту от Тунис, ту от Ремс или от Смоленск и винаги със скъп подарък, какъвто Християн не можеше да си позволи!) В края на краищата тъкмо така трябваше да действа и самият той! Да, следващия път ще отиде в Берлин с цял кош пари и ще купи на Гретхен кожено палто, спортен кожен костюм и грамофона, за който беше споменала. „Да, това е разрешението на въпроса — продължи да си мисли Християн, докато седеше сред вонящите войници, заслушан в тракането на колелата на влака, който се носеше в нощта по френска земя. — Повече пари и нищо друго! Ще кажа на Корин да повика девера си. Стига съм се държал като глупак! Следващия път, когато отида в Берлин, джобовите ми ще бъдат натъпкани с пари. Малко бензин — бе казала Корин, — и нейният роднина ще може да работи с три камиона. Деверът ще получи бензин, и то незабавно“ — реши мрачно Християн. Той се усмихна леко и когато влакът навлизаше бавно в Бретан, успя дори да подремне десетина минути.

На следващата сутрин Християн се яви в канцеларията да доложи за пристигането си и завари вътре Харденбург. Лейтенантът беше отслабнал, но изглеждаше още по-бодър, сякаш беше правил усилен гимнастически упражнения. Ходеше напред-назад из стаята с лека енергична крачка и на поздрава на Християн отвърна с любезна усмивка, която беше твърде необичайна за него.

— Добре ли прекарахте? — попита приятелски той.

— Много добре, господин лейтенант — отвърна Християн.

— Фрау Харденбург ми събщи, че сте й предали пакетчето с шала.

— Да, господин лейтенант.

— Много мило от ваша страна.

— Дребна работа, господин лейтенант.

Харденбург го погледна (с известно стеснение, както се стори на Християн) и попита:

— Тя... добре ли изглежда?

— Прекрасно, господин лейтенант — отговори сериозно Християн.

— Добре, добре. — Харденбург направи нещо като пирует, обръщайки се нервно към картата на Африка, която бе заместила тая на Русия. — Много се радвам. Тя работеше прекалено и рискуваше да се преумори... Много се радвам... — рече той неопределено и живо и след миг додаде: — Имахте щастие, да, имайте щастие, че взехте отпуската си навреме.

Християн не каза нищо. Не се чувстваше в настроение да води с лейтенанта уморителен светски разговор. Той не беше виждал още Корин и бързаше да й каже да влезе веднага във връзка със своя роднина.

— Да, имайте голямо щастие — повтори Харденбург, като се усмихна неизвестно защо. — Елате, подофицер — добави той със загадъчен тон и се приближи до мръсния, обкован с решетка прозорец, като погледна навън. Християн го последва и застана до него.

— Предупреждавам ви — зашепна Харденбург, — всичко това е крайно поверително, секретно. Всъщност аз не бива да ви казвам нищо, но ние с вас отдавна служим заедно и смятам, че мога да ви се доверя.

— Точно така, господин лейтенант — предпазливо рече Християн.

Харденбург се огледа внимателно и се наведе към подчинения си.

— Най-последно! — рече той с тържествуващ глас. — Най-последно се свърши! Нас ни вдигат оттука. — При тия думи той обърна рязко глава и погледна през рамо. Освен тях двамата в канцеларията беше само писарят, но той се намираше на десетина метра от прозореца. — В Африка — прошепна Харденбург толкова тихо, че Християн едва можа да го чуе. — В Африканския корпус! — По лицето му се разля широка усмивка. — След две седмици. Не е ли чудесно?

— Разбира се — отвърна равнодушно Християн след кратко мълчание.

— Знаех, че ще се зарадвате.

— Разбира се, господин лейтенант.

— През следните две седмици ще бъдем страшно заети и вие ще имате много работа. Капитанът искаше да ви прекрати отпуската, но аз сметнах, че ще бъде полезно за вас да си отдъхнете и после да наваксате загубеното...

— Благодаря ви много, господин лейтенант.

— Най-последно! — рече отново Харденбург, като потри самодоволно ръце. — Най-последно! — Той погледна унесено навън, вероятно представяйки си вече облаците прах, вдигнати от танковите колони по пътищата в Либия, и чувайки грохота на оръдията по брега на Средиземно море. — Бях започнал да се страхувам — рече тихо Харденбург, — че никога няма да участвам в бой. — Той тръсна глава, като че се пробуждаше от сладък сън, и с обичайния си отривист тон добави: — Свободен сте, подофицер. Ще се явите при мен след един час.

— Слушам, господин лейтенант — отговори Християн и тръгна бързо към вратата, но се обърна. — Господин лейтенант!

— Да?

— Разрешете да доложим името на войника от сто четиридесет и седма пионерска дружина, извършил дисциплинарно нарушение.

— Съобщете на писаря. Аз ще препратя доклада ви.

— Слушам, господин лейтенант.

Християн отиде при чиновника, който записа, че по донесение на подофицер Дистл редникът Ханс Ройтер бил облечен небрежно и не се държал както подобава на войник.

— Лошо го чака — рече авторитетно писарят. — Ще го лишат за месец от градска отпуската.

— Навярно — каза Християн и излезе. Постоя малко пред входа на казармата и после се отправи към дома на Корин, но наскоро пътя се спря. „Защо? — помисли си той. — Какъв смисъл има вече да я видя?“

Той тръгна бавно назад. След малко се спря пред един златарски магазин. Във високата тясна витрина лежах няколко малки пръстена с диаманти и един златен пандантив с едър топаз. Големият скъпоценен камък привлече вниманието му. „Ето какво ще се хареса на Гретхен! — каза си Християн. — Интересно, колко ли струва?“

[14] Роман от Томас Ман. ↑

[15] Евреин, евреин (фр.). ↑

[16] Мили (фр.). ↑

ГЛАВА ОСМА

Помещенията бяха изпълнени с млади хора на различна възраст, които сновяха нагоре-надолу, пушеха, плюеха и говореха високо. В мръсния хладен коридор, пропит с дъха на пот и обществен клозет, можеха да се чуят такива откъслечи от разговори на уличния жаргон на Ню Йорк:

— Чичо Сам, ето ме и мен, Винсънт Кели!...

— Слушам си аз мача по радиото и изведнъж някакъв мошеник прекъсва предаването, за да съобщи, че японците бомбардирани Хикъм Фийлд! Така се развълнувах, че се отказах да слушам мача и попитах жената: „Къде, дявол го взел, е тоя Хикъм Фийлд?“ Това бяха първите думи, които произнесох във връзка с войната!...

Някой друг се обади:

— Глупости! Рано или късно — пак ще те вземат! Моят девиз е: Не чакай. Старецът, който миналата война е служил в морската пехота, казва: „Всички нашивки се падат на ония, които отидат първи.“ Така било в предишната война. Нямало нужда от много акъл. Важното било да отидеш още в началото!...

Трети философстваше:

— Нямам нищо против да видя тия острови — зиме Ню Йорк никак не ми понася. През лятото обаче трудно ще ме уловят. Сега съм на служба в една газова компания и работата ми е все по улиците, а това е по-лошо, отколкото да си във войската...

— Дай да пийнем нещо — чуваше се друг глас. — Екстра работа е тая война! Снощи бях с една бамбина и тя ми каза: „Боже мой, ония избиват американски младежи!“ А аз отговорих: „Клара, утре се записвам във войската, за да се бия за нашата демокрация.“ Горката Клара — разрева се. Разбира се, аз използвах случая и я свалих в собствената ѝ стая, пред очите на съпруга, който ни гледаше от снимката в моряшката си униформа.

— По дяволите тая флота! — обади се някой. — Предпочитам да попадна там, където човек би могъл да се окопае в земята...

Ноа стоеше сред всички тия патриоти и чакаше търпеливо реда си, за да се яви пред офицера, който приемаше новобранците. Предишната вечер беше изпратил Хоуп до дома й много късно и между тях се бе разиграла мъчителна сцена, когато той й бе съобщил намеренията си. Затова спа лошо и през цялото време се измъчваше от един сън, който му се беше явявал и по-рано: изправяха го до една стена и го разстрелваха с картечница. Той излезе още по тъмно и отиде на Уайт стрийт, където се намираше наборният пункт, с надежда, че няма да попадне в тълпата, която сигурно щеше да се събере по-късно. Сега, като се огледа наоколо, с изненада се запита защо всички тия хора не са били повикани още в началото във войската. Чувстваше се обаче толкова уморен, че просто нямаше сили повече да размишлява. До нападението на японците Ноа се бе старал да не мисли за бъдещето, но знаеше, че неумолимата му съвест е решила въпроса вместо него. В случай на война той нямаше да се колебае. Като честен гражданин, убеден в справедливостта на войната, като враг на фашизма, като евреин... Ноа поклати глава. Ето пак това съображение — съображението, което не биваше да играе никаква роля. Повечето от тия хора не бяха евреи и все пак бяха дошли в шест и половина сутринта в такова студено време, на втория ден от войната, готови да отидат на смърт. Той знаеше, че те са по-добри, отколкото искаха да се представят. Техните груби шеги, циничните им разсъждения — всичко това беше наивен и нескопосан опит да скрият по-дълбоките чувства, които ги бяха довели тука. Е, добре — тогава той идваше просто като американец. Ноа не желаше да се причисли в тоя час към никаква определена категория. „Може да поискам — каза си той — да ме изпратят в Тихия океан, а не срещу германците. Това ще им покаже, че съм постъпил в армията не защото съм евреин... Глупости! Ще отида там, където ме изпратят!...“

Една врата се отвори и на прага се появи някакъв тлъст сержант със зачервено от злоупотреба с бира лице.

— Хей, момчета! — извика той гневно. — Не плюйте по пода. Това е държавно учреждение. И престанете да се блъскате. Не се бойте, няма никого да забравим, в армията има достатъчно място за всички! Когато започна да ви викам, влизайте един по един през тая врата. Бутилките оставете навън. Не забравяйте, че ставате войници в армията на Съединените щати!

Прегледите продължиха цял ден. Натовариха Ноа на едно корабче, което носеше името на някакъв генерал и което потегли към Губернаторския остров. Застанал върху претъпканата с млади хора палуба, Ноа наблюдаваше параходите, които браздяха оловносивите води на пристанището. От студа му беше протекъл носът. „Какъв ли дребен героизъм или угодничество бе проявил този генерал, за да му окажат съмнителната чест да нарекат параходчето на негово име?“ — запита се той. На острова кипеше оживена дейност и навсякъде сновяха войници, които държаха карабините си с такъв решителен и мрачен вид, сякаш се готвеха всяка минута да отблъснат десант на японски морски пехотинци.

Ноа беше обещал на Хоуп, че ще се опита да ѝ позвъни в службата в някой час на деня, но се бе отказал, защото не искаше да загуби мястото си в опашката, която се движеше бавно пред отегчените и раздразнени лекари.

— Боже мой! — възкликна човекът, който вървеше редом с Ноа, като разглеждаше дългата върволица голи, кокалести и мършави претенденти за военна слава. — Нима тая пасмина ще защитава родината? В такъв случай можем да смятаме, че войната е вече загубена!

Ноа се усмихна смутено и изпъчи гърди, сравнявайки се тайно с останалите голи младежи. Имаше трима-четирима здрави мъжаги, прилични на футболисти, и един грамаден човек, на чиито гърди бе татуиран бързоходен параход с издути платна, но Ноа с удоволствие видя, че повечето от останалите са по-зле развити от него. Всъщност той беше открил, че има съразмерно тяло едва преди няколко месеца. „Навярно животът в армията ще ми помогне да укрепна физически — каза си той, докато чакаше реда си за рентгеновия преглед. — Хоуп сигурно ще бъде доволна от това. — При тая мисъл по лицето му се изписа лукава усмивка. — Да, много сложен и необикновен път съм си избрал, за да се каля! Трябваше да чакам, докато Съединените щати влязат във война с Японската империя!“

Лекарите не го задържаха дълго. Зрението му беше нормално, не страдаше от хемороиди, херния, гонорея и нямаше плоски ходила; не беше боледувал от сифилис и епилепсия, а от едноминутната беседа с

психиатъра се установи, че е напълно нормален с оглед на изискванията на модерната война. Подвижността на ставите му можеше да задоволи дори главния хирург на армията, а зъбната му захапка позволяваше да се мисли, че ще може да дъвче напълно добре армейската храна; по кожата му пък нямаше никакви белези от рани и увреждания.

Ноа с удоволствие облече отново дрехите си, като си мислеше, че на следващия ден ще бъде вече в униформа, и след това се присъедини към опашката, която се придвижваше бавно към жълтата маса, дето някакъв измъчен, с болнав цвят на лицето военен лекар удряше на медицинските картони печати: „Напълно годен“, „Полугоден“, „Негоден“.

„Няма да е зле, ако ме пратят в някой лагер около Ню Йорк — мислеше си Ноа, докато офицерът седеше наведен над неговия картон. — Така понякога ще мога да прескачам в града и да се виждам с Хоуп.“

Лекарят взе един от печатите и го опита няколко пъти върху тампона с мастило; после подпечата картоната на Ноа и го тикна към него. Ноа го погледна. Размазаните виолетови букви гласяха: „Негоден“. Той тръсна глава и премига, но надписът „Негоден“ не изчезна.

— Какво?... — започна той.

Лекарят го погледна дружелюбно.

— Дробовете, синко — обясни му той. — Рентгеновата снимка показва фиброзни изменения и на двата дроба. Кога си боледувал от туберкулоза?

— Никога не съм боледувал от туберкулоза.

Лекарят повдигна рамене:

— Съжалявам, синко... Следващият!

Ноа излезе бавно от сградата. Беше вече тъмно и от пристанището духаше остър декемврийски вятър, който се носеше над казармите, над учебния плац и старото укрепление, което охраняваше достъпа до града откъм морето. Самият град — мрежа от милиони светлинки — лежеше отвъд тъмната ивица на водата. От корабите слизаха непрекъснато нови групи наборници и доброволци и влачейки крака, се отправяха към лекарите, които ги очакваха със своите виолетови печати.

Ноа потрепери и вдигна яка, стискайки медицинския си картон, който вятърът се мъчеше да измъкне от ръцете му. Чувстваше се объркан и самотен като пансионер, когото са изоставили срещу Коледа в общежитието, след като всичките му другари са заминали да празнуват в домовете си. Той мушна ръка под палтото и после под ризата си, докосна гърдите си и опипа ребрата си. Ребрата му бяха здрави и твърди, но все пак реши да се изкашля. Да, чувстваше се напълно добре!

Тръгна бавно към пристанището, мина край военния полицаи, който стоеше на пост с карабина и зимна шапка с наушници, и се качи на почти безлюдната палуба на парахода. „Все с мен ще се случи нещо, което не се случва с другите“ — горчиво си помисли той, докато кръстеният на името на покойния генерал параход се плъзгаше по тясната ивица черна вода към осветения бряг.

Ноа не завари Хоуп вкъщи. Свакото, който седеше в кухнята по долни дрехи и четеше любимата си библия, погледна враждебно младия човек, към когото изпитваше явна неприязън.

— Аха, ти ли си? — рече той. — Аз пък мислех, че си станал вече полковник.

— Мога ли да я почакам тука? — попита уморено Ноа.

— Можеш, щом искаш — отвърна свакото, като се почеса под мишницата. На масата пред него лежеше библията, отворена на евангелието от Лука. — Само че не зная кога ще се върне. Тъкмо сега пиша на родителите й във Върмонт — пиша им, че Хоуп се държи много лекомислено и е престанала да различава деня от нощта. — Старият човек се усмихна злобно. — А сега, когато нейният приятел отива в армията, както тя поне си мисли, може би е хукнала да му търси заместник!

На печката беше сложен кафеник, а на масата имаше една недопита чаша и Ноа, който не беше хапвал нищо от обяд, поемаше с мъчителна наслада приятния дъх, излизащ от нея. Свакото обаче не му предложи кафе, а той не желаше сам да си поиска.

Отиде в дневната стая и се отпусна в мекото плюшено кресло, покрито с евтин дантелен калъф. Беше прекарал уморителен ден и кожата на лицето му пламтеше от вятъра и студа. Неусетно той заспа и

престана да чува стареца, който сякаш нарочно влачеше шумно крака из кухнята, дрънкаше с чашите и от време на време четеше нещо от библията с носовия си неприятен глас.

Разбуди го познатото скърцане на решетката на вратата. Той стана и примига в момента, когато Хоуп с бавна и тежка стъпка влезе в стаята. Виждайки Ноа застанал така, по средата на стаята, тя се спря като закована. После изтича към него и го притисна до себе си.

— Ти тука? — възкликна тя.

Свакото хлопна силно вратата между кухнята и дневната. Но те не му обърнаха никакво внимание.

Ноа потърка лицето си в косата ѝ.

— Аз пък бях в твоята стая — рече Хоуп. — През всичкото време! Разглеждах вещите ти. Ти не ми се обади през целия ден! Какво се случи?

— Не ме взеха в армията — отвърна Ноа. — Имал съм фиброзирана тъкан. Туберкулоза.

— Господи! — продума Хоуп.

ГЛАВА ДЕВЕТА

Майкъл се събуди от силното бърмчене на някаква тревокосачка. Известно време остана да лежи така, в чуждото легло, като вдишваше аромата на калифорнийската трева. Постепенно той си спомни къде се намира и какво се бе случило предишния ден. Вчера сценаристът, с когото приказваха край плувния басейн в Палм Спрингс, му беше казал: „Да, седи си човек така у дома и си пише нещо. И ето прислужникът донася в градината чая и пита: «С лимон или с крем?»“ След това изприпква малката деветгодишна дъщеричка с куклата си в ръце и казва: „Татко, моля ти се, оправи радиото.“ Не мога да чуя детския час. Постоянно говорят за Пърл Харбър. „Татенце, близо, ли е тоя Пърл Харбър до дома на баба?“ После детето навежда куклата си и тя проплаква: „Мама!“

„Глупаво — помисли си Майкъл, — но правдоподобно. Тъкмо така узнаваме за големите събития. Изглежда, световните бедствия винаги настъпват в нашето всекидневие в най-неочакван момент. Ето и сега например катастрофата настъпи тъкмо в неделя, когато хората си почиват след обилния празничен обед или пък току-що са се върнали от църква, след като са избъбрили своите обичайни молитви, просейки от бога да ги дари с мир. Неприятелят, изглежда, изпитва някакво особено удоволствие да избере за своите най-варварски действия тъкмо неделния ден — след като в събота вечерта хората са блудствали, пиянствали и гълтали сода бикарбонат, а на сутринта са се молили богу, — сякаш иска да покаже какви зли шеги е способен да изиграе на християнския свят!“

Сам Майкъл тоя ден игра тенис под жаркото калифорнийско слънце с двама войници от военноучебния център в Марч Фийлд. По време на играта от клуба излезе някаква жена.

— Елате да чуете радиото — повика тя. — Предаванията са много лоши, но доколкото разбрах, японците са ни нападнали.

Двамата войници се спогледаха, оставиха ракетите си и отидоха в клуба, където прибраха вещите си и тръгнаха веднага към Марч

Фийлд. Както на бала в навечерието на битката при Ватерло преди повече от сто години! Валсуващите млади галантни офицери целуват своите широко деколтирани дами, грабват сабите и се мятат на разпенените си коне, които нетърпеливо бият с копита по земята, понасяйки се с развети пелерини във фландърската нощ към своите оръдия... Може би всичко това беше измислица, но все пак Байрон бе успял да създаде от него една величава картина. Как ли би описал той сега тая сутрин Хонолулу и следващото утро, тук, в Бевърли Хилс?

Майкъл бе възнамерявал да остане в Палм Спрингс още три дни, но след играта на тенис плати сметката си и незабавно се отправи към града. Сега нямаше нито развети пелерини, нито запенени коне, а само един нает форд с подвижен гюрук, който се сваляше просто с натискане на едно копче. Пред него пък — никаква битка, а само квартирата на първия етаж с изглед към плувния басейн, наема на която предплащаше в началото на седмицата.

Бръмченето на тревокосачката нахлуваше с неприятна острота през френските прозорци, които гледаха към малката поляна. Майкъл се обърна и погледна към косачката, а после към самия градинар — дребен петдесетгодишен японец, прегърбен и изнемощял от дългогодишен труд из чуждите градини. Той се влачеше като автомат зад косачката, стиснал силно дръжката със своите мършави костеливи ръце.

Майкъл неволно се усмихна. В това наистина имаше нещо необикновено — да се събудиш сутринта на другия ден, след като японските летци са бомбардирали американската флота, и да откриеш, че... един петдесетгодишен японец се приближава към тебе с една тревокосачка! След като го разгледа по-внимателно обаче, Майкъл престана да се усмихва. По лицето на градинаря беше застинал унил израз, сякаш човекът страдеше от някаква хроническа болест. Спомни си как едва преди седмица японецът подкастрираше олеандровия храст под неговия прозорец с весела и приветлива усмивка, тананикайки си от време на време нещо под носа.

Майкъл стана от леглото и се приближи до прозореца, закопчавайки блузата на пижамата си. Беше чудесно златисто утро и въздухът бе наситен с оная ободрителна свежест, която всъщност представлява най-характерният и най-ценен елемент на южнокалифорнийската зима. Моравата изглеждаше необикновено

яркозелена и на нейния фон дребните червени и жълти гергини блестяха като лъскави копчета. Японецът поддържаше всичко в съвършен порядък, сякаш ваеше някаква източна скулптура, и самата градина приличаше на колекция от цветни чаши, пръснати върху билиардна маса.

— Хубава утрин — обърна се към него Майкъл. Той не знаеше името на градинаря и въобще не можеше да помни никакви японски имена. Освен едно: Сесуе Хайякава, стария киноартист. Какво ли правеше тая сутрин старчето Сесуе Хайякава?

Градинарят спря косачката и отърсвайки се от печалния си унес, погледна към Майкъл.

— Да, сър — рече японецът. Гласът му беше писклив и звучеше неприветливо. Но малките черни очички на керемиденочервеното му набръчкано лице се сториха на Майкъл умотелни и смутени. Испита желание да каже нещо утешително и любезно на този старец емигрант, който неочаквано се бе намерил в лагера на противника и сигурно се чувстваше донякъде виновен за вероломното нападение, извършено на три хиляди мили оттука.

— Много лошо, нали? — рече Майкъл.

Градинарят го изгледа в недоумение, сякаш не разбра думите му.

— Говоря за войната — обясни Майкъл.

Градинарят повдигна рамене.

— Не е толкова лошо — отвърна той — Всички викат: „Лоша Япония, проклета Япония!“ Но тя не е толкова лоша. По-рано Англия искаше нещо и хоп — вземаше си го. Америка искаше нещо и хоп — вземаше си го. А ето че сега и Япония иска нещо — той изгледа студено и предизвикателно Майкъл — и си го взема.

Градинарят се обърна, пусна отново косачката и тръгна бавно по моравата; около краката му захвърча окосена благоуханна трева. Майкъл го сподиря с очи, оглеждайки покорно превития му гръб, необикновено здравите му крака със запретнати до коленете скъсани груби панталони и набръчканата му загоряла шия, която стърчеше над избелялата, пропита с пот риза.

Майкъл повдигна рамене. Може би във военно време всеки добър гражданин бе длъжен да съобщи, където следва, за подобни изказвания. Може би този възрастен градинар в парцаливи дрехи беше всъщност капитан от японските морски сили, който ще се прикрива до

момента, когато пред пристанището Сан Педро се появят корабите на имперската флота... При тия мисли той неволно се усмихна. Ето влиянието на киното върху съвременния човек — влияние, от което никой не може да се спаси.

Майкъл затвори прозореца и започна да се бръсне, като през цялото време се мъчеше да реши какво да предприеме занапред. В Калифорния беше дошъл заедно с Томъс Кахун, който се опитваше да събере артисти за една нова театрална постановка. Същевременно те бяха преговаряли с драматурга Милтън Слийпър, за да внесат известни изменения в неговата пиеса. Слийпър можеше да се занимава с пиесата си само нощем, защото през деня работеше като сценарист в киностудията „Братя Уорнър“. „Изкуството — казваше иронично Кахун — се намира в голям разцвет през двадесетия век. Гьоте, Чехов и Ибсен са се потили над своите пиеси по цели дни, а Милтън Слийпър работи над творбите си само през нощта!“

„Струва ми се — мислеше си Майкъл, докато прекарваше бръснача по страните си, — че когато родината воюва, човек би трябвало да изпитва нужда да извърши нещо крайно решително и голямо. Например да нарами карабината или да постъпи във военната флота, или да скочи в самолета и да прелети поне пет хиляди мили, или пък да се спусне с парашут в столицата на врага...“

Но Кахун имаше нужда от него, за да поставят пиесата. При това — нямаше защо да си криви душата — той се нуждаеше от пари. Ако отиде в армията сега, родителите му навярно ще гладуват, а трябваше да плаща и издръжката на Лора. Този път Кахун му бе обещал и процент от сбора. Наистина този процент не беше голям, но ако пиесата се харесаше, на публиката, за година-две би могъл да получи доста пари. Може би войната нямаше да продължи дълго и тия пари щяха да му стигнат. Ако пък пиесата имаше изключителен успех, да речем, като „Ирландската роза на Ейби“ или „Тютюнев път“, то войната можеше, ако ще, да продължава безкрайно. Все пак беше ужасно дори да допусне, че тая война би могла да продължи толкова дълго, колкото се играеше „Тютюнев път“.

Жалко наистина, че нямаше сега пари. Толкова хубаво би било — след като бе узнал за началото на войната — да отиде в най-близкия наборен пункт и да се запише доброволец в армията. Човек би могъл цял живот да си спомня с гордост такъв решителен и недвусмислен

жест. Но той имаше в банката само шестстотин долара, финансовите агенти търсеха от него подоходен данък още за 1939 година, а Лора беше проявила необикновена алчност по време на развода. Той трябваше да ѝ плаща пожизнено (освен ако се омъжеше отново) по осемдесет долара седмично, а при това тя бе измъкнала всичките му налични пари от банковата му сметка в Ню Йорк. Интересно е да се узнае дали човек плаща издръжка, ако постъпи в армията! Може би в окопите някъде в Азия ще припълзи военната полиция и потупвайки го по рамото, ще каже: „Тръгвай с нас, войниче, отдавна те търсим!“ Майкъл си спомни един епизод от предишната война, който негов приятел англичанин му бе разправил. На третия ден от битката при Сом, когато почти цялата рота била избита и нямало никакви изгледи за помощ, приятелят му получил писмо. С разтреперани ръце и почти разплакан, човекът го отворил и в него намерил... съобщение от данъчните власти. „Многократно ви уведомяваме вече, че дължите тринадесет лири и седем шилинга за фискалната 1914 година. Дължни сме да ви предупредим, че това е последно напомняне. Ако в най-скоро време не погасите задължението си, ще пристъпим към съдебни мерки.“ Целият изкалял, оглушен от артилерийската стрелба, с хлътнали очи и разкъсана униформа, англичанинът — едва ли не единственият оцелял от ротата — старателно написал напреко на листа: „Елате да си ги получите. Военното министерство с удоволствие ще ви даде моя адрес!“ След това подал плика на ротния писар да го изпрати при първа възможност и се обърнал отново срещу напиралите немци.

Обличайки се, Майкъл се опита да отклони мисълта си в друга насока. Имаше нещо твърде безславено наистина в такова знаменателно утро да седиш с натежала от снощното пиянство глава в тая безвкусно мебелирана и драпирана с розов шифон стая, подредена като холандски публичен дом, и да размишляваш унило върху материалното си положение като уплашен счетоводител, който е задигнал петдесет долара от касата и сега не знае как да ги върне, преди да пристигнат финансовите ревизори. Хората, които стояха зад оръдията си там, в Хонолулу, бяха навярно по-зле материално и от самия него, но тая сутрин сигурно не се тревожеха за това. И все пак би било неразумно да отиде веднага в наборния пункт и да се запише във войската.

Изглеждаше жалко, но беше факт, че патриотизмът, както почти всички други благородни прояви, беше по-достъпен за богатите хора.

Преди да се дооблече, Майкъл чу, че в съседната стая влезе негърът прислужник и се залови шумно да подрежда бутилките на бюфета. „Обявяването на войната не го е променило никак — помисли си Майкъл — и не му пречи да краде от джина!“

Завърза връзката си и влезе в дневната стая. Прислужникът чистеше килима с прахосмукачка. Беше застанал в средата на стаята с втренчени в тавана очи и тикаше небрежно със замах прахосмукачката в различни посоки. Във въздуха се носеше силен мирис на джин и негърът се олюляваше леко.

— Добро утро, Брус — поздрави го любезно Майкъл. — Как се чувстваш?

— Добро утро, мистър Уитикър — унесено отвърна Брус. — Чувствам се както обикновено.

— Ще те вземат ли в армията? — попита Майкъл.

— Мене ли? — Брус изключи прахосмукачката и поклати глава. — Всеки друг, но не и стария Брус. Ако кажат: „Хайде, братко, в казармата!“, Брус няма да отиде. Стар човек съм аз, пък имам и ревматизъм. Но и да бях млад като жребче и силен като лъв, пак нямаше да участвам в тая война. В следващата — може, но не и в тая. Не, сър!

Майкъл неволно отстъпи, защото в своята възбуда Брус залитна към него и го лъхна с пиянския си дъх. Той винаги се чувстваше смутен и някак си виновен в присъствие на чернокожи и никога не можеше да разговаря простичко и естествено с тях.

— Не, сър — добави Брус, като продължаваше да се олюлява, — в тая война аз няма да участвам, ако ще да ми дадат пушка от чисто сребро и шпори от чисто злато. Както е казано в Стария завет, тая война е нечестива и аз няма да вдигна ръка, за да причиня болка на своя ближен.

— Но, Брус, на фронта убиват американци — рече Майкъл. Той смяташе, че в ден като днешния човек е длъжен да разисква този въпрос с хората около себе си и сега се опитваше да се изразява с най-прости думи, които биха проникнали в помътеното съзнание на негъра.

— Може и да убиват. Самият аз не съм видял и не твърдя обратното. Зная само онова, което пишат вестниците на белите. Може

би японците наистина убиват американци, ако са ги предизвикали. Може би японците са искали да влязат в някой хотел, а белите са казали, че в него няма място за жълти; тогава жълтите са се ядосали и накрая са рекли: „Щом белите не ни пускат, хайде да вземем насила хотела!“ Не, сър... — Брус енергично прекара четката два пъти по килима и отново се облегна на прахосмукачката. — Тая война не е за мене. Виж, следващата — това е друго нещо.

— И кога ще бъде според тебе следващата война? — попита Майкъл.

— През хиляда деветстотин петдесет и шеста — отговори Брус, без да се замисли. — В Армагедон^[17]. Войната на расите. Цветните против белите. — И негърът с пиянска набожност погледна към тавана. — Тогава аз още първия ден ще се представя в наборното бюро и ще кажа на цветнокожия генерал: „Генерале, поставям на ваше разположение своята силна десница!“

„Калифорния! — помисли си смутено Майкъл. — Само в Калифорния можеш да срещнеш такива хора.“

И той излезе, оставяйки негъра потънал в мрачни мисли, облегнат така върху дръжката на прахосмукачката в центъра на стаята.

Отсреща на улицата върху един издигнат незастроен участък два военни камиона бяха стоварили зенитно оръдие и група войници с каски, които сега копаеха земята. И оръдието, което бе насочило дългото си, покрито с калъф тяло към небето, и войниците, които работеха с такова усърдие, сякаш се намираха вече под огън, се сториха на Майкъл нелепи и смешни. Навярно и това беше типично само за Калифорния. Едва ли в други части на страната армията разиграваше подобни мелодраматични спектакли. Както на повечето американци, войниците и пушките се струваха на Майкъл като принадлежности на някаква скучна игра за възрастни, а не като елементи от реалния свят. Оръдието пък стърчеше смешно между проснатото на тел понеделнишко пране на някаква жена — сутиени, копринени чорапи и колани-гащета — и задната врата на едно бунгало в испански стил, на чийто праг все още се мъдреше бутилката с мляко.

Майкъл тръгна по булевард Уилшиър към кафенето, където обикновено закусваше. Пред входа на една банка на ъгъла стоеше опашка от хора, които чакаха да отворят вратите. Млад полицаи поддържаше реда и повтаряше неуморно: „Лейди и джентълмени,

лейди и джентълмени! Пазете си местата. Не се тревожете. Всички ще си получите парите.“

Майкъл се приближи до полицаия.

— Какво става тука? — попита той с любопитство.

Представителят на закона го погледна ядосано.

— Наредете се в края на опашката, мистър — отвърна той и посочи с ръка.

— Не възнамерявам да влизам — отвърна Майкъл. — Нямам влог в тая банка. — И добави усмихнато: — Нито в която и да било друга.

Полицаят също се усмихна, сякаш това признание за бедност внезапно ги бе сближило.

— Искат да си изтеглят парите — кимна той към опашката, — преди върху касите да се изсипят бомби.

Майкъл се вгледа в хората. Те му отвърнаха с враждебен поглед, сякаш подозираха, че всеки, който приказва с полицаия, крои заговор да ги ограби. Всички бяха облечени добре и голяма част от тях бяха жени.

— Бягат към изток — с театрален шепот и без да скрива презрението си, обясни полицаият. — Щом си вземат парите, и тръгват към изток. Доколкото ми е известно — повиши той глас, за да го чуят от опашката, — в Санта Барбара са слезли вече десет японски дивизии. Утре Американската национална банка ще бъде превърната в главна квартира на японския генерален щаб.

— Аз ще се оплача от вас — обърна се към полицаия сурова на вид попрезряла жена в розова рокля и широкопола синя сламена шапка. — Ще видите, на всяка цена ще се оплача.

— Казвам се Маккарти, мадам — задоволи се да отвърне полицаият.

Майкъл се усмихна и продължи към кафенето, крачейки замислено край огледалните витрини на магазините — някои от тях бяха вече облепени с ивици лейкопласт за защита срещу въздушни сътресения, които можеха да повредят сребърните чаени подноси и вечерните рокли в тях. „Богатите са по-чувствителни към бедствията — помисли си Майкъл. — Има какво да губят и лесно изпадат в паника. Беднякът не би дори помислил да бяга от западното крайбрежие само затова, че някъде в Тихия океан се водела война. Може би не от патриотизъм или от храброст, а просто защото не може

да си позволи такъв разкош.“ При това богатите бяха свикнали да се откупват от черната работа и въобще от неприятните, задължения, а войната беше най-тежкото и най-отвратителното задължение от всички. Той си спомни за градинаря, който живееше в тая страна от четиридесет години, за опиянения от джин и пророчески видения Брус, чийто дядо — получил свободата си в Южна Каролина през 1863 година, и за студения напрегнат израз по лицата на жените на опашката пред банката; спомни си също как самият той седеше на края на застланото с розова покривка легло, потънал в тревожни мисли за данъци и съпружески издръжки. „Нима това са хората, които Джеферсън и Франклин възпитаха за велики дела? — питаше се той. — Това ли са суровите фермери, ловци и занаятчии, които пребродиха Дивия Запад и се бориха с такава ярост за свобода и справедливост? Това ли е новият свят на великани, възпети от Уитман?“

Майкъл влезе в кафенето и си поръча портокалов сок, препечен хляб и кафе.

В един часа се срещна с Кахун в прочутия ресторант на Бевърли Хилс. Под влияние на холивудските архитекти голямата тъмна зала беше обзаведена в крещящ ултрамодерен стил. „Това прилича — помисли си Майкъл, като наблюдаваше, застанал до бара, тълпата цивилни, сред които изпъкваше със своята униформа един висок сержант пехотинец, — това прилича на баня, която продавачка от Уулуърт^[18] е подредила за някоя царица.“ Сравнението му хареса толкова много, че започна да разглежда с по-голяма симпатия изгорелите от слънцето пълни мъже в сака от туид и елегантните, напудрени и красиви жени с екстравагантни шапки, които следяха внимателно от масите си всеки нов посетител. В залата цареше задушевна празнична атмосфера; хората се потупваха по гърба, разговаряха по-оживено и по-високо от обикновено и се черпеха едни други. Обстановката напомняше на Майкъл часа за коктейл в модните барове срещу Нова година, когато всички бързат да хапнат нещо в очакване на веселата нощ.

От уста на уста се носеха вече слухове и анекдоти за войната. Един известен режисьор обикаляше из залата с безстрастно лице и шепнеше съвсем доверително ту на един, ту на друг познат, че в Тихия океан нямало нито един американски боен кораб, а на триста мили от брега на Орегон била съзряна цяла японска флота. Един сценарист пък

чул лично в бръснарницата на „Метро Голдуин Майър“ как някакъв режисьор заявил, плюейки сапунената пяна: „Така съм побеснял срещу тия дребни жълтокожи мерзавци, че ми се ще веднага да се откажа от работата си и да отида... да отида... — тук човекът се поколебал, търсейки най-силната дума, която би изразила гнева и чувството му за дълг — във Вашингтон — завършил той накрая.“ Историйката на сценариста има голям успех. Той ходеше от маса на маса и когато хората избухваха в гръмогласен смях, отдалечаваше се бързо на лов за нови слушатели.

Кахун беше мълчалив и разсеян и Майкъл разбра, че пак се е обадила язвата му. Въпреки това режисьорът настоя „да пийнат по едно“, преди да седнат на маса. Майкъл за първи път виждаше Кахун да пие алкохол.

Те седнаха в едно от сепаретата в очакване на Милтън Слийпър, автора на пиесата, над която Кахун работеше сега, и на киноартиста Кърби Хойт, когото режисьорът се надяваше да привлече за постановката.

— Това е една от най-неприятните особености на този град — изръмжа Кахун. — Тук всички са свикнали да разискват делови въпроси по време на обяд. И бръснарят не ще те обръсне, преди да си напълни търбуха.

В залата влезе усмихнат Фарни и се отправи с ленива царствена походка към сепаретата, като се усмихваше и ръкуваше ту с един, ту с друг. Той беше импресарио на сто и петдесет от най-високоплатените артисти, сценаристи и режисьори в Холивуд и този ресторант представляваше за него нещо като лично кралско владение, а времето за обед — тържествен час за аудиенции. Фарни познаваше добре Майкъл и неведнъж му бе предлагал да се заеме сериозно с режисьорска работа, като му обещаваеше слава и богатство.

— Здравейте! — рече Фарни, като се ръкува с тях и се усмихна с добродушна наглост, която — той бе разбрал това — правеше силно впечатление на хората и ги караше да плащат на клиентите му повече, отколкото смятаха първоначално. — Е, как ви харесва това, което става? — попита той с такъв тон, сякаш войната беше негова лична филмова постановка, с която се гордееше особено много.

— За първи път участвам в такава очарователна малка войничка — отговори в същия тон Майкъл.

— На колко години сте, Уитикър? — Фарни изпитателно го погледна.

— На тридесет и три.

— Ако желаете, бих могъл да ви снабдя с две нашивки, във флотата. В отдела по печата. Информация за радиото. Искате ли?

— Господи! — възкликна Кахун. — Нима и флотата си има свои импресарии?

— Имам един приятел, капитан — рече Фарни, без да се обиди. — Е, какво ще кажете? — обърна се той отново към Майкъл.

— Още не — отговори Майкъл. — Налага се да почакам два-три месеца.

— След три месеца — ухили се Фарни и погледна две блестящи хубавици в съседното сепаре, — след три месеца вие вече ще се разхождате в градините на Йокохама!

— Откровено казано — Майкъл се помъчи думите му да прозвучат съвсем простичко, — аз искам да постъпя във войската като редник.

— Не ставайте глупак — рече Фарни. — Какво ви е прихванало?

— Това е дълга история — каза смутено Майкъл, схванал, че все пак се е държал предвзето. — Друг път ще ви я разправа.

— Знаете ли какво представлява редникът в армията? — усмихна се широко Фарни. — Един обикновен котлет и нищо повече, шепа кълцано месо с мъничко тлъстинка. Е хайде, воювайте със здраве! — Той им помахаша с ръка и продължи нататък край сепаретата, от които постоянно го поздравяваше ту един, ту друг от посетителите.

Кахун наблюдаваше замислен двама комици, които си пробиваха път към бара, като се смееха високо и се ръкуваха почти с всички.

— Какъв град! — продума той. — С удоволствие бих дал на японското главно командване петстотин долара и по два билета за всички мои премиери, ако нареди още утре да го бомбардират. — И добави, без да погледне събеседника си: — Майк, бих искал да ти кажа нещо, макар че то може да ти прозвучи много егоистично.

— Говори.

— Не постъпвай във войската, преди да свършим тая постановка. Много съм уморен, за да работя самичък. А ти участваш в нея от самото начало. Слийпър е ужасен мошеник, но тоя път е написал хубава пиеса.

— Не се безпокой — меко отвърна Майкъл и си помисли гузно, че в името на приятелството е намерил благовиден предлог да се отърве от войната за още един сезон. — Няма да те оставя.

— Армията ще мине и без тебе още два месеца — добави Кахун. — Всъщност ние и без това ще спечелим войната.

Той млъкна, защото забеляза Слийпър, който се приближаваше към тяхното сепаре. Бе облечен като преуспял млад писател в тъмносиня работна блуза с кривната настрана връзка. Той беше хубав, едър и арогантен човек, който преди няколко години бе написал две остри и вълнуващи пиеси за живота на работническата класа. Слийпър седна, без да им подаде ръка.

— Господи! — изръмжа той. — Защо трябва да се срещаме в такова ужасно място?

— Срещата ни беше определена от твоята секретарка — меко рече Кахун.

— Моята секретарка има две амбиции: да спи с един унгарски режисьор от студията „Универсал“ и да направи от мене джентълмен. Тя е от този тип момичета, които винаги намират кусур на ризите ти. Познавате ли този вид жени?

— Всъщност и аз не харесвам много твоите ризи — рече Кахун. — Ти печелиш по две хиляди долара на месец и няма защо да носиш подобни боклуци.

— Двойно уиски — обърна се Слийпър към келнера. После каза високо:

— Чичо Сам най-после реши да вдигне лапата си в защита на човечеството.

— Преписа ли втората сцена? — запита Кахун.

— За бога, Кахун! — възкликна Слийпър. — Мислиш ли, че човек би могъл да пише в такова време?

— Аз само така — попитах за всеки случай.

— Кръв! — издекламира Слийпър („Като герой от негова пиеса!“ — помисли си Майкъл.) — Кръв по палмите, кръв по радиоапаратите, кръв по палубите на корабите, а той ме пита за втората сцена! Ние живеем в изключителен момент. Недрата на земята се тресат от грохот. Човешкият род се гърчи, страда и кърви, обхванат от мъчителен кошмар...

— Запази тия думи за финалната сцена — прекъсна го Кахун.

— Остави тези евтини бродуейски шеги — рече ядосано Слийпър, като сви хубавите си гъсти вежди. — Тяхното време мина, Кахун. Завинаги мина. Първата хвърлена бомба вчера разби на прах последния анекдот. Къде е оня свински бут? — Той се огледа нервно, като почукваше с пръсти по масата.

— Хойт каза, че ще закъснее малко — обади се Майкъл. — Но сигурно ще дойде.

— Трябва да се върна в студиото — заяви Слийпър. — Фреди иска да се отбия там следобед. Смятат да правят филм за Хонолулу, с който искат да разбудят американския народ.

— А ти какво мислиш да правиш? — попита Кахун. — Ще имаш ли време да завършиш пиесата?

— Разбира се. Нали ти обещах.

— Да, но то беше, преди да влезем във войната. Предполагах, че може би ще искаш да постъпиш в...

Слийпър изсумтя.

— Какво бих могъл да върша в тая война? Да охранявам някой виадукт в Канзас-сити? — Той отпи голяма глътка от уискито, което келнерът бе сложил пред него. — Човекът на изкуството не е роден за военна униформа. Задачата на такъв човек е да поддържа неугасимия пламък на културата, да разяснява за какво се води войната, да повдига настроението на хората, които се сражават със смъртта. Всичко останало е сантименталност. В Русия за човека на изкуството няма място във войската. Властта там казва: „Вашата работа е да пишете, да рисувате и композирате.“ Страна, в която управляват хора със здрав ум, не хвърля своите национални съкровища на бойните линии. Какво бихте помислили, ако французите пратят „Мона Лиза“ и „Автопортрет“ от Сезан на линията Мажино? Ще речете, че са се побъркали, нали?

— Разбира се — съгласи се Майкъл, защото Слийпър бе втренчил в него сърдития си поглед.

— Е добре! — извика Слийпър. — За какъв дявол тогава трябва да пратим на фронта един нов Сезан или един нов да Винчи? Дори немците не пращат на бойните линии своите артисти! Боже мой, колко са ми дотегнали тия разговори. — Той допи уискито си и ядосано огледа залата. — Не мога повече да чакам тоя свински бут, който вечно закъснява. Ще си поръчам обед.

— Фарни би могъл да ти намери две нашивки за флотата — подхвърли леко усмихнат Кахун.

— Дявол го взел тоя Фарни! — възкликна Слийпър. — Тоя сводник и провокатор... — И поръча на келнера: — Шунка с яйца, аспержи с холандски сос и двойно уиски.

Хойт влезе в момента, когато Слийпър говореше на келнера, и се приближи бързо към масата, като по пътя успя да се ръкува само с пет души.

— Моля да ме извините, стари приятелю — рече той, като седна на тапицираната със зелена кожа скамейка. — Съжалявам, че закъснях.

— Защо, дявол го взел, никога не идвате навреме? — попита войнствено Слийпър. — Не вярвам това да се харесва много на вашите почитатели.

— Днес в студиото беше истинска лудница, стари приятелю — отвърна Хойт. — Просто не можах да се измъкна. — Той говореше с твърд английски акцент, който не се бе променил никак през седемте години живот в Съединените щати. Хойт беше взел американско поданство още в началото на войната, но си беше останал все същият елегантен, хубав и даровит млад човек, роден в покрайнините на Бристол и получил шлифовка в Пел Мел в Лондон, какъвто през 1934 година беше слязъл от парахода на американска земя. Сега Хойт изглеждаше разсеян и възбуден и си избра съвсем лек обед. Алкохол не поръча, защото следобед му предстоеше усилена работа. Играеше ролята на командир на английска ескадрила и трябваше да се снима в близък план в една трудна сцена с горящ самолет над Ламанша, обстрелван с халосни патрони.

Обедът мина в натегната атмосфера. Хойт бе обещал на Кахун да препрочете пиесата в края на седмицата и сега да даде окончателен отговор дали ще играе в нея. Той беше добър актьор, подхождаше много за тая роля, и ако откажеше, щеше да бъде трудно да се намери друг. Слийпър пиеше намръщен чаша след чаша двойно уиски, а Кахун побутваше отегчено храната в чинията си. До една маса на другия край на залата Майкъл забеляза Лора в компания с две жени и й кимна хладно. За първи път я виждаше след развода. „Осемдесетте долара седмично няма да й стигнат за дълго — помисли си Майкъл, — ако сама си плаща обедите в такива ресторанти!“ Той се ядоса на нейната разточителност, но в следващия миг изпита раздразнение към самия

себе си — какво го интересуваха всичко това! Тя изглеждаше много добре и той просто не можеше да повярва, че някога му е принадлежала и че е изпитвал ненавист към нея. „Ето още един човек — тъжно си помисли Майкъл, — който кара сърцето ми да се свива печално, когато го срещна.“

— Препрочетех пиесата, Кахун — неочаквано и малко припряно рече Хойт, — и трябва да ти кажа, че много ми хареса.

— Чудесно! — Лицето на Кахун се разля в усмивка.

— Но — побърза да добави Хойт — боя се, че няма да мога да участвам в нея.

Усмивката на Кахун изчезна, а Слийпър изруга нещо.

— И защо не можеш? — попита Кахун.

— Виждате ли — усмихна се примирително Хойт, — с тая война и всичко останало... Моите планове се промениха, стари приятелю. Работата е там, че ако участвам в някоя пиеса, ония кръвопийци ще ме тикнат във войската. Докато тука... — Той натъпка устата си със салата и продължи: — Докато тука, в киното, работата е по-друга. В студиото ме уверяват, че ще ми издействат отсрочка. Във Вашингтон смятали, че дейността на филмовата индустрия е от национална важност и кинодейците няма да подлежат на военна повинност... Не зная как ще бъде с театрите, но не бих искал да рискувам. Нали ме разбираш...

— И още как — рече сухо Кахун. — Естествено.

— Боже мой — продума Слийпър и стана. — Тогава отивам в студиото, за да участвам в отбраната на страната. — И се отдалечи с тежка, малко несигурна крачка.

Хойт погледна след него смутено.

— Никога не съм обичал този човек. Не е джентълмен — забеляза той и продължи да дъвче усилено салатата си.

До масата се приближи Роли Вон, зачервен и широко усмихнат, с чаша коняк в ръка. Той също беше англичанин, малко по-възрастен от Хойт, с когото участваше във филма като командир на въздушен полк. Днес обаче нямаше снимки и можеше спокойно да пие.

— Това е най-паметният ден за Англия — заяви Вон, обръщайки се със същата широка усмивка към Хойт. — Дните на пораженията свършиха, настъпват вече дните на победите. За Франклин Делано Рузвелт! — Той вдигна чашата си и от вежливост останалите

последваха примера му. Майкъл се опасяваше, че Роли, който сега служеше в английските въздушни сили, макар и само в киностудията на „Парамаунт“, ще запрати чашата си в камината. Но Вон се задоволи да каже: „За Америка“ и отново вдигна чаша.

„Всъщност — помисли си ядосано Майкъл — Вон пие наздравица за японската флота, която ни въвлече във войната. Но естествено ние не можем да се сърдим на един англичанин за това.“

— Ще се бием по бреговете — задекламира високо Роли, — ще се бием по планините. — После седна и продължи: — Ще се бием по улиците... Никакъв Крит вече, никаква Норвегия... Няма вече да ни гонят от една страна в друга.

— На ваше място, стари приятелю, не бих говорил така — укори го Хойт. — Неотдавна имах поверителен разговор с един човек от Адмиралтейството. Вие бихте се изненадали много, ако ви кажа името му. Той ми обясни целия случай с Крит...

— И какво ви обясни за Крит? — Роли погледна с лека враждебност съотечественика си.

— Всичко е станало съгласно общия стратегически план, стари приятелю — отвърна Хойт. — Ние нанасяме удар на противника и после се изтегляме. Страшно умен план! Нека врагът завземе Крит! Кому изобщо е нужен този Крит?

Роли се изправи с величествен вид.

— Не мога повече да остана тука — заяви той остро с блеснали очи — и да слушам как един англичанин-ренегат оскърбява британските въоръжени сили.

— Хайде, хайде — опита се да го успокои Кахун. — Седнете!

— Но какво всъщност казах, стари приятелю? — разтревожи се Хойт.

— Англичаните проливат кръвта си — Роли стовари юмрука си върху масата, — водят отчаяна безмилостна борба, за да защитят земята на един съюзник. Англичаните гинат с хиляди... а тоя тук ми дрънка, че всичко ставало съобразно някакъв си план! „Нека врагът завземе Крит!“ Аз ви наблюдавам от доста време, Хойт, и се старая да ви преценя безпристрастно, но боя се, че трябва да повярвам онова, което хората говорят за вас.

— Слушайте, стари приятелю — Хойт почервения силно и гласът му прозвуча високо и пискливо. — Струва ми се, че вие сте жертва на

някакво ужасно недоразумение.

— Ако бяхте в Англия — рече озлобено Роли, — щяхте да пеете съвсем друга песен. Щяха да ви дадат под съд, преди да сте изrekli и десетина думи. Вие сеете униние и паника, а трябва да знаете, че във военно време това е голямо престъпление.

— Е хайде, хайде — промърмори едва чуто Хойт. — Роли, стари приятелю...

— Бих искал да зная кой ви плаща за такива, думи. — Роли издаде войнствено брадичка, застанал до самия Хойт. — Много бих искал да зная. И не си мислете, че всичко това ще си остане тук, в ресторанта. Всички англичани в този град ще чуят за вашите изказвания — бъдете спокоен! „Нека противникът завземе Крит!“ Така ли? — Вон шумно остави чашата си на масата и се върна при бара.

Хойт обърса с кърпичка изпотеното си чело и се огледа тревожно, за да види колцина от съседните маси са чули тая жлъчна тирада.

— Боже мой — продума той, — нямате представа колко трудно е през тия дни да бъдеш англичанин. Навсякъде неврастеници и налудничави хора: човек просто не смее да отвори уста... — И ставайки, добави: — Надявам се, че ще ме извините, но трябва веднага да се върна в студиото.

— Разбира се — отвърна Кахун.

— Страшно съжалявам, че не мога да участвам в пиесата, но вие сами виждате какво е положението.

— Да — успокои го Кахун.

— Всичко хубаво.

— Довиждане — рече Кахун с безстрастно лице.

Двамата с Майкъл наблюдаваха мълчаливо хубаво очертания гръб на артиста, който получаваше по седем хиляди и петстотин долара седмично. Хойт мина край бара и край защитника на Крит, забързан към студиото „Парамаунт“, където на десетина мили от един холивудски Дувър го очакваше запаленият самолет-макет на фона на няколко изкуствени облака.

— Ако нямах язва, сега навярно щях да я получа — рече с въздишка Кахун и поиска сметката от келнера.

В този момент Майкъл забеляза, че Лора се приближава към тяхната маса. Той наведе глава и се зае усърдно да разглежда чинията

си, но Лора се спря пред него.

— Покани ме да седна — рече тя.

Майкъл я погледна равнодушно, но Кахун се усмихна и каза:

— Здравей, Лора. Няма ли да ни направиш компания?

Лора се настани срещу бившия си съпруг.

— Всъщност аз трябва вече да си вървя — добави Кахун, преди Майкъл да успее да възрази нещо, плати сметката и стана. — До тая вечер, драги — рече той и тръгна бавно към изхода. Майкъл го изпрати с поглед.

— Би могъл да бъдеш и по-учтив — подхвърли Лора. — Фактът, че сме разведени, не ни пречи да останем приятели.

Майкъл погледна втренчено сержанта, който пиеше при бара. Тоя човек бе наблюдавал Лора, докато тя прекосяваше залата и сега я гледаше с нескрито желание.

— Не съм голям привърженик на така наречените приятелски разводи — рече Майкъл. — Ако хората решат да се развеждат, между тях не може да има никакво приятелство.

Клепките на Лора трепнаха. „О, господи — помисли си Майкъл, — все още не е отвикнала да плаче за щяло и не щяло.“

— Дойдох само за да те предупредя — каза Лора с колеблив глас.

— Да ме предупредиш — за какво? — попита изненадан Майкъл.

— Да не извършиш някоя неразумна постъпка. Говоря с оглед на войната.

— Нямам подобно намерение.

— Предполагам, че би могъл да ми предложиш нещо за пиене — рече тихо Лора.

— Келнер, две уиски със сода — поръча Майкъл.

— Чух, че си бил в града.

— Така ли? — Майкъл отново погледна втренчено сержанта, който все още не сваляше очи от Лора.

— Надявах се, че ще ми се обадиш.

„Тия жени! — каза си Майкъл. — Игрят си с чувствата като истински акробати. Не успеят ли да уловят халките, падат от високо и веднага скачат на крака, читави и здрави!“

— Бях много зает — рече той. — Как вървят твоите работи?

— Не мога да се оплача. Сега ми правят пробни снимки във „Фокс“.

— Желая ти успех.

— Благодаря — отвърна Лора!

Сержантът при бара се извърна, за да може да наблюдава Лора, без да извива врата си. В строгата си черна рокля и мъничката шапка, бутната към тила, тя наистина изглеждаше очарователна и Майкъл не обвиняваше младежа, че я оглежда така. На неговото лице се четеше израз на самотност, обърканост и потиснато желание — израз, който се подчертаваше още повече от военната му униформа.

„Ето един човек, увлечен от водовъртежа на войната — каза си Майкъл, — когото може би утре ще пратят да умре на някой незнаен, покрит с джунгли остров, или пък да гние месец след месец, година след година в някой забравен от бога гарнизон, където никога не стъпва женски крак. Навярно той не познава в града нито едно момиче, а ето че тук, в тоя луксозен ресторант, открива някакъв цивилен само малко по-възрастен от него в компания с красива жена... Може би въпреки своя израз на обърканост и печал, този човек си представя как аз безгрижно пиянствам из скъпите барове с различни жени, как се любя с тях върху чисти бели чаршафи, докато той се облива в пот, плаче и умира далеч от родна земя...“

През ума на Майкъл мина налудничавата мисъл да отиде при сержанта и да му каже: „Чуйте, аз отгатвам какво се върти в главата ви, но вие много грешите. Аз нямам намерение да спя с тази жена, нито тая, нито която и да било друга нощ. Ако зависеше от мен, довечера бих я изпратил при вас. Кълна ви се.“ Но той не можеше да направи подобно нещо. Можеше само да седи на мястото си, изпълнен с чувство за някаква вина, сякаш бе получил награда, спечелена от друг. Той знаеше, че случайната среща с тая прелестна жена, негова бивша съпруга, ще вгорчи още повече живота му; всеки път, когато изобщо влезе в ресторант с момиче и забележи самотен войник, ще се почувства виновен; че всеки път, когато се докосне с копнеж и нежност до някоя жена, ще изпита чувство, че неговата ласка е била купена с чужда кръв.

— Майкъл — продума нежно Лора, като го наблюдаваше с лека усмивка над ръба на чашата си, — какво ще правиш тая нощ?

Майкъл отвърна поглед от сержанта.

— Ще работя — отвърна той. — Свърши ли уискито си? Трябва да си тръгна.

[17] Мястото, където според библията ще стане битката между доброто и злото. ↑

[18] Известен универсален магазин в Ню Йорк, в който се продава на народни цени. ↑

ГЛАВА ДЕСЕТА

Навярно все някак си щеше да се търпи, ако нямаше вятър. Християн се размърда тежко под одеялото и облиза пясъка по напуканите си устни. Вятърът вдигаше пясъка от заоблените каменисти хребети и го запращаше злобно в очите, гърлото и дори в дробовете.

Християн се надигна бавно и седна, като притискаше одеялото около себе си. Зазоряваше се вече, но пустинята все още беше скована от хапливия нощен хлад. Зъбите му затракаха от студ и той се опита да се постопли, като раздвижи непохватно ръце и крака.

Някои от войниците продължаваха да спят. Християн ги погледна втренчено с удивление и омраза. Харденбург и петима войници лежаха под самия хребет. Подал предпазливо глава над назъбеното било, лейтенантът разглеждаше внимателно през бинокъла си неприятелския конвой. Той беше облечен в дълъг плътен шинел, но личеше ясно, че цялото му тяло е напрегнато като струна. „Дявол да го вземе! — мислено изруга Християн. — Нима тоя човек никога не спи? Колко хубаво ще бъде, ако сега го убият.“

С наслада се залови за тая мисъл, но след миг въздъхна. Не, това беше невъзможно. Всички можеха да паднат убити тая сутрин, само не и Харденбург. Достатъчно бе да го погледнеш, за да разбереш, че той ще остане жив през цялата война.

Химлер, който лежеше до Харденбург под прикритието на възвишението, се смъкна предпазливо надолу, като внимаваше да не вдига прах, събуди спящите и им прошепна нещо. Войниците се раздвижиха бавно и внимателно, като хора в тъмна стая, натъпкана с крехки стъклени съдове.

После Химлер пропълзя до Християн и седна до него с прибрани колене.

— Вика те — прошепна той, макар че англичаните се намираха на триста метра от тях.

— Добре — отвърна Християн, без да мръдне.

— Ще направи така, че всички да ни избият — добави Химлер. Той беше отслабнал много, лицето му изглеждаше задебеляло под четинестата брада, а в погледа му се четеше отчаяние и мъка. Беше престанал да се държи като шут и да забавлява офицерите с шеги още от момента, когато първият снаряд бе прелетял над главите им преди три месеца пред Бардия. Сякаш след пристигането им в Африка в тялото на подофицера се бе заселил друг човек, може би някой негов братовчед — измъчен и слаб, — а духът на предишния добродушен веселяк се бе приютил в някакво потайно убежище в Европа и чакаше спокойно завръщането на Химлер, за да го завладее отново.

— Погледни го — лежи си там, наблюдава томитата^[19] и си тананика нещо — отново зашепна Химлер.

— Какво, тананика ли си? — Християн разтърси глава, за да прогони съня си.

— Да, тананика и се усмихва. Цяла нощ не е мигнал. От момента, в който конвойт се установи на лагер миналата нощ, той лежи, не сваля бинокъла от тях и само се усмихва. — Химлер погледна мрачно към лейтенанта. — Не пожела да ги нападнем снощи. О, не — това щяло да бъде съвсем лесно! Бои се, че някой от томитата можел да се измъкне. Трябваше да лежим тука цели десет часа, докато се съмне, за да ги избием до крак. Разбираш ли, тогава докладът му щял да бъде безупречен! — Химлер гневно плю върху пясъка, който непрекъснато се разнасяше от едно място на друго. — Ще направи така, че всички да ни избият, помни ми думите.

— Колко са англичаните? — попита Християн. Той най-после отхвърли одеялото и като потръпна от студа, вдигна грижливо завития си автомат.

— Осемдесет — шепнешком отвърна Химлер, оглеждайки се наоколо с гневно лице. — А ние сме тринайсет. Тринайсет! Само един кучи син като него може да тръгне на разузнаване с тринайсет човека. Не дванайсет, не четиринайсет, не...

— Станали ли са вече? — прекъсна го Християн.

— Да. Навсякъде са поставили часови. Цяло чудо е, че още не са ни забелязали.

— Какво чака още? — Християн погледна към лейтенанта, легнал под самия хребет в позата на притаен звяр.

— Попитай го — изръмжа Химлер. — Може би чака Ромел да дойде лично, за да наблюдава нападението и след закуска да му връчи орден.

Лейтенантът се смъкна в подножието на хребета и нетърпеливо махна на Християн, който запълзя бавно към него, последван от Химлер.

— Решил е сам да нагласи минохвъргачката — измърмори Химлер. — Не се доверява на мене, не съм бил достатъчно подготвен! Цяла нощ пълзя напред-назад и бърника подемния механизъм. Ей богу, ако го прегледа някой доктор, сигурно веднага ще му надене усмирителна риза.

— По-живо, по-живо! — хрипкаво зашепна Харденбург. Приближавайки се, Християн забеляза, че очите на лейтенанта блестят от задоволство. Той не се беше бръснал, а фуражката му бе покрита с пясък, но изглеждаше необикновено свеж, сякаш бе спал непробудно поне десет дена.

— За една минута всички да са по местата си — нареди Харденбург. — Без моя заповед никой да не мърда. Огън ще се открие с минохвъргачката по знак, който ще дам оттука.

Застанал на ръце и крака, Християн кимна глава.

— Щом сигнализирам, ще вдигнете веднага двете картечници ей тук, на тоя хребет, и заедно със стрелците ще поддържате непрекъснат огън, докато дам отбой. Ясно?

— Да, господин лейтенант — шепнешком отвърна Християн.

— Коригирането на стрелбата на минохвъргачката ще ръководя лично аз. Минохвъргачите да не откъсват очи от мене. Разбрахте ли?

— Да, господин лейтенант, — отговори Християн. — А кога ще открием огън?

— Когато намеря за добре. Хайде, обходете хората, проверете дали всичко е наред и се върнете при мен.

— Разбрано, господин лейтенант.

Християн и Химлер се обърнаха и запълзяха към минохвъргачката, зад която край струпаните снаряди се бяха стаили стрелците.

— Ако тоя мръсник получи куршум в задника си, аз ще умра със спокойно сърце — измърмори Химлер.

— Млъкни! — смъмри го Християн, защото нервността на Химлер започваше да действа и на самия него. — Гледай си работата. И остави лейтенанта да се грижи за себе си.

— Никой не мисли за мене — тросна се Химлер. — И никой не може да каже, че не си гледам работата.

— Не съм казал такова нещо.

— Да, но се канеше да го кажеш — продължи Химлер, доволен да поспори с тоя безопасен противник и за миг да отклони мисълта си от осемдесетте англичани, които се намираха само на триста метра от тях.

— Затваряй си устата — сръза го Християн и се обърна към минохвъргачите, които трепереха от студ. Единият от тях — новакът Шопер — непрекъснато кривеше лицето си в нервна прозявка. Но, общо взето, хората бяха готови. Християн им предаде нарежданията на лейтенанта и като внимаваше да не вдига прах, запълзя нататък към десния край на възвишението, където бяха тримата картечари.

И тука хората бяха готови. Нощното бдение в непосредствена близост с противника отвъд голия хребет очевидно се беше отразило на всички. Двете патрулни коли и гъсеничният камион стояха едва прикрити зад малкото възвишение. Ако се появеше някой подранил английски самолет и се спуснеше да разузнае местността, щяха да ги избият до крак. Хората се взираха нервно, както предишния ден, в ясното безкрайно небе, озарено сега от нарастващата светлина. За щастие слънцето се намираше зад гърба им, ослепително и ниско на хоризонта, и за още един час англичаните от лагера трудно можеха да ги открият на фона на такава ярка светлина.

През последните пет седмици Харденбург предприемаше вече трето разузнаване дълбоко в английските позиции и Християн не се съмняваше, че лейтенантът сам предлага услугите си в щаба на дружината за подобни задачи. Тук, при края на десния фланг на постоянноменящите се бойни линии, в безводната и без пътища пустиня, покрита с оскъдни храсти, войсковите части бяха съвсем малочислени. Имаше само отделни постове, между които се движеха предимно патрули от двете страни — за разлика от крайбрежието, където имаше важен стратегически път и водоснабдителни пунктове и където бяха събрани големи войскови единици, а артилерийската стрелба и въздушните нападения не спираха ни денем, ни нощем.

Тук, над пустинята, висеше потискащо мълчание, някакво предчувствие за близка катастрофа.

„В известни отношения миналата война е била за предпочитане — мислеше си Християн. — Наистина касапницата из окопите е била ужасна, но всичко е било някак си по-организирано. Човек редовно е получавал храна, чувствал е, че всичко се върши съгласно някакъв разумен порядък и опасностите са идвали по установен и известен път. В окопа войникът не е бил безпомощна играчка в ръцете на такива смахнати търсачи на слава като тоя — продължаваше да разсъждава той, като пълзеше бавно към Харденбург, който отново стоеше прилепен до горната част на хребета и гледаше над него през бинокъла си. — В шейсета година този маниак сигурно щеше да стане началник на немския генерален щаб. Бог да пази тогава немския войник!“

Християн се отпусна предпазливо на пясъка, без да вдига глава над хребета. Листата на мършавите храсталаци, които бяха пуснали корени в каменистата почва, издаваха някакъв слаб възкисел мирис.

— Всичко е готово, господин лейтенант — каза той.

— Добре — отвърна Харденбург, без да мръдне.

Християн свали фуражката си, вдигна много предпазливо глава и по-гледна отвъд възвишението.

Англичаните правеха чай. От дванадесет малки тенекиени съдове, наполовина пълни с пясък, напоен с бензин, се издигаше бледен пламък. Около тях стояха войници с емайлирани канчета в ръце. От време на време по блестящия емайл на съдинките проблясваха ярки слънчеви петна и тогава човек добиваше странното впечатление, че хората изведнъж започват да се движат неспокойно. На триста метра отук англичаните изглеждаха съвсем дребни, а покритите им със защитни краски камиони и леки коли приличаха на разнебитени играчки.

При картечниците, които бяха монтирани над кабинката на всеки камион, стояха часови. Цялата сцена обаче напомняше празничен пикник на хора от града, които са оставили жените си вкъщи и са решили да прекарат една сутрин по мъжки на чист въздух. Край машините все още се търкаляха одеялата, на които бяха спали англичаните, някои от войниците се бяха заловили да се бръснат, поставили пред себе си канчета с вода. „Сигурно имат вода в изобилие

— машинално си помисли Християн, — щом могат да я разливат така.“

Камионите бяха шест: пет открити, натоварени със сандъци с провизии, и един закрит навярно пълен с муниции. Часовите се бяха приближили до огньовете с пушки в ръце. „Колко ли сигурни трябва да се чувстват тия хора помисли си Християн — на петдесет километра от своите собствени позиции, щом са тръгнали така да обикалят южните си постове!“ Те не бяха намерили за нужно дори да се окопаят и в случай на опасност можеха да се укрият само зад камионите си. Изглеждаше просто невероятно, че осемдесет човека могат така дълго и така спокойно да се разхождат под прицела на противника, който чакаше само сигнал, за да ги избие. А това, че се бърснеха и си варяха чай, беше просто смешно. Е, ако трябваше да бъдат унищожени, тъкмо сега беше моментът!

Християн погледна към Харденбург. Той — както бе казал Химлер — си тананикаше нещо, а по лицето му бе застинала слаба усмивка. Тая усмивка изглеждаше почти нежна — така би се усмихвал възрастен човек, който наблюдава трогателните и несръчни движения на някакво дете. Но Харденбург не даваше знак и на Християн оставаше само да се настани на пясъка така, че да вижда противника пред себе си и да чака.

Водата в лагера на англичаните започна да кипи и във въздуха се понесоха струйки пара, които вятърът грабваше и развяваше на всички страни. Християн видя как томитата се заеха като добри домакини да слагат във водата чай, захар от торбичките си и кондензирано мляко. „Не биха пестили толкова — каза си той, — ако знаеха, че няма да им трябва нищо за обяд и вечеря!“

След малко от групичките около огньовете се отделиха по един човек, които отнесоха в камионите останалите провизии от захар и мляко. Един по един томитата потапяха канчетата си в димящата течност и ги изваждаха пълни. От време на време вятърът донасяше слаби звуци от смеха и разговорите на хората, които закусваха върху голата земя. Християн завистливо се облиза. От дванадесет часа не беше ял и не бе пил нищо горещо от момента, в който напуснаха лагера на ротата. Сега му се струваше, че долавя силния приятен аромат на парата и усеща вкуса на хубавия горещ чай.

Харденбург стоеше неподвижен, както преди. Същата усмивка, същото тихо тананикане! За бога, какво още чакаше този човек? Да ги забележат? Да стигнат до битка, вместо да избият спокойно врага от прикритието си? Или да ги връхлети някой самолет? Християн се огледа. Хората лежах в напрегнати неестествени пози, впили тревожни погледи в Харденбург. Човекът от дясната му страна преглътна с усилие и звукът, който излезе от устата му, прозвуча необикновено остро и високо.

„Той изпитва удоволствие от всичко това! — помисли си Християн, като се обърна, за да погледне отново Харденбург. — Не, армията няма право да оставя войниците в ръцете на такъв човек. Техният живот и така не е лек.“

Някои от англичаните край камионите запалиха лули и цигари. Това засили още повече атмосферата на спокойствие и задоволство, която царуваше в противниковия лагер, и Християн изпита мъчително желание да запуши. Разбира се, от такова разстояние човек трудно можеше да следи внимателно англичаните, но те приличаха на най-обикновени томита — кокалести и дребнички в шинелите си, флегматични и невъзмутими.

Някои от тях бяха свършили закуската и вече търкаха с пясък канчетата си, след което се отправяха към камионите, за да навият одеялата си. След малко картечарите от колите наскачаха на земята и отидоха на свой ред на закуска. В продължение на две-три минути около картечниците нямаше никого. „Ето какво е чакал Харденбург!“ — досети се Християн и се огледа бързо, за да види дали всичко е наред. Хората не бяха помръднали; лежах както преди, притаени в крайно неудобни пози.

Християн отправи поглед към лейтенанта. Дори да бе забелязал, че при картечниците на англичаните няма никого, Харденбург с нищо не показва това. Само продължаваше да се усмихва и да си тананика.

„Най-грозното нещо в него са зъбите му — реши Християн. — Големи, широки, криви и редки. Кой знае какъв шум вдига, когато пие!“ И какво самодоволство само се четеше по лицето му! Всъщност това самодоволство личеше в цялото му държание, докато лежеше така и се усмихваше с бинокъл на очи, съзнавайки добре, че всички погледи са впити в него в очакване на знака, който ще ги освободи от

мъчителното напрежение, съзнавайки, че всички го мразят, че се боят от него и не разбират какво смята да прави.

Християн примига и отново погледна, тоя път сякаш през мъгла, към англичаните, като се стараеше да забрави насмешливото мършащо лице на Харденбург. Местата зад картечниците бяха заети вече от нови войници. Един от тях, русокос и гологлав, пушеше цигара. Беше разтворил яката на куртката си, за да се постопли на лъчите на издигащото се слънце. Седеше така, удобно облегнат на железния капак на камиона, цигарата висеше от устните му, а ръцете му лежаха върху картечницата, чието дуло гледаше право към Християн.

„Ето — помисли си гневно Християн, — Харденбург изпусна благоприятния момент! Какво чака още? Трябваше да поразуча нещо за него от Гретхен. Какви сили движат тоя човек? Към какво се стреми, защо е станал такъв мрачен? Как трябва да се постъпва с него?“... „Хайде, хайде!“ — молеше той мълчаливо лейтенанта, когато неочаквано забеляза, че двама английски офицери излязоха от лагера с лопати и тоалетна хартия в ръце.

Но Харденбург оставаше все така неподвижен.

Християн почувства, че устата му пресъхvat и едва преглъща. Беше му студено — по-студено, отколкото в минутата, когато се събуди, и трепереше цял; опита се да се успокои, но не успя. Езикът му беше набъбнал ужасно, а по зъбите му имаше пясък. Той погледна ръката си, която лежеше върху затвора на автомата, и се опита да раздвижи пръстите си. Те едва-едва помръднаха, сякаш бяха чужди. „Няма да успея да стрелям! — помисли като обезумял Християн. — Лейтенантът ще даде сигнала, а аз няма да мога да вдигна автомата.“ Той усети, че очите му горят и започна да примигва, докато му потекоха сълзи, а осемдесетте англичани там долу, камионите и огньовете — всичко се разкриви и сля в някаква безформена маса.

Не, това беше прекалено. Нетърпимо. Да лежиш тука толкова дълго и да наблюдаваш как хората, които смяташ да избиеш, готвят закуската си, пушат и облекчават естествените си нужди! Петнадесет-двадесет души вече стояха налякали със смъкнати гащи настрани от камионите... Позната войнишка рутина във всички армии... Ако не свършиш това десетина минути след закуска, навярно няма да намериш време през целия ден. Тръгваш на война с развети знамена, под звуците на барабани и тръби и маршируваш по чистите метени

улицы, а нямаш никаква представа за онова, което те очаква, не знаеш, че ще лежиш по десетина часа върху студения остър пясък на места, които дори бедуините не са прекосявали преди теб, ще лежиш и ще наблюдаваш как двадесетина англичани клечат над малки санитарни дупки в Киренайската пустиня... Ето какво трябваше да снесе Бранд за „Франкфуртер Цайтунг“!

Християн чу до себе си някакъв странен ритмичен звук и се обърна бавно. Беше Харденбург, който... се кискаше!

Извърна глава и притвори очи. „Стига толкова — помисли си той. — Трябва да се свърши! Да се свърши с това кискане, да се свърши с утринния тоалет на тия англичани, да се свърши и с Харденбург, и с Африка, и със слънцето, и с вятъра, и със самата война!“

Зад гърба му се разнесе някакъв шум. Той отвори очи и след миг видя експлозията на мината. Най-после Харденбург беше дал сигнал! Снарядът падна право върху русокосия младеж — оня, който до преди минутка редеше в камиона и пушеше. В следващия миг юношата просто изчезна, сякаш се беше стопил във въздуха.

Камионът избухна в пламъци. Мините продължаваха да се сипят над другите машини. Издигнатите на върха на хребета картечници откриха огън по конвоя. Дребните фигурки се заклатиха смешно и се разпиляха по всички посоки. Хората, които стояха приклеknали, започнаха да теглят гащите си, тичаха тромаво, препъваха се и падаха с голи задници, които се белееха на яркожълтеникавия фон на пустинята. Един войник се втурна право към хребета, сякаш не можеше да разбере откъде иде огънят. Забеляза картечницата едва когато се намери на стотина метра от нея. Няколко секунди постоя така, като закован, после се обърна и хукна обратно, като придържаше панталоните си. Някой от немските войници небрежно, сякаш ей тъй, между другото, го повали на земята.

Харденбург коригираше стрелбата на минохвъргачката и от време на време започваше отново да се кикоти. Две мини улучиха камиона с боеприпасите и той експлодира сред облаци дим. В продължение на цяла минута над главите на германците хвърчаха стоманени отломки. Земята пред камионите се покри с трупове. Един сержант бе успял да събере около дузина войници и като стреляше от бедро напосоки, залитайки, ги поведе до пясъка към хребета. Някой от

германците се прицели в него. Той падна улучен, но успя да седне и продължи да стреля, докато го удариха отново. Човекът се преметна, зари глава в пясъка и замря.

Хората, които сержантът беше повел, се пръснаха в безредие и се втурнаха обратно към камионите, но един след друг паднаха, покосени от немските куршуми. След две минути стрелбата откъм английския лагер престана напълно. Силният вятър отнесе настрана от хребета пушека, който бе дошъл от горящите камиони. Тук-таме по пясъка се влачеше по някой човек, като смачкана буболечка.

Харденбург се изправи и вдигна ръка. Стрелбата се прекрати.

— Дистл — рече той, без да откъсва очи от горящите камиони и мъртвите англичани, — продължете да стреляте с картечниците.

— Какво, господин лейтенант? — глухо попита Християн, като стана от земята.

— Продължете огъня с картечниците.

Християн погледна към унищожения лагер. Там всичко беше вече мъртво освен пламъците, които излизаха от горящите камиони.

— Слушам, господин лейтенант.

— Прочистете с огън целия участък — добави Харденбург. — След две минути ще се спуснем в лагера им. Не искам да остане нито един жив. Разбрано ли е?

— Да — отвърна Християн и отиде да предаде нареждането на картечарите.

Те го погледнаха с недоумение, вдигнаха рамене и подновиха стрелбата. Острият, дразнещ пукот на картечниците звучеше съвсем неестествено сега, когато наоколо бяха стихнали всички викове и всички останали оръжия. Един по един войниците се бяха изкатерили на хребета и следяха как куршумите, рикоширайки от земята, разкъсваха мъртвите и ранени англичани, карайки ги да подскачат чудновато по гонения от вятъра пясък.

Куршум улучи някакъв войник, който лежеше проснат до един огън. Човекът се надигна, отметна глава и запищя диво. Понесен от вятъра към възвишението, тоя писък прозвуча покъртително човешки, в дисонанс със сухия ритмичен пукот на оръжията. Несчастникът продължи да пищи все така с отметната глава, като размахваше слепешком ръце пред себе си, и картечарите прекратиха стрелбата.

— Не спирайте огъня! — отсече Харденбург.

Картечниците залаяха отново и човекът, улучен и от двете, падна по ръб. Той нададе нов вик, който веднага секна — няколко куршума бяха пронизали гърлото му.

Всички наблюдаваха тая сцена като омагьосани, занемели от ужас. Само лицето на Харденбург имаше друг израз. Оголил зъби с животинска усмивка, той дишаше бързо и неравномерно с полупритворени очи. Християн се опита да си припомни у кого бе виждал такъв израз — израз на пълна самозабрава и истинска задоволеност. Да, разбира се, у Гретхен! „Сигурно са роднини — помисли си той. — Колко много си приличат!“

Картечниците продължаваха стрелбата и техният равномерен остър пукот беше вече станал за войниците така познат, както грохотът на завод в родния град. Двама от войниците на хребета извадиха цигари и запушиха с най-равнодушен вид, явно отегчени от еднообразието на онова, което ставаше пред очите им.

„Ето какво струва животът на войника! — помисли си Християн, загледан в сгърчените тела под възвишението. — Ако бяха останали в Англия, нямаше да им се случи това.“ Утре може би самият той щеше да се търкаля по пясъка, надупчен от куршумите на някой англичанин от Ийст Енд. Християн внезапно усети прилив на гордост. Колко приятно беше да съзнаваш, че стоиш много по-високо и от поляци, и от чехи, и от руснаци, и от италианци, да съзнаваш, че си все още жив и здрав! Той си спомни хубавите, лениви млади англичани, които идваха да се пързаят със ски в Австрия. Те приказваха в кафенетата с такъв висок и самоуверен глас, сякаш около тях нямаше никакви други хора. „Надявам се — помисли си Християн, — че сред тия английски офицери, които се търкалят сега на пясъка там долу с разкъсани кореми и лъснали задници, все ще има някой и друг от ония младички лордове!“.

Харденбург махна с ръка.

— Спрете стрелбата — изкомандва той.

Картечниците прекратиха огъня. Най-близкият до Християн картечар въздъхна шумно, избърса бликналата пот и се облегна уморен на замлъкналото дуло.

— Дистл! — извика Харденбург.

— Слушам, господин лейтенант.

— Вземете петима човека и вървете след мене. — Той тръгна надолу към притихналото полесражение, като стъпваше тежко в дълбокия пясък.

Християн направи знак на петимата войници, които се намираха най-близо до него, и последва лейтенанта.

Харденбург вървеше към камионите бавно, сякаш се готвеше да държи реч, като размахваше ръце в такт с крачките си. Християн и войниците го следваха по петите. Приблизиха се до англичанина, който така глупаво се бе втурнал към тях, хванал смъкнатите си панталони с ръце. Беше ударен с няколко куршума в гърдите. От потъналата в кръв куртка се подаваха изпочупени ребра, но той беше още жив и гледаше мълчаливо към тях. Харденбург измъкна пистолета си, зареди го и небрежно пусна два куршума в главата му, без да се прицели. Човекът издаде хрипков звук и в същия миг лицето му се превърна в кървава пихтия. Харденбург прибра пистолета си и продължи нататък със същата спокойна крачка.

Стигнаха до купчина проснати на пясъка тела. Всички бяха мъртви, но Харденбург заповяда: „Довършете ги!“ и Християн, без да се цели, даде няколко изстрела в труповете. В този момент той не чувстваше никакво вълнение.

След минута стигнаха до огньовете. Християн забеляза, че тенекиените кутии, които всъщност представляваха импровизирани печки, бяха пробити особено грижливо, за да се получи по-добра тяга. Очевидно тия своего рода печки отдавна се използваха от томитата във войската. Във въздуха се носеше тежък дъх на чай, на овъглено дърво, на изгоряла гума и човешка плът — той идеше откъм камионите, от които войниците не бяха могли да се измъкнат. Един от тях обаче беше успял да скочи на земята и сега, овъглен, лежеше на лакът в странна бдителна поза. Пак тука, сред разсипан чай, консервирано говеждо и захар, се търкаляха два крака, които мините бяха просто изтръгнали от панталоните на човека.

Друг войник седеше отпуснат върху автомобилна гума с почти откъсната глава. Християн втренчи поглед в тая увиснала глава със здрави челюсти. Тоя човек навярно беше работник; на неговото лице беше застинал типичният за англичаните израз на лукаво упорство и привидно покорство. От устата, разтворена в насмешлива гримаса, висеше изкуствена горна челюст. Човекът беше старателно избръснат

и бузите под посивелите слепоочия бяха дори простъргани до червено. „Един от тия, които никога не забравят да се обръснат! — помисли си Християн. — Истинският изряден войник, когото можеш да срещнеш във всеки взвод. Само че днес тоя напразно е губил време!“

Ту тук, ту там помръдваше ръка и се разнасяше стенание. Войниците се бяха пръснали на различни страни и навсякъде се чуваха единични изстрели. Харденбург се приближи до челната кола, която навярно принадлежеше на началника на колоната, и започна да рови в нея за документи. От една служебна чанта извади няколко карти, заповеди на пищеца машина и снимката на русокоса жена с две деца. Накрая той подпали колата.

После се приближи до Християн и двамата останаха известно време така, загледани в горящата машина.

— Имахме щастие, че спряха на лагер точно там, където трябваше — рече усмихнато Харденбург. Християн също се усмихна. Това никак не приличаше на оперетното сражение при похода им към Париж. Нито на черноборсатжийската и полицейска работа в Рен. То беше тъкмо онова, за което се бяха готвили, това беше самата война, а трупове наоколо представляваха реално, конкретно и ценно постижение в борбата. Да, тия англичани не можеха да разчитат вече на американска помощ!

— Достатъчно! — извика Харденбург към войниците. — Ония, които не сте доубили, могат да се върнат вкъщи. А сега обратно към височината!

И заедно с Християн той закрачи назад към немските позиции. Очертани на фона на небето, останалите на хребета войници ги наблюдаваха как се приближават. „Колко уязвими изглеждат в тая огромна пустиня! — помисли си Християн сепнато. — И колко е хубаво, че не съм сам, че те са с мене...“

Минаха край един английски офицер, който лежеше по очи с лъснал гол задник; имаше нежна и бледа кожа като на аристократ.

— Помните ли как изглеждаше тоя, когато клечеше, може би разтревожен, че има запек, и чу първия изстрел? — усмихнато рече Харденбург. — И как тичаше и викаше нещо на войниците си, като се мъчеше същевременно да придържа гащите си?... Капитан от армията на негово величество английския крал!... Готов съм да се обзаложа, че в Сандхърст^[20] не ги учат как да се справят с подобни случаи.

Харденбург се разсмя. Очевидно случката, която си бе спомнил, му се струваше толкова комична, че смехът му ставаше все по-силен и по-силен. Накрая дори се спря. Приведен, опрял ръце върху коленете си и задъхан, той се кискаше като безумен, а вятърът грабваше веднага и отнасяше нататък дивия му смях.

Християн също се засмя, макар че не се чувстваше особено весел. Постепенно обаче смехът го завладя с такава сила, че той започна да се кикоти гръмогласно, като пристъпваше от крак на крак. Като видяха, че лейтенантът и подофицерът се смеят, войниците, които ги придружаваха, побързаха да последват примера им. В началото те само се подсмиваха, но скоро и те, и картечарите на хребета се разсмяха с цяло гърло и техният смях се понесе над разораната от снарядите земя, над притихналите човешки тела, над гаснещите огньове, на които англичаните бяха готвили своята закуска, над разхвърляните оръжия и походни лопатки, над горящите камиони и над мъртвеца, който седеше облегнат на автомобилната гума с полуоткъснатата глава и увиснала през сгърчените устни горна протеза.

[19] Томи — английски войник (разг.). ↑

[20] Военна академия в Англия. ↑

ГЛАВА ЕДИНАДЕСЕТА

Влакът пухтеше бавно и шумно сред снежните преспи и побелелите хълмове на Върмонт. Ноа седеше с балтон до заскрежения прозорец, треперейки от студ — отоплението във вагона беше повредено. Пред очите му се нижеше бавно грозен пейзаж и всичко изглеждаше сиво в това ранно и облачно коледно утро. Не бе успял да вземе спално купе, защото влакът бе препълнен, и сега се чувстваше целият схванат и мръсен. При това в мъжката тоалетна водата беше замръзнала и не можа да се обръсне. Потърка страната си и се опита да си представи как изглежда: брадясал, със зачервени очи и изпоцапана от пушек яка. „В чудесен вид ще се явя пред семейството й!“ — изруга мислено той.

Нерешителността му растеше с всяка измината миля. На някаква гара, където бяха спрели за петнадесет минути, срещнаха друг влак, който отиваше към Ню Йорк, за миг Ноа изпита неудържимо желание да скочи в него и да се върне. Неудобното пътуване, студът, хъркането на пътниците и видът на мрачните хълмове, които се мяркаха край тях в облачната нощ, действаха все по-угнетително на духа му. „Не — повтаряше си той, — нищо няма да излезе от всичко това!“

Хоуп беше заминала преди него, за да подготви почвата. През тия два дни тя навярно бе успяла да каже на баща си, че смята да се омъжи и че съпругът ѝ ще бъде евреин. „Сигурно всичко е минало благополучно — размишляваше Ноа, седнал в мръсното купе, като се стараеше да се окуражи. — Иначе щеше да ме уведоми с телеграма. Щом ми позволява да дойда, значи, всичко трябва да е наред, трябва...“

След като го отхвърлиха от войската, Ноа взе разумното решение да преустрои живота си колкото може по-смислено и полезно. Започна да посещава вечер три-четири пъти на седмицата една библиотека, където можеше да изучава материали по корабостроене. „Кораби — крещяха вестниците и радиото, — повече кораби!“ Е, щом не можеше да се сражава, би могъл поне да строи. Той никога не се бе занимавал с

чертежи, а представите му за заварки, нитове и други подобни неща бяха съвсем смътни.

Както твърдяха всички, за да станеш специалист в която и да е област, трябва да учиш упорито месеци наред. Ноа четеше с бясно усърдие, заучаваше наизуст почти всичко, повтаряше си гласно съдържанието на прочетения материал и се стараеше да възстановява постоянно чертежи по памет. Беше свикнал да чете и напредваше бързо. Още един месец — мислеше си той, — и ще може да отиде в някоя корабостроителница, където ще се качи смело на скелето и ще почне да си вади хляба.

А междувременно трябваше да мисли и за Хоуп. Ноа се чувстваше малко виновен, задето кроеше планове за своето лично участие, когато всичките му приятели изживяваха ужасите на войната. Но ако се откажеше от семейния живот, поражението на Хитлер нямаше да се ускори и японският император нямаше да капитулира по-рано. При това Хоуп настояваше да побързат. Но Хоуп много обичаше баща си, а той беше заклет презвитерианец и църковен старейшина със сурови религиозни принципи и тя нямаше да се омъжи без съгласието му. „О, боже — помисли си Ноа, загледан в един капрал от морската пехота, който спеше проснат срещу него с отворена уста и вдигнати седалката крака, — о, боже, защо светът е устроен толкова сложно?“

Край прозореца мярна някакъв завод за тухли, а после една тясна и неприветлива заснежена улица с къщи с наклонени покриви. И накрая — Хоуп, застанала на перона; тя очевидно се стараеше да го зърне на някой от прелитащите край нея заснежени прозорци.

Ноа скочи на перона още преди влакът да спре, но се подхлъзна на замръзналия сняг и като размаха ръце, за да запази равновесие, едва не изтърва старата си пътна чанта от изкуствена кожа. Някакъв старец, който влачеше куфара си, му подхвърли ядовито:

— Това е лед, млади човече, а по лед не се танцува.

Хоуп побърза насреща му. Изглеждаше бледа и смутена. Спирайки се на една крачка от него, тя дори не го целуна и възкликна:

— Боже мой, Ноа! Защо не си се обръснал?

— Водата във влака замръзна — отвърна той ядосан.

Двамата останаха известно време така, един срещу друг, обхванати от нерешителност. После Ноа се огледа бързо, за да разбере дали тя е сама. На перона бяха слезли още двама-трима души, но в тоя

ранен час никой не бе дошъл да ги посрещне и те вече бързаха към изхода. След малко влакът тръгна и на гарата останаха само Хоуп, Ноа и старецът с куфара.

„Лошо — каза си Ноа, — изпратили са я, за да ми съобщи сама лошата вест!“

— Как пътува? — попита Хоуп с явно желание да прикрие смущението си.

— Отлично — отвърна Ноа. Хоуп се държеше някак си странно и хладно. Беше облечена със старо късо палтенце от дебел кариран плат, а косата ѝ бе пристегната в забрадка. Откъм хълмовете духаше студен вятър, който пронизваше балтона му, сякаш беше от съвсем тънък плат.

— Е, тук ли ще прекараме Рождество? — попита Ноа.

— Мили... — промърмори Хоуп, като се мъчеше да говори спокойно. — Аз още не съм им казала.

— Какво? — машинално рече Ноа.

— Нищо не съм им казала. Нито че ще дойдеш, нито че искам да се омъжа за тебе, нито че си евреин, нито че изобщо съществуващ. Нищо.

Ноа преглътна с усилие. „Какъв глупав и безсмислен начин да прекараме Коледата!“ — помисли си той, втренчил поглед в околните неприветливи хълмове.

— Това няма значение — промърмори той, без сам да съзнава какво иска да каже. Но Хоуп изглеждаше толкова нещастна със своята пристегната забрадка и изопнато от студа лице, че му се искаше някак си да я утеши. И добави с тон на домакин, който успокоява смутения си гост, счупил случайно чаша: — Няма нищо. Не се тревожи.

— Все исках да им кажа — обясни Хоуп с такъв тих глас, че от силния вятър той едва долови думите ѝ. — Снощи дори се бях решила... — Тя поклати глава. — Върнахме се от църква и аз мислех, че ще можем да останем в кухнята насаме с татко. Но влезе брат ми, който пристигна за Рождество със семейството си от Рътланд. Двамата заговориха за войната и брат ми — той е един такъв глупак — заяви, че евреите предпочитали да трупат пари, вместо да се бият. Татко си седеше и само кимаше глава. Не знаях дали в знак на съгласие, или просто дремеше, както е свикнал вечер към девет часа, но аз не можах да се реша.

— Нищо, нищо, това няма значение — повтори глупаво Ноа, като раздвижи машинално премръзналите си пръсти в ръкавиците и си помисли: „Трябва да хапна нещо и да изпия чаша кафе.“

— Не мога повече да остана с тебе — рече неочаквано Хоуп. — Трябва да се върна. Когато излязох от къщи, всички спяха и сигурно вече са станали и ще се чудят къде съм отишла. Длъжна съм да ги придружа в църква, но след службата ще се опитам да поговоря насаме с татко.

— Разбира се — заяви Ноа с изкуствено оживление. — Точно така ще постъпиш.

— Ей там насреща има хотел. — Хоуп посочи към едно триетажно здание на петдесетина метра от тях. — Там можеш да хапнеш нещо и да се постегнеш. Ще дойда да те взема към единадесет часа. Какво ще кажеш? — попита загрижено тя.

— Чудесно. И тъкмо ще се обръсна — просия Ноа, сякаш в главата му се бе породила някаква блестяща мисъл.

— О, Ноа, мили... — Хоуп се приближи смутено и докосна с ръка лицето му. — Толкова ми е мъчно. Аз просто те измамих. Просто те измамих!

— Глупости — възрази той меко. — Глупости. — Но в душата си Ноа знаеше, че Хоуп има право. Тя действително го беше измамилa и това го изненадваше повече от всичко. На нея винаги можеше да се разчита, беше толкова смела, така искрена в отношенията си към него. Но разочарованието и обидата, които му носеше това студено коледно утро, се примесваха сега с известна радост, че и тя най-после бе проявила слабост. Ноа съзнаваше, че самият той неведнъж е нарушавал думата си и че навярно и в бъдеще ще я нарушава. Сега обаче и двамата бяха до известна степен квит и занапред той ще има какво да ѝ прощава.

— Не се тревожи, мила — усмихна ѝ се Ноа уморено. — Сигурен съм, че всичко ще се уреди чудесно. Ще те чакам ей там. — Той махна с ръка към хотела и с печална усмивка добави: — А сега иди на църква и... прочети две молитви за мене.

Хоуп се усмихна, едва сдържайки сълзите си, и като се обърна, тръгна с типичната си енергична походка, която не можеше да променят ни тежките обуца, ни хлъзгавият път. Ноа я изпрати с поглед, докато тя сви на завоя, забързана към разбудената къща, където

навярно я очакваха вече мълчаливият баща и бърливият брат. После вдигна чантата си, прекоси замръзнатата улица и се отправи към хотела. Отвори вратата, но внезапно се спря. „О, боже — сети се той, — забравих да я поздравя за Рождество Христово!“

Беше дванадесет и половина, когато се почука на вратата на малката непроветрена стаичка с олющения боядисан железен креват и пукнатия умивалник, която Ноа беше наел за два долара и петдесет цента. За празника сега му оставаха три долара и седемдесет и пет цента. (За щастие билетът за обратния път до Ню Йорк беше купен.) Той не беше предполагал, че ще трябва да плаща за стая. Все пак положението не изглеждаше толкова лошо. Храната във Върмонт — както бе открил — не беше скъпа. Двете яйца за закуска му струваха само тридесет и пет цента. Ноа преброи парите си и простена. Война, любов, варварско деление на евреи и християни, възникнало почти две хиляди години преди днешното студено коледно утро, естествената неохота на един баща да даде дъщеря си на някакъв непознат и на всичко това отгоре сега трябваше да си блъска главата как да прекара празника с по-малко от пет долара в джоба!

Ноа се опита да се усмихне и отвори вратата. Обаче не беше Хоуп, а някакъв старец с набръчкано червендалесто лице, който се оказва служащ в хотела.

— В хола ви чакат една дама и някакъв господин — избърбори той, обърна се и си отиде.

Ноа развълнувано се погледна в огледалото, прекара три пъти нервно ръка по късата си коса, оправи връзката си и излезе от стаята. „Кое ми дава право — питаше се той с примряло сърце, докато се спускаше по скърцащите стълби, които воняха на восък и свинска мас, — кое ми дава право да смятам, че човек с всичкия си ум ще ми отговори с «да»? Какво мога аз да предложа в добавка към името си? Три долара в джоба, една чужда религия, едно тяло, което правителството намери за негодно, никаква определена професия, никакви определени стремежи — нищо освен желанието си да живея с дъщеря му и да я обичам. Ни семейство, ни успехи, нито приятели. Нищо освен едно лице, което ще му се стори грубо и чуждо, един заекващ говор, типичен с жаргона на треторазредните училища и с езика на американското простолудие.“ Ноа беше виждал и други градове като този и знаеше какви хора се раждат в тях: хора горди,

затворени в себе си и в кръга на своите близки, непреклонни, със семейни традиции, стари колкото камъните и гредите на къщите в самия град; хора, които гледат със страх и презрение на бездомните непознати орди, изпълващи големите селища. Никога не се бе чувствал така самотен, както в тоя миг, когато, спускайки се по стълбите към вестибюла на хотела, забеляза девойката и мъжа, които седяха в столовете-люлка, загледани през прозореца към заледената улица.

Двамата станаха веднага щом го видяха. „Колко е бледа — каза си машинално Ноа, обхванат от зловещо предчувствие, — ужасно бледа!“ Той се отправи бавно към бащата и дъщерята. Плаумън беше висок, прегърбен мъж с вид на човек, който цял живот се е занимавал с тежка работа, а през последните шестдесет години е ставал в зори. Той имаше ъгловато, затворено лице и уморени очи, скрити зад очила в сребърни рамки. Когато Хоуп каза: „Татко, това е Ноа“, неговото лице не изрази нито дружелюбност, нито пък враждебност.

Плаумън протегна ръка и Ноа я стисна. Тая ръка беше твърда и мазолеста. „Няма да се моля, каквото ще да става — реши Ноа. — Няма да лъжа и да си давам вид, че представлявам нещо кой знае какво. Ако каже «да» — добре. Ако каже «не»... Но той не искаше да мисли за втората възможност.“

— Много се радвам, че се запознахме — рече Плаумън.

Тримата стояха така, смутени от присъствието на стария хотелиерски чиновник, който ги наблюдаване с нескрито любопитство.

— Мисля, че няма да е лошо, ако си поговорим с мистър Акерман — рече бащата.

— Да — прошепна Хоуп и по нейния напрегнат, неуверен глас Ноа разбра, че всичко е загубено.

Плаумън огледа внимателно вестибюла:

— Мястото не изглежда много подходящо за разговори — забеляза той, като отправи очи към чиновника, който все още ги наблюдаваше с любопитство. — Бихме могли да се поразходим, още повече че мистър Акерман сигурно ще иска да поразгледа града.

— Да, сър — съгласи се Ноа.

— Ще ви почакам тука — реши Хоуп и внезапно се отпусна на стола, който изскърца жаловито в тишината на вестибюла. При тоя звук чиновникът неодобрително се намръщи, а Ноа почувства, че това

плачевно скърцане ще го преследва години наред в тежките минути на неговия живот.

— Няма да се бавим повече от половин час, дъще моя — рече Плаумън.

При това обръщение Ноа леко трепна. То му напомняше лошите пиеси, които описваха живота на фермера в началото на двадесетия век — фалшиви, надут и мелодраматични. Той отвори вратата и последва стария човек на заснежената улица. Зад прозореца зърна Хоуп, която ги наблюдаваше тревожно. После, шибани от острия студен вятър, двамата тръгнаха бавно по разчистените тротоари покрай затворените магазини.

Минута-две вървяха така, мълчаливо, скърцайки с обувката си по втвърдения сняг, който лопатите не бяха успели да разчистят. Накрая Плаумън се обади:

— Колко ви взеха за хотела?

— Два и половина долара — отвърна Ноа.

— За един ден? — изненада се Плаумън.

— Да.

— Тия хотелиери са истински разбойници — забеляза Плаумън.

... Известно време вървяха така, потънали отново в мълчание. Отминаха фуражния склад на Маршал, аптеката на Ф. Кин, магазина за мъжко облекло на Дж. Джифърд, адвокатската кантора на Върджил Суифт, месарницата на Джон Хардинг и пекарницата на мисис Уолтън, магазина за мебели и погребални принадлежности на Оливър Робинсън и накрая бакалницата на Н. Уест.

Под старомодната празнична шапка лицето на Плаумън си оставаше все така сурово и непроницаемо, с резки и застинали черти. От време на време Ноа вдигаше поглед към фирмите над магазините. Имената на собствениците проникваха в съзнанието му като гвоздеи, които равнодушният дърводелец забива на еднакви разстояния в дъската. Всяко име го поразяваше като удар, надигаше се като стена, оповестяваше нещо, жилеше като стрела и изразяваше някакъв упрек към него. Ноа долавяше как умело и хитро старецът го развежда из сплотения и непристъпен свят на обикновените американски семейства, от които водеше потеклото си самият той и неговата дъщеря. По околен път Плаумън питаше Ноа как би могъл да живее в подобен свят — той, някакъв си Акерман, дошъл от хаоса в Европа,

един самотник без отговорности, без близки и без средства, без баща и семейство, без корени и име.

„Предпочитам да имам работа с брата — реши в себе си Ноа — въпреки неговата ожесточеност и бързивост, въпреки старите му изтъркани и отвратителни разбирания, отколкото с тоя умен и мълчалив янки.“

Минаха през търговската част на града все така без да проговорят. В дъното на една полянка се издигаше някакво олющено училище от червени тухли, цялото покрито с изсъхнал бръшлян.

— Тук учеше Хоуп — обади се Плаумън и кимна рязко към зданието.

„Ето още един враг — помисли си Ноа, загледан в простата стара сграда, която се гушеше зад група дъбове, — още един враг, който дебне тук от двадесет и пет години!“ В стария камък над входа беше издълбан девиз, който той прочете с присвити очи. „Познай истината!“ гласяха полуизтритите букви, сякаш се обръщаха към поколенията Плаумънови, които, водени от тоя лозунг, трупаха знания и учеха как техните деди през седемнадесетия век бяха слезли един бурен ден на Плимутската скала. „Познай истината и ти ще бъдеш свободен човек!“ На Ноа се струваше, че чува от гроба звънкия глас на своя собствен баща, който чете тия слова със свойствения си театрален и ораторски маниер.

— Изградихме го в деветстотин и четвърта година за двайсет и три хиляди долара — обясни Плаумън. — През трийсет и пета Управлението на обществените сгради искаше да го събори и да построи ново, но ние не се съгласихме. Защо да се пилеят средствата на данъкоплатците? Училището и така не е лошо.

Продължиха по-нататък. На стотина метра надолу по улицата имаше една църква, чиито стройни строги кули сякаш се бяха забили в утринното небе. „Ето къде ще настъпи развързката! — отчаяно си помисли Ноа. — Това е най-силното му оръжие. В църковното гробище навярно лежат десетки Плаумъновци и той е решил да ми говори в тяхно присъствие.“

Църквата беше построена от светло дърво и се издигаше — изящна и здрава — върху заснежен склон. Тя правеше впечатление със своите строги съдржани линии и противоположно на френските и италианските катедрали, не се извисяваше дръзко към бога, а се

обръщаше към него с простички, кратки и лишени от надутост слова, изразявайки открито онова, за което го молеше.

— Е — заговори Плаумън, когато до църквата останаха още петдесетина метра, — смятам, че обиколихме достатъчно... — И като се обърна към Ноа, попита: — Искате ли да се връщаме?

— Да — съгласи се Ноа. Той беше така озадачен и изненадан, че вървеше съвсем машинално, почти без да вижда нищо. Ударът не беше още нанесен и не се знаеше кога ще се стовари. Хвърли поглед към стареца. Неговото сурово лице изглеждаше съсредоточено и същевременно смутено. Ноа схвана, че той се мъчи да намери, подходящи думи, убедителни и хладни, с които да му откаже ръката на дъщеря си — думи решителни и справедливи, разумни и окончателни.

— Вие вършите нещо ужасно, млади човече — започна Плаумън и Ноа неволно стисна уста готов за борба! — Вие поставяте на изпитание възгледите на един стар човек. Няма защо да крия от вас — моето едничко желание е да се качите веднага на влака, да се върнете в Ню Йорк и никога вече да не се виждате с Хоуп. Но вие няма да направите това, нали? — Плаумън изпитателно се взря в Ноа.

— Не, няма да го направя.

— Така и предполагам. Иначе не бихте дошли чак тука. — Старецът въздъхна дълбоко и продължи да върви бавно редом с Ноа, като гледаше втренчено пометените тротоари пред себе си. — Простете ми, че ви заведох на такава печална разходка из града... Знаете ли, човек прекарва голяма част от своя живот като автомат, обаче от време на време му се налага да вземе някое сериозно решение. И тогава той е длъжен да се запита: в какво всъщност вярвам и хубаво ли е то, или е лошо? През последните четиридесет и пет минути вие ме карахте да правя именно това и аз не мога да твърдя, че съм ви особено признателен, задето ме поставихте на такова изпитание. Аз не познавам никакви евреи и никога не съм имал работа с евреи. Сега трябваше да ви наблюдавам, за да реша дали наистина евреите са непоправими фанатизирани езичници, родени престъпници или нещо от тоя род... Хоуп мисли, че вие не сте толкова лош, но младите момичета често грешат. Аз цял живот съм вярвал, че хората се раждат еднакво добри и, слава богу, досега не ми се е налагало да се усъмня в това. Ако някой друг дойдеше в нашия град и поискаше

ръката на Хоуп, аз бих му казал незабавно: „Елате у дома, Вирджиния е приготвила пуйка за обед...“

Заслушан в откровените думи на Плаумън, Ноа не забеляза как стигнаха до хотела. Вратата се отвори и отвътре излезе бързо Хоуп. Старецът млъкна и започна да бърше замислено устата си. Тя го погледна втренчено, с тревожно, но решително лице.

Ноа се чувстваше като човек, току-що станал от легло след продължителна болест, и пред очите му се мярнаха имената на търговските фирми — всичките тия Киновци, Уестовци и Суифтоци, — имената върху надгробните плочи и видът на самата църква, мрачна и студена. И изведнъж всичко това — заедно със спокойното слово на стареца и измъчения блед образ на Хоуп — му се стори просто непоносимо. Той си спомни своята разхвърляна топла стаичка близо до реката, с книгите и старото пиано в нея, и изпита болезнена нужда да се намери отново вкъщи.

— Е? — продума Хоуп.

— Току-що казах на мистър Акерман, че имаме за обед пуйка — рече бавно старият човек.

Постепенно лицето на Хоуп се озари от усмивка. Тя се приближи до баща си и го целуна.

— Защо се забавихте толкова дълго? — попита Хоуп и изуменият Ноа изведнъж разбра, че всичко е уредено. Той беше обаче толкова разнебитен и уморен, че нищо не можа да почувства.

— Най-добре ще бъде да си вземете багажа, млади човече — обърна се Плаумън към него. — Няма смисъл да давате парите си на тия грабители.

— Да, да, разбира се — отвърна Ноа и бавно, като насън, тръгна нагоре по стълбите на хотела. Отвори вратата на стаята си и погледна назад. Хоуп държеше баща си под ръка. Старецът се усмихваше, наистина малко изкуствено и болезнено, но все пак се усмихваше.

— Ах, щях да забравя. Честита Коледа! — извика той и влезе да вземе багажа си.

ГЛАВА ДВАНДЕСЕТА

Наборното бюро се намираше в голямо и голо помещение със замърсен под над гръцкия ресторант. Във въздуха се носеше миризма на прегоряло масло и лошо сготвена риба. Две лампи без абажур хвърляха ярка светлина върху разнебитените дървени походни столове и затрупаните с книжа бюра, зад които две отегчени секретарки в цивилни дрехи попълваха на машина формуляри. Чакалнята и помещението, където заседаваше комисията, бяха разделени с временна преграда, през която долитаха приглушени гласове. На походните столове седяха дванадесетина души: няколко добре облечени, със сериозни лица мъже, попрехвърлили първата си младост, едно италианче в кожено яке, дошло заедно със своята майка, и две-три млади двойки, уловени за ръце, с което сякаш искаха да покажат, че нямат намерение да се разделят. Всички приличаха на хора, попаднали в безизходно положение — обидени и озлобени, втренчили очи в орфаното книжно американско знаме и окачените по стените литографни плакати и обяви. Всички приличаха на хора с тежки семейни задължения или с болести, за които освобождават от военна служба. А жените — майки и съпруги — гледаха с гневен укор другите мъже, сякаш искаха да им кажат: „Разбираме ви хитрините. Вие сте напълно здрави и имате тлъсти банкови сметки, но ви се ще вместо вас да отиде моят син или съпруг. Не мислете обаче, че ще успеете да се наредите!“

Вратата на стаята, в която заседаваше комисията, се отвори и излезе дребен чернокос младеж, придружен от майка си. Жената плачеше, а почервенялото лице на момъка изразяваше уплаха и гняв. Всички го изгледаха с хладни изпитателни очи, представяйки си мислено мъртвото му тяло на бойното поле, белия надгробен дървен кръст и раздавача пред прага на дома му с телеграма в ръка. Техните погледи не изразяваха никакво съчувствие, а само злорадство, като че искаха да кажат: „Ето ви един мошеник, който не е успял да ги измами!“

На масата на една от секретарките се разнесе звън. Тя стана, погледна безразлично към чакащите и извика с рязък отегчен глас: „Майкъл Уитикър!“ Беше грозна девойка с голям нос и силно начервени устни. Ставайки, Майкъл забеляза, че краката ѝ са криви, а чорапите ѝ отпуснати и с изкривен ръб.

— Уитикър! — раздразнено и нетърпеливо повтори тя.

Майкъл ѝ махна с ръка и ѝ се усмихна.

— Не се вълнувайте, драга — рече той. — Идвам.

Тя го погледна с израз на хладно превъзходство. Но Майкъл не се ядоса. Освен типичната за държавните чиновници наглост в душата на тая жена говореше още опияняващото чувство за власт над хората, които тя изпращаше на смърт и които отиваха да умрат за нея, макар че навярно никой в живота ѝ не я бе погледнал с любов. „Всеки потиска слабите — негри, мормони, нудисти, изоставени жени — сякаш за да компенсира с това собствените си неуспехи — помисли си Майкъл, докато пристъпваше към вратата. — Когато работиш в наборно бюро, трябва да си светец, за да си останеш пак почти човек.“

Отваряйки вратата, Майкъл с изненада откри, че трепери леко. „Смешно“ — помисли си той с досада и застана пред седмината мъже около дългата маса. Те се обърнаха и го огледаха мълчаливо. За бъдещия новобранец лигата на тия хора представляваха скритата страна на медала. Ако в чакалнята царуваха недоверие и несигурност, то тук човек долавяше студено подозрение и пресметлива, съзнателно подхранвана безсърдечност. „При други обстоятелства не бих приказвал с нито един от тия типове — каза си Майкъл, като наблюдаваше хладно неприветливите им лица. — Те са най-обикновени хора като мен. Кой обаче ги е назначил? Откъде са дошли? Какво ги кара да проявяват такова старание да пращат своите събратя на война?“

— Моля, седнете, мистър Уитикър — посрещна го навъсено председателят и посочи празния стол в края на масата. Той беше възрастен, тлъст човек с масивна двойна брадичка и зъл пронизителен поглед. Дори неговото „моля“, и то бе прозвучало заповеднически. „В какви ли войни си участвал пък ти?“ — помисли си Майкъл, докато се приближаваше до стола.

Другите лица също се обърнаха към него, като оръдия на кръстосвач, готови за стрелба. Сядайки, Майкъл с изненада си

помисли: „Десет години вече живея в този район и не съм виждал нито един от тия хора! Навярно са се крили в избите в очакване на днешния момент.“

На дългата стена зад масата, зад сивите и сини костюми и жълтеникавите лица на членовете на комисията, беше окачено американското знаме, този път от истински плат, което приличаше на ярко петно върху фона на мрачната стая. Майкъл внезапно си представи хилядите други такива стаи по цялата страна, хилядите такива мрачни хора със студени мнителни лица и национални знамена зад плешивите им глави, пред които стояха хиляди озлобени, насила призовани във войската младежи. Навярно тая стая — неприветлива и мръсна — символизираше общата обстановка, която господстваше в Съединените щати през 1942 година. Тук, в тая стая, царуваше насилие, страх и измама и онова, което се вършеше в нея, не обещавахе нищо хубаво и благородно — нищо освен смърт и рани.

— И така, мистър Уитикър — започна председателят, като се ровеше и взираше с късогледите си очи в досието на Майкъл, — вие твърдите, че имате право да се позовете на пункт 3 "а", понеже сте осъден да издържате свои близки. — Той втренчи гневен поглед в Майкъл, сякаш го питаше: „Къде е оръжието, с което убихте покойника?“

— Да — отвърна Майкъл.

— Ние установихме, че не живеете със съпругата си — почти изкрещя председателят и победоносно погледна около себе си. Няколко членове на комисията побързаха да поклатят енергично глави.

— Ние сме разведени.

— Разведени! — повтори председателят като ехо. — А защо сте скрили този факт?

— Нека не ви губя времето напразно — рече Майкъл. — Позволете да ви кажа, че аз съм решил да постъпя във войската.

— Кога?

— Щом като поставят пиесата, над която работя.

— А кога ще стане това? — обади се раздражено от другия край на масата дребен, тлъст човек.

— След два месеца — отговори Майкъл. — Не зная какво пише там, във вашите книжа, но аз съм длъжен да осигуря материално родителите си и да плащам издръжка на бившата си жена...

— Вашата жена — прекъснато остро председателят, загледан в папката пред себе си — печели по петстотин и петдесет долара седмично...

— Когато работи — обясни Майкъл.

— Миналата година е работила тридесет седмици — продължи председателят.

— Така е — уморено потвърди Майкъл. — Но нито една седмица през тая година.

— Ние обаче сме длъжни да вземем пред вид вероятните печалби — рече председателят и махна с ръка. — През последните пет години тя е работила и няма основание да смятаме, че сега ще престане да работи. Освен това — добави той, като се взря отново в книгата; — вие твърдите, че издържате майка си и баща си.

— Да — въздъхна Майкъл.

— Баща ви, както сме установили, получава пенсия от шестдесет и осем долара на месец.

— Точно така — съгласи се Майкъл. — Но вие опитвали ли сте да поддържате двама души с шестдесет и осем долара на месец?

— Всеки е длъжен да жертва по нещо в такова време — с достойнство рече председателят.

— Нямам намерение да споря с вас. Казах ви вече, че след два месеца ще постъпя във войската.

— Защо? — попита от другия край на масата един от комисията, който се взираше през блестящите стъкла на пенснето си в Майкъл, сякаш се готвеше да го разобличи в измама.

Майкъл огледа поред седемте враждебни лица. После се усмихна и рече:

— И аз не зная. А вие знаете ли?

— Свободен сте, мистър Уитикър — каза председателят.

Майкъл стана и излезе от помещението, чувствайки върху себе си гневните неприязнени погледи на седмината членове на комисията. „Смятат, че съм ги измамил — разбра той внезапно. — А се бяха приготвили да ми хвърлят примка на врата.“

Хората в чакалнята го изгледаха с изненада, защото не очакваха да се бави толкова малко. Той им се усмихна широко. Искаше му се да им каже нещо шеговито, но реши, че това би било твърде жестоко

спрямо тия разтревожени младежи, които чакаха реда си с такова мъчително напрежение.

— Лека нощ, миличка — обърна се той към грозното момиче зад бюрото, чувствайки, че не може да устои на изкушението да я подразни. Тя го погледна с несмутимото превъзходство на човек, който никога не би се съгласил да умре заради своите близки.

Майкъл тръгна надолу по стълбите, до които долитаха силните миризми на гръцкия ресторант, като продължаваше да се усмихва, но след минута неочаквано изпита някаква потиснатост. „Да, трябваше да дойда първия ден — помисли си той, — още първия ден. Тогава нямаше да се изложа на такова унижение.“ Чувстваше се някак си омърсен и сякаш заподозрян в някакво престъпление. Обхванат от тия чувства, той закричи бавно в меката зимна нощ покрай разхождащите се двойки, които без съмнение не знаеха, че на половин квартал от тях, там, над гръцкия ресторант, в тяхно име се водеше жалка и подла война за лов на човешки души.

След два дена, когато слезе да прибере пощата си, Майкъл намери съобщение от наборната комисия. „Съгласно молбата ви — гласеше то, — вие се превеждате в категория 1А^[21].“ Майкъл неволно се разсмя: „Искат да превърнат поражението си в победа“ — помисли си той, докато влизаше в асансьора, и неочаквано се почувства обхванат от огромно облекчение: не му предстоеше вече да взема никакви решения, всичко беше решено.

[21] Годен за военна служба. — Б.пр. ↑

ГЛАВА ТРИНАДЕСЕТА

Стаята беше изпълнена с мека утринна светлина. Ноа отвори очи и погледна към жена си. „Спи така, сякаш пази някаква тайна — помисли си той. — Хоуп, моята Хоуп! Навярно е била едно от ония сериозни девойчета, които винаги вървят забързани по бялата дървена улична настилка, като че ги чака важна работа. И сигурно е имала свои тайни ъгълчета в стаята си, където е крила разните си дреболии — пера, изсушени цветя, старомодни гравюри от «Харпърс базар», рисунки на жени с турнюри и други такива неща.“ Всъщност Ноа не знаеше нищо за живота на младите момичета; друго, разбира се, би било, ако имаше сестра. Да, жената идва при мъжа от някакъв съвсем непознат свят. Непознат като планините на Тибет или френски девически манастир. Какво ли е мислила Хоуп, разхождайки се унесено край църковното гробище, под чиято трева лежаха цели поколения Плаумъновци, в ония дни, когато той пушеше тайно под покрива на „Военната школа“ на полковник Дръри („Ние вземаме сина ви дете и ви го връщаме мъж“). Ако съществуваше предопределение, Хоуп още тогава се е готвела за срещата си с него, Ноа, готвела се е за минутата, когато ще спи редом с него в тоя ранен утринен час. Следователно и самият той се е готвел за нея — ако имаше предопределение в този живот. Да, това беше просто невероятно! Ако Роджър не се бе запознал с нея (А как ли е станало това? Трябва непременно да го попита!), ако Роджър не беше решил, ей тъй на шега, да уреди оная забава, за да му помогне да си намери момиче, ако бе довел някоя друга от десетките свои познати жени, тая сутрин двамата не биха лежали заедно в леглото! Случайност — единственият сигурен закон в живота... Роджър! „Да се веселиш и любиш, умееш, умееш да правиш чудесни бонбони; но мили, умееш ли да печелиш пари? Това ми кажи!“ Роджър — запилян там, някъде на Филипинските острови или на Батаан, ако изобщо беше още жив! А ето, те живеят в неговата стая, спят на неговото легло, защото е по-удобно от стария креват на Ноа, който се е килнал надясно. Всичко започна с това, че той свали от

рафта в библиотеката сборника на Йейтс „Яйцето на Херн и други пиеси“. Ако бе посегнал за друга книга, не би се блъснал в Роджър, нямаше да живее в тая стая и не би срещнал Хоуп, а самата тя навярно би лежала на друго легло и с друг мъж, който щеше да я гледа, мислейки си: „Обичам я, обичам я.“ Ако човек се задълбочаваше в подобни мисли, би могъл наистина да полудее. Не, нямаше предопределение в нищо! Нито в любовта, нито в смъртта, ни в боя, нито в нещо друго. Човекът и неговите постъпки бяха всъщност само резултат на случайност. Не, той не би могъл да приеме това! Трябваше да има някакво предопределение, но то бе замаскирано грижливо — както развоят на интригата у добрия драматург. Само когато настъпи часът на смъртта, може би само тогава на човека всичко става ясно и той възкликва: „А, сега разбирам защо този герой беше въведен в първото действие!“

Батаан! Ноа трудно можеше да си представи, че Роджър отговаря на някого с: „Да, сър.“ Трудно беше да си представи и Роджър с бойна каска. Винаги го виждаше с оная килната и смачкана кафява филцова шапка. Да, трудно му беше да си представи Роджър проснат в някаква мръсна дупка. Човек, който умее да свири Бетховен — да стане прицел на скрития в джунглите враг! Не, Роджър не можеше да пропадне, дори във война. Той бе роден победител, защото никога не придаваше особено значение на победата, защото победата беше нещо като развлечение за него. На Ноа се струваше просто невероятно, че Роджър може да бъде разкъсан от мина, че може да падне с вик, пронизан от куршум. Той не можеше да си представи, че Роджър е в състояние да се предаде в плен. Сякаш го виждаше как лукаво се усмихва на японеца, който го подканва да хвърли оръжието си, и му отговаря: „За бога, шегувате ли се?“ Не можеше да си представи Роджър убит и заровен там, някъде под палмите; нито пък черепа на Роджър, оголен и оглозган от влажната пръст на джунглата... Дали някога Роджър бе целувал Хоуп? Вероятно. И колцина други бяха целували неговата Хоуп? Лицето до него на леглото пазеше ревниво своите тайни. Да, един съвсем непознат свят! Колко други мъже бе харесвала Хоуп и за какво беше мечтала в своето самотно моминско легло във Върмонт и в Бруклин? А колцина от тия нейни ухажори лежаха вече мъртви на дъното на Тихия океан? Колцина от живите — младежи и мъже на зряла възраст, — до които се е докосвала, за които е мечтала и копняла,

щяха да загинат тая или следващата година някъде по широкия божи свят?...

Колко ли беше часът? Шест и четвърт. Още пет минути в леглото. Тоя ден щеше да бъде нещо като празник. Далеч от оглушителния трясък на чуковете, далеч от вятъра по скелето, далеч от съскащия ослепителен пламък на оксигенистите в корабостроителниците в Пасаик. Днес той трябваше да се яви в наборния пункт и да отиде на нов преглед на Губернаторския остров. Процедурата при военните власти се повтаряше, тъй както разсеяният банков служител повтаря изчисленията си на едни и същи цифри. Още една реакция Васерман, още едно грубо опипване на тестиките („Кашляйте, нямате херния“) и пак същият въпрос на отегчения психиатър: „Имали ли сте сношения с мъже?“ Колко вулгарно поставен въпрос! Във войската господстваше убеждение, че връзките на един мъж с друг могат да бъдат само противоестествени. Какво биха казали например военните за неговите отношения с Роджър или пък с Винсент Мориарити, майстора на неговата смяна в корабостроителницата, който го черпеше бира и се хвалеше, че на Великден през 1916 година бил свалил британското знаме от пощата в Дъблин? Ами за отношенията му с неговия тъст, който му беше пратил за сватбен подарък своя екземпляр от събраните съчинения на Емерсън^[22]? А за отношенията му с неговия собствен баща, който, тръгнал от Одеса, бе обиколил половината земно кълбо, като развратничеше, пророкуваше и мамеше всички, а сега представляваше купчинка прах в малка кутия, захвърлена по рафтовете в някой дом на покойниците в Калифорния? Какво биха казали и за отношенията му с Хитлер и Рузвелт, с Томъс Джеферсън и Шекспир и с полковник Дръри в онова грохнало сиво здание, който изпиваше всеки следобед повече от литър уиски и който веднъж беше казал пред абитуриентския клас: „За мен съществува само една добродетел — храбростта. За мен е мъж този, който реагира и на най-малката обида.“ Какво биха казали най-после за неговите отношения със собствения му син, незаченат още, но притаен в утробата на това ранно утро тук, на брачното легло? Дали неговият син ще реагира и на най-малката обида? Но всъщност на каква обида? И кой ще го обиди, по какъв повод и какво ще последва от всичко това? Дали и него го очакваше незнаен гроб на някой далечен остров? Имаше ли излят куршум, който ще повали неродения

му още син? Имаше ли на друг континент незаченат още човек, който един ден ще се прицели в сърцето на неговия син? И към кой бог ще се обърне свещеникът на неговото погребение? Към Христа, към Йехова? Към кого? Може би и към двамата — колкото и неестествено да изглеждаше това, — като предпазлив играч, залагащ на два коня. „Който и да си ти, приеми, о, боже, тоя убит младеж в царството небесно, което управляваш!“ Каква безсмислица наистина е да лежиш до жената, която току-що е станала твоя съпруга, и да се тревожиш за това как ще погребат сина ти, който още не е дал признак на живот! В началото, разбира се, ще изникнат редица други въпроси. Дали ще го кръстят? Дали ще го обрежат? „Ах ти, обрязано куче!“ — казваше някой от героите в романа „Айвънхоу“, който беше чел още в първи гимназиален клас. През погрома в Будапеща в 1920 година след сваляне на революционната власт тълпата смъкваше гащите на всички, които подозираше, че са евреи и убиваше всеки обрязан. Между загиналите имаше и християни, обрязани по хигиенични съображения; тия нещастници може би мразеха евреите не по-малко, отколкото собствените им убийци, но падаха жертва на същата ненавист... Не, не биваше да мисли повече за евреите. Достатъчно беше да се замислиш по-сериозно, независимо по какъв въпрос, и неизбежно се връщаш към този проблем. Имало ли е изобщо време, когато евреите не са били преследвани? Може би през петия век преди Христа...

Шест и половина часът. Време беше да стане. На зеления остров вече чакаха лекарите, параходчето с името на генерала, рентгеновите лаборанти и гуменият печат с надпис „Негоден“. Как ли са преглеждали новобранците в някогашните войни? Сигурно без рентгенови апарати. Колко ли хора са воювали при Шайлоу, без да знаят, че някога са боледували от туберкулоза? Колцина със стомашни язви са се сражавали при Бородино? И колцина при Термопилите, които наборното бюро днес би отхвърлило поради изкривен гръбначен стълб? Колцина негодни за военна служба са паднали под Троя?... Да, време беше да става.

Хоуп се размърда в леглото до него; после в просъница сложи ръка върху гърдите му и прокара бавно пръсти надолу по стомаха му.

— Приятно е в леглото — промърмори тя, все още във властта на съня. Той ѝ се усмихна и я притегли към себе си.

— Колко е часът? — прошепна тя отново с устни до самото му ухо. — Сутрин ли е вече? Трябва ли да отиваш?

— Да, сутрин е и трябва да отивам — усмихна се Ноа отново, като притисна стройното ѝ тяло, което познаваше вече толкова добре, — но смятам, че властта може да почака петнадесет минути!

Хоуп си миеше главата, когато чу, че вратата се отключва. Прибрала се от работа, преди Ноа да се завърне от Губернаторския остров, тя се беше разтакавала безцелно известно време в летния здрач из стаята, без да запали лампа, заслушана за неговите стъпки.

Сега, с наведена над легена глава и затворила очи, за да не потече в тях сапунена пяна, Хоуп чу как Ноа влезе в антрето.

— Ноа, тук съм! — извика тя и като омота главата си с кърпа, се обърна към него както си беше, съвсем гола. Неговото съсредоточено лице беше съвсем непроницаемо. Той я притисна леко към себе си и я целуна нежно по мократа още шия.

— Взеха ли те? — попита Хоуп.

— Да.

— А рентгенът?

— Изглежда, че нищо не е показал. — Ноа говореше тихо, но спокойно.

— Каза ли им за миналия преглед? — попита тя.

— Не.

Хоуп искаше да го попита защо, но се въздържа отгатвайки смътно причината.

— А не им ли каза, че работиш във военно мобилизирано предприятие?

— Не.

— Тогава аз сама ще им кажа! — възкликна тя. — Ще отида лично. Човек, който е боледувал от туберкулоза, не може да бъде...

— Шшт, шшт — опита се да я успокои той.

— Но това е много глупаво — възрази Хоуп, като се стараеше да говори убедително. — Каква полза ще имат от болен човек? Само ще влошиш още повече здравето си и ще се превърнеш в тежест за войската. Няма да направят от тебе войник...

— Но могат поне да опитат — усмихна се Ноа. — Да, могат поне да опитат. Във всеки случай единственото, което съм в състояние да сторя за тях, е да им дам тая възможност. — И като я целуна зад ухото, добави — Така или иначе въпросът е уреден. В осем часа тая вечер положих клетва.

Хоуп неволно отстъпи.

— Какво търсиш тогава тука?

— Дадох ми две седмици, за да уредя работите си.

— Има ли някакъв смисъл да споря с тебе? — попита Хоуп.

— Не — отвърна той меко.

— Господ да ги убие! — възкликна Хоуп. — Защо тогава не те взеха още първия път? Защо? — повтори тя, проклинайки сякаш и наборната комисия, и военните лекари, и бойните командири, и политиците от целия свят, и самата война, и бъдещите дни, изпълнени със страдание и мъка. — Защо не постъпват като разумни човешки същества?

— Стига — спря я той. — Разполагаме само с две седмици, които не бива да губим. Вечеря ли?

— Не. Мих си главата.

Ноа седна на ръба на ваничката и се усмихна уморено.

— Оправи си косата — каза той — и ще отидем да хапнем вън. Чух, че на Второ авеню имало някакво ресторантче, където правели най-вкусните пържоли в света. По три долара порцията, но били...

Хоуп се наведе поривисто и го прегърна през коленете, като се притисна силно в него.

— О, мили — възкликна тя, — о, мили мой!...

Ноа я погали нежно по голите рамене, сякаш се стараеше да запомни завинаги образа ѝ.

— През следващите две седмици — каза той почти с твърд глас — ще живеем само за собствено удоволствие. Ето как ще уредим моите работи! — И добави с усмивка: — Ще отидем в Кейп Код, ще плуваме, ще караме велосипед и ще ядем само от тридоларовите пържоли. Хайде, хайде, мила, престани да плачеш.

Хоуп стана и примига.

— Добре — обеща тя. — Ето, престанах. Няма повече да плача. След петнадесет минути съм готова. Ще ме почакаш ли?

— Разбира се — рече той. — Но побързай. Умирам от глад.

Хоуп свали кърпата от главата си и изсуши косата си. Ноа я наблюдаваше мълчаливо, без да става от края на ваната. На моменти Хоуп зърваше в огледалото слабото му уморено лице. Тя знаеше, че дълго, много дълго няма да забрави това лице, разстроено и скъпо, че ще го запомни така, седнал на ръба на фаянсовата вана в разхвърляната, ярко осветена стая.

Те прекараха тия две седмици в Кейп Код в дома за туристи, който блестеше от чистота. Пред зданието имаше малка морава, сред която се издигаше стълб с американското знаме. На обед ядяха печени раци и миди със сланина и лук, изтягаха се с часове на белезникавия пясък, а вечер ходеха на кино и мълчаливо, без да коментират, гледаха кинопрегледите върху бляскавия екран, от който обвинителни гласове говореха прочувствено за смърт, поражения и победи. Наемаха велосипеди, яздеха лениво по крайбрежните пътища и се смееха весело, когато минаващите край тях на камиони войници се заглеждаха в хубавите крака на Хоуп и подсвирквайки с уста, подхвърляха: „Ей, че хубаво парченце! Кога излиза наборният ти номер, драги? Хайде, до скоро виждане!“

Носовите им се обелиха, косите им станаха лепкави от морската сол, а вечер, когато се връщаха в покрития с летви туристически дом и си лягаха в безупречно чистите чаршафи, телата им дъхаха приятно на океан и слънце; не приказваха почти с никого и двете седмици сякаш продължиха през цялото лято, през цялата година, през всичките лета на техния живот. И двамата изпитваха чувството, че вечно ще се скитат така по пясъчните пътеки сред нискостеблените ели, облени от блясъка на лятното слънце, което искреше по игривите вълни, и от звездното сияние на хладните летни вечери, когато свежият вятър подухваше от Вайнйард, Нантъкет и от слънчевия океан, чийто покой се нарушаваше само от чайките, от платноходките и от летящите над водата риби.

Но двете седмици изтекоха и те се върнаха в града. Хората тук изглеждаха бледи и изтощени, посърнали от лятната жегата, в сравнение с тях Хоуп и Ноа преливаха от енергия и здраве.

Най-после настъпи последният ден. В шест часа сутринта Хоуп приготви кафе. Двамата седнаха един срещу друг и изпиха на малки глътки горещата възгорчива течност в големите чаши, които

представляваха първите им общи домакински принадлежности. После тя го придружи по тихите слънчеви улици, запазили още част от нощния хлад, до грозната небоядисана търговска сграда, заета сега от наборното бюро.

Целунаха се, всеки потънал в мислите си, сякаш бяха вече откъснати един от друг. Ноа влезе в сградата и се присъедини към мълчаливата група мъже около бюрото на някакъв възрастен човек, който служеше на своята родина в този тежък час, като ставаше рано два пъти на месеца, за да даде последни указания и да раздаде безплатни билети на хората, които тръгваха от наборния пункт към бойното поле.

Ноа излезе заедно с петдесетте други новобранци, които в неравен строй повлякоха крака през три квартала към гарата на метрото. Минувачите, заети със своите работи и забързани — едни към магазина или кантората си, за да печелят пари, други към пазара, за да купят продукти за новия ден, — ги изглеждаха с любопитство и страхопочитание, сякаш наблюдаваха чуждестранни поклонници, които минаваха по улиците на техния град на път към някакво тайнствено и необикновено религиозно празненство.

От преддверието на метрото Ноа забеляза на отсрещната страна на улицата Хоуп. Тя стоеше пред един цветарски магазин. Зад нея търговецът, един възрастен човек, подреждаше лениво във витрината саксии с мушката и големи сини вази с гладиоли. Хоуп беше облечена в синя рокля на бели цветчета, която утринният ветреца развяваше леко. Слънчевите лъчи, които се отразяваха в стъклата на витрината, не позволяваха на Ноа да разгледа добре лицето ѝ. Той внезапно реши да отиде при нея, но назначеният от бюрото старши на групата тревожно завика: „Моля ви се, момчета, не се пръскайте!“ Ноа остана на мястото си и се задоволи само да ѝ помахва с ръка. Какво всъщност можеха да си кажат двамата в този момент? В отговор Хоуп също вдигна ръка. При това движение лицето ѝ за миг остана в сянка и той забеляза, че очите ѝ са сухи.

„Чудесно — помисли си Ноа, — тя дори не плаче!“ И тръгна надолу по стълбата към метрото редом с двама други новобранци: някакъв младеж на име Темпеста и един тридесет и пет годишен испанец, когото наричаха Нунцио Агилар.

[\[22\]](#) Ралф Емерсън (1803–1822) — американски философ, публицист и поет.). [↑](#)

ГЛАВА ЧЕТИРИНАДЕСЕТА

Преди да се събуди, Майкъл сънува, че червенокосата жена, която не се бе решил да целуне преди четири години, сега се наведе усмихната над него и сама го целуна. Той отвори очи и с удоволствие си спомни приятния сън.

Лъчите на утринното слънце бяха успели вече да се промъкнат през жалюзите, ограждайки прозореца в златиста рамка. Майкъл се протегна.

Отвън долиташе приглушената глъч от седемте милиона човешки същества, които изпълваха улиците и постройките на града. Той стана, отиде по мекия килим до прозореца и вдигна жалюзите.

Беше ранно лято и слънцето заливаше с мека жълтеникава светлина дворните градинки, избелелите тухлени стени на старите сгради, потъналия в прах бръшлян и обезцветените шарени завеси на малките тераси, обзаведени с тръстикови мебели и цветя в саксии. Дребна пълна женица с широкопола оранжева шапка и в стари широки панталони, комично опънати на закръгления ѝ задник, стоеше пред едно мушкато в саксия на терасата тъкмо срещу Майкъл. Тя се наведе бавно, отрязва един цвят и го разглежда, поклащайки печално глава. После се обърна — беше здрава, на средна възраст жена — прекоси терасата, като полюляваше игриво бедрата си, и влезе вкъщи през закритите със завеси френски прозорци.

Майкъл се усмихна широко. Той се радваше искрено на хубавото слънце, на целувката на червенокосата и на това, че в градинката отсреща живееше тая мъничка пълна женица с комичния задник, която скърбеше за изсъхналото си мушкато.

Той взе студен душ, надяна си пижамата и мина бос по килима през дневната стая до външната врата. Отвори я и взе от пощенската кутия „Таймс“.

Във вестника, който със своя изискан език винаги му напомняше речите на възрастни, преуспели адвокати на акционерни дружества, на първата страница се съобщаваше, че руснаците понасяли големи

загуби, но се държали здраво, че английските бомби предизвикали нови пожари по френското крайбрежие, че Египет се намирал в голяма опасност, че някой си бил открил начин да произвежда изкуствен каучук само за седем минути, че в Атлантическия океан били потопени три кораба, че лондонският кмет поискал да се ограничи консумацията на месо, че се предвиждало женените мъже също да служат във войската, че напоследък японските нападения били стихнали.

Майкъл затвори вратата, седна на кушетката и оставяйки всички тия съобщения за кръвопролитни сражения край Волга, за издавени хора в океана, за ослепени от пясъка войници в Египет, за производство на синтетичен каучук, за пожари във Франция и за ограничения в консумацията на месо в Англия, зачете спортната страница. Въпреки умората и множеството пропуски „Доджърите“^[23] бяха преживели още един ден от войната, спасявайки се от смъртта, която дебнеше хората на всяка крачка, и въпреки известното объркване в центъра на игрището и бясната противникова атака в осмия рунд, бяха спечелили в Питсбърг.

Телефонът иззвъня. Майкъл отиде в спалнята и вдигна слушалката.

— В хладилника има бутилка портокалов сок — прозвуча гласът на Меги по жицата. — Искях само да знаеш...

— Благодаря — отвърна Майкъл... — Ах, да не забравя, по библиотечните рафтове вдясно открих малко прах, макар че вие, мис Фримантл...

— Голямо чудо! — прекъсна го тя.

— Ето една умна дума! — рече Майкъл, слушайки със задоволство гласа на Меги, толкова близък и приятен. — Карат ли те много да работиш?

— До припадък. Когато излизах, ти дори не благоволи да ме погледнеш. Лежеше по гръб, без никакви завивки. Целунах те и тръгнах.

— Каква славна женичка! Ами аз какво направих?

Меги помълча малко и отговори, вече сериозно и дори малко смутено.

— Закри лицето си с ръце и промърмори: „Не искам, не искам...“

Леката усмивка, която играеше по лицето на Майкъл, изчезна и той потърка замислено ухото си.

— Насън всички издаваме най-безсрамно скритите си мисли.

— Гласът ти беше толкова уплашен — рече Меги, — че просто ме хвана страх.

„Не искам, не искам“ — замислено повтори Майкъл. — Не зная за какво се е отнасяло това „не искам“... Във всеки случай сега не се чувствам никак уплашен. Утрото е прекрасно. „Доджърите“ спечелиха мача, а моето момиче ми е оставило портокалов сок...

— Какво смяташ да правиш днес? — попита Меги.

— Нищо особено. Ще се поразходя. Ще погледам небето. Ще позяпам жените. Ще посръбна. Ще напиша завещанието си...

— О, я млъкни! — възкликна Меги със сериозен глас.

— Прощавай.

— Радваш ли се, че ти се обадох? — попита тя с подчертано кокетен тон.

— Смяя ли да отговоря отрицателно — подхвърли уморено Майкъл.

— Ах ти, стари...

— Меги!

Тя се засмя звънко.

— Заслужих ли обеди си днес?

— А ти как мислиш? — попита Майкъл.

— Мисля, че съм го заслужила. Облечи сивия си костюм.

— Той е почти съвсем протъркан на лактите.

— Облечи сивия си костюм, много ми харесва.

— Добре.

— А аз какво да облека? — За първи път по време на разговора гласът на Меги прозвуча неуверено, малко по хлапашки и тревожно.

Майкъл се засмя тихо.

— Защо се смееш? — остро попита Меги.

— Кажи го пак, повтори ми го: „Какво да облека?“

— Защо?

— Защото този въпрос винаги ме развеселява и събужда в сърцето ми нежност към теб и към всички жени изобщо — това „Какво да облека?“.

— Слава богу! — зарадва се Меги. — Виждам, че тая сутрин не си станал с краката нагоре, нали?

— Имаш право.

— И така, какво да облека? Синята басмена рокля или бежовия костюм с кремавата блуза, или...

— Синята рокля.

— Но тя е толкова стара.

— Синята рокля.

— Добре. А косата — прибрана или разпусната?

— Разпусната.

— Но...

— Разпусната!

— Боже мой! — възкликна Меги. — Ще приличам на жена, току-що измъкната от Харлем. Не се ли боиш, че някои от твоите приятели ще ни видят?

— Ще поема риска — отвърна Майкъл.

— И не пий много...

— Слушай, Меги...

— Зная, че сега ще хукнеш да обикаляш добрите си приятели, за да се простиш с тях...

— Меги, кълна ти се...

— Да, те ще те напият здраво и ще те изпратят във войската на четири крака.

— Ще внимавам.

— Радваш ли се, че се обадох? — попита Меги със същия кокетен глас, като гимназистка, която се прикрива закачливо зад ветрилото си на ученическа забава.

— Да, радвам се, че се обади.

— Това е всичко, което исках да чуя. А сега изпий си сока. — И тя прекрати разговора.

Майкъл сложи бавно слушалката, усмихвайки се. И поседя така, като си мислеше за Меги.

След малко стана и отиде през дневната стая в кухнята. Сложи да кипне вода, отмери три пълни лъжички кафе, като вдишваше със задоволство ароматния мирис, и изпи на големи глътки портокаловия сок, докато вадеше бекона и яйцата и режеше хляба, който щеше да препече. И през цялото време си тананикаше някаква песен без думи.

Той изпитваше особено удоволствие да приготвя лично закуската си в своя самотен ергенски дом, като се разхожда по пижама и бос по хладния под. Сложи пет парчета бекон в големия тиган и ги постави да се пържат на слаб огън.

От спалнята долетя звънът на телефона.

— По дяволите! — изруга Майкъл. Свали тигана от огъня и мина през дневната стая. Видът на тая стая винаги му правеше приятно впечатление с високия си таван, широките срещуположни прозорци и етажерките край стените, отрупани с книги, чиито поизбелели платнени подвързии образуваха особено нежно и приятно съчетание на багри.

— Ало — каза той, като вдигна слушалката.

— Холивуд, Калифорния, търсят мистър Уитикър.

— Уитикър говори.

От другия край на континента долетя гласът на Лора, нисък и неестествен.

— Майкъл? Майкъл, мили...

Майкъл едва чуто въздъхна.

— Здравей, Лора.

— В Калифорния сега е седем часът сутринта — продължи Лора с лек упрек в гласа, — а аз вече съм станала, за да говоря с тебе.

— Много мило.

— Зная всичко — възбудено рече Лора. — Това е просто ужасно. Да те вземат редник!

Майкъл се усмихна.

— Не е чак толкова ужасно. Има хиляди други като мене.

— Тука почти всички са майори — възрази Лора.

— Зная — каза Майкъл. — Може би тъкмо затова е по-добре да бъда редник.

— Престани най-после да оригиналничиш — възкликна гневно Лора. Тебе просто не те бива за такава служба. Познавам ти стомаха.

— Стомахът ми — отговори сериозно Майкъл — ще трябва да постъпи във войската на равна нога с мене.

— След ден-два ще съжаляваш за думите си.

— Може би — съгласи се Майкъл, като кимна неволно глава.

— А след няколко дена ще се намериш в карцера — извика Лора. — Сержантът ще каже нещо, което не ти харесва, и ти ще го удариш.

Познавам те.

— Слушай — спокойно рече Майкъл, — никой не се осмелява да бие сержанти. Нито аз, нито някой друг.

— Майкъл, ти никога не си изпълнявал команди. Познавам те добре. Това всъщност е една от причините, поради които не може да се живее тебе. Във всеки случай аз живях с тебе цели три години и знам по-добре от всички други...

— Имаш право, драга Лора — рече търпеливо Майкъл.

— Може да сме разведени и какво ли не — продължи бързо Лора — но на този свят никого не обичам повече от тебе. Това ти е добре известно.

— Вярвам ти, Лора — каза искрено Майкъл.

— Затова не искам да те убият. — И тя заплака.

— Няма да ме убият — рече той меко.

— Нито пък искам някой да те командва. Не би било справедливо...

Майкъл поклати глава, убеждавайки се за последен път колко дълбока пропаст разделя реалния свят от въображаемия свят на жената.

— Драга Лора, не се тревожи за мен — опита се да я успокои. — Много е мило, че ми се обади.

— Слушай — твърдо рече Лора, — реших да се откажа от твоята издръжка.

Майкъл въздъхна.

— Намери ли си работа?

— Не. Но днес следобед имам среща с Макдоналд в „Метро Голдуин Майер“ и...

— Добре. Щом започнеш да работиш, ще прекратя издръжката. — Той побърза да промени темата и без да позволи на Лора да отговори, добави: — Четох във вестника, че ще се омъжиш. Вярно ли е?

— Не. Може би след войната. Той постъпва във флотата и смята да служи във Вашингтон.

— На добър час — промърмори Майкъл.

— В авиацията взеха един от помощник-директорите на „Рипблук“^[24] и му дадоха чин първи лейтенант. През цялата война ще

остане в Санта Анита. В информационната служба. А ти смяташ да ставаш редник...

— Бъди разумна, драга Лора — прекъсна я Майкъл. — Тоя разговор ще ти струва петстотин долара.

— Ти си странен и глупав човек и винаги ще си останеш такъв.

— Имаш право, мила.

— Ще ми пишеш ли къде ще те изпратят?

— Да.

— Ще дойда да те видя.

— Това би било чудесно! — Майкъл си представи как тича от строя във Форт Сил в Оклахома, за да посрещне своята бивша съпруга във видрово палто, а войниците край тях подсвиркват възхитено при вида на тая хубава, стройна и известна киноартистка.

— Чувствата ми към тебе са толкова объркани — тихо и искрено заплака Лора. — Така беше в миналото и така ще си остане.

— Разбирам те. — Майкъл си спомни как изглеждаше Лора, когато оправяше косата си пред огледалото, когато танцуваше и когато двамата отиваха някъде да се забавляват. За момент дори той се трогна от мисълта за някогашните сълзи на бившата си жена и със скръб си помисли за загубените години, за ония години, когато нямаше война и нямаше раздели.

— Не се безпокой — рече той тихо, — сигурно ще ме пратят в някакъв щаб.

— Ти няма да се съгласиш — изхлипа тя. — Нали те познавам. Няма да се съгласиш.

— Армията не те пита дали си съгласен. Тя заповядва, а ти се подчиняваш. Армията — това не са „Братя Уорнър“, мила.

— Обещай... обещавай ми... — Гласът на Лора ту се засилваше, ту заглъхваше, докато неочаквано нещо щракна остро и връзката бе прекъсната. Майкъл се загледа в слушалката и после я постави на мястото ѝ.

След малко стана, върна се в кухнята и довърши приготвянията около закуската си; после отнесе в дневната бекон с яйцата, черното гъсто кафе и препечения хляб и сложи всичко на широката маса пред големия, ярко осветен от слънцето прозорец.

След малко включи радиоприемника. Изпълняваха концерт за пиано от Брамс; музиката изпълни цялата стая — ту нежна и тъжна, ту

бурна.

Заслушан с удоволствие в изпълнението, той ядеше бавно, като мажеше дебело хляба с мармалад, наслаждавайки се на вкуса на яйцата и на силното кафе, горд със своите кулинарни способности.

После отвори „Таймс“ на театралната страница, която беше изпълнена със съобщения за безброй пиеси и артисти. Всеки ден театралната страница на „Таймс“ предизвикваше у него все по-голямо униние. Несбъднати надежди, загубени пари, горчиви упреци срещу хората от неговата професия — всичко това будеше в душата му особено безпокойство и го караше да се чувства изпаднал в някакво глупаво положение.

Майкъл остави вестника настрана, запали първата си цигара през тоя ден и допи кафето си. Загаси радиоприемника и мелодията от Респиги заглъхна в утринния въздух. Залятата в слънчева светлина къща потъна в приятна тишина. Той поседя така до масата, като пушеше, загледан мечтателно към градината и улицата, по която вече работеха хора.

След малко стана, обръсна се и се изкъпа. После намъкна старите си фланелени панталони и една износена мека синя риза, която от много пране беше поизбеляла и добила особено приятен цвят. Почти всичките му дрехи бяха вече опаковани, но в стенния шкаф все още висяха две сака. Той постоя пред тях, като се питаше кое да избере, после свали сивото и го облече. Беше старо протъркано сако, меко и удобно на раменете.

Долу пред тротоара го чакаше колата му, лъсната и с блеснали хромирани части, току-що почистена в гаража. Майкъл включи мотора и натисна бутона за сваляне на гюрука. Както винаги той проследи с удоволствие плавното движение на падащия гюрук.

Караше бавно по Пето авеню. Всякога, когато се движеше из града през делник, той изпитваше онова леко злорадо наслаждение, което за първи път бе изпитал, шофирайки по тая улица своята първа кола със свален гюрук и наблюдавайки забързаните за обед трудови хора с чувството на богат безделник-аристократ.

От двете му страни се нижеха разкошни, с вкус подредени, макар и може би мъничко претрупани витрини, които блестяха на утринното слънце.

Майкъл остави колата пред сградата, в която се намираше апартаментът на Кахун, и предаде ключа на портиера. Бяха уговорили Кахун да я използва и да се грижи за нея до завръщането на Майкъл. Разбира се, беше по-разумно да я продаде, но той вярваше, суеверно, че тая малка, боядисана в ярък цвят машина представлява символ на най-хубавите му довоенни години, на дългите пролетни екскурзии из страната, на безгрижните празнични дни и че ако иска да се върне жив и здрав от бойното поле, трябва да я запази като талисман.

Остави със съжаление колата зад себе си и тръгна бавно по улицата. Внезапно денят му се стори съвсем пуст. Влезе в една аптека и позвъни на Меги.

— В края на краищата — каза той, когато чу гласа ѝ — няма закон, който забранява да те виждам по два пъти на ден.

Меги се засмя самодоволно.

— Аз огладнявам към един часа — рече тя.

— Тогава ще обядваме заедно, ако искаш.

— Да, искам — каза тя и после добави: — Радвам се, че се обади. Имам да ти доверя нещо много сериозно.

— Добре — съгласи се Майкъл. — Днес самият аз съм настроен сериозно. И така, в един часа.

Той остави усмихнат слушалката, излезе на осветената от слънцето улица и мислейки си за Меги, тръгна към търговската част на града, където се намираше кантората на адвоката му. Знаеше много добре какво ще бъде онова „сериозно нещо“, което Меги щеше да му каже през обед. Двамата се познаваха вече от около две години — две незабравими, наситени с изживявания години, макар и малко помрачени от съзнанието, че след всеки ден войната се приближава все повече и повече. Една женитба през тая кървава година, когато бъдещето изглеждаше така неясно, само би разбила сърцето на Меги. Женитби и смърт; гробове и вдовици; съпругът-войник, който носи снимката на жена си в своята раница, която с тая снимка става сякаш сто фунта по-тежка; нежененият мъж, който сред изпълнената с нощни звуци джунгла скърби безутешно за пропуснатия миг, за брачната церемония, която не се е състояла; ослепелият ветеран, който се заслушва за стъпките на прикованата към него съпруга...

— Хей, Майкъл! — Някой го тупна по рамото. Той се обърна. Беше Джонсън, с груба филцова шапка с цветна лента, с чудесна

кремава риза и разкошна везана връзка под мекото синьо сако. — Да знаеш откога те търся... Нима никога не си вкъщи?

— Напоследък рядко. Бях на почивка. — Майкъл обичаше да се среща от време на време с Джонсън, да обядва с него и да го слуша как приказва с дълбокия си актьорски глас. Но от часа, в който бяха водили оня ожесточен спор около германо-съветския пакт, той просто не можеше да разговаря спокойно в продължение на цяла една вечер с Джонсън или с неговите приятели.

— Аз ти изпратих едно обръщение — продължи Джонсън, като хвана Майкъл под ръка и го повлече бързо по улицата. Той изобщо вършеше всичко бързо и припряно.

— Какво обръщение?

— Към президента, за откриване на втори фронт. Всички го подписват. — По лицето на Джонсън се четеше искрено възмущение. — Това е истинско престъпление: да оставим руснаците да носят цялата тежест.

Майкъл не каза нищо.

— Ти не си ли за втори фронт?

— Разбира се — увери го Майкъл. — Ако само могат да го открият.

— Могат, могат.

— Така предполагам и аз. Но вероятно се боят, че човешките загуби ще бъдат много големи — рече Майкъл, внезапно осъзнал, че на следващия ден ще бъде облечен в kaki и навярно ще трябва да участва в десанта в Европа. — Може би това ще струва живота на милион, милион и половина души...

— Нека струва живота на милион, милион и половина души — почти извика Джонсън и ускори крачките си. — Но това ще ангажира големи вражески сили. Нека струва живота дори на два милиона...

Майкъл изненадано погледна своя приятел, който боботеше разпалено с дълбокия си глас, крачейки енергично по хубавия булевард. Във военната регистрационна карта на Джонсън беше написано съвсем ясно „Негоден“, но това не му пречеше да настоява настървено други да проливат кръвта си, защото далече там, на един друг континент, руснаците се сражаваха като истински лъвове. Какво ли би помислил руският войник при Сталинград, притаил се с граната в ръка зад някоя разрушена стена в очакване на връхлитащия танк, за

тоя патриот с мекушав глас и мъхеста шапка, който го наричаше брат тука, на шумната улица на един незасегнат от войната американски град?

— Съжалявам — рече Майкъл. — Аз с готовност бих сторил всичко, което мога, за да помогна на руснаците, но смятам, че трябва да оставим това на професионалните политици.

Джонсън се спря и измъкна ръката си от ръката на Майкъл. По лицето му се четеше гняв и презрение.

— Ще ти кажа нещо съвсем откровенно, Майкъл — рече той. — Аз просто се срамувам от тебе.

Майкъл кимна сухо глава, обхванат от неловкост, защото не можеше да каже на Джонсън онова, което беше в душата му, без да го обиди завинаги.

— Отдавна чувствах, че ще се стигне до това положение — продължи Джонсън. — Виждах как омекваш все повече и повече...

— Съжалявам — отвърна Майкъл. — Аз положих клетва като войник на републиката, а войниците на републиката не пращат петиции до своя главнокомандуващ, за да му четат лекции по висша стратегия.

— Това са само увъртания.

— Може би. Довиждане... — Майкъл се обърна и се отдалечи.

Когато бе изминал десетина крачки, Джонсън извика хладно:

— На добър час, Майкъл!

Майкъл му махна с ръка, без да се обърне.

Той си мислеше с раздразнение за Джонсън и неговите приятели. Всички те бяха или невъздържано войнствени, както самият Джонсън, уверени, че нищо не може да ги откъсне от мирновременните им професии, или пък прикриваха под тънкия бляскав пласт на патриотизма своето безразличие и цинизъм. Днес обаче човек не може да бъде безразличен — мислеше си Майкъл. Не бива да отговаря все с „не“ или „може би“. Настъпило е време, когато всеки трябва да каже съвсем ясно „да“. Той бе постъпил правилно, като влезе във войската. Така щеше да се избави от болезнено чувствителните капитуланти, от съзерцателните песимисти и от изтънчените самоубийци. Той беше израсъл във века на критиката, в страна, където хората не се колебаеха да критикуват. Всеки считаше за свой дълг да критикува книги, поезия и пиеси, да критикува правителството и политиката на Англия,

Франция и Русия. През последните двадесет години Америка приличаше на общество от театрални критици, които непрестанно повтарят едно и също нещо: „Да, знаем, че при Барселона загинаха три хиляди души, но колко лошо е построено второто действие...“ Век на критици, страна на критици. Майкъл беше почнал да мисли, че живее във век на безсилие, превърнал Америка в безплодна страна. Това бяха години на бурно красноречие, на безпощадна отмъстителност, на мелодраматични кресливци, самонадеяни и самохвални. Бяха години на необуздани и бесни военни фанатици, изпълнени със самоувереност и забравили краткотрайността на човешкия живот. Сред хората около себе си обаче Майкъл не познаваше такива фанатици. Народът виждаше твърде ясно пороците, които носеше войната, за да вярва в нея... виждаше вероломството и предателството на кождерите, на фермерските, търговски и работнически обединения. Майкъл посещаваше луксозните ресторанти и виждаше как бурно се разраства кастата на големите гастрономи, на всички ония мъже и жени, които печелеха трескаво пари и бързаха веднага да ги пръснат, преди властта да ги обложи с военновременен данък. Да, който оставаше във от армията, се превръщаше неизбежно в критик на всичко, а Майкъл искаше да критикува само врага.

Майкъл седеше на стола срещу адвоката в облицованата с ламперия стая и четеше завещанието си, обхванат от съзнанието, че е попаднал в твърде глупаво положение. Зад прозореца на високото здание се виждаха блесналият на слънцето град, тухлените комини, извишени в меката синевина на небето, потоците дим, които бълваха параходчетата по реката — същият стар град с неговия неизменен вид, а ето, той, Майкъл, седеше с очила на очите и четеше: „... една трета от гореспоменатото имущество завещавам на моята бивша съпруга Лора Робъртс. В случай че тя се омъжи отново, това дарение се обезсилва и определената в нейна полза сума се присъединява към сумата, оставена на разположение на изпълнителя на завещанието и се разпределя както следва...“

Майкъл се чувстваше толкова здрав и пълен със сили, а езикът на завещанието беше тъй отвратителен и зловещ!... Той погледна към адвоката Пайпър, човек с пълно бледо лице, чиято глава бе започнала

да плешивее. Той подписваше купчина книжа, стиснал дебелиите си устни. Адвокатът трупаше усилено пари, уверен напълно, че поради трите му деца и хроничния му артрит никога няма да го вземат във войската. Майкъл съжали, че не бе написал завещанието си лично, със собствената си ръка и на свой език. Струваше му се някак си срамно да бъде представен на бъдещото поколение чрез сухите шаблонни думи на един плешив адвокат, който нямаше никога да чуе трясъка на оръдията. Завещанието би трябвало да бъде кратък, красноречив и личен документ, който отразява живота на автора си и който увековечава последните желания и разпореждания на човека. „На майка ми — за любовта, която храня към нея, и за страданията, които тя преживява и ще преживее заради мен и моите братя...

На бившата ми съпруга, която смилено опрощавам и която, надявам се, също ще ме опрости заради хубавите заедно прекарани дни...

На баща ми, който живя тежък и трагичен живот, който така мъжествено води своята борба за съществуване и когото, надявам се, ще видя още веднъж, преди да почине..."

Пайпър обаче беше изписал единадесет страници на машина, изпъстрени с думи като „в случай че“ и „докато“, и „сега — мислеше си Майкъл, — ако умра, потомството ще си състави представа за мене само по сложните условни изречения и многобройните делови пунктове“.

„Може би по-късно — реши Майкъл, — ако има сериозна опасност да бъда убит, ще напиша друго, по-хубаво от това.“ И той подписа четирите екземпляра на завещанието си.

Пайпър натисна бутона на бюрото си и в стаята влязоха две секретарки. Едната носеше печат. Тя подпечата старателно всичките книжа и после и двете се подписаха като свидетели. Майкъл отново почувства, че във всичко това има нещо неестествено и че подписите би трябвало да се сложат от негови близки или приятели, за които смъртта му би представлявала истинска мъка.

Той вдигна очи към календара: тринадесети. По лицето му се изписа лека болезнена усмивка — не беше суеверен, но това съвпадение не му хареса много.

Когато секретарките излязоха, Пайпър стана, стисна му ръката и каза:

— Ще следя внимателно състоянието на вашите работи и всеки месец ще ви уведомявам какво сте спечелили и какви разходи съм направил.

Пиесата на Слийпър, за чиято постановка Кахун му беше дал пет процента от сборовете, имаше голям успех и без съмнение щеше да се филмира и той щеше да получава от нея пари сигурно в продължение на цели две години.

— Аз ще бъда навярно най-богатият редник в американската армия — каза Майкъл.

— Все още смятам — рече Пайпър, — че би трябвало да ми разрешите да вложа тия пари в някакво мероприятие.

— Не, благодаря — отвърна Майкъл. Той неведнъж беше отговарял по същия начин на Пайпър, но адвокатът просто не можеше да го разбере. Самият Пайпър имаше доходни акции в стоманената индустрия и настояваше клиентът му да купи от тях. Но Майкъл изпитваше някаква упорита, макар и малко необяснима неохота да печели пари по спекулативен начин и да извлича облага от чужд труд. Беше се опитал веднъж да обясни това на своя адвокат, но Пайпър бе прекалено здравомислещ човек, за да го разбере, и затова сега се задоволи само да се усмихне и поклати глава. Пайпър повдигна рамене и му подаде ръка.

— Пожелавам ви щастие — рече той. — Сигурен съм, че войната скоро ще свърши.

— Разбира се — отвърна Майкъл. — Благодаря.

Той излезе от кантората бързо, с чувство на облекчение. Когато му се налагаше да разговаря с адвокати или да върши някаква работа с тях, винаги изпитваше някакво безпокойство, сякаш се мъчеха да го хванат в капан, а днес това чувство беше особено силно.

Влезе в асансьора, пълен в тоя час със забързани за обед секретарки, които лъхаха на пудра и говореха оживено като хора, току-що попаднали на свобода. Докато се спускаха от четиринадесетия етаж надолу, той се питаше с изненада как тия млади, весели и жизнерадостни човешки същества се съгласяват да прекарат цял живот между четири стени, сред пишещи машини, книги, печати на нотариуси и разни пайпърровци, които познаваха само сухата фразеология на адвокатското съсловие.

Майкъл тръгна по Пето авеню към ресторанта, в който имаше среща с Меги, и постепенно се почувства по-добре. Беше свършил вече с деловите си работи. Тоя следобед и цялата нощ, до шест и половина сутринта, когато трябваше да се яви в наборния пункт, беше свободен от всякакви задължения. Гражданските власти бяха вдигнали ръце от него, а военните още не го бяха приели в своите редици. Часът беше един. Седемнадесет часа и половина — между един живот и друг!

Чувстваше се леко, волен като птица, и разнежено оглеждаше широката слънчева улица и забързаните хора като плантатор, който след добра закуска обикаля тучните поляни на своето имение. Да, Петото авеню беше неговата поляна, градът — имението, витрините на магазините — хамбарите, Централният парк — оранжерията, а театрите — неговата работилница; всичко беше добре подредено, всички си гледаха работата...

Той си представи как на слънчевото пространство между катедралата и Рокфелеровия център неочаквано пада бомба и внимателно се взря в хората, които се движеха на гъсти тълпи край него, мъчейки се да открие по лицата им някакво предчувствие за подобно бедствие. Но лицата си оставаха непроменени — хората бяха заети с мисли за своите работи, напълно убедени, че бомбите могат да падат на Севил Стрийт, на Вандомския площад, на Унтер ден Линден, на площад Виктор Емануел или на Червения площад, но светът никога няма да се отклони от разумния и установен порядък дотам, че да позволи да се разбие дори една витрина на магазина „Сакс“.

Майкъл мина край сивите стени на катедралата и стигна до Мадисън Авеню. Тук никому не идваше дори наум, че някой ден отгоре могат да завалят бомби. Пред „Колумбия бродкастинг билдинг“ се разхождаха наперено двама новоизлюпени лейтенанти от въздушните сили, облечени в лятна униформа. „Тия двама — помисли си Майкъл — изглежда, съзнават, че на този свят няма неуязвими места, че дори Рокфелеровият център и високият дворец на радиопредавателната компания са застрашени от бомби.“ Но лейтенантите го отминаха бързо и сега по лицата им той прочете само тревога, че момичетата, с които имаха среща, ще решат да си поръчат най-скъпия обед в ресторанта.

Майкъл се спря пред един шапкарски магазин. Беше хубав магазин, в който продаваха филцови шапки по петнадесет и двадесет и пет долара — меки, тъмнокафяви и сиви, с кордели с приятни цветове. Тук обаче човек не можеше да купи нито каски, нито грозните малки кепета, каквито носеха войниците във от границите на Америка, нито шапки за гарнизонни войски, ни пагони за авиацията или за пехотинските и военносанитарните части. Да, армията трудно щеше да разреши този въпрос. Във войската всички трябваше да носят нещо на главата, а Майкъл никога не бе слагал шапка, дори в дъжд и сняг. Шапките му причиняваха главоболие. И ако войната продължи пет години — нима през тия пет години непрекъснато ще го боли глава?

Той забърза към ресторанта, където Меги навярно вече го чакаше. Колко непредвидени проблеми възникваха през време на война! Както например този въпрос с шапките. И всички останали неща. Майкъл винаги спеше леко и неспокойно. Събуждаше се при най-малкия шум и много трудно можеше да спи с други хора в една стая. А в армията в едно помещение спяха най-малко петдесет души... Нима трябваше да чака края на войната, за да се наспи? Ами ужасният проблем с къпането! Както за повечето културни американци в двадесетия век собственото банско помещение с врата, която може да се заключва, представляваше за Майкъл един от основните стълбове на живота. Нима той трябваше да престане да задоволява своите естествени човешки нужди, докато Хитлер капитулира? Представи си как ще наблюдава налягалите рамо до рамо над откритите клозети войници... Той въздъхна печално, застанал така, на залятия от слънцето булевард. „По-леко ще ми бъде да позволя да ме убият в пропития с кръв окоп, отколкото да вляза в клозета за редниците... Животът днес — продължаваше да се възмущава той — ни подготвя много лошо за изпитанията, които ни поднася!“

Ами половият въпрос! Може би той беше въпрос на навик — както твърдяха мнозина авторитети, — но за съжаление този навик беше дълбоко вкоренен в човешката природа. И като ерген, и като женен, Майкъл беше имал множество връзки с жени още от седемнадесетгодишната си възраст — през безгрижните и хубави дни на тридесетте и четиридесетте години. Когато понякога му се случваше по една или друга причина да прекара цяла седмица без близост с жена, той ставаше неспокоен и нещастен, бурните сокове на

младостта напирала в тялото му и го правела раздразнителен и нервен, негоден да работи и неспособен да мисли за друго освен за любов.

В казармата, където живеела цели орди мъже при строг войнишки режим, през време на дългите походи и военни обучения, когато армията всеки път нощувала в нови непознати места, едва ли имаше жени, които биха подхождали на безименния войник под безименната каска. Джин Тъни, бившият шампион по бокс тежка категория, бе апелирал към американските войници да не се женят, защото — твърдеше той — медицинските авторитети били вече на мнение, че половото въздържание не се отразявало зле на здравето. Какво ли би възразил Фройд на тия думи на победителя на Демпси^[25]? При тая мисъл Майкъл се усмихна. Да, сега той все още можеше да се усмихва, но съзнавал добре, че по-късно, когато ще лежи по цяла нощ буден в своето тясно легло, заслушан в хъркането на войниците около него, положението едва ли ще му се стори толкова смешно.

„О, мила достойна демокрация, може би в твое име наистина си заслужава да се умре — помисли си Майкъл. — Що се отнася обаче до другите жертви, човек по-трудно би се съгласил с тях.“

След няколко крачки той се намери пред входа на малкия френски ресторант. През прозореца видя, че Меги вече седи до бара.

Ресторантът беше пълен и те се настаниха пред бара до някакъв леко пийнал моряк с яркочервена коса. Както правеше винаги, когато се срещаше с Меги в такава обстановка, Майкъл остана мълчалив, като се задоволи да я наблюдава в продължение на няколко минути, любувайки се на спокойното ѝ одухотворено лице с високо чело и извити вежди, на простата ѝ строга прическа и на изящните ѝ дрехи. Всичко хубаво, което имаше в този град, сякаш намираще отражение в тая висока, стройна и сериозна млада жена... И сега, когато си мислеше за града, той винаги си спомняше неволно улиците, по които двамата се бяха разхождали, къщите, в които бяха влизали, пиесите, които бяха гледали, изложбите, които бяха посещавали, и баровете, в които бяха седели до късно през студените зимни нощи. Наблюдавайки поруменелите ѝ от ходенето бузи, блестящите ѝ от радост очи и дългите ѝ ловки ръце, които тя беше опряла леко върху неговия ръкав. Майкъл просто не можеше да допусне, че нейните чувства един ден ще изчезнат, че ще настъпи време, когато, завърнал се от фронта, няма да я намери тук все същата и непроменена...

И неочаквано, докато я гледаше така, всичките му тъжни и глупави мисли, които го преследваха по пътя от адвокатската кантора, изчезнаха. Усмихна ѝ се леко и като се докосна до ръката ѝ, приближи столчето си до нея.

— Какво ще правиш следобед? — попита той.

— Ще чакам.

— Ще чакаш — какво?

— Да ме поканят.

— Добре тогава, смятай, че си поканена. Коктейл — поръча Майкъл на бармана и се обърна отново към Меги: — Един мой познат е напълно свободен до шест и половина утре сутринта.

— А какво да кажа в службата си?

— Кажи — отвърна сериозно той, — че трябва да участваш в изпращането на една войскова част за фронта.

— Не знам дали ще има полза — рече Меги. — Моят шеф е противник на войната.

— Кажи му тогава, че хората от тая войскова част са също противници на войната.

— Може би най-добре ще бъде нищо да не му обяснявам — реши Меги.

— Аз ще му се обадя лично — рече Майкъл — и ще му съобщя, че за последен път са те видели да залиташ пияна до забрава към Вашингтон скуеър.

— Шефът ми не пие и няма да повярва.

— Твоят шеф — отсече Майкъл — е враг на народа.

Двамата чукнаха тихо чашите си. В този миг Майкъл забеляза, че червенокосият моряк се бе навел към него и гледаше втренчено Меги.

— Точно така — избърбори морякът.

— Ако нямате нищо против — обърна се към него Майкъл, чувствайки, че сега вече има право да говори с хора в униформа, — ние с дамата имаме частен разговор.

— Точно така — повтори морякът, като го потупа по гърба и Майкъл внезапно си спомни сержанта, който се бе взирал жадно в Лора в един холивудски ресторант през втория ден на войната. — Точно така — рече за трети път морякът, — аз се възхищавам от хора като тебе и виждам, че си разбираш от работата. Няма смисъл да

целуваш момичетата на градския площад и после да тичаш на фронта. Стой си вкъщи и спи с тях. Точно така.

— Чуйте... — започна Майкъл.

— Моля да ме извините — добави морякът, като хвърли няколко монети на бара и нахлупи чистата си бяла барета на червеникавата си коса. — Просто ми се изплъзна от езика. Точно така. Аз отивам в Ери, в Пенсилвания. — И без да залита, излезе от бара.

Майкъл го проследи с очи и неволно се усмихна. После се обърна към Меги, все още усмихнат:

— Войниците доверяват своите тайни на всеки...

Внезапно той забеляза, че Меги плаче. Седеше изправена на високото столче в своята хубава кафява рокля и сълзите се стичаха бавно по страните ѝ. Обаче не вдигаше ръка да ги изтрие.

— Меги — продума Майкъл тихо, откривайки с облекчение, че барманът стои наведен на другия край на тезгяха с вид, че не е забелязал нищо. „Може би — помисли си Майкъл, докосвайки с ръка Меги — напоследък барманите виждат всеки ден такива сълзи и са се научили как да се държат в подобни случаи.“

— Прости ми — рече Меги. — Започнах да се смея, а ето какво излезе!

В този момент се приближи припряно италианецът метр д'отел и каза на Майкъл:

— Мистър Уитикър, масата ви е готова.

Майкъл взе чашите и последва Меги и метр д'отела до една маса край стената. Когато седнаха, тя бе престанала да плаче, но радостното оживление беше изчезнало напълно от лицето ѝ. Той за първи път я виждаше в такова състояние.

Започнаха обета мълчаливо. Майкъл търпеливо чакаше, докато тя се успокои напълно. Меги за първи път плачеше пред него и изобщо се държеше много странно. Той винаги си я беше представял като жена, която приема със спокоен стоицизъм затрудненията в своя живот. Никога не се оплакваше, нито пък устройваше истерични сцени както повечето жени, с които бе имал връзки, и затова сега не знаеше как да я успокои или поне да разсее унинието ѝ. От време на време поглеждаше към нея, но тя седеше с упорито наведена над чинията си глава.

— Прости ми — проговори Меги, когато вече пиеха кафето си, — прости ми, че се държах така. Зная, че би трябвало да съм весела и

безгрижна, да разцелувам за сбогом младия храбър боец и да кажа: „Върви и си чупи главата, мили, аз ще те чакам с чаша мартини в ръка.“

— Меги — умолително рече Майкъл, — престани!

— Ето моята ръкавица, надени я — упорстваше тя, — когато си дежурен в кухнята и стола!

— Какво ти е, Меги? — глупаво попита той, макар да знаеше предварително отговора ѝ.

— Нищо освен това, че съм върла военнoлюбка — остро отвърна тя. — Да, непоправима военнoлюбка. — И като се разсмя, добави: — Би било ужасно, ако някой от моите познати не бъде убит във войната.

Майкъл въздъхна. Чувстваше се безпомощен и уморен, но съзнаваше, че не би бил много доволен, ако Меги беше една от ония патриотки, които говорят с такова увлечение за войната, сякаш се готвят за сватба.

— Какво всъщност искаш, Меги? — попита той, мислейки си, че в шест и половина на следващата сутрин ще трябва да постъпи в редовете на американската армия и че други армии по други континенти дебнат вече за него, за да го убият. — Какво искаш от мене?

— Нищо — отвърна Меги. — Ти ми подари две скъпоценни години от своя живот. Какво повече би могла да иска една млада жена? А сега върви, за да те разкъсат на парчета. Аз ще окача „Златната звезда“^[26] над входа на дамската стая в клуба „Сторк“.

До масата им се приближи келнерът.

— Желаете ли още нещо? — попита той и се усмихна с типична италианска любезност, запазена само за влюбени, които поръчват скъпа храна.

— За мене коняк — отвърна Майкъл. — За тебе, Меги?

— Нищо, благодаря. Нищо друго не ми трябва.

Келнерът се отдалечи... „Ако през двайсета година тоя човек не се бе качил на парахода в Неапол — помисли си Майкъл, — днес по всяка вероятност щеше да се намира на фронта в Либия, а не на 56-а улица в Ню Йорк!“

— Знаеш ли какво бих желала да направя днес следобед? — попита рязко Меги.

— Не, кажи ми.

— Бих желала да се венчая! — Тя го погледна предизвикателно и гневно над малката, изцапана с винени петна маса.

В този момент девойката на съседната маса — ослепителна, блондинка в черен тоалет — казваше с грейнала усмивка на белокосия мъж срещу нея: „Трябва да ме представите на жена си, мистър Копаудър. Уверена съм, че тя е чудесен човек.“

— Чу ли какво казах? — попита Меги.

— Да, чух.

Келнерът се върна и постави на масата една малка чаша.

— Останали са само три бутилки — обясни той. — В тия дни просто не може да се намери коняк.

Майкъл вдигна очи към него. Без сам да знае защо, това мургаво, дружелюбно и глуповато лице го ядоса малко.

— Обзалагам се — рече той, — че в Рим това не би представлявало проблем.

Лицето на келнера трепна и на Майкъл се стори, че чува как човекът си казва съкрушено: „Ето още един, който ме държи отговорен за Мусолини. Тая война, о, тая проклета война!“

— Да, сър, може би сте прав — рече усмихнато келнерът и се отдалечи, като размаха нервно ръце и печално проточи устни, с което сякаш искаше да каже, че мрази и италианската войска, и италианската флота, и италианската авиация.

— Е? — високо рече Меги.

Майкъл пиеше коняка си на малки глътки, без да каже нещо.

— Добре — отсече Меги, — всичко ми е ясно.

— Не виждам никакъв смисъл сега да се оженим — рече след малко Майкъл.

— Имаш пълно право, но да ти кажа откровено, просто до гуша ми е дошло да гледам как убиват ергени.

— Меги! — продума Майкъл, като сложи нежно ръката си върху нейната. — Такова държание никак не ти подхожда.

— А може и да ми подхожда — възрази тя. — Може би досега съм се прикривала. — И добави студено: — Не си въобразявай, че когато след пет години се върнеш със своите проклети медали, аз ще те чакам и ще те посрещна с щастлива усмивка.

— Добре — рече той уморено. — Нека не говорим за това.

— Напротив, ще говорим за това — упорстваше Меги.

— Чудесно, говори тогава — примири се Майкъл.

Той видя, че Меги се мъчи отчаяно да сдържи сълзите си и след минутка лицето ѝ се успокои и отпусна.

— Толкова исках да бъда весела — продума тя с разтреперан глас. — Значи, ти наистина тръгваш на война? Дай тогава да пием... Може би нямаше да си разваля настроението, ако не беше онзи проклет моряк... Знаеш ли, лошото е, че съществува опасност да те забравя. Преди години имах друг приятел, в Австрия, вярвах, че ще го помня до края на живота си. Може би той беше по-добър от тебе, по-смел и по-нежен. И ето, миналата година една братовчедка ми писа от Швейцария, че го убили във Виена. Вечерта, когато получих писмото ѝ, се готвех да изляза с тебе на театър и в първия миг си казах, че не бих могла никъде да отида, обаче ти дойде да ме вземеш и аз просто го забравих. Той беше паднал убит, а аз почти не си го спомнях, макар че веднъж бях предложила и на него да се оженим. Изглежда, че ми върви ужасно много в това отношение, нали?

— Престани! — прошепна Майкъл. — Моля ти се, Меги, престани!

Но Меги продължи да говори, дълбоките и изразителни очи бяха плувнали в сълзи.

— Колко съм глупава! Навярно щях да го забравя, дори да се бяхме оженили, тъй както навярно ще забравя и тебе, ако не се върнеш скоро. Може би това е просто суеверие, но аз чувствам, че ако си женен и знаеш, че трябва да се върнеш тука, в свой дом и при законна съпруга, сигурно ще се върнеш. Смешно, нали?... Той се казваше Джоузеф. Нямаше ни дом, ни близки и затова, естествено, го убиха. — Внезапно Меги стана и рече: — Почакай ме на улицата. След минутка съм при тебе.

И почти изтича навън от малкото полутъмно помещение с барчето край прозореца и окачените по опушените стени стари карти на винопроизводителните райони във Франция. Майкъл остави на масата пари за сметката и за хубава почерпка като извинение за грубостта си към келнера и излезе бавно на улицата.

Застана пред ресторанта, като пушеше замислено цигарата си. „Не — реши той. — Не, не е права. Аз не мога да нося такова бреме, нито ще позволя тя да го носи.“ Ако Меги го забрави, това ще бъде просто допълнителна цена, която човек плаща през време на война,

нещо като загуба, която не се взема пред вид при изчисление на човешките и материалните жертви, но която все пак е загуба. Такива загуби просто не могат да се избягнат.

Меги излезе. Косата ѝ блестеше на слънцето, сякаш я беше четкала усилено, а лицето ѝ беше усмихнато и спокойно.

— Прости ми — каза тя, като го докосна по ръката. — Самата аз съм изненадана от това не по-малко от тебе.

— Нищо, нищо успокой я Майкъл. — Днес и аз не се държах особено блестящо.

— Съвсем не мислех онова, което ти наговорих. Нали ми вярваш?

— Разбира се.

— Някой друг път ще ти разправа за този човек от Виена. Интересна история, особено за един войник.

— Добре — учтиво отвърна Майкъл. — С удоволствие ще я чуя.

— А сега — Меги погледна надолу по улицата и направи знак на едно такси, което се приближаваше бавно до Лексингтън авеню — по-добре ще бъде да се върна в службата си и да поработя до края на деня, нали?

— Няма смисъл...

Меги го погледна усмихнато.

— Мисля, че така ще бъде най-добре — увери го тя, — а довечера ще се срещнем, сякаш днес изобщо не сме обядвали заедно. Да, така ще е най-добре. Ти можеш да намериш достатъчно занимания, за да си запълниш деня, нали?

— Разбира се.

— Надявам се, че няма да скучаеш, мили. — Меги го целуна леко. — И довечера облечи сивия си костюм. — След тия думи тя влезе в таксито, без да се обърне: то потегли шумно към Трето авеню, движейки се в сенките, които хвърляха перилата на естакадата, и след минута зави зад ъгъла. Майкъл тръгна бавно по неогряната от слънцето страна на улицата.

Скоро той престана да мисли за Меги — имаше да мисли за толкова други неща. Войната превръщаше човека в скъперник и го караше да отделя за нея всичките си чувства. Майкъл се познаваше достатъчно добре, за да си въобразява, че в продължение на две, три или четири години би могъл да остане верен на снимка, на спомен или

на писма, които би получавал веднъж на месеца... Затова и не искаше да предявява никакви права над Меги. И двамата бяха здравомислещи, прями и искрени хора и сега пред тях се поставяше въпрос, който по един или друг начин засягаше милиони човешки същества; те обаче можеха да разрешат този въпрос толкова успешно, колкото най-простият и най-неграмотният младеж, оставил своята Кора и слязъл от горските дъбрави, за да надене военната униформа. Той знаеше добре, че двамата няма да говорят повече за това нито тая нощ, нито когато и да било друг път до края на войната, но знаеше също, че през нощите, които му предстои да прекара из чужди земи, миналото ще възкръсва в паметта му и той с мъка ще си спомня за този прекрасен летен следобед, а гласът на съвестта ще му повтаря горчиво: „Защо не направи това, защо, защо?“

Майкъл тръсна глава, за да пропъди тия мисли и тръгна бързо по тая улица с хубави и приветливи кафеникави сгради, огрени от яркото слънце. След няколко крачки отмина един старец, който се подпираше тежко на бастуна си. Въпреки топлия ден човекът беше облечен в дълго тъмно палто, а около врата си носеше шалче. Лицето му беше покрито с морави петна, а кожата на ръцете му, които стискаха бастуна, беше съвсем жълта. Той изгледа Майкъл с воднисти враждебни очи, сякаш всеки младеж, който вървеше бързо по улицата, му нанасяше някаква лична обида — на него, загърнати в шал и куцукащ към гроба старец. Погледът на този човек толкова изненада Майкъл, че той почти се спря, за да го огледа отново — може би беше някой познат, затаил лична омраза към него. Но не, старецът му беше съвсем чужд и Майкъл продължи по пътя си, само че по-бавно. „Глупак — помисли си той, — ти си обядвал по царски — ял си супа, риба, дивеч, печено, салата и сирене, пил си бяло и червено вино, бургундско и бордо, а сега сигурно отиваш за десерта си и чашка коняк, и само затова че сладкото ти се струва горчиво, а виното тръпчиво, мразиш хората, които са започнали да обядват по-късно от тебе. И аз бих сменил, старче, моята младост с изживените от тебе дни, най-хубавите дни на Америка — дните на оптимизма, на кратките войни с малки човешки загуби, на свежата и благотворна атмосфера в началото на двадесетия век. Да, ти си се оженил, в продължение на двадесет години си сядал да обядваш в една и съща къща заедно със своите многочислени потомци и никой не те е принуждавал да

воюваш, защото Америка не се е намирала във война. Не ми завиждай, старче, не ми завиждай! Какъв късмет, какъв дар небесен е да бъдеш полумъртъв седемдесетгодишен старец през хиляда деветстотин четиридесет и втора година! Наистина в тоя момент аз изпитвам съжаление към тебе, защото старите ти кости са обременени от тежкото палто, измръзналата ти шия е обвита с дебело шалче, а треперещите ти ръце търсят опора в бастуна... Но може би аз трябва да изпитвам повече съжаление към самия себе си. Сега ми е топло, ръцете ми, са здрави, а крачката твърда, но аз навярно никога няма да почувствам студ през някой летен ден и ръката ми никога няма да затрепери от старост. Аз ще изляза през антракта и никога няма да се върна за второто действие.“

Майкъл чу зад себе си звънливи дамски токчета, обърна се и видя една млада жена. Тя носеше широкопола сламена шапка с тъмнозелена кордела, през чиято периферия върху лицето ѝ се процеждаше мека розова светлина. Светлозелената ѝ рокля беше прилепнала плътно около бедрата ѝ, краката ѝ бяха боси и добили тъмнобронзов цвят от слънцето. Непознатата си даде вид, че не забелязва възхитения, но дискретен поглед на Майкъл, отмина го бързо и тръгна пред него. Той с удоволствие огледа стройната ѝ хубава фигура и се усмихна, когато тя с безпомощно мил жест оправи косата си, очевидно доволна от това, че един млад човек я гледа и я намира привлекателна.

„Не, старче — помисли си той усмихнат, — всичко това беше глупост. Умри благословен, старче. Аз с удоволствие ще седна да обядвам!“

Късно следобед Майкъл тръгна, подсвирквайки си, към бара, дето щеше да се срещне с Кахун, за да се сбогуват, преди да потегли на война.

[23] Име на прочут бейзболен тим. ↑

[24] Американска филмова къща. ↑

[25] Световен шампион на тежка категория. ↑

[26] Медал, който се дава за загинал във война син или съпруг. ↑

ГЛАВА ПЕТНАДЕСЕТА

През жаркото съдбоносно лято на 1942 година край бара във войнишката лавка във форт Дикс, щата Ню Джърси, човек можеше да чуе вечер такива изказвания:

— Както виждате, аз имам само едно око. Обяснявам това на ония мошеници, а те ми отговарят: „Годен“, и ето ме днес тука!...

— Аз пък имам дъщеря на десет години. „Няма значение, вие не живеете с жена си — казват ония. — Годен!“ Страната гъмжи от млади неженени и бездетни хора, а те спипаха мене!...

— В стара Европа, когато идеше време да събират войници, човек отиваше при някой познат доктор, той натискаше с пръст корема ти и хоп — хернията ти готова. А който имаше херния, не отиваше да се бие. Тук, в Америка, обаче само те погледнат и кажат: „Нищо ти няма, синко, за два дена ще те оправим. Годен!...“

— И ти наричаш това бира? Щом правителството пъхне някъде носа си, всичко почва да воня, дори бирата им.

— Всичко е въпрос на връзки. Може да си по-силен, ако щеш, от самия Джоу Луис^[27] — имаш ли в наборната комисия човек, ще те отложат поради слабо здраве!...

— Аз имам такава страшна язва, че щом дрънне телефонът, започва да кърви. Рентгенът обаче не показвал нищо, което значи — годен! Тия хора няма да се успокоят, докато не предам богу дух. Много ми се ще да зная дали поне ще ме погребат в Арлингтънското гробище. Да, ще ми дадат нещо срещу киселините, което ще ме умори, и после ще ме погребат с военни почести, типовете мръсни! Уверявам ви, че още не съм хапнал от тяхната храна, но все пак не мога вечно да гладувам. Ям ли веднъж от тия буламачи — пушени колбаси, сирене и фъстъчено масло, — които постоянно ни поднасят, и свършено е с мене. Предупредих ги още в началото, а те — годен!...

— Нямам нищо против да служа на родината, но не ми харесва никак това, че всеки месец смъкват по двацет и два долара от заплатата ми, които пращат на жена ми. Единайсет години вече не

живея с нея, тя е спала с всички мъже оттук до Солт Лейк, а те, видите ли, ми вземат по двайсет и два долара...

— Когато се върна вкъщи, най-напред ще очистя председателя на наборната комисия. Казах му, че обичам морето и че искам да постъпя в бреговата охрана — писал съм го и в заявлението си, — а той: „Ще се научите да обичате и сушата — годен!...“

— Слушай мен, приятелче, когато ни строят, заставай в средата — нито отпред, нито в тила, нито във фланга, а в средата, разбра ли? Тогава няма да те вземат толкова често за наряд, разбра ли? И бягай от палатката си — стой в нея само нощем, — защото постоянно обикалят да душат и видят ли, че някой лежи, веднага го грабват и пращат в склада да разтоварва камиони...

— Можех спокойно да получа офицерски чин, само че за това ми трябваше малко време, а наборната, комисия ме грабна, преди да се опомня...

— Видя ли ония двама, които маршируваха с пълни раници напред-назад пред канцеларията на ротата? Пети ден вече ходят така от сутрин до вечер, — напред-назад, напред-назад; трябва да са извървели вече двеста мили. И защо? Отишли хората в Трентън да гаврътнат няколко бири, а сержантът ги хванал и ги наказал да маршируват, докато ги преместят оттука. Да, и то само за една-две бири! И това ми било свободна страна!...

— Когато те повикат в канцеларията, кажи им, че можеш да пишеш на машина. Не е важно дали можеш, или не — кажи, че можеш. Нашата армия е смахната на тема машинописци. Помни едно — пишещите машини никога не се поставят там, където може да се стреля. Кажи им само, че не умееш да пишеш и веднага ще те пратят в пехотата. Тогава най-добре помоли майка си да потърси някоя хубава златна звезда за украса на къщата ви...

— Нашата армия обръща внимание на мъжествеността повече, отколкото испанките през първата си брачна нощ. Аз съм в униформа от дванайсет часа, а три пъти вече ме викат на преглед. С кого ще ни пращат да се сражаваме — с японците или с някой женски тим по хокей?...

— Всички специалисти постъпиха в авиацията...

— В артилерията човек рядко се излага на куршуми...

— Това е най-покварената рота във Форд Дикс.

— За първи път от трийсет и първа година ще спя отделно от жена си. Не знам просто как ще понеса това...

— Ай, дявол да ги вземе, ето че затварят вече...

Майкъл се спусна по оплутите стълби на войнишката лавка и се намери под спокойното, осеяно със звезди лятно небе на Ню Джърси. Облечен в груб работен костюм, който имаше специфичния дъх на залежали дрехи, и обут в неудобни тъпоноси обуца, успели вече да му натъртят петите, той тръгна бавно по лагерната уличка между палатките и мина край двамата намръщени войници, които, нарамили тежките раници, маршируваха нагоре-надолу, наказани, задето си бяха позволили да изпият по няколко бири; край комарджиите, които бяха почнали своята игра на зарове още предишния ден и щяха да играят, докато паднат убити на фронта или японците капитулират; край самотните раздърпани чучела, вперили замислен поглед в небето; край старшините, които всъщност командваха цялата рота с гордия вид на хора, облечени в изключителна власт, и които в момента пресипнало крещяха: „След десет минути гасим всички лампи! Войници, след десет минути гасим всички лампи!“

Майкъл влезе в палатката си, която му се стори съвсем гола и неприветлива на светлината на единствената лампа от четиридесет вата; съблече се бавно и легна по долни дрехи под грубото одеяло. Беше му се сторило неподходящо да си вземе пижама в казармата.

Войникът от Елмира, който спеше до входа на палатката, загаси лампата. Той квартируваше тук вече от три седмици, защото беше ветеринар и искаха да му намерят място, където би могъл да лекува мулета, но в условията на модерната война това беше много трудно. Сега човекът беше загасил лампата, тъй като беше ветеранът на лагера и смяташе за своя естествена длъжност да се занимава с подобни неща.

Съседът на Майкъл отдясно вече хъркаше шумно. Той беше сицилианец, който твърдеше, че е грамотен и трябваше да прекара в лагера необходимите деветдесет дена, за да стане американски поданик, след което армията щеше да реши какво да прави с него.

За останалите си колеги в палатката Майкъл не знаеше нищо. Те лежаха в тъмнината така, заслушани в хъркането на сицилианеца и

сигнала за загасяне на светлините, който се разнасяше високо и тъжно по радиоуредбата над големите човешки стада от нещастници, които не бяха цивилни, нито пък още военни, но се подготвяха вече да вървят на смърт.

„Ето ме и мен тук — мислеше си Майкъл, усещайки дъха на армейското одеяло под брадичката си. — Свърши се вече. Трябваше отдавна да вляза в армията, но не влязох, можех да се отърва от нея, а не го направих. И ето ме сега тук, в палатката под грубото одеяло. Знаех си добре, че така ще стане. Тая палатка, това одеяло, тия хъркащи мъже ме чакат от тридесет и три години, и ето — срещнахме се вече! Часът на изкуплението настъпи. Започвам вече да плащам — да плащам за възгледите си, за лекия живот, който водех, за хубавата храна и меките постели, за леките момичета и за лесно добитите пари, започвам да плащам за тридесет и три годишния си безгрижен живот, който завърши тая сутрин със заповедта на сержанта: «Хей ти, вдигни оня фас!»“

Майкъл бързо заспа, въпреки неспирните викове и свирки, въпреки пиянските ридания около него. И спа, без да сънува през цялата нощ.

[27] Бивш световен шампион по бокс. ↑

ГЛАВА ШЕСТНАДЕСЕТА

Генералът, който бе дошъл да инспектира фронта, имаше необикновено самоуверен вид и всички разбраха, че предстои нещо. Дори италианският генерал, който бе заобиколен от десетина снажни блестящи офицери с шарфове, защитни очила и бинокли — и той изглеждаше самонадеян, а това подсказваше, че предстои нещо наистина важно. Германският генерал беше изключително любезен; разговаряйки с войниците, той се смееше гръмогласно, потупваше ги здраво по раменете и дори оципа по бузата един осемнадесетгодишен младеж, току-що пристигнал с част, която щеше да попълни взвода на Химлер. Това беше сигурен признак, че скоро по един или по друг начин ще загинат много войници.

Имаше обаче и други признаци. Химлер, който преди два дена бе ходил в щаба на дивизията, беше чул по радиото, че англичаните отново горели книжа в главната си квартира в Кайро. Очевидно тия англичани имаха огромни количества книжа, които трябваше да унищожат. Те бяха горили през юли, после през август, сега беше октомври, а те продължаваха да горят.

Химлер бе чул също по радиото, че общият стратегически план на германците бил да направят пробив до Александрия и Ерусалим, а после да се срещнат с японците в Индия. Наистина за хора, които от няколко месеца стояха под палещото слънце на едно и също място, подобен план изглеждаше твърде грандиозен и амбициозен, но все пак в него имаше нещо насърчително. Беше поне ясно, че генералът действително има някакъв план!

Нощта беше съвсем тиха. Само от време на време се разнасяше безпорядъчна стрелба и припламваха осветителни ракети, но това беше всичко. Светеше луна и бледото небе, осеяно с меко блещукащи звезди, се сливаше незабележимо с тъмния простор на пустинята.

Християн стоеше самичък с автомат под мишница, загледан в тайнствения мрак, който скриваше противника. В безмълвната нощ не

се разнасяше никакъв звук — нито откъм врага, нито от хилядите хора, които спяха тихо около него.

Нощта имаше своите преимущества. Можеше спокойно да се движиш, без да се боиш, че някой англичанин те следи с бинокъла си и се пита дали заслужаваш да ти изпрати един-два куршума. При това нощта притъпяваше зловонието — този вечен и безмълвен спътник на войната в пустинята. Водата не стигаше дори за пиене и затова никой не се миеше. Всички се потяха от сутрин до вечер, не се преобличаха със седмици наред, дрехите започваха да гният от пот и просто се втвърдяваха на гърба, а кожата се покриваше с обриви, щипеше и пареше. Но най-много страдаше обонянието. Хората са поносими само когато мият редовно неприятните секреции на организма. Разбира се, човек привиква към собствената си миризма, иначе сигурно би се самоубил, но когато попадне във войнишка група, зловонието веднага го удря в носа.

Ето защо нощта носеше успокоение, макар че, откакто се намираше в Африка, Християн рядко имаше случаи да се чувства спокоен. Наистина те бяха спечелили редица победи и той бе успял да стигне невредим от Бардия до този пост, който се намираше само на около стотина километра от Александрия. Но макар и приятна, победата нямаше особено значение за войника на фронта. Без съмнение тя беше много по-осезаема и ценна за облекените в блестящи униформи щабни офицери, които навярно пируваха и пиеха при превземането на всеки нов град; за простия редник обаче тя означаваше, че той все още има шанс да падне убит на следващата сутрин или че ще продължава да живее в плитки пясъчни окопи, а хората около него ще отделят зловоние, което е еднакво нетърпимо и при поражение, и при блестяща победа.

Християн беше прекарал добре само две седмици, когато се разболя от малария и го изпратиха в тила в Киренайка. Там беше по-хладно, имаше повече зеленина и човек можеше да се къпе в Средиземно море.

Когато Химлер им предаде чутото по радиото съобщение, че планът на германския генерален щаб предвижда да минат през Александрия и Кайро и да се срещнат с японците в Индия, Кнулен, който бе дошъл наскоро с последните подкрепления и който бе заместил отчасти Химлер в ролята на ротен шут, заяви гласно: „Който

иска, нека върви да се среща с японците, но лично аз, ако нямате нищо против, ще остана в Александрия да се повеселя.“

Християн неволно се усмихна в тъмнината, спомняйки си шегата на Кнулен. „Там, отвъд минните полета — помисли си той, — едва ли ще им е много до подобни шеги!“

Внезапно безкрайна ослепителна светкавица проряза небето и след секунда се чу самият трясък. Християн падна на пясъка в момента, когато наоколо заваляха снаряди.

Християн отвори очи. Беше тъмно, но той разбра, че пътува и че не е сам, защото все още усещаше познатото зловоние. То напомняше миризмата на нечистени парижки писоари, на замърсени рани и на зимни дрехи на бедни деца. Той си спомни звука на снарядите над главата си и отново затвори очи.

Намираше се в камион, нямаше съмнение в това. А там някъде, не много далеч, сражението продължаваше, защото артилерийският грохот ту се засилваше, ту отслабваше. И сигурно се бе случило нещо лошо, защото край него в тъмнината някой плачеше и повтаряше през сълзи: „Казвам се Рихард Кнулен, Рихард Кнулен“, сякаш се мъчеше да докаже на самия себе си, че е съвсем нормален и знае добре кой е и какво прави.

Християн втренчи поглед в тъмнината към вонящия брезент, който се люшкаше над главата му. Имаше чувство, че ръцете и краката му са счупени, а ушите му смазани. Известно време остана така, легнал на дървения под сред непрогледна тъмнина, мислейки си, че ще умре.

— Казвам се Рихард Кнулен — започна да повтаря отново гласът — живея на Карл Лудвиг щрасе, номер три. Казвам се Рихард Кнулен и живея на...

— Млъкни — рече Християн и изведнъж се почувства по-добре. Опита се дори да седне, но това се оказа свръх силите му, легна отново и под спуснатите му клепащи се занизаха ярки разноцветни петна.

Плачът престана и някой се обади:

— Ще се срещнем с японците и аз зная къде... — После се разнесе див продължителен смях. — В Рим! На балкона на Бенито в Рим! Трябва да кажа, това на оня специалист...

В този миг Християн позна, че това е гласът на Химлер и си спомни голяма част от събитията, които се бяха разиграли през последните десет дни.

Първата нощ ги подложиха на силен барабанен огън, но всички бяха окопани добре и загинаха само Майер и Хайс. Лъчите на прожекторите шареха наоколо, проблясваха ракети, зад тях гореше танк, а отпред светеха факли — там, дето томитата под прикритието на артилерийски огън се опитваха да разчистят път през минните полета за своите танкове и пехота; те приличаха на дребни тъмни фигурки, осветявани от време на време от ракетите над тях, подскачащи чевръсто някъде в далечината. После откри огън и немската артилерия. Само един-единствен танк бе успял да се приближи до тях и всички оръдия в радиус от хиляда метра насочиха дулата си към него. Скоро люкът се отвори и те с изненада видяха, че англичанинът, който се мъчеше да се измъкне навън, гори като факла.

След края на артилерийския огън на техния сектор англичаните минаха в атака, която продължи само два часа и бе проведена на три последователни вълни; в резултат на полесражението останаха седем зарити в пясъка обгорели танка с разкъсани вериги, насочили оръдията си към противника, както и множество разхвърляни наоколо неподвижни тела. Всички в ротата бяха доволни. Бяха загубили само пет души и Харденбург тръгна в тихата утрин на доклад в дружината, широко усмихнат.

На пладне обаче неприятелската артилерия отново откри огън и в минното поле се появиха, подскачайки тромаво във вихрушка от пясък и прах, едва ли не цяла рота танкове. Този път те успяха да разчистят пътя, но английската пехота беше спряна, преди да стигне немските позиции, и оцелелите танкове започнаха да се оттеглят, като от време на време обръщаха злобно дула, за да обсипят противниковите окопи с огън, докато най-послед се намериха извън обсега на немските оръдия. Но преди да си поемат дъх както трябва, английската артилерия пак откри стрелба, застигайки на открито санитарните части, които се грижеха за ранените. Хората пицяха и гинеха, ала никой не можеше да се измъкне от окопите, за да им помогне. Може би тъкмо тогава бе започнал да крещи и Кнулен и Християн си спомни, че по това време, замаян и изненадан, си беше казал: „Изглежда, че не се шегуват!“

След това започна да го тресе. Той притисна ръце към бедрата си и се прилепи в стената на окопа. Когато погледна навън, стори му се, че въпреки избухващите мини към него тичат хиляди томита, сред които сновяха малки, с формата на буболечки транспортъори, чиито картечници непрекъснато бълваха огън. Изведнъж той изпита желание да скочи и да им извика: „Какво правите, за бога? Аз съм болен от малария и сигурно няма да поемете върху себе си греха да убиете един инвалид!“

Това продължи много дни и нощи. И през цялото време маларията ту стихваше, ту се засилваше, а през знойните обедни часове го побиваха ледени тръпки. „Никога не са ни казвали, че една битка може да продължи толкова дълго и че през всичкото време човек може да боледува от малария!“ — мислеше си озлобено той.

После, необяснимо как, всичко започна да затихва и Християн си помисли: „Ето че сме още тука. Не беше ли глупаво от тяхна страна да се опитват да ни прогонят?“ И заспа, отпуснат на колене в окопа. В следващия миг Харденбург вече го разтърсваше и като го гледаше втренчено, викаше: „Дявол да ви вземе, жив ли сте още?“ Той се опита да отговори, но зъбите му тракаха ужасно и просто не можеше да отвори очи, затова само се усмихна нежно на Харденбург, който го сграбчи за яката и го повлече като чувал с картофи. Главата на Християн се залюшка, сякаш кимаше печално на труповете, които лежаха от двете страни на пътя. Той с изненада откри, че е вече съвсем тъмно, че до тях стои някакъв камион със запален мотор и извика високо: „Ей вие там, по-тихо!“ До него някой ридаше и повтаряше: „Казвам се Рихард Кнулен“: много по-късно, когато се намериха върху голите дъски под вонящия брезент на камиона, който се тресеше и подскачаше ужасно, същият глас продължаваше да повтаря плачевно: „Казвам се Рихард Кнулен и живея на Карл Лудвиг щрасе, номер три.“ Когато най-после дойде напълно на себе си и разбра, че няма още да умре, че отстъпват непрестанно и че е болен от малария, Християн си помисли разсеяно: „Бих искал сега да видя оня генерал! Интересно, дали е все така самонадеян?“

Камионът спря и Харденбург се появи при задния му край, като се развива:

— Излизайте всички, всички!

Бавно, сякаш газеха дълбока кал, войниците започнаха да се придвижват към задната част на камиона и един по един заскачаха долу. Двама-трима се строполиха на земята и останаха неподвижни, докато другите скачаха и падаха върху тях. Християн слезе последен. „Мога да стоя на краката си — помисли си той победоносно, — мога да стоя!“

Той забеляза, че Харденбург го наблюдава с някакъв странен поглед. От двете страни на пътя припламваха непрекъснато светлини от стрелбата на оръдията и въздухът се тресеше от гърмежи, но мисълта за малката победа, която бе удържал, като бе скочил от камиона, без да падне, правеше всичко наоколо да му изглежда съвсем нормално.

Християн втренчи поглед в хората, които полагаха отчаяни усилия да се задържат на краката си и стояха в странни пози като сомнамбули, но успя да различи само неколцина. Може би при дневна светлина щеше да познае и останалите.

— Къде е ротата? — попита той.

— Ето, това е ротата — отговори Харденбург с неузнаваем глас. В Християн неочаквано се събуди подозрение, че някой друг се представя за лейтенанта. Впрочем по вид тоя човек приличаше на Харденбург, но той реши да се занимае по-подробно с въпроса, когато положението се изясни.

Харденбург протегна ръка и го блъсна грубо по лицето с долната част на дланта си. Ръката му миришеше на смазочни масла и пот. Християн примига и отстъпи крачка.

— По-добре ли се чувствате? — попита Харденбург.

— Да, господин лейтенант — отвърна Християн. — Съвсем добре.

— Трябваше да разбере къде е останалата част от ротата, но този въпрос можеше да се отложи.

Камионът потегли, залитайки по пясъка, и двама от войниците затичаха тромаво след него.

— Стойте! — извика Харденбург. Войниците се спряха, загледани в тежката машина, която набра скорост и с шум се понесе на запад по осветения от луната пясък. Те стояха в подножието на едно хълмче и наблюдаваха безмълвно как камионът мина, дрънчейки край мотоциклета на Харденбург, и се изкачи по възвишението. За миг се

появи на върха, огромен, разлюлян, подобен на подвижна къща, и изчезна отвъд склона.

— Ще се окопаем тука — рече Харденбург и с рязък жест посочи блестящия пясъчен скат. Войниците го погледнаха с тъпо недоумение.

— Започвайте — заповяда той и като се обърна към Християн, добави:

— Дистл, останете при мен.

— Слушам — отвърна отчетливо Християн и пристъпи към лейтенанта, доволен, че може да се движи.

Харденбург се покатери по склона с бързина, която се стори на Християн просто невероятна. „Изумително — помисли си той унило, — такъв слаб и мършав, след тия десет дни...“

Войниците повлякоха крака след тях. С резки движения Харденбург посочи на всеки къде да копае. Бяха само тридесет и седем души и Християн отново се сети, че трябва да попита какво се е случило с останалите от ротата. Харденбург ги разположи в пръсната неправилна редица на една трета разстояние до върха. След като той определи мястото на всеки войник, двамата с Християн се обърнаха и огледаха приведените фигури, които копаеха бавно. Християн внезапно разбра, че ако ги атакуват, хората ще трябва да останат там, където са, защото не можеха да отстъпят от посочените от лейтенанта места нагоре по открития склон. Сега вече той започна да разбира плана на Харденбург.

— Хайде, Дистл — рече лейтенантът, — тръгвайте с мене.

Християн го последва надолу по пътя и без да каже дума, му помогна да избутат мотоциклета до върха. От време на време един или друг от войниците преставаше да копае, обръщаше се и замислено наблюдаваше как двамата тикат бавно машината към гребена на хълма. Когато се изкачиха, Християн лъхтеше от умора. Те се обърнаха и погледнаха към пръснатата редица войници, които продължаваха да копаят методично. Луната, голата пустиня и ленивите движения на хората — всичко това приличаше на някаква нереална и мирна сцена от далечните библейски времена.

— Ако се стигне до бой, тия хора не ще могат да се оттеглят — почти несъзнателно продума Християн.

— Точно така — невъзмутимо рече Харденбург.

— Ще ги избият до крак — добави Християн.

— Точно така — повтори Харденбург. В този миг Християн се сети за нещо, което лейтенантът му беше казал още в Ел Агейла: „При тежки случаи, когато позициите трябва да се удържат колкото може по-дълго, умният офицер разполага хората си така, че да не могат да отстъпят. Ако войниците се поставят така, че нямат друг избор, освен да се сражават и да умрат, значи, офицерът е извършил добре работата си.“

— Какво се случи на полесражението? — попита Християн.

Харденбург повдигна рамене.

— Пробиха фронта и на двата фланга.

— И къде са сега?

Харденбург погледна уморено към ярките светлини от артилерийската стрелба на юг и по-далечните проблясъци на север.

— Вие ми кажете къде са — отвърна той и се наведе да види бензинометъра на мотоциклета. — Ще стигне за стотина километра. — И после попита: — Чувствате ли се достатъчно силен да се държите на задната седалка?

Християн смръщи чело в усилие да схване въпроса и постепенно започна да разбира.

— Да, господин лейтенант. — Той се обърна и погледна към залитащите, бавно затъващи в пясъка хора, там долу на склона, които бяха обречени на смърт. За миг излита желание да каже на Харденбург: „Не, господин лейтенант, аз ще остана тук.“ Но какво би спечелил от тия думи?

Войната имаше свои закони и Християн схващаше, че ако двамата с Харденбург успеят да се спасят, това не би било егоизъм от негова страна или пък страхливост от страна на лейтенанта. Тая шепа хора щяха да се бият без никакви изгледи за успех, в най-добрия случай щяха да задържат за час-два някоя английска рота тук, на голия склон, и накрая щяха да загинат. Ако той и Харденбург останат, не биха могли да удължат битката дори с десет минути, въпреки всички усилия. Да, точно така беше. Може би следващия път и него ще го оставят на някой хълм без надежда да се спаси, а на пътя ще стои някой друг в относителна безопасност.

— Почакайте тука — рече Харденбург. — Седнете и си починете. Аз ще им кажа, че ще отидем да потърсим минометен взвод за поддръжка на отбраната.

— Слушам — отвърна Християн и веднага седна. Той видя как Харденбург се спусна надолу към Химлер, който копаеше бавно. После се повали настрани и заспа още преди да опре рамо до пясъка.

Някой го разтърси безцеремонно. Той отвори очи и видя Харденбург. Чувстваше, че не е в състояние да се изправи и да направи дори няколко крачки. Искаше му се да каже: „Моля ви се, оставете ме на спокойствие“ и отново да заспи. Но Харденбург го сграбчи за яката и го дръпна силно. Християн едва намери сили да стане. Повлече машинално крака и помогна на Харденбург да подкара мотоциклета. Звукът на скърцащите по пясъка обуца му напомни хрущенето на втвърденото колосано бельо под ютията на майка му вкъщи. Харденбург чевръсто прехвърли крак през седалката и натисна педала. Машината запука, но отказа да се запали.

Християн гледаше как при гаснещата жълтеникава светлина на луната лейтенантът се мъчи яростно да подкара мотора. Внезапно той почувства, че някой го наблюдава и вдигна очи. Беше Кнулен, който бе плакал в камиона и който сега, захвърлил кирката, беше последвал лейтенанта нагоре по хълма. Той не говореше нищо, а просто стоеше и наблюдаваше безучастно как командирът му се мъчи безуспешно да запали мотора.

Харденбург също го забеляза. Въздъхна дълбоко, прехвърли бавно крака си обратно и застана до мотоциклета.

— Кнулен, марш обратно на мястото си! — заповяда той.

— Слушам — отвърна Кнулен, но не се помръдна.

Харденбург се приближи до него и го удари силно с юмрук по носа, от който рухна кръв. Кнулен простена, но пак не помръдна. Ръцете му висяха от двете страни като нещо вече съвсем ненужно. Карабината и лопатата си беше оставил долу, при окопа. Харденбург отстъпи назад и погледна Кнулен с любопитство и без никаква злоба, сякаш той представляваше някаква малка техническа задача, която трябва своевременно да се реши. После отново пристъпи към него и го удари с удвоена сила. Кнулен се смъкна бавно на колене и остана така, загледан безучастно в лейтенанта.

— Стани! — заповяда Харденбург.

Кнулен стана бавно, все още мълчалив, с отпуснати ръце.

Християн го погледна с недоумение. „Защо не си стоиш долу? — помисли си той, обхванат от омраза към тоя тромав и грозен човек,

застанал тука на гребена на залятия от луната хълм, като някакво страстно обвинение срещу своите началници. — Защо не умираш?“

— Хайде — подкани го Харденбург, — връщай се!

Но Кнулен продължи да стои, сякаш думите не стигаха вече до съзнанието му. От време на време само преглъщаше кръвта, която се стичаше по лицето му, като мърмореше нещо, което звучеше особено странно в устата на тоя прегърбен и мълчалив човек. Тая сцена приличаше на една модерна картина, която Християн бе видял в Париж: три неясно очертани, мършави фигури върху гол хълм под светлината на залязващата луна; небето и земята — неприветливи и мрачни, а наоколо почти същото тайнствено неземно сияние.

— Добре — рече Харденбург, — тръгвайте тогава с мене.

Той хвана мотоциклета за дръжките и го повлече надолу по склона на хълма в противоположна страна на войниците. Християн хвърли последен поглед към тия тридесет и шест човека, които копаеха ритмично и мудно в пясъка. После тръгна след Харденбург и Кнулен по пътеката.

Кнулен вървеше зад мотоциклета, като тътреше крака. Изминаха петдесетина метра така, в мълчание. Тогава Харденбург се спря. „Дръжте“ — обърна се той към Християн.

Християн хвана кормилото и опря машината на краката си. Кнулен се спря и втренчи покорен поглед в лейтенанта. Харденбург се изкашля, сякаш искаше да произнесе реч, приближи се до Кнулен и го изгледа продължително, после го удари два пъти, бързо и жестоко, между очите. Кнулен рухна назад, без да издаде звук, и остана така, впил упорит и тъп поглед в командира си. Харденбург го погледна замислено, после измъкна пистолета си и свали предпазителя. Кнулен дори не помръдна и в осветеното от слабата луна окървавено лице не настъпи никаква промяна.

Харденбург стреля. Кнулен се опита да стане, като се опря на ръце.

— Драги лейтенанте — продума той с тих и спокоен глас. После залитна и зари лице в пясъка.

— Свърши се и с това — рече Харденбург и прибра оръжието.

После се върна при мотоциклета, настани се на седлото и натисна педала. Този път моторът се запали.

— Качвайте се! — заповяда той.

Християн прехвърли предпазливо крак и се настани на задната седалка. Мотоциклетът заподскача под него.

— Дръжте се здраво — каза Харденбург. — Хванете ме през кръста.

Християн изпълни нареждането. „Не е ли комично — помисли си той — в такива минути да прегръщаш офицер, като девойка на неделна разходка из гората с мотоциклет!“ От толкова близо лейтенантът миришеше ужасно и Християн се страхуваше, че ще почне да повръща.

Харденбург включи на скорост и моторът с пукот и рев се понесе напред. Християн изпита желание да му извика: „Моля, не вдигайте толкова шум“, защото такива неща се вършеха тихо — не беше почтено така открито да се покаже на останалите войници, че са обречени на смърт и че други ще живеят тогава, когато техните кости ще гният на хълма, от който нямаше бягство.

„Останаха тридесет и шест — каза си Християн, като си спомни малките, с толкова усилия изкопани дупки, които трябваше да спрат англичаните, танковете и бронираните коли. — Три дузини войници — продължи да мисли той, вкопчен в лейтенанта на подскачащия мотор и решен да не позволи маларията и студеният тръпък да го нападат отново. — Три дузини войници...“

Когато стигнаха на равно място, Харденбург увеличи скоростта. Моторът се понесе още по-бързо по голата пустиня, осветена от последните полегати лъчи на луната. На хоризонта проблясваха пламъчетата на далечна артилерийска стрелба. Въздушното течение, което се образуваше от голямата бързина, отнесе фуражката на Християн, но той не се ядоса, защото вятърът отнасяше и тежката миризма, която се излъчваше от лейтенанта.

В продължение на половин час те пътуваха в северозападна посока. Моторът летеше по криволичеия път между дюни и редки островчета суха нискостеблена трева и след всеки метър светкавиците на хоризонта ставаха все по-силни. Тук-там се мяркаха изгорели танкове и овъглени камиони, чиито огромни оси стърчаха като противосамолетни оръдия на лунната светлина; пресни, набързо изкопани гробове със забити в пръстта карабини, на които бяха

надянати каски и фуражки; и разбити обгорели самолети с изкривени перки и стрोшени криле, чиито нацепени металически части проблясваха слабо на бледата светлина. Най-последно — много по на север — те стигнаха някакво шосе, което се движеше почти право на запад, и тук за първи път срещнаха войски. Като излязоха на шосето, те изведнъж попаднаха сред дълга полкова колона от камиони, бронирани коли, транспортъри и мотоциклети, които се движеха бавно по тесните коловози сред облаци от прах и дим.

Харденбург свърна встрани, но не много далеч от шосето, защото местността наоколо постоянно минаваше от едни ръце в други и човек не знаеше дали няма да се натъкне на мини. Неочаквано той спря мотоциклета и Християн едва не падна на земята. Харденбург се обърна бързо и го прихвана.

— Благодаря — продума Християн машинално със замаяна глава. Той чувстваше, че отново го побиват тръпки; езикът му се беше подул, а челюстите му бяха сковани от студени спазми.

— Ако желаете, можете да се качите в един от тия камиони — изкрещя Харденбург, като махна с изненадваща енергия към боботещата по пътя моторизирана колона, — но не ви съветвам.

— Каквото заповядате, господин лейтенант — отвърна Християн със застинала по лицето любезна усмивка като пияница, подал на официална и скучна градинска забава.

— Не зная какви заповеди са получили — извика отново Харденбург. — Всеки момент може да се обърнат и да се хвърлят в боя.

— Разбира се — съгласи се Християн.

— По-добре е да продължим със собствения си транспорт — добави Харденбург. Християн изпита някаква смътна признателност към лейтенанта, задето бе толкова внимателен да му обясни всичко.

— Да, да, разбира се — повтори той.

— Какво казахте? — извика Харденбург сред грохота на една бронирана кола, която профуча край тях.

— Казах... — запъна се Християн, защото вече не помнеше какво беше казал, и след момент добави, кимайки неопределено глава: — Съгласен съм, напълно съм съгласен с вас.

— Чудесно — рече Харденбург и заразвързва кърпичката, която Християн беше увил около врата си. — По-добре да я сложим на

лицето ви срещу праха. — И започна да я връзва на тила му.

Но Християн отстрани внимателно ръцете на лейтенанта.

— Извинете за минутка — рече той и като се наведе, започна да повръща.

Войниците в камионите, които минаваха край тях, не им обръщаха никакво внимание. Те гледаха направо пред себе си без интерес, без любопитство, без определена цел и надежди като сенки, които дефилират пред замъгления поглед на умиращ човек.

Християн се изправи. Сега се чувстваше по-добре, макар че неприятният вкус в устата му се беше засилил. Сложи кърпата на носа и долната част на лицето си, но едва успя да я завърже на тила си, защото пръстите му просто отказваха да се движат.

— Готов съм — каза той.

Харденбург вече беше завързал собствената си кърпа около лицето си. Християн го хвана отново през кръста и мотоциклетът, подскачайки, влезе в колоната зад една санитарна кола, от разбитата врата, на която висяха три чифта крака.

Неочаквано Християн почувства дълбока симпатия към лейтенанта, който седеше като непоклатима скала пред него с пребрадено лице, подобно на бандит от американски филм. „Трябва да направя нещо, за да му покажа благодарността си“ — реши той. В продължение на цели пет минути, докато пътуваха така, потънали в прах, не можа да измисли нищо. После се сети: „Ще му разправам за себе си и за жена му! Друго не ми иде наум. — След миг обаче поклати глава. — Не, това е глупаво, наистина глупаво.“ Сега обаче, когато тая идея му бе влязла в главата, той просто не можеше да се отърве от нея. Затвори очи и се опита да мисли за ония тридесет и шест души, които копаеха бавно в пясъка, там, някъде на юг, после се помъчи да си спомни колко бира, вино и газирана вода беше изпил през последните пет години, но през цялото време изпитваше огромно желание да изкрещи, заглушавайки рева на моторите: „Лейтенант, аз спях с жена ви, когато бях в отпуската!“

Колоната се спря и Харденбург, който бе решил, че е безопасно да не се отделя от нея, стъпи с крак на земята, без да загася мотора. „Сега — помисли си Християн, обхванат от своята натрапчива идея, — сега ще му кажа!“ Но в този миг от санитарната кола излязоха двама войници и извлякоха за краката някакво тяло, което поставиха

край пътя. После го повлякоха отново — бавно и уморено — по-далеч от движението на колите. Християн ги изглежда втренчено над ръба на кърпичката. Войниците вдигнаха към него виновно очи.

— Умря — побърза да каже единият, като пристъпи към него. — Има ли смисъл да го влачим с нас, щом като не е жив?

Колоната потегли отново и санитарната кола мина на първа скорост. Войниците хукнаха след нея с разлюлени по бедрата манерки; след малко успяха да се вмъкнат вътре и се проснаха върху хората, чиито крака висяха през разбитата врата. Сега вече беше много шумно, за да може да разкаже на Харденбург за жена му.

Християн трудно можеше да си спомни кога започна стрелбата. Наблизо пред колоната се разнесе ужасен трясък и машините спряха. В същия миг му се стори, че от дълго време чува някакъв шум, без да разбира на какво се дължи.

Хората заскачаха тежко от камионите, които представляваха много слаба защита, и се пръснаха в пустинята от двете страни на пътя. Един от ранените в санитарната кола падна на земята, заби пръсти в пясъка и се повлече със схванат крак към едно островче оскъдна трева на десетина метра надясно от колоната. После се отпусна на земята и започна да рие пред себе си с ръце. От всички страни затракаха картечници и бронираните коли започнаха да се въртят наляво-надясно, бълвайки яростно огън. Някакъв човек без фуражка тичаше край изоставените камиони, чиито мотори продължаваха да работят, и крещеше бясно: „Стреляйте, стреляйте, гадове такива!“ Той беше плешив и голата му глава лъщеше на светлината на луната; в ръката си държеше бастунче, което размахваше ожесточено. „Трябва да е поне полковник“ — помисли си Християн.

На около шестдесет метра от тях заваляха мини. Един от транспортъорите се подпали и в светлината на пламъците Християн видя как хората се разбягаха настрани от пътя. Харденбург приближи мотоциклета до санитарната кола, загаси мотора и погледна към пустинята. Краищата на кърпата върху лицето му запляскаха под устата му като лошо закрепена триъгълна брадичка.

Англичаните стреляха с трасиращи картечни куршуми и малокалибрени снаряди. Светлинните линии се извиваха лениво нагоре и после се устремяваха към конвоя, сякаш с нарастваща скорост. Християн просто не можеше да разбере откъде се стреля.

„Каква бъркотия! — помисли си огорчено той. — Нима може да се воюва при такива необичайни обстоятелства?“ Реши, че най-добре ще бъде, ако слезе от мотоциклета, за да се притули някъде и да види какво ще се случи по-нататък.

— Не мърдайте! — изкрещя Харденбург, макар че се намираше само на около една педя от него. „Пак бъркотия!“ — помисли си обидено Християн и се отпусна на мястото си. Опита се да намери автомата си, но просто не можеше да се сети къде го е оставил. От санитарната кола идеше остър дразнещ мирис на дезинфекционни вещества, примесен с воня на мъртви тела. Той започна да кашля. Неочаквано нещо изсвистя и наблизко падна снаряд. Християн веднага наведе глава зад металическия борд на колата, но почувства, че нещо го чукна отзад; той вдигна ръка и свали от рамото си едно горещо шрапнелно парче. В следващия миг напипа автомата върху гърба си. Помъчи се да оправи заплетения ремък, но в тоя момент Харденбург даде газ и моторът полетя напред. Християн едва се задържа да не падне, удари си брадичката в цевта на автомата и усети в устата си възсоления вкус на топла кръв — беше си прехапал езика. Тогава се притисна още по-здраво в Харденбург, който лавираше бързо с мотора сред приклекналите войници, сподирен от общата глъч и безразборната стрелба на оръдията. Далече встрани блесна нова светлинна дъга от трасиращи куршуми, която се насочи бързо към тях. Но Харденбург не се отклони от пътя и скоро изведе мотоциклета извън яркоосветеното от пламтящите камиони пространство.

— Каква бъркотия! — промърмори Християн и неочаквано изпита омраза към лейтенанта. Ако Харденбург искаше да отиде при англичаните, нека си върви. Защо обаче трябваше да влачи и него? И той реши да се свлече от мотора на земята. Опита се да повдигне крак, но крачолът му се закачи за някакъв метален издатък и не можа да го освободи. Неочаквано напред, встрани от пътя, той забеляза неясните силуети на танкове, които въртяха оръдията си. От куличката на един от тях затрака картечница и куршумите запищяха край самите им уши.

Християн се сви на две и още по-плътно се притисна в рамото на Харденбург. Катарамите на кожената каска на лейтенанта издраскаха лицето му. Картечницата се обърна отново и този път куршумите заваляха пред тях, като отскачаха звънливо от пясъка, повдигайки светли облачета прах.

Християн заплака и още по-силно се прилепи към лейтенанта; съзнаваше, че е уплашен, че не може да направи нищо, за да се спаси, че ще го убият и че той, Харденбург и мотоциклетът ще се превърнат в безформена димяща маса, размесена с изгорели дрехи и пясък, сред тъмна локва от бензин и кръв. В същия момент някой наблизко закреща на английски, като размахваше отчаяно ръце. Харденбург изръмжа нещо под носа си и почти легна на кормилото. Внезапно те се намериха сами на белезникавия равен път и куршумите започнаха да пицят вече зад гърба им. Скоро шумът от битката заглъхна някъде в далечината зад тях.

Най-после Християн се успокои. Когато Харденбург се изправи, той също изправи гръб и дори успя да огледа с известен интерес безлюдния път, който се простираше пред подскачащия мотоциклет. Усещаше някакъв особен вкус в устата от повръщането и кръвта и бузата го смъдеше от пясъка, който се промъкваше под кърпата и полепваше по драскотините. Въпреки това той въздъхна дълбоко и облекчено, защото се чувстваше вече много по-добре, дори умората му беше изчезнала.

Ослепителните светкавици и стрелбата зад тях отслабваха бързо и пет минути по-късно вече им се струваше, че са съвсем сами в тихата, огряна от лунна светлина пустиня, в цялото това огромно пространство от Судан до Средиземно море, от Ел Аламейн до Триполи.

Християн се притискаше до лейтенанта, обхванат от особено чувство на признателност. Спомни си, че искаше да му каже нещо, преди да започне всичко това, но в момента не се сещаше какво. Той свали от лицето си кърпичката, огледа се наоколо, усещайки как вятърът изсушава влагата в ъглите на устата му, и изведнъж се почувства щастлив и в мир с целия свят. Харденбург беше странен човек, но Християн знаеше, че може да разчита на него да го отведе благополучно в безопасно място. Къде и кога именно ще го отведе, той сам не знаеше, но нямаше причини да се безпокои. Какво щастие, че капитан Мюлер, ротният им командир, беше паднал убит! Ако бе жив, сега на мотоциклета щяха да седят Мюлер и Харденбург, а той, Християн, щеше да остане на онзи хълм с трите дузини обречени на смърт войници...

Християн вдъхна дълбоко сухия въздух, който струеше насреща му. Сега вече беше сигурен, че ще остане жив, и то може би за твърде дълго време.

Те се движеха непрекъснато в северозападна посока. Харденбург управляваше мотора отлично и бяха минали вече значително разстояние, макар че машината постоянно залиташе и подскочаше по шосето. По небето зад тях пълзеше вече розовата светлина на зората. Пътят и пустинята оставаха все така безлюдни и само тук-там се срещаха разбити коли, от които специалните интендантски части бяха обрали всичко оцеляло и ценно. От време на време зад тях се чуваше неравномерна стрелба, но далечна, подобна на стенание, което отеква многогласно в пустинята.

Слънцето изгря. Харденбург, който сега виждаше по-ясно, увеличи скоростта и Християн трябваше да внимава да не падне.

— Спи ли ви се? — извика лейтенантът, като обърна назад глава, за да може помощникът му да го чуе сред шума на мотора.

— Да — призна Християн, — малко.

— Тогава ми разправете някаква история — посъветва го Харденбург. — Самият аз едва не заспах преди няколко минути.

— Слушам, господин лейтенант. — Християн отвори уста да продължи, но веднага я затвори. Просто не знаеше за какво да говори.

— Хайде — извика Харденбург, — говорете.

— Слушам — повтори Християн и безпомощно добави: — За какво?

— За каквото и да е. За времето.

Християн се огледа. Времето беше същото, както през последните шест месеца.

— Днес ще бъде горещо — избърбори той.

— По-високо! — изкрещя Харденбург, вперил поглед напред. — Не мога да ви чуя.

— Казах, че днес ще бъде горещо — извика Християн в ухото на Харденбург.

— Това е вече по-добре — рече лейтенантът. — Да, много горещо.

Християн се опита да измисли друга тема.

— Продължавайте — подкани го нетърпеливо Харденбург.

— За какво друго искате да говорим?

Християн се чувстваше като упоен и просто неспособен за такова умствено усилие.

— Боже мой, за каквото ви дойде наум. Ходихте ли в гръцкия публичен дом, който откриха в Киренайка?

— Ходих.

— Е, как беше?

— Не зная — призна Християн. — Бях на опашка и затвориха вратите тъкмо когато останаха само трима души пред мен.

— Влизал ли е някой от вашите познати?

Християн се помъчи да си спомни.

— Да — рече той след малко, — един ранен в главата ефрейтор.

— Харесало ли му е?

Християн отново се постара да си припомни.

— Струва ми се, каза, че гъркините не били нещо особено. Нямали плам. При това — сети се той — приятелят ми каза, че всичко било по час и много скучно.

— Вашият приятел е идиот — раздразнено рече Харденбург.

— Точно така — съгласи се Християн и млъкна.

— Продължавайте — заповяда Харденбург и рязко тръсна глава, сякаш за да прогони съня си. — Продължавайте да говорите. Какво правихте през отпуската си в Берлин?

— Ходих на опера — отговори бързо Християн, — и на концерти.

— И вие също сте идиот.

— Точно така — отвърна Християн и си помисли тревожно, че лейтенантът става необикновено раздразнителен.

— Запознахте ли се с някакви жени в Берлин?

— Да. — Християн внимателно обмисли отговора си. — Запознах се с едно момиче, което работи в самолетен завод.

— Спахте ли с нея?

— Да.

— Е, как беше?

— Чудесно — високо отвърна Християн, като оглеждаше тревожно над приведената глава на лейтенанта шосето, което се простираше вече като блестяща лента пред тях.

— Браво! — одобрително рече Харденбург. — А как се казваше?

— Маргарита — отговори Християн след кратко колебание.

— Омъжена?

— Не вярвам. Във всеки случай не говореше нищо по този въпрос.

— Кучки! — възкликна Харденбург, сякаш се обръщаше към всички берлинчани. — Били ли сте някога в Александрия?

— Не.

— Така ми се искаше да видя тоя град! — рече Харденбург.

— Не ми се вярва вече, че ще можем да стигнем до него — забеляза Християн.

— Млъкнете! — извика Харденбург. Мотоциклетът сви рязко настрани, но той успя да го оправи. — Ще стигнем! Чувате ли? Казах, ще стигнем. И то скоро! Чувате ли?

— Чувам! — изкрещя Християн срещу вятъра, който фучеше край главата на лейтенанта.

Харденбург се обърна. Лицето му беше сгърчено, очите му искряха между посипаните с прах клепки, устата му беше отворена, а зъбите му блестяха сред почернелите устни.

— Заповядвам ви да млъкнете! — Бясно изкрещя той, сякаш обучаваше на плац при силен вятър цяла рота новобранци. — Затваряйте си устата или ще...

В този миг кормилото рязко изви встрани, предното колело се обърна напреко на пътя и Харденбург изпусна ръчките. Християн почувства, че полита напред и инстинктивно сграбчи лейтенанта. Харденбург се удари в издигнатото предно колело, мотоциклетът изскочи въвн от шосето с ревящ мотор, наклони се рязко и падна с трясък на земята. Християн усети, че лети във въздуха и несъзнателно изпищя, но в същия момент някакъв глас спокойно се обади: „Е, това е вече прекалено, прекалено много!“ В следващия миг той се блъсна в нещо и почувства болка в рамото, обаче успя да се привдигне на коляно.

Харденбург беше паднал под мотоциклета, чието предно колело продължаваше да се върти; задното обаче беше напълно разбито. Лейтенантът лежеше съвсем неподвижен, от една рана на челото му течеше кръв, а краката му стърчаха в неестествено положение изпод мотора. Християн се приближи бавно до него и се опита да го издърпа,

но не успя. Тогава вдигна с усилие мотоциклета и го прекатури, настрани от Харденбург. Седна за минута-две да си поотдъхне, после извади чантичката за първа помощ и превърза несръчно челото на ранения. В началото му се стори, че превръзката е добра, но скоро от нея закапа кръв и сега тя изглеждаше така, както всички други превръзки, които му се беше случвало да види.

Неочаквано Харденбург седна, погледна мотора и заяви твърдо:

— Ще продължим пеша. — Но когато се опита да стане, не успя. Погледна замислено краката си и добави, сякаш искаше да убеди самия себе си: — Нищо сериозно. Уверявам ви, че няма нищо сериозно. Вие здрав ли сте?

— Да, господин лейтенант.

— Струва ми се, че трябва да си почина десетина минути, а после ще видим какво ще правим — добави Харденбург и легна по гръб, като притисна с ръце окървавената превръзка.

Християн се отпусна на земята до него и се загледа в предното колело, което се въртеше все по-бавно с лек, постепенно замиращ звук. Когато най-после то спря, настъпи пълна тишина. Мотоциклетът мълчеше, мълчаха и армиите, вчепкани в битка някъде далеч оттука.

На утринното слънце пустинята изглеждаше свежа и прохладна. Дори останките на мотоциклета имаха съвсем обикновен и безобиден вид на тая светлина. Християн отпуши бавно манерката си и отпи малко вода, като я задържа известно време в устата си, преди да я глътне. Харденбург отвори едното си око, за да го види какво прави.

— Пестете водата си — рече той машинално.

— Слушам — отвърна Християн, мислейки си с възхищение: „Тоя човек ще командва и самия дявол, когато го хвърлят в пещта на ада! Харденбург — най-висшето творение на немската военна школа! Заповедите просто текат от устата му, като кръв от рана. Минута преди да умре, пак ще съставя план за следващите битки!“

След малко Харденбург въздъхна и стана. Опипа кървавата превръзка на главата си и попита:

— Вие ли я направихте?

— Да.

— Ще падне още щом помръдна — рече Харденбург студено и без гняв, като безстрастен критик. — Кой ви е учил да превързвате?

— Виноват — промърмори Християн. — Навярно и аз не съм бил съвсем на себе си, когато я правих.

— Навярно — рече Харденбург. — И все пак не бива така да се прахосват бинтовете. — След тия думи той разкопча куртката си и измъкна обвита в мушама кутийка, от която извади внимателно сгънатата карта на местността. Разтвори я на пясъка и каза: — А сега да видим къде сме.

„Удивително! — помисли Християн. — Винаги подготвен за всякакви изненади.“

Харденбург се зае да проучи картата, като от време на време притваряше очи и оправяше превръзката си с неволно изкривено от болка лице. Въпреки това продължаваше да пресмята бързо, като си мърмореше нещо под нос. Накрая сгъна картата и я сложи с решителен жест в кутията, която прибра грижливо под куртката си.

— Чудесно — заяви той. — Този път се съединява с друг, който води към запад, на около осем километра оттука. Смятате ли, че сте в състояние да вървите?

— Да. А вие?

Харденбург го погледна високомерно.

— Не се безпокойте за мен. Хайде, на крака! — излая той така, сякаш отново се обръщаше към някаква рота.

Християн се изправи бавно. Рамото го болеше и едва движеше ръката си, но чувстваше, че все някак ще може да премине поне част от тия осем километра. Харденбург се надигна, макар и с невероятни усилия; лицето му се обля в пот, а от превръзката на челото му отново закапа кръв. Християн се наведе да му помогне, но той го погледна гневно и кресна:

— Отстранете се, подофицер!

Християн отстъпи, втренчил поглед в лейтенанта. Харденбург заби пръсти в пясъка, сякаш се готвеше да посрещне удара на връхлитащ великан, и после, използвайки десния си лакът като лост, напъна всичките си сили, за да се изправи. Бавно, много бавно, той започна да се отделя от земята, мъртвоблед от болки. Накрая с рязко движение успя да стъпи на крака и остана така, залитащ, но прав, с някаква страшна маска от пот; кръв и кал върху лицето. „Той плаче!“ — каза си изненадан Християн, като забеляза сълзите, които се стичаха по страните на лейтенанта и оставяха дълбоки бразди в дебелия слой

мръсотия по тях. Харденбург дишаше тежко и от гърлото му излизаха сухи сдържани стенания, но зъбите му бяха стиснати в решителна гримаса. Със смешни и тромави движения той се обърна към север.

— Готово — избърбори Харденбург. — Ходом, марш!

И закрачи пред подчинения си в дълбокия пясък, накуцвайки и с неестествено сведена настрани глава, но решително и без да се обръща.

Християн го последва. Чувстваше ужасна жажда, а окаченият на плещите автомат му се струваше невероятно тежък, обаче беше решил да не пие вода и да не мисли за почивка, докато лейтенантът сам предложи да спрат.

Вървяха бавно, преплитайки по пясъка крака, сред разхвърляни тук-там останки от съоръжения и коли, към пътя на север, където може би и други германци отстъпваха от бойното поле. Или където може би ги причакваха англичаните...

За англичаните Християн мислеше вече съвсем спокойно и безстрастно. Те му се струваха сега някак си нереални и безопасни. Единствените реални неща в този момент бяха само бакъреният вкус в устата му, напомнящ на прокиснат малц, Харденбург, който куцукаше пред него като пребито животно, и горещото слънце, което се катереше зад тях по небосвода, жарейки всичко с нарастваща сила. Ако на пътя ги дебнеха англичани, по този въпрос щеше да мисли, когато му дойде времето. Сега имаше да се занимава с по-неотложни неща.

Бяха седнали за втори път да си отдъхнат — замаяни, изтощени от жаркото слънце и с натежали от умора и страдание очи, — когато на хоризонта се появи някаква кола. Тя се приближаваше бързо, оставяйки зад себе си като опашка облачета прах. Скоро можаша да я различат — беше хубава открита щабна кола, и след миг разбраха, че е италианска.

С огромни усилия Харденбург успя да се изправи, закуцука към средата на пътя и застана така, задъхан, но със спокоен поглед, срещу летящата машина. С окървавената превръзка на челото и с възпалените си хлътнали очи той приличаше на някакъв луд, заел заплашителна поза; изцапаните му с кръв ръце висяха хищно, полусвити от двете му страни.

Християн стана, но не отиде при Харденбург.

Колата продължаваше да се носи с грамадна скорост, издавайки високи сигнали с клаксона си, които отекваха в пустинята като предупредителен зов и замираха в простора. Харденбург стоеше като закован. В откритата кола имаше пет души. Харденбург продължаваше да стои неподвижен и наблюдаваше италианците със студения си поглед. Християн беше сигурен, че машината ще го прегazi и вече отвори уста да извика, когато чу остро скърцане на спирачки и дългият елегантен автомобил спря на две крачки от лейтенанта.

Отпред седяха двама италиански войници, единият при кормилото, а другият, присвит до него. Отзад имаше трима офицери. Всички скочиха и закрещяха гневно на италиански към лейтенанта.

Харденбург стоеше все така неподвижен.

— Искam да говоря със старшия офицер — каза той на немски, без да загуби хладнокръвието си.

Италианците продължиха да приказват нещо на родния си език. Най-после един мургав пълен майор каза на лош немски:

— Аз съм старшият. Ако желаете да ми кажете нещо, приближете се и говорете.

— Бъдете любезен, да дойдете вие — отвърна Харденбург, застанал като закован пред колата.

Италианците отново забърбориха помежду си, после майорът отвори задната вратичка и слезе. Тлъст и облечен в измачкана униформа, видяла някога и по-хубави дни, той се приближи войнствено към лейтенанта. Харденбург отдаде важно чест. Поздравът от страна на такова плашило изглеждаше съвсем театрален в залятата от слънчева светлина гола пустиня.

Но майорът удари токове в пясъка и на свой ред поздрави.

— Лейтенант — заговори той нервно, като погледна нашивките на Харденбург, — ние бързаме много. Какво желаете?

— Имам заповед — отвърна студено Харденбург — да реквизирам транспортни средства за генерал Айгнер.

Майорът отвори с досада уста, но я затвори веднага, без да каже нещо. Огледа се бързо, сякаш очакваше, че генерал Айгнер ще изскочи някъде от пустинята, и накрая рече:

— Глупости. По тоя път се движи един новозеландски патрул и ние не можем да се бавим.

— Аз изпълнявам специални заповеди — напевно рече Харденбург — и при това не съм чувал нищо за някакъв си новозеландски патрул.

— Къде е генерал Айгнер? — Майорът се огледа отново с неувереност.

— На пет километра оттука — отговори Харденбург. — Едното гъсенично колело на колата му се скъса и аз имам специални нареждания...

— Чух това вече! — изкрещя пискливо майорът. — Чух вече за специалните ви нареждания.

— Тогава бъдете така добър, — рече Харденбург — да поканите останалите господа да слязат от колата. Шофьорът може да остане.

— Махнете се от пътя — каза майорът и тръгна обратно към колата. — Достатъчно слушах тия глупости.

— Майоре — рече със студена учтивост Харденбург. Майорът се обърна с плувнало в пот лице. Останалите италианци го наблюдаваха тревожно, без да разбират нито дума от разговора.

— Изключено е — заяви майорът с колеблив глас. — Съвсем изключено. Това е италианска бронирана кола и ние изпълняваме задача...

— Много съжалявам, господин майор — рече Харденбург, — но генерал Айгнер е старши по чин, а това е територия на германската армия. Бъдете добър да ми предадете колата.

— Но това е просто смешно — каза италианецът вече съвсем колебливо.

— Имайте пред вид — продължи Харденбург, — че по-нататък на пътя има застава, която е получила заповед да конфискува всички италиански транспортни средства, ако е нужно дори със сила. Там ще трябва да обясните какво правят трима строеви офицери в такъв момент толкова далече от своите части. Ще ви се наложи да обясните как сте се осмелили да пренебрегнете специалните нареждания на генерал Айгнер, който командва всички войски в този район.

И той погледна студено майора. Италианецът вдигна ръка към гърлото си, сякаш нещо го душеше. Лицето на Харденбург оставаше все така непроменено. Все така уморено, презрително и отегчено. Той обърна гръб на майора и се отправи към колата. И като по чудо, успя дори да направи тия няколко крачки, без да куца.

— Furi^[28] — каза той по италиански, като отвори предната вратичка на колата. — Излизайте! Шофьорът ще остане. — Войникът до водача на машината погледна умолително към офицерите отзад. Те обаче се направиха, че не го забелязват и погледнала тревожно към майора, който вървеше зад Харденбург.

Лейтенантът потупа по ръката човека, който седеше до шофьора.

— Furi — невъзмутимо повтори той.

Войникът избърса лицето си. После, загледан в обущата си, слезе от колата и застана с нещастен вид до майора. Тия двама си приличаха необикновено много — двама кротки, мургави и смутени италианци, хубави и никак неприличащи на военни.

— А сега — Харденбург недвусмислено махна към другите двама офицери — вие, господа...

Италианците погледнаха към майора. Единият заговори бързо на родния си език. Майорът въздъхна и му отговори нещо. Офицерите слязоха и застанаха до него.

— Подофицер — извика Харденбург, без да се обърне.

Християн се приближи и отдаде чест.

— Опразнете багажника — заповяда Харденбург — и предайте на господата цялото им лично имущество.

Християн надникна в багажника. В него имаше бидони с вода, три бутилки кианти и две кутии с провизии. Методично, една по една, той извади бутилките и кутиите и ги сложи при краката на майора в края на пътя. Тримата офицери наблюдаваха мрачно как разтоварваха вещите им на пясъка.

Християн нерешително попипа бидоните с вода.

— И водата ли, господин-лейтенант? — попита той.

— И водата — отвърна Харденбург без никакво колебание.

Християн постави бидоните до кутиите с провизии.

Харденбург отиде при задната част на колата, където бяха вързани намотани на руло брезентови завивки, извади ножа си и с три бързи замаха преряза кожените ремъци. Брезентите се развиха и паднаха в праха. Един от офицерите заговори гневно по италиански, но майорът с рязко движение го накара да млъкне, после се изпъчи пред Харденбург и заяви на немски:

— Настоявам да ми дадете разписка за колата.

— Разбира се — сериозно отвърна Харденбург. После извади картата си, откъсна едно триъгълно парче от края и започна да пише бавно на гърба му.

— Достатъчно ли е това? — попита той и прочете гласно, без да бърза, и отчетливо: — „Получена от майор еди-кой си — оставям празно място, майор, за да го попълните сам, когато имате време — една щабна кола фиат заедно с шофьора. Реквизицията е извършена по заповед на генерал Айгнер. Подписал: лейтенант Зигфрид Харденбург“.

Майорът дръпна хартиятката и я прочете внимателно. После я размаха и заяви високо:

— Ще я представя на съответното място в съответното време!

— Чудесно, — отговори Харденбург. После седна на задната седалка и каза: — Подофицер, елате тука.

Християн се настани до лейтенанта. Седалката беше тапицирана в хубава жълтеникавокафява кожа и в колата миришеше на вино и тоалетна вода. Той погледна безучастно напред към силно изгорелия от слънцето врат на шофьора. Харденбург се наведе към Християн и хлопна вратата.

— Avanti!^[29] — заповяда той на италианеца.

За миг шофьорът изопна гръб и Християн забеляза, че вратът му започна да почервениява. После човекът включи внимателно на скорост. Харденбург отдаде чест. Офицерите му отговориха един след друг. Войникът обаче, който бе седнал до шофьора, беше толкова зашеметен, че не можа да вдигне ръка.

Колата тръгна плавно и върху малката групичка хора край пътя се посипа лек прах. Християн направи неволно движение да се обърне, но Харденбург го сграбчи за ръката.

— Не ги гледайте! — изръмжа той.

Християн се помъчи да се успокои, но не успя. Очакваше всеки миг да чуе изстрели зад гърба си, обаче нищо не се случи. Тогава погледна към Харденбург. По лицето на лейтенанта играеше лека студена усмивка. „Наслаждава се на победата си! — откри с изненада Християн. Въпреки раните си, въпреки унищожението на ротата, въпреки че само господ знае какво му предстои, Харденбург се наслаждава на този момент, изпитва истинско удоволствие от него.“

Християн нямаше сили да се усмихне, но с удоволствие отпусна умореното си тяло върху меката кожена седалка.

— Какво щеше да се случи — попита той след малко, — ако бяха отказали да предадат колата?

Харденбург се усмихна, като примижа от чувствена наслада.

— Сигурно щяха да ме убият, това е всичко — отговори той.

Християн кимна замислено.

— А водата? — добави той. — Защо им оставихте водата?

— Защото имаше опасност чашата да прелее — усмихна се отново Харденбург и се изтегна на разкошната кожена седалка.

— Какво, мислите, ще се случи с тях? — продължи да пита Християн.

Харденбург повдигна небрежно рамене.

— Ще се предадат и ще попаднат в някой английски затвор. Италианците обичат да лежат в затвори. А сега — заключи той — помълчете малко. Искам да поспя.

След минута дишането на Харденбург стана равномерно, а окървавеното му изпоцапано лице доби почти детско изражение — лейтенантът спеше! Християн не можа да заспи. Все някой трябваше да наблюдава пустинята и шофьора, който седеше пред тях в напрегната поза и караше бързо мощната кола по шосето.

Градчето Мерса Матрух току-що бе докоснато от ръката на смъртта. Те се опитаха да намерят някого, комуто да докладват, но навсякъде царуваше хаос. Сред развалините се движеха камиони, лутаха се хора и се търкаляха разбити бронирани коли. Скоро след като пристигнаха, долетя ескадрила самолети, които бомбардираха града в продължение на двадесет минути. Разрушенията се увеличиха, от разбитите вагони на един влак се понесе ужасен вой на ранени хора и всички се устремиха на запад. Харденбург заповяда на шофьора да се вмъкне в дългия, бавен поток от коли, насочен към края на селището. Там имаше контролен пункт, при който стоеше някакъв капитан с хлътноло лице; пред него се намираше дълъг лист хартия, закрепен върху дъска. Капитанът записваше имената и частите на потъналите в прах изтощени хора, които се нижеха един след друг край него. Той приличаше на побъркан счетоводител, решен на всяка цена да направи

баланса на банка, която се клатушка от земетресение. Човекът не знаеше къде се намира щабът на тяхната дивизия и дали изобщо още съществува. Той само повтаряше, безжизнено и високо, с покрити с кожички устни: „Минавайте, минавайте, дявол да го вземе! Минавайте.“

Когато видя италианския шофьор, той каза:

— Оставете тоя при мене. Ще го използваме за отбраната на града. Ще ви дам наш шофьор.

Харденбург каза нещо с мек глас на италианеца. Човекът заплака, но слезе от колата и се приближи до капитана, влачейки безволно в праха карабината си, която държеше почти до самото дуло и която в неговите ръце имаше съвсем безобиден вид. После застана до капитана и загледа безнадеждно оръдията, камионите и залитащите войници, които минаваха край него.

— С такава войска няма да задържим дълго Мерса Матрух — рече Харденбург мрачно.

— Разбира се — измърмори като замаян капитанът, — разбира се, дявол да го вземе. След това се наведе да запише номерата на две противосамолетни оръдия и една бронирана кола, които с грохот минаха край него, обсипвайки го с облаци прах.

Капитанът придаде към тях един водач на танк, който бе загубил машината си, и един пилот на месершмит, който бе свален над градчето, като ги посъветва да се доберат колкото може по-скоро до Солум, защото според него обстановката навярно не била толкова лоша в тила.

Водачът на танк беше едър русокос селянин. Той сграбчи здраво кормилото и потегли. Този човек напомняше на Християн ефрейтора Краус с изцапаните от черешов сок устни, който отдавна вече почиваше в земята край Париж. Пилотът беше млад, но плешив, с посивяло набръчкано лице и със силен нервен тик, който правеше устата му да се свива надясно по двадесет пъти в минута.

— Тая сутрин — повтаряше той, — тая сутрин няхах такова нещо, а виждам, че става все по-лошо и по-лошо. Много ли е грозно?

— Не — успокои го Християн, — едва се забелязва.

— Свали ме един американец — обясни пилотът с явна изненада в гласа си. — Представете си само! Първият американец, когото виждам в живота си. — И той поклати глава, сякаш това бе най-

големият провал на немското оръжие в цялата африканска кампания. — Не знаех дори, че тук има американци. Представете си само!

Русокосият шофьор познаваше добре работата си и караше бързо, направлявайки с умела ръка колата по бомбардираното и осеяно с ями шосе край Средиземно море, спокойно и прохладно, проснало блестящите си синкави води до Гърция, Италия и Европа...

Това се случи на следващия ден. Шофьорът напълни резервоара с бензин от един повреден камион край шосето и колата продължи заедно с дългата, бавно движеща се моторна колона, която ту спираше, ту тръгваше напред по виещия се разнебитен път, който се катереше над унищоженото градче Солум и вървеше към Киренайските възвишения. Долу, под тях, се белееха останките на стени, разположени живописно около пристанището, което по форма напомняше дупка на ключалка; в заливчето водата беше яркозелена, а там, където то се вдаваше в опожарената земя — светлосиня. Тук, сякаш останали от древни войни, се виждаха също затънали разрушени кораби, чиито силуети се полюшваха тихо и спокойно на леките вълни.

Нервният тик на пилота беше станал още по-силен и той непрекъснато искаше да се гледа в огледалцето на шофьора, като се стараеше да улови спазматичния гърч и някак си да го „задържи“, за да види какво представлява, но това все не му се удаваше. През изтеклата нощ нещастникът беше крещял мъчително всеки път, когато се унасяше в сън и Харденбург започваше да се дразни сериозно от него.

Имаше вече признаци, че там долу редът полека-лека се възстановява. Около градчето се виждаха противосамолетни оръдия, на източния му край се окопаваха две дружини пехота, а край пристанището крачеше напред-назад някакъв генерал, който размахваше ръце и даваше разпореждания.

От колоната, която се точеше до самия хоризонт, бяха изтеглени няколко танкови подразделения. Те бяха съсредоточени като резерв зад пехотата и група войници, които от височината приличаха на малки играчки, пълнеха резервоарите с гориво и подаваха боеприпаси на танкистите в купичките.

Застанал прав отзад в колата, Харденбург наблюдаваше внимателно всичко, което ставаше наоколо. Сутринта беше успял дори да се обръсне, макар че имаше силна треска. Устните му бяха напукани и покрити с ранички, а на челото му бяха направили чиста превръзка, но все пак изглеждаше отново като истински войник.

— Ето къде ще ги спрем — заяви той. — По-далече няма да отидат.

И тъкмо тогава откъм морето се появиха самолетите и бръмченето на моторите им заглуши почти веднага сподавения грохот на танковете, които пълзяха нагоре по възвишението. Те летяха ниско, в правилни клинове, като че изпълняваха фигурен полет на парад. Изглеждаха много уязвими и сякаш стояха на едно място. По някаква необяснима причина обаче никой не стреляше по тях. Християн видя как бомбите се засипаха дъгообразно към земята. В следващия миг планинският склон се разтrese от взривове. Един камион на върха се прекатури бавно и полетя с трясък в стометровата бездна. От него изхвърча една обувка, описвайки дълга извита линия, сякаш беше хвърлена от човек, решен да спаси първата попаднала под ръката му вещ.

Следващата бомба падна съвсем близо до тях. Християн усети, че някаква сила го издига във въздуха и успя само да си помисли: „Не е частно — след като стигнах толкова далече и преживях такива мъки. Не, никак не е честно.“ Той съзнаваше, че е ранен, макар че не го болеше, и реши, че ще умре. Така леко и приятно беше да потъне без никакви болки във вихрения разноцветен хаос! В следващия миг загуби съзнание.

След известно време отвори очи. Нещо го притискаше и той се опита да го отмести, но не успя. Във въздуха се усещаше сладникавият дъх на кордит, пиринченият мирис на обгорели камъни и познатата миризма на горящи машини, на запалена гума, кожа и боя. В следващия миг той забеляза една куртка и една превръзка и реши, че това трябва да е лейтенант Харденбург. Да, беше лейтенант Харденбург, който повтаряше спокойно: „Заведете ме при лекаря.“ Ала само гласът, нашивките и превръзката даваха да се разбере, че това наистина е Харденбург; предната част на главата представляваше червеникавобяла безформена маса, а спокойният глас излизаше от някакви дълбини, сред червени мехурчета и белезникави ивици кожа

— единственото нещо, което бе останало от лицето на лейтенант Харденбург. Като насън Християн се опита да си спомни къде е виждал нещо подобно. Това обаче беше трудно, защото той отново започна да изпада в унес, но най-после се сети — лицето на лейтенанта приличаше на изпъстрен с жилки нар, набързо и накриво разрязан, чийто сок се стича от лъскавите зрели и месести клетки в ослепително бяла чиния. Неочаквано Християн почувства силна болка и дълго време не можа да мисли за нищо.

[28] По-бързо — (итал.). ↑

[29] Напред — (итал.). ↑

ГЛАВА СЕДЕМНАДЕСЕТА

— Уверяват ме — говореше гласът изпод бинтовете, — че до две години ще ми направят ново лице. Аз не желая да се заблуждавам и зная, че няма да приличам на киноартист, но вярвам, че все пак това ще бъде едно поне поносимо лице.

Християн беше виждал подобни „поносими“ лица, каквито хирурзите моделираха върху натрошените черепи на хора, които донасяха на хирургическата им маса, и не споделяше убеждението на Харденбург, но се задоволи да каже:

— Разбира се, господин лейтенант.

— Смятам — продължи гласът, — че до един месец ще мога да виждам с дясното си око. Това само по себе си представлява успех, дори да не постигнат нещо друго.

— Разбира се — съгласи се Християн.

Този разговор се водеше в една затъмнена вила, разположена на прекрасния, залят от зимното слънце остров Капри в Неаполитанския залив. Християн седеше между двете легла, опрял патериците си до стената и изтегнал напред десния си крак, целият бинтован и неподвижен, който едва докосваше пода... На другото легло се намираше един обгорял танкист в много тежко състояние, който лежеше неподвижно под планини от бинтове, изпълвайки високата прохладна стая с вонята на разлагащ се жив организъм; тая воня беше по-тежка от миризмата на труп, но Харденбург не можеше да я усети, защото нямаше нос. Една съобразителна сестра беше използвала това щастливо съвпадение и бе поставила двамата един до друг, защото болницата — някогашна лятна резиденция на богат лионски фабрикант на копринени изделия — от ден на ден ставаше все по-тясна за непрекъснатия поток хора от африканския фронт, които представляваха по-интересни хирургически обекти.

Християн лежеше в една по-голяма болница за войници в подножието на хълма, но преди седмица му бяха дали патерици и сега се чувстваше сравнително добре.

— Много мило от ваша страна, Дистл — продума Харденбург, — че дойдохте да ме посетите. Пострадаш ли нещо, хората започват да се отнасят с тебе като с осемгодишно дете или като със слабоумен.

— Искях много да ви видя — отвърна Християн — и да ви изкажа признателността си за всичко, което сторихте за мен. Затова, когато чух, че и вие сте на острова, аз...

— Глупости! — Беше невероятно, че гласът на Харденбург звучи все така отривисто, ясно и сурово — сега, когато цялото му лице беше просто изчезнало. — За признателност не може и да се говори. Аз ви спасих не от никакви нежни чувства към вас, уверявам ви.

— Разбирам.

— На мотоциклета имаше две места и следователно можеха да се спасят двама души, които по-късно биха се оказали полезни. Ако имаше друг, който според мене би бил по-ценен за армията, сигурно щях да ви оставя.

— Разбирам — повтори Християн, загледан в гладките бели бинтове, намотани умело около тая глава, която за последен път беше видял потънала в кръв на възвишението край Солум, когато в далечината замираще звукът на отлитащите английски самолети.

Влезе сестрата. Беше около четиридесетгодишна жена с пълно и добродушно майчинско лице.

— Достатъчно — рече тя деловито и отегчено, без никаква майчинска нежност в гласа си. — За днес посещението свърши.

След това предупреждение тя застана до вратата, за да се увери, че Християн ще излезе. Той се изправи бавно, взе патериците и си тръгна, почуквайки с тях глухо по мраморния под.

— Ще мога поне да ходя без чужда помощ — обади се зад него Харденбург.

— Разбира се, господин лейтенант — отвърна Християн. Ще ви посетя пак, ако ви е приятно.

— Щом като желаете... — рече гласът под бинтовете.

— Оттука, подофицер — упъти го сестрата.

Християн закуцука неуверено към изхода — той едва преди няколко дена се беше научил как да се движи с патерици. Излезе в коридора и вонята от изгорелия танкист остана зад болничната врата.

— Сигурен съм, че няма да се разтревожи от промяната във външността ми — долетя глухият глас изпод плътната бяла превръзка.

Харденбург говореше за жена си. — Писах ѝ, че съм ранен в лицето, а тя ми отговори, че се гордеела с мене и че това нямало никакво значение.

„Промяната във външността му! Та той изобщо няма лице“ — помисли Християн, но не каза нищо. Той седеше пак между двете легла с протегнат крак, опрял патериците си на обичайното място до стената.

Сега Християн посещаваше Харденбург почти всеки ден. Лейтенантът говореше с часове изпод тъмната преграда на белия бинт, а Християн го слушаше и само от време на време изричаше по едно „да“ или „не“. От обгорелия танкист идваше все същата воня, но след първите мъчителни минути Християн постепенно свикваше с нея, а след това дори не я усещаше. Изолиран поради своята слепота от външния свят, Харденбург говореше безспирно — замислено и спокойно, — като разкриваше постепенно живота си пред самия себе си и пред Християн, сякаш сега, през този принудителен отдых, искаше да анализира и прецени миналото, да претегли на везните успехите и грешките си и да изгради план за бъдещето. Всичко това заплениваше все повече Християн и той прекарваше вече половината от деня във вонящата стая, като следеше внимателно зигзагообразната нишка на този живот, който все по-често му се струваше свързан с неговия. Болничната стая се бе превърнала в лекционна зала и изповедалня: тук Християн изясняваше собствените си грешки, тук ставаха понятни, кристализираха и се избистряха смътните му надежди и стремежи. Войната приличаше на сън, в който се боричкаха неясни фантастични сенки и се чуваше шумът от някаква далечна буря, и само тази стая с нейните прозорци към слънчевия син залив, в която лежах двете бинтовани вонящи тела — само тя беше реална, осезаема и от някакво значение.

— Гретхен ще ми бъде много необходима след войната — рече Харденбург. — Гретхен е името на жена ми.

— Да, зная — каза Християн.

— Откъде знаете? О да, нали ви пратих да ѝ предадете шала.

— Да — потвърди Християн.

— Хубава жена е Гретхен, нали?

— Да, хубава е — съгласи се Християн.

— А това е много важно — продължи Харденбург. — Просто ще останете поразен, ако знаете колко кариери се провалят в армията от грозни и немарливи жени. При това тя е много способна. Просто има дар да се оправя с хората...

— Да — рече Християн.

— Можакте ли да поговорите с нея?

— Десетина минути, докато ме разпитваше за вас.

— Гретхен ми е много предана.

— Сигурно.

— Мисля да не се виждам с нея до една година и половина. Дотогава лицето ми ще бъде достатъчно прилично. Не бих искал да я тревожа, без да има нужда. Да, много способна жена. Просто има дарба да се чувства непринудено и свободно във всяко общество, винаги знае какво да каже...

— Точно така.

— Да ви призная откровенно, не я обичах, когато се оженихме. Бях привързан към друга, по-възрастна жена. С две деца. Да, много привързан. Малко остана да се ожения за нея. Но това щеше да ме погуби. Баща ѝ беше работник в металургически завод, а самата тя имаше склонност да пълнее. След десетина години щеше да стане чудовищно дебела. Не биваше да забравям, че след десет години сигурно ще бъде в състояние да каня в дома си министри и генерали и че съпругата ми ще трябва да бъде добра домакиня. Тая жена обаче имаше нещо вулгарно в себе си, а и децата бяха просто нетърпими. И все пак дори и днес, когато си мисля за нея, чувствам, че ме обхваща някаква особена замайваща слабост. Случвало ли ви, се е да изпитате подобно нещо?

— Да — отвърна Християн.

— Казвам ви, тя щеше да ме погуби — продължи гласът изпод бинтовете. — Жената е най-старият капан в света. Мъжът трябва да бъде благоразумен в тия неща така, както и във всички други. Презирам мъжете, които се жертват заради жени. Това е най-лошата отстъпка пред личните слабости и страсти. Ако зависеше от мен, бих изгорил всички романи — всички, заедно с „Капиталът“ и поемите на Хайне.

Друг път, през някой влажен ден, когато посивелият залив зад прозореца се таеше, скрит зад пелена от дъжд, Харденбург говореше:

— Когато тая война свърши, ще трябва веднага да започнем нова. Срещу японците. Съюзниците трябва винаги да бъдат смазвани накрая. Наистина това го няма в „Mein Kampf“, но навярно авторът го е изпуснал от държавнически съображения. След това пък ще се наложи да дадем възможност на някоя друга държава да стане силна, за да имаме винаги по един опасен противник. За да бъде велика, нацията трябва постоянно да се държи в крайно напрежение. Една велика нация се намира винаги на ръба на пропастта и е винаги готова за атака. Когато загуби тая готовност да се сражава, историята започва да дълбае името ѝ в надгробния камък. Римската империя ще остане вечен пример за всеки разумен народ. Когато народът си задава въпроса: „Кой ще ми нанесе следващия удар?“, вместо да пита: „Кого да ударя сега?“, той е тръгнал вече по пътя към бунището на историята. „Отбрана“ — това е дума, с която страхливецът замества термина „поражение“. Не може да съществува успешна отбрана. Нашата лъжлива цивилизация, която се гради всъщност на ленивост и страх пред смъртта, е най-голямото зло в света. Вземете за пример Англия. Тя представлява нещо като десерт след древноримски обед. В мирно време народът не бива да се наслаждава на плодовете от войната. Тия плодове трябва да се ядат само през време на следващата война, защото иначе ще загубите всичко. В часа, в който англичаните са се огледали и са казали: „Вижте какво сме завоювали, дайте сега да го задържим!“, империята е започнала да се изплъзва от ръцете им. Хората винаги трябва да остават варвари, защото само варварите винаги побеждават.

Ние, немците, имаме най-големите възможности. Ние разполагаме с елит от смели, умни хора и с многобройно, работливо население. Наистина и други нации, като американците например, имат не по-малко смели и умни хора и население, което не отстъпва по работоспособност на нашето. В едно отношение обаче ние сме по-щастливи от тях и затова ще победим. Ние се подчиняваме, а те — не, и навярно никога няма да се подчиняват. Ние изпълняваме онова, което ни се нареди, и по такъв начин ставаме оръдие в ръцете на нашите водачи, които могат да ни използват за решителни действия. Американците могат да се подчиняват в продължение на година, пет, а после започват да надигат глава...

Гласът на лейтенанта се лееше като гласа на сериозен учен, който чете в университетска библиотека извадки от любима книга, научена вече почти наизуст. Дъждът струеше по прозореца с мек шум, закривайки пристанището. Обгореният танкист лежеше неподвижно, все така вонящ, неспособен да чуе или да се интересува от каквото и да било.

— В известни отношения моето раняване представлява един щастлив случай — говореше Харденбург. Беше друг ден, упоителен и тих, слънцето клонеше към запад и всичко навън — вода, въздух и планина — изглеждаше прозрачно и искреше в тъмносинкава омара. — По една или друга причина в армията не ми провървя много, а след това раняване няма да ме оставят повече в нея. За съжаление в армията винаги бях там, където не трябва. Както знаете, мене ме повишиха само веднъж, а моите другари по школа са повишавани вече по пет пъти. Не желая да се оплаквам — този въпрос не се урежда с връзки или със заслуги. Всичко зависи от това, къде се намираш в определен момент: в щаба ли, когато генералът е получил изгодно назначение, или пък на предни линии, когато противникът напада; зависи от това, как са съставени сведенията през дадена сутрин, кой ще ги чете и как ще се чувства този човек в момента... Така или иначе беше ясно, че в това отношение не ми върви никак. Сега вече няма да ме оставят във войската. Ако войниците се командват от офицер с обезобразено лице, това подкопава духа им. И напълно логично. Не бива преди боя да превеждаш ротата през гробище, ако има друг път. Просто от благоразумие. Но едно белязано от рани лице ще добие своята стойност, макар и по-късно. Аз съм решил да се отдам на политика. Смятах да направя това, след като приключа военната си служба, но сега пък ще спестя двадесетина години. Когато войната свърши, ръководните постове ще бъдат достъпни само за хора, които могат да докажат, че са служили добре на родината по бойните полета. Аз не ще имам нужда да нося медали на гърдите си. Лицето ми — ето моя медал. Моето лице ще буди съчувствие, уважение, признателност, страх. След края на войната ще трябва да управляваме цял един свят и партията ще реши, че човек с такова лице е напълно достоен да я представлява в други страни.

Мисълта за моето лице не ме тревожи. Когато свалят превръзките, ще стана и ще се погледна в огледалото. Зная добре, че лицето ми ще бъде ужасно. Обаче ужасът не бива да смущава войника повече, отколкото видът на чука смущава дърводелеца. Глупаво е да твърдим, че ужасът не е такова оръжие за войника, каквото е чукът за дърводелеца. Да сеем смърт и да заплашваме със смърт — това е нашата професия, и ние трябва да посрещаме смъртта спокойно, като същевременно я използваме умело за целите си. Нашата родина се нуждае от една опустошена Европа. Това е математическа задача, в която знакът за равенство е масовото унищожение на хора. Ако искаме да получим верен резултат, не бива да отстъпваме от математическите правила, с чиято помощ се решава уравнението.

Където и да отидем, всички трябва да разберат, че няма да се колебаем да убиваме. Това е най-сигурният ключ към господство. С течение на времето аз обикнах убийството, тъй както пианистът обича етюдите на Черни, благодарение на които пръстите му добиват достатъчно ловкост, за да изпълняват Бетховен. Стремешт към убийство е най-ценното качество на всеки военен и когато офицерът го загуби, длъжен е да поиска да го уволнят от армията и да стане чиновник.

Четох някои ваши писма до приятели в родината и те ме възмутиха. Вие, разбира се, сте много по-възрастен от мене и до голяма степен сте били повлияни от всички ония глупости, които проповядваха в Европа. Писмата ви са изпълнени с разсъждения за великите дни на мир и благоденствие, които ще настъпят за целия свят след края на войната. Всичко това е много хубаво за жените и политиците, но един войник не бива да мисли така. Войникът не бива да се стреми към мир, защото мирът за него значи пазар на евтина работна сила, а той е длъжен да знае, че благоденствието трябва да бъде едностранно. Ние можем да процъфтяваме само когато цяла Европа се превърне в бедняк, и всеки войник трябва да се съгласи с това схващане. Нима аз мога да желая благополучието на неграмотния поляк, който зиме се напива с картофена ракия и се търкаля в калта на родното си село? Нима мога да желая вонящият овчар в Доломитите да забогатее? Нима мога да желая тлъстият грък педераст да стане професор по право в Хайделберг? Какво би ме ползвало всичко това? Мене ми трябва слуги, а не конкуренти. И щом не мога да превърна

чужденците в слуги, предпочитам да ги превърна в трупове. И ако ние, немците, не заявяваме това открито, то е, защото все още си оставаме отчасти политици, които се продават на останалия свят, за да спечелят едно остаряло и никому ненужно доверие. Но нека минат още десет години, и ние ще се покажем такива, каквито сме си — войници и нищо друго, — след което ще можем да се отърсим от всички тия глупости. Войнишкият свят е единственият реален свят. Всеки друг свят представлява нещо като книга, изпълнена с кухи фрази и с оръфана подвързия, за която няма място на библиотечния рафт; нещо като куп безцветни тостове и речи на банкет, на който всички гости вече са заспали. Десет хиляди рафтове с книги не могат да спрат един-единствен танк. Библията е печатана може би милион пъти и все пак едно отделение войници с бронирана кола може за половин час безнаказано да наруши петдесет пъти десетте божии заповеди в някое украинско село и още същата нощ да отпразнува победата, като изпие две каси трофейно вино.

Войната е най-увлекателното занятие, защото най-много съответства на истинската природа на човека — хищна и егоистична. Аз мога спокойно да твърдя това, понеже съм жертвал лицето си за нея и никой не ще се осмели да ме обвини, че обичам войната от безопасно разстояние и само за наградите, които тя носи.

Аз не мисля, че ще загубим войната — ние просто не можем да си позволим подобно нещо. Но ако това се случи, причината ще бъде само тая, че не сме били достатъчно жестоки. Ако заявим пред цял свят, че всеки ден ще избиваме по сто хиляди европейци и удържим думата си, как смятате — колко ще продължи войната? И не само евреи, защото хората вече свикнаха да слушат, че ние избиваме евреи и всички, малко или много, се възхищават тайно от нашата експедитивност в тая насока. А и броят на евреите не е безкраен, колкото и щателно да се ровим в родословието им. Не! Ние трябва да избиваме европейци — французи, поляци, руснаци, холандци, военнопленници англичани. Трябва да печатаме върху луксозна хартия списъци на избитите с техните снимки и да ги пускаме над Лондон вместо бомби. Ние страдаме от това, че нашата практика изостава от философията ни. Ние убиваме Мойсей, но се преструваме, че търпим Христа и рискуваме всичко заради тая безсмислена преструвка.

Когато преодолеем угризенията на съвестта си, ние ще станем най-великият народ в историята на Запада. Всъщност ние и без това бихме могли да постигнем целите си, но сме обременени от една скрита котва, която трябва да влачим зад себе си.

Разправям ви всички тия неща, защото вие ще се върнете в армията, а аз не. През последните месеци имах възможност да размишлявам много и сега търся последователи. След Първата световна война Германия бе спасена от провал от един ранен ефрейтор, а в края на тая война може би ще има нужда от един ранен лейтенант, който да я спаси от нейната победа. Ако искате, можете да ми пишете от фронта. Аз ще чакам тука, докато ми оправят лицето, със съзнанието, че усилията ми не са отишли напразно. Аз съм по-млад от вас, но имам по-зрял ум, защото от петнадесетгодишна възраст не съм предприемал нищо, което не е било свързано с моята основна цел. Вие сте плували по течението, менили сте възгледите си, проявявали сте сантименталност и накрая сте останали недооформен младеж. Днешният умен човек е човек, който умее бързо, решително и логично да довежда нещата до разумния им край. Аз съм овладял това изкуство, а вие не, и докато не го овладеете, ще си останете момче сред възрастни хора.

Убийството представлява един обективен акт и смъртта не прави разлика кой е прав и кой крив. Знаейки това, аз мога да убия един излязъл преди два месеца от Оксфорд деветнадесетгодишен лейтенант и да оставя там, на хълма в пустинята, да умират три дузини германци, защото се ръководя от строго определен план. Всеки прави принос с каквото може; тия тридесет и седем души например — със своя живот, като умряха по начин и по време, които аз смятах за най-подходящи. И аз няма да оплаквам нито един от тях, освен ако наблизко има рота войници, които, вдъхновени от моите сълзи, ще отидат още същата минута смело на смърт.

Ако си въобразявате, че аз се възхищавам от германския войник, грешите. Той е по-добър от другите войници, защото е по-издръжлив и по-лесно се поддава на обучение, понеже е лишен от въображение. Що се отнася пък до неговата храброст, тя — както храбростта на всички останали войници — се дължи на една заблуда, която съзнателно му се внушава, защото победата няма да му донесе нито повече бира, нито по-малко усилия и труд, но той не знае това. В крайна сметка армията

— това е само функция от числеността на войниците, умножена по качеството на командирите. Това е казал Клаузевиц и за първи път в живота си е казал нещо вярно. От немския войник никак не зависи фактът, че има други десет милиона като него или пък обстоятелството, че има най-способните водачи в цяла Европа. Първото се дължи на прираста на населението в Централна Европа, а второто на случайността и на амбицията на хиляда души.

Германският войник има щастието, че в такъв решителен момент го ръководят хора, които не са съвсем с ума си. Хитлер изпада в истерия пред картите на Берхтесгаден. Гьоринг беше измъкнат от санаториум за наркомани в Швеция. Рьом, Розенберг и всички останали биха накарали стария доктор Фройд да потърка ръце от удоволствие, ако ги види в своята чакалня във Виена. Само един луд със своя безумен взор е в състояние да предвиди, че за десет години може да създаде цяла империя просто като обещае, че ще превърне погромите в държавна политика. Всъщност евреите са подложени на унищожение вече от двадесет века, но без никакви задоволителни резултати. Нас ни водят срещу армии, съставени от нормални и разумни човешки същества, неспособни в никакъв случай да се отклонят от установените правила, дори и да пукнат от напрежение, докато ние се управляваме от хора, замаяни от парите на опиума, и от бърбиви ефрейтори, добили военните си познания преди двадесет и пет години, докато са поднасяли чай на някой ранен капитан в окопите при Пасендел. Как можем тогава да загубим войната?

Ако аз бях епилептик или страдах от амнезия, или умствено разстройство, бих имал повече основания да се надявам да постигна някакъв успех в Европа през следните тридесет години и по-добре бих служил на родината си...

Докторът беше около седемдесетгодишен побелял човек. Под очите си имаше морави торбички и когато опипваше грубо коляното на Християн, ръцете му трепереха. Беше полковник, но изглеждаше стар дори и за такъв чин. Устата му миришеше на коняк, а малките му сълзящи очички оглеждаха подозрително покрития с белези крак на Християн, търсейки да открият признаци на симулация и измама, които той толкова често беше срещал през тридесетгодишната си

практика в армиите на кайзера, на социалдемократите и на Третия райх. „Само дъхът му не се е променил през тия тридесет години — помисли си Християн. — Сменяват се генерали, умират подофицери, философски течения заливат Европа от север към юг, но тоя полковник вони на алкохол така, както е вонял през дните, когато във Виена император Франц Йосиф, застанал до своя царствен събрат^[30], е инспектирал и пращал към Сърбия първите саксонски гвардейци!“

— Нищо ви няма — заяви полковникът и санитарят побърза да нанесе две цифри в картоната на Християн. — Всичко е в ред. Наистина кракът ви не изглежда блестящо, но ще можете да вървите по петдесет километра на ден и пак няма да почувствате умора. Е?

— Нищо не съм казал, господин полковник — отвърна Християн.

— Годен за строева служба — добави лекарят и погледна сурово пациента си, сякаш той му беше възразил нещо.

— Разбирам, господин полковник.

Лекарят нетърпеливо го чукна по крака.

— Свалете крачолата си, подофицер — рече той, наблюдавайки как Християн оправя панталоните си. — С какво сте се занимавали преди войната?

— Бях учител по ски.

— Какво? — Полковникът го погледна ядосано, сякаш Християн го беше обидил с нещо. — Какъв учител?

— По ски, господин полковник.

— Аха — отсече докторът. — С такова коляно не ще можете да ходите вече на ски. Но това няма значение, ските са занимание за младежта. — Той се обърна настрана и започна да си мие грижливо ръцете, сякаш голата бледа плът на Християн беше покрита с мръсотия. — Ще ви се случва понякога и да накуцвате, но какво от това? Лошо ли е от време на време човек да понакуцва? — Полковникът се разсмя, като оголи жълтите изкуствени зъби. — Как иначе ще се разбере, че сте били на война?

Когато Християн излизаше от стаята, докторът все още търкаше грижливо ръцете си в голямата емайлирана мивка, която вонеше на карбол.

— Ще бъдете ли така добър да ми донесете един щик? — каза Харденбург. Християн седеше до леглото, загледан в протегнатия си крак, който все още беше схванат. На съседното легло лежеше същият танкист, все така затворен в безмълвния леден антарктик на своите превръзки и окръжен от ужасната тропическа воня на гниеща материя. Християн току-що бе уведомил лейтенанта, че на следващия ден заминава за фронта, но Харденбург не бе отвърнал нищо. Той лежеше неподвижен и притихнал, отпуснал върху възглавницата бинтованата си глава, която приличаше на огромно пропукано яйце. Християн почака малко и реши, че Харденбург не го е чул, затова повтори:

— Казах, господин лейтенант, че утре заминавам за фронта.

— Чух ви — рече Харденбург. — Донесете ми един щик.

— Какво искате? — попита Християн, като мислеше, че не е разбрал добре, защото превръзката заглушаваше гласа на лейтенанта.

— Искам един щик. Донесете ми го утре.

— Но аз заминавам в два часа следобед.

— Донесете го тогава сутринта.

Християн се взря в бинтованата глава, мъчейки се да отгатне мисълта на лейтенанта, но, разбира се, не можа нищо да види през намотките на превръзките, нито пък долови нещо особено в неизменно равния и спокоен глас, който долиташе от своето скривалище.

— Аз нямам щик, господин лейтенант — рече той.

— Тогава откраднете някой тая вечер, няма да е трудно. Все някак ще можете да задигнете един щик, нали?

— Сигурно ще мога.

— Не ми трябва ножницата, а самият щик.

— Господин лейтенант — рече Християн, — аз съм ви много признателен и съм готов да ви услужа с каквото мога, но ако смятате да... — той се поколеба — да свършите със себе си, не бих имал сили...

— Не смятам да свърша със себе си — произнесе спокойният приглушен глас. — Как можете да сте толкова глупав? Аз разговарям с вас почти два месеца вече — нима приказвам като човек, който мисли да се самоубива?

— Не, но...

— Трябва ми за него — рече Харденбург.

Християн неволно се изправи на дървения стол.

— Какво казахте?

— За него, за него — раздразнено повтори Харденбург. — За човека от съседното легло.

Християн се обърна бавно и погледна към обгорелия танкист. Той лежеше притихнал, неподвижен, както преди два месеца.

— Не ви разбирам — рече Християн, като се обърна отново към дебелия пластове бинт, които скриваха лицето на лейтенанта.

— Моли ме да го убия — обясни Харденбург. — Това е съвсем просто. Виждате ли, той няма вече ни ръце, нито нещо друго. И иска да умре. Преди три седмици помоли доктора да сложи край на живота му, но оня идиот му заповяда да не приказва повече такива неща.

— Не знаех, че може да говори — промърмори Християн като замаян. И отново погледна към страшното легло, сякаш очакваше, че обгореният ей сега ще каже нещо.

— Да, може да говори — добави Харденбург. — Ние приказваме по часове нощно време. Разбирате ли, той говори само нощем.

„От такива разговори — помисли си Християн — между един безрък труп и един човек без никакво лице сигурно би изстинал и топлият италиански въздух!“ Той неволно потрепери. Обгорелият продължаваше да лежи неподвижен, завит под одеялата. „Сигурно сега ни слуша — отново си помисли Християн, втренчил очи в него — и разбира всяка наша дума!“

— Бил е часовникар, в Нюрнберг — обясни Харденбург. — Специалист по спортни часовници. Има три деца и въпреки това е решил да умре. Ще бъдете ли така добър да донесете щика?

— Дори да донеса, каква полза от него? — рече Християн, като търсеше начин да се спаси от участие в самоубийството на този нещастник, останал без очи, без глас, без ръце. — Той не би могъл да го употреби.

— Аз ще го употребя — отвърна Харденбург. — Задоволява ли ви това?

— Как така вие ще го употребите?

— Ще стана от леглото, ще отида при него и ще го убия. Е, ще го донесете ли?

— Не знаех, че можете да се движите... — рече Християн поразен. Сестрата му бе казала, че лейтенантът ще проходи едва след три месеца.

Бавно и спокойно Харденбург отхвърли одеялата от гърдите си. После с тромави движения прехвърли крака през леглото и се изправи като автомат. Християн го наблюдаваше изумен и безмълвен, сякаш виждаше мъртвец да излиза от гроба. Лейтенантът беше облечен в торбеста, покрита с лекета фланелена пижама, а босите му бели крака приличаха на мръсни петна върху мраморния под на вилата на лионския фабрикант.

— Къде е другото легло? — попита Харденбург. — Покажете ми къде е леглото.

Християн го улови внимателно за ръка и го поведе през тясното пространство, докато коленете на лейтенанта опряха до дюшека на съседното легло.

— Ето! — отсечено рече Харденбург.

— Защо никому не сте казали, че можете да ходите? — попита Християн, обхванат от странното чувство, че говори насън с някакви прелитащи край прозореца духове.

Застанал така в жълтата си пижама, Харденбург се олюляваше леко и се кискаше самодоволно под своята каска от превръзки.

— Човек трябва винаги да крие някои по-важни сведения от началството си — отговори, той. После се наведе и внимателно опипа одеялото върху гърдите на обгорелия. Накрая ръката му остана неподвижна.

— Тук! — прозвуча глас изпод снежнобялата преспа, която се издигаше над завивката. Гласът беше прегракнал и нечовешки. Сякаш някаква умираща птица, някаква пантера, давеца се бавно в собствената си кръв, или маймуна, прободена от остър клон през буря в джунглата, изведнъж бе добила дар слово, за да произнесе едно последно „Тук“.

Ръката на Харденбург се бе спряла върху бялата покривка — бледожълта и костелива ръка, прилична на стара захабена рентгенова снимка.

— Къде е? — попита той рязко. — Къде е ръката ми, Дистл?

— На гърдите му — прошепна Християн, втренчил очи в разперените жълтеникавобели пръсти.

— На сърцето му — рече Харденбург. — Точно на сърцето му! Ние се упражняваме в това всяка вечер от две седмици насам. — Той се обърна и със сигурния усет на слепеца се добра до леглото си, легна

и придърпа одеялото до раменете си, над които подобно на древен шлем се издигаше маската от бинтове. — А сега донесете щика. За себе си няма защо да се безпокоите. Ще го държа скрит два дена след като заминете, така че никой не ще може да ви замеси в убийството. И ще го свърша през нощта, когато в продължение на осем часа никой няма да влиза в стаята. Часовникарят умее да пази тайна — заключи той и се закиска.

— Добре, господин лейтенант — рече тихо Християн и стана, за да си върви, — ще ви донеса щика.

На другата сутрин Християн донесе простия нож, който предишната вечер бе задигнал от войнишкия бар, когато неговият собственик пиеше бира и пееше гръмогласно „Лили Марлен“ заедно с двама служаци от интендантската част. Донесе го във вилата на лионския фабрикант под куртката си и го мушна под дюшека, както му бе казал Харденбург. После се сбогува с лейтенанта, отвори вратата и от прага хвърли прощален поглед към двете слепи бели фигури, които лежаха неподвижно една до друга в приветливата стая с високия таван, през чиито големи хубави прозорци се виждаше блесналият на слънцето залив.

Християн излезе от стаята и закуца надолу по коридора, стъпвайки тежко с грубите си обувки по мраморния под; в тоя миг той се чувстваше като студент, завършил най-после университета, след като е прочел и назубрил почти наизуст всички учебни помагала.

[30] Франц Йосиф (1830–1916) — австрийски император (1848–1916). Под „царствен събрат“ авторът има пред вид германския император Вилхелм II (1859–1941). ↑

ГЛАВА ОСЕМНАДЕСЕТА

— Мирно! — заплашително прозвуча глас от прага на вратата и Ноа замръзна пред походното си легло.

Влезе капитан Коукли, придружен от старшината и от сержант Рикит, и започна своята съботна проверка. Той вървеше бавно по средата на старателно измития под на казармата между неподвижните редици от избръснати и облечени в чисто бельо войници; вървеше и оглеждаше косите и обущата на хората с тежък, враждебен и бездушен поглед, сякаш това не бяха негови подчинени, а неприятелски позиции. През голите прозорци струяха ярките лъчи на флоридското слънце.

Пред новия редник Уитикър капитанът се спря.

— Осма точка от инструкцията за задълженията на часовоя — рече Коукли, загледан хладно във връзката на Уитикър.

— В случай на пожар или безредие да даде тревога — отвърна Уитикър.

— Разхвърлете леглото на тоя войник! — заповяда Коукли. Сержант Рикит пристъпи между леглата и дръпна завивките на леглото. Чаршафите изшумоляха леко в притихналото помещение.

— Тук не е Бродуей, Уитикър — заяви Коукли, — и вие вече не се намирате в хотел „Астор“. Тук сутрин не идва чистачка и трябва да се научите сам да оправяте леглото си.

— Слушам, сър.

— Затваряйте си устата! — изръмжа Коукли. — Когато искам да отговаряте, ще ви попитам и вие ще отговорите с „Да, сър“ или „Не, сър“.

Коукли продължи надолу между редиците, скърцайки високо с токовете си по голия под. Сержантите пристъпваха тихо зад него, сякаш и вдигането на шум беше привилегия на началството.

Коукли застана пред Ноа и спря на него тежкия си поглед. Капитанът имаше много лош дъх, като че ли нещо непрекъснато гниеше в стомаха му. Той беше офицер от националната гвардия в Мисури, а до войната бе служил като продавач в погребално бюро в

Джоплин. „Предишните му клиенти — помисли Ноа — сигурно не са обръщали голямо внимание на дъха му!“ Той преглътна нарочно, като се стараеше да сподави смеха, който се надигаше в гърлото му, докато капитанът се взираше в него с желание да открие следи от недообръсната брада.

Коукли огледа войнишкото сандъче на Ноа, добре сгънатите чорапи и симетрично подредените тоалетни принадлежности.

— Сержант — рече той, — вдигнете капака.

Рикит се наведе, за да изпълни заповедта. Отдолу лежаха внимателно сгънати кърпи, грижливо подредени ризи, вълнено бельо и други лични принадлежности, а под тях — книги.

— Колко книги имате, редник? — попита Коукли.

— Три.

— Три — какво?

— Три книги, сър.

— Държавни издания ли са?

Под вълненото бельо лежаха „Одисеята“, сборник стихове от Т. С. Елиът и „Мисли на Бърнард Шоу за драмата“.

— Не, сър — отвърна Ноа. — Не са държавни издания.

— В шкафчето могат да се държат само държавни издания — отсече Коукли, като дишаше в лицето на Ноа. — Знаете ли това, редник?

— Да, сър.

Коукли се наведе, отмести грубо вълненото бельо и вдигна изтърканата, подвързана в сиво „Одисея“. Ноа неволно наклони глава, за да наблюдава по-добре капитана.

— Мирно! — кресна Коукли.

Ноа впи поглед в една дупка от чвор в насрещната дървена стена.

Коукли прелисти няколко страници.

— Зная тая книга, една мръсна и долна книга — рече той и я запрати на пода. — Изхвърлете я, всички изхвърлете! Това не е библиотека, редник. Не са ви взели тука, за да четете. — Книгата лежеше отворена, с лице към пода и измачкани страници. Коукли отмина и продължи между двете редици легла към прозореца. Ноа усещаше как капитанът стъпва тежко зад него и по гърба му пробягнаха неприятни тръпки.

— Тоя прозорец не е измит добре! Това казармено помещение прилича на истинска кочина! — изкрещя Коукли и без да се спира пред останалите войници, които стояха мълчаливи до леглата си, тръгна обратно между редиците, последван от безшумните стъпки на двамата сержанти. На прага се обърна и каза: — Ще ви науча да държите всичко в ред. Ако между вас има един-единствен мръсен войник, всички ще отговаряте за него и ваша длъжност е да го научите на чистота. Никой няма да получи отпускарски билет за събота и неделя. Утре в девет часа ще има нова проверка. Съветвам ви да се постараете казарменото помещение да бъде в пълна изправност.

Коукли се обърна и излезе.

— Свободно! — кресна сержант Рикит и последва капитана и старшината.

Усетил върху себе си обвинителния поглед на стотина очи, Ноа се приближи бавно до средата на пътеката, където лежеше книгата, наведе се да я вдигне и приглади машинално страниците ѝ. После се приближи до прозореца, който бе станал причина за цялата неприятност.

— На ти тебе събота! — произнесе някой горчиво от другия край на помещението. — Да ни отнемат отпуската в събота вечер! Имам среща с една келнерка, която е вече готова да капитулира, а съпругът ѝ се връща утре сутринта! Просто ми се ще да убия някого.

Ноа погледна към прозореца. Зад блестящите прозрачни стъкла се простираше равна, покрита с прах и изгорена от слънцето земя. На долното стъкло в ъгъла лежеше един комар, който по някакъв начин се беше изхитрил да се блъсне в прозореца и да се размаже, превръщайки се в лепкаво жълто петънце. Ноа го вдигна машинално с пръст.

Сред нарасналата глъчка от гласове той чу зад себе си стъпки, но не се обърна, като продължаваше да държи злополучния комар, чиито прашни счупени крилца дразнеха неприятно кожата му, и да се взира в белезникавия прахоляк навън и тъмнозелената маса на далечната борова горичка в другия край на лагера.

— Е, еврейска муцуно — раздаде се зад него гласът на Рикит. — Най-после постигна своето!

Ноа пак не се обърна. Той видя през прозореца как към вратата тичат трима войници със своите скъпоценни отпускарски билети в джоба към чакащите автобуси, към градските барове и сговорчивите

момичета, щастливи, че в продължение на тридесет и четири часа — чак до понеделник сутринта — ще бъдат далече от казармата.

— Кръ-гом! — изкомандва Рикит. Войниците млъкнаха и Ноа схвана, че всички погледи са устремени в него. Обърна се бавно и застана с лице към сержанта. Рикит беше висок, здраво сложен човек със светлозелени очи и тесни безцветни устни. Предните му зъби липсваха — избити навярно при отдавна забравена свада; това изкривяваше постоянно отпуснатата му уста в неприятна гримаса и правеше провлачения му тексаски говор още по-неразбираем.

— Занапред, редник — каза Рикит, застанал в застрашителна поза и опрял разперените си ръце на две срещуположни легла, — занапред ще те взема под собственото си крило. Момчета — повиши той глас, за да го чуят останалите, като продължаваше да гледа Ноа със зла притаена насмешка, — момчета, обещавам ви, че това еврейче за последен път обърква вашата съботна отпускат. Давам ви тържествено обещание и ви се заклевам. Това не е синагога в Ийст Сайд, Исаче, това е казарма на армията на Съединените американски щати и тук всичко трябва да блести, да блести като в дома на бял човек, да, Исаче, като в дома на бял човек.

Ноа гледаше изумено и упорито тоя висок, почти без устни човек, който стоеше тронаво пред него между двете редици легла. Сержантът бе назначен в ротата им едва предишната седмица и досега не даваше вид, че обръща на Ноа по-особено внимание. При това, откакто бе влязъл в казармата, никой не го беше упреквал, че е еврейин. Объркан, Ноа погледна към останалите войници, но те продължаваха да мълчат, като го наблюдаваха с обвиняващи очи.

— А сега един от вас да се залови веднага на уборка — продължи да фъфли Рикит по начин, който при друг случай можеше да разсмее всички. — Исаче, обличай работните си дрехи и донеси ведро. Ще измиеш всичките прозорци в помещението и ще ги измиеш така, както подобава на истински християнин. Гледай само да не изпортиш нещо и да ме ядосаш! Обличай се бързо, Исаче, и се залавяй за работа. Ще дойда на проверка и ако прозорците не светят като на будни вечер, ще има много да съжаляваш.

Рикит се обърна лениво и излезе от казарменото помещение. Ноа отиде до леглото си и започна да развързва връзката си. После намъкна

работните си дрехи, чувствайки, че всички в помещението го следят със суров и обвинителен поглед.

Само новият редник, Уитикър, не гледаше към него — той оправяше грижливо леглото си, което Рикит бе разхвърлял по заповед на капитана.

Малко преди да се здрачи, Рикит се върна и прегледа прозорците.

— Добре, Исаче — рече той накрая. — Тоя път ще ти простя. Добре си изчистил прозорците. Но не забравяй, че ще те държа под око. Знай, че не мога да търпя никакви негри, евреи, мексиканци и китайци и занапред няма да ти бъде никак леко в тая рота. А сега се махай оттука и си подвивай опашката. И не забравяй да изгориш ония книги, както каза капитанът. Трябва да те предупредя, че той не те обича особено много и ако види пак книгите ти, не отговарям за твоя живот. Хайде, обирай си крушите, Исаче, до гуша ми дойде да гледам противната ти муцуна!

Вече се стъмваше, когато Ноа се качи бавно по стъпалата на казарменото помещение и прекрачи прага. Някои от войниците спяха, а в средата на стаята върху две долепени сандъчета други играеха покер. До входа миришеше на алкохол и по лицето на Райкър, чието легло беше най-близо до вратата, се бе разляла широка пиянска усмивка.

Донъли, който лежеше по долни дрехи на леглото си, отвори едното си око и каза високо:

— Акерман, аз нямам нищо против това, че си убил Христа, но никога няма да ти простя, задето не си измил това проклето стъкло. — И отново затвори очи.

Ноа се усмихна леко. „Шегува се — помисли си той, — малко грубичко, но все пак се шегува. Ако вземат всичко на шега, не ще бъде толкова лошо.“ Но човекът от съседното легло — висок, слаб фермер от Южна Каролина, който седеше, хванал главата си с ръце, се обади съвсем сериозно:

— Вие, евреите, ни вкарахте в тая война. Защо не се научите най-после да се държите като хора?

Ноа разбра, че колегите му съвсем не се шегуват. Той се приближи бавно със сведени очи до своето легло, за да не срещне погледите на другите, но чувстваше, че всички го наблюдават.

Покерджиите престанаха да играят, когато мина край тях, а Уитикър, новият редник, който изглеждаше почтен човек и също бе пострадал днес от началството — и той даже го наблюдаваше с известна враждебност от леглото си, което току-що беше оправил.

„Невероятно — помисли си Ноа. — Но всичко това ще се уреди, ще се уреди...“

Той извади боядисаната в маслинен цвят картонена кутия, в която държеше писмените си принадлежности, и се залови да пише на Хоуп.

„Мила — започна Ноа, — току-що привърших домакинските си задължения. Лъснах стотици стъкла с такова старание, с каквото златарят шлифова петдесеткаратов диамант за любимата на бутлегър^[31]. Не зная как бих се представил в бой с немски пехотинец или японски войник от морската пехота, но моите прозорци биха могли да съперничат по всяко време с прозорците на техните най-отбрани войски...“

— Евреите не са виновни — обади се отчетливо глас от групата на покерджиите. — Те просто са по-хитри от другите. Ето защо толкова рядко попадат във войската и печелят толкова пари. Не, не ги обвинявам. Ако и аз бях хитър като тях, нямаше сега да бъда тука, а щях да си седя в някой вашингтонски хотел и да гледам как парите се стичат в джоба ми.

Последва мълчание и Ноа почувства, че всички играчи гледат към него, но не вдигна очи от писмото си.

„Често излизаме на походи — продължи да пише той бавно. — Катерим се и се спускаме по хълмове, маршируваме и денем, и нощем. Доколкото разбирам, армията е разделена на две части, които се обучават за бой, и други, които маршируват и мият прозорци. Ние очевидно сме попаднали във вторите. Аз се научих да ходя така, както никой друг в рода на Акерман.“

— Евреите имат големи капитали във Франция и Англия — рече друг от играчите на покер. — Те управляват всички банки и публични домове в Берлин и Париж и сега Рузвелт е решил да ни прати да защитаваме парите им. Ето защо обяви войната! — Войникът говореше нарочно високо, за да ядоса Ноа, но последният продължаваше да седи със сведени очи.

„Четох във вестниците — пишеше Ноа, — че тая война била война на мотори, но единствената машина, която съм видял досега, е някакъв уред за изцеждане на парцали за миене на под...“

— Евреите имат международен комитет — продължаваше същият глас, — който се събира в Полша в някакъв град на име Варшава, откъдето разпраца заповедите си по цял свят: купете това, продайте онова, обявете война на тая страна, обявете война на оная страна. Двадесет стари брадати равини...

— Акерман — извика друг глас, — чу ли какво казват?

Най-после Ноа вдигна очи към групата играчи на покер. Всички се бяха обърнали към него с разкривени от подигравателни усмивки лица и студен, насмешлив поглед.

— Не — отвърна Ноа, — нищо не чух.

— Защо не се присъединиш към нас? — с пресилена учтивост попита Зилихнер. — Ние играем ей тъй, приятелски, и на дребно, и си говорим за интересни неща.

— Не, благодаря — отклони Ноа. — Зает съм.

— Бихме искали да знаем — продължи Зилихнер, който беше от Милуоки, но в говора му се долавяше лек немски акцент, останал може би от детските години, — бихме искали да знаем как се е случило да те вземат във войската. Как стана това? Нима в комисията нямаше нито един от вашата тайна ложа?

Ноа погледна листа, който държеше в ръка. „Не треперя — каза си той изненадан, — никак не треперя!“

— Аз пък дори чух — обади се друг — за един евреин, който постъпил доброволно във войската.

— Не може да бъде! — удиви се Зилихнер.

— Кълна ви се. Натъпкали го със слама като чучело и го поставили в музея.

Останалите играчи се разсмяха високо, с престорена веселост.

— Аз съчувствам на Акерман — заяви Зилихнер, — честна дума. Помислете си само какви пари можеше да спечели на черната борса от гуми и бензин, ако не беше в пехотата!

„Струва ми се, не съм ти съобщил още — с твърда ръка продължи да пише Ноа на жена си, която се намираше на хиляди мили от него, там някъде на север, — че миналата седмица тук пристигна

един нов сержант. Той няма зъби, фъфли и говори като новак от младежка лига, който за първи път става пред събрание...”

— Акерман!

Ноа вдигна очи. Пред него стоеше един капрал от друго казармено помещение.

— Викат те в ротната канцелария. Бързо!

Ноа сложи бавно недовършеното писмо в кутията, която скри в сандъчето си. Усещаше, че играчите го наблюдават внимателно и следят всяко негово движение. Той мина край тях, като се стараеше да не бърза, и Зикихнер подхвърли:

— Ще му връчват ордена „Улица Деланси“, задето в продължение на шест месеца е изяждал по една цяла херинга на ден.

Отново се разнесе престореният гръмогласен смях.

„Ще трябва да се справя с това положение — помисли си Ноа, като прекрачи прага и се намери в потъналия в здрач казармен двор. — Да, ще трябва да се справя с него по някакъв начин...”

След тежкия спарен въздух в помещението въздухът вън му се стори необикновено свеж, а тишината, която цареше над ниските здания и запустелите улички, галеше особено приятно слуха му сега — след острите дразнещи гласове в стаята. „Може би — помисли си Ноа, като вървеше бавно край постройките, — може би в канцеларията пак ще ми разтриват ушите!“ Въпреки това той се чувстваше доволен от краткия отдых, от временното примирие с армията и с околния свят.

Внезапно зад ъгъла на зданието, край което минаваше, Ноа чу бързи стъпки и преди да успее да се обърне, почувства, че приковаха ръцете му на гърба.

— Ето ти, еврейска муцуно — изшептя един познат глас. — Това е порция номер едно!

Ноа наведе рязко глава настрани и ударът се плъзна по ухото му. „Бият с палка! — помисли си той изненадан, като се мъчеше да се освободи. — Защо бият с палка?“ Ухото му и половината му лице бяха съвсем изтръпнали. След миг го удариха отново и той почувства, че пада.

Когато отвори очи, беше съвсем тъмно и самият той лежеше на прашната трева между две казармени сгради. Лицето му беше подутото и мокро. Минаха цели пет минути, докато се довлече до стената на зданието и успее да седне.

Майкъл мечтаеше за бира. Вървеше бавно зад Акерман в горещината и праха и си мечтаеше за бира — за бира в стъклени чаши, в халби, в бутилки, в бъчонки, в тенекиени кутии, в калени чаши, в кристални бокали. Мечтаеше за ейл, за портър, за стаут^[32] и после пак за обикновена бира. Мислеше си за местата, където някога беше пил бира. За кръглия бар на Шесто авеню, дето обикновено се отбиваха на път към града от Губернаторския остров полковници от действащата армия в цивилно облекло; там поднасяха бира в конусообразни чаши, в които слагаха парченца лед, преди да ги напълнят с пенеста течност от блестящия кран. Мислеше си за модния ресторант в Холивуд с гравюри от френски импресионисти на стената зад бара, където сервираха бира в изстудени цилиндрични чаши и вземаха по седемдесет и пет цента на бутилка. Мислеше си за своята собствена дневна стая, където късно нощем, преди да си легне, четеше ранното издание на сутрешните вестници под меката светлина на лампата, изтегнат по чехли в удобното плюшено кресло. Мислеше си за бейзболното игрище в Поло, където през топлите, окъпани в омара летни следобеди поднасяха бирата в картонени чаши, за да не може публиката да измеря рефера с бутилки.

Майкъл вървеше упорито напред, решен да не изостава от колоната. Беше уморен и ужасно жаден. Ръцете му бяха изтръпнали и отекли, както винаги след петата миля през време на поход, но въпреки това не се чувстваше зле. Заслушан в тежкото, шумно дишане на Акерман, той наблюдаваше как евреинът залита от умора, повлякъл крака нагоре по склона.

Беше му мъчно за Акерман. Младежът изглеждаше слабичък, а походите, заниманията и нарядите го бяха превърнали в истински скелет и сега приличаше на пародия на войник — мършав и сякаш готов всеки миг да се разглоби на парчета. Видът на тоя превит и уморен гръб караше Майкъл да се чувства малко виновен. През дългите месеци на обучение той също беше отслабнал, но същевременно бе закрепнал — краката му бяха станали силни и здрави като стомана, а тялото му кораво и яко. И сега му се струваше някак си несправедливо, че в колоната пред него върви човек, за когото всяка крачка представлява страдание, докато самият той се чувстваше

сравнително много по-бодър. При това през изтеклите две седмици с Акерман се бяха подигравали по особено отвратителен начин. Всички тия жлъчни насмешки, тия зловни политически подмятания, които войниците правеха на висок глас нарочно в присъствието на младежа... Подмятания като това: „Може би Хитлер греши по всички въпроси, но трябва да му признаем едно — умее, човекът, да се разправя с евреите!...“

Един-два пъти Майкъл се беше опитал да се намеси в разговорите и да защити момчето, но понеже минаваше още за новак в ротата и идеше от Ню Йорк, докато повечето войници бяха от юг, не му обърнаха внимание и продължиха жестоката си игра.

В ротата имаше още един евреин — огромен мъжага на име Фейн, но никой не се задяваше с него. Не го обичаха, но го оставяха на мира. Може би трябва се обясняваше с ръста му. Беше добродушен човек, макар и със застрашителен вид. Имаше едри възлести ръце и изглеждаше, че взема всичко леко, без да се впуска във философски разсъждения. Фейн трудно се обиждаше и дори не можеше да схване, когато го обиждат, затова шегите с него не доставяха особено удоволствие на никого. Но ако човек би успял да го засегне, навярно щеше зле да си изпати. Поради всичко това войниците, които тормозеха Ноа, оставяха Фейн на спокойствие. „Ето какво представлява армията!“ — помисли си горчиво Майкъл.

Може би той беше направил грешка, като заяви на човека, с когото разговаря във Форт Дикс, че желае да постъпи в пехотата. Романтика! Всъщност оказало се беше, че тук няма нищо романтично. Подбити от ходене крака, невежи хора, пияници и фъфлещият глас на Рикит: „Ще ви науча аз как да боравите с карабина и да се биете за живота си...“.

„Мисля, че с вашите качества бих могъл да ви поставя на специална работа...“ — бе казал оня човек. Това навярно означаваше някаква канцеларска служба в Ню Йорк до края на войната! Но Майкъл бе отговорил със скромно достойнство: „Не, това не е за мен. Не съм постъпил в армията, за да седя на стол.“ Всъщност защо беше влязъл в армията? За да прекоси цяла Флорида пеша? За да оправя постоянно легла, които не се харесват на някакъв си бивш продавач в погребално бюро? Или да гледа как измъчват един евреин? Навярно щеше да бъде много по-полезен, ако се занимаваше например с

набиране на хористки за войнишки представления, много по-добре би служил на родината си на Шуберт алея, отколкото тук, крачейки като автомат по напечения път. Но той трябваше да направи тоя жест — жест, който в армията така бързо губи своята стойност!

Армията!... Как можеше да изрази онова, което мислеше за нея, с една-две думи, с една фраза? Не, това бе просто невъзможно. Армията се състоеше от десет милиона частици. Частици, които са в постоянно движение, частици, които никога не се съединяват, никога де се движат в обща посока. Армията приличаше на свещеник, който чете проповед след показване на филм за полова хигиена. В началото — отворителни снимки, а след това пред белия екран (на който преди миг са прожектирали долнопробни уличници) застава божият служител в капитанска униформа. „Войници, армията трябва да бъде практична... — разнася се напевният глас на баптисткия проповедник в задушната дъсчена барака. — Вашите началници казват: «Войникът е изложен на опасност от зараза и затова ние ви показваме как работят нашите медицински профилактични органи.» Аз обаче съм дошъл да ви заявя, че вярата в бога е по-сигурно нещо от всякаква профилактика, а религията е по-полезна за здравето от всякаква похотливост...”

Една частица, втора частица... Ето например бившия гимназиален учител от Харвард с хлътнолото жълтеникаво лице и безумния поглед, който сякаш очакваше всяка нощ да го убият. „Бих искал да ви обясня моя случай — бе прошепнал той веднъж на Майкъл. — Отказах да служа във войската по религиозни причини. Аз не вярвам във войната. И не искам да избивам своите събратя. Затова ми дадоха наряд в кухнята, където прекарах цели тридесет и шест дни! Загубих двадесет и осем фунта и продължавам да слабея, но те не ще успеят да ме заставят да избивам своите събратя!“

Армията!... Ето например и оня професионален войник във Форт Дикс, който бе прослужил тринадесет години като играч в армейски бейзболни и футболни състави. Разглезени войници — така наричаха във войската военнослужещи като него. Беше едър, здрав на вид мъжага с корем, издут от бирата, която, беше изпил в Кавит, Панама сити и във Форт Райли в Канзас. Изпаднал неочаквано в немилост пред началството в канцеларията, нещастникът бил изваден от спортните команди и бил пратен на редовна служба в полка. Когато

дошло време да го откарат, той качил войнишките си чанти в камиона и изведнъж започнал да пици. Тръшнал се на земята и заревал с пяна на устата — тоя път трябвало да отиде не на футболен мач, а на бойното поле. Тогава от канцеларията излязъл старшината някакъв сто и дванадесет килограмов ирландец, който служил във войската още през миналата война — и го погледнал презрително. После го ритнал по главата, за да го накара да млъкне, и макар че човекът продължавал да се тръшка и плаче, заповядал на двама войници да го хвърлят като чувал в камиона. Накрая старшината се обърнал към новобранците, които наблюдавали мълчаливо тая сцена, и казал: „Този войник е позор за действащата армия, но знайте, че той не е типичен случай, съвсем не е типичен. Аз искам да ви се извиня заради него. А сега — обирайте си крушите оттука!“

А лекциите!... Лекции за държанието на войниците, лекции за причините за войната, която Съединените щати водят... Експертът по японските въпроси — някакъв професор от Лихай с тясно посърнало лице — им беше казал, че войната имала чисто икономически подкладки. Япония, която се стремяла да разшири своите владения, искала да заграби азиатските и тихоокеанските пазари, но Щатите били длъжни да попречат на нейната експанзия и да запазят тия пазари за себе си. Всичко това съответстваше напълно на схващанията на Майкъл през последните петнадесетина години за причините на войните изобщо. И все пак, докато слушаше сухия равнодушен глас и гледаше голямата карта, на която бяха означени ясно сферите на влияние, петролните залежи и каучуковите плантации, той изпита омраза към професора и към онова, което означаваха неговите думи. На него му се искаше да им кажат с пламенни и цветисти думи, че се сражават за свободата, за високи морални принципи, за освобождението на поробените народи, за да може да се върне в казарменото помещение или на стрелбището убеден, че воюва за някакви идеали... Майкъл бе хвърлил поглед към уморените войници около себе си. От техните отегчени, полузаспали лица не можеше да се разбере дали изобщо тия хора се интересуват от лекцията, дали я разбират и дали искат да запазят пазарите и петрола. Всъщност по тия лица се четеше само едно желание — да се върнат в помещенията и да се наспят.

По средата на лекцията на преподавателя от Лихай Майкъл бе решил да вземе думата през определеното за въпроси време. Но когато чу заключителните думи на професора: „Както ви обясних, ние живеем в период на съсредоточаване на средствата, когато... хм... едрите капитали и националните интереси на една част от света неизбежно... хм... се сблъскват с едрия капитал в други части на земното кълбо. За да защитим американското ниво на живот, ние трябва на всяка цена да... хм... да си осигурим свободен достъп до богатствата и пазарите на Китай и Индонезия“, той неочаквано промени намерението си и изпита желание да каже само: „Всичко това е ужасно. Не, не си струва да умираш за такива идеали!“ Той се чувстваше обаче много уморен и както останалите войници, изпита копнеж час по-скоро да се върне в помещението, за да се наспи.

Разбира се, в армията имаше и хубави неща.

Например спускането на знамето при вечерна заря, когато по радиоуредбата се разнася националният химн, навяващ неясни мисли за други тръби, които други американци са слушали в продължение на стотина години в подобни часове.

Също и меките гласове на южняците, насядали на площадките пред помещенията след сигнала за загасяне на лампите, когато цигарите блещукат в тъмнината и войниците си приказват тихо за минали незабравими дни, за своите деца, за цвета на косата на съпругата, за родния дом... Вечерен час на усамотение, когато човек не се чувства нито самотен, нито откъснат от останалите, нито пък съдник или критик, когато не се замисля над думите си, а просто живее с упование, уморен и в мир със себе си през тия тревожни времена...

Акерман неочаквано се спъна. Майкъл избърза и го подкрепи, но евреинът го погледна хладно.

— Остави ме — рече той, — нямам нужда от помощ.

Майкъл се върна на мястото си. „Да, един от ония горди евреи...“ — сърдито си помисли той, наблюдавайки без никакво съчувствие как Акерман се олюлява пред него, докато преваляха гребена на хълма.

— Сержант — рече Ноа, застанал пред бюрото в канцеларията, зад което старшината четеше „Сюпърмен“, — моля за разрешение да говоря с командира на ротата.

Старшината дори не го погледна. Ноа стоеше изпънат в работната си униформа, мръсен и мокър от пот след дневния поход, загледан в ротния командир, който седеше на две крачки от него и преглеждаше спортната страница на един джаксънвилски вестник.

Най-после старшината погледна към Ноа.

— Какво искате, редник? — попита той.

— Моля за разрешение — повтори Ноа, като се мъчеше да произнася думите отчетливо въпреки страшната умора от дневната маршировка — да говоря с командира на ротата.

Старшината го погледна равнодушно и каза:

— Махайте се оттука.

Ноа преглътна с усилие.

— Моля за разрешение — започна той отново — да говоря с...

— Махайте се оттука — повтори спокойно старшината — и помнете, че когато идвате в канцеларията, трябва да сте облечен във войнишка униформа. Хайде, да ви няма!

— Слушам, сержант — рече Ноа. Ротният командир продължаваше да се занимава със спортната страница. Ноа излезе от малката душна стая навън в нарастващия здрач. Трудно беше да се налучка в каква униформа трябваше човек да се явява. Понякога командирът изслушваше хората в работни дрехи, а понякога — не. Като че ли правилата семеняха на всеки половин час. Той тръгна бавно към помещението си и мина край безделничещите войници, мнозина от които бяха пуснали транзисторите си; от едни се лееше остра джазова музика, а от други се разнасяше гласът на говорител, който четеше някакъв детективски роман на серии.

Когато се яви отново в канцеларията, този път във войнишка униформа, капитанът бе излязъл. Ноа седна на тревата срещу входа и зачака. В помещението зад него някакъв глас рецитираше тихо: „Не съм отгледала син, за да стане войник — каза майката, преди да умре...“, а други двама спореха високо кога ще свърши войната.

— През петдесета година — повтаряше упорито единият. — През есента на петдесета. Войните винаги свършват с настъпване на зимата.

Другият възрази:

— Войната с германците — може би, но ще останат японците. Смятам, че ще трябва да се споразумеем с японците.

— Аз съм готов да се споразумея с всеки — обади се трети глас. — Готов съм да се споразумея и с българите, и с египтяните, и с мексиканците — с всички.

— През петдесета година — настоя високо първият глас. — Помнете ми думата. Най-напред обаче всички ще получим куршум в задника.

Ноа престана да ги слуша. Седеше в тъмнината върху оскъдната трева, опрял гръб о дървената стълбичка и полузаспал, в очакване на капитана, като си мислеше за Хоуп. Следващата седмица, във вторник, беше рожденият ѝ ден. Той бе спестил десет долара за подарък, които беше скрил на дъното на раницата си. Какво би могъл да купи в града за десет долара, което да поднесе без срам на жена си? Шарф, блузка... Той си я представи как би изглеждала с шарф. Представи си я и в нова блуза, особено бяла, която щеше да отива на нейната изящна шия и черната ѝ коса. Може би това би било най-подходящо. За десет долара сигурно би могло да се купи хубава блузка дори във Флорида.

Най-после Коукли се върна и се изкачи тежко по стъпалата на канцеларията. Достатъчно беше да видиш от петдесет ярда как движи задника си, за да разбереш, че тоя човек е офицер.

Ноа стана и го последва в канцеларията. Капитанът вече седеше до масата с фуражка на глава и намръщил тежко вежди, разглеждаше някакви книжа.

— Сержант — каза спокойно Ноа, — моля за разрешение да говоря с капитана.

Сержантът погледна студено Ноа, после стана и направи три крачки към масата на капитана.

— Сър — рече той, — редникът Акерман моли за разрешение да говори с вас.

Коукли не вдигна очи.

— Кажете му да почака — отговори той.

Старшината се обърна към Ноа.

— Капитанът нареди да почакате.

Ноа погледна към командира. След половин час капитанът кимна на сержанта, който каза на Ноа:

— Говорете, но по-кратко.

Ноа стана, отдаде чест и рече:

— С разрешение на старшия сержант редникът Акерман се явява при капитан.

— Да? — продума Коукли все още, със сведени очи.

— Сър — започна смутено Ноа, — в петък вечер пристига жена ми и иска да я посрещна в хотела в града. Затова моля да изляза от лагера в петък вечерта.

Коукли мълча дълго време. Най-после отговори:

— Редник Акерман, вие знаете разпорежданията. В петък вечер никой не може да получи отпускарски билет, защото ротата се готви за преглед...

— Да, сър, зная — рече Ноа. — Но това бил единственият влак, за който жена ми успяла да купи билет, и се надява, че ще я посрещна. Предполагах, че поне един път...

— Акерман — вдигна най-после очи Коукли и върхът на носа му с бялото петно на него започна да потръпва, — в армията службата стои над всичко друго. Не знам дали ще мога да науча някого от вас на това, но, дявол да го вземе, поне ще се опитам. Армията не се интересува дали изобщо ще се срещнете, или не с жена си. Вън от службата можете да вършите каквото си щете, но през време на служба ще мислите само за задълженията си. А сега излезте оттук!

— Да, сър — отвърна Ноа.

— Само това ли? — попита Коукли.

— Да, сър. Благодаря ви, сър — рече Ноа, спомняйки си лекцията по войнишка учтивост. После отдаде чест и излезе.

Ноа изпрати телеграма, макар че тя струваше осемдесет и пет цента. Обаче през следващите два дни не пристигна отговор от Хоуп и той не разбра дали е получила предупреждението му. В петък през нощта просто не можа да мигне, лежеше в изчистеното и измито помещение и си мислеше за нея — след толкова месеци на раздяла тя навярно се намираше сега само на десетина мили от него и го чакаше в хотела, без да знае какво се е служило с него, без да знае, че съществуват хора като Коукли, че в армията властва сляпа и бездушна дисциплина, безчувствена за всякаква любов и проява на нежност. „Все пак — помисли си той сънливо, заспивайки малко преди сутрешната тръба, — все пак днес следобед ще я видя. И навярно така

е най-добре. Дотогава може би ще изчезне и последната синина под окото ми и не ще има нужда да ѝ обяснявам какво се е случило.“

Капитанът трябваше да се появи след пет минути. Обхванат от тревога, Ноа още веднъж оправи постелките, провери дали са подредени добре кърпите в сандъчето и дали блестят стъклата на прозорците зад леглото. В тоя миг той забеляза, че неговият съсед Зилихнер закопчава горното копче на мушамата си, която висеше на определеното си място сред другите вещи. Самият Ноа беше проверил още преди закуска дали всичките му дрехи са стегнати както трябва за преглед, но сега реши да хвърли последен поглед. Вдигна шинела и не можа да повярва на очите си: куртката, която бе прегледал едва преди час, беше разкопчана от горе до долу. Започна да я закопчава с трескава бързина. Ако Коукли я забележи, сигурно нямаше да му разреши седмичната отпускат. Други биваха наказвани и за по-дребни простъпки, а капитанът дори и не криеше неприязнеността си към Ноа. Две от копчетата на мушамата се оказаха също разкопчани. „О боже — замоли се мислено Ноа, — дано не влезе, преди да съм готов!“

Неочаквано Ноа се обърна. Райкър и Донъли го наблюдаваха с лека усмивка. След миг и двамата наведоха бързо глави и започнаха да чистят някакви пращинки от обувката си. „Ясно — помисли си той горчиво, — ето кой го е направил! И навярно с одобрението на останалите от помещението. Да, защото знаят как ще постъпи Коукли, ако открие това... Сигурно са се върнали веднага след закуска и са разкопчали куртката.“ Ноа прегледа внимателно всичките си дрехи и успя да скочи обратно до леглото точно когато сержантът се появи на прага и извика: „Мирно!“ Коукли огледа внимателно и студено Ноа и дълго разглежда сандъчето му, което беше в образцов ред. После отиде до закачалката зад него и опипа поотделно всичките вещи. Ноа чуваше ясно шумоленето на дрехите, които Коукли повдигаше и после оставяше на мястото им. Накрая капитанът се отдалечи и Ноа разбра, че всичко ще мине благополучно.

След пет минути прегледът свърши и войниците забързаха от помещенията към автобусната спирка. Ноа измъкна раницата и извади от дъното мушамената торбичка, в която държеше спестените си пари. Отвори я, но тя се оказа празна. Десетдоларовата банкнота беше

изчезнала. На нейно място лежеше парче хартия, върху която с черен молив бе написана с печатни букви една-единствена дума: „Мръсник!“

Ноа натика хартията в джоба си и внимателно окачи раницата. „Ще го убия — помисли си той, — ще убия тоя, който го е направил. На ти тебе шарф, на ти блуза! Ще го убия.“

Той тръгна бавно и замаян към автобусната спирка с намерение да не се качи в една кола с хората от своето помещение. Не искаше да види никого. Знаеше, че ако се намери до Зилихнер, Донъли, Рикит или който и да било друг, ще се стигне до разправия, а тая сутрин не биваше да се спречква.

Той застана на дългата опашка от нетърпеливи войници и след двадесет минути се качи на вонящия от бензин автобус. От ротата му нямаше никого и бръснатите, старателно измити и светнали от радост лица на хората около него неочаквано му се сториха приятелски и близки. Съседът му, грамаден човек с широко усмихнато лице, дори му предложи да пийне уиски от половинлитровата бутилка, която стърчеше от джоба му.

Ноа му се усмихна.

— Не, благодаря — отговори той. — Жена ми току-що е пристигнала в града и още не съм я видял. Не бих искал да я посрещна с дъх на алкохол.

Мъжаката се ухили широко, като че Ноа бе казал нещо особено ласкателно и приятно.

— Жена ти? — учуди се той. — Я гледай ти! И от кога не си я виждал?

— От седем месеца — отвърна Ноа.

— Седем месеца! — Изражението на човека стана сериозно. Той беше много млад и кожата на мъжественото му приятно лице беше нежна като на девойка. — За първи път след седем месеца! — Той се наведе към войника, до когото беше застанал Ноа, и рече: — Ей, редник, отстъпи мястото си на тоя женен човек. Седем месеца не е виждал жена си, която сега го чака в града, и трябва да пести силите си!

Войникът се ухили и стана.

— Трябваше веднага да ми кажеш — рече той.

— Не, не — засмя се смутено Ноа. — И така ще се оправя, няма защо да сядам.

Мъжagата с бутилката го бутна леко, но решително на седалката.

— Редник — тържествено произнесе той, — това е заповед. Седни и пести силите си.

Ноа се настани на мястото и всички около него му се усмихнаха приятелски.

— Нямах ли случайно снимка от дамата — попита мъжagата.

— Да, всъщност... — Ноа измъкна портфейла си и подаде снимката на Хоуп на човека, който я разгледа със сериозно лице.

— Градина в майско утро — рече той. — Бог ми е свидетел, ще се ожения, преди да позволя на врага да ме убие!

Ноа прибра портфейла си и се усмихна на войника, чувствайки някак си, че това е предзнаменование, че от този момент всичко ще тръгне по-добре, че вече е стигнал до дъното и сега започва да се изкачва нагоре към върха.

Когато автобусът спря пред пощата в града, едрият войник помогна тържествено на Ноа да слезе по стълбичката на колата на мръсната улица, като го потупа насърчително и леко по рамото.

— Хайде, върви, братко — рече той. — Желая ти да прекараш добре и до понеделник да не се сещаш, че на света има такова нещо като армия на Съединените щати.

Ноа му махна с ръка усмихнат и забърза към хотела, където навярно го чакаше Хоуп.

Тя стоеше в препълнения хол сред тълпа от мъже в таки и техните съпруги.

Ноа я забеляза, преди тя да го види. Присвила леко очи, Хоуп се взираше в заобикалящите я войници и жени, които се трупаха между прашните палми. Изглеждаше бледа и разтревожена. Когато той се приближи зад нея и я докосна леко по лакътя с думите: „Мисис Акерман, ако не се лъжа?“, лицето ѝ се озари от усмивка, която можеше всеки миг да отстъпи място на сълзи.

Целунаха се непринудено, сякаш бяха съвсем сами.

— Хайде — нежно рече Ноа, — хайде, хайде...

— Не се тревожи — успокои го Хоуп, — няма да заплача.

После отстъпи малко и го огледа.

— За първи път — продума тя, — за първи път те виждам в униформа.

— Как ти изглеждам?

Устните ѝ потръпнаха леко.

— Ужасно — продума тя.

След миг и двамата се разсмяха.

— Да се качим горе — предложи Ноа.

— Не може.

— Защо? — попита той и усети как сърцето му се сви в лошо предчувствие.

— Не можах да получа стая тук. Всичко е пълно. Но не се тревожи. — Тя докосна лицето му и се засмя тихо при отчаяния му вид. — Аз успях да намеря нещичко. Една мебелирана стая, надолу по улицата. Не прави такава нещастна физиономия.

Излязоха от хотела уловени за ръце и тръгнаха мълчаливо по улицата, като се оглеждаха от време на време. Ноа долавяше съдържаните одобрителни погледи на някои от войниците, край които минаваха — тия хора нямаха нито съпруги, нито момичета и не им оставаше нищо друго, освен да се напият.

Жилищната сграда се нуждаеше от боядисване. Верандата беше обрасла с лозница, а долното стъпало бе счупено.

— Внимавай — предупреди го Хоуп. — Гледай да не паднеш. Не е никак подходящо да си счупиш сега краката!

Отвори им хазайката — слаба женица, препасана с мръсна престилка. От нея лъхаше на пот, помия и старост. Хванала с костеливата си ръка дръжката на вратата, тя погледна враждебно Ноа и попита наемателката си:

— Съпругът ли е това?

— Да — отвърна Хоуп, — моят съпруг.

— Хм — изгрухтя старицата и не благоволи да отвърне на любезната усмивка на Ноа. После ги проследи с поглед, докато се качваха по стълбата.

— По-лошо от проверка! — прошепна Ноа, докато вървеше след Хоуп към стаята.

— Каква проверка — изненада се тя.

— Ще ти разправя, но друг път.

Те затвориха вратата зад себе си. Стаичката беше малка, с един-единствен прозорец с пукнато стъкло. Книжните тапети бяха толкова износени и избледнели, че шарките изглеждаха нанесени на самите стени. Боядисаният в бяло железен креват беше олющен, а под сивите завивки матракът изглеждаше прохълмен. Хоуп обаче бе вече успяла да сложи на тоалетната масичка букет нарциси в чаша, четка за коса — типичен символ на семеен живот и на цивилизация — и една малка снимка на Ноа по пуловер, направена през летен излет, на която той се смееше, застанал сред цветята.

Те избягваха да се гледат, защото и двамата се чувстваха смутени.

— Наложил се да покажа на хазайката брачното ни свидетелство — нарушил мълчанието Хоуп.

— Какво? — попита Ноа.

— Нашето брачно свидетелство. Тя ми се оплака, че трябвало да се бори със зъби и нокти, за да запази почтеността на своя дом от хилядите пияни войници, които се шляели из града.

Ноа изненадано поклати глава и се ухили.

— Кой те подсети да вземеш свидетелството?

Хоуп докосна цветята.

— Аз винаги го нося със себе си. В чантата си. За да ми напомня...

Той се приближи бавно до вратата и завъртя стърчащия железен ключ. Старата ключалка изскърца с остър неприятен звук.

— Така — продума той. — От седем месеца си мечтая как ще направя това. Как ще заключа вратата.

Хоуп неочаквано се наведе. След миг се изправи отново и Ноа видя в ръката ѝ една малка кутия.

— Ето — рече тя, — донесла съм ти нещо.

Той взе кутиятката и внезапно си спомни за десетте долара, които беше определил за подарък и за записката, която бе намерил на дъното на раницата — смачаното листче хартия със зловната думичка „Мръсник“. Но докато отваряше кутията, се помъчи да не мисли за парите. Този въпрос можеше да чака до понеделник.

В кутията имаше шоколадени бисквити.

— Опитай ги — подкани го Хоуп. — Мога да те успокоя, че не съм ги приготвила аз. Помолих мама да ги направи и да ми ги изпрати.

Ноа захапа една бисквита и откри, че има истински домашен вкус. После изяде още една.

— Чудесни са — рече той одобрително.

— Събличай се — неочаквано избухна Хоуп. — Събличай тия ужасни дрехи!

На другата сутрин излязоха да закусят късно и после отидоха да се разходят из градчето. От църквите излизаха граждани, придружени от празнично пременени деца, които подскачаха отегчено по повехналите морави. В лагера никога не се виждаха деца и сега те придаваха на утрото някаква особена домашна прелест.

По тротоара вървеше пиян войник, като се мъчеше с все сили да се държи изправен, поглеждайки свирепо излизащите от църква богомолци, сякаш ги предизвикваше да оспорят неговата благочестивост и правото му да се напие в неделя сутринта. Когато минаваше край Хоуп и Ноа, той отдаде важно чест и промърмори:

— Шшт! Не казвайте на военната полиция.

— Вчера един колега в автобуса видя снимката ти — рече Ноа.

— И какво беше впечатлението? — Хоуп докосна леко ръката му с върха на пръстите си. — Положително или отрицателно?

— Градина — каза моят колега, — градина в майско утро!

Хоуп се засмя тихо.

— Армията никога няма да спечели войната с такива войници.

— Той каза също: „Бог ми е свидетел, че ще се ожения, преди да позволя на врага да ме убие.“

Хоуп отново се засмя, но после изведнъж стана сериозна, замисляйки се над последните думи. Не каза обаче нищо. Тя можеше да остане тук само една седмица и не биваше да губи време в разговори за подобни неща.

— Ще можеш ли да идваш всяка вечер? — попита Хоуп.

Ноа кимна глава.

— Даже ако се наложи да подкупя всички военни полицаи в района — отвърна той. — В петък вечер може би не ще успея, но през останалите дни... — Той огледа тъжно мръсните занемарени улици на градчето, което, огряно от слънцето и потънало в прах, излагаше на

показ своите десет бара, осветени от ярки неоновии реклами. — Жалко, че не можеш да прекараш тая седмица в някое по-хубаво място.

— Глупости — възрази Хоуп — Аз просто съм влюбена в градчето. То ми напомня Ривиерата.

— Била ли си в Ривиерата?

— Не.

Ноа погледна косо към негърския квартал отвъд железопътната линия, който се къпеше в знойния въздух, от двете страни на тесните разнебитени улички бяха накацали клозети и къщички от голи небоядисани дъски.

— Имаш право — рече той. — И на мен ми прилича на Ривиерата.

— А ти бил ли си в Ривиерата?

— Не.

И двамата се разсмяха. После продължиха пътя си мълчаливо. Хоуп склони глава на рамото му.

— Колко? — продума тя. — Колко ще трае според теб?

Ноа разбра въпроса ѝ, но все пак попита:

— Какво колко?

— Колко ще трае — войната...

Едно негърче седеше в праха и със сериозен вид галеше петел. Ноа го погледна бегло. Птицата изглеждаше задрямала, сякаш хипнотизирана от леките движения на черните ръчички.

— Малко — отвърна той, — много малко. Така казват всички.

— Нали не се опитваш да излъжеш жена си?

— Как можеш да допуснеш такова нещо? — отвърна Ноа. — Познавам един сержант в щаба на полка, който казва, че според мнението на началството нашата дивизия едва ли изобщо ще участва в сражение. Разправя, че полковникът бил страшно ядосан, защото се надявал да стане Б. Г.

— Какво е това Б. Г.

— Бригаден генерал.

— Мислиш ли, че съм много глупава, задето не зная тия неща?

Ноа се засмя тихо.

— Да-а! Но аз просто обожавам глупавичките жени.

— Много се радвам — пошегува се Хоуп. — Толкова е приятно да чуеш подобно нещо! — Сякаш по даден знак и двамата се обърнаха

едновременно, като че ли всичките им импулси имаха един и същ източник, и се отправиха към мебелираната стая.

— Надявам се, че тоя негодник никога няма да се добере до това — продума замислено тя след известно време.

— До какво да се добере? — в недоумение попита Ноа.

— До Б. Г.

Известно време и двамата мълчаха.

— Имам една чудесна идея — обади се накрая Хоуп.

— Каква?

— Да се върнем вкъщи и да заключим вратата. — Тя се усмихна дяволито и те тръгнаха бързо към стаичката си.

На вратата се почука и се чу гласът на хазайката:

— Мисис Акерман, мисис Акерман мога ли да ви видя за минутка?

Хоуп погледна сърдито към вратата и повдигна рамене.

— Ей сега ще слеза — отговори тя.

После се обърна към Ноа:

— Остани тука. Веднага ще се върна.

Тя го целуна по ухото, отключи вратата и излезе. Ноа продължи да лежи по гръб, като гледаше през притворени клепки към мръсния таван. Чувстваше се сънлив от топлината на този ден, който вече гаснеше зад прозореца. Далече някъде се чу свирката на локомотив и се разнесоха войнишки гласове: „Да се веселиш и любиш, умееш, умееш да правиш чудесни бонбони; но, мили, умееш ли да печелиш пари? Това ми кажи!“ Ноа си помисли сънливо, че е чувал вече някъде тая песничка. След миг се сети за Роджър и за това, че Роджър е мъртъв, но скоро мислите му се объркаха и той заспа.

Събуди се от звука на бавно затварящата се врата. Повдигна леко клепки и се усмихна — пред него стоеше Хоуп.

— Ноа — рече тя, — трябва да станеш.

— После — продума той, — рано е още. Ела при мене.

— Не — рече тя решително. — Веднага стани.

Ноа седна на леглото.

— Какво се е случило?

— Хазайката — рече Хоуп. — Хазайката иска да напуснем незабавно къщата й.

Ноа тръсна глава, като се мъчеше да разбере думите й.

— Хайде — рече той, — повтори онова, което каза.

— Хазайката иска да напуснем къщата й.

— Миличка — търпеливо каза Ноа, — ти навярно си се пообъркала малко.

— Не съм се пообъркала. — Лицето на Хоуп изразяваше трудно сдържано вълнение. — Всичко е съвсем ясно. Трябва да се махаме оттука.

— Защо? Нима не си наела стаята за цяла седмица?

— Да — отвърна Хоуп, — за цяла седмица я наех. Но хазайката твърди, че съм си послужила с измама. Не знаела, че сме евреи.

Ноа стана, приближи се бавно до тоалетката и погледна усмихнатото си лице на снимката под нарцисите, чиито листенца бяха почнали да вехнат по краищата.

— Каза — продължи Хоуп, — че още в началото се усъмнила в името, но аз не съм приличала на еврейка. Когато обаче те видяла, съмнението й нараснало. Затова ме попитала и аз, разбира се, й отговорих, че сме евреи.

— Горкичката Хоуп — продума Ноа меко, — моля ти се да ме извиниш.

— Не говори глупости — рече Хоуп. — Не искам вече да чувам подобни думи от тебе и те моля никога да не ми се извиняваш за каквото и да било.

— Добре — отвърна Ноа, като прокара разсеяно леко пръсти по нежните вехнещи цветя. — Тогава да си събираме багажа.

— Да — рече Хоуп. Тя извади пътната си чанта, сложи я на леглото и я отвори. — Жената твърди, че нямала нищо против самите нас. Това било просто правило в къщата й.

— Радвам се, че няма нищо против самите нас — рече Ноа.

— Всъщност положението не е толкова лошо. — Хоуп почна с обичайната си сръчност да подрежда в чантата финото си розово бельо. — Ще пообиколим и ще намерим друго място.

Ноа докосна четката за коса на тоалетката. Посребреният й гръб, украсен с груби старомодни орнаменти от листа във викториански стил, проблясваше слабо в прашния полумрак на стаята.

— Не — продума той, — няма да търсим друго място.

— Но ние не можем да останем тук...

— Няма да останем тук и няма да търсим друго място — добави Ноа, като се стараеше да говори спокойно и да не издава вълнението си.

— Не разбирам какво искаш да кажеш. — Хоуп престана да прибира вещите си и го погледна.

— Искам да кажа, че ще отидем да проверим кога има автобус за Ню Йорк и ти ще заминеш с него.

В стаята настъпи мълчание. Хоуп стоеше замислена и печална, загледана в розовото си бельо в чантата.

— Не забравяй — прошепна тя, — че едва успях да взема отпуска за тая седмица и господ знае кога пак ще се видим и какво ще се случи с тебе. Може да те изпратят в Африка, в Гуадалканал — кой знае къде, — още следващата седмица и...

— Мисля, че има автобус, който тръгва в пет часа — каза Ноа.

— Мили... — Хоуп стоеше както преди, замислена и тъжна пред леглото. — Сигурна съм, че можем да намерим друго място в този град...

— Съгласен съм — отвърна Ноа. — Но няма да търсим. Не трябва да оставаш повече в тоя град. Аз искам да бъда самичък, ето това е всичко. Разбери, тука не мога да те обичам. Искам да си вървиш. И колкото по-скоро, толкова по-добре. Чувствам се способен да изгоря това градче, да го обсипя с бомби, но отказвам да се любим в него!

Хоуп пристъпи бързо до него и го прегърна.

— Скъпи мой — възкликна тя, разтърсвайки го силно — какво се е случило с тебе? Какво са ти сторили тия хора?

— Нищо — извика Ноа. — Нищо! Ще ти разправа след войната. А сега събирай си вещите и да се махаме оттука.

Хоуп отпусна ръце.

— Добре — отвърна тя с отпаднал глас и се зае отново да подрежда внимателно нещата си в пътната чанта.

След десет минути те бяха готови. Ноа излезе, нарамил багажа и собствената си брезентова чантичка, в която бе донесъл една чиста риза и тоалетните си прибори. Той не погледна нито веднъж назад, но Хоуп се спря на прага и се обърна. Полегатите лъчи на залязващото слънце проникваха през цепнатините на капаците на прозорците,

разпадайки се на безчет меки златисти пращинки. Останалите на тоалетката нарциси бяха свели още повече главички, сякаш в очакване на близката смърт. Иначе стоята бе същата както първия път, когато тя беше влязла в нея. Хоуп затвори тихо вратата и последва Ноа надолу по стълбите.

Хазайката стоеше на площадката, препасана със същата сива престилка. Не каза нищо, когато Ноа ѝ плати, и продължи да стои така мълчаливо, вмирисана на пот, старост и помия, като гледаше със сурова благочестивост след войника и младата жена, които вървяха бавно по тихата улица към автобусната спирка.

Когато Ноа се върна в казармата, някои от войниците вече спяха. Край вратата хъркаше пиянски Донъли и никой не обърна внимание на Ноа. Той свали раницата си и грижливо прегледа съдържанието: резервния чифт обуца, вълнените ризи, чистата работна униформа, зелените вълнени ръкавици, кутийката с вакса за обуца. Всичко беше на мястото си, само парите липсваха. После свали пътната си чанта и провери и в нея. И там нямаше пари. От време на време той вдигаше рязко очи, за да види дали някой го наблюдава, но всички спяха, хъркайки отвратително и шумно. „Да — каза си Ноа, — ако само забележа, че някой от тях ме гледа, ще го убия“.

Той прибра разхвърляните си вещи, извади кутийката с писмените принадлежности и написа една кратка бележка. Остави кутията на леглото и тръгна към ротната канцелария. На окачената до вратата дъска — наред със списъка на ония публични домове, които войниците нямаха право да посещават, с разпоредбите, които определяха в какви случаи се носи тая или оная униформа, и със съобщенията за повишените в чин през изтеклата седмица — имаше оставено свободно място за обяви за загубени и намерени вещи. Ноа заби с кабарче своята бележка над молбата на редника първи клас О'Рейли да му се върне джобното ножче, задигнато от войнишкото му сандъче. На слабата светлина на окачената пред канцеларията лампа Ноа прочете още веднъж собственото си съобщение:

„До личния състав на трета рота. От войнишката раница на редника от втори взвод Ноа Акерман са откраднати десет долара. Аз не настоявам парите да се върнат и няма да правя оплакване. Искам обаче да получа лично удовлетворение и да накажа виновника със собствените си ръце. Моля участника или участниците в кражбата да ми се обаждат незабавно.

Подпис: редник Ноа Акерман“

Ноа прочете написаното с истинско задоволство. После тръгна обратно към помещението си с чувство, че е направил единствената стъпка, която би могла да го спаси от лудост.

На път към войнишкия стол следващата вечер Ноа се спря пред дъската за обяви. Неговото съобщение беше на мястото си, но отдолу бе прикрепено малко листче, на което бяха написани на машина само две изречения:

„Ние ги взехме, еврейска муцуно. Чакаме те!

Подписали:

П. Донъли
Дж. Райт
Л. Джаксън
М. Зилихнер
П. Сандърс
Б. Каули
У. Демът
И. Райкър
Р. Хенкел Т.
Брейлсфърд“

Майкъл чистеше карабината си, когато Ноа се приближи до него и попита:

— Мога ли да поговоря с тебе за минутка?

Майкъл го погледна с досада. Беше уморен и както винаги се занимаваше неуверено със сложния механизъм на старата карабина „Спрингфийлд“.

— Какво искаш? — попита той.

Акерман не беше приказвал с него нито веднъж след последния им поход.

— Не мога да говоря тука — рече Ноа, като се огледа. Беше след вечеря и в помещението имаше тридесет-четиридесет човека, които четяха, пишеха писма, занимаваха се с вещите си или слушаха радио.

— Не можеш ли да почакаш? — сухо рече Майкъл. — Зает съм сега.

— Моля ти се — настоя Ноа. Майкъл отново го погледна. Лицето на Акерман потръпваше от възбуда, а очите му изглеждаха по-големи и по-тъмни от обикновено. — Моля ти се — повтори той. — Трябва да поговоря с тебе. Ще те чакам вън.

Майкъл въздъхна.

— Добре — рече той, като продължи да сглобява карабината, мъчейки се със затвора, и както винаги засрамен от себе си, задето това му струваше толкова усилия. „Боже мой — помисли си, докато намастените му пръсти се плъзгаха безпомощно по повърхността на отделните части, — аз съм в състояние да поставя цяла пиеса, да говоря за значението на Томас Ман, а всяко селянче може със затворени очи да сглоби това нещо по-добре от мене...“

Той окачи карабината и излезе от помещението, като си бършеше ръцете от смазката. Акерман стоеше на другата страна на ротната уличка — дребна и слаба фигурка, откrojена на тъмния фон на нощта; някъде далеч примигваше една-единствена лампа. Ноа му махна с ръка като заговорник и Майкъл се отправи бавно към него. „Все на мен се случва да оправям чуждите глупости!“ — помисли си той.

— Прочети това — заговори Ноа, щом Майкъл се приближи, и му тикна в ръката две листчета хартия.

Майкъл се обърна така, че светлината да падне на листовете. Присви очи и прочете първо съобщението, което Ноа бе окачил на дъската за обяви и което виждаше за първи път, а след това отговора на десетте войника. Накрая поклати глава и още веднъж внимателно прочете и двете съобщения.

— Какво, по дяволите, означава всичко това? — ядосано попита той.

— Бих искал да ми бъдеш секундант — обясни Ноа. Гласът му звучеше мрачно и глухо, но въпреки това Майкъл едва се сдържа да не се разсмее на тая мелодраматична молба.

— Секундант? — изумено избъбри той.

— Да отвърна Ноа. — Смятам да се бия с тия хора, но не съм сигурен дали мога сам да уредя това. Ще избухна и ще имам неприятности. А искам всичко да се уговори както трябва.

Майкъл примига в недоумение. Никога не си беше представял, че може да се случи подобно нещо в армията.

— Ти си луд — рече той. — Това е просто някаква шега.

— Възможно — отсече Ноа, — но тия шеги започнаха да ме отегчават.

— Защо избра именно мене? — поиска да узнае Майкъл.

Ноа въздъхна дълбоко и изпусна шумно въздуха през ноздрите си. Застанал така в слабата светлина на единствената лампа, която висеше от татък уличката, той изглеждаше особено строен, мъжествен и хубав, подобен на трагичен герой от древна пиеса.

— Ти си единственият от цялата рота, на когото, мисля, мога да се доверя — каза той. После внезапно дръпна от Майкъл двата листа и прибави: — Добре, ако не искаш да ми помогнеш, върви по дяволите.

— Почакай — рече Майкъл, като чувстваше смътно, че е длъжен да предприеме нещо, за да попречи тая жестока и глупава шега да се превърне в трагедия. — Не съм отказал да ти помогна.

— Добре тогава — каза рязко Ноа, — иди и уговори с тях разписанието.

— Какво разписание?

— Те са десет души. Да не би да искаш, да се бия с всичките в една вечер? Трябва да се установи някакъв ред. Разбери кой желае да се бие пръв, кой втори и така нататък. За мен няма значение кой след кого ще бъде.

Майкъл взе листовите от ръката на Ноа и прочете имената. После, без да бърза, започна да поставя номер срещу всяко име.

— Трябва да знаеш, че това са десетте най-силни мъже в ротата — рече той.

— Зная.

— Всеки от тях тежи не по-малко от сто и осемдесет фунта.

— Зная.

— А ти — колко тежиш?

— Сто трийсет и пет.

— Тия хора ще те убият.

— Не съм искал мнението ти — глухо отговори Ноа. — Помолих те само да уредиш работата. Нищо друго. С останалото ще се разправям аз.

— Съмнявам се, че капитанът ще разреши това — забеляза Майкъл.

— Ще разреши — заяви Ноа. — Тоя мръсник ще разреши, не се безпокой.

Майкъл повдигна рамене.

— Какво искаш да уредя? — попита той. — Нима мога да доставя ръкавици, да организирам рундове по две минути, да намеря съдия и...

— Не ми трябва никакви рундове и никакви съдии — прекъсна го Ноа. — Когато единият от нас не е в състояние да стане от земята, значи, боят е свършил.

Майкъл отново повдигна рамене.

— Ами ръкавици?

— Никакви ръкавици. С голи юмруци. Нещо друго?

— Не — рече Майкъл. — Това е всичко.

— Благодаря — каза Ноа. — Обади ми какво си уредил.

И без да се сбогува, тръгна с вдървена походка нататък по уличката. Майкъл проследи с очи изправената му, неясно очертана фигура, докато тя изчезна в мрака. После поклати глава и се отправи бавно към вратата на казарменото помещение, за да потърси първия по списъка Питър Донъли, който беше висок шест стъпки и един инч и тежеше сто деветдесет и пет фунта; в 1941 година Донъли бе участвал в състезанията на тежка категория „Златните ръкавици“ в Маями и беше елиминиран едва в полуфиналите.

Донъли просна противника си на земята. Ноа скочи веднага, подрипна във въздуха и го удари по лицето. От носа на Донъли закапа кръв, която потече към ъглите на устата му; той машинално я засмука

и спокойният израз на професионален боксьор, който се четеше по лицето му до този момент, се замени с удивление и гняв. Внезапно той хвана с една ръка Ноа за раменете и без да обръща внимание на яростните удари, с които неговият противник обсипваше лицето му, го притегли към себе си. После замахна отблизо и му нанесе такъв жесток удар, че хората, които ги наблюдаваха мълчаливо, ахнаха. Последва втори удар и Ноа се строполи на тревата пред краката на своя враг.

— Смятам — рече Майкъл, като пристъпи напред, — че това е достатъчно...

— Върви по дяволите — изхриптя Ноа, като се надигна от земята, опирайки се на ръце.

След миг той отново застана пред Донъли — залитащ, с кървясало дясно око. Боксьорът пристъпи и замахна, сякаш хвърляше бейзболна топка. Ударът попадна с глух звук в устата на Ноа и зрителите ахнаха отново. Той залитна назад и се строполи върху войниците, които стояха в плътен кръг около противниците, наблюдавайки напрегнато боя, в следващия миг се свлече на земята и остана неподвижен. Майкъл се приближи до него и се отпусна на колене. Ноа лежеше със затворени очи и дишаше равномерно.

— Всичко е наред — рече Майкъл и вдигна поглед към Донъли. — Поздравявам те. Спечели! — После обърна падналия по гръб. Ноа отвори очи, но те бяха съвсем изцъклени и гледаха безизразно към вечерното небе.

Кръгът от зрители се разпръсна мълчаливо и хората започнаха бавно да се разотиват.

— Какво ще кажете! — долетя гласът на Донъли в момента, когато Майкъл прихвана Ноа под мишници и го изправи бавно на крака. — Какво ще кажете на това — малкият мошеник успя да ми разбие носа!

Майкъл стоеше до прозореца на тоалетната и пушейки цигара, наблюдаваше Ноа, който, приведен над една от мивките, плискаше лицето си със студена вода. Евреинът беше гол до кръста и по кожата му личаха големи червеникави петна. Ноа вдигна глава. Дясното му

око беше съвсем затворено, а от устата му продължаваше да тече кръв. Той плю и заедно с кръвта изхвъркнаха два зъба.

Без да погледне падналите в мивката зъби, Ноа започна да изтрива внимателно лицето си с кърпата, която се покри бързо с червени петна.

— И така — обади се Майкъл, — можем да смятаме, че въпросът е уреден. Мисля, че би трябвало да се откажеш от останалите.

— Кой е следващият по списъка?

— Послушай ме — рече Майкъл. — Тия хора в края на краищата ще те убият.

— Следващият е Райт — отсече Ноа. — Кажи му, че ще бъде готов да се срещна с него след три дена. — И без да дочака отговора на Майкъл, наметна кърпата на раменете си и излезе от тоалетната.

Майкъл погледна след него, повдигна рамене и като смукна още веднъж от цигарата си, хвърли угарката и излезе навън в мекия вечерен въздух. Не отиде обаче в казарменото помещение, защото не искаше да се среща отново тая вечер с Акерман.

Райт беше най-едрият човек в ротата, но Ноа дори не мислеше да го избегне. Застанал в строго професионална боксьорска поза, той се изплъзваше бързо от непохватните ръце на Райт, като го удряше безмилостно по лицето и от време на време го атакуваше в стомаха, карайки го да ръмжи от болка.

„Удивително — мислеше си Майкъл, като наблюдаваше Ноа с възхищение и завист, — той наистина знае да се боксира. Къде ли се е учил?“

— В корема! — крещеше Рикит, застанал в първия ред на зрителите.

— В корема, глупако!

След минута всичко се свърши: Райт замахна странично, вложи цялата си сила в тоя замах и възлестият му юмрук се стовари като чук върху хълбока на противника му. Ноа се повали на земята и остана така, опрян на ръце и крака, с широко отворена уста и провиснал език, като се мъчеше да си поеме въздух.

Зрителите наблюдаваха мълчаливо сцената.

— Е? — войнствено продума Райт. — Как ви се струва?

— Хайде, върви — рече Майкъл. — Ти беше просто чудесен.

Ноа започна отново да диша, издавайки остър хриплив звук, който с труд излизаше от гърлото му. Райт докосна презрително с крак Ноа, обърна се и попита:

— Е, кой ще ме почерпи една бира?

Лекарят погледна рентгеновата снимка и каза, че са счупени две ребра. После бинтова гръдния кош на Ноа, облепи го с лейкопласт и го настави в лазарета.

— Е, ще мирясаш ли вече? — попита Майкъл, застанал до леглото му.

— Докторът каза, че ще лежа три седмици — промърмори Ноа, като движеше с усилие побелелите си устни. — Уреди следващия бой за тогава.

— Ти си луд — заяви Майкъл. — Нищо няма да уреждам.

— Моля ти се, чети глупавите си поучения на други — прошепна Ноа.

— Ако не желаеш, можеш да се откажеш. Аз сам ще уредя всичко.

— Какво мислиш да постигнеш? Какво искаш да докажеш с това?

Ноа не отговори. Беше вперил безумни изцъклени очи в противоположния край на помещението, където лежеше някакъв войник, който преди два дни бе паднал от камион и бе счупил крака си.

— Какво ще докажеш с това? — извика Майкъл.

— Нищо — промърмори Ноа. — Просто обичам да се бия. Нещо друго?

— Не — отвърна Майкъл. — Абсолютно нищо.

И си излезе.

— Господин капитан — започна Майкъл, — явявам се във връзка с редника Акерман.

Коукли седеше изпъчен. Тлъстата му шия преливаше над коравата яка, образувайки нещо като втора брадичка, и това му придаваше вид на човек, когото душат бавно.

— Да? — рече Коукли. — Какво има да ми съобщите за редника Акерман?

— Навярно сте чули за... хм... за спора, който възникна между редника Акерман и десет души от ротата.

Коукли присви леко уста в самодоволна усмивка.

— Да, чух нещичко по тоя въпрос — рече той.

— Мисля, че в тоя момент редникът Акерман не е в състояние да отговаря за постъпките си — продължи Майкъл. — Съществува опасност да бъде сериозно контузен. За цял живот контузен. И смятам — ако вие сте съгласен с това, — че ще бъде добре да се опитаме да го възпрем от по-нататъшни двубои.

Коукли бръкна в носа си, отчопли бавно нещо твърдо, после измъкна пръста си и огледа извлеченото съкровище.

— В армията, Уитикър — започна той с равномерния сериозен тон, който навярно бе усвоил от богослужителите на погребенията в Джоуплин, — известни търкания между хората са неизбежни. Аз смятам, че най-смисленият начин за уреждане на подобни търкания е честният, открит двубой. Тия хора, Уитикър, ще бъдат подложени на значително по-големи изпитания от ръкопашния бой, значително по-големи. На куршуми и снаряди, Уитикър — с особено удоволствие прибави той. — Да, на куршуми и снаряди. И би било неразумно от военновъзпитателно гледище да им забраня да уреждат разногласията си по такъв начин. Да, съвсем неразумно. Моята политика в ротата, Уитикър, е да предоставям на хората си по възможност по-голяма свобода в уреждане на личните им работи и сега дори не мисля да се намеся.

— Разбирам, сър — каза Майкъл. — Благодаря ви, сър.

После отдаде чест и излезе.

Докато вървеше бавно по ротната уличка, Майкъл неочаквано взе решение. Не, той не можеше да остане повече при такава обстановка. Ще подаде заявление за офицерската школа. В началото, когато постъпи в армията, бе решил да остане редник. Преди всичко чувстваше, че е вече мъничко стар да се състезава с двадесетгодишни атлети, които съставяха ядрото на офицерските кандидати. Освен това вече си беше изработил определени мисловни навици и трудно можеше да се подложи пак на ново обучение. Но, най-главното, не желаше да попадне в положение, при което животът на други хора, на стотици други хора, ще зависи от неговите решения. Той никога не беше чувствал призвание към военното изкуство. Войната, с нейните

хиляди отвратителни подробности, му приличаше — дори след толкова месечно обучение — на някаква страшно трудна, неразрешима кръстословица. Лесно беше да разрешиш задачата, когато си само дребна, незначителна пионка, която изпълнява чужди заповеди, да действаш по собствена инициатива... А да хвърлиш в боя четиридесет души, когато всяка грешка може да изкопае четиридесет гроба... Сега обаче не му оставаше нищо друго. Ако армията считаше, че може да довери на хора като Коукли живота на двеста и петдесет души, човек не биваше да бъде прекалено чувствителен, да преценява толкова придирчиво качествата си и да се бои от отговорност. „Утре — реши Майкъл — ще попълня формуляра и ще го подам в канцеларията. И в моята рота — помисли той мрачно — няма да има акермановци, които се изпращат със счупени ребра в лазарета.“

След пет седмици Ноа отново се намери в лечебницата. Бяха му сплескали носа и счупили още два зъба. Направиха му мост, за да може да се храни, и при всеки преглед хирургът вадеше раздробени костици от носа му.

Майкъл трудно можеше да приказва с Ноа сега. Той идваше в лазарета и сядаше в края на леглото на младежа, но и двамата избягваха да се гледат и бяха доволни, когато санитарят съобщаваше високо: „Посетителите да излизат!“

До този ден Ноа се беше бил с петима от списъка и обезобразеното му лице беше цялото покрито с подутини, а едното му ухо бе завинаги обезформено и приличаше на сплескана цветна зелка. Дясната му вежда бе разсечена по диагонал от белег, който му придаваше някакво диво, сякаш въпросително изражение. Изобщо видът на потъмнялото му обезобразено лице, от което гледаха втрещено две обезумели очи, будеха в човека истинска тревога.

След осмия бой Ноа отново се озова в лазарета. От удар по врата мускулите на гърлото му бяха временно парализирани и ларинксът повреден. В продължение на два дена лекарят смяташе, че изобщо няма да може да говори.

— Редник — каза докторът, надвесен над Ноа с озадачен израз на простодушното си младежко лице, — не зная какво сте си наумили, но каквото и да е то, не си заслужава понесените жертви. Трябва да ви

предупредя, че човек не може сам да опердаши всичките войници от армията на Съединените щати... — Той се наведе още повече и с тревога погледна пациента си. — Можете ли да кажете нещо?

Ноа дълго време мърда подутите си устни и накрая издаде някакъв слаб и хрипкав звук. Лекарят се наведе над главата му.

— Какво казахте? — попита той.

— Вървете да си гледате хапчетата, док^[33] — изхриптя Ноа, — и ме оставете на мира.

Лекарят почервения. Той беше добър момък, но сега, когато бе станал капитан, не обичаше да говорят така с него.

Изправи се и каза сухо:

— Радвам се, че отново сте в състояние да приказвате.

После се обърна и с достойнство излезе от болничната стая.

Фейн, другият евреин в ротата, също дойде да види Ноа. Застана до леглото и от смущение започна да мачка шапката си.

— Послушай ме, приятелю — заговори той, — не исках да се меся в тая работа, но всичко си има граници. Ти постъпваш съвсем неправилно. Не може да замахваш винаги, когато чуеш, че някой те нарича еврейска муцуна.

— Защо да не може? — изкриви Ноа лице в болезнена гримаса.

— Защото е безполезно — отговори Фейн. — Ето защо. Най-напред ти си дребничък. Освен това дори ако си грамаден като къща и да имаш десен удар като Джоу Луис, пак не ще постигнеш нищо. На тоя свят има хора, които казват „еврейска муцуна“ машинално, и нито ти, нито аз, нито пък някой друг евреин може да промени това. С държанието си обаче ти караш останалите момчета да мислят, че всички евреи са смахнати. Послушай ме, те не са толкова зли, поне повечето от тях. Изглеждат много по-лоши, отколкото са, защото не знаят как да се държат. Всъщност те вече ти съчувстват, но сега — след всички тия проклети двубои — започват да смятат, че евреите са нещо като диви зверове. Започват дори и мене да гледат накриво...

— Добре — промърмори пресипнало Ноа. — Това ме радва.

— Слушай — продължи търпеливо Фейн, — аз съм по-възрастен от тебе и при това съм миролюбив човек. Заповядат ли ми, ще убивам германци, но желая да живея в добри отношения с хората около себе си. Най-хубавото оръжие на евреина е да не чува с едното си ухо. Когато някой от тия негодници започне да ругае евреите, обърни към

него именно това ухо, глухото ухо... Остави ги да си живеят и може би и те ще те оставят да живееш. Слушай, войната няма да трае вечно и тогава ще можеш да избираш приятелите си по свой собствен вкус. Сега обаче, когато властта ни заповядва да живеем с тия отвратителни куклуксклановци, какво можеш да направиш? Чуй ме, синко, ако всички евреи бяха като тебе, ние щяхме да бъдем изстребени още преди две хиляди години...

— Добре — продума отново Ноа.

— А може би те са прави — възмутено рече Фейн. — Може би ти наистина си смахнат. Слушай, аз тежа, двеста фунта и мога да напердаша всекиго в ротата със завързана зад гърба ръка. Но ти не си ме виждал да се бия с някого, нали? Откакто надянах тая униформа, нито веднъж не съм се бил. Да, аз съм практичен човек.

Ноа въздъхна.

— Болният е уморен, Фейн — продума той, — и не е в състояние да слуша съветите на практични хора.

Фейн го изглежда втренчено, като се мъчеше отчаяно да намери подходящ отговор.

— Бих искал да зная — рече той накрая — каква изобщо е целта ти, каква, дявол да го вземе, е твоята цел!

Ноа с усилие се усмихна.

— Моята цел е с всеки евреин да се отнасят така, сякаш тежи двеста фунта.

— Нищо няма да излезе от тая работа — възрази Фейн. — Но, дявол да те вземе, щом искаш да се биеш — върви и се бий. И да ти кажа право, аз, струва ми се, разбирам тия самохвалковци от Джорджия, които за първи път в живота си обуват обуца тука, във войската, по-добре, отколкото теб. — И като сложи с решително движение шапката си, добави: — Дребните хора са особена раса, която аз просто не мога да проумея.

После тръгна към вратата, показвайки с всяко движение на могъщите си рамене, на дебелия си врат и кръглата си глава пълното несъгласие със схващанията на обезобразения младеж на леглото, който по каприза на съдбата и на наборната комисия се бе оказал свързан с него.

Това беше последният бой и ако останеше на земята, всичко щеше да се свърши. Ноа вдигна озлобено очи към Брейлсфърд, който стоеше над него по гащета и фланелка. Струваше му се, че Брейлсфърд се олюлява на фона на мътното небе и неясните лица на хората около него. Едрият мъжага за втори път го беше свалил на земята. Обаче Ноа на свой ред беше успял да надуе едното му око и да му нанесе такъв удар в корема, че Брейлсфърд бе изревал от болка. Ако остане така, на едно коляно, още пет секунди, тръскайки глава, за да дойде на себе си, всичко ще бъде вече минало: десетте битки, изпочупените кости, дългите дни в лечебницата, конвулсивното повръщане в часовете преди двубоите, болезненото пулсиране на кръвта в ушите, когато трябваше да се изправи, за да посрещне върхлитащите, самоуверени и враждебни лица и тежките удари на юмруците.

Още пет секунди и той ще изпълни клетвата си. Ще постигне целта си. Онова, което си бе наумил да докаже — макар че сега то му се струваше съвсем неясно и мисълта за него му причиняваше само болка, — ще бъде доказано. Те ще трябва да признаят, че е удържал победа над тях. Но девет поражения и едно напускане на терена преди края на двубоя няма да представляват убедително доказателство. Духът побеждава само когато изживее цялата гама от изпитания и мъки. Дори и тия невежи, груби хора ще разберат сега — когато ще крачи редом с тях по друموвете на Флорида, а по-късно по обстрелваните от врага пътища, — че той е проявил такава воля и сърцатост, на каквито само най-добрите от тях са способни...

Нужно беше сега само да остане на едно коляно.

И въпреки това — стана.

Вдигна ръце и зачака противникът му да се приближи. Постепенно лицето на Брейлсфърд отново доби ясни очертания. Сега то беше побеляло, покрито с червени петна, и много тревожно. Ноа направи няколко крачки по тревата и удари силно това бледо лице. Брейлсфърд падна. Ноа втренчи тъп поглед в проснатата фигура пред себе си. Брейлсфърд дишаше тежко, като дращеше с ръце по тревата.

— Ставай, страхливо куче — обади се някой от зрителите. Ноа примига изненадан. За първи път на това място ругаеха друг, а не него.

Брейлсфърд се изправи. Той беше пълен, с омекнали мускули човек, който изпълняваше службата на ротен писар и винаги се изхитряваше да се измъкне от тежка физическа работа. Сега той

дишаше с мъка и въздухът излизаше със свистене от гърлото му. Когато Ноа пристъпи към него, по лицето му се изписа истински ужас. И стоеше така, като размахваше безволно пред себе си ръце.

— Не, не... — умолително проговори той.

Ноа се спря и го погледна втренчено. После поклати глава и пристъпи бавно. Двамата замахнаха едновременно и Ноа отново падна. Брейлсфърд беше висок и ударът му засегна Ноа над сляпото око. Подгънал под себе си крака, Ноа пое дълбоко въздух. После вдигна очи към противника си.

Брейлсфърд стоеше надвесен над него, издал напред стиснатите си юмруци. Дишаше тежко и шепнеше: „Моля ти се, моля ти се...“ Ноа продължи да лежи в същата поза; главата му шумеше страшно, но той неволно се усмихна, защото знаеше какво искаше да каже противникът му: молеше го да не става от земята!

— Ах ти, жалък кучи син — рече Ноа отчетливо, — сега ще ти извадя душата! — Стана и отново се усмихна, като прочете ужасната мъка в очите на противника си. И в същия миг замахна.

Брейлсфърд се отпусна тежко върху него, сякаш се стараяше да го прегърне, като размахваше с престорена ярост ръце. Ударите му обаче бяха слаби, неточни и Ноа не ги усещаше. Притиснат в прегръдката на дебелака, той схващаше, че го е победил просто с това, че бе успял да стане от земята. Сега всичко беше само въпрос на време. Нервите на Брейлсфърд не бяха издържали.

Ноа отскочи настрани и нанесе силен нисък удар, усещайки как юмрукът му потъна в мекия корем на писаря.

Той отпусна ръце и остана така, замаян, като се олюляваше леко и гледаше с умолителни очи. Ноа се разсмя.

— Ето ти, капрал — изрече той и стовари юмрука си върху пребледнялото окървавено лице. Брейлсфърд не мръдна от мястото си. Нито нападаше, нито се отбраняваше и Ноа, който бе застанал на пръсти, продължаваше да удря по разкривеното му лице. — Ето ти! — издума той и замахна за нов унищожителен удар, в който вложи цялата тежест на тялото си. — Ето ти, ето ти на! — Чувстваше необикновен прилив на сили, сякаш в юмруците му се стичаше електрически ток. Сякаш всичките му врагове — тия, които бяха откраднали парите му, които го ругаеха на походите и които бяха прогонили жена му — сега стояха пред него, окървавени и сломени. От ставите на ръцете му

пръскаше кръв всеки път, когато удряше по застивалото в страдание и мъка лице на Брейлсфърд.

— Не падай, капрал — мърмореше Ноа, — не падай още, моля ти се, не падай! — И същевременно замахваше отново и отново, все по-бързо и по-бързо, и ударите му звучаха така, сякаш юмруците му бяха обвити с мокър парцал дървени чукове. Когато видя, че Брейлсфърд започна да залита, той се опита да го подкрепи с ръка, за да му нанесе още два, още три, още една дузина удари; накрая, когато не можа повече да задържи тая размекната окървавена плът, заплака от яд. Брейлсфърд се свлече на земята.

Ноа се обърна към зрителите и отпусна ръце. Всички избягваха да го гледат в очите.

— И така — рече той, — всичко се свърши.

Но хората около него мълчаха. После, като по даден знак, се обърнаха и се разотидоха. Ноа проследи с очи отдалечаващите се фигури, докато изчезнаха в мрака сред казармените помещения. Брейлсфърд лежеше неподвижен на земята. Никой не бе останал да му се притече на помощ.

Майкъл докосна Ноа по рамото.

— А сега — рече той — да се готвим за срещата с германците.

Ноа се отърси от приятелската ръка.

— Всички си отидоха — продума той. — Мръсници. Просто си отидоха, без да кажат нещо! — После погледна към Брейлсфърд. Писарят беше дошъл на себе си, макар че продължаваше да лежи с лице, зарито в тревата, и плачеше. След миг той вдигна колебливо и бавно ръка към очите си. Ноа се приближи до него и коленичи.

— Не си пипай окото — заповяда му той. — Ще го замърсиш.

Двамата с Майкъл се заловиха да го изправят на крака. Трябваше да го подкрепят по целия път до казарменото помещение, където измиха лицето му и почистиха раните. Писарят стоеше с безволно отпуснати ръце пред огледалото и продължаваше безпомощно да плаче.

На другия ден Ноа дезертира.

Извикаха Майкъл в ротната канцелария.

— Къде е оня? — изкрещя Коукли.

— Кой, сър? — попита Майкъл, застанал мирно.

— Знаете прекрасно, дявол го взел, кого имам пред вид. Вашият приятел. Къде е?

— Не зная, сър — отвърна Майкъл.

— Не ми ги разправяйте тия на мене! — кресна Коукли. Всички ротни сержанти бяха събрани в стаята, застанали зад Майкъл, те гледаха загрижено капитана. — Вие му бяхте приятел, нали?

Майкъл се поколеба — трудно беше наистина техните отношения да се нарекат приятелски.

— Говорете, редник. Бяхте ли приятели?

— Мисля, че бяхме, сър.

— Уитикър, отговаряйте само с „да, сър“, или „не, сър“. Бяхте ли негов приятел, или не?

— Да, сър, бях.

— Къде е отишъл?

— Не зная, сър.

— Лъжете! — Лицето на Коукли беше побледняло и носът му потреперваше. — Вие сте му помогнали да избяга. Уитикър, ако сте забравили военния кодекс, бих искал да ви припомня нещичко от него. За съдействие при дезертиране или премълчаване на горния престъпен акт се предвижда точно такова наказание, каквото и за дезертьора. Знаете ли какво е това наказание във военно време?

— Да, сър.

— И какво е то? — Гласът на Коукли изведнъж стана спокоен, почти мек. Той проточи крака, като се облегна на стола и погледна кротко Майкъл.

— Може да бъде смърт, сър.

— Смърт — повтори Коукли тихо. — Смърт. Чуйте, Уитикър, смятайте, че вашият приятел е вече уловен. Когато сложим ръка на него, ще го попитаме дали сте му помогнали да дезертира и дали поне не ви е говорил, че смята да дезертира. Друго не ни трябва. Ако той ви е открил намеренията си и вие не сте донесли, това е равносилно на съдействие при бягство. Известно ли ви е това, Уитикър?

— Да, сър — рече Майкъл, като си мислеше: „Просто фантастично! Такова нещо не може да се случи с мене. Това е някакъв анекдот за чудаците в армията, който съм чувал в компания при чаша коктейл.“

— Признавам, Уитикър — продължи спокойно Коукли, — че според мен военният съд няма да ви осъди на смърт само за това, че не сте донесли за приятеля си. Но може спокойно да ви тикне в затвора за двайсет години. За трийсет. Или до живот. Федералният затвор, Уитикър, не е Холивуд. Нито Бродуей. В Левънуърт няма да срещате често името си във вестникарските колонии. Ако вашият приятел каже, че ей тъй, между другото, ви е споменал за намеренията си да дезертира, това ще бъде достатъчно за нас. А той ще има пълната възможност да каже това, Уитикър пълната възможност. Така-а... — Коукли разпери ръце върху бюрото със сериозен вид и продължи: — Аз не желая да раздухвам работата. Моята цел е да подготвя ротата за бой и не искам да преча на това с неща от подобен род. Вие трябва само да ни кажете къде е Акерман и ние ще забравим всичко. Нищо друго. Просто ми кажете къде би могъл да бъде според вас. Не искам много, нали?

— Да, сър — отвърна Уитикър.

— Чудесно — рече отривисто Коукли. — Къде е отишъл?

— Не зная, сър.

Носът на Коукли започна отново да потрепва. Той се прозя нервно и рече:

— Слушайте, Уитикър, не бива да изпитвате фалшиво чувство на лоялност към човек като Акерман. Ние и без това не искаме такива хора в ротата. Акерман бе лош войник, не се ползваше с доверие пред никого и беше постоянен извор на неприятности в казармата. Трябва да сте безумец, за да рискувате да идете в затвора заради подобен тип. Аз не бих желал да направите такава глупост, Уитикър. Вие сте интелигентен човек, успели сте в живота и същевременно можете да станете добър войник, Уитикър. Ето защо искам да ви помогна... И така... — усмихна се любезно той. — Къде е редникът Акерман?

— Съжалявам, сър — отвърна Майкъл, — но не зная.

Коукли стана.

— Добре — рече тихо той. — Излезте, покровителю на евреите.

— Слушам, сър. Благодаря ви, сър.

Майкъл отдаде чест и излезе.

Брейлсфърд чакаше Майкъл при входа на трапезарията. Стоеше облегнат на стената, чоплеше зъбите си и плюеше. След злощастния бой с Ноа той беше затлъстял още повече, но в израза му се бе появила някаква затаена обида, а в гласа му звучаха плачливи нотки. Майкъл видя, че Брейлсфърд му маха с ръка тъкмо когато излизаше от трапезарията, малко уморен от хубавия обед от свински котлети с картофи и спагети и прасковен пай. Той се опита да се престори, че не е видял ротния писар, но Брейлсфърд забърза и завика след него: „Уитикър, почакай за минутка.“ Майкъл се обърна и го погледна.

— Здравей, Уитикър. Тъкмо тебе търсех.

— Какво има? — попита Майкъл.

Брейлсфърд се огледа неспокойно. От стола излизаха войници, натежали от обилната храна, и се нижеха като бавен поток край тях.

— По-добре да не говорим тука — рече той. — Ела да се поразходим.

— Имам да свърша някои неща, преди да се строим — отвърна Майкъл.

— Само за минутка. — Брейлсфърд многозначително намигна. — Мисля, че това ще те интересува.

Майкъл повдигна рамене.

— Добре — съгласи се той и тръгна редом с писаря към плаца.

— До гуша ми е дошла вече тая работа — започна Брейлсфърд. — Правя постъпки да ме преместят на друга служба. В полка има един сержант, когото ще уволняват по болест — страдал от артрит — и аз вече поговорих с тоя, с оня. Като си помисля за нашата рота, просто тръпки ме побиват.

Майкъл въздъхна. Той смяташе да използва тия двадесет ценни минути след обяда, за да си почине в помещението.

— Казвай — рече той. — Кажи какво ти тежи.

— След оня бой — започна Брейлсфърд — тия мерзавци не ми дават мира. Всъщност аз не исках да подпиша списъка. Но те ме увериха, че било само някаква шега — шега от страна на десетимата най-едри войници. Лично аз нямам нищо против евреина. Но те смятаха, че не ще се осмели да ги предизвика. Аз не исках да се бия, пък и не умея да се боксирам. В нашия град всички малчугани ме пердашеха, макар че съм едър на ръст. Дявол да го вземе, нима е престъпление, ако не обичаш да използваш юмруците си?

— Не — успокой го Майкъл.

— Освен това не съм никак издръжлив. На четиринадесетгодишна възраст боледувах от пневмония и оттогава се уморявам много лесно. Лекарят дори ме освободи от походи. Но иди кажи това на оня мръсник Рикит — рече горчиво Брейлсфърд. — Или на някой от останалите! Откакто Акерман ме наби, те се държат с мене, като че съм издал на немците всички военни тайни. Все пак аз се съпротивлявах, нали? Стоях на крака, а той ме блъскаше ли блъскаше и въпреки това не паднах скоро, не беше ли така?

— Така беше — съгласи се Майкъл.

— Тоя Акерман е звяр — продължи Брейлсфърд. — Дребен, но истински бяс. Не обичам да имам работа с такива хора. Всъщност той разби носа дори на Донъли, нали, а Донъли се е бил в „Златните ръкавици“. Какво, дявол да ги вземе, могат да очакват тогава от мене?

— Слушай — рече Майкъл, — всичко това ми е известно. Кажи ми сега какво ти тежи на сърцето.

— В тая рота няма живот за мене, няма. — Брейлсфърд хвърли клечката за зъби и погледна тъжно към прашния плац. — Искях обаче да ти кажа, че и за тебе няма живот тука...

Майкъл се спря и попита остро:

— Какво каза?

— Ти и евреинът сте единствените хора, които се отнесохте човешки с мене през оная нощ — рече Брейлсфърд, — и аз искам да ти помогна. И на него бих желал да помогна, ако можех, честна дума...

— Чул ли си нещо? — попита Майкъл.

— Да — отвърна Брейлсфърд. — Уловили са го в Ню Йорк, на Губернаторския остров, снощи. Помни, че никой не бива да знае за станалото — това е тайна. Аз обаче го научих, защото съм постоянно в ротната канцелария...

— На никого няма да кажа. — Майкъл поклати глава, като си представи Ноа в ръцете на военната полиция, облечен в синя работническа униформа с голяма буква Р^[34] на гърба, крачещ пред въоръжената охрана. — Как се чувства?

— Не зная. Никой не казва нищо. По тоя случай Коукли ни почерпи по чашка „Три пера“. Туй е всичко, което знам. Но не за това исках да ти говоря. Работата се отнася лично до тебе. — Брейлсфърд помълча малко, изпитвайки някакво горчиво задоволство от ефекта,

който след миг щеше да произведе. — Твоята молба до офицерската школа, която подаде преди време...

— Да? — рече Майкъл. — Какво е станало с нея?

— С отказ? — повтори глухо Майкъл. — Но аз минах през комисията и...

— Върнаха я от Вашингтон с отказ. Другите двама от ротата са приети, но ти си отхвърлен. ФБР е казало „не“.

— ФБР? — Майкъл погледна изпитателно Брейлсфърд, защото подозираше, че това е някаква хитра игра. — Какво общо има ФБР с това?

— ФБР обследва всички. Обследвали са и тебе. Смятат, че не си надежден.

— Шегуваш ли се с мене? — попита Майкъл.

— Защо, дявол да го вземе, ще се шегувам! — рече Брейлсфърд обиден. — Мен до гуша ми е дошло от тия шеги. Пишат, че не си бил надежден и това е всичко.

— Не съм бил надежден... — Майкъл озадачено поклати глава. — Какво искат да кажат с това?

— Бил си червен — рече Брейлсфърд. — Имало го в досието ти, както казват във ФБР. Не можело да ти се доверят сведения, които биха били ценни за врага.

Майкъл погледна втренчено към плаца. По прашните островчета трева лежаха войници, а двама си подхвърляха лениво бейзболна топка. Над изгорената от сушата земя и повехналата зеленина, върху високата мачта се издигаше националното знаме, люшкано леко от вентреца... Да, там във Вашингтон зад бюрото си седеше някакъв човек, който в тоя миг може би наблюдаваше подобно знаме върху стената на своя кабинет и който невъзмутимо бе написал в личния му картон: „Ненадежден. Връзки с комунисти. Не може да се препоръча.“

— Испания — обади се Брейлсфърд. — Това има някаква връзка с Испания. Успях да хвърля око на книжата. Нима Испания е комунистическа страна?

— Не съвсем — отвърна Майкъл.

— Бил ли си някога в Испания?

— Не. Само помогнах да се организира един комитет, който прещасаше там санитарни коли и консервирана кръв.

— Ясно е, че са те пипнали — забеляза Брейлсфърд. — Здраво са те пипнали. Но няма да ти кажат нищо. Само ще ти съобщят, че не притежаваш необходимите командирски качества или нещо от този род. Истината обаче е тая, която ти казах.

— Благодаря — продума Майкъл. — Благодаря ти много.

— Дявол да ги вземе — възкликна Брейлсфърд, — ти поне се отнесе с мен като с човек! Послушай ме. Помъчи се да си издействаш да те преместят. Ако за мен няма живот в тази рота, за тебе има още по-малко. Коукли е смахнат на тема червени. Няма да се отървеш от наряди в кухнята до деня, в който прехвърлим океана, а след това при всяко настъпление пръв ще те пращат на разузнаване. Пукнат цент не бих заложил, че ще се върнеш жив от фронта, тъй да знаеш!

— Благодаря, Брейлсфърд — рече Майкъл. — Ще се опитам да изпълня съвета ти.

— Точно така — одобри Брейлсфърд. — В армията човек трябва сам да си пази кожата. Повярвай ми, тук никой не се интересува какво ще се случи с тебе. — Той извади нова клечка и зачопи зъбите си. После разсеяно плю и добави: — Помни, че нищо не съм ти казал.

Майкъл кимна глава и проследи с очи Брейлсфърд, който тръгна лениво покрай плаца към ротната канцелария, където за него нямаше живот.

Някъде отдалече, от хиляди мили, Майкъл чу слабия металически глас на Кахун, който долиташе по трептящата жица.

— Да, говори Томъс Кахун. Да, съгласен съм да заплатя телефонната поръчка на редника Уитикър...

Майкъл затвори вратата на телефонната будка в хотел „Ролингс“. Беше дошъл чак в града, защото не искаше да говори от лагера, където някой можеше да го подслуша.

— Моля, говорете само пет минути — чу се гласът на телефонистката. — Имаме и други поръчки.

— Здравей, Том — рече Майкъл. — Не мисли, че съм обеднял. Просто нямах необходимите монети.

— Здравей, Майкъл — отвърна любезно Кахун. — Не се тревожи. Ще приспадна сумата от данъка върху общия ти доход.

— Том, изслушай ме внимателно. Познаваш ли някого от Управлението за културно обслужване във войската в Ню Йорк — някого от тия, които поставят ревюта и уреждат развлечения във военните лагери и прочие?

— Да, мнозина — отговори Кахун. — Нали постоянно работя с тях.

— Да ти кажа право, омръзна ми вече тая пехота — продължи Майкъл. — Ще се опиташ ли да уредиш да ме преместят? Искam да се махна от Щатите. Групи от това управление всеки ден заминават за чужбина. Би ли могъл да ме настаниш в една от тях?

На другия край на жицата настъпи кратко мълчание.

— О! — продума най-после Кахун и в гласа му прозвуча известно разочарование и укор. — Разбира се. Щом желаеш.

— Тая вечер ще ти пратя бързо писмо — каза Майкъл. — С личния си номер, военния чин и наименованието на войсковата част. Сигурно ще ти потriebват.

— Добре — съгласи се Кахун. — Веднага ще се занимая с въпроса. — Гласът му обаче все още звучеше малко студено.

— Прощавай, Том — рече Майкъл, — но не мога да ти съобща по телефона защо постъпвам така. Ще ти обясня всичко, когато се видим.

— Ти знаеш, че не е нужно да ми обясняваш каквото и да било — увери го Кахун. — Сигурно си имаш основания.

— Да — потвърди Майкъл. — Имам основания. Благодаря ти още веднъж. А сега трябва да прекратя разговора. Тук чака един сержант, който иска да се обади на родилното отделение в болницата в Далас Сити.

— Желая ти успех, Майкъл — каза Кахун и Майкъл схвана, че приятелят му полага искрени усилия да вложи топлота в думите си.

— Довиждане. Надявам се, че скоро ще се видим.

— Разбира се — увери го Кахун. — Разбира се, че ще се видим.

Майкъл окачи слушалката, отвори вратата и излезе. В будката веднага се вмъкна един едър сержант от техническите части с угрижено лице, стиснал шепа монети по двадесет и пет цента, и се отпусна тежко на скамейката под телефона.

Майкъл излезе на улицата и тръгна към края на квартала, където се намираше помещението за развлечение и отдиx на армията;

тротоарът и паважът бяха осветени от неоновите лампи на баровете, край които минаваше. Той влезе в залата и седна до една от дългите маси, повечето от които бяха заети вече от войници; някои от тях спяха в неудобни положения върху разнебитените столове, други пишеха с напрегнато старание писма.

„Ето че правя това — помисли си Майкъл, като придърпа лист хартия и извади автоматичната си писалка, — което бях решил никога да не правя; нещо, което не би извършил никой от тия уморени простодушни младежи! Използвам приятелите си, техните връзки и предишното си обществено положение. Може би Кахун с право е разочарован.“ За Майкъл не беше трудно да си представи какво си мислеше в тоя миг Кахун, седнал в квартирата си до телефона, по който току-що бе говорил него. „Всички интелектуалци са еднакви — навярно си казваше той, — каквото и да ти говорят. Когато работата стане сериозна, бързат да се измъкнат. Чуват ли по-отблизо грохота на оръдията, изведнъж откриват, че ги чакат по-важни задачи на други места...“

Да, да, ще трябва да разпрати на Кахун за Коукли, за чиновника от ФБР, който навярно ръкопляска на Франко, но не и на Рузвелт; който е в състояние с едно драсване на перото да реши съдбата ти и срещу когото не можеш нито да протестираш, нито да се оплачеш. Ще трябва да му разпрати за Акерман и за десетте кървави битки пред безжалостните очи на ротата. Ще трябва да му обясни какво значи да си подчинен на човек, който желае смъртта ти. Хората в цивилно облекло трудно биха разбрали всичко това, но той ще се постарее да им обясни. Колко голяма е наистина разликата между живота в армията и навън от нея! Американският гражданин знае, че може винаги да представи своя случай пред определени власти, които са поели задължение да защитават правата на човека. Но войникът... Обуеш ли първия си чифт войнишки обуца, мигновено губиш всякаква надежда, че някой ще обърне внимание на оплакването ти. „Оплачи се на дядо си, приятелю, никой не се интересува от твоите жалби!“

Да, ще се помъчи да обясни всичко на Кахун и той сигурно ще се опита да го разбере. Но дори и тогава в гласа му ще остане лека нотка на разочарование. Обаче Майкъл знаеше, че ако иска да бъде честен пред себе си, не ще може да обвини Кахун, защото и самият той не ще

бъде в състояние да се избави напълно от това чувство на разочарование.

Започна писмото си до Кахун, като написа внимателно с печатни букви личния си номер и номера на военното поделение. И изведнъж — докато нанасяше на хартията тия тъй познати цифри, които щяха да се сторят съвсем непонятни на Кахун — той изпита чувството, че пише на непознат човек.

[31] Контрабандист на спиртни напитки през „сухия“ режим в Щатите. ↑

[32] Видове бира. ↑

[33] Съкращение на „доктор“. ↑

[34] Началната буква на prisoner (затворник). ↑

ГЛАВА ДЕВЕТНАДЕСЕТА

„Боя се, че всичко това може да звучи като брътвежи на умопобъркан — четеше капитан Луис, — но аз не съм побъркан и не искам да ме смятат за луд. Тия редове пиша в главната читалня на Нюйоркската обществена библиотека на ъгъла на Пето авеню и 42-ра улица в пет часа следобед. Пред мен на масата лежи екземпляр от военния кодекс и «Биографията на херцог Марлборо» от Уинстън Чърчил, а човекът до мен вади бележки от «Етиката» на Спиноза. Споменавам тия неща, за да докажа, че зная какво върша, че моят разсъдък и наблюдателни способности не са никак засегнати...“

— За първи път през цялата си служба в армията чета подобно нещо — обърна се капитан Луис към секретарката на Женската войскава помощна организация, която седеше на съседното бюро. — Откъде се получи това писмо?

— Изпратиха го от канцеларията на началника на военната полиция — отговори секретарката. — Искат да прегледате арестанта и да им кажете дали не симулира невменяемост.

„Щом свърша писмото — продължи да чете капитан Луис, — ще отида с метрото до Батери и оттам с ферибота ще се прехвърля на Губернаторския остров, за да се предам на властите.“

Капитан Луис въздъхна и за миг изпита съжаление, че е психиатър. Струваше му се, че почти всяка друга работа в армията би била по-проста и по-благодарна.

„Преди всичко — продължаваше това писмо, написано с нервен и неравен почерк на тънка хартия — искам да заявя, че никой не ми е помогнал да избягам от лагера и никой не е знаел за моите намерения. Жена ми също не бива да се безпокои, защото, откакто пристигнах в Ню Йорк, ни веднъж не съм я виждал, нито съм търсил начини да вляза във връзка с нея. Аз трябваше сам да взема решение по този въпрос и не исках да се влияя от каквито и да било задължения и чувства. Намирам се тук, в Ню Йорк, от две седмици вече, но никой не ме е укривал, с никого не съм говорил и не съм срещал никакви познати. По-голямата част от деня прекарвах из улиците, а нощем в хотели. В момента разполагам със седем долара, с които бих могъл да преживея още три-четири дена, но аз вече стигнах до единственото правилно решение, което съм длъжен да изпълня незабавно.“

Капитан Луис погледна часовника си. Имаше среща за обед в града и не искаше да закъснява. Стана, облече шинела си и тикна писмото в джоба си, за да го дочете на ферибота.

— Ако питат за мене — рече той на секретарката, — кажете, че ще бъда в болницата.

— Добре, сър — отговори учтиво момичето.

Капитан Луис сложи фуражката си и излезе. Беше слънчев, ветровит ден и отвъд пристанището, пуснал корени в зеленикавите води, се издигаше Ню Йорк, защитен от всички морски бури. Всеки път, когато виждаше пред себе си тоя град — спокоен, извисен в небесата и блестящ, — капитанът изпитваше леко угризение на съвестта, защото чувстваше, че не подобава на един войник да прекара войната в такова място. Въпреки това той отговаряше сега отсечено и енергично на поздравите на войниците, които срещаше на път към пристанището, и когато се намери в отделението за офицери и семействата им на горната палуба на ферибота, се почувства като истински военен. Капитан Луис не беше лош човек и често страдеше от угризения на съвестта и чувство за вина, които не се стараеше да крие от самия себе си. Ако го бяха пратили на някой опасен и

отговорен боен участък, сигурно щеше да се прояви като храбър и полезен войник. Впрочем тук, в Ню Йорк, той прекарваше доста добре. Живееше в хубав хотел при специални условия, установени за военнослужещи. Съпругата му беше останала с децата в Канзас Сити и той поддържаше връзки с две момичета манекенки; те работеха доброволно в Червения кръст и бяха по-хубави и по-опитни от всички други жени, които бе познавал. Понякога, когато се събуждаше сутрин в лошо настроение, решаваше, че трябва да сложи край на това губене на време и да поиска да го изпратят на фронта или поне да вземе някакви мерки да съживи и разнообрази своята работа на Губернаторския остров. Но след като недоволстваше така в продължение на ден-два и поставяше в ред бюрото си или изливаше душата си пред полковник Брус, той отново тръгваше по руслото на досегашния си лек и приятен живот.

„Анализирах причините на постъпката си — продължи да чете капитан Луис в отделението за офицери на ферибота, който се полюшваше леко на котвата си — и мисля, че бих могъл да ги изложа убедително и честно. Главната причина за моето деяние е фактът, че съм евреин. Повечето войници от моята рота са южняци и мнозинството почти без образование. Тяхното недружелюбно отношение към мен беше вече започнало, струва ми се, да изчезва, когато неочаквано беше раздухано от новия сержант, назначен за командир на нашия взвод. Навярно обаче аз щях да постъпя по същия начин дори ако не бях евреин, макар че последното обстоятелство ускори кризата и направи съвсем невъзможен по-нататъшния ми живот сред тия хора.“

Капитан Луис въздъхна и вдигна очи. Параходчето приближаваше към долния край на Манхатън. Градът имаше чист, делничен и солиден вид и за Луис беше трудно да повярва, че един млад човек може да броди из неговите улици, изпълнен със страдание и решен да влезе в читалнята на градската библиотека, за да излее

мъката си в писмо до началника на военната полиция. Бог само знае какво беше разбрала военната полиция от това положение!...

„Аз съм убеден — продължаваше писмото, — че съм длъжен да се сражавам за родината си. Когато избягах от лагера, не мислех така, но сега съзнавам, че не съм виждал ясно нещата, защото бях изцяло погълнат от личните си неприятности, защото бях обхванат от огорчение, което стана непоносимо силно след една случка през последната ми нощ в лагера. Враждебността на ротата се изрази в редица юмручни боеве с мене. Аз бях принуден да се бия с десетте най-здрави мъже от нашата рота, които просто ме предизвикаха да се реша на това.

Претърпях девет поражения, обаче се бих честно и не помолих никого за милост. В последната среща успях да сразя противника си. Той ме свали на няколко пъти, но накрая аз го повалих с нокаут и това беше върховната развръзка на многочислените боеве. Войниците — които наблюдаваха всички двубои — ме оставяха винаги проснат на земята и обсипваха победителя с поздравления. Този път обаче, когато застанах пред тях с наивната надежда, че ще видя в очите им поне искрица възхищение или уважение след онова, което бях направил, те се обърнаха — всички до един — и се разотидоха. Когато останах сам, стори ми се просто непоносимо, че всичко, което бях постигнал, всичко, което бях изстрадал, за да си извоювам място в ротата, е било съвсем напразно.

И тогава, гледайки гърбовете на хората, с които ми предстоеше да се сражавам рамо до рамо и може би дори да умра, аз реших да дезертирам.

Сега съзнавам, че не съм бил прав. Аз обичам тая страна, одобрявам тая война и смятам, че подобни индивидуални действия са недопустими. Аз съм длъжен да се сражавам на фронта, но мисля, че имам право да моля да ме преведат в друга дивизия, дето ще се намирам сред

хора, за които ще бъде по-важно да убиват враговете,
отколкото да убият мене.

С уважение,
редник от американската армия
Ноа Акерман“

Фериботът хвърли котва в пристанището и капитан Луис се изправи бавно. Сгъна замислено писмото, мушна го в джоба си и слезе по мостчето на сушата. „Горкият! — помисли си той и изпита неочаквано желание да се откаже от обема, за да се върне на острова и да поговори с Ноа. Но после реши друго: — Щом съм вече тука, по-добре да обядвам и после да го видя. Ще свърша набързо и ще се върна.“

Обаче жената, с която имаше среща, тоя следобед не беше на работа. Докато чакаха да се освободи маса, Луис изпи три коктейла, а после тя пожела да отидат в квартирата му. През последните им три срещи тя се бе държала малко студено с него и сега Луис не искаше да я обиди, като ѝ откаже. При това главата му беше малко замаяна, а той трябваше да бъде съвсем трезвен, когато говори с Ноа — това беше най-малкото, което дължеше на момчето. И така, Луис отиде с младата жена у дома си, откъдето се обади в службата и нареди на лейтенант Клаузер да се разпише вместо него след края на работния ден.

Той прекара чудесно с приятелката си и в пет часа следобед беше вече напълно убеден, че е бил глупав да се съмнява в нейните чувства, да, съвсем глупав.

Посетителката беше много хубавичка, но в сериозните ѝ черти се долавяше дълбоко стаена тревога. Луис забеляза също, че е бременна, а от състоянието на дрехите ѝ разбра, че не е добре материално. Капитанът въздъхна. Положението се оказваше по-трудно, отколкото бе предполагал.

— Много е любезно от ваша страна — започна Хоуп, — че ме потърсихте. Властите ми отказват среща с Ноа, а на него не му

разрешават да ми пише и не му предават моите писма. — Гласът ѝ беше спокоен и твърд, без следа от оплакване.

— Армията — отвърна Луис, обхванат от срам, че трябваше да защитава похватите на американската военщина — има свои особени методи на действие, мисис Акерман. Разбирате ли какво искам да кажа?

— Струва ми се, че разбирам — отговори Хоуп. — Здрав ли е Ноа?

— Да, не е зле — рече дипломатично Луис.

— Ще ми позволят ли да го видя?

— Така предполагам — каза Луис. — И тъкмо затова исках да поговоря с вас. — Той погледна намръщено към секретарката, която ги наблюдаваше с нескрито любопитство от бюрото си, и рече: — Бъдете добра да излезете, капрал.

— Слушам, сър. — Девойката стана неохотно и излезе бавно от стаята. Тя имаше дебели крака, а ръбовете на чорапите ѝ, както винаги, бяха изкривени. „Защо — неволно си помисли Луис, — защо именно такива постъпват на военна служба?“ В следващия миг обаче той осъзна неуместността на това, което бе помислил, и се намръщи смутено, сякаш тая сериозна жена, която седеше така спокойно пред него на коравия стол до бюрото му, можеше да прочете онова, което му беше минало през ума и което сега — при нейното мъчително душевно състояние — щеше да ѝ се стори възмутително и непростимо.

— Предполагам — започна Луис, — че вие отчасти сте в течение на онова, което се е случило, макар че не сте виждали съпруга си и не сте получавали никакви вести от него.

— Да — отвърна Хоуп. — Един негов приятел, редникът Уитикър, с когото са служили заедно във Флорида, мина през Ню Йорк и се отби да ме види.

— Неприятна история, много неприятна — рече Луис и се изчерви цял, като забеляза леката иронична усмивка в ъглите на устата ѝ, с която младата жена посрещна неговото съчувствие. — И така — бързо заговори той, — положението е следното: съпругът ви моли да бъде преместен в друга войска част... Формално погледнато, той може да бъде предаден на военен съд за дезертьорство.

— Но мъжът ми не е дезертирал — възрази Хоуп. — Той се е предал доброволно.

— Формално Акерман е дезертирал — настоя Луис, — защото по времето, когато е напуснал своя пост, не е възнамерявал да се върне.

— О — възкликна Хоуп, — изглежда, че законът има отговор за всички възможни случаи.

— Боя се, че е така — отговори Луис, смутен от втренчения поглед на младата жена. Той щеше да се чувства по-удобно, ако посетителката беше заплакала. — Обаче — продължи Луис с официален тон — армията счита, че в случая има смекчаващи вината обстоятелства...

— О, боже мой — възкликна Хоуп и се засмя сухо. — Смекчаващи вината обстоятелства...

— Като взема в съображение това — добави Луис — армията е склонна да не предава мъжа ви на военен съд и да го върне в строя.

По лицето на Хоуп се появи печална и мила усмивка. „Каква хубавичка жена! — помисли си Луис. — Много по-хубава от моите две манекенки.“

— В такъв случай — каза Хоуп — всичко е наред, нали? Ноа иска да се върне в строя, и армията е готова...

— За съжаление въпросът не е толкова прост. Генералът, който командва базата, от която е дезертирал вашият съпруг, настоява да го върнат в старата му рота и тукашните военни власти смятат, че нямат право да възразяват — продума унило Хоуп.

— А съпругът ви отказва да се подчини. Готов е дори да се изправи пред съд, но не и да се върне.

— Ако се върне в ротата си — глухо рече Хоуп, — сигурно ще го убият. Нима това искат?

— Хайде, хайде — каза Луис. Той чувстваше, че капитанската униформа и двете лъскави нашивки го задължават до известна степен да защити армията. — Случаят не е толкова трагичен.

— Така ли? — подхвърли Хоуп горчиво. — А колко е трагичен тогава според вас, капитане?

— Прощавайте, мисис Акерман — рече меко Луис. — Аз разбирам чувствата ви и се старая да помогна...

— Да, да — прекъсна го Хоуп, като го докосна импулсивно по ръката. — Моля да ме извините.

— Ако съпругът ви се яви пред съд, сигурно ще го пратят в затвора. — Луис помълча малко и добави: — За дълго. За много дълго

време. — Той не ѝ каза нищо за острото писмо, което бе написал по този въпрос до канцеларията на генералния инспектор и което беше оставил в бюрото си, за да го преработи; на следващата сутрин обаче, когато го препрочете, той разбра, че се излага на голяма опасност, защото армията умееше да се справя безшумно с вироглави офицери, които имаха нахалството да се оплакват от своите началници, като ги пращаше в Асам, Исландия, Нова Гвинея и други подобни неприятни места. Не ѝ каза и това, че по-късно бе мушнал писмото в джоба си и след като го беше препрочел още четири пъти, в пет часа следобед го бе скъсал, а вечерта беше отишъл да се напие. — Двадесет години, мисис Акерман — добави Луис, като се стараяше да говори колкото може по-меко. — Двадесет и пет години. Военните съдилища обичат да издават тежки присъди.

— Сега разбирам защо сте ме повикали — рече Хоуп с безжизнен глас. — Искате да убедя Ноа да се върне в ротата си.

Луис преглътна с усилие.

— Да, приблизително така е, мисис Акерман.

Хоуп погледна втренчено през прозореца. Трима затворници в сини работни дрехи товареха смет в камион, а зад тях стояха двама пазачи с карабини под ръка.

— Преди да влезете във войската, пак ли бяхте психиатър, капитане? — внезапно попита Хоуп.

— Всъщност... хм... да — отвърна Луис, смутен от неочаквания въпрос.

Хоуп се засмя рязко.

— Не се ли срамувате от себе си сега? — рече тя.

— Моля ви се — сухо каза Луис, — аз имам определена служба и я изпълнявам, както смятам, че е необходимо.

Хоуп стана с усилие, затруднена малко от детето, което носеше в утробата си. Роклята ѝ беше вече тясна и висеше грозно отпред. Луис внезапно си представи как младата жена се мъчи да преработва дрехите си, защото очевидно нямаше възможност да купува нови, подходящи за бременността ѝ.

— Добре — реши тя, — ще изпълня желанието ви.

— Браво — усмихна ѝ се зарадван Луис. „Всъщност — помисли си той — това е най-добрият изход за всички и момчето няма да пострада много.“ И почти убеден в това, Луис вдигна телефонната

слушалка, за да се обади на капитан Мейсън в канцеларията на началника на военната полиция и да нареди да подготвят Акерман за свиждане.

Поиска номера на Мейсън и се заслуша в телефонния сигнал.

— Впрочем — обърна се той към Хоуп, като от деликатност избягваше да я погледне в очите — вашият съпруг знае ли за... детето?

— Не, нищо не знае.

— Тогава вие бихте могли... хм... да използвате това като довод — добави Луис със слушалката в ръка. — В случай че не иска да промени решението си. Заради детето... баща затворник... опозорен...

— Сигурно е чудесно нещо да си психиатър — продума Хоуп. — Човек става такъв реалист...

Луис почувства, че челюстите му се сковават от притеснение.

— Аз нямах пред вид нищо, което... — започна той.

— Моля ви се, капитане — прекъсна го Хоуп, — не говорете смешни работи.

„О, боже мой — помисли си съкрушено Луис — армията наистина превръща човека в идиот. Ако бях в цивилно облекло, никога не бих се държал така отвратително.“

— Капитан Мейсън — разнесе се глас в слушалката.

— Здравейте, Мейсън — рече облекчено Луис. — При мен е мисис Акерман. Бихте ли наредили да отведат веднага редника Акерман в стаята за посетители?

— Разполагате с пет минути — предупреди ги военният полицай, който бе застанал до вратата на голата стая с решетки на прозорците и два малки дървени стола в центъра.

Най-важното беше да не заплаче. Ноа изглеждаше толкова дребничък! Всичко друго — обезформеният нос, обезобразеното разкъсано ухо, разсечената вежда — беше действително лошо, но най-трудното за нея беше да се примири с това, че изглеждаше толкова дребничък. Грубите сини работни дрехи бяха толкова големи за него, че го правеха да изглежда съвсем загубен и мъничък и му придаваха покъртително унижен вид. Всичко в него изразяваше покорност — всичко освен очите му и колебливата походка, с която бе влязъл в стаята, и меката неуверена усмивка, с която я беше посрещнал, и

смутената бърза целувка под погледа на пазача, и тоя мек глас, с който я бе поздравил. Беше ѝ просто страшно да си помисли за дългото и жестоко изпитание, което той бе преминал, преди да придобие такъв покорен вид. Само очите му горяха с див и неукротим пламък.

Седнаха на твърдите столове, коляно до коляно, като възрастни дами на следобеден чай.

— Хайде, недей — продума Ноа меко и повтори с нежна усмивка: — Хайде, недей, недей. — В защитите му венци зееха тъмни дупки на мястото на избитите зъби и това придаваше на обезформеното му лице ужасно изражение на глуповатост и същевременно някаква първобитна лукавост. Уитикър ѝ беше разправил за зъбите и сега лицето ѝ не трепна. — Знаеш ли за какво си мисля през цялото време тука?

— За какво? — попита Хоуп. — За какво си мислиш?

— За нещо, което ти веднъж каза.

— И какво е то?

— „Виждаш ли, не беше толкова страшно, никак даже не беше страшно!“ — Той ѝ се усмихна и тя трябваше отново да положи големи усилия да не се разплаче. — Спомням си точно как го каза.

— Виж ти — продума Хоуп и на свой ред се опита да се усмихне. — Виж ти какво си запомнил!

Загледаха се мълчаливо, сякаш не знаеха какво друго да си кажат.

— Леля ти и свако ти — наруши мълчанието Ноа — все още ли са в Бруклин? Градината все същата ли е?...

— Да — отвърна Хоуп. Надзирателят при вратата се размърда и отърка гръб в дървената рамка; грубият плат на униформата му изшумоля тихо.

— Слушай — каза тя, — говорих с капитан Луис. Нали знаеш какво иска от мене?

— Да — продума Ноа. — Зная.

— Аз не искам да те увещавам. Постъпи така, както намериш, че ти се налага. — В този миг Хоуп забеляза, че той я оглежда внимателно, навеждайки очи към корема ѝ, пристегнат в старата ѝ рокля. — Не му обещах нищо — добави тя, — нищо...

— Хоуп — рече Ноа, без да сваля поглед от наедрелия ѝ корем, — кажи ми истината.

Хоуп въздъхна.

— Добре — рече тя. — След пет месеца. Не знам защо не ти писах, когато можех. Почти цялото време трябваше да прекарам на легло. Наложих се да напусна службата. Лекарят ми заяви, че ако продължа да работя, имало опасност да пометна. Може би тъкмо затова не ти съобщих. Искях най-напред да се уверя, че всичко ще бъде наред.

Ноа я погледна изпитателно.

— Ти радваш ли се? — попита той.

— Не знам — отвърна Хоуп, мислено проклинайки надзирателя. — Не знам вече нищо. Но това не бива да окаже влияние на решението ти.

Ноа въздъхна отново. После се наведе и я целуна по челото.

— Това е чудесно — рече той, — просто чудесно.

Хоуп огледа ядосано надзирателя, голата стая и обкования с решетка прозорец.

— Какво място — продума тя, — какво ужасно място за такава новина!

Надзирателят флегматично отърка гърба си в рамката на вратата.

— Още една минута — предупреди ги той.

— Не се тревожи за мен — отговори Хоуп с такава бързина, че думите ѝ почти се сливаха. — Аз ще успея да се оправя. Ще отида при родителите си. Те ще се погрижат за мен. Моля ти се, не се тревожи.

Ноа стана.

— Не се тревожа. Детето... — Той махна неопределено и несръчно с ръка, по момчешки, въпреки мрачната обстановка Хоуп неволно се усмихна при тоя мил и познат жест. — И така... Знае ли човек... — Ноа отиде до прозореца и погледна през решетките към заграждения с дървена ограда двор. Когато се обърна, очите му бяха безизразни и потъмнели. — Моля ти се — продума той, — върни се при капитан Луис и му кажи, че съм готов да отида там, където ме изпратят.

— Ноа... — Хоуп стана, готова да протестира и същевременно обхваната от облекчение.

— Хайде — рече надзирателят, — времето изтече. — И отвори вратата.

Ноа се приближи до Хоуп и двамата се целунаха. Тя хвана ръката му и за миг я притисна до лицето си. Надзирателят обаче отново се

обади: „Хайде, мадам“ и Хоуп излезе. Преди да затворят вратата, тя се обърна и видя, че Ноа гледа замислено след нея. Той се опита да се усмихне, но не успя. В този момент надзирателят затвори вратата и Хоуп повече не го видя.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТА

— Да ви кажа откровенно — рече Коукли, — аз наистина съжалявам, че се връщате. Вие сте позор за ротата и, според мене, от вас няма да стане войник дори след сто години. Кълна се обаче, че ще се опитам да направя нещо от вас, дори ако трябва да ви пречупя на две.

Ноа наблюдаваше белезникавото петно върху трепкащия край на капитанския нос. Тук нищо не се бе променило, същата ярка светлина в ротната канцелария, същата изтъркана шега върху лист хартия на стената точно над бюрото на старшия сержант. „Телефонният номер на свещеника е 145. Който има оплаквания, може да му се обади.“ Същият беше и гласът на Коукли, самият той говореше сякаш все едни и същи неща, а в канцеларията се усещаше същият мирис на сурово дърво, прашни книжа, потни униформи, смазочно масло и бира. На Ноа му се струваше, че никога не е отсъствал оттука, че нищо особено не се бе случило, нито пък променило.

— Естествено вие нямате вече никакви привилегии — бавно и важно продължи Коукли, заслушан с наслада в думите си. — Няма да получавате нито седмични, нито домашни отпуски. През следващите две седмици ще бъдете на ежедневен наряд в кухнята, а след това — всяка събота и неделя. Разбрано ли е?

— Да, сър — отговори Ноа.

— Ще вземете предишното си легло. Предупреждавам ви, Акерман, че трябва да бъдете поне пет пъти по-добър войник от другите в поделението, ако искате изобщо да останете жив. Разбрано ли е?

— Да, сър.

— А сега — махайте се оттука. Не желая да ви виждам повече в ротната канцелария. Това е всичко.

— Разбирам, сър. Благодаря, сър. — Ноа отдаде чест и излезе.

Той тръгна бавно по уличката към старото си помещение, но на петдесет ярда от него се спря и почувства, че невидима ръка стиска

гърлото му: зад осветените прозорци се бяха мярнали няколко познати фигури.

Дочул някакъв шум, той се обърна рязко. Тримата, които вървяха зад него, се спряха. Ноа ги позна веднага: Донъли, Райт и Хенкел. Видя дори, че се усмихват. После и тримата запристъпяха към него с безшумна, заплашителна походка, като вървяха на известно разстояние един от друг.

— Ние сме комитет по посрещането — обади се Донъли. — Ротата реши, че според обичая се налага да ти устроим радушен прием и ето, идем да те приветстваме.

Ноа бръкна в джоба си и измъкна пружинения нож, който бе купил в града на път към лагера. Натисна копчето и шестинчовото острие блесна зловещо в ръката му. Тримата се спряха, забелязали ножа.

— Първият, който ме пипне — тихо рече Ноа, — ще получи подарък това нещо. Ако някой от ротата ме докосне отново, ще бъде убит. Съобщете думите ми на останалите.

Той стоеше изправен, насочил ножа напред, на височина на хълбока си.

Донъли погледна ножа, после се обърна към другите.

— Хайде — рече той, — да го оставим на мира. Засега. Виждам, че не е с всичкия си. — Тримата се отдалечиха бавно. Ноа остана неподвижен, с ножа в ръка.

— Засега! — високо извика Донъли. — Не забравяй какво казах — засега!

Ноа се усмихна и ги проследи с очи, докато се скриха зад ъгъла. После погледна дългото зловещо острие, затвори ножа и го мушна в джоба си. Докато вървеше към казарменото помещение, той изведнъж разбра, че най-после е открил начин да запази живота си.

И все пак се колеба дълго пред вратата, преди да прекрачи прага. Вътре някой пееше: „Тогава ще те уловя за ръката и ти ще разбереш...“

После той отвори решително вратата и влезе. Райкър, който беше най-близо, го забеляза пръв.

— Боже мой! — възкликна той. — Вижте кой иде!

Ноа мушна ръка в джоба си и усети хладната костена дръжка на ножа.

— Ха, та това е Акерман! — извика Колинс от другия край на помещението. — Как ви се струва това?

В следващия миг всички се струпаха около него. Ноа отстъпи към стената, за да не може никой да застане зад гърба му, опипвайки малкото копче, което освобождаваше острието на ножа.

— Как беше там, Акерман? — попита Мейнард. — Добре ли прекара? Обиколи ли всички нощни барове?

Останалите се разсмяха и Ноа почервения от гняв, но като се заслуша внимателно в смеха им, постепенно откри, че в него няма нищо заплашително.

— Боже мой, Акерман — обади се Колинс, — да беше видял лицето на Коукли в деня, когато ти офейка! Само за това си заслужаваше да бъде човек в армията. И как направи Рикит на бъзе и коприва! — Всички се разсмяха гръмогласно, спомняйки си с удоволствие тоя славен ден.

— Колко време отсъства, Акерман? — попита Мейнард. — Два месеца?

— Четири седмици — отвърна Ноа.

— Четири седмици! — удиви се Колинс. — Четири седмици отпуска! Ей богу, бих искал да имам твоята дързост да постъпя така.

— Та ти изглеждаш чудесно, момченце — тупна го по рамото Райкър — Отпуската ти е била от полза.

Ноа впи очи недоверчиво в него. Очевидно това беше някаква нова шега и той неволно стисна ножа.

— След като ти офейка — рече Мейнард, — трима други те последваха и се изпариха. Ти даде пример на всички, знаменит пример. Дойде полковникът и направи Коукли на нищо пред всички. Искаше капитанът да му обясни каква била тая негова рота, в която хората се надпреварвали да прескачат оградата, заяви, че ротата била най-лошата в целия лагер, и какво ли не още. Мислех, че Коукли ще си пререже гърлото.

— Вземи — рече Бърнекер, — намерихме това под казарменото помещение и аз го запазих. — И той му подаде едно малко, завито в грубо платно пакетче.

Ноа го отвори и с недоумение погледна широко ухиленото бебешко, лице на Бърнекер. Вътре лежаха трите книги, малко плесенявали, но все още годни за четене.

Ноа поклати бавно глава.

— Благодаря — рече той, — благодаря ви, момчета. — После се обърна, да прибере книгите и остана известно време така, защото се боеше, че хората може да забележат разстроеното му лице. Той съзнаваше смътно, че помирението с армията е постигнато. Това примирие беше изградено върху безумни условия, дължеше се на заплахата на ножа и на неговия смешен престиж на човек, който се е опълчил срещу официалните власти, но все пак беше реално. Стоеше така, загледан с премрежени очи в измачканите книги върху леглото и заслушан във високата глъч на гласовете зад гърба му, разбирайки постепенно, че това примирие навярно ще бъде трайно, че дори би могло да се превърне в боен съюз.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА

Лейтенантът, който командваше взвода, беше убит още сутринта и заповедта за отстъпление трябваше да се изпълни от Християн. Американците не бяха атакували упорито и дружината разполагаше с отлични позиции на височината, откъдето се виждаше едно разрушено село от двадесетина къщи, в което все още упорстваха да живеят три италиански семейства.

— Започвам да разбирам как се уреждат работите в армията — чу Християн някой да се оплаква в тъмнината, докато взводът, подрънквайки оръжие, влачеше крака по прашния път. — Иде полковникът и прави съответната инспекция. После се връща в щаба и докладва: „Господин генерал, позволявам си да доложя, че хората живеят в сухи удобни земянки и заемат позиции, които могат да бъдат засегнати само от преки попадения. Войниците получават вече храна редовно и пощата им се раздава три пъти на седмицата. Американците разбират, че нашите позиции са непревземаеми и не проявяват никаква дейност“. „Много добре — отговаря генералът, — тогава ще... отстъпим!“

Християн позна по гласа редника Ден и си взе мислено бележка да се позанимае с него, когато намери подходящо време.

Той вървеше унило и му се струваше, че провисналият на рамото му шмайзер започва да става особено тежък. Тия дни беше много отпаднал и маларията постоянно се обаждаше: болеше го глава и го тресеше — не толкова силно, че да му предпишат болничен режим, но достатъчно, за да се чувства изтощен и разнебитен. „Отстъпваме — сякаш повтаряха обущата му, докато крачеше, накуцвайки, в праха, — отстъпваме, отстъпваме...“

„В тъмнината поне няма защо да се плашим от самолетите — мислеше си унило Християн.“ Това удоволствие им беше запазено за по-късно, когато слънцето изгрее. Навярно там, около Фоджия, някой

млад американски лейтенант седеше вече в топла стая пред закуска от грейпфрутов сок, овесена каша, шунка с яйца и истинско кафе с каймак, готвейки се да се качи в самолета, за да полети ниско над хълмовете и да облее с картечен огън тъмните фигурки, притаили се в плитките окопчета тук-таме покрай шосето; и тия фигурки ще бъдат Християн и неговите хора!

Той продължаваше да се влачи напред, изпълнен с омраза към американците. Всъщност Християн ги мразеше повече заради шунката с яйца, хубавото кафе, отколкото за куршумите и самолетите им. Да, и за цигарите. Те имаха всичко и при това можеха да пушат до насита. Как да се победи противник, който разполага с толкова цигари?

Християн изпитваше просто физическа нужда да усети благотворния дим на една цигара. Но в пакетчето бяха останали само две, а той си бе наложил да пуши само по една на ден.

Християн си спомни физиономии на американските летци, които му се бе случвало да види — летци, свалени зад фронта, които пушеха нагло цигари с високомерна усмивка на невъзмутимите си лица, в очакване да ги отведат в някой лагер. „Следващия път — реши той, — когато видя американски летец, ще го убия, без да се съобразявам със заповедите!“

Неочаквано кракът му хлътна в някаква дупка и той извика от болката, която прониза коляното и бедрото му.

— Какво ви е, подофицер? — попита войникът зад него.

— Нищо особено — отвърна Християн. — Вървете по края на пътя. — И продължи да куцука напред, като съсредоточи цялото си внимание върху шосето.

Куриерът на дружината — както бяха предупредили Християн — трябваше да ги чака при моста. Взоводът вървеше вече от два часа и сега беше съвсем светло. Отвъд малката верига хълмове, в подножието на които се движеха, често долиташе бръмчене на самолети, но никой не ги беше атакувал.

От страх ефрейторът-куриер се беше притаил в канавката край пътя и сега изскочи пред тях целият изкалян и измокрен; в изкопа имаше петнадесетина сантиметра вода, но той беше пренебрегнал удобството заради безопасността. От другата страна на моста имаше

отделение пионери, които трябваше да го минират, след като мине взводът на Християн. Този мост не беше особено важен, защото оврагът, над който минаваше, беше сух и плитък. Хвърлянето му във въздуха нямаше да забави никого повече от няколко минути, но пионерите взривяваха всичко, което можеше да се унищожи, сякаш изпълняваха древен религиозен обред.

— Закъсняхте — каза нервно ефрейторът. — Страхувах се, че ви се е случило нещо.

— Нищо не ни се е случило — отвърна грубо Християн.

— Добре. Остават ви още само три километра. Капитанът ще ви посрещне и ще ви каже къде да се окопаете. — Ефрейторът се огледа неспокойно. Изобщо той се държеше така, сякаш очакваше, че ще го застреля някой снайперист, че ще попадне в открито поле под картечните на неприятелски самолет или ще бъде разкъсан по склона на хълма от артилерийски снаряд. Гледайки го, Християн реши, че този човек сигурно ще бъде много скоро убит.

Християн махна с ръка към взвода и войниците тръгнаха зад ефрейтора по моста. „Добре — помисли си той, — още три километра и капитанът ще поеме отговорност за всичко.“ Пионерите ги наблюдаваха от канавката спокойно и равнодушно.

Християн премина моста и се спря. Войниците зад него също спряха. Машинално, почти без да съзнава, той започна да определя разстояния, да преценява вероятни подстъпи и участъци на обстрел.

— Капитанът чака — припомни куриерът, като се взираше тревожно по пътя, откъдето след малко щяха да се появят американците. — Защо се спирате?

— Мълчете — рече Християн и се върна обратно по моста. Застана наред пътя и погледна назад. В продължение на стотина метра шосето вървеше направо, после изчезваше зад едно възвишение. Той се обърна отново и през леката утринна мъгла се взря в пътя и хълмовете. В тая посока шосето се издигаше постепенно нагоре и виеше сред каменисти, обрасли с редки храсталаци хълмове. В далечината, на около осемстотин-хиляда метра, на острия скален връх стърчаха група огромни камънаци. „Там, сред тия камъни — машинално си помисли той, могат да се поставят картечници, които ще държат под обстрел моста и достъпа до него.“

— Не искам да ви отегчавам, подофицер — обади се ефрейторът с колеблив глас, — но капитанът заяви ясно: „Не закъснявайте, няма да приема никакви извинения.“

— Мълчете — повтори Християн.

Ефрейторът поиска да добави нещо, но помисли и се въздържа. Преглътна с усилие и изтри устата си с ръка. После застана при началото на моста и впери отчаян поглед към юг.

Християн се спусна бавно по склона на оврага, към сухото леговище на потока. Както преди съзнанието му машинално отбелязваше околните детайли: на десетина метра от моста склонът не беше никак стръмен и по него нямаше нито дълбоки ями, нито големи скални отломъци. Под моста леглото на потока беше песъчливо и меко, покрито с разпръснати заоблени камъни и хилави храсталаци.

„Да, би могло да стане, и то съвсем просто“ — реши Християн, докато се изкачваше бавно към пътя. Междувременно войниците от взвода благоразумно бяха напуснали моста и стояха в края на шосето, готови при първия звук на самолети да скочат в канавката, където се намираха пионерите.

„Като зайци — помисли си възмутено Християн, — в нас няма вече нищо човешко!“

Ефрейторът крачеше възбудено нагоре-надолу край моста.

— Е, подофицер? — подхвърли той. — Можем ли да тръгваме вече?

Християн не му обърна внимание. Той отново разгледа внимателно стометровия участък от пътя до завоя. После полузатвори очи и си представи как първият американец, залегнал по корем, наднича иззад завоя, за да се увери, че не го очаква опасност. След това главата му ще изчезне и зад нея ще се появи друга — навярно главата на лейтенанта (изглежда, американската армия разполагаше с безброй лейтенанти, които можеше спокойно да жертва. Накрая бавно, придържайки се към подножието на хълма и вперили очи в краката си, за да не се натъкнат на мини, ще се появят и войниците — отделение, взвод или дори рота — и ще се отправят към моста.

Християн се обърна и отново огледа купчината камъни, горе към върха на скалистия склон, на около хиляда метра от моста. Беше почти уверен, че оттам ще може да наблюдава не само моста и подстъпа към него, но и оня участък на юг, където пътят се виеше сред по-ниските

хълмове и откъдето преди малко бяха дошли самите те. Ще може да види американците от значително разстояние, преди да се скрият зад тоя хълм и да се появят иззад завоя, за да се приближат до моста. Целият план беше вече напълно обмислен и узрял в съзнанието му и той кимна утвърдително глава, сякаш тоя план бе подготвен и представен на самия него от другото. Християн прекоси бързо моста и отиде при подофицера, който командваше пионерите.

Подофицерът го погледна въпросително:

— Нима смятате да прекарате зимата на това място? — подхвърли той.

— Минирахте ли вече моста? — попита вместо отговор Християн.

— Всичко е готово — отвърна пионерът. — Една минута след като минете, ще запалим фитила. Не зная какво сте си наумили, но трябва да ви кажа, че вашето разтакане нагоре-надолу ми действа на нервите. Американците могат да се появят вече всяка минута и тогава...

— Имате ли дълъг фитил? — запита Християн. Такъв, който ще гори, да кажем, петнадесет минути?

— Да — отвърна пионерът. — Но той не ни е нужен. Поставеният фитил гори само една минута — достатъчно, за да може този, който го запали, да избяга.

— Свалете го — рече Християн — и поставете дългия.

— Слушайте — каза пионерът, — вашата задача е да преведете ония плашила през моста, а моята е да го хвърля във въздуха. Аз не ви нареждам, как да се разправяте с взвода си и вие не ме учете какво да правя с моста си.

Християн гледаше мълчаливо подофицера. Той беше нисък човек, съумял по някакво чудо да запази пълнотата си. Приличаше на един от ония тлъсти хора, които постоянно страдат от лошо храносмилане, и се държеше раздразнително и високомерно.

— Ще ми трябват също десет от ония неща — рече Християн, като посочи безредно натрупаните покрай пътя мини.

— Тия мини ще се поставят по пътя отвъд моста — възрази пионерът.

— Американците ще ги оберат до една с детекторите си.

— Това не е моя работа. Заповядано ми е да ги поставя тук, и тук ще ги поставя.

— Аз оставам с взвода си — каза Християн — и няма да ви позволя да ги поставите на пътя.

— Слушайте, подофицер — заяви пионерът с треперещ от възбуда глас, — сега не е време да спорим. Американците...

— Вдигнете ония мини — обърна се Християн към пионерите — и вървете след мен.

— Чуйте — пискливо изстена подофицерът, тия хора командвам аз, а не вие...

— Тогава им наредете да вземат мините и да ме последват — рече студено Християн, като се мъчеше да подражава доколкото може на лейтенант Харденбург. — Хайде, чакам — добави той остро.

Пионерът се задъхваше вече от ярост и страх и както ефрейтора, хвърляше тревожни погледи към завоя, за да види дали американците не са се появили.

— Добре, добре — рече той. — В края на краищата за мен е все едно. Колко мини искате?

— Десет.

— Нещастieto на нашата армия — замърмори пионерът — е, че в нея има прекалено много хора, които се смятат способни да спечелят войната сами. — Въпреки това той заповяда троснато на хората си да вземат мините и след момент Християн ги поведе надолу в оврага, като им показва къде да ги поставят. После накара пионерите да замаскират внимателно дупките с трева и да съберат изринатия пясък в каските си, за да го отнесат настрани.

Докато наблюдаваше работещите на дъното пионери, той забеляза, че командирът им лично прикрепя дългия шнур към малките, невинни на вид заряди от динамит под моста, и се усмихна мрачно.

— Готово — намръщено каза пионерът, когато Християн се качи отново на пътя и мините бяха нагласени както беше наредил, — фитилът е прикрепен. Не зная какво смятате да правите, но аз го поставих, за да изпълня желанието ви. А сега, да го запаля ли?

— Не — отвърна Християн. — Ако обичате, махайте се оттука.

— Мой дълг е — надутото рече пионерът — да хвърля този мост във въздуха и трябва лично да се убедя, че задачата е изпълнена.

— Аз не искам да паля фитила — обясни Християн този път много по-любезно, — преди американците да дойдат съвсем близко. Ако желаете да останете дотогава под моста, мога само да ви поздравя.

— Моментът не е подходящ за шеги — рече с достойнство пионерът.

— Махайте се, махайте се! — заплашително и гневно закрещя Християн, спомняйки си колко успешно Харденбург прилагаше този трик. — След минута да ви няма тука. Вървете си, защото иначе може да пострадате. — Той се приближи към пионера и застана застрашително над него с конвулсивно потръпващи ръце, сякаш едва се сдържаше да не го повали в безсъзнание на земята.

Подофицерът отстъпи с пребледняло под шлема тлъсто лице.

— Преумора — дрезгаво избъбри той. — Ясно е, че сте се преуморили на бойните линии. Вие просто не сте на себе си.

— Хайде! — кресна Християн.

Пионерът се обърна бързо и тръгна към другия край на моста, където хората му вече го чакаха. Даде тихо някаква заповед и пионерите излязоха от канавките, като закрачиха нататък по пътя, без да поглеждат назад. Християн ги наблюдава известно време, като си наложи да не се усмихне, защото се боеше, че подобно нещо би развалило ефекта от случката в очите на собствените му войници.

— Подофицер — обади се дружинният куриер с още по-хрипкав и писклив глас, — капитанът чака...

Християн се обърна рязко към ефрейтора, сграбчи го за яката и го дръпна към себе си. Очите на човека се изцъклиха от страх.

— Още една дума — Християн го разтърси така грубо, че каската се смъкна от очите му и чукна болезнено носа му, — още една дума и ще ви застрелям! — После го тласна настрана.

— Ден! — извика той. От взвода при другия край на моста се отдели бавно един войник и се отправи към него. — Тръгвайте с мене — заповяда Християн, когато редникът се приближи. После, хлъзгайки се, започна да се спуска надолу по склона на оврага, като отбягваше внимателно малкия участък, който пионерите бяха минирали по негово указание. Посочи дългия фитил, който водеше от динамитния заряд към северната част на арката на моста и каза на мълчаливо застаналия до него Ден:

— Ще чакате тука и когато ви дам сигнал, ще запалите фитила.

Ден погледна фитила и въздъхна дълбоко.

— А къде ще бъдете вие, подофицер? — попита той.

Християн посочи нагоре към купчината камъни, на около осемстотин метра от тях.

— Ей там. При ония скали, над завоя на пътя. Виждате ли?

Последва дълго мълчание.

— Да, виждам — прошепна накрая Ден.

Скалите блестяха на фона на повехналата зеленина върху стръмнината, но разстоянието и яркото слънце не позволяваха да се различи добре цветът им.

— Ще ви дам сигнал, като махна с шинела си — обясни Християн. — Следете внимателно. Тогава ще запалите фитила и ще проверите дали гори добре. Ще имате достатъчно време. След това ще се качите на пътя и ще изтичате до следващия завой. Там ще почакате, докато чуете експлозията и ще тръгнете по шосето към нас.

Ден кимна унило.

— Сам ли ще бъда тука? — попита той.

— Не — отвърна Християн, — ще командиравам към вас две балерини и един киноартист.

Ден не се усмихна.

— Ясно ли е всичко? — запита Християн.

— Да, подофицер — отговори Ден.

— Добре — каза Християн. — Ако запалите фитила, преди да ви махна с шинела, по-добре не се връщайте.

Ден не отговори. Той беше едър, мудар млад човек, работил до войната като пристанищен хамалин и Християн подозираше, че преди е бил член на комунистическата партия.

Християн хвърли последен поглед към минното поле под моста и към Ден, който стоеше безучастно, опрян на влажната каменна арка. После се изкачи отново на пътя. „Надявам се, че следващия път този войник не ще има смелост да се държи така!“ — помисли си той.

Трябваше им петнадесет минути бърз ход, за да стигнат скалите, от които се виждаше пътят. Християн дишаше хрипкаво и тежко. Войниците зад него вървяха с унила упоритост, сякаш се бяха примирили с мисълта, че са обречени да маршируват до пълно

изтощение, прегърбени под тежестта на оръжията си. Никой не изоставаше, защото и най-глупавият схващаше, че ако американците стигнат до моста, преди взводът да се скрие зад скалите, той ще представлява чудесна мишена от такова разстояние.

Християн се спря, заслушан в хрипкавото си дишане, и погледна надолу към долината. В извилия се по пътя прах мостът изглеждаше малък и безобиден. Никъде не се забелязваше движение и просналата се на километри пресечена с хълмчета долина беше пуста, сякаш в нея не бе стъпвал човешки крак.

Християн се усмихна. Неговото предположение, че позицията при скалите ще се окаже много изгодна, се бе оправдало. През пролуката между два хълма се виждаше един участък от пътя на значително разстояние от моста. Американците трябваше да минат точно оттам, преди да се скрият за малко зад издатината на възвишението, което трябваше да заобиколят и да се появят по шосето към моста. Дори ако се движеха бавно и предпазливо, пак щяха да им трябват не повече от десетина-дванадесет минути, за да минат разстоянието от мястото, на което ще се появят, до самия мост.

— Хаймс, Рихтер — каза Християн, — вие ще останете с мене. Другите ще отидете с ефрейтора. — Той се обърна към дружинния куриер. Последният приличаше на обречен на смърт, който все пак чувства, че има малка вероятност изпълнението на присъдата да се отложи за следващия ден. — Предайте на капитана — каза му той, — че ще се върнем веднага щом можем.

— Слушам — зарадван и възбуден рече ефрейторът. После, почти тичайки, се отправи към спасителния завой на пътя. Християн гледаше как взводът се изнизва пред него, забързан зад куриера. Оттук пътят се издигаше нагоре по хълма и силуетите на войниците се открояваха величествени и печални на фона на разпокъсаните облаци и синьото зимно небе; след малко, когато започнаха да изчезват един по един зад завоя, Християн доби странното впечатление, че пропадат направо във ветровитата синкава бездна.

Хаймс и Рихтер бяха картечари. Двамата стояха опрени тежко на крайпътните камъни — Хаймс нарамил цевта и сандъче с лентите, а Рихтер, прегърбен под станоката и второто сандъче с муниции. Да, на тия хора можеше да се разчита; все пак, като ги гледаше как се потят дори в такова студено време, застанали така, с безстрастни лица, които

не издаваха нищо от мислите им, Християн неочаквано почувства, че би предпочел в тоя час да има до себе си войниците от своя някогашен взвод, които от много месеци вече лежаха мъртви в африканската пустиня. От дълго време не се беше сещал за стария си взвод, но сега, докато гледаше тия двама картечари, попаднали почти в същото положение, само че не в Африка, а в Европа, той си спомни оная нощ, когато тридесет и шестимата войници копаеха унило и покорно своите плитки окопи, които малко по-късно щяха да се превърнат в техни гробове.

Наблюдавайки сега Хаймс и Рихтер, Християн изпитваше чувството, че трудно може да очаква от тия хора да изпълнят както трябва възложената им задача. Те принадлежаха към друга армия, загубила по някакъв неуловим начин част от бойните си качества, армия, лишена вече от своята младост, армия, която въпреки богатия си опит, не проявяваше стария си войнствен дух и готовност да се жертва. „Ако се махна оттука, тия двама няма да останат дълго на поста си — каза си Християн, но след малко поклати глава. — Ето че започвам да оглупявам. Вероятно и двамата са чудесни войници. А и бог знае какво си мислят те за мене!“

Картечарите се облегнаха отново на камъните, за да си поемат дъх, като наблюдаваха внимателно Християн, сякаш се стараеха да прочетат мислите му и да разберат дали ще им заповяда да умрат през тая сутрин.

— Сложете картечницата тука — нареди Християн, като посочи равната площадка между две скали, съединени във формата на буквата V. Бавно, но сръчно войниците сглобиха картечницата.

Християн застана зад нея и започна да я насочва. Премести я малко надясно, погледна през мерника и установи прицела на нужното разстояние с оглед на това, че ще се стреля надолу. Далече под тях, в полето на прецизния железен мерник, лежеше заленият от слънцето мост, засенчван на моменти от разпокъсаните облачета по небето.

— Ще ги оставите да се струпат при моста — обясни Християн. — Сигурно няма да тръгнат веднага по него, защото ще мислят, че е миниран. Когато ви дам сигнал, целете се в последните войници, а не в ония, които са най-близо до моста. Разбрано ли е?

— В последните войници — повтори Хаймс, — а не в ония, които са най-близо до моста. — Той започна да движи бавно подемния

механизъм нагоре-надолу, смучейки въздух през зъбите си. — Значи, искате да побегнат напред, а не назад по пътя, от който идват...

Християн кимна.

— Да. Няма да побегнат по моста, защото ще се намерят на открито — размишляваше гласно Хаймс. — Ще се втурнат в оврага, под моста, за да се спасят от картечния огън.

Християн се усмихна. „Може би съм се излъгал по отношение на Хаймс — помисли си той. — Виждам, че познава работата си.“

— И тогава ще се натъкнат на мините — спокойно добави Хаймс. — Разбирам.

Двамата с Рихтер си кимнаха по начин, който не изразяваше нито несъгласие, нито одобрение.

Християн свали шинела си, за да бъде готов да даде сигнал на Ден, който се намираше под моста, веднага щом забележи американците. После седна на един камък зад гърба на просналия се край картечницата Хаймс. Рихтер бе опрял коляно на земята с втора лента патрони в ръце. Християн вдигна към очите си бинокъла, който предишната вечер бе взел от убития лейтенант, насочи го към пролуката между хълмовете и внимателно го нагласи; бинокълът наистина беше чудесен.

Там, в началото на пътя, растяха две тъмнозелени печални тополи, които полюшваха на вятъра лъскавите си, сякаш гланцирани листа.

На открития склон на хълма беше студено и Християн съжали, че се бе уговорил с Ден да му даде сигнал с шинела си. Дрехата щеше да го постопли, а за сигнала можеше да използва и носната си кърпа. По кожата му пробягваха студени тръпки и той напразно се мъчеше да се сгрее, като се свиваше в грубата си униформа.

— Можем ли да пушим, подофицер? — попита Рихтер.

— Не — отвърна Християн, без да сваля бинокъла от очите си.

Войниците останаха мълчаливи. „Цигари — помисли си той, — обзалагам се, че в джоба му има цял пакет, а може би и два. Ако го убият или ранят тежко, не бива да забравям да го претърся.“

Седяха и чакаха. Напиращият от долината вятър свиреше в ушите на Християн, проникваше в ноздрите и гърлото му. Започна да го боли глава, особено около очите; караше го на сън и му се струваше, че се намира в такова състояние от години наред.

Хаймс, който лежеше проснат по корем на каменистата земя, се размърда. Християн свали за момент бинокъла си. Току пред очите му лъщеше дъното на панталоните на Хаймс, почерняло от кал, закърпено грубо, безформено и широко. „Каква гледка! — помисли Християн, като потисна неуместното си желание да се изкикоти. — Каква грозотия! Ето ти божествените форми на човешкото тяло!“

Челото му гореше. Това беше маларията! Като че всички тия англичани, французи, поляци, руснаци и американци не бяха достатъчни, ами сега и тези комари! „Може би — помисли си Християн трескаво и с надежда, — когато всичко това се свърши, ще получа истинска криза, такава, каквато никой лекар не ще посмее да пренебрегне, и тогава ще ме пратят в тила.“ Той вдигна отново бинокъла към очите си в очакване на студените тръпки, с надежда, че токсините в кръвта му ще предизвикат истински пристъп на болестта.

В тоя миг забеляза дребните, облечени в униформи със защитен цвят фигурки, които се движеха бавно пред тополите.

— Тихо — предупреди той, сякаш американците можеха да чуят, ако Хаймс и Рихтер проговорят.

Мръсносивите фигури, които бяха не по-малко от взвод, се движеха в колони от двете страни на пътя и в лещите на бинокъла тяхната умора личеше дори от тука. Тридесет и седем, тридесет и осем, четиридесет и двама, четиридесет и трима — преброи ги Християн. После всички изчезнаха от погледа му. А тополите продължаваха все така да се полюшват и пътят пред тях изглеждаше все същият, както преди. Християн свали бинокъла. Беше вече съвсем буден и спокоен.

Стана и размаха широко шинела около главата си. Представяше си ясно как американците се движат сега бавно и предпазливо около подножието на хълма, търсейки нервно с очи заложените мини по пътя.

В следващия миг Християн видя, че Ден изскочи бързо изпод моста и затича тромаво по шосето. След малко обаче — явно уморен — той започна да намалява крачките си, вдигайки облачета прах с обувката си. Най-после стигна до завоя и изчезна зад него.

Фитилът беше запален. Оставаше сега американците да се държат така, както подобава на истински войници.

Християн облече шинела си и усети, че по тялото му се разлива топлина. После мушна ръце в джобовете си, обхванат от чувство на

спокойствие и задоволство.

Двамата картечари лежаха съвсем неподвижно.

Някъде отдалече долетя бученето на мотори. Високо на югоизток Християн забеляза ято бомбардировачи — мънички петънца, които летяха бавно към север, на път за някакъв обект. Над скалата прехвъркнаха с цвърчене две врабчета, размахвайки кафеникавите си крила пред мерника на картечницата.

Хаймс се оригна два пъти поред.

— Прощавайте — извини се той.

Продължиха да чакат. „Много се бавят — вълнуваше се Християн, прекалено много се бавят. Какво ли, по дяволите, правят? Мостът ще хвъркне, преди да стигнат до завоя. Тогава всичко ще пропадне.“

Хаймс се оригна отново.

— Стомахът ми — обясни той ядосано на Рихтер, който кимна, без да сваля очи от магазина на картечницата, сякаш беше слушал много пъти вече за този стомах.

„Харденбург — помисли Християн — би направил това по-добре от мене. Не би рискувал така. Щеше да осигури всичко — по един или друг начин. Ако динамитът не избухне и мостът не хвъркне във въздуха, ще научат в дивизията за това, ще разпитат оня нещастен подофицер и той ще им разправи за мене... За бога, по-бързо — молеше се той шепнешком на американците, по-бързо, по-бързо...“

Беше насочил бинокъла към участъка пред моста. Ръцете му трепереха силно и той разбра, че треската настъпва, макар че в момента не я чувстваше. Неочаквано край него нещо прошумя и Християн неволно свали бинокъла. На около три метра от него една катеричка се катереше бързо по скалата и в следващия миг застана на върха, като втренчи малките си мънистени очички в тримата мъже. Християн си спомни как в друг час и на друго място — по пътя сред гората край Париж — се бе разхождала важно една птица; да, пред барикадата, която французите бяха направили с помощта на обърната каруца и няколко дюшека. И зверове, и птиците проявяваха мигновено любопитство към войната и бързаха да се завърнат към своите по-важни занимания!

Християн примига и отново вдигна бинокъла. Американците се намираха вече на пътя и крачеха бавно, приведени над карабините си.

Техните напрегнати лица показваха, че чувстват ясно своята уязвимост и съзнават, че представляват чудесни мишени.

Но тия американци се влачеха нетърпимо бавно. Едва-едва пристъпваха и се спираха на всеки пет крачки. Блестящата дръзка младеж на Новия свят! Християн беше имал възможност да види заловени у противника кинопрегледни, които показваха как по време на обучение същите тия американци скачат смело от десантните кораби в кипящия прибой и се устремяват към брега с бързината на спринтьори. Сега обаче те нямаха никакво намерение да тичат. „По-бързо, по-бързо — несъзнателно шепнеше Християн, — по-бързо...“ Как само мамеха американския народ с измислици за неговите войници!

Хаймс пак се оригна. Това беше някакъв отвратителен, дразнещ ухото старчески звук. Всеки реагираше на войната по свой начин и ето — Хаймс реагираше чрез стомаха си. Как само лъжеха германския народ за хора от рода на Хаймс! „Какво правеше, синко, когато спечели «Железния кръст»?“ — „Оригнах се, мамо.“ Само Хаймс, той и Рихтер знаеха истината; само те и четиридесет и тримата американски войници, които настъпваха предпазливо към стария каменен мост, построен от лениви италиански работници през лятото на 1840 година. Да, те знаеха истината — двамата картечари, самият той и тия четиридесет и трима войници, които влачеха крака в праха под дулото на картечницата на осемстотин метра от тях; и тая истина ги свързваше едни с други много по-здраво, отколкото с всички ония, които не се намираха тука в това утро. Всички те се познаваха — знаеха, че на всеки му се повдига от страх, че към всеки мост човек се приближава боязливо, с чувство на обреченост...

Християн облиза устни. Иззад завоя се показва последният човек и командирът — неизменният младеж-лейтенант — махна с ръка на войника с детектора, който се отправи неохотно към челото на колоната. Войниците се събираха бавно на купчина, като предполагаха наивно, че така ще бъдат в по-голяма безопасност и си въобразяваха, че щом никой още не е стрелял по тях, всичко ще мине благополучно.

Войникът с детектора започна „да мете“ пътя на двадесет метра от моста. Движеше се бавно и много предпазливо. Междувременно Християн видя, че лейтенантът застана сред пътя, вдигна бинокъла към очите си и започна да оглежда околната местност. „Цайсов бинокъл, то се знае — машинално помисли Християн, — направен в

Германия.“ Той видя как бинокълът се насочи нагоре и се спря почти на самите скали, сякаш младият лейтенант бе доловил с инстинкта на военен специалист, че ако ги застрашава опасност, тя би могла да дойде само оттам. Християн се сниши още повече, макар да бе убеден, че са скрити добре. Бинокълът мина над главите им, после отново се върна към тях.

— Огън! — шепнешком изкомандва Християн. — В тила, в тила.

Картечницата залая ожесточено. В същия миг спокойствието на планината бе разтърсено от остър оглушителен пукот и Християн неволно примига. На пътя паднаха двама души. Другите стояха зашеметени и гледаха удивено пострадалите си другари. После паднаха още трима. Тогава останалите хукнаха надолу по склона на оврага, търсейки прикритие под моста. „Ето ги, че спринтират вече — помисли си Християн, — къде е кинооператорът им?“ Някои носеха или влачеха със себе си падналите. Мнозина се спъваха, полетяваха надолу и захвърляха карабините си, като размахваха комично ръце и крака. Всичко изглеждаше някак си несвързано и далечно и Християн наблюдаваше почти равнодушно, сякаш следеше борба на бръмбар, повлечен в мравуняк.

Тогава избухна първата мина. Във въздуха проблесна каска с развети каишки, издигайки се право нагоре, на двадесетина метра от земята.

Хаймс прекрати огъня. Взривовете вече следваха един след друг, отеквайки многократно в хълмовете. Над моста се издигна голям черен облак от пушек и прах.

Грохотът от експлозиите замираше бавно, сякаш звукът се движеше с усилие по низините и хребетите, за да се събере на други места. Настъпи тишина, която изглеждаше неестествена и пълна със заплаха. Двете разтревожени врабчета прелетяха пред картечницата, цвъртейки като бесни.

Неочаквано изпод моста се показва един американец мрачен и печален, като доктор, който напуска леглото на смъртник. Човекът мина пет-шест метра и се отпусна бавно на един камък. Християн го разгледа през бинокъла. Изпод разкъсаната на парцали риза се виждаше бялата му като мляко кожа. Човекът все още държеше карабината си. Съсредоточено и бавно, като някакъв побъркан, той

вдигна пушката си. „Гледай ти, та той се цели в нас!“ — изненада се Християн.

Изстрелите прозвучаха глухо и самотно, но куршумите изсвистяха неочаквано близо над главите им. Християн се усмихна.

— Свършете го — заповяда той.

Хаймс натисна спусъка на картечницата.

През бинокъла Християн видя, че около американеца се образува дългообразен наниз от кълба прах. Човекът обаче не трепна. Бавно, със спокойното старание на дърводелец, който нагласява тезгяха си, той се залови да постави нова пачка в карабината си. Хаймс придвижи картечницата и дъгата от кълбетата прах се приближи до войника, който оставаше все така невъзмутим. Най-после американецът постави пачката и отново вдигна карабината на голото си рамо. Имаше нещо безумно и смущаващо в този човек, останал почти без риза, чиято бяла кожа приличаше на ивица слонова кост на зеленикавокафявия фон на оврага, седнал удобно на камъка и ограден от мъртвите си другари; имаше нещо безумно и смущаващо в спокойния и съсредоточен начин, по който стреляше срещу картечницата, която дори не можеше да различи с просто око, без да обръща внимание на бръмчащите куршуми, които след секунда-две щяха да го повалят.

— Убийте го — раздразнено промърмори Християн. — По-живо, свършете го!

Хаймс прекрати за миг огъня. Присви очи и придвижи дулото на картечницата, която изскърца пронизително и остро. Отдолу отново се разнесоха изстрели, залутани и безопасни, макар че един куршум пак изсвири над главата на Християн, а друг се сплеска с глух шум в твърдата земя под него.

Хаймс се прицели отново и даде кратък откос. Американецът отпусна карабината си, сякаш беше пиян. После стана бавно, направи две-три крачки към моста, без да залита, и се свлече на земята като че ли от умора.

В същия миг мостът хвъркна във въздуха. По дърветата край пътя се посипаха камъни, пробивайки бели прорези в стъблата и кършейки клони. Мина доста време, преди прахът да слегне, и Християн можа да види обезобразените трупове в униформи със защитен цвят, които се подаваха в причудливи пози тук-таме изпод

развалините. Полуголият американец беше изчезнал под купища от пръст и камънаци.

Християн въздъхна и свали бинокъла си. „Дилетанти — помисли си той, — защо ли са тръгнали на война?“

Хаймс се изправи и се обърна към Християн.

— Мога ли да запуша сега! — попита той.

— Да — отвърна Християн, — можете да запушите.

Той видя как Хаймс извади пакет цигари и предложи на Рихтер, който мълчаливо взе една. На Християн обаче Хаймс не предложи. „Проклет скъперник!“ — изруга огорчено Християн и измъкна последната си цигара.

Той държеше цигарата в устата си, като я смука и въртя между устните си дълго време, преди да я запали. Накрая въздъхна и решил, че е заслужил това удоволствие, драсна клечка кибрит. Всмукна дълбоко и задържа дима в дробовете си, колкото можеше по-дълго. Почувства леко замайване, но същевременно му поолекна. „Трябва да пиша за това на Харденбург — реши Християн и смукна отново от цигарата си. — Сигурно ще бъде доволен, защото самият той не би могъл да го направи по-добре!“ Той се облегна удобно на камъка и въздъхна дълбоко, като наблюдаваше с усмивка ясносиньото небе, по което планинският вятър гонеше нежни малки облачета; имаше поне десетина минути, за да си отдъхне, преди да се завърне Ден. „Каква чудесна утрин!“ — помисли си той.

В същия момент почувства, че по тялото му пробягна продължителна слаба тръпка. „А — помисли си Християн с радост, — маларията! Тоя път пристъпът ще бъде наистина силен и ще трябва да ме пратят назад в тила. Чудесна сутрин!“ След миг го втресе отново и той пак смукна от цигарата си. После се облегна самодоволно на скалата в очакване на Ден с надежда, че ще загуби доста време, докато се изкатери по склона.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ВТОРА

— Редник Уитикър, след мене! — изкомандва сержантът. Майкъл стана и го последва. Двамата влязоха в голяма стая с високи тъмни врати. Тук горяха дълги свещи, чийто пламък се отразяваше с хиляди жълтеникави отблясъци в бледозелените огледала по стените.

В стаята имаше дълга полирана маса с един-единствен стол по средата — точно така, както Майкъл си беше представял обстановката. Той седна на стола, а сержантът застана зад него. На масата имаше мастилница и проста дървена писалка.

След момент се отвори друга врата и влязоха двама германци. Двама пълни генерали във великолепна униформа. Техните ордени, ботуши, шпори и монокли проблясваха слабо в меката светлина на свещите. Те се приближиха с отмерена военна крачка, спряха се пред масата, удариха силно токове и отдадоха чест.

Майкъл отговори на поздрава им с важно лице, без да става от стола. Единият от генералите разкопча мундира си, извади бавно от джоба свит на руло документ върху плътна хартия и го подаде на сержанта. В тихата стая се разнесе сухо шумолене — сержантът беше развил документа, който сега постави на масата пред Майкъл.

— Документите за капитулацията — произнесе сержантът. — Уитикър, вие сте избран да приемете капитулацията от името на съюзниците.

Майкъл се поклони тържествено и прегледа набързо книгата. Те изглеждаха редовни. После взе писалката, потопи я в мастилницата и с едър, разкрасен почерк написа отдолу, под подписите на двамата германци: „Майкъл Уитикър, №32403008, редник първи клас, армия на САЩ“. Скърцането на перото звучеше особено неприятно в настъпилата тишина. Майкъл остави писалката и стана.

— Това е всичко, господа — рязко каза той.

Генералите отдадоха чест. Ръцете им трепереха леко. Майкъл не отговори на поздрава им. Стоеше неподвижен, загледан над главите им в зеленикавите огледала зад тях.

Генералите се обърнаха отривисто кръгом и се отправиха към вратата. В ритмичното потракване на ботушите им по голия лъскав паркет и в подрънкването на шпорите им сякаш звучеше тъжната ирония на пруската капитулация. Тежката врата се отвори и германците излязоха. Вратата отново се затвори. Сержантът изчезна. Майкъл остана самичък в осветената от свещите стая с единствения стол и дългата полирана маса, на която лежах мастилницата и жълтеникавият квадратен документ за капитулацията с неговия подпис...

— Мърдайте, обувайте чорапите си! — гърмеше някакъв глас. — Ставайте! Ставайте!

Из старата сграда и от съседните къщи се разнасяха остри пронизителни свирки и разбудените по тъмно войници стенеха и пъшкаха отчаяно.

Майкъл отвори очи. Той заемаше долното легло и сега погледът му попадна на дъските и сламения матрак над главата му. Човекът на горното легло спеше неспокойно и всяка нощ върху му се сипеха водопади от прах и късчета сламки.

Майкъл прехвърли крака през леглото и приседна тежко на единия му край; чувстваше някакъв възкисел вкус в устата си и усещаше вонята на спарена вълна, на мръсотия и студена пот, която се излъчваше от телата на двадесет души, натъпкани в една стая. Беше пет и половина сутринта. Прозорците на помещението, които никога не се отваряха, бяха все още плътно закрити с маскировъчни завеси.

Треперейки от студ, Майкъл се облече, без да обръща внимание на ругатните и непристойните звуци, с които войниците около него се готвеха да посрещнат новия ден.

Той надяна шинела си, като примигваше срещу светлината, и с несигурни стъпки се спусна по разнебитената стълба на старата сграда, която бяха реквизирали за казарма. Излезе вън и веднага усети пронизващия студ на лондонското утро. На улицата войниците се строяваха мудно за сутрешната проверка. Недалеч от Майкъл имаше една къща, на чиято фасада бе поставена бронзова табелка, която съобщаваше, че през деветнадесетия век тук е живял и работил Уилям Блейк^[35]. Как ли би погледнал Уилям Блейк на тая утринна проверка? Какво ли би помислил той, ако можеше да надзърне от прозореца и да види събраните на купчина задокеански войници — ругаещи и

зажаднали за чаша бира, които стояха, зъзнейки, под балонните баражи, все още невидими в издигналата се високо над земята рядка мръсна мъгла? Какво ли би казал Уилям Блейк на сержанта, който приветстваше всяко утро вековния стремеж на човека към по-голяма красота с думите: „Мърдайте, обувайте чорапите си!“

— Галиани?

— Тук.

— Ейбърнъти?

— Тук.

— Татнъл?

— Тук.

— Камъргард?

— Тук.

— Уитикър?

— Тук.

„Да, аз съм тук, Уилям Блейк. Тук съм, Джон Кийтс^[36]. Тук съм, Самюъл Тейлър Колридж^[37]. Тук съм, крал Джордж. Тук съм, генерал Уелингтън^[38]. Тук съм, лейди Хамилтън^[39]. О, да си в Англия сега, когато Уитикър е тука!... Аз съм тук, Лорънс Стърн. Тук съм, принц Хол. Тук съм, Оскар Уайлд. Ето ме тук, екипиран с каска, газова маска и карта за продукти от войнишката лавка, инжектиран срещу тетанус, петнист и коремен тиф и едра шарка. Аз зная как да се държа в английски дом (тук храната е оскъдна и войниците трябва да отказват втора порция!); зная също, че трябва да се пазя от болните от сифилис саксонски нимфи в Пикадили. И съм лъснал медните си копчета така, че да засрамя всички английски войници. Да, аз съм тука, Пади Финюкейн — ти, който бе прострелян над Ламанш в своя спитфайър; тук съм, Монтгомъри, тук съм, Айзенхауер, тук съм, Ромел, въоръжен с пишеща машина и тесте индига; аз съм тук, тук, тук, о, Англия! Аз пристигнах тук от Вашингтон благодарение на седемнадесета наборна комисия, като минах през Маями и Пуерто Рико, Тринидад и Гвиана, Бразилия и остров Възнесение; аз прекосих океана, от който подводниците изплуват нощем, подобно на акули в кошмар, за да обстрелват самолетите, които летят без светлини в мрака на десет хиляди стъпки височина. Тук е моето настояще, тук е моето минало — тук, сред развалините, където по затъмнените улици посред нощ се чуват викове на американци от Средния запад: «Такси, такси!». Ето ви,

съседе Уилям Блейк, ето ви тука един американец и нека бог да му е на помощ!...“.

— Свободно!

Майкъл влезе в помещението и оправи леглото си. После се обръсна, изми клозета, взе приборите си за храна и като подрънкваше с алуминиевото си канче, тръгна бавно по сънливите неприветливи улици, докоснати от първите зари на лондонското утро, на закуска в една голяма червена къща, където някога бе живяло семейството на някакъв граф. Над главата му се разнасяше равномерно боботене на стотици самолети ланкастър, които прелитаха Темза на връщане от Берлин. Закуската се състоеше от грейпфрут, каша от овесени ядки, омлет с яйца на прах и тлъст, недопечен, плуващ в собствената си мазнина бекон. „Защо — мислеше си Майкъл, докато ядеше, — защо не научат войсковите готвачи да правят сносно кафе? Как може да се пие такъв буламач?“

— Летците от н-ската изстребителна група молят да им пратим един комик и няколко танцьорки — докладва Майкъл на началника си, капитан Минси, който седеше зад бюрото си. Стените на стаята бяха украсени с фотографии на всички по-известни артисти, които бяха минали през Лондон по линията на Централната служба за развлечение на войската. — И настояват да не им пращаме повече пияници. Миналия месец при тях беше Джони Сътър; напил се, оскърбил един летец и го натупали здраво.

— Изпратете им Фланър — каза с усилие Минси. Капитанът страдеше от астма, пиеше много и от съчетанието на уискито с лондонския климат сутрин се чувстваше винаги малко отпаднал.

— Фланър има дизентерия и отказва да напусне Дорчестър.

Минси въздъхна:

— Тогава им пратете акордеонистката. Как се казваше — оная със синята коса?

— Но те искат комик.

— Съобщете им, че имаме само акордеонисти — изсумтя Минси, като поднесе към носа си тубичка с някакво лекарство.

— Слушам, сър — рече Майкъл. — Мис Роберта Финч не можела да отиде в Шотландия. В Солсбъри имала нервен припадък.

Постоянно се събличала във войнишкия стол и правила опити да се самоубие.

— Тогава впишете за Шотландия оная естрадна певица — с въздишка каза Минси, — а после направете подробен доклад за случая с Финч и го изпратете в щаба в Ню Йорк, за да ни е мирна главата.

— Трупата на Маклийн се намира в ливърпулското пристанище — продължи да докладва Майкъл, — но корабът им бил поставен под карантина. Един от моряците заболял от инфекциозен менингит и никой не може да слезе на брега в продължение на десет дена.

— Това е просто ужасно — изръмжа Минси.

— Получихме поверителен доклад от н-ската бомбардировъчна група. Миналата събота при тях свирил джазът на Дари Корсет, а в неделя вечерта оркестрантите играли покер с летците, обрали им единадесет хиляди долара и полковник Коукър твърди, че използвали белязани карти. Той настоява да върнат парите, като заплашва, че в противен случай ще ги подведе под съдебна отговорност.

Минси въздъхна унило и тикна стъклената тубичка в другата си ноздри. До войната той бе държал нощен клуб в Синсинати и сега често мечтаеше да се върне в Охайо сред своите комици и танцюрки.

— Пишете на полковник Коукър, че ще разследвам подробно случая.

— Капеланът на транспортно-десантното командване — продължи Майкъл — протестира срещу непристойните изрази в нашата програма „Лудории на младостта“. Твърди, че главният герой седем пъти употребил „по дяволите“, а наивката нарекла във второто действие един от героите „кучи син“.

Минси поклати глава.

— Наредих на оня дебелак да изхвърли всички непристойни изрази от програмите, които изнасяме в този район, и той се закле, че ще го направи. Ах, тия артисти! — изстена Минси. — Съобщете на капелана, че съм напълно съгласен с него и че виновниците ще бъдат наказани.

— Това е всичко засега, капитане — заключи Майкъл.

Минси въздъхна и мушна шишенцето в джоба си. Майкъл тръгна към вратата.

— Една минутка, Уитикър — спря го Минси.

Майкъл се обърна. Капитанът го гледаше намръщен с възпалени очи; носът му беше целият почервенял от хремата.

— Ей богу, Уитикър — рече той, — вие имате ужасен вид.

Майкъл огледа без изненада измачканата си, огромна за ръста му куртка и торбестите си панталони.

— Да, капитане — съгласи се той.

— Лично аз пет пари не давам за това — добави Минси. — Ако зависи само от мене, можете да се явявате тук облечен като негър или с пола от слама. Но при нас идват офицери и от други части и ще останат с лошо впечатление.

— Разбирам, сър — рече Майкъл.

— Войскава единица като нашата — продължи Минси — е длъжна да има по-военен вид дори от парашутните части. Ние трябва просто да блестим, трябва да светим. Вие приличате на дежурен по кухня в патагонската армия.

— Да, сър.

— Нима не можете да се снабдите с друга куртка?

— Поисках още преди два месеца — обясни Майкъл. — Капитанът от снабдителната служба не желае вече да говори с мене по този въпрос.

— Поне си лъснете копчетата. Това не е много трудно, нали?

— Да, сър.

— Как можем да знаем — рече Минси — дали някой хубав ден генерал Лий няма да ни посети.

— Точно така, сър.

— Освен това бюрото ви е винаги отрупано с книжа. Това прави лошо впечатление. Поставете всичко в чекмеджетата. Дръжте винаги само по един документ на бюрото.

— Разбрано, сър.

— И още едно нещо — рече Минси унило. — Искан да ви питам дали имате в себе си пари. Снощи останах длъжник в „Ле з'Амбасадьор“, а дневните си ще получа едва в понеделник.

— Ще ви стигне ли една лира?

— Само толкова ли имате?

— Да, сър — отвърна Майкъл.

— Добре — рече Минси и взе банкнотата. — Благодаря. Радвам се, че сте при нас, Уитикър. До идването ви тук всичко беше в хаос.

Ако само добиете малко по-войнишки вид!...

— Разбрано, сър.

— Изпратете ми сержант Московиц — нареди Минси: — Тоя кучи син е червив от пари.

— Да, сър. — Майкъл отиде в другата стая и каза на сержант Московиц да се яви пред капитана.

Така минаваха дните в Лондон през зимата на 1944 година.

„О, моят смраден грях достига бога! — възкликна кралят след излизането на Полоний. — Проклятие най-древно нося аз — братоубийство.“^[40]

На малките табла от двете страни на сцената блесна сигналът „въздушна тревога“ и в следващия миг се разнесе воят на сирените, последван от далечния грохот на зенитните оръдия, там някъде около крайбрежието.

„... Нито мога да се моля — продължаваше кралят, —

искам страстно, но не мога.

Грехът ми — той е по-силен от моето желание...“

Грохотът на зенитната артилерия ставаше все по-силен — очевидно противниковите самолети се намираха вече над предградията на Лондон. Майкъл се огледа. Беше премиерно представление, с нов изпълнител в ролята на Хамлет и присъстващите бяха дошли в най-официалното си военновременно облекло. Сред публиката имаше много възрастни дами, които може би не бяха пропуснали нито една премиера на „Хамлет“ от времето на сър Хенри Ървинг^[41]. В ослепителната светлина на рампата проблясваха бели коси, пристегнати във високи прически, и черни воалетки. Всички продължаваха да седят тихо, неподвижни, вперили очи в смутения, обхванат от отчаяние крал, който крачеше напред-назад из мрачната зала на Елсинор.

„Прости ми скверното убийство... —

говореше високо кралят. — *Не!*

*Това е невъзможно — че все още
аз притежавам туй, което беше
цел на убийството: короната
и моята гордост, и моята кралица“.*

Това беше главната сцена на краля и актьорът очевидно бе работил дълго над нея. Той беше самичък на сцената и сега му предстоеше да произнесе дълъг красноречив монолог. Играеше много добре — развълнуван, измъчен и смазан под тежестта на проклятието, той се движеше по сцената, докато Хамлет стоеше притаен зад кулисите и се колебаеше дали да го прониже, или не.

Оръдейната стрелба ставаше все по-силна и неравномерното бръмчене на немските самолети се приближаваше към позлатения купол на театъра. А гласът на краля ставаше все по-гръмовит, сякаш чрез него говореше тривековната история на английската драма и отправяше предизвикателство към бомбите, самолетите и оръдията. Залата беше притихнала. Зрителите слушаха с такова напрегнато внимание, като че присъстваха на премиерата на същата трагедия в театър „Глобус“^[42]

„... В развратний ход

на този свят — възкликна кралят — ръката позлатена

*на грешника разбива всяка правда
и често престъплението подкупва
с цената си закона! Но там горе
не е така. Лъжа там няма...“*

В този миг се обади зенитната батарея, която се намираше тъкмо до задната стена на театъра, и в същото време някъде наблизко експлодираха почти едновременно две бомби. Сградата потрепери леко.

„... голо е всяко дело там...“ — високо изрече кралят. Той говореше бавно, като се стараеше да вмъкне фразите си в интервалите между залповете, и придружаваше думите си с изящните движения на истински трагик.

„... и ний сами сме принудени...“ — каза кралят, използвайки краткото затишие, през което артилеристите зад стената на театъра зареждаха оръдията си — да сложим върху челото на нашия грях признание... — В следващия миг обаче във ревнаха ракетните оръдия, чиито снаряди винаги свистяха ужасно като падащи бомби, и кралят закричи мълчаливо по сцената в очакване на следващото затишие. Свистенето и грохотът намаляха за миг, превръщайки се в някакво свирепо ръмжене. — *Тогаз какво остава?* — бързо рече кралят. — *Да се види що може да направи разкаянието. А що не може то?*“

След това гласът на артиста отново се загуби в общия грохот и сградата се разтrese в нестройния припев на оръдията.

„Горкият човек — помисли си Майкъл, като си спомни всички премиери, които беше гледал, — бедният човек! Толкова години да чака този велик момент и да му се случи това! Как ли мрази немците сега?“

„... О, мъка! — разнесе се задавеният глас на краля сред трясъка и шума. — О, гръд, черна като смърт!“

Самолетите летяха вече над самата сграда. Зенитната батарея зад стената на театъра изпрати срещу тях в небето последен злобен залп. Стрелбата бе подета от други по-далечни батареи, разположени край Хампстед. Изстрелите ставаха все по-слаби, подобни на бързи барабанни удари, сякаш недалеч оттук погребваха генерал. А кралят продължаваше да говори — бавно, спокойно и с такова царствено величие, с каквото умее да говори само актьор:

*„О, мойта свързана душа, която
се бори за освобождение,
но само още повече затяга*

*веригите си! Милост, ангели!
Превийте се, корави колене!
И ти, стоманено сърце, смекчи се
като плътта на нежен младенец!
Дано да бъде всичко пак добре!“*

Кралят коленичи пред олтара и влезе Хамлет, изящен и мрачен, загърнат в дългата си черна мантия. Майкъл погледна наоколо. Зрителите наблюдаваха със спокоен интерес онова, което се разиграваше на сцената. И възрастните дами, и военните всички седяха неподвижни.

„Обичам ви — искаше да възкликне Майкъл, — обичам ви всички. Вие сте най-добрите, най-силните и най-глупавите хора на тая земя и аз с радост ще дам живота си за вас.“

Той почувства, че от вълнение по лицето му закапаха сълзи и се обърна към сцената в момента, когато Хамлет, разкъсван от колебание, скри меча си в ножницата, не желаейки да убие чичо си по време на молитва.

Някъде далече самотно оръдие изпрати снаряд в затихващото вече небе. „Навярно — помисли си Майкъл — една от ония батареи, които винаги закъсняват и сега, по женски, бърза да се обади, за да покаже добрите си намерения!“

Лондон гореше, обхванат от ярък обръч от пожари, когато Майкъл излезе от театъра и се отправи към парка. Небето трептеше от светлини и тук-таме високо по облаците играеха оранжеви сияния. Хамлет беше вече мъртъв. „Едно възвишено сърце се пръсва — бе възкликнал Хорацио. — Спи, лека нощ, мой мили принце! Рой ангели ще те приспят в покой“ Докато Хорацио произнасяше своите заключителни думи за кървави, противоестествени и развратни деяния, за необмислени присъди и случайни убийства, над Дувър падаха последните немски самолети, последните жертви на неприятелското нападение изгаряха в своите домове, а завесата се спускаше бавно и театралните служители бързаха към сцената с цветя за Офелия и другите артисти.

По Пикадили сновяха цели тълпи проститутки, осветяваха с електрически фенерчета лицата на минувачите, кикотеха се дрезгаво и подвикваха: „Хей, янки, две лири, янки!“

Майкъл вървеше бавно сред гъмжилото от леки жени, войници и военни полицаи, като си мислеше за думите, с които Хамлет говореше за Фортинбрас и неговите воини:

*„Така и туй огромно войнство,
предвождано от нежен бледен принц.
Но неговият дух жадней за слава
и хвърля се към неизвестен край,
като излага всичко смъртно свое
пред всеки жребий, гибел и опасност,
и то — за лешник!“*

„Ето как нашият дух се хвърля към неизвестен край — помисли си Майкъл усмихнато, като наблюдаваше в тъмнината войниците да се пазарят с проститутките. — Колко печално е това! Ние рискуваме всичко, което е смъртно и нетрайно, и то за повече от лешник, но колко различно от Фортинбрас и неговите двадесет хиляди въоръжени войници зад сцената! Навярно Шекспир си е измислил всичко това.“ Едва ли някаква армия, дори армията на добрия стар Фортинбрас, която се връща от войната в Полша, можеше да бъде така войнствена и да има такъв бодър дух, както го представя авторът. Тия възвишени думи изтъкваха в положителна светлина душевните мъки на Хамлет и затова Шекспир ги бе вложил в устата на своя герой, макар да е знаел навярно, че те не отговарят на истината. „Ние не знаем какво е мислил редникът първи клас от пехотата на Фортинбрас за своя изящен и нежен принц и за неговия жаден за слава дух — продължаваше да философства Майкъл. — От това също би излязла твърде интересна сцена... Двадесет хиляди мъже заради една прищявка и нечия глупава слава отиват в гроба, сякаш отиват да спят — нима такова нещо е възможно? Съвсем наблизо — размишляваше Майкъл — се намират гробове за повече от двадесет хиляди войници, а навярно и за самия мене. Но може би за триста години прищевките и стремежът към глупава слава са загубили до известна степен притегателната си сила

за хората. И все пак ние вървим, вървим. У нас няма оная благородна решителност, от която се е възхищавал човекът в черно трико, но ние все пак вървим. На нас ни говорят не в бели стихове, а в някаква нескопосна проза, на мъчно разбираем юридически език. Един безразличен към нашата съдба съд със заседатели, повечето избрани не от нашата среда, разглежда нашето дело, което впрочем съвсем не влиза в неговата компетентност, и най-често издава присъда в наша вреда. Един горе-долу честен съдия ни връчва повиквателна заповед, като ни заявява: «Върви на смърт! Върви, без да искаш обяснения!» Ние и вярваме, и не вярваме на тоя съдия, но все пак вървим. «Вървете на смърт — казват ни. — Светът няма да стане по-добър след войната, но може би няма да бъде и много по-лош.» Къде е оня Фортинбрас, който, разлюлял перото на шапката си и заел благородна поза, да изрази цялата тая проза на хубав, галещ слуха език? N'existe pas^[43] — както казват французите. Той изчезна безследно. Такъв човек няма в Америка, няма и в Англия; мълчи той във Франция, хитро се е спотаил в Русия. Фортинбрас изчезна от лицето на земята. Наистина Чърчил се опита да го замести, но се оказа, че в гласа му звучат кухи и старомодни нотки, както звучаха тръбите, зовящи за бой преди три години. Днес ние се усмихваме скептично на неизвестния край и все пак толкова много от нас ще загинат, че дори и най-кръвожадният посетител на «Глобус» в началото на седемнадесетия век би бил задоволен.“

Майкъл вървеше бавно край Хайд Парк, като мислеше за лебедите, които се готвеха да нощуват на своето островче, за ораторите, които щяха да се появят отново тук в неделя, и за прислугата на зенитните батареи, която в тая минута навярно си вареше чай и си почиваше след оттеглянето на немските самолети. Той си спомни как се бе изказал за лондонската противовъздушна артилерия един ирландски капитан, дошъл в отпуск от Дувър, където неговата батарея бе свалила четиридесет самолета.

„Тия хора не могат никого да улучат — бе казал презрително ирландецът с мекия си гърлен говор. — Чудно ми се вижда, че Лондон не е още сринат до основи. Всички са толкова заети да садят рододендрони около стрелбищните площадки и да лъскат дулата на

оръдията си, за да очароват мис Чърчил, когато случайно мине край тях, че просто са отвикнали да стрелят.“

Над старите дървета и надупчените от шрапнели здания се издигаше луната. Под краката на няколко войници, които се разхождаха с приятелките си, скърцаха разбитите стъкла от един прозорец, който бомбите бяха изкъртили от касата му.

„Отвикнали да стрелят — промърмори тихо Майкъл, минавайки край грамадния портиер, върху чиято ливрея блестяха ордени от Първата световна война, и влезе в хола на «Дорчестър». — Отвикнали да стрелят“ — повтори си той, особено доволен от тая фраза.

Отгоре долиташе танцова музика, възрастни дами пиеха благоприлично чай със свои племенници, хубавички момичета, увиснали върху ръцете на американски офицери от въздушните сили, се движеха грациозно към американския бар; цялата тая картина се струваше особено позната на Майкъл, сякаш беше чел нещо за нея: хора, обстановка, действия — всичко изглеждаше точно както през миналата война, дори облеклото беше почти същото и човек просто не можеше да забележи разликата. „Такава е човешката съдба — помисли си той, — че нашите младежки мечти се осъществяват винаги твърде късно в живота, когато вече сме чужди на всякаква романтика!“

Той се качи на горния етаж и влезе в голямата стая, където веселието беше още в разгара си и дето Луиза беше обещала да го чака.

— Погледнете — обади се висока чернокоса девойка близо до вратата, — редник! — После тя се обърна към седналия до нея полковник: — Нали ти казах, че в Лондон има и редници! — И пак погледна към Майкъл: — Ще дойдете ли във вторник на вечеря с нас? Ще бъдете почетният гост на компанията ни. Гръбнакът на армията!...

Майкъл ѝ се усмихна. Полковникът не изглеждаше особено очарован от появата на редника.

— Хайде, мила моя — рече той и я хвана решително под ръка.

— Ако дойдете, ще ви дам един лимон — подхвърли момичето през рамо на Майкъл, отдалечавайки се с полковника, като шумолеше с копринената си рокля. — Един цял истински лимон!

Майкъл огледа стаята. Шест генерали — установи той и изведнъж се почувства крайно неловко. За първи път в живота си срещаше такива висши военни. Погледна смутено куртката си, която

не му стоеше добре, и небрежно лъснатите си копчета. Нямаше никак да се изненада, ако някой от тия генерали дойдеше и запишеше името му, чина и личния му номер, задето не бе лъснал добре копчетата си.

Той все още не можеше да открие Луиза и не се решаваше да отиде да пийне нещо при бара в другия край на помещението, където имаше толкова много важни личности. На шестнадесетгодишна възраст беше мислил, че е ликвидирал окончателно със своята неловкост и наистина оттогава насам той се чувстваше навсякъде като у дома си, винаги изказваше свободно мислите си и виждаше, че е добре дошъл във всякаква компания.

Но от деня, в който постъпи в армията, в него се появи някаква нова стеснителност, много по-силна, отколкото в младежките години — стеснителност в присъствието на офицери, на бойци от фронта и дори на жени, с които при други обстоятелства би се чувствал напълно свободно.

Сега той стоеше така, нерешително, близо до вратата и не снемаше очи от генералите. Те имаха неприятни лица. Това бяха лица на бизнесмени, провинциални търговци и фабриканти, понадебелели и поразглезени от охолство, чийто ум непрекъснато се занимава с мисълта за нови и изгодни сделки. „Немските генерали имат по-хубави лица — помисли си Майкъл, — не като хора, а като генерали. Посурови, по-жестоки, по-решителни. На генералите подхождат само два типа лица: лице на боксьор от тежка категория, което гледа света студено с дързостта на безсловесния звяр през малки, присвити и подвижни очички или пък лице на душевноболен герой от романите на Достоевски — злобно, почти ненормално, изпълнено със зловещ екстаз и белязано от смъртта. Нашите генерали приличат на търговци, които се канят да ти продадат строителен участък или прахосмукачка, но в никакъв случай на хора, които биха могли да те поведат на щурм срещу крепост. О, Фортинбрас, Фортинбрас, нима никога не си напускал Европа?“

— За какво мислиш? — чу Майкъл гласа на Луиза.

Той се обърна и я видя застанала до него.

— За лицата на американските генерали — отговори той. — Никак не ми харесват.

— Лошото у тебе е — забеляза Луиза, — че имаш психиката на редник.

— Да, така е — рече Майкъл, като я разглеждаше внимателно. Тя беше облечена в сив кариран костюм и черна блуза. Яркочервеникавата ѝ коса, която блестеше сред военните униформи, представляваше чудесна украса за дребната ѝ елегантна фигура. Майкъл никога не можеше да каже дали обича тая жена, или тя всъщност го дразни. Луиза имаше съпруг там, някъде из Тихия океан, но рядко говореше за него. Самата тя вършеше някаква полусекретна работа в бюрото за военни информации и, изглежда, познаваше всички видни личности на Британските острови. Умееше да се справя с мъжете и постоянно я канеха за края на седмицата във вили на известни хора, където навярно словоохотливи висши военни ѝ доверяваха редица важни тайни. Майкъл например беше уверен, че Луиза знае кога ще се открие вторият фронт, кои обекти в Германия ще бъдат бомбардирани през следващия месец и кога Рузвелт ще се срещне отново със Сталин и Чърчил. Луиза беше минала отдавна тридесет години, макар че изглеждаше по-млада, и до войната бе живяла скромно в Сент Луис, където съпругът ѝ преподаваше в някакъв колеж. Майкъл бе сигурен, че след войната тя ще се кандидатира за сената или ще я пратят някъде посланик; когато си мислеше за това, той изпитваше съжаление към съпруга ѝ, който гниеше в Бугенвил или в Нова Каледония и мечтаеше след края на военните действия да се върне в скромния си дом, при своята тиха женица в Сент Луис.

— Защо — попита Майкъл със замислена усмивка, чувствайки върху себе си ледените погледи на двама-трима висши офицери, — защо изобщо се занимаваш с мене?

— Защото искам да бъда в допир с войската и нейния дух — отговори Луиза. — „Редникът и неговата кариера“ — ето една статия, която бих могла да напиша за „Лейдис Хоум джърнъл“^[44].

— Кой плаща тая забава? — поиска да узнае Майкъл.

— Бюрото за военни информации — отвърна Луиза, като го държеше здраво за ръка. — Нашата цел е да поддържахме добри отношения с въоръжените сили на нашите достойни съюзници — англичаните.

— Ето къде отиват парите от данъците, които плащам! — рече Майкъл. — За уискито на генералите.

— Горките хорица! — продума Луиза. — Не им завиждай. Спокойните им дни са вече към края си.

— Да се махнем оттука — предложи Майкъл. — Чувствам, че се задушavam.

— Не искаш ли да пийнеш нещо?

— Не. Какво би казало бюрото за военни информации за такова нещо?

— Онова, което не мога да понасям у редниците — забеляза Луиза, — е склонността им да се държат така, сякаш някой се е усъмнил в моралното им превъзходство.

— Да се махаме оттука. — Майкъл видя, че към тях се приближава бързо сивокос английски полковник и се опита да поведе Луиза към вратата, но вече беше късно.

— Луиза — заговори полковникът, — ние отиваме на вечеря в клуба и ако не сте заета...

— Съжалявам — отвърна Луиза, опряна леко на ръката на Майкъл. — Моят приятел дойде. Да ви представя: полковник Тренър, редник Уитикър.

— Приятно ми е, сър — рече Майкъл и пое подадената ръка, заставайки почти несъзнателно „мирно“.

Полковникът, както забеляза Майкъл, беше хубав, строен мъж със студени бледи очи и с червени генералщабни петлици на ревера си. Той не благоволеше дори да се усмихне на Майкъл.

— Наистина ли сте заета, Луиза? — рече той грубо.

Полковникът беше застанал съвсем близо до нея и я наблюдаваше втренчено, полюлявайки се леко на токовете си. В този момент Майкъл си спомни името му. Всъщност той отдавна беше чувал, че между тоя човек и Луиза има някаква интимност и веднъж в канцеларията Минси — който бе видял Майкъл с младата жена в бар — го беше предупредил да се държи по-благоразумно. Полковникът сега не беше боеви командир, но работеше в един от плановите отдели при върховното съюзническо командване и, според Минси, бе особено влиятелна личност.

— Казах ви вече, Чарлс — отговори Луиза, — че съм заета.

— Разбирам — избърбори с малко пиянски глас полковникът. После се обърна и се отправи към бара.

— Ето как редникът Уитикър — рече тихо Майкъл — попадна в първата десантна лодка!

— Не говори глупости — каза рязко Луиза.

— Това беше шега.

— Глупава шега.

— Така е. Глупава шега. Не забравяй все пак да ми осигуриш едно „Пурпурно сърце“^[45]. — Той ѝ се усмихна, за да покаже, че наистина се е пошегувал, и добави: — А сега, след като провали кариерата ми в армията на Съединените щати, можем ли да тръгнем?

— Не искаш ли да се запознаеш с някои генерали?

— Друг път — рече Майкъл. — Да кажем към шейсета година. А сега иди си вземи палтото.

— Добре — каза Луиза. — Само не си отивай. Не бих понесла това.

Майкъл я погледна изпитателно. Беше застанала съвсем близо до него, забравила всички други мъже в помещението и го наблюдаваше сериозно с леко наведена настрани глава. „Тя не се шегува — развълнувано си каза Майкъл, — наистина мисли така!“ Той почувства внезапен прилив на нежност, но от друга страна думите ѝ го накараха да застане нащрек. „Какво може да цели? — мина през ума му, докато гледаше ярката ѝ умело фризирана коса и преценяваше сериозния ѝ откровен поглед. — Какво ли желае? — После изведнъж настръхна: — Каквото и да е, аз не го желая!“

— Защо не се ожениш за мене? — внезапно попита Луиза.

Майкъл примига и се огледа, заслепен от ярките офицерски звезди и матовия блясък на пагоните. „Какво място — помисли си той, — какво неподходящо място за подобни въпроси!“

— Защо не се ожениш за мене? — повтори тихо Луиза.

— Моля ти се — рече Майкъл, — иди си вземи палтото. — Неочаквано той почувства остра неприязън към нея и същевременно отново някакво съжаление към съпруга ѝ, учителя в колежа, надянал униформата на морски пехотинец, за да се бие там някъде, в далечните джунгли. „Трябва да е някой добър, простодушен и меланхоличен човек — реши в себе си Майкъл, — който ще загине в тая война просто защото не му е провървяло.“

— Не мисли — рече Луиза, — че съм пияна. Знаех, че ще ти задам този въпрос още в минутата, в която ти влезе тука. Наблюдавах те цели пет минути, преди да ме видиш. И разбрах, че намеренията ми са сериозни.

— Ще подам рапорт по надлежния ред — рече Майкъл, като се стараеше да говори шеговито, — за да поискам разрешение от командира си...

— Не се шегувай с този въпрос, дявол да те вземе — рече рязко Луиза. После се обърна и отиде за палтото си.

Майкъл я проследи с поглед, докато прекосяваше помещението. Преди да излезе обаче, тя бе спряна от полковник Тренър, който заспори бързо и шепнешком с нея, като я държеше за ръка. Луиза се дръпна и тръгна към гардероба. Вървеше плавно, стройна и женствено грациозна, като пристъпваше уверено с хубавите си крака с малки стъпала. Объркан и развълнуван, Майкъл съжали, че няма кураж да отиде да пийне нещо при бара. Досега неговият живот течеше толкова леко и приятно, без отговорности и грижи; толкова хубаво беше да живее така през тия дни, преди да попадне във вихъра на истинската война — през тия дни, когато работеше в службата на дребния, и смешен Минси, макар да си повтаряше постоянно, че тая работа не е достойна за него. Всичко беше тъй непринудено и ласкателно благодарение на Луиза, която бе изплела умело, с чувство за мярка, една тънка преграда от нещо, по-незначително и същевременно по-хубаво от любовта — преграда, с която го бе защитила от безбройните мизерии на войнишкия живот. И ето сега, може би всичко бе свършено. „Жените — помисли си Майкъл възмутено — никога няма да овладеят изкуството да променят обекта на чувствата си. Дълбоко в своята душа всички се стремят към семейно огнище, дори по време на войни и наводнения, на неприятелски нашествия и национални катастрофи. — Не — реши той, — няма да се съглася. Този път сам ще се оправям, но няма да се предам. По дяволите всички генерали!“ И се отправи решително и бързо към бара.

— Уиски със сода, моля — поръча Майкъл на бюфетчика и отпи с истинска наслада голяма глътка.

До него английски полковник от снабдителните служби разговаряше с подполковник от кралските въздушни сили. Двамата не му обърнаха никакво внимание.

— Хърбърт, стари приятелю — казваше полковникът, който беше малко пиян, — аз бях в Африка и мога да говоря съвсем авторитетно. Американците са чудесни в едно нещо. Просто незаменими. Не мога да го отрека. Незаменими са в снабдяването. Камиони, складове с

гориво, служби по движението — в това са недостижими. Но нека си говорим откровенно, Хърбърт, не могат да воюват. Ако Монтгомъри гледаше трезво на нещата, просто би им казал: „Момчета, ние ще ви дадем всичките си камиони, а вие ще ни предадете всичките си танкове и оръдия. Вие, момчета, ще товарите и возите, защото в тая работа никой не може да се мери с вас, а ние ще се бием и тогава до Коледа всички ще си бъдем вкъщи.“

Подполковникът кимна с важен вид и после двамата офицери от армията на негово величество си поръчаха отново уиски.

„Бюрото за военни информации — помисли си мрачно Майкъл, като разглеждаше розовия тил на полковника, който лъщеше под рядката му побеляла коса — очевидно хвърля на вятъра парите на нашите данъкоплатци, щом ги харчи за такива съюзници!“

В този момент той видя Луиза да влиза в сиво палто с широка кройка. Остави чашата си и забърза към нея. Лицето ѝ беше загубило сериозния си израз и по него играеше характерната ѝ леко въпросителна усмивка, сякаш младата жена не вярваше и половината от онова, което ѝ разправяха хората. „Сигурно се е видяла в огледалото на гардеробната — помисли си Майкъл, като я хвана под ръка — и е решила, че не бива повече да издава чувствата си тая вечер, а след това си е наложила обичайната маска така непринудено леко, както слага сега ръкавиците ри!“

— О, боже мой — засмя се Майкъл, докато я водеше към изхода, — каква опасност ме застрашава!

Луиза го погледна и отчасти отгатна мисълта му. По лицето ѝ се появи сериозна усмивка.

— Може би имаш право — подхвърли тя.

— Зная, зная! — възкликна той в същия тон.

Те се разсмяха и излязоха на улицата през хола на „Дорчестър“, минавайки край възрастните дами, които пиеха чая си със своите племенници, край младите капитани от авиацията и техните хубавички приятелки, край английския джаз, който свиреше ужасно, защото в Англия нямаше негри, които единствени можеха да му вдъхнат живот и да подканят саксофонисти и барабанисти: „Хайде, мистър, по-живо! Слушай, мистър, ей така се свири! Отпусни инструмента, мистър, не се залепяй за тая дяволска корна!...“ Майкъл и Луиза вървяха под ръка с весели лица, връщайки се отново — макар и може би само за миг —

към своята чиста щастлива любов. Зад парка в свежия и прохладен вечерен въздух догаряха последните подпалени от германците пожари, които пращаха към небето празнично сияние.

Вървяха бавно към Пикадили.

— Тая вечер взех едно решение — заговори Луиза.

— Какво именно? — любопитства Майкъл.

— Реших да ти издействам офицерски чин. Да те направят поне лейтенант. Глупаво е цял живот да останеш обикновен редник. Трябва да поговоря с някои от моите приятели.

Майкъл се разсмя.

— Спести си тоя труд — рече той.

— Нима не искаш да бъдеш офицер?

— Може би искам — вдигна той рамене. — Не съм мислил по този въпрос. Във всеки случай не си хаби усилията.

— Защо?

— Приятелите ти не могат нищо да направят.

— Приятелите ми могат да направят всичко — възрази Луиза. — И ако поискам от тях...

— Нищо няма да излезе. Въпросът ще се отнесе във Вашингтон и там ще откажат.

— Защо?

— Защото във Вашингтон има някакъв човек, който твърди, че съм комунист.

— Глупости.

— Глупости — да, но това не променя положението.

— Ти всъщност комунист ли си?

— Горе-долу колкото и Рузвелт — отвърна Майкъл. — Навярно и на него биха отказали офицерски пагон.

— Правил ли си опит?

— Да.

— Боже мой — възкликна Луиза, — какъв глупав свят!

— Всъщност това не е толкова важно — забеляза Майкъл. — В края на краищата и така ще спечелим войната.

— Не побесня ли, когато узна това? — попита Луиза.

— Малко, може би — призна Майкъл. — Всъщност бях повече наскърбен, отколкото вбесен.

— И не изпита ли желание да запратиш всичко по дяволите?

— Да, за час-два. После реших, че това би било съвсем детинско.

— Ти си прекалено благоразумен.

— Възможно е. И все пак не толкова благоразумен — възрази Майкъл. — В действителност от мен няма да излезе блестящ военен и армията няма да загуби много без моето повишение. Когато постъпих във войската, реших, че ще се поставя изцяло на нейно разположение. Аз съм привърженик на тая война. Но това не значи, че съм привърженик на армията. Аз изобщо не обичам никоя армия. От армията не бива да очакваш никаква справедливост и здравомислещият човек може да иска от нея само да победи. Ако поставим въпроса така, тогава нашата армия е вероятно най-справедливата в света. Надявам се, че войската ще се погрижи за мен толкова, колкото е по силите ѝ, че ако може, ще ме предпази от смъртоносния куршум и че накрая ще победи с толкова минимални жертви, колкото човешкият ум и опит могат да осигурят. Смятам обаче, че достатъчно сме разисквали по сериозни въпроси за днес!

— Това е цинично отношение към въпроса — забеляза Луиза. — Бюрото за военни информации не би останало очаровано от него.

— Може би — съгласи се Майкъл. — Аз очаквах, че в армията ще открия корупция, некадърност, разхищение и жестокост и ето, оказа се, че тя наистина страда — както впрочем и останалите армии — от всички тия пороци, само че в много по-малки размери, отколкото предполагах. В нея има много по-малко корупция, отколкото, да кажем, в германската армия. Толкова по-добре за нас. Победата, която ще спечелим, няма да е така блестяща, както би могла да бъде, ако армията беше друга, но тя ще е най-добрата победа, на каквато имаме право да се надяваме в днешната епоха, и аз мога само да благодаря за това.

— Какво смяташ да правиш? — настойчиво попита Луиза. — Нима ще останеш в оная глупава канцелария, за да потупваш хористките по задника до края на войната?

Майкъл се усмихна.

— Други прекарват и по-зле войната — пошегува се той. — Не смятам обаче да се занимавам само с това. — После замислено добави:

— Рано или късно ще ме пратят някъде, където ще трябва да работя за хляба си, някъде, където ще убивам и ще могат да ме убият.

— Как гледаш на една такава перспектива? — попита Луиза.

— Тя просто ме плаши.

— Защо си уверен, че това ще стане?

— Не зная — повдигна рамене Майкъл. — Имам някакво предчувствие. Някакво мистично чувство, че трябва да изпълня своя дълг и да понеса последиците. Още в трийсет и шеста година, по време на Испанската война, изпитвах чувството, че един ден ще трябва да платя за всичко. Отлагах година след година, но това чувство се засилваше с всеки изминат ден. Да, неизбежно ще дойде часът, когато ще ми поискат да плащам!

— Мислиш ли, че още не си платил достатъчно?

— Платил съм, но малко — усмихна се Майкъл. — Лихвата по задължението. Основната сума остава непокътната. Един прекрасен ден ще ми поискат да изплатя всичко и естествено това няма да стане в службата за развлечения на войската.

Двамата завиха по Сент Джеймс Стрийт, в другия край на която се извисяваше тъмната сграда на средновековния дворец с часовника, чийто циферблат проблясваше слабо, подобно на меко сивкаво петно, върху фона на зъбчатите стени.

— Може би — продума Луиза, усмихвайки се в тъмнината — ти действително не си роден за офицер.

— Напълно възможно — съгласи се Майкъл със сериозно лице.

— Все пак би могъл да станеш поне сержант.

Майкъл се разсмя.

— Колко е издребняла нашата епоха! — възкликна той. — В Париж мадам Помпадур осигурява за своя фаворит маршалски жезъл, а Луиза Маккимбър решава да спи в леглото на краля, за да изпроси три сержантски нашивки за своя редник!

— Не се дръж така отвратително — смърри го Луиза с достойнство. — Не се намираш в Холивуд.

Трима пийнали английски моряци прекосиха рамо до рамо по диагонал улицата, пеейки цинична песен.

— Мислех за Достоевски, преди да се срещнем тая вечер... — започна Майкъл.

— Не обичам образованите хора — прекъсна го решително Луиза.

— Един от героите на Достоевски, ако не се лъжа княз Мишкин, иска да се ожени за проститутка, за да изкупи по този начин собствената си вина и собствения си грях.

— Аз чета само „Дейли Експрес“ — заяви Луиза.

— Сегашната епоха не ни налага такива крайни мерки — продължи да философства Майкъл. — Аз изобщо не смятам да се женя. Ще изкупя вината си просто като си остана редник. Не е толкова трудно. В края на краищата като мене има цели осем милиона...

Майкъл и Луиза свърнаха в някаква странична улица, на която бомбите бяха улучили само една къща. Моряците се бяха вече отдалечили, като продължаваха циничната си песничка, и техните младежки гласове — хрипкави и свежи — звучаха все по-приглушено.

Въпреки внушителното си име клубът на съюзническите войски се намираше в едно сутеренно помещение, състоящо се от три малки стаи, чиито стени бяха украсени с прашни знаменца; една дълга дъска, забита на две бъчви, служеше за бар. Понякога тук човек можеше да намери еленови котлети, шотландска съомга и бутилка бира, която съдържателката на заведението в стремежа си да угоди на своите американски клиенти държеше в голям ламаринен съд с лед. Тук французите можеха да намерят често пъти бутилка алжирско вино на пазарни цени. Почти всеки, който имаше нужда, можеше да получи кредит и момиче за леглото. Съдържателката поддържаше заведението заедно с четири-пет дами на около средна възраст, в чиито очи се четяха незадоволени желания и чиито съпрузи, изглежда, служеха в Осмата армия в Италия. Тия дами бяха нещо като доброволни помощнички без определена заплата и след работно време поднасяха „тайно“ спиртни напитки.

Когато Майкъл и Луиза влязоха в заведението, някой свиреше на пиано в задната стая. Двама английски сержанти пилоти пиеха мълчаливо до бара. Една девойка-капрал от спомагателния женски корпус се беше напила здраво и сега я водеха под мишница към банското помещение. До голяма маса един американски полковник на име Павоне, който приличаше на оперетен комик, държеше реч на четирима военни кореспонденти. Павоне бе роден в Бруклин, през тридесетте години беше държал цирк във Франция и в началото на

войната бе служил във френската кавалерия; сега пушеше непрекъснато големи скъпи пури. В ъгъла, почти незабелязан от никого, седеше грамаден мургав французин, когото — така се твърдеше поне — английското разузнаване спускало с парашут два-три пъти месечно на френска земя; в този миг той дъвчеше усилено винени чаши — нещо обичайно за него, когато се напиваше нощем и изпадаше в тъжно настроение. В малката кухня, до задната стая, висок, пълен старши сержант от американската военна полиция, който поддържаше връзки с една от помощничките на съдържателната, си пържеше цял тиган с риба. На малка маса до кухнята се разиграваше игра на покер между един кореспондент и един двадесет и три годишен майор летец, който току-що се бе върнал от бомбардировка над Кил; Майкъл чу, че майорът каза: „Сто и петдесет лири“ и после намръщено написа дългова разписка, която сложи на средата на масата. „Приемам и също поставям сто и петдесет“ — рече партньорът му, който носеше формата на американски военен кореспондент, но — ако се съдеше по акцента — беше унгарец; после на свой ред написа разписка за горната сума и я пусна върху купчинката банкноти в средата на масата.

— Две уиски, моля — поръча Майкъл на английския младши капрал, който обслужваше бара винаги когато се намираше в отпуски в Лондон.

— Уискито се свърши, полковник — отговори капралът. Той беше останал без зъби и Майкъл реши, че от лошата войнишка храна венците му сигурно са в плачевно състояние.

— Тогава два джина.

Капралът, който бе препасал сива, изпоцапана престилка над грубата си военна униформа, ловко и внимателно наля две порции джин.

От съседната стая, където свиреха на пиано, долетяха несигурни мъжки гласове:

*Баща ми е черноборсаджия,
а майка ми продава тайно джин,
сестра ми пък е проститутка
натрупахме така пари, амин!*

Майкъл вдигна чашата си.

— Наздраве — обърна се той към Луиза.

Двамата пиха.

— Шест шилинга, полковник — подсети го капралът.

— Запишете ги в книгата — рече Майкъл. — Тая вечер съм в банкрут. Очаквам обаче голяма сума от Австралия. Там имам по-млад брат, майор от въздушните сили, който получава дневни и премии за всеки полет. Капралът старателно записа името на Майкъл в една омазнена книга, после отвори две бутилки топла бира за сержантите летци, които, чули песничката от съседната стая, тръгнаха лениво нататък с чаши в ръце.

— Искам да се обърна към вас от името на генерал дьо Гол — обади се французинът, който за миг бе престанал да дъвче винени чаши. — Моля всички присъстващи да станат в чест на генерал Шарл дьо Гол, водач на Франция и френската армия.

Всички станаха с безразличен израз в чест на френския генерал.

— Драги приятели — рече французинът високо със силен руски акцент, — аз не вярвам онова, което пишат във вестниците. Аз мразя всички вестници и журналисти. — Той погледна гневно четиримата кореспонденти, които седяха около полковник Павоне. — Генерал Шарл дьо Гол е демократ и човек с чест. — След тия думи той седна и се вгледа с помътен поглед в половината дузина чаши, които бе успял да натроши.

Всички седнаха на местата си. От задната стая долетяха отново високите гласове на английските летци:

*Един ланкастър отлита от Рур
на път към брега на Блайти,
натъпкан с ужасно изплашен народ,
изплашен и проснат на голия под.*

— Господа — разнесе се гласът на съдържателната, която досега спеше на стол до стената с провиснали от едното ѝ ухо очила, — тая жена ми открадна шарфа! — Усмивайки се към присъстващите, тя посочи американката от женския спомагателен корпус, която в този

момент се връщаше от банското помещение, и отново заспа, като захърка високо.

— Онова, което ме привлича най-много в този бар — рече Майкъл, — е духът на сънлива стара Англия, който тук се чувства особено силно. Крикет, чай в градинката, на викария, музиката на Делиус.

В заведението влезе снажен генерал от снабдителните служби, който току-що бе пристигнал от Вашингтон. На ръката му бе увиснала едра млада жена с дълги зъби и развят черен воал. По петите на генерала вървеше някакъв пиян капитан с внушителни мустаци.

— О, драга моя мисис Маккимбър! — възкликна генералът с широка сърдечна усмивка, като се устреми към Луиза и я целуна. Жената с дългите зъби обсипа всички наоколо със съблазнителни усмивки. Очевидно не беше съвсем добре с очите, защото постоянно примигваше. По-късно Майкъл узна, че се нарича Кърни и че съпругът ѝ, летец от въздушните сили, бил свален над Лондон през 1941 година.

— Генерал Рокланд — каза Луиза, — позволете ми да ви представя редника Уитикър. Той просто обожава генералите.

Рокланд му стисна ръката с такава сила, че едва не я строши, и Майкъл реши, че този човек сигурно някога бе играл ръгби в Уест Пойнт.^[46]

— Приятно ми е да се запозная с вас, млади човече — заяви генералът. — Видях ви на вечерята, когато се измъквахте с тази очарователна млада дама.

— Той настоява да си остане редник — обясни усмихнатото Луиза. — Какво можем да направим от него?

— Ненавиждам професионалните редници — отсече генералът и капитанът, който стоеше зад него, кимна сериозно глава.

— И аз също — рече Майкъл. — С удоволствие бих станал лейтенант.

— Аз мразя и професионалните лейтенанти — каза Рокланд.

— В такъв случай, сър — пошегува се Майкъл, — ако желаете, бихте могли да ме направите подполковник.

— Може и да ви направя — отговори генералът, — може и да ви направя. Джими, запиши името на този човек.

Капитанът започна да рови из джобовете си и накрая измъкна една картичка с реклама за частни такситата.

— Фамилно име, чин, личен номер — машинално рече той.

След като получи необходимите сведения, капитанът прибра грижливо картичката във вътрешния си джоб. Когато закопчаваше куртката си, Майкъл забеляза, че той носи яркочервени тиранти.

Междувременно генералът бе приковал Луиза до стената в ъгъла и стоеше наведен към лицето ѝ. Майкъл тръгна към тях, но дамата с дългите зъби му прегради пътя, като се усмихна любезно и примига.

— Ето визитката ми — рече тя и му подаде картичка от плътен картон; „Мисис Отили Менсъл Кърни — прочете той. — Риджънт 4027.“

— Всяка сутрин до единадесет часа съм вкъщи — добави Кърни и се усмихна двусмислено. После се обърна и с развят воал тръгна от маса на маса да раздава визитните си картички.

Майкъл си поръча един джин и тръгна към масата, където седеше полковник Павоне, заобиколен от военните кореспонденти, двама от които Майкъл познаваше лично.

— ... след войната — ораторстваше Павоне — Франция ще тръгне наляво и нито ние, нито Англия, нито Русия ще можем да променим събитията. Седнете, Уитикър, ние пием уиски!

Майкъл допи джина си и седна при тях. Един от кореспондентите наля в чашата му четири пръста уиски.

— Аз се числя към гражданската администрация — продължи Павоне — и не знам къде ще ме изпратят. Но да ви кажа откровено, ако ме прехвърлят във Франция, това ще бъде наистина комично. Французите управляват страната си от сто и петдесет години и просто ще се изсмеят, ако някой американец намисли да ги посъветва например къде да поставят водосточните тръби на кметството си.

— Залагам петстотин лири — обади се унгарецът кореспондент от съседната маса.

— Приемам — отговори майорът от авиацията. Двамата написаха съответните разписки.

— Какво стана, Уитикър? — попита Павоне. — Нима генералът ви отне момичето?

— За краткосрочна аренда — отвърна Майкъл и погледна към бара, където генералът се смееше дрезгаво, притиснал Луиза.

— Привилегия на чина — закачи го Павоне.

— Генералът обожава младите жени — обади се един от кореспондентите.

— Този човек прекарал две седмици в Кайро и през това време успял да завърже връзки с четири момичета от Червения кръст. Когато се върнал във Вашингтон, бил награден с орден за бойни заслуги.

— Получихте ли от тях неща? — Павоне помахна визитната картичка на мисис Кърни.

— Това е един от най-скъпите ми сувенири — отговори сериозно Майкъл, като извади картичката.

— Тая жена — заяви Павоне — сигурно харчи огромни средства по печатниците.

— Баща ѝ — намеси се друг кореспондент — е производител на бира. Имат купища пари.

„Не искам да постъпя в авиацията, — запяха английските летци от съседната стая, — не искам да воювам. Предпочитам из баровете на Пикадили да се шляя и с парите на знатните дами да си погуляя...“

Вън завиха сирените за въздушна тревога.

— Фриц започва да става много разточителен — рече един от кореспондентите. — Вчера написах статия, в която недвусмислено доказах, че лufтвaфeтo вeчe нe съществува. Събрах всички публикувани данни за унищожените от американската и английската авиация противникови самолетни заводи, изчислих броя на свалените при нападения немски изстребители и дойдох до извода, че германците разполагат с минус сто шестдесет и осем процента от предишната си въздушна мощ. Статията ми излезе три хиляди думи.

— Боите ли се от въздушни нападения? — обърна се към Майкъл един тлъст кореспондент на име Ахърн. Той имаше много сериозен вид и лице на петна от злоупотреба с алкохол. — Не ви питам случайно — обясни Ахърн. — Искам да пратя на „Колиърз“ голяма статия по въпроса за страха и сега събирам данни. Страхът е основният и общ знаменател за всички, които участват в тая война, независимо от коя страна се бият, и ще бъде интересно да се изследва същността му.

— Хм — започна Майкъл, — чакайте да видя...

— Колкото до мене — Ахърн се наведе към него със сериозно лице и го лъхна с тежкия си, вонящ на алкохол дъх, — когато се страхувам, започвам да се потя и виждам нещата по-ясно и с по-големи

подробности. Помня, бях на борда на един военен кораб — името му все още не мога да открия, — недалеч от Гуадалканал, когато внезапно над нас се изви японски самолет, спусна се на десетина стъпки височина и се насочи право към оръдейната кула, където в тоя момент бях застанал. Обърнах неволно глава и зърнах до себе си един матрос, когото познавах от три седмици и често бях виждал съблечен. И ето, в тоя миг открих нещо, което не бях забелязал преди. На дясното му рамо с виолетово мастило беше татуиран висящ катинар с обвита в зелени лозови листа дръжка; над него пък с червен туш беше написано на латински: *Amor omnia vincit*^[47]. Спомням си тая татуировка съвсем ясно и ако желаете, ще ви я възпроизведа с всички подробности тук на покривката на масата. А сега да се върнем към вас — как виждате нещата, когато се намирате в смъртна опасност: по-ясно или по-зле?

— Как да ви кажа — започна пак Майкъл, — не ми се е случвало...

— Да, в такива моменти и дишането ми се затруднява — рече Ахърн, като го гледаше втренчено. — Сякаш се намирам в самолет на голяма височина сред силно разреден въздух без кислородна маска на лицето. — Неочаквано той обърна глава и помоли някого: — Подай ми, ако обичаш, уискито.

— Войната не ме интересува много — казваше в тоя миг Павоне. Някъде в далечината закашляха оръдия, обявявайки, че нападението започва. — По сърце аз съм цивилен, макар че съм във военна униформа. Повече ме интересува мирът, който ще се установи след края на военните действия...

Германците бяха вече над главите им и оръдията зареваха. Самолетите, изглежда, се движеха единично или на двойки и се спускаха ниско над улиците. В това време мисис Кърни връчи картичката си на старшия военен полицаи, който тъкмо излизаше от кухнята с пържената риба.

— Изходът на войната — продължаваше Павоне — е предрешен. Ето защо тя не ме интересува. В момента, в който чух за японското нападение над Пърл Харбър, разбрах, че ще победим...

„О, какво чудесно утро — пееше един американец при пианото, — какъв чудесен ден, сякаш всичко днес е създадено за мен...“

— Америка не може да загуби войната — философстваше Павоне. — Това го знаете и вие, знаейки го и аз, а днес вече го знаят и

японци, и германци. Повтарям — той направи комична гримаса и смукна продължително от пурата си, — войната не ме интересува. Интересува ме мирът, защото тоя въпрос остава все още неизяснен.

Влязоха двама поляци капитани със своите твърди, островърхи шапки, които винаги напомняха на Майкъл за телени мрежи и шпори, и със студени неодобрителни лица се отправиха към бара.

— Светът — ораторстваше Павоне — ще отиде наляво. Целият свят освен Америка. Не защото хората четат Карл Маркс или защото Русия ще прати свои агитатори, а понеже след края на войната това ще бъде единственият път, по който народите ще могат да тръгнат. Дотогава всички други пътища вече ще са били опитани и намерени за негодни. Боя се, че Америка ще се окаже изолирана, изостанала, намразена от всички и ние ще живеем като стари моми в самотна къща сред гората, които заключват здраво вратите, надзъртат под креватите, защото са зашили парите си в дюшека, и не могат да заспят, понеже всеки път, когато подухне вятър и подът изскърца, мислят, че идат убийци, за да им отнемат живота и да ги ограбят.

Унгарецът кореспондент се приближи до масата им, за да напълни водната си чаша с уиски.

— Аз имам своя собствена теория по този въпрос — заяви той, — която след време ще публикувам в „Лайф“. „Как да спасим капиталистическата система в Америка“, от Ласло Шигли. — Една батарея, разположена вероятно в Грийн Парк, откри яростен огън и унгарецът отпи от уискито си, поглеждайки укорно към тавана. „Направлявана система на демокрация“ — продължи той, когато гърмежите стихнаха. — Погледнете наоколо... — Ласло Шигли направи широко движение с ръка. — Какво виждаме? Небивало благосъстояние. Всеки, който иска да работи, може да намери хубава работа. Жени, на които в нормални времена не биха поверили дори да мият биберони, днес изработват прецизни инструменти и получават по осемдесет и седем долара седмично. Полицаите от охранителната служба по Мисисипи, които в мирни дни получаваха по хиляда и сто долара годишно, сега са полковници и започват военната си служба с шестстотин и двавет долара на месец. Колежани, които са били материално бреме на семействата си, са вече майори от въздушните сили с петстотин и седемдесет долара заплата. Фабрики и заводи работят денонощно, безработица няма, всички ядат повече месо, ходят

по-често на кино и се любят повече от всеки друг път. Всички са жизнени, щастливи и в чудесно физическо състояние... Кой е изворът на всички тия положителни неща? Войната! Но — ще кажете вие — войната не може да трае вечно. Уви, това е вярно. В края на краищата германците ще ни измамат, като капитулират и ние пак ще се върнем в задушните фабрики, пак ще има безработица, ниски надници и упадък. Това положение може да се избегне по два начина: като заставим немците да воюват безкрайно — нещо, на което едва ли можем да разчитаме — или... — Шигли отпи голяма глътка от чашата си и се усмихна широко — или като си даваме вид, че войната все още продължава. Ще оставим заводите да работят както преди, ще пускаме петдесет хиляди самолета годишно, като плащаме по два долара и половина на час на всеки, който е годен да държи в ръката си френски ключ, ще продължим да произвеждаме танкове по сто хиляди долара парчето, ще строим пак самолетоносачи на стойност по седем милиона долара. — Но — ще възразите вие — в такъв случай ще се стигне до свръхпроизводство. Системата „Шигли“ обаче е предвидила всичко! В момента германците и японците поглъщат изцяло нашето производство и не допускат да задръстим пазарите си. Свалят самолетите ни, потопяват самолетоносачите ни, разкъсват униформите ни. В бъдеще този въпрос ще се разрешава много лесно. Как? Като станем германци и японци за самите себе си. Всеки месец ще събираме на куп необходимия брой самолети, танкове и самолетоносачи. И какво ще направим с тях? — Унгарецът огледа с горд и пиянски поглед слушателите си? — Ще ги потопим всички в океана и веднага ще поръчаме нови. А сега — продължи той съвсем сериозно — идваме до най-деликатния пункт, до въпроса с хората. Свръхпроизводството на стоки, казваме ние, не е неразрешим проблем. Но поставим ли въпроса за свръхпроизводството на хора, така да се каже, стъпваме на много опасна почва. Сега за сега ние се избавяме всеки месец от сто хиляди, от двеста хиляди души — За съжаление не разполагам с точни цифри. В мирно време обаче унищожението на толкова хора ще предизвика известни възражения, дори ако това ни помогне да поддържахме икономиката си на най-високо ниво. Организации ще протестират, църквата ще надигне глас и даже самият аз предвиждам значителни затруднения. Не — казвам аз, — нека бъдем човечни, нека помним, че сме цивилизовани същества. Не, няма защо

да избивате всички тия хора. Чисто и просто дръжте ги във войската! Плащайте им заплатата, повишавайте ги, награждавайте генералите, давайте издръжка на жените им, но не ги оставяйте в Америка. Пращайте ги начело с подобрани водачи на големи групи от една държава в друга. Те ще насаждат дух на добра воля, ще носят със себе си благосъстояние, ще харчат в чужбина големи суми американски пари, ще оплодяват самотни чужденки със здравите семена на демократичния Нов свят, ще представляват ценен пример на жизненост и целенасоченост за местното мъжко население. И, което е най-важното, няма да нокаутират работната ръка в Щатите. От време на време ще се позволява на групи войници да се демобилизират и да се приберат в родината. Тук те ще се върнат към предишния си живот, при своите жени и тъщи, при своите цивилни работодатели. И скоро ще схванат, че са извършили голяма глупост. Тогава ще поискат да постъпят отново във войската. Но ние ще приемаме обратно само най-добрите. В края на краищата само десет-дванадесет милиона най-добри измежду най-добрите американци ще обикалят света! В Америка ще оставим по-инертните, по-глупавите, които няма да конкурират така настървено местното население, и по този начин нервното напрежение, от което се оплакваме толкова много в Щатите, постепенно ще спадне и след време напълно ще изчезне...

Вън, някъде отвисоко, се разнесе остро свистене, което премина в оглушителен, ужасен и сърцераздирателен писък, извиращ от тъмнината, сякаш някакъв разнебитен от буря влак летеше бясно към хората в бара. В следващия миг всички се намериха на пода.

Експлозията заглуши ушите им. Подът се разлюля. Разнесе се звън от стотици счупени стъкла. Лампите примигаха и преди да изгаснат Майкъл забеляза как заспалата съдържателка на бара се плъзна от стола на пода с разлюлени на ухото си очила. Трясъкът прииждаше на вълни, които постепенно затихваха, като рушеше здания, разбиваше стени и пращаше парчета тухли в стаи и дворове. Пианото в задното помещение прогърмя, сякаш десетина души бяха ударили едновременно клавишите.

— Залагам петстотин — долетя гласът на унгареца някъде от пода и Майкъл се разсмя, разбрал, че е останал жив и че заведението не е улучено.

Лампите отново замигаха. Всички станаха. Някой вдигна съдържателката, която продължаваше да спи, и я сложи на стола ѝ. Тя отвори очи и се загледа мрачно пред себе си.

— Трябва да си истински мошеник — промърмори тя, — за да задигнеш шарфа на една стара жена, докато спи — После отново затвори очи.

— Дявол да го вземе, разлял съм уискито си — изруга унгарецът и напълни чашата си.

— Ето — обърна се Ахърн към Майкъл, — вижте как ужасно се потя!

Майкъл погледна към другия край на бара. Генералът успокояваше Луиза, като я държеше през раменете и я потупваше нежно по гърба.

— Хайде, хайде, момиченце — мърмореше той.

— Стига, генерале — усмихна се студено Луиза. — Битката се свърши. Пуснете ме вече.

Унгарецът се поклони и почти без да залита се върна при масата, където го чакаше майорът от въздушните войски. Седна, написа разписка за хиляда лири и размеси три пъти картите.

След момент се разнесе продължителният и трептящ вой на сирената — въздушното нападение беше свършило.

И тъкмо в този миг Майкъл започна да трепери. Сграбчи с две ръце седалката на стола си и стисна челюсти, но зъбите му продължаваха да тракат. Погледна към Павоне, който палеше загасналата си пура, и му се усмихна пресилено.

— Уитикър — рече Павоне, — с какво, по дяволите, се занимавате в армията? Когато и да ви срещна, вие винаги се въртите край някакъв бар.

— С нищо особено, полковник — отвърна Майкъл и веднага млъкна, защото чувстваше, че ако каже още една дума, зъбите му отново ще затракат.

— Говорите ли френски?

— Малко.

— Карате ли кола?

— Да, сър.

— Бихте ли искали да работите за мен?

— Да, сър — отговори Майкъл просто защото Павоне беше старши по чин.

— Добре, добре — рече Павоне. — Човекът, който работеше за мен, ще бъде изправен пред военен съд за перверзни деяния и предполагам, че ще го осъдят.

— Разбирам, сър.

— Обадете ми се по телефона след две седмици — каза Павоне. — Може да се намери нещо интересно за вас.

— Благодаря, сър.

— Пушите ли пури?

— Да, сър.

— Ето. — Павоне му подаде три пури и Майкъл ги взе. — Не зная защо, но ми се струва, че имате интелигентен поглед.

— Благодаря.

Павоне отпрати очи към генерал Рокланд.

— По-добре вървете там, докато генералът не е похитил момичето ви добави той.

Майкъл прибра пурите. Пръстите му трепереха, сякаш през тях минаваше електрически ток, и едва успя да закопчее джоба си.

— Продължавам да се потя — обади се Ахърн, докато Майкъл ставаше от стола си, — но виждам всичко необикновено ясно.

Майкъл застана почтително, но с решителност до генерала и се изкашля дискретно.

— Моля да ме извините, сър — рече той, — но трябва вече да отведа дамата вкъщи. Обещах на майка й да я върна до полунощ.

— Нима майка ви е в Лондон? — обърна се Рокланд към Луиза.

— Не — отвърна тя. — Но редникът Уитикър я познава още от Сент Луис.

Генералът се разсмя гръмогласно и добродушно.

— Разбирам, че е вече време да си вървя — заяви той. — Майка й! Ето нещо ново. — Той тупна здраво Майкъл по рамото и добави: — Желая ти щастие, синко, радвам се, че се запознах с тебе. — После се огледа и попита: — Къде е Отили? Нима и тука раздава визитните си картички?

И последван от мустакатия капитан, тръгна да търси мисис Кърни, която вече беше сварила да се затвори в банята с един от сержантите летци.

Луиза се усмихна на Майкъл.

— Забавлява ли се? — попита я той.

— Чудесно — отвърна Луиза. — Генералът успя да падне точно върху мене, когато бомбата избухна. Помислих дори, че възнамерява да прекара цялото лято в това положение. Тръгваме ли?

— Да вървим.

Той я хвана под ръка и излязоха.

— Залагам петстотин! — долетя гласът на унгареца, когато вратата се затваряше зад тях.

Въздухът беше наситен с тежък, непоносим мирис на дим. Майкъл се спря, чувствайки, че нервите му отново настръхват и челюстите му се схващат, и едва се сдържа да не изтича обратно в бара. След момент обаче успя да се овладее и поведе Луиза надолу по тъмната задимена улица.

Откъм Сент Джеймс Стрийт долетя звън на строшено стъкло, а през гъстия пушек се провираха оранжеви огнени езици и се чуваше някакъв странен, глух бълбукащ звук. Двамата завиха зад ъгъла и погледнаха към двореца. Улицата беше осеяна с милиони стъклени кристалчета, в които се отразяваха трептящи червеникави пламъци. Пред двореца се бе образувало малко езерце, чиято повърхност сякаш гореше от сиянието на пожара. Бълбукащият звук идеше от линейките и пожарникарските коли, които се движеха из водата на втора скорост. Без да си кажат нещо, Майкъл и Луиза тръгнаха бързо към мястото, дето бе паднала бомбата; под краката им непрекъснато хрущяха стъкла, сякаш се движеха по замръзнала поляна.

Бомбата беше улучила една малка кола пред самия дворец, която лежеше сега до някаква стена, смазана и раздробена, сякаш бе минала през гигантска преса. От шофьора и пътниците нямаше никаква следа; само край десния тротоар един старец старателно смяташе на купчинка нещо и може би това нещо беше единственото, което бе останало от тях. Недалеч се търкаляше съвсем запазена дамска барета в тъмносин цвят.

Къщите срещу двореца бяха оцелели, макар че фасадите им бяха рухнали на улицата. В нощната тъмнина се открояваха познати и печални картини: подредени стаи, сервиращи маси, разстлани постели

и часовници; които продължаваха да работят — експлозията беше отрязала като с нож предните стени. „Ето нещо, към което винаги се стремят в театъра — помисли си Майкъл, — да отрежат четвъртата стена, за да надникнат в живота на хората вътре.“

От полуразрушените постройките не идваше никакъв звук и Майкъл, без да знае защо, си помисли, че от бомбите не са пострадали много хора. Наблизо имаше множество дълбоки скривалища и навярно обитателите бяха проявили достатъчно благоразумие да се приютят в тях.

Но по всичко личеше, никой не полага усилия да спаси нещастниците, които може би бяха останали в разнебитените здания. Пожарникарите сновяха равномерно напред-назад и разплискваха водата, която струеше от разрушения водопровод. Работниците от противовъздушната защита обикаляха унило и безмълвно из развалините. И това беше всичко.

До стената на двореца — там, където се намираха будките на часовите, които крачеха нагоре-надолу и отдаваха чест като комични дървени кукли още щом зърваха офицер — сега нямаше нищо. Майкъл знаеше добре, че тия часови нямаха право да напускат поста си и сигурно бяха останали на мястото си — спокойни в своите разкошни униформи, образци на войни от стари времена, — за да посрещнат свистящата бомба и да умрат твърдо в момента, когато стъклата зад гърба им са се превърнали на прах, а старият часовник на кулата, изтръгнат от леговището си, е увиснал печално на своите пружини. И в същата минута той, Майкъл, беше седял с чаша в ръка на сто крачки оттука, усмихнат и заслушан в унгареца, който обясняваше своята направлявана система на демокрация! И пак по това време горе в небето едно момче е седяло настръхнало в своята мятанна се машина, заслепено от прожекторите, увиснало над разлюляния от бляскавите експлозии Лондон, заплашено от смъртоносния танц, който Темза, сградите на парламента, Хайд Парк и Мраморната арка са играли около него, застрашено от тракащите по крилата на самолета куршуми. Присвито в кабинката си, момчето е надничало разтреперано надолу, натискайки накрая бутона, който немците употребяват, за да избиват англичани, и бомбата е полетяла, за да унищожи и колата, и момичето с баретата, и къщите, останали невредими цели сто години, и часовите, чието поделение е било освободено от други задължения и удостоено с

честта да пази двореца, където Уелският принц някога беше уреждал своите строго интимни прословути забави. Но ако момчето бе натиснало бутона половин секунда по-рано или половин секунда по-късно, ако в оня миг самолетът му не е подскочил наляво от някой неочакван взрив, ако прожекторите не са ослепили пилота секунда по-рано, ако, ако, ако... тогава той, Майкъл, щеше да лежи сега плувнал в кръвта си сред развалините на съюзническия бар, а часовите биха били живи, момичето с баретата би било живо, къщите все още биха стояли непокътнати, а часовникът би продължил да работи.

Майкъл съзнаваше колко банални са всички тия разсъждения за войната, за фаталността на това „ако“, но просто не можеше да се отърси от тях, да не мисли за оная случайност, която позволява на хората да доживеят нов ден, за да ги изправи пред следното „ако“.

— Хайде, мили — обади се Луиза. Майкъл откри, че младата жена трепери и се изненада, защото тя бе винаги така сдържана и хладнокръвна. — Тук не можем с нищо да помогнем. Да си вървим вкъщи.

Обърнаха се и се отдалечиха, без да разменят дума. Зад тях пожарникарите най-после бяха успели да се доберат до някакъв кран и струята, която бликаше от повредения водопровод, започна да намалява, докато накрая секна напълно. Тъмната вода на езерцето пред двореца се успокои.

Много други събития се случиха през този ден в Лондон.

Един генерал-майор, който току-що бе получил плана за нахлуване във Франция, поиска още една пехотна дивизия за десанта през първите два дена.

Един пилот на спитфайър, който бе направил две последователни излитания и беше свалил шест неприятелски самолета, бе отстранен от служба поради пиянство и се застреля в спалнята на майка си.

Започнаха репетициите на един нов балет, в който героят трябваше да пропълзи по корем цялата сцена, за да символизира подсъзнателен порив на страст.

На едно музикално ревю артистката, с цилиндър на глава и черни копринени чорапи на краката, пях: „Когато светлините блеснат отново,

ще се напия до забрава“ и цялата публика — три четвърти от която бяха американци — запя заедно с нея.

Един майор от снабдителните служби, който в продължение на две години бе работил без отдых по шестнадесет часа на ден, получи перфорация на язва в кабинета си на Гроувнър Скуеър. Това се случи тъкмо в момента, когато той разтваряше донесение с надпис „секретно“, с което му съобщаваха, че един параход „Либърти“ на път към Саутхамптън се разцепил на две в океана по време на буря и потънал заедно със сто и двадесет тона 1,05-милиметрови снаряди.

Един пилот на бомбардировач „В-17“ родом от щата Юта, обявен три месеца преди това за убит над Лориан, се появи в „Кларидж“ ухилен до уши, със запас от четиридесет френски думи и поиска да му дадат най-хубавия апартамент в хотела. В продължение на двадесет минути той позвъни на шестнадесет души, използвайки бележника си, от който не се разделяше нито за секунда.

Един двадесетгодишен фермер от Канзас прекара осем часа в басейн плувайки под студената вода, за да може в деня на десанта да хвърли във въздуха всички преграждения край европейския бряг.

В камарата на общините министърът на вътрешните работи бе запитан защо обвинените в изнасилване американски войници се съдят от американски военни съдилища и се качват на бесилката, когато английските закони не предвиждат смъртно наказание за такова деяние и когато престъплението, извършено спрямо английски граждани на територия, която се намира под суверенитета на краля, би трябвало да се разглежда от граждански съд.

Един доктор по философия от Хайделбергския университет, понастоящем редник в инженерните войски на негово величество, загуби цял ден, за да покрива брезенти с водонепромокаем шеллак. По време на обяда докторът цитира извадки от съчиненията на Шпенглер и Кант пред един свой колега и уточни с един от новите войници личните си записки за концентрационния лагер в Дахау.

Около пладне прислужничката в една сграда с мебелирани квартири под наем в Челси усети, че от една стая излиза мирис на газ. Девойката отвори вратата и откри на кревата преплетените голи тела на американски сержант и млада англичанка. И двамата бяха вече мъртви. Преди да легнат, влюбените оставили отворен крана на газовата печка. Оказа се, че съпругът на англичанката бил в Индия, а

жената на сержанта в щата Монтана. По-късно американското командване съобщи на съпругата, че мъжът ѝ починал от сърдечен удар. Той беше на двадесет и една години.

Един лейтенант от бреговата охрана обядва в клуба си и се отправя към базата си, където се качи на своя либърейтър и отлетя на обичайния обход срещу неприятелски подводници. Самолетът се издигна във въздуха, взе курс към юг по посока на Бискайския залив и въобще не се завърна.

Един войник от противовъздушната отбрана успя да спаси седемгодишно чернокошо момиченце, затрупано в избата осем дни преди това.

Един капрал от американската армия, който минаваше по Гроувнър Скуеър на път към стола си, отдаде чест сто и единадесет пъти.

Един шотландец от групите за обезвреждане на неексплодирани бомби се промъкна предпазливо между две железни греди и отвинти запалката на еднотонна мина, която беше паднала предишната нощ и която издаваше особен часовников звук.

Един двадесет и пет годишен американски поет, сега сержант в инженерните войски, който се намираше на тридневен отпуск в Лондон, посети Уестминстърското абатство и откри, че за тленните останки на неизвестни аристократи е отделено повече място, отколкото за всичките покойни поети, начело с Кийтс, Байрон и Шели; тогава той реши, че ако Уестминстърското абатство се намираше във Вашингтон, в него навярно също щяха да почиват повече хора от типа на Гулд и Харимън, отколкото хора като Уитман и Торо^[48].

През този ден хиляда и двеста пъти беше повторен един виц за американците, който гласеше: „Какво е лошото на американците? — Нищо. Лошото е само, че са прекалено добре платени, прекалено охранени, прекалено хубаво облечени, прекалено сексуални и че останаха прекалено дълго тук, в Англия!“

Майката на три невръстни деца, чийто баща през това време лежеше свит в окопите някъде на юг от Анцио, обстрелван от германски миномети, вися един час и четиридесет и пет минути на опашка и се върна вкъщи с... един фунт костелива риба. Тя погледна рожбите си и реши да ги убие, но след малко се разколеба и им

пригответи супа от мършавата риба, прибавяйки един картоф и щипка соево брашно.

Един комитет, съставен от висши офицери от двете армии, се събра на заседание, за да обсъди въпроса за създаване на филм за десанта в Европа, с който трябваше да се изобрази сътрудничеството между участващите във военните операции бойни части. Представителят на английските въздушни сили се скара с представителя на английските сухопътни войски, представителя на Осмата въздушна армия се скара с представителя на американската военноморска флота, представителя на американските снабдителни части се разбесня срещу английския офицер, който представляваше бреговата охрана; накрая беше решено въпросът да се отнесе до по-висша инстанция.

По пладне можеше да се види как в пространството между противовъздушните скривалища и няколко хилави дървета на Бъркли Скуеър се обучават на бой с нож група английски чиновници, докато останалите им колеги мръзнеха на близките съседни скамейки под оскъдните слънчеви лъчи и ядяха обед.

Един английски комитет завърши подробния си доклад, в който се доказваше, че американските дневни бомбардировки представляват всъщност неоправдано разточителство.

По ъглите на улиците се появиха колички с първите нарциси; край тях с умиление се спираха изтощени, зле облечени хора и купуваха букетчета от тия нежни цветя, които отнасяха стеснително в канцелариите или домовете си.

На обедния концерт в Националната галерия едно трио изпълни творби от Шуберт, Уолтън и Бах.

Близко до Уайтчапъл събориха за огрев една дървена ограда, на която през 1942 година някой бе написал с големи бели букви: „Открийте веднага втория фронт!“

В устието на Темза, недалеч от индийските докове, един моряк от търговската флота от Сиатъл се обърна с молба към всевишния да уреди тая нощ въздушна бомбардировка, защото получаваше премия при всяко нападение върху кораба му; човекът се нуждаеше от пари, понеже след два месеца жена му очакваше ново дете.

През същия ден... четири милиона хора влязоха в кантори, заводи и складове и работиха упорито, със спокойна методичност,

спирайки само за чаша чай в десет часа сутринта и в четири следобед, те събираха и изваждаха цифри, извършваха поправки, полираха, монтираха и шиха, пренасяха и сортираха материали, печатаха и подреждаха картотеки, печелеха и губеха пари. Всички те работеха спокойно, смислено и сръчно и с това ядосваха американците, които влизаха в допир с тях. По-късно те се прибраха в домовете си и някои от тях загинаха в нощната бомбардировка по същия спокоен, смислен и достоен начин.

Четири дена след премиерата на „Хамлет“ Майкъл бе призван в канцеларията на специалната рота, към която бе зачислен на храна и квартира, и получи заповед да се яви в пункта за попълване на пехотните части в Личфийлд. Дадоха му два часа да стегне багажа си.

[35] Уилям Блейк (1757–1827) — английски поет и художник, представител на ранния романтизъм. ↑

[36] Джон Кийтс (1705–1821) — английски поет-романтик. ↑

[37] Самюъл Колридж (1772–1834) — английски поет. ↑

[38] Артър Уелингтън (1769–1852) — английски пълководец и държавник, командвал съюзническите войски в битката при Ватерло. ↑

[39] Ема Хамилтън (1765–1815) — приятелка на адмирал Нелсън. ↑

[40] Цитираните стихове от „Хамлет“ са от превода на Гео Милев. ↑

[41] Хенри Тървинг (1838–1905) — английски актьор и режисьор. ↑

[42] „Глобус“ — театър, основан в 1599 г. в Лондон. На неговата сцена били представяни произведенията на Шекспир. ↑

[43] Не съществува (фр.). ↑

[44] Най-популярното дамско списание в Щатите. ↑

[45] Медал за рани, получени в сражение. ↑

[46] Военна академия в Щатите. ↑

[47] Любовта побеждава всичко (лат.). ↑

[48] Джей Гулд и Хенри Хариман — американски финансисти. Дейвид Торо американски писател и философ. ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА

Десантната лодка плаваше непрестанно в кръг. Водните пръски прелитаха над борда и заливаха хлъзгавата палуба. Войниците седяха приведени над оръжието си, за да не се измокри. Лодките се носеха над вълните на една миля от брега още от три часа сутринта. Сега беше седем и половина и всички разговори бяха отдавна престанали. Корабите бяха почти привършили артилерийската подготовка. Учебно-въздушното нападение беше приключило. Димната завеса, която един нисколетящ самолет бе хвърлил напреко на заливчето, все още продължаваше да се стени върху водната повърхност до самия бряг. Всички бяха мокри, всички бяха измръзнали, всички — освен тия, на които се повдигаше от люшкането — се чувстваха страшно изгладнели.

Обаче Ноа беше доволен. Присвит до носа на лодката и прикрил старателно тротиловите заряди, които му бяха поверили, той усещаше как солените пръски на Северно море се плискат по каската му и вдишваше свежия резлив въздух на ранното утро, изпълнен с особено задоволство.

Това беше последното учение на неговия полк в подготовката за десанта. Беше генералната репетиция за нахлуването в континента, проведена в поддръжката на кораби и авиация и с бойни муниципи. В продължение на три седмици те се бяха упражнявали на групи по тридесет души — всяка група срещу отделен бункер — с подкрепата на стрелци, базуки^[49], огнепръскачки и пионери. Това беше последната репетиция преди истинското представление. А в ротната канцелария Ноа щеше да получи като дар от провидението отпускарски билет за цели три дена!

Бърнекер беше презеленият от морската болест и едрите му селски ръце стискаха карабината конвулсивно, сякаш тя беше единственото стабилно и сигурно нещо сред този развълнуван океан. Той се усмихна с усилие на Ноа.

— Дявол да ме вземе — продума Бърнекер, — нищо не става от мене!

Ноа му отговори с усмивка. През последните три седмици на съвместна служба той беше опознал този човек много добре.

— Скоро ще се свърши — успокои го Ноа.

— А ти как се чувстваш? — попита Бърнекер.

— Не мога да се оплача.

— Готов съм да дам осемдесетте акра земя на баща ми в замяна на твоя стомах — рече Бърнекер.

Над развълнуваната вода се разнесе глъч от гласове, предавани чрез усилвателни тръби. Лодката изви рязко и набирайки скорост, се насочи към брега. Ноа се притисна до мокрия стоманен борд, готов да скочи, щом пуснат мостчето. „Може би — мислеше си той докато вълните се блъскаха с нарастваща сила в летящия корпус, — може би в лагера ме чака телеграма от Хоуп, която ми съобщава, че всичко вече е свършено. Някой ден ще седна до сина си и ще му кажа: «В часа, когато ти се роди, аз слязох на английския бряг с двадесет фунта тротил в ръце.» Разбира се — продължи да философства той усмихнат, — би било добре да се намирам при Хоуп, докато ражда, но всяко зло има и добрите си страни. Тука съм толкова зает, че не ми остава време да се тревожа много. Не ми се налага да се разхождам нервно из болничния коридор, да припалвам цигара от цигара и да я слушам как пици отвътре.“ Наистина това беше твърде егоистично, но имаше и преимущества.

Лодката застърга гладкото дъно и след момент подвижната стълба бе спусната. Ноа скочи, чувствайки как снаряжението се заблъска по гърба му и студената вода го обля до кръста. Спусна се бегом към една малка дюна и залегна зад нея. Другите войници също се измъкнаха от водата и се пръснаха бързо наоколо, като залягаха кой в дупка, кой зад нискостеблените храсти. Стрелците откриха огън по бункера, разположен на малко възвишение, което бе надвиснало над брега на осемдесет ярда от тях. Войниците от сапърската група припълзяха предпазливо до телената мрежа, заложиха зарядите си и хукнаха назад. Зарядите експлодираха и острият мирис на тротила се смеси с миризмата на гъстия дим, който самолетът беше пуснал над тях.

Ноа скочи бързо и закрилян от Бърнекер, изтича към ямата, която се намираше близо до телената мрежа. Бърнекер се свлече върху него.

— Господи — рече той задъхан, — земята е чудесно нещо, нали?

Двамата се разсмяха и погледнаха предпазливо навън. Войниците действаха с прецизността на футболен отбор; по даден сигнал те се впуснаха напред, придвижвайки се, както ги бяха учили, към бледосивите стени на бункера.

Базуката откри огън, мините се посипаха с грохот върху бункера и във въздуха полетяха големи късове железобетон.

— В такива минути — каза Бърнекер — се питам само едно, какво ще правят германците, докато ние вършим всичко това?

Ноа изскочи от ямата и се втурна през разкъсаната телена мрежа приведен на две, със скъпоценните заряди в ръце. Базуката се обади отново и той се хвърли на пясъка, за да избегне парчетата бетон, които сигурно щяха да полетят наоколо. До него лежеше Бърнекер, дишайки тежко.

— Някога мислех, че да ореш земята, не е лесна работа!

— Давай, давай, селянино! — подкани го Ноа. — Бягай напред. — Той скочи на крака. Бърнекер се надигна с пъшкане.

Затичаха надясно и отново се хвърлиха на земята, тоя път зад една висока около шест стъпки дюна. Тревата върху билото й шумолеше силно на влажния вятър.

В този момент видяха как войникът с огнепръскачката припъзля близо до бункера. Куршумите на стрелците, които прикриваха настъплението им, продължаваха да свирят над главите им, рикоширайки от бетонната повърхност.

„Ако Хоуп можеше да ме види!...“ — помисли си Ноа.

Човекът с огнепръскачката беше вече заел позиция и войникът, който го следваше, отвъртя крана на увисналите върху гърба му цилиндри. Тия огромни и тежки цилиндри бяха поверени на Донъли, който беше най-силният войник във взвода. Донъли натисна стартера. От огнепръскачката излетя дълъг пламък, който, подхванат от силния вятър, се замята встрани, издавайки тежък дъх на прегоряло масло. Донъли обля ожесточено амбразуриите на бункера с дъгообразни огнени струи.

— Хайде, Ноа — обади се Бърнекер, — време е да изпълниш задачата си.

Ноа скочи и се спусна към бункера, минавайки край Донъли. До това време германците в бункера теоретически трябваше да бъдат убити или ранени, изгорени или зашеметени. Ноа тичаше бързо въпреки дълбокия пясък. Той виждаше ясно всичко: раздробения почернял бетон, застрашителните амбразури, тъмнозеления стръмен хълм, извисил се на брега върху фона на синьото небе. Чувстваше се изпълнен със сили, способен да носи на цели мили тежките заряди. Тичаше, като дишаше тежко, дълбоко и равномерно, и знаеше точно къде трябва да отиде и какво да направи. Когато стигна до бункера, по лицето му заигра усмивка. Сложи бързо торбата със зарядите до стената на бункера и после тикна във вентилационния отвор един заряд, прикрепен на дълга ос. През цялото време чувстваше, че очите на войниците от взвода са приковани в него, че всички следят как ловко и умело изпълнява последния акт на тая церемония. Той запали сръчно фитилите и хукна назад към една яма, на тридесет стъпки от бункера. Хвърли се в нея и зарови глава в пясъка. За миг наоколо настъпи тишина, нарушавана само от свистенето на вятъра в разхвърлените по брега снопчета морска трева. После зарядите почнаха да експлодират първи, втори, трети... Във въздуха се разхвърчаха късове бетон и се посипаха с глух шум в пясъка около него. Ноа вдигна глава и погледна. Бункерът се беше разцепил на две и от него излизаше черен дим. Той стана и се усмихна със сдържана гордост.

Лейтенантът, който водеше обучението на взвода в лагера и в момента се намираше тук като наблюдател, се приближи до Ноа.

— Браво — рече лейтенантът, — добре изпълнено!

Ноа махна с ръка към Бърнекер, който, застанал опрян на карабината си, му отговори по същия начин.

В лагера Ноа намери писмо от Хоуп. Той го отвори тържествено и бавно.

„Мили — гласеше писмото, — все още не мога да ти съобща нещо ново. Мога само да ти кажа, че съм станала страшно дебела. Всички мислят, че детето ще тежи сто и петдесет фунта. През цялото време се тъпча. Обичам те.“

Ноа препрочете писмото три пъти, изпълнен с бащинска нежност и обхванат от чувство, че е вече възрастен човек. После го сгъна внимателно, мушна го в джоба си и отиде в палатката, за да се приготви за тридневния си отпуск.

Бръкна във войнишката си раница и лекичко опипа малката кутия, която беше завил в едни дълги вълнени гащи. В кутията имаше двадесет и пет пури. Беше ги купил в Съединените щати и ги бе пренесъл през океана специално за деня, който вече настъпваше. В живота си Ноа беше имал толкова малко тържествени събития, че простодушната и смешна идея да ознаменува раждането на своя наследник, като раздаде пури на приятелите си, бе добила в съзнанието му особено голямо значение. Пурите купи в Нюпорт Нюс и даде за тях цяло състояние — осем долара и седемдесет и пет цента, при това кутията заемаше много ценно място в раницата му, но той никога не съжали нито за парите, нито за пожертваното място. Ноа схващаше смътно, по-скоро със сърце, отколкото с разум, че тоя акт, този прост и глуповат символ на едно тържество, ще му позволи да почувства по-осезаемо и реално детето, което се намираше на три хиляди мили от него, ще установи между детето и него — в собственото му съзнание и в съзнанието на приятелите му — нормалните естествени отношения между баща и син или баща и дъщеря. Иначе в безспирния поток на войнишкия живот тоя ден би минал както всеки друг ден, а редникът Ноа не би се отличавал по нищо от своите колеги. Сега обаче, докато запалените пури димят, той ще бъде нещо повече от войник, повече от „един“ от десетте милиона, повече от изгнаник, повече от една стоманена каска, повече от един войнишки номер... той ще стане баща, олицетворение на творческата сила на любовта — сила, която създава звеното между отделните поколения.

— Охо — обади се Бърнекер, който лежеше изтегнат на леглото си без обуца, но все още с шинел, — погледнете нашия Акерман! Елегантен като посетител на мексиканска забава в събота вечер! Всички лондонски момичета ще припаднат, като видят новата му прическа.

Ноа се усмихна, обхванат от признателност към Бърнекер заради дружеската му шега. Как се беше променило всичко от дните във Флорида! Колкото повече приближаваше часът на битката, колкото по-близък ставаше денят, когато животът на всеки щеше да зависи от

останалите хора в ротата, толкова разногласията намаляваха и сплотеността и приятелските отношения се засилваха.

— Нямам намерение да ходя в Лондон — обясни той, докато връзваше старателно връзката си.

— Акерман поддържа отношения с някаква херцогиня в Съсекс — обърна се Бърнекер към капрал Анджър, който си режеше ноктите на краката край печката. — Но ги пази в строга тайна.

— Нямам никаква херцогиня — рече Ноа, закопчавайки куртката си.

— Къде отиваш тогава?

— В Дувър — каза Ноа.

— В Дувър! — Бърнекер беше толкова изненадан, че приседна на леглото. — При тридневна отпуската?

— Аха.

— Германците постоянно бият Дувър — рече Бърнекер. — Наистина ли отиваш там?

— Аха. — Ноа им помахаше с ръка и излезе от палатката. — До понеделник...

Бърнекер го изпрати с недоумяващ поглед. После повдигна рамене.

— Тревогите са размътили ума на тоя човек — реши той накрая. След това легна отново и подир минута и половина вече спеше.

Ноа излезе от чистия стар хотел с дървени стени и тухлена зидария точно когато слънцето изгряваше над френска земя.

Тръгна по застланата с каменни плочи улица и се отправи към Ламанш. Нощта бе протекла спокойно, с лека мъгла. Вечерта прекара в един ресторант, в който свиреше тричленен оркестър и английски войници танцуваха с приятелките си. Самият той не танцува. Седеше настрани, сърбаше горчивия чай и се усмихваше стеснително, като навеждаше глава всеки път, когато улавяше подканящия поглед на някое момиче. Ноа обичаше да танцува, но беше решил твърдо, че не бива да се забавлява, притиснал плътно някоя девойка може би тъкмо в момента, когато жена му е с родилни болки и първият вик на собственото му дете се разнася на бял свят.

Тръгна си рано и когато минаваше край естрадата на оркестъра, забеляза едно съобщение, което гласеше: „При нападение танците се прекратяват.“

Той заключи вратата на студената си, оскъдно мебелирана стая и си легна със задоволство, изпълнен от приятното съзнание, че е самичък и никой няма да се разпорежда с него чак до понеделник вечерта. После приседна и започна писмо до Хоуп, припомняйки си стотиците писма, които ѝ бе пратил, откакто се познаваше с нея.

„Седя в леглото си — започна той, — в истинско легло и в истински хотел, свободен от всякакви задължения за цели три дни, и ти пиша, погълнат от мисли за тебе. Няма да ти обясня къде се намирам, защото навярно не би се харесало на цензурата, но смятам, че не рискувам, ако ти кажа, че тая нощ тук има мъгла и току-що се върнах от един ресторант, в който оркестърът свиреше «Сред моите спомени», а на естрадата имаше надпис: «При нападение танците се прекратяват.» Струва ми се, мога да ти кажа, че те обичам.

Аз се чувствам много добре и макар че през последните три седмици ни изтощиха от обучения, успях да наддам цели четири фунта. Когато се върна вкъщи, сигурно ще бъда толкова дебел, че нито ти, нито детето ще ме познаете!

Моля ти се, не се тревожи, ако е момиче. Аз дори ще съм очарован, ако е момиче. Честна дума. Знаеш ли, дълго размишлявах върху възпитанието на нашето дете — продължи да пише Ноа със сериозен израз, наведен над хартията под слабата примигваща светлина, — и ето какво реших. Не бива да прилагаме модерните възпитателни идеи, които се втълпяват на децата днес. Много пъти съм виждал какво влияние оказват те върху неоформения ум и бих желал да предпазя нашето дете от тях. Идеята да се позволява на децата да вършат каквото им хрумне, за да

могат да проявят свободно склонностите си, ми се струва съвсем безсмислена. Такова възпитание създава разглезени, капризни, непочтителни деца — пишеше Ноа, почерпил мъдрост от опита на своите двадесет и три години — и изобщо е изградено на погрешни схващания. Без съмнение светът няма да позволи на никое дете — нито дори на нашето — да действа само с оглед на собствените си желания и затова да му се внушава, че всичко му е позволено, би означавало жестоко да го мамим. Аз съм противник на детските ясли и градини и смятам, че през първите осем години ние можем да научим нашето дете на онова, което трябва да знае, много по-добре, отколкото всеки друг. Не съм съгласен също да се принуждава детето да се учи да чете още в крехка възраст. Надявам се, мила, че думите ми не звучат прекалено догматично, но ние с тебе не сме имали време да обсъдим всичко това, да поспорим и да стигнем до общо мнение.

Моля ти се, мила, не ми се смей, задето така тържествено говоря за бедното детенце, което в този момент може би все още не е родено. Но навярно ще мине много време, преди да получа пак отпуска, и сигурно това е последният път, когато мога да обмисля всичко при спокойна и тиха обстановка.

Сигурен съм, мила — продължи да пише Ноа бавно, със сериозен израз, — че ще имаме чудесно дете, физически добре развито и с жив ум, и че ще го обичаме много. Обещавам да се върна при детето и при тебе цял и невредим, със сърце, запазено единствено за вас. Зная, че каквото и да се случи, ще се върна при вас. Ще се върна, за да ти помагам да го повиваш, за да му разправам приказки, преди да заспи, за да го уча да яде спанак с лъжичка и да пие мляко от чаша, за да го извеждам в неделя в парка и да му говоря за животните в зоологическата градина, за да му обясня защо не бива да бие малките момиченца и защо трябва да обича майка си така, както я обича баща му.

В последното си писмо ми казваш, че ако ни се роди син, искаш да го кръстиш на името на баща ми. Моля ти се,

не прави това. Аз не обичах много баща си, макар че той безспорно имаше своите положителни качества, и цял живот се стараех да стоя далече от него. Наречи го, ако искаш, Джонатан, на името на твоя баща. Наистина баща ти ме плаши малко, но същевременно аз се възхищавам от него още от оная коледна утрин във Върмонт.

За тебе не се безпокоя. Зная, че ще бъдеш истински герой.

И ти не се тревожи за мен. Нищо лошо не може да се случи с мъжа ти — сега!

Обичам те,

Ноа

П. П. Днес преди вечеря написах едно стихче. Първото ми стихотворение. Ето го. Само не го показвай никому. Защото се срамувам!

*Пази се от сърдечните вълнения,
не за през война създадени са те;
пази се от леките почуквания
по дверите на твоето сърце!*

Това е първият куплет. Днес ще напиша още два и ще ти ги пратя. Пиши ми, мила, пиши ми, пиши, ми, пиши ми...”

Ноа сгъна грижливо писмото и го сложи в джоба на куртката си. После загаси лампата и се върна бързо в топлите завивки.

Тая нощ нямаше бомбардировка. Само към един часа сирените завиха — няколко самолета бяха прелетели над крайбрежието на десетина мили на запад, на път към континента, след като бяха бомбардирали Лондон. Зенитните оръдия обаче не се обадиха.

Ноа излезе на улицата и потупа леко издутия джоб на куртката си, в който лежеше писмото. Искаше да разбере дали в града няма

някаква американска войскова част, за да го даде на цензора. Той винаги изпитваше известно раздразнение, когато се сещаше, че офицерите от собствената му рота, които не можеше да понася, четат писмата му до Хоуп.

Слънцето вече се беше издигнало, като провираще горещите си лъчи през рядката мъгла, от която къщите изплуваха една след друга. Ноа мина край старателно разчистените основи на четири разрушени от снаряди постройки. „Най-последно — помисли си той, докато отминаваше развалините — попаднах в град, който воюва!“

Долу под краката му лежеше Ламанш, сив и студен. Обаче все още не можеше да види френския бряг, въпреки че мъглата редееше. Три английски торпедни лодки, малки и бързоходни, пореха водите по посока на бетонните си леговища в пристанището. През нощта те бяха обикаляли неприятелския бряг, оставяйки зад себе си белезникава искряща пяна, сред водовъртеж от бясно мятаци се прожектори, потоци трасиращи куршуми и подводни взривове на торпеда, които издигаха на стотина метра във въздуха огромни черни фонтани вода. Сега, в слънчевата неделна утрин, лодките се завръщаха миролюбиво и бавно, игриви и празнични на вид, като излетни катери край летен курорт.

„Град, който воюва!“ — повтори си Ноа.

В края на улицата имаше някакъв бронзов паметник, почернял и очукан от морските ветрове. Ноа прочете надписа, който гласеше, че паметникът е издигнат за слава на английските войници, минали през това място на път за Франция през 1914–1918 година.

„И ето сега пак, в трийсет и девета — помисли си Ноа — и после в четирийсета, при отстъплението на Дюнкерк. Какъв ли надпис ще прочете войникът в Дувър след двадесет години и какви ли битки ще възкреси той в паметта му?“

Той продължи нататък, обхванат от чувството, че целият град му принадлежи. Пътят се катереше нагоре по прочутите скали, след това се виеше сред изложени на вятъра поляни, които напомняха парк, поддържан в добро състояние от работлив и грижлив, но лишен от въображение градинар.

Вървеше бързо, като размахваше ръце. Сега — без карабина, без войнишка раница, без котелка и щик — ходенето през тая зимна утрин

му се струваше леко, неизискващо усилия движение, радостно и спонтанно проявление на физическо здраве.

Когато стигна върха на канарата, мъглата се бе вдигнала и Ламанш искреше игриво, син и блестящ, чак до френския бряг. В далечината се издигаше скалата на Кале. Ноа се спря и се загледа към отвъдния бряг. Франция изглеждаше съвсем близко. Стори му се даже, че различава един камион, който пълзеше нагоре по пътя и след малко мина край църква, чиято островърха камбанария се издигаше в редкия въздух. Сигурно военен камион, с който немски войници отиваха на църква. Ноа изпита особено странно чувство, докато се взираше така към неприятелската територия в далечината, съзнавайки, че в тоя миг немците може би го наблюдават през своите бинокли. Това примирие, наложено от огромното разстояние, приличаше на хипнотичен сън. Кой знае защо, по време на война хората мислят, че щом зърнеш врага или той тебе, някой трябва веднага да падне убит. И това миролюбиво взаимно наблюдение изглеждаше някак си неестествено, ненормално; то оставяше у човека особено смущаващо чувство на неудовлетвореност. „Колкото и странно да изглежда — помисли си Ноа, — това може да ми попречи по-късно да ги избивам с лека ръка.“

Застанал така на върха на скалата, той продължаваше да наблюдава загадъчния, ясно очертан бряг на Европа. Кале, с неговите докове, островърхи кули, покриви на къщи и голи дървета, извисени в небето, лежеше притихнал в безмълвието на неделното утро точно както Дувър, проснал се под собствените му крака. Как му се искаше Роджър да бъде сега при него! Роджър сигурно би направил някаква неясна, но ценна забележка за взаимните отношения между тия два града близнаци през вековете — два града, които са изпращали един на друг риболовни флотилии, туристи, посланици, войници, пирати и снаряди. Колко жалко бе, че Роджър трябваше да отиде на Филипинските острови, за да умре сред палмите и обраслите в лишеи джунгли. И колко по-подходящо би било — щом му беше писано да умре, — ако куршумът го беше стигнал по време на щурма срещу брега на Франция, която той обичаше толкова много, или ако беше загинал, когато влиза усмихнат в някое село край Париж, за да потърси съдържателя на кафенето, в което преди години е пил кафе в компания с местни хора; или ако беше намерил смъртта си в Италия, сражавайки се може би тъкмо в онова рибарско селце, в което се е отбивал на път

от Неапол за Рим през есента на тридесет и шеста година, ако бе паднал там, разпознавайки църквичката, общината, лицето на някоя девойка. „Смъртта — помисли Ноа — има свои специфични степени на справедливост и смъртта на Роджър лежи някъде в основата на тая скала.“

*Да се веселиш и любиш, умееш,
умееш да правиш чудесни бонбони;
но, мили, умееш ли да печелиш пари? Това ми кажи!*

След войната — реши Ноа — щеше да дойде тука заедно с Хоуп.

„Аз стоях ей на това място — ще й каже той, — наоколо беше съвсем тихо, а ето там се виждаше Франция, която изглеждаше точно както днес. И досега не мога да разбера добре, защо реших да прекарам може би последната си отпуска именно в Дувър? Не знаая... вероятно просто от любопитство, от желание да видя как изглежда тоя град — град, който воюва, действително воюва — и да хвърля поглед към мястото, където се намираше врагът... Толкова бях слушал за немците, за начина, по който се сражават, за оръжията им, за издевателствата, които вършат, че исках поне да зърна земята, която газят. Да, и от време на време оръдията гърмяха, но това не беше яростна стрелба — както обикновено, се изразяваме във войската...“

„Не — реши Ноа, — изобщо няма да говоря за войната. Ще дойдем тука някой летен ден, уловени ръка за ръка, ще седнем на окосената трева, ще погледнем към Ламанш и аз ще кажа: «Виж, човек може да зърне камбанарията на оная църква. Прекрасен ден, нали?»...“

Звук от експлозия раздра тишината. Ноа погледна надолу към пристанището. Над складовете, там, където бе попаднал снарядът, се издигаше бавно и лениво облаче дим, което в далечината изглеждаше съвсем малко, като на детска картинка. После се разнесе втора експлозия, трета... Димните облачета се разцъфтяха в безпорядък над покривите на къщите из целия град. Един комин се разклати бавно — твърде далеч, за да се чуе звук — и се срути меко, сякаш бе направен от захарни тухли. След седмата експлозия отново настъпи тишина. Градът, като че ли без никакви усилия, пак потъна в своя неделен сън.

Германците от другата страна на пролива, задоволили озлоблението и охладели гнева си с тая военна демонстрация, сега навярно чистеха оръжията си и очакваха отговор.

Англичаните обаче не се обадиха. Димните облачета от експлозиите се разсеяха и след минута беше вече трудно да се повярва, че се е случило нещо.

Ноа заслиза бавно към града, като се стараеше да запечата в паметта си формата на димните облаци и звука на експлозиите. Стрелбата му се бе сторила съвсем безсмислена, по детски зловна, безвредна... „Това ли е войната? — питаше се той неволно, докато се спускаше по стръмния склон. — Така ли се води тая война?“

Градът се беше вече разбудил. Две възрастни дами с шапки с черни пера вървяха спокойно към църква, стиснали молитвеници в облечени в ажурни ръкавици ръце. Висок лейтенант с превързана ръка, стегнат в чудесната си униформа на командос^[50], весело и бързо профуча край него на велосипед. Едно мъничко девойче, което леля му бе повела на църква, вдигна очи и попита сериозно Ноа, употребявайки обичайното за английските деца обръщение към американските войници:

— Имаш ли дъвка, приятелю?

— Хариет! — смъмри я сухо лелята.

Ноа се ухили на малкото русокосо човече, което бяха помъкнали на неделната служба.

От висока тъмна врата на улицата се изсипа едно многочислено семейство: баща, майка и цяла тълпа деца на възраст между четири и десет години. Бащата държеше за ръка най-малкото. Под спретнатото сукнено костюмче се очертаваше закръглено коремче; на главата си детето носеше стара, но безукорно изчеткана шапка, а лицето му изглеждаше сънено и самодоволно. Майката постоянно обикаляше край младото стадо и подобно на шотландско овчарско куче ги подтикваше напред, към църковната сграда.

Една хубава девойка без чорапи и в широко палто мина разсеяно сред семейната група, забила поглед в неделното издание на „Таймс“.

Уловил жена си под ръка, от другата страна на улицата крачеше благопристойно военен с характерното лице на английски сержант — хладно, затворено, застинало в израз на властност и компетентност. Жената беше млада и Ноа видя, че се старее с всички сили да

подражава на надутото началническо държание на своя съпруг. Обаче всеки път, когато поглеждаше косо към мъжа си, лицето ѝ се разливаше във весела усмивка и това ѝ придаваше много смешен и мил вид, сякаш тая женичка беше девойка с шарени панделки в плитките си, яхнала игриво косматото си пони, попаднала случайно в парадна колона от бронирани коли.

„Добро утро, добро утро“ — приветстваха се жителите при среща из разораните от бомби улици. „Чудесен ден, нали? Чух, че рибарският магазин на бедната мисис Финчли пак бил ударен!... Колко хубаво, че вашият Албърт се е върнал за събота и неделя!... Колко хубаво, че мъглата се вдигна — днес може да се види чак до френския бряг. Следобед смятаме да се качим на скалите и да погледаме. Да, получих вест от Сидни. Много е добре, благодаря, много е добре, преди три дни са махнали последните шевове от раната и сега го пращат в Калкута на почивка... В събота пак идва американският сержант на моята Роберта, донесе голяма кутия с оная чудесна фруктова салата и цял кашон цигари «Честърфийлд». Чудесно момче наистина, чудесно момче. Казва, че позволението ще се получи най-много до месец — нали знаете колко бавно става всичко във войската — и сигурно ще се венчаят тука, ако изпреварят, разбира се, десанта. Аз вече говорих с пастор Редуайн... Добро утро, добро утро, добро утро...“

Ноа се спря пред църквата. Тя представляваше висока каменна сграда с тежка квадратна кула. Изглеждаше така, сякаш нейният бог, комуто енорияшите се молеха, бе някакво сурово божество от Стария завет, установило недвусмислено и ясно своите сурови закони, задължителни за многобройните поколения вярващи по брега на Ламанш; божество на крайбрежието и скалите, божество на студените води и бурите, сурово в своето правосъдие и пестеливо в милосърдието си. На моравата пред църквата имаше противовъздушно скривалище, зад нея, близо до пасторския дом, бяха разположени в зигзаг телени мрежи, а в единия ѝ край застрашително стърчаха противотанкови бетонни пирамиди, предназначени да спрат германците, които въпреки обещанието си през 1940 година не бяха успели да се изкатерят по скалите на Дувър.

Службата беше вече започнала и богомолците пееха някакъв химн при съпровод на орган. Сопраните на жените и децата, които се

издигаха над високите плътни гласове на органа и на мъжете, звучаха изненадващо нежно и лекомислено сред тия неравни и сиви каменни стени. Обхванат от неразбираем подтик, Ноа прекрачи прага.

Богомолците бяха малко и той седна на една от празните дъбови скамейки в дъното. Много от прозорците бяха изпочупени, някои бяха запушени с мукава, а в други стърчаха само парчета стъкла, оградени с масивни оловни рамки. Възsolеният вятър откъм Ламанш напираше през дупките, като диплеше леко воалите на жените, прелистваше страниците на библиите и пилееше дългата бяла коса на пастора, който стоеше в унес на амвона, полюлявайки се на пети в такт с химна; със слабото си изсушено лице и дълги бели коси старият човек напомняше средновековен органист, увлечен в своите фуги, на астроном, потънал в съзерцание на звездите и забравил, че трябва да се подстриже.

Ноа никога не бе стъпвал в синагога. Цветистите предвзети слова на баща му, изпъстрени с цитати от свещените писания, бяха объркали представата за бога в съзнанието му още от ранни години. И никога не беше разговарял със свещеник в армията — било еврейски или християнски. Всички тия хора му се струваха прекалено резки, прекалено сърдечни, прекалено войнствени и светски, съвсем сходни с бойните командири, за да могат да му предложат духовно утешение. Все си мислеше, че ако отиде при някой от тях и му каже: „Аз прегреших“ или „Отче, аз се страхувам от ада“, той ще го потупа по гърба, ще му цитира нещо от военния устав и ще го прати да почисти карабината си.

Ноа почти не следеше службата. Ставаше заедно с другите, сядаше заедно с тях и слушаше, без да обръща внимание на думите на вълнуващата тъжна и нежна мелодия на химните, като не сваляше очи от умореното слабо лице на пастора, осветено от зимното слънце, което се процеждаше през зиналите прозорци над главата му.

Най-после богомолците зашумяха тихо — местеха крака, затваряха молитвени книги и шъткаха на децата да мълчат. Приведен замислено над амвона и стиснал с големите си бели ръце полираното тъмно дърво, пасторът започна проповедта си.

В началото Ноа не обръщаше внимание на смисъла на думите. Той често слушаше така и музиката — не следеше внимателно мелодията и развитието на идеите на композитора, но с помощта на отвлечените звуци се пренасяше в някакъв своеобразен свят от образи,

създадени от собственото му въображение. Пасторът имаше нисък старчески глас, мек и задушевен, който на моменти се губеше напълно, заглушен от напирания през счупените прозорци вятър. Това беше глас, лишен от професионална страст и нравоучителни нотки — глас, който се обръщаше към бога и неговото паство с неосквернен помисъл, необременен от тежестта на стари изтъркани догми, глас, очистен от останките на минали проповеди и от надута обредност, един истински религиозен, тъй малко характерен за църковните служители глас.

„... любовта — говореше старецът — е словото Христово, тя е неделима, тя е чужда на всякаква лукава пресметливост и не допуска различни тълкувания. От нас се иска да обичаме ближния си както самите себе си и врага си като свой брат и значението на тия думи не предизвиква съмнение, както грамовете върху везните, с които се мерят нашите постъпки.

Ние сме жители на Ламанш, но в действителност не живеем по неговите брегове; ние живеем сред водораслите и шлифованите от водата корабни останки, сред подвижните солени папрати и голите кости на хора, намерили смъртта си на дъното на тъмното море; над всички нас текат дълбоките потоци от ненавист, която човек храни към своя събрат и към бога. Днес тия потоци идат от север и ни захранват с ледения сок на отчаянието. Ние живеем сред оръдия и техният металически глас заглушава нежния глас на бога; в техния грохот може да се чуе само дивият вик за отмъщение. Ние виждаме как нашите градове се рушат от неприятелски бомби, ние оплакваме нашите деца, които падат, покосени в зората на своя живот от куршумите на врага, и обхванати от бездънна омраза, отговаряме яростно и жестоко с удари по неговите градове, по неговите деца. Врагът е по-свиреп от тигъра, по-стръвен от акулата, по-жесток от вълка; в защита на своята чест и на своя скромнен начин на живот, ние въставаме срещу него и в тая борба ставаме по-свирепи тигри от него, по-стръвни акули от него, по-жестоки вълци от него. Ще можем ли тогава, когато всичко това се свърши, да заявим, че сме победили? Нашата победа ще унищожи това, което днес защитаваме и което не може да се унищожи, ако загубим. Можем ли ние да си седим тука с окаменяло сърце и да мислим, че нашата неделна молитва ще стигне до бога, след като цяла седмица сме избивали невинни същества, хвърляли сме бомби над

църкви и музеи, горили сме библиотеки и сме погребвали деца и майки под отломките на стоманата и железобетона — след като сме извършили тия ужасни престъпления, тъй присъщи на нашия век?

Не ми се хвалете във вестниците си, че сте хвърлили безразборно с хиляди бомби над нещастната германска земя, защото ще ви отговоря, че всъщност вие сте хвърлили тия бомби срещу мен, срещу вашите църкви, срещу самите себе си и срещу собствения си бог. Разправете ми по-скоро как сте оплакали германския войник, когото сте били принудени да убие, защото се е нахвърлил срещу вас с оръжие в ръка, и тогава ще ви кажа: Вие сте мои защитници, вие сте защитници на моята църква и на моята Англия.

Тук, сред богомолците, аз виждам няколко военни и зная, че те имат право да попитат: «Какво представлява любовта за войника? Как трябва войникът да се подчинява на словото Христово? Как може войникът да обича своя неприятел?» На това аз ще отговоря: Убивай, като щадиш с чувството, че вършиш тежък грях — грях, не по-малък от тоя на човека, когото поваляш. Защото нима не са твоето прежно равнодушие, слабият ти дух, алчността ти и душевната ти слепота, които са въоръжили неговата ръка и са го пратили на бойното поле да те убие? Той е страдал, той е ронил сълзи, той те е зовял, но ти си отговорил: «Не те чувам. Гласът ти не стига до мене през водата.» Тогава, отчаян, той грабва пушката си и ето накрая ти казваш: «Сега го чувам ясно. Хайде да го убием!»

Не смятайте — продължаваше старецът с тихия си слабеещ глас, — че сте постъпили правилно, като сте го дарили по такъв кървав начин със своето закъсняло внимание. Убивайте, ако ви се налага, защото поради нашата слабост и нашите грешки ние не сме могли да намерим друг път към мира, но убивайте с чувство на разкаяние, със съжаление за безсмъртните души, загинали в боя, носете милосърдие в патрондашите си и опрощение в раниците си, убивайте без чувство за възмездие, защото възмездието принадлежи не вам, а на бога, убивайте, съзнавайки, че всеки живот, който отнемате, прави вашия собствен живот още по-беден.

Станете, деца, станете от дъното на пролива, вие, погребаните под корабните останки, отърсете от себе си папратите на морската джунгла и нека топлото течение съгрее вашите души. Макар че се борим срещу убийци, нека не обагрим с кръв собствените си ръце.

Нека не превръщаме нашите врагове в безплътни сенки, нека се опитаме да направим от тях наши братя. Ако ние носим в себе си меча господен — както се хвалим, — то нека помним, че той е направен от благородна стомана и нека не допуснем в нашите ръце на англичани да се превърне в кървав касапски нож.“

Старецът въздъхна и потрепери слабо; вятърът, който се провираше през счупените прозорци, продължаваше да пилее дългите му коси. Той постоя така, отправил немиждащ поглед над главите на богомолците, сякаш в своя старчески унес бе забравил напълно за тях. После сведе очи и се усмихна благо към полупразните скамейки.

Заедно с енорияшите си старецът прочете една молитва и изпя заключителния химн, но Ноа не чу почти нищо. Словата на божия служител го бяха развълнували и събудили в душата му обич към стареца, към хората около него, към войниците, които стояха зад оръдията си отсам и оттатък Ламанш, към всички живи, обречени скоро да загинат. Тия слова породиха в сърцето му някаква необяснима надежда. Здравият разум не му позволяваше да приеме думите на свещеника. Заставен да убива, самият той мишена на врага и опознал объркания характер на войната, в която участваше, Ноа разбираше, че е почти невъзможно да спазва в сраженията така строго християнските повели, проповядвани от стария човек, схващаше, че подобен опит би сложил прекалено тежко бреме върху плещите на армията и би позволил на враговете да добият твърде лесно преимущество, което един ден би могло да струва собствения му живот. И все пак проповедта на пастора го изпълни с надежда. Ако в такова време и на такова място, където димът от последните седем бомби — носители на безсмислена злоба — не се бе още разсеял, ако в тая засегната от войната църква, сред тия ранени войници и тия хора, загубили близки, ако в такава, обстановка можеше да се намери човек, който е способен тъй страстно да зове към милосърдие и братство, който е способен да говори, без да се бои от наказание и упрек, тогава светът действително все още не беше загубен. Ноа знаеше, че оттатък Ламанш никой не смее да говори така и че именно там, отвъд Ламанш, се намират хората, на които е съдено да бъдат победени. И не те щяха да владеят света, а тия тук дремещи унили хора, които седяха сега, кимайки глави, пред своя проповедник! „Дотогава, докато на тоя свят се чуват подобни сурови, нелогични и същевременно любещи гласове — помисли си

Ноа, — дотогава и моето собствено дете ще може да живее в атмосфера на упование и надежда.“

— Амин — произнесе божият служител.

— Амин — отговори в хор енориашите.

Ноа стана бавно и тръгна към изхода. Застана до вратата и зачака. На улицата едно момче се мереше с лък и стрела в една от противотанковите пирамиди. Детето стреля и не улучи, отиде да прибере стрелата си и отново се прицели внимателно.

Пасторът се приближи до изхода и се спря, като подаваше със сериозно лице ръка на своите енориаши, които се разотиваха един след друг, за да изгълтат своя оскъден обед. Силният вятър развяваше косите му, ръцете му видимо трепереха. В този миг той изглеждаше още по-стар и крехък.

Ноа почака, докато всички богомолци си отидат. После, тъкмо когато пасторът се обърна да си тръгне, пристъпи към него.

— Сър — започна той тихо, без да знае още какво иска да му каже и неспособен да изрази гласно обхваналото го смътно чувство на признателност и надежда, — сър, аз... аз ви почаках и... прощавайте, че не мога да се изразя по-добре... благодаря ви...

Старецът го погледна замислено. Имаше тъмни и проникателни печални очи с въсъчножълти набръчкани торбички под тях. Той кимна бавно глава и подаде ръка на младия човек. Тая ръка беше суха, почти прозрачно крехка и Ноа я пое много внимателно.

— Хубаво — рече старият човек. — Благодаря ви. Аз отправям тъкмо към вас, младите хора, думите си, защото тъкмо вие трябва да решавате... Благодаря ви. — И като разгледа внимателно униформата на Ноа, възкликна сърдечно: — О... канадец?

Ноа не можа да сдържи усмивката си.

— Не, сър — отвърна той, — американец.

— Американец. А... — продума старецът малко озадачен. Да, да... — Ноа изпита чувството, че пасторът не е съвсем наясно дали Америка участва във войната, че за това са му говорили много пъти, но той е успял всичко да забрави, и че в неговите очи различните униформи се сливат в едно жълтеникавосиво петно. — Много се радвам, много се радвам... А! — възкликна той внезапно, поглеждайки към прозорците на църквата зад него. — Трябва да сложим нови стъкла, вътре сигурно става ужасно течение.

— Не, сър — усмихна се отново Ноа. — Не усетих такова нещо.

— Много мило, — рече пасторът, — много мило от ваша страна, че говорите така. Американец? — В топлия му глас отново прозвуча предишната лека нотка на недоумение. — Бог да ви благослови, синко, и да ви върне жив и здрав в дома ви, при вашите близки след ужасните дни, които ви очакват. — Старецът тръгна към църквата, но се обърна рязко и се върна, гледайки почти, сурово Ноа. — Кажете откровено, синко — заговори той живо и енергично като млад човек, — кажете, мислите ли, че аз съм просто бърбърив стар глупак? — Старецът сграбчи здраво, с неочаквана сила ръцете на събеседника си.

— Не, сър — отвърна тихо Ноа. — Мисля, че сте един велик човек.

Пасторът впи пронизващ поглед в лицето на Ноа, сякаш търсеше да открие признаци на насмешка или снизхождение към възрастта и отживелите му схващания. Но, изглежда, остана доволен от онова, което видя. Отпусна ръцете си и се опита да се усмихне, но лицето му потрепери и очите му се покриха с лека мъгла.

— Синко, синко — прошепна той, като поклати глава. — Старците понякога сами не знаят в какъв свят живеят, дали говорят за миналото или за бъдещето... Погледна ли моите енориаши, виждам лица на хора, починали преди петдесет години, и си мисля, че разговарям с тях, докато се опомня. На колко години сте, синко?

— На двадесет и три — отвърна Ноа.

— Двадесет и три — повтори замислено пасторът, — двадесет и три. — После вдигна бавно ръка и го докосна по лицето. — Пълно с живот лице, пълно с живот. Ще се моля за вашето спасение.

— Благодаря ви, сър — рече Ноа.

— Сър — повтори старецът. — Сър! Навярно във войската ви учат да се обръщате така?

— Да, сър — призна Ноа.

— Господи, как мразя всички тия армии — рече пасторът. Той примига, забравяйки сякаш за момент с кого говори. После се огледа разсеяно и добави с отпаднал глас: — Елате пак някоя неделя. — След тия думи старецът неочаквано се обърна и повлече крака през тъмното църковно преддверие.

В лагера Ноа намери една каблограма. Беше пратена преди седем дни. Той я разтвори с разтреперани ръце, чувствайки, че кръвта пулсира в китките и в краищата на пръстите му. Съобщението гласеше: „Момче шест и половина фунта. Чувствам се чудесно. Обичам те. Хоуп.“

Ноа излезе замаян от канцеларията.

След вечеря раздаде пурите. Внимаваше да не забрави нито един от хората, с които се беше бил във Флорида. Брейлсфърд отсъстваше — той беше преместен обратно в Щатите, — но всички останали приеха пурите изненадани и стеснени и му стиснаха ръката, като го поздравиха смутено и топло, сякаш и те — застанали тук под ситния дъжд, на хиляди мили от родния край и оградени отвсякъде със смъртоносни оръдия — изпитваха чудните трепети на бащинството.

— Момче! — възкликна Донъли, огнепръскачът и боксьорът от тежка категория, който бе участвал в турнира „Златните ръкавици“; после раздруса с огромната си лапа ръката на Ноа така, че тя цялата изтръпна. — Момче! Какво ще кажете за това? Момче! Дано горкото хлапе никога не носи униформа като баща си. Благодаря — каза той, като помириша пурата, — много благодаря. Чудесна пура!

Обаче в последния миг Ноа не можа да намери сили да предложи пури на сержант Рикит и капитан Коукли. Вместо това даде три къса на Бърнекер. Една изпуши сам — първата пура в живота му — и си легна леко замаян, с неясни видения в главата.

[49] Базука — противотанково реактивно оръжие. ↑

[50] Диверсионно-десантни отряди на морската пехота. ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА

Вратата се отвори и на прага се появи Гретхен Харденбург в сив пенъоар.

— Да? — каза тя, като надзърна през открехнатата врата. — Какво желаете?

— Здравей — усмихна ѝ се Християн. — Току-що пристигнах в Берлин.

Гретхен отвори още малко вратата и го разгледа внимателно. После спря поглед на пагоните му и накрая, изглежда, го позна.

— А, подофицерът! Влез — рече тя и разтвори вратата. Християн се опита да я целуне, но Гретхен побърза да му протегне ръка. Тая ръка беше слаба и трепереше леко, сякаш от треска.

— В хола е толкова тъмно — заоправдава се тя. — Пък и ти си се променил. — После отстъпи крачка и го погледна критично. — Много си отслабнал. А и цветът на лицето ти...

— Бях болен от жълтеница — с две думи обясни Християн. Самият той не можеше да търпи жълтеникавия си тен и се дразнеше, когато думите му напомняха за него. При това съвсем иначе си беше представял първите минути на срещата с Гретхен, и ето сега тя още от прага се бе заловила за нездравия му вид. — Малария и жълтеница. Благодарение на тях можах да дойда в Берлин — дадох ми отпуск по болест. Току-що слязох от влака. И веднага, бързам при тебе...

— Колко ласкателно — рече Гретхен и оправи машинално разбърканите си коси, които се бяха разпилели по лицето ѝ. — Много мило, че дойде.

— Няма ли да ме поканиш да вляза? — попита Християн. „Щом я видя — помисли си той горчиво, — и започвам да ѝ се моля!“

— О, прощавай — засмя се остро Гретхен — Бях задрямала и изглежда още не съм се събудила. Разбира се, разбира се, влез...

Тя затвори вратата зад него и с фамилиарен жест стисна ръката му. „Може би всичко ще се нареди — помисли си Християн, влизайки

в познатата стая. — Може би в началото се изненада и сега вече иде на себе си.“

В дневната той се приближи до нея, но Гретхен се изплъзна, запали цигара и се отпусна на един стол.

— Седни, седни — подкани го тя. — Мой хубав подофицер. Често съм се питала какво става с тебе.

— Аз ти писах — отвърна Християн и седна вдървено. — И то неведнъж. Но ти не ми отговори.

— О, писма... — Гретхен направи гримаса и помахаше с цигарата си. — Не остава време. Все смятам да пиша... Започвам, но накрая ги изгарям — просто не мога. Впрочем твоите писма бяха чудесни. Колко зле са постъпили с тебе в Украйна!

— Аз не съм бил в Украйна — хладно рече Християн. — Бях в Африка и в Италия.

— Разбира се, разбира се — съгласи се Гретхен, без да се смути. — В Италия всичко върви чудесно, нали, просто чудесно. Това е единственото светло петно за нас.

Християн не разбираше как изобщо някой би могъл да смята Италия за светло петно, но не каза нищо. Задоволи се само да я наблюдава, докато тя говореше. Изглеждаше остаряла, особено в тая сива, изпомачкана рокля; очите ѝ бяха подпухнали и имаха жълтеникав цвят, косата ѝ бе загубила предишната си лъскавина, а движенията ѝ — някога толкова младежки и енергични — бяха станали нервни, неестествени и неуверени.

— Завиждам ти, че си бил в Италия — рече Гретхен. — Животът в Берлин става непоносим. Не можеш да се стоплиш, не можеш да спиш — въздушни нападения почти всяка нощ, — не можеш да се добереш от един район до друг. Поисках да ме пратят в Италия просто за да се посгрея... — Гретхен се засмя, но смехът ѝ прозвуча като стенание. — Така се нуждая от почивка — продължи тя припряно. — Не можеш да си представиш с какво напрежение работим тука, при какви условия. Често казвам на шефа си, че ако войниците трябва да воюват при подобни условия, сигурно биха обявили стачка, казвам му го направо в лицето...

„Чудесно — помисли си Християн, ето че започва да ме отегчава!“

— А! — възкликна Гретхен. — Сега вече си спомням добре. Ти беше от ротата на мъжа ми. Точно така. Черният дантелен шал... Миналото лято го откраднаха. Нямах представа как крадат сега в Берлин, трябва да отваряш очите си на четири, когато повикаш чистачка.

„И на всичко отгоре е бърлива“ — каза си отново Християн, прибавяйки хладнокръвно тоя нов грях към останалите й пороци.

— Не би трябвало да говоря така пред войник, който току-що се е върнал от фронта — рече Гретхен. — Вестниците крещат за храбростта на берлинчани, за твърдостта, с която понасят трудностите, но няма защо да те зальгвам — излезеш ли на улицата, ще чуеш оплаквания от всички страни. Успя ли да донесеш нещо от Италия?

— Какво именно? — попита озадачено Християн.

— Нещо за ядене — обясни Гретхен. — Мнозина мъкнат оттам сирене или от оная чудесна италианска шунка и аз помислих, че може би ти... — Тя се усмихна кокетно и се наведе интимно към него.

— Не — отвърна грубо Християн. — Не съм донесъл нищо освен жълтеницата си.

Той се чувстваше уморен и малко объркан. Всичките му планове за тая седмица в Берлин бяха свързани с Гретхен и ето...

— Не искам да кажа, че тук няма какво да ядем — побърза да добави с официален тон Гретхен, — става дума просто за известно разнообразие.

„Боже мой — горчиво помисли Християн, — не са минали и две минути, и говорим вече за ядене!“

— Кажи ми — рязко рече той — чула ли си нещо за мъжа си?

— За мъжа ми? — отвърна неохотно Гретхен, сякаш съжаляваше, че са прекъснали разговора за храната. — Той се самоубил.

— Какво?

— Самоубил се — повтори тя без никакво съжаление в гласа си. — Самоубил се с джобно ножче.

— Това е невъзможно! — възкликна Християн, който просто не беше в състояние да проумее как такава неукротима, целеустремена енергия, такава сложна, хладнокръвна и разумна сила може да се самоунищожи. — Той имаше толкова много планове...

— Зная за тия планове — огорчено рече Гретхен. — Той искаше да се върне тука. Изпрати ми снимката си. Как е накарал някого да

снима такова лице, ей богу, не проумявам. Успял да възстанови едното си око и веднага решил да се върне да живее с мен. Нямах представа на какво приличаше! — Тя видимо потрепери. — Трябва да си луд, за да изпратиш на жена си подобна фотография. „На твоето място аз бих разбрал и бих намерил сили да понеса всичко...“ — писа ми той. Зигфрид винаги е бил чуждак, но човек без лице... В края на краищата всичко има някакви граници, дори през време на война. „Ужасът си има своето законно място в живота — така ми писа той, — и ние всички сме длъжни да се научим да го търпим.“

— Да — продума Християн. — Спомням си.

— О — възкликна Гретхен, — сигурно и на теб е говорил нещо подобно.

— Да.

— Разбира се — продължи намръщено Гретхен, — аз му отговорих по най-тактичен начин. Цяла вечер съчинявах писмото. Обясних му, че тук навярно ще му бъде неудобно, че ще има по-добри условия в някоя армейска болница — поне докато пооправят лицето му, макар че, да говорим откровенно, в случая едва ли можеше да се направи нещо, защото това изобщо не беше лице... Не, такива снимки наистина не бива да се пращат. Впрочем писмото ми беше крайно тактично.

— Пазиш ли снимката? — неочаквано попита Християн.

— Да, пазя я. Само не разбирам — рече Гретхен, като стана и отиде до масата при отсрещната стена — как може човек да иска да види такова нещо. — Тя порови нервно из две чекмеджета и накрая измъкна една малка снимка. Погледна я бегло и му я подаде. — Ето я. Мисля, че в днешни дни и без това има достатъчно страхотии...

Християн разгледа фотографията.

От сплесканата безформена плът над тясната яка на куртката гледаше студено и властно едно светло изкривено око.

— Мога ли да я взема? — попита Християн.

— Напоследък всички вие ставате все по-странни и по-странни — почти изпищя Гретхен. — Понякога си мисля, че просто трябва да ви затворят под ключ, да, да.

— Мога ли да я взема? — повтори Християн, загледан в снимката.

— Защо не? — вдигна рамене Гретхен. — И без това не ми е нужна.

— Аз бях особено привързан към него — обясни Християн. — И му дължа много неща. Той ми помогна да опозная живота повече от всеки друг. Съпругът ви беше великан, истински великан.

— Не мисли — побърза да каже Гретхен, — че не съм била привързана към него. Напротив. Дори го обичах. Но предпочитам да го помня така... — Тя взе от масата поставената в сребърна рамка фотография на Харденбург, хубав и строг с офицерската си фуражка, и я докосна нежно. — Тук се е снимал през първия месец на нашата женитба и мисля, че самият той би желал да го запомня именно такъв.

Във вратата щракна ключ. Гретхен трепна нервно и пристегна отново шнура на пеньоара си.

— Боя се — припряно рече тя, — че ще трябва да си вървиш. Сега съм заета и...

В стаята влезе едра, масивна жена в черно палто. Имаше пепелява коса, гладко вчесана назад, и малки студени очи зад очилата в стоманени рамки. Тя погледна бегло към Християн.

— Добър вечер, Гретхен — поздрави непознатата. — Не си ли още облечена? Нали знаеш, че ще ходим на вечеря.

— Имам гост, — обясни Гретхен. — Подофицер от ротата на мъжа ми.

— Така ли? — студено издума жената. После се обърна намръщено към Християн.

— Подофицер... подофицер... — започна колебливо Гретхен. — Страшно съжалявам, но не си спомням фамилията ви.

„С удоволствие бих я удушил — помисли си Християн, без да снемат очи от повехналата жена, и стана, със снимката в ръка.“

— Дистл — рече той рязко. — Християн Дистл.

— Подофицер Дистл, мадмоазел Жиге.

Християн кимна. Жената отговори на поздрава му само като сведе за миг очи.

— Мадмоазел Жиге дойде от Париж — обясни нервно Гретхен. Работи в нашето министерство. Засега живее при мене, защото не е намерила още квартира. Тя е много важна личност, нали така мила? — завърши, кискайки се Гретхен.

Жената не ѝ обърна внимание и се залови да сваля ръкавиците си от своите силни правилни ръце.

— Прощавайте — рече тя, — трябва да се изкъпя. Има ли гореща вода?

— Само хладка — отвърна Гретхен.

— Добре. — Едрата тежка жена влезе в спалнята.

— Много е умна — каза Гретхен, без да погледне Християн. — Можеш да си представиш как я търсят в министерството за съвети.

Християн взе фуражката си.

— Трябва вече да си вървя — рече той. — Благодаря за снимката. Довиждане.

— Довиждане — отвърна Гретхен и подръпна нервно яката на пеньоара си. — Просто хлопни вратата, ключалката е автоматична.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ПЕТА

— Постоянно ми се явяват видения — говореше Беер, докато газеха бавно в пясъка по брега към мястото, дето бяха оставили обущата си. Вълните, които идеха от далечна Америка, преливаха на меки талази и издаваха лек шум в притихналия въздух. — Виждам Германия такава, каквато ще бъде след една година. — Той млъкна и запали цигара. Здравите му работнически ръце изглеждаха просто огромни в сравнение с крехката цигара. — Развалини! Навсякъде развалини... Дванадесетгодишни деца с гранати в ръце, които търсят да откраднат кило брашно. По улиците не се срещат никакви млади хора, а само инвалиди с патерици, защото всички други са из пленнически лагери в Русия, Франция и Англия. Стари жени, облечени в дрехи от чували, се влачат из градовете, докато внезапно паднат и умрат от изтощение. Никакви фабрики, защото всички са сринати до основи. Никакво правителство, навсякъде действат само военновременни закони, наложени от руснаци и американци. Никакви училища, никакви жилищни сгради, никакво бъдеще...

Беер млъкна и замислено погледна към морето. Денят клонеше към заниз, времето бе необикновено топло и меко за тоя сезон на нормандския бряг. Слънцето приличаше на хубава оранжева топка, която потъваше бавно във водата. Твърдата трева по дюните се огъваше с едва доловима въздишка в тишината; пътят, който се виеше като черна лента край брега, беше пуст, а белокаменните селски къщи в далечината изглеждаха отдавна изоставени от обитателите си.

— Никакво бъдеще — замислено повтори Беер, устремил поглед над телените мрежи към морето. — Никакво бъдеще...

Беер беше подофицер в новата рота на Християн. Един тих здравеняк на около тридесет години, чиято съпруга и две деца бяха загинали в Берлин през януари при нападение на английски самолети. Той беше ранен на руския фронт през есента, макар че отказваше да говори за това, и бе пратен във Франция няколко седмици, преди Християн да пристигне тука след отпуската си в Берлин.

Християн го познаваше само от един месец, но го обикна много. Изглеждаше, че Беер също се беше привързал към него и те започнаха да прекарват заедно цялото си свободно време — ходеха на разходка сред раззеленената околност и пиеха местен калвадос и силен сидър из кръчмите на селото, в което бе разположена тяхната дружина. Носеха винаги на кръста си пистолети, защото офицерите постоянно ги предупреждаваха за дейността на френските бандити — маки^[51]. Обаче в този район нямаше никакви инциденти и Християн и Беер решиха, че настойчивите предупреждения са просто проява на растящата нервност и неувереност на началството. Затова двамата скитаха безгрижно по нивята и крайбрежието, като се държаха внимателно със срещнатите французи, които изглеждаха дружелюбно настроени, макар и по своя сериозен, сдържан селски маниер.

Християн харесваше най-много у Беер уравновесеността му. Всички други, с които бе имал допир след оная нощ край Александрия, изглеждаха с разсипани нерви, раздразнителни, озлобени, истерични и преуморени... Беер приличаше на околната природа — спокоен, сдържан, методичен и пълен със здраве — и Християн чувстваше, че в негово присъствие се успокоява, че изопнатите му от маларията и артилерийския огън нерви се отпускат и укрепват.

В началото, когато го пратиха в дружината в Нормандия, той беше много отпаднал. „Стига — повтаряше си Християн, — стига вече. Не мога повече да издържам!“ В Берлин се чувстваше остарял и просто болен. Отпуската си прекара в дрямка, като лежеше по шестнадесет-осемнадесет часа на ден, без да става дори през нощните въздушни нападения. „Африка, Италия — мислеше си той, — раненият ми, незаздравял крак, вечната малария — не мога повече. Какво още искат от мене?“ И ето че сега искаха от него да се бие с американците, когато направят десанта! „Това е вече прекалено — продължаваше да разсъждава Християн, изпълнен с някакво болезнено чувство на самосъжаление, — нямат никакво право да искат подобно нещо от мен. Сигурно има милиони други, които почти не са участвали във войната. Защо не ги използват?“

И тъкмо тогава той се запозна с Беер, чиято уравновесена душевна сила постепенно го излекува. За един месец, през който водеше тих и здравословен живот, той можа да напълнее и да възстанови нормалния си тен. Ни веднъж не го заболя глава и дори

болният крак сякаш окончателно се нагоди към повредените сухожилия.

И ето че сега Беер вървеше редом с него по студения пясък на морския бряг, нарушавайки със своите думи покоя на Християн:

— Никакво бъдеще, никакво бъдеще! Постоянно ни повтарят, че американците никога няма да стъпят на европейския бряг. Това са глупости. С тая песен искат да поддържат духа ни, защото навсякъде около себе си виждат гробове. Само че това ще бъдат не техни, а наши гробове. Американците ще нахлуят в Европа, защото са решили това. Аз съм готов да умра — рече Беер, — но не искам да умра безцелно. Те ще нахлуят, каквото и да сторим двамата с тебе, ще навлязат в немска земя, ще се срещнат с руснаците и тогава Германия завинаги ще загине.

Известно време двамата вървяха мълчаливо. Пясъкът, който влизаше между пръстите на краката му, напомняше на Християн детските му дни, когато тичаше лятно време босоног по брега и този спомен, заедно с чудесния радостен ден и хубавите дюни, по които се движеха сега, просто не му позволяваха да изпадне в мрачното настроение на Беер.

— Слушах ги по радиото в Берлин — продължи Беер, — хвалят се, предизвикват американците да направят десант, намекват за някакви тайни оръжия, предричат, че в най-близки дни руснаците ще се сбият с англичани и американци — слушах всички брътвежи и ми се щеше да си ударя главата в стената и да ревна с глас. И знаеш ли защо ми се доплака? Не защото лъжат, а защото лъжите им са толкова жалки, толкова безсрамни, толкова нагли. Именно нагли. Седят си господата там, в тила, и брътвят каквото им хрумне, защото ни презират, презират всички немци, всички берлинчани. Те знаят, че сме глупаци, че вярваме всичко, което благоволят да ни кажат, знаят, че винаги сме готови да умрем за всяка глупост, която успеят да скалъпят през петнайсетината минути между обеду си и първата следобедна чашка алкохол!

— Слушай — продължи Беер, — моят баща се е сражавал четири години в миналата война. В Полша, Русия, Италия и Франция. Три пъти е бил раняван и почина в двайсет и шеста година вследствие отравяне с газ, с който се нагълтал през осемнайсета година в Арагонската гора. Боже мой, ние сме толкова наивни, че позволяваме

дори да ни заставят да водим постоянно едни и същи битки, както в кината въртят все един и същ филм! Все същите песни, същите униформи, същите неприятели, същите поражения! Само гробовете са нови. Но сега и краят ще бъде различен. Може би германците няма никога да научат нещо ново, обаче тоя път другите народи сигурно ще научат. Сега всичко ще бъде по-друго и поражението много по-тежко. Миналия път беше една приятна, простичка война, в европейски стил. Всеки можеше да я проумее, всеки можеше да я прости, защото такива войни са се водили от хиляди години. Последната война се води в рамките на една и съща култура — група цивилизовани християни джентълмени срещу друга група цивилизовани християни джентълмени и всички спазваха едни общи познати правила. Когато миналата война свършила, баща ми се върнал с полка си в Берлин и през целия път момичетата ги обсипвали с цветя. Той свалил униформата си, поел отново своята адвокатска кантора и започнал да защитава дела пред гражданския съд, сякаш нищо особено не се било случило. Тоя път обаче никой няма да ни обсипва с цветя, дори ако някои от нас оцелеят и се върнат в Берлин.

— Тоя път — говореше Беер — войната съвсем не е проста и разбираема за всички, нито пък е в рамките на една и съща култура. Тоя път животинското царство се е нахвърлило върху домовете на хората. Не знам какво си видял в Африка и Италия, но аз зная какво видях в Русия и Полша. Ние изкопахме гробница хиляди мили дълга и широка. Мъже, жени, деца, поляци, руснаци, евреи — не правехме никаква разлика. В нашите действия нямаше нищо човешко. Така действа само невестулка, влязла в кокошарник. Страхувахме се, сякаш че ако оставим на изток някого жив, един ден той ще свидетелства срещу нас, за да ни осъдят. А сега — продължи Беер с ниския си равен глас, — сега, след като извършихме всичко това, правим последната грешка. Ние губим войната. Хората притискат бавно в тъгла звяра и му готвят последното наказание. Какво мислиш ще се случи с нас сега? Вярвай, понякога нощем благодаря богу, че жена ми и двете ми деца загинаха и няма да видят какво ще стане в Германия, когато войната се свърши. Понякога — добави Беер, загледан в повърхността на водата — наблюдавам морето и си казвам: „Скочи в него. Опитай се да плуваш. Доплувай до Англия, доплувай до Америка, преплувай пет хиляди мили, само за да се махнеш оттука.“

Те бяха стигнали до мястото, дето лежаха тежките им черни обувца, и втренихиха замислено очи в тях, сякаш тия груби, подковани с кабари обувца представляваха символ на свободната им трагедия.

— Само че не мога да преплувам до Америка — подхвана отново Беер. — Нито до Англия. Трябва да остана тука. Аз съм германец и каквото се случи с Германия, ще се случи и с мен — ето защо говоря така с тебе. Ти разбираш, че ако споменеш някому за разговора ни, още същата нощ ще ме грабнат и ще ме разстрелят.

— Никою няма да кажа — успокои го Християн.

— Аз те наблюдавам вече цял месец — рече Беер, — наблюдавах те и те претеглих. Ако съм сгрешил, ако ти не си човекът, за когото те мисля, това ще ми струва живота. Щеше ми се да те изследвам още малко, но не ни остава много време...

— Не се страхувай от мен — каза Християн.

— Ние имаме само една надежда — продължи Беер, загледан в обувката на пясъка. — Само една надежда за Германия. Ние сме длъжни да покажем на света, че в Германия все още живеят човешки същества, а не само зверове. Длъжни сме да докажем, че тия човешки същества са годни да действат самостоятелно. — Беер вдигна очи и втрени спокойния си поглед в Християн, който разбра, че приятелят му продължава да го разучава. Обаче не каза нищо. Чувстваше се смутен и се ядосваше, че е принуден да слуша Беер, а от друга страна беше пленен от думите му и схващаше, че трябва да го слуша.

— Никой — поде отново Беер, — ни англичани, ни руснаци, ни американци няма да подпишат с Германия мир, докато Хитлер и неговите партизани са на власт, защото хората не сключват мир с тигри. И ако все още би могло да се спаси нещо в Германия, ние трябва да подпишем примирието сега, незабавно. Какво означава това? — попита Беер, сякаш изнасяше лекция. — То значи, че самите германци са длъжни да прогонят тигрите. Самите германци са длъжни да поемат риска и да пролят кръвта си, за да постигнат това. Ние не можем да чакаме неприятелят да победи и да ни подари правителство, защото тогава няма да има какво да се управлява, нито пък ще останат хора с достатъчно сили и воля да поемат властта. Това значи, че ние с теб сме длъжни да убиваме немци, за да докажем на останалия свят, че Германия все още може да бъде спасена. — Беер отново го погледна. „Иска да ме прикове към стената — помисли си Християн възмутено,

— отрупва ме с доверие, за да ме обвърже!“ И все пак нямаше сили да го накара да млъкне.

— Не смятай — продължи Беер, — че съм намислил това сам, че съм самичък. В цялата армия, в цяла Германия се подготвя бавно план и се набират привърженици. Не казвам, че ще успеем. Казвам само, че в единия случай ни чака сигурна смърт, сигурна гибел, а в другия... известна малка надежда. — При тия думи той повдигна рамене. — Освен това има само един вид правителство, което би могло да ни спаси и ако свършим всичко самостоятелно, ще успеем да го създадем. Чакаме ли обаче противникът да стори това, ще изникнат половин дузина марионетни правителства, безсилни и без всякаква стойност, които изобщо не ще бъдат в състояние да управляват. Тогава деветстотин и двайсета година ще изглежда истинска мечта в сравнение с петдесета година. Ако свършим работата сами, ще можем да създадем комунистическо правителство, Германия веднага ще стане център на комунистическа Европа и всички останали народи на континента ще се чувстват задължени да ни подкрепят. За нас не може да съществува друг вид управление независимо от онова, което говорят англичани и американци, защото да се попречи на германците да се избиват един друг в рамките на една американска демокрация е все едно например да се предотврати нападение на вълци върху стадо овце, като се разчита само на честната им дума. Не можеш да спасиш едно грохнало здание, като пребоядисаш фасадата му с нова ярка боя; трябва да вмъкнеш в стените и в основите му железни греди. Американците са наивни и са натрупали достатъчно тлъстини, за да могат да си позволят разточителния разкош да бъде демократични; те просто не разбират, че тяхната система се гради върху дебелия слой подкожна тлъстина, а не върху чудесните думи, с каквито е изпълнена конституцията им.

„Какво ми напомнят тия неща? — мъчеше се да се сети Християн. — Къде съм ги слушал преди?“ И ето неочаквано той си спомни Маргарет Фримантл през онова далечно утро на склона със ски пистите, когато сам бе говорил в такъв дух, макар и по различен повод. „В какъв безнадежден смут изпада човек — помисли си той, — когато трябва вечно да използва едни и същи аргументи, за да получи различни отговори!“

— Ние бихме могли да направим нещо, и то тъкмо тука — продължи Беер. — Имаме връзки с много хора във Франция. С французи, които сега се стараят да ни унищожат. За една нощ обаче те ще станат нашите най-надеждни съюзници. Същото може да се каже за Полша, Русия, Норвегия, Холандия — изобщо за всички други европейски страни. За кратко време ние ще противопоставим на американците една единна обединена Европа, с Германия в центъра, и те ще трябва да я приемат, независимо дали това ще им хареса, или не. Иначе... — Беер вдигна рамене. — Иначе се моли час по-скоро да те убият в тая война. А сега — добави той — има няколко конкретни задачи, които трябва да изпълним тука. Мога ли да кажа на моите другари, че си готов да действаш?

Беер неочаквано седна и започна да обува чорапите си с бавни методични движения, като оправяше грижливо гънките им и чистеше залепналия по тях пясък.

Християн стоеше загледан към морето. Чувстваше се уморен и объркан, обхванат от глухо, но дълбоко озлобление срещу приятеля си. „Какъв избор може да има човек в тия дни! — с негодувание помисли той. — Избор между една смърт и друга, между въжето и куршума, между отровата и камата. Ако бях силен и здрав, ако бях имал възможност да си почина добре, ако не бях раняван и не се бях разболявал, тогава може би щях да преценя тоя въпрос спокойно и разумно, може би щях да намеря правилния отговор и правилното оръжие...“

— Обувай се — подкани го Беер. — Време е да се връщаме. Не е нужно да ми отговориш сега. Помисли си.

„Да си помисля! — Християн се усмихна криво. — Както болният мисли за рака в стомаха си, осъденият за смъртната си присъда и войникът за куршума, който след малко ще го повали!“

— Помни — Беер го погледна сериозно от земята, с едната обувка в ръка, — че ако загатнеш някому за разговора ни, една прекрасна сутрин ще те намерят с нож, забит в гърба. Независимо от това какво ще се случи с мен. Ти ми харесваш много — говоря ти честно, — но бях длъжен да взема предохранителни мерки и уведомих другарите си, че ще приказвам с теб.

Християн погледна внимателно това спокойно, здраво и безхитростно лице — лице на човек, който преди войната би дошъл да

ти поправи радиото, или лице на полицай, който помага на две дечица да прекосят улицата на път към училището.

— Казах ти вече да не се страхуваш от мене — дрезгаво отвърна Християн. — И няма какво да мисля. Мога още сега да ти кажа, че ще...

В същия миг се разнесе познат звук и Християн се хвърли автоматично на земята. Куршумите засвириха около него, забивайки се с глух кратък шум в пясъка и той почувства, че един от тях раздражката му; изпита особено странно усещане, но не го заболя. След момент вдигна глава. На петдесет стъпки над него се носеше леко потръпвайки във въздуха един спитфайър, ревнол отново с моторите си след продължително пикиране от висините; полегатите слънчеви лъчи придаваха светлосребрист блясък на опашката и правеха още по-ярки цветовете на кръглите отличителни знаци върху крилете. Самолетът набра височина над морето и след минутка се превърна в малка изящна играчка, не по-голяма от чайка; летеше право към слънцето, обагрен от зелено-пурпурните краски на този чудно ясен пролетен ден, летеше нагоре, за да се присъедини към един събрат, който в момента кръжеше широко, проблясвайки над океана.

Християн погледна към Беер. Той беше седнал и наблюдаваше замислено скръстените си на корема ръце. Между пръстите му се процеждаше кръв. За момент вдигна ръце и кръвта бликна на неравни пулсиращи струи. После ги скръсти отново, сякаш доволен от направения опит.

След минута той погледна към Християн. По-късно, спомняйки си тая случка, Християн беше готов да се закълне, че приятелят му се е усмихвал.

— Страшно боли — продума Беер със спокойния си равномерен глас. — Можеш ли да ме заведеш при лекар?

— Пикираха — рече глупаво Християн, като се взираше в двете проблясващи точки, които вече изчезваха на небосклона. — Дяволи проклети, не устояха на изкушението да изстрелят последните си патрони, преди да се върнат в базата!

Беер се опита да стане. Надигна се на коляно, но не можа да се задържи и се отпусна отново на пясъка със същото замислено и унесено изражение.

— Не съм в състояние да ходя — продума той. — Би ли могъл да ме носиш?

Християн се приближи и се опита да го вдигне. Усети обаче, че не може да движи дясната си ръка. Погледна я изненадан и се сети, че и той е ранен. Ръкавът му беше окървавен, а самата ръка изтръпнала, но кръвта, изглежда, беше спряна от подплатата на куртката. Не, не можеше да носи Беер само с една ръка. Успя да го повдигне, но се задъха и остана неподвижен, хванал приятеля си под мишница. От гърлото на Беер излизаха странни звуци, сякаш нещо хъркаше и свиреше в гърдите му.

— Не мога — рече Християн.

— Остави ме на земята — помоли Беер. — За бога, остави ме.

Християн отпусна с безкрайна предпазливост ранения на пясъка. Беер остана така, седнал, като протегна крака и сложи отново ръце върху раната си, от устата му продължаваха да излизат същите клокочещи звуци, сякаш в корема му работеше някакво бутало.

— Ще отида за помощ — рече Християн. — Ще доведе хора да те пренесат.

Беер се опита да каже нещо, но от устата му не излязоха никакви думи. Само кимна глава. Мургавото му лице под светлорусите коси беше все още спокойно. Християн седна предпазливо и започна да се обува, но не успя само с една ръка и накрая се отказа. Потупа Беер по рамото с пресилено насърчителен жест и зашляпа тромаво с босите си крака из пясъка по посока на пътя.

Когато стигна на петдесетина метра от шосето, забеляза двама французи на велосипеди. Те се движеха много бързо, като въртяха равномерно и усилено педалите, хвърляйки дълги фантастични сенки върху блатистото поле.

Християн се спря и завика, като размахваше здравата си ръка:

— Mes amis! Camarades! Arrêtez!^[52]

Велосипедистите забавиха ход и Християн видя как го изгледаха недоверчиво изпод козирките на шапките си.

— Blesse! Blesse!^[53] — извика им той, като сочеше към Беер, който в този момент приличаше на някакъв малък раздърпан вързоп край брега на проблясващото море. — Aidez-moi! Aidez-moi!^[54]

Велосипедистите почти спряха и Християн забеляза, че се спогледаха въпросително. После се наведоха още повече над

кормилото и завъртяха бързо педалите. Те префучаха много близо край него, на двадесет и пет-тридесет метра. Той можа да ги разгледа добре — уморени, почернели от слънцето, студени лица, безизразни и сякаш вкаменени под тъмносините шапки. Скоро изчезнаха съвсем от очи зад висока дюна, която закриваше пътя на една ивица от около два километра. И шосето, и околната местност отново опустяха, губейки се бързо в тъмносиния здрач. Само брегът на океана оставаше облян с яркочервена светлина.

Християн вдигна ръка, сякаш искаше да махне на двамата, сякаш все още не вярваше, че са изчезнали и се надяваше, че това е само игра на трескавите му очи, че тия хора не могат просто така да се измъкнат. После поклати глава и затича по посока на групата къщи, които едва се виждаха в далечината.

Обаче след минута трябваше да спре, защото се беше задъхал и ръката му отново закърви. В същия миг чу писък. Обърна се рязко и втренчи очи в нарастващия мрак към мястото, дето бе оставил Беер. Над ранения се беше надвесил някакъв човек и нещастникът се мъчеше, да се отдалечи от него, като се влачеше в предсмъртна агония по пясъка. Беер изпищя отново; непознатият направи крачка към него, сграбчи го за яката и го обърна с лице към себе си. После в ръката му се появи нож, чието стоманено острие проблесна за миг на фона на сивосребристото море. От гърлото на Беер излезе нов вик, но замря още в самото начало.

Християн задърпа кобура с лявата си ръка, но не можа веднага да извади оръжието си. Видя как човекът прибра ножа си и посегна към колана на Беер. После измъкна пистолета му, мушна го в джоба си и вдигна обувката на Християн, които се търкаляха наблизко. Най-сетне Християн успя да извади пистолета си, свали с усилие предпазителя и започна да стреля. За първи път стреляше с лявата си ръка и куршумите летяха далеч от целта. Французинът обаче хукна към високата дюна. Християн тръгна с несигурна крачка по брега към мястото, където се намираше притихналият Беер, спирайки само от време на време, за да стреля отново след бързо бягащия французин.

Когато най-после стигна до Беер, който лежеше проснат по гръб на пясъка с широко разперени ръце, убиецът бе вече яхнал велосипеда си и заедно с другаря си се носеше по тъмния неравен път от другата страна на дюната. Християн изпрати след тях последен куршум.

Изстрелът навярно беше твърде точен, защото увисналите на кормилото на втория велосипед обуца паднаха на земята, сякаш — уплашен от писъка на куршума — човекът ги беше изпуснал. Но французите не се спряха. Легнаха още повече над вилките и скоро изчезнаха, в лилавата мъгла, която бе започнала да забулва пътя, белезникавия плаж, редиците телени мрежи и жълтите табелки с череп на тях, които гласяха: „Внимание, мини!“

Християн сведе поглед към приятеля си.

Беер лежеше по гръб, устремил поглед към небето, със застинала гримаса на ужас, а от гърлото му, което французинът в озлоблението си беше просто разпрал, се стичаше гъста лепкава кръв. Християн го наблюдаваше сякаш в транс. „Не, това е невъзможно — мислеше си той. — Едва преди пет минути седеше пред мене, обуваше обувката си и излагаше възгледите си за бъдещето на Германия като истински професор по политически науки... Но английският летец, който връхлетя така ожесточено с изстребителя си, и френският селянин с велосипеда, скрил под дрехата си своя нож — и те очевидно са имали свои възгледи по тоя въпрос!“

Християн вдигна глава. Брегът беше белезникав и пуст, а морето, съскайки тихо, се разливаше по пясъка на малки пенливи вълни, които не бяха заличили още следите от човешките крака. За един кратък миг в главата му пробягна безумната мисъл, че би могъл да направи нещо, че ако постъпи правилно, тия злополучни пет минути ще изчезнат: самолетът не би пикирал, двамата велосипедисти не биха минали оттук и Беер би стоял сега прав пред него — здрав, спокоен и невредим, — съветвайки го „да си помисли!“

Християн тръсна глава. „Глупости — каза си той, — тия пет минути не могат да се унищожат. Тия случайни безсмислени събития действително се разиграха.“ Бързайки за чашата си бира в кръчмата някъде там, в Девън, след дневния полет над Франция, светлоокият англичанин наистина бе зърнал на пясъка двете мънички фигури; набръчканият, изгорял от слънцето чифликчия наистина бе нанесъл фаталния удар; и съдбата на Германия щеше занапред да се решава без участието на немеца Антон Беер, вдовец, боец при Ростов, поклонник на френското крайбрежие и философ.

Християн се наведе задъхан и започна да сваля обувката на приятеля си: „Мръсници — мислено изруга той, — тях поне няма да

им оставя!“ Тръгна с усилие по пясъка към пътя с обувката в ръце, като се спря само да прибере собствените си обувки, които французинът беше изтървал. После, притиснал към гърди двата чифта с ранената си ръка, закрачи бавно бос по равния хладен път към щаба на дружината на пет километра по-нататък.

На другия ден Християн отиде на погребението на Беер; ръката му беше в превръзка, но не го болеше много. Цялата рота беше строена в парадно облекло, с лъснати обувки и смазани карабини. Капитанът използва случая, за да произнесе цяла реч.

— Войници — започна той с пискливия си скърцащ глас, застанал изпъчен и с прибран корем, без да обръща внимание на силния дъжд, който се лееше по северното крайбрежие, — обещавам ви, че вашият другар ще бъде отмъстен. — Капитанът прекарваше повечето време във фермата; там живееше с една дебелонога французойка, която бе довел от Дижон, дето преди се намираше частта му. Сега жената беше бременна и използваше това като предлог да се тъпче с храна по пет пъти на ден.

— Ще бъде отмъстен — повтори капитанът. — Да, отмъстен! — Дъждовните капки се стичаха по козирката му и падаха върху носа му. — Жителите в този район ще разберат, че ние можем да бъдем верни приятели и страшни врагове, че вашият живот, войници, е скъп за мен и за нашия фюрер. Ние вече сме по следите на убиеца...

Християн си помисли мрачно за английския летец. Навярно сега той седеше безгрижно с приятелката си на завет от дъжда в ъгъла на някоя уютна кръчма, като топлеше с ръце студената чаша и смеейки се с това вбесяващо високомерие, тъй типично за всички англичани, разказваше колко ловко е пикирал предишния ден, за да простреля двама босоноги фрицове, излезли на разходка по залез-слънце.

— Ние ще покажем на тия хора — беснееше капитанът, — че такива отвратителни варварски актове струват много скъпо. Ние протегнахме приятелска ръка и ако ни се отговаря с нож, ще съумеем да се отплатим. Тия актове на предателство и насилие не изникват сами по себе си. Хората, които ги вършат, се вдъхновяват от своите господари отвъд Ламанш. Многократно бити по бойните полета, тия диваци, които наричат себе си английски и американски войници,

търсят наемници да се сражават срещу нас като джебчии и бандити. Никога през време на война — продължаваше капитанът с глас, който гърмеше все по-силно под акомпанимента на дъжда — народите не са погазвали човешките закони така, както ги показват днес нашите врагове. Те хвърлят бомби върху невинни жени и деца в нашата родина, а техните наемници използват прикритието на нощта, за да забиват нож в гърлата на нашите бойци. Обаче — тук гласът на капитана се превърна в истински крясък — с това няма нищо да постигнат. Нищо! Аз зная добре как въздейства това лично на мен и на всеки немец. То само ни прави по-силни, ние ставаме по-безпощадни, а решителността ни се превръща в ярост.

Християн погледна около себе си. Останалите войници стояха унило под дъжда и техните лица не изразяваха нито решителност, ни ярост — те бяха обикновени, кротки лица, малко уплашени и отегчени. Дружината беше сформирана набързо от войници, ранявани по другите фронтове, новобранци от по-възрастни и не напълно годни за военна служба хора и главно от осемнадесетгодишни младежи. Християн почувства неочаквано съжаление към капитана. Той говореше на армия, която вече не съществува, която бе унищожена в стотици предишни битки. Той се обръщаше към призраците на хора, които всъщност не присъстваха в момента, към милионите годни да се сражават с ярост войници, които отдавна лежах безмълвни в своите гробове из Африка и Русия.

— Накрая обаче — крещеше капитанът — те ще трябва да се измъкнат от своите бърлоги. Ще трябва да излязат от своите меки легла в Англия, ще трябва да се откажат от наемните убийци и тогава ще бъдат принудени да се срещнат с нас на бойното поле като войници. Аз ликувам при мисълта за този ден, аз живея само за този ден, аз ги призовавам: „Елате да се биете като бойци и да разберете какво значи да се сражаваш с германец!“ Аз очаквам този ден с непоколебима увереност. Очаквам го с пламенност и копнеж. Аз зная, че в душата на всеки от вас гори същият плам.

Християн отново огледа войнишките редици. Те стояха все така унили под дъжда, който проникваше през мушамите от синтетичен каучук, затънали в разкаляната френска земя.

— Тялото на този подофицер — капитанът направи драматичен жест към зиналия гроб — няма да бъде с нас в часовете на паметния

ден, но с нас ще бъде неговият дух, той ще ни вдъхновява и ще ни зове към твърдост в моменти на слабост.

Капитанът избърса лицето си и отстъпи място на ротния свещеник, който измърмори набързо молитвата. Той беше настинал силно и гледаше час по-скоро да се подслони на сухо, преди да се разболе от пневмония.

Двама войници с лопати се приближиха до гроба и започнаха да хвърлят в него натрупаната на една страна разкаляна пръст.

Капитанът изкрещя някаква заповед, изпъчи гърди и като се стараеше да не друса много задника си, изведе ротата, от малкото гробище, в което имаше само осем надгробни могили, и я поведе по застланата с калдъръм главна улица на селото. Наоколо не се виждаха никакви жители, а прозорците на къщите бяха закрити с капаци като закрила срещу дъжда, немците и самата война.

Лейтенантът от СС войски, който бе пристигнал в голяма щабна кола, се държеше много дружелюбно. Пушеше една след друга малки хавански пури и наблюдаваше всичко с широка машинална усмивка като търговец на бира във винарска изба, а дъхът му миришеше на коняк. Той седеше до подофицера Дистл удобно изтегнат на задната седалка на колата, която се носеше бързо по крайбрежния път към съседното село, където Християн трябваше да види един арестуван, заподозрян в убийството на Беер.

— Успяхте ли да ги разгледате добре, подофицер? — попита лейтенантът, дъвчейки пурата си, като се усмихна машинално и погледна изпитателно Християн. — Бихте ли могли лесно да ги познаете?

— Да, господин лейтенант.

— Чудесно — просия лейтенантът. — Всичко ще бъде съвсем просто. Аз предпочитам простите неща. Някои от нашите следователи се чувстват съкрушени, когато попаднат на ясни случаи. Обичат да играят ролята на големи детективи. Предпочитат сложните, заплетени дела, за да могат да блеснат с дарбите си. Аз обаче не съм от тях. О, не! — Той се усмихна сърдечно на Християн. — „Да или не, това е човекът, не е това човекът“ — ето какво обичам. Нека оставим всичко друго за интелигенцията. До войната аз бях машинист във фабрика за кожени изделия в Регенсбург и не претендирам, че съм особено проникателен. Аз прилагам много проста философия в отношенията

си с французите. Постъпвам с тях прямо и очаквам и те да бъдат прями с мен. — Той погледна часовника си. — Сега е три и половина. До пет часа вие ще бъдете пак в ротата си. Обещавам ви това. Аз не се церемоня. Да или не. Така или иначе и — по живо по здраво. Искате ли пура?

— Не, благодаря — отвърна Християн.

— Мнозина офицери — продължи лейтенантът — няма да седнат като мене така, с един подофицер, и да го черпят с пури. Аз не съм от тях. Аз никога не забравям, че съм бил работник във фабрика за кожени изделия. Да, това е една от отрицателните прояви в германската армия. Повечето забравят, че са били цивилни и че един ден пак ще станат цивилни. Мислят се за Цезар или Бисмарк. Аз не съм от тях. Аз решавам нещата открито, просто и бързо. Отнеси се делово с мен, за да се отнеса делово с теб.

Когато голямата машина спря пред кметската сграда, в чието подземие се намираше заподозреният французин, Християн бе дошъл до убеждение, че лейтенантът, който се казваше Райхсбургер, е истински идиот, комуто не би поверил да разследва дори изчезването на една писалка.

Лейтенантът скочи от колата и закричи весело и бодро към грозната каменна сграда с характерната си усмивка на търговец на бира. Християн го последва в гола, с мръсни стени стая, чиято единствена украса — ако не се считаше писарят и трите олющени кафеджийски стола — беше една забодена върху картон карикатура на Уинстън Чърчил, на която той бе изобразен гол-голеничък и която офицерите от разположените тук СС части използваша за мишена.

— Седнете, седнете — рече лейтенантът и посочи стол. — Настанете се удобно. Не забравяйте, че сте ранен.

— Благодаря, господин лейтенант. — Християн седна. Сега вече той съжаляваше, задето бе казал, че може да познае двамата французи. Беше намразил лейтенанта и не искаше да има нищо общо с него.

— Раняван ли сте преди? — попита любезно усмихнат Райхсбургер.

— Да — отвърна Християн. — Веднъж. Всъщност два пъти. Веднъж тежко в Африка. Освен това бях ранен леко в главата преди Париж в 1940 година.

— Три пъти раняван! — За миг лейтенантът стана сериозен. — Вие сте щастлив човек. Никога няма да ви убият. Очевидно някаква сила ви пази. Зная, че нямам такъв вид, но аз съм фаталист. На едни е писано само да бъдат ранени, на други да паднат убити. Самият аз досега не съм пострадал. Но зная, че ще ме убият преди края на войната. — Той вдигна рамене и се усмихна широко. — Така ми е отредено. И затова сега се старая да се забавлявам. Живея с една от най-добрите готвачки във Франция, която има две сестри... — Райхсбургер намигна на Християн и се засмя самодоволно... — Куршумът ще улучи един напълно задоволен човек!

Вратата се отвори и редникът есесовец въведе мъж в белезници. Човекът беше висок, с обрулено от вятъра лице и полагаше явни усилия да покаже, че не се страхува. Застана до прага с приковани зад гърба ръце и като стисна челюсти, се опита да придаде презрителен израз на потръпващото си лице.

Лейтенантът му се усмихна дружелюбно.

— И така — започна той на лош френски език, — да не губим времето ви, мосю. — После се обърна към Християн: — Това ли е един от двамата, подофицер?

Християн погледна изпитателно французина. Арестантът въздъхна дълбоко и му отвърна по същия начин, с лице, по което се четеше изненада и едва сдържана омраза. Християн почувства, че в сърцето му започва да се надига глух гняв. В това лице — тъпо и същевременно дръзко — се отразяваше като в огледало цялата лукавост, ненавист и упоритост на французите: насмешливото им мълчание, когато пътуват с тебе във влака; подигравателният им, едва сдържан смях, когато излизаш от кръчма, в която групичка французи си пият виното, притаени в тъмния ъгъл; цифрата 1918, надраскана дръзко върху църковната стена още през първата нощ след завземането на Париж... Сега арестантът гледеше намръщено, но дори и в неговата кисела гримаса се долавяше беззвучен присмех, стаен в ъглите на устата му. „С какво удоволствие бих избил с приклада тия гнили жълтеникави зъби!“ — помисли си Християн, спомняйки си за Беер, така разумен и почтен, който се бе надявал да работи с хора като тоя тип. Но Беер беше мъртъв, а този човек продължаваше да живее, подигравателно усмихнат и тържествуващ.

— Да — отсече Християн, — той е.

— Какво? — възкликна изумен французинът. — Как така? Тоя човек не е с ума си.

С неочаквана за неговото пълно и отпуснато тяло бързина лейтенантът се наведе напред и удари с длан французина по брадичката.

— Драги приятелю, вие ще говорите само когато ви питат — каза той, изправен пред арестанта, който стоеше вече съвсем объркан, като мърдаше беззвучно устни и облизваше капките кръв, които се стичаха от разбитата му уста. — И така — продължи лейтенантът на френски, — ние установихме, че вчера следобед вие сте прерязали гърлото на един германски войник при брега на морето, на шест километра северно от това село.

— Позволете... — започна замаяният французин.

— Остава само да чуем още една-единствена подробност... — Лейтенантът помълча малко и добави: — Името на човека, който е бил с вас.

— Моля ви се — възрази французинът. — Аз мога да докажа, че вчера изобщо не съм излизал от селото.

— Разбира се — съгласи се любезно лейтенантът. — Вие можете да докажете всичко, каквото ви хрумне и да съберете стотина подписа само за един час. Това обаче никак не ни интересува.

— Моля ви се...

— Нас ни интересува само едно — продължи лейтенантът. — Името на човека, който ви е придружавал, когато сте слезли от велосипеда, за да убиете един беззащитен германски войник.

— Позволете да ви кажа, че аз нямам велосипед — рече французинът.

Лейтенантът кимна към есесовеца. Войникът привърза арестанта за един стол, но не стегна много въжетата.

— Ще действаме, без да губим време — рече Райхсбургер. — Аз съм обещал на подофициера да се върне в ротата си за обед и възнамерявам да удържа думата си. Мога само да ви уверя, че ако не ми отговорите, ще съжалявате много. И така...

— Аз дори не притежавам велосипед... — промърмори французинът.

Лейтенантът отиде до бюрото и отвори едно чекмедже. Извади чифт клещи и започна да щрака с тях, като се приближаваше бавно зад

гърба на арестанта. После се наведе бързо и улови дясната ръка на французина, а след това ловко и нехайно, с рязко професионално движение изтръгна нокътя на палеца на човека.

Разнесе се вик, какъвто Християн чуваше за първи път в живота си.

— Както ви заявих — рече спокойно Райхсбургер зад гърба на французина, — аз действам, без да губя време. Нас ни чака продължителна война и не искам да пилея ценни минути.

— Чуйте ме — простена французинът.

Райхсбургер се наведе отново и отново се разнесе нечовешки вик. По лицето на лейтенанта бе изписан спокоен, почти отегчен израз, сякаш той се намирал зад машините си във фабриката за кожени изделия в Регенсбург.

Французинът увисна напред върху въжетата, с които беше вързан, но остана в пълно съзнание.

— Това е само начална процедура, приятелю — рече Райхсбургер и застана пред лицето на арестанта, — с която искаме просто да ви убедим, че гледаме сериозно на въпроса. А сега ще бъдете ли добър да ми дадете името на своя приятел?

— Не зная, нищо не зная... — изстена французинът. Лицето му беше плувнало в пот и не изразяваше вече нищо друго освен страдание.

Християн почувства лека слабост и главозамайване; писъците в тая малка гола стая с карикатурата на разсъблечения тлъст Чърчил, окичен със стрели с пера в срамните части, му се струаха просто непоносими.

— Сега ще направя нещо, което ще ви се види съвсем невероятно — рече Райхсбургер с повишен глас, сякаш страданието бе издигнало в съзнанието на французина някаква стена, през която трудно проникваше звук. — Обясних ви вече, че не обичам да губя време и сега ще го докажа. Нямам търпение да водя продължителни следствия. Вървя направо към целта. Да, може да не ми вярвате, но ако не ми дадете името на човека, който е бил с вас, още сега ще ви извадя дясното око. Да, още сега, приятелю, още тая минута, тук, в тая стая, със собствените си ръце.

Французинът инстинктивно притвори очи и през пресъхналите му устни се изтръгна ниска, мъчителна въздишка.

— Не — прошепна той. — Това е някаква ужасна грешка. Аз не зная нищо. — После с логиката на ненормален добави: — Дори не притежавам велосипед.

— Подофицер — обърна се Райхсбургер към Християн, — не е нужно да оставате повече тука.

— Благодаря ви, господин лейтенант — отвърна Християн. Гласът му явно трепереше. Той излезе, като затвори внимателно вратата и се облегна на стената на коридора. Край прага с безизразно лице стоеше есесовец с карабина в ръце.

След половин минута се разнесе писък, който накара гърлото на Християн да се свие болезнено и сякаш проникна в самите му дробове. Той затвори очи и притисна тил към стената.

Християн знаеше, че подобни неща стават, но му се струваше невероятно, че такова нещо може да се случи тука, през днешния слънчев ден, в тая неприветлива прашна стая в малкото, забравено от бога френско селце, на две крачки от някаква бакалница срещу кметството, на чиято витрина бяха окачени връзки наденици... в тая стая, в която висеше карикатурата на голия Чърчил с лъснат розов задник.

След малко вратата се отвори и излезе лейтенантът.

— Призна — каза Райхсбургер. — Без много церемонии. Почакайте тука — добави той. — Веднага ще се върна. — И изчезна зад вратата на съседната стая.

Християн и войникът останаха облегнати на стената. Есесовецът запали цигара, без да предложи на Християн. Пушеше със затворени очи, сякаш се мъчеше да поспи прав, прислонен до олющената каменна стена на старото кметство. След малко от стаята, в която бе влязъл лейтенантът, се появиха двама войници и излязоха на улицата. Зад вратата, до която беше застанал, Християн долови ридания и шепот — ту по-силни, ту по-глухи — сякаш някой се молеше без думи.

След пет минути войниците се върнаха в кметството с дребен, възпълен плешив човек без шапка, който стрелкаше уплашено очи около себе си. Есесовците го уловиха за ръцете и го въведоха в стаята, в която се намираше лейтенантът. След минутка единият излезе в хола.

— Лейтенантът ви чака — обърна се той към Християн.

Християн тръгна бавно по коридора и влезе в стаята. Дребният пълен французин седеше на пода и плачеше, уловил главата си с ръце.

Около него имаше тъмна локвичка, която показваше, че пикочният мехур на човека не беше издържал в тоя критичен час. Райхсбургер седеше до бюрото и пишеше на машина някакво писмо. В стаята се намираше също един писар, който съставяше платежни заповеди, и още един войник, който наблюдаваше лениво от прозореца една млада майка, повела русокосото си дете към бакалницата.

Когато Християн влезе, лейтенантът вдигна глава и кимна към французина на пода.

— Тоя ли е вторият? — попита той.

Християн се вгледа в човека, който седеше сред собствената си пикоч на дървения прах под...

— Да — потвърди той.

— Отведете го — заповяда лейтенантът.

Войникът до прозореца се приближи до арестанта, който гледаше изумено Християн.

— Никога не съм виждал тоя човек — рече французинът, когато есесовецът го хвана за яката и го изправи на крака. — Бог ми е свидетел, никога не съм го виждал.

Войникът го повлече навън.

— И така — заяви Райхсбургер с весела усмивка, — въпросът е приключен. До половин час книжата ще бъдат изпратени на полковника и аз си умивам ръцете. Искате ли да се върнете в ротата веднага, или предпочитате да преспите тука — имаме чудесен подофицерски стол, а утре ще видите екзекуцията. Ще бъде в шест часа. Каквото сам решите.

— Предпочитам да остана — отговори Християн.

— Добре — рече лейтенантът. — Подофицер Дехер се намира в съседната стая. Идете и му съобщете, че съм наредил да се погрижи за вас. Елате тук в шест без четвърт сутринта. — След тия думи той продължи писането и Християн излезе.

Екзекуцията щеше да се извърши в подземие на кметската сграда. То представляваше дълго влажно помещение, осветено ярко от две големи крушки. В земляния под пред едната стена бяха забити два стълба. Зад тях лежаха два плитки ковчега, сковани от небоядисани дъски, които проблясваха слабо на острата електрическа светлина.

Подземието се използваше и за затвор и върху влажните му стени бяха изписани с тебешир и въглен последните думи на обречените на смърт към живия свят.

„Няма бог“ — прочете Християн, застанал зад шестимата войници, които трябваше да изпълнят присъдата. „Merde, merde, merde“^[55]. „Казвам се Жак. Баща ми — Раул. Майка ми се казва Клариса, а сестра ми Симон. Чичо ми се нарича Етиен. Името на сина ми е...“ Очевидно човекът не бе имал възможност да довърши родословието си.

Осъдените бяха въведени, всеки ограден от двама войници. Те вървяха трудно, сякаш не бяха ходили от дълго време. Забелязал стълбовете, дребният французин заскимтя тихо, но човекът с изваденото око, макар че едва влачеше краката си, се опита да стисне челюсти, за да придаде на лицето си презрителен израз. „Почти успя!“ — помисли си Християн, докато войниците го връзваха бързо за стълба.

Подофицерът, който командваше отделението, даде заповед. Гласът му прозвуча особено странно, прекалено парадно и официално за това мръсно подземие.

— Никога — изкрещя едноокият под превръзката върху лицето си, — вие никога...

Последвалият залп не му позволи да довърши. Куршумите прерязаха въжетата около тялото на дребния французин и той се повали напред. Подофицерът изтича до тях и нанесе обичайния *coup de grace*^[56], стреляйки първо в главата на по-малкия, после на другия. Миризмата на барут за момент надделя над зловонието, което царуваше във влажното подземие.

Лейтенантът кимна на Християн. Той го последва горе и оттам на улицата в сивата светлина на мъглявото утро; в ушите му продължаваше да ехти пукотът от изстрелите.

Райхсбургер се усмихна слабо.

— Как мина? — попита той.

— Добре — отвърна спокойно Християн. — Много добре.

— Отлично! — рече Райхсбургер. — Закусихте ли?

— Не.

— Елате тогава с мене — предложи лейтенантът. — Закуската е готова. Съвсем наблизко. През пет врати оттука.

Тръгнаха заедно; стъпките им глъхнеха в сребристата мъгла, която се стелеше откъм океана.

— Първият — подхвана Райхсбургер, — оня с едното око, не изглеждаше да изпитва топли чувства към германската армия, нали?

— Да, господин лейтенант.

— Добре направихме, че се отървахме от него.

— Така е, господин лейтенант.

Райхсбургер се спря и погледна усмихнато Християн.

— Тия двама не бяха същите хора, нали?

Християн се поколеба, но само за миг.

— Казано откровено — отвърна той, — не съм сигурен.

Усмивката на лейтенанта стана още по-широка.

— Вие сте умен човек — весело рече той. — Ефектът е същият. Ние им показahme, че не се шегуваме. — И като потупа Християн по рамото, добави: — Идете в кухнята и кажете на Рене, че искам добре да ви нахрани, да ви даде закуска, каквато е приготвила и за мен. Вие говорите достатъчно френски, за да се разберете, нали?

— Да, господин лейтенант.

— Отлично! — Райхсбургер отново го потупа по рамото и влезе през голямата масивна врата в сивата къща със саксии мушкато на прозорците и в предната градинка. Християн влезе през задния вход. Поднесоха му обилна закуска от яйца, колбаси и истински крем.

[51] Название на френските партизани през Втората световна война. ↑

[52] Приятели! Другари! Спрете! (фр.). ↑

[53] Ранен! Ранен! (фр.) ↑

[54] Помогнете ми! Помогнете ми! (фр.). ↑

[55] Лайно (фр.). ↑

[56] Изстрел на милосърдие (фр.). ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА

Дим от горящи свалени безмоторници се стелеше по сивото утринно небе на изток. Навсякъде се чуваше оръжейна стрелба, над главите им се носеха непрекъснато нови вълни от безмоторници и самолети и всички стреляха по тях: със зенитни оръдия, картечници, карабини. Християн дори си спомняше смътно, че капитан Пеншвиц бе стрелял с пистолет от върха на някаква сграда срещу безмоторник, който падна и се подпали в короната на една топола пред очите на цялата рота, и пламналите войници заскачаха с диви викове на земята през брезентовите стени на корпуса.

Наоколо цареше истински хаос и всички стреляха наслуки. Това продължаваше вече от четири часа и Пеншвиц, обхванат от паника, неочаквано поведе ротата по един път към брега; едва обаче минаха три километра, и започнаха отново да ги обстрелват. След като загуби осем човека, Пеншвиц ги поведе назад, но в тъмнината загуби още неколцина, а други се изпокриха в околните чифлици. По-късно, около седем часа сутринта, самият Пеншвиц бе застрелян от уплашения часовой на едно зенитно оръдие, ротата започна бързо да редее и когато Християн преброи хората около себе си — оцелелите се бяха подслонили да си отдъхнат за миг зад каменната стена на някакъв огромен стар нормандски хамбар сред стадо тлъсти шарени крави, които подозрително оглеждаха пришълците, — откри, че са останали само дванадесет войници и нито един офицер.

„Чудесно! — помисли си мрачно Християн, втренчил поглед в животните. — Пет часа сражения, и ротата се стопи. Ако и другите части са в същото положение, войната ще свърши до обед!“

Но ако се съдеше по шума, който долиташе от полесражението, останалите бойни единици бяха в по-добро състояние. Карабините и картечниците стреляха вече по-системно и като че ли по-организирано, а оръдията боботеха на равномерни интервали.

Християн огледа замислено останките от ротата. Очевидно тия хора не бяха годни вече за нищо. Един войник бе започнал да копае за

себе си окоп и другите бързаха да последват примера му. Ринеха трескаво меката пръст при основата на стената, пет-шест души се бяха вече окопали до кръста и около тях се издигаха хълмчета от тлъста тъмнокафява глина.

„Нищо не става от тях — помисли си Християн, — нищо!“ Той беше виждал достатъчно много обхванати от паника хора, за да не си прави илюзии по отношение на тези войници. В сравнение с тях и Хаймс, и Рихтер, и Ден — там, в Италия — бяха истински герои. Мина му през ум да се измъкне самичък, да намери някоя рота, която продължава да се сражава, и да се присъедини към нея, като изостави тия животни на собствената им съдба. Но после се отказа. „Ще ги накарам да се бият — реши той мрачно — дори ако се наложи да ги прекарам през открито поле под дулото на автомата.“

И се отправи към най-близкия човек. Войникът се бореше приведен с един корен, който бе открил на две стъпки дълбочина. Християн го ритна така силно, че той се просна и завря лице в разкопаната глина.

— Излизайте от дупките си! — кресна Християн. — Да не смятате да лежите в тях, докато американците дойдат, за да се разправят с вас, както намерят за добре? Излизайте, Излизайте! — Той ритна в ребрата следващия войник. Човекът не беше преставал нито за миг да рие настървено, изглежда, не бе чул дори заповедта и беше направил най-дълбокия изкоп. Сега той само въздъхна и излезе от дупката, без да погледне подофицера.

— Вие елате с мене — заповяда му Християн. — Останалите, не мърдайте оттука. Хапнете нещо. Няма да имате скоро друг случай да ядете. Ще се върна след минута.

Той блъсна по рамото войника, когото бе ритнал, и се отправи към къщата, като мина край мълчаливите пребледнели войници и подозрително гледащите крави.

Задната врата беше заключена. Християн задумка по нея с автомата. Войникът, чието име — той най-после си спомни — беше Бушфелдер, подскочи нервно при тоя звук. „За нищо не е годен — реши Християн, като го погледна, — за нищо!“

Той заблъска отново по вратата и този път се чу как някой дърпа резето. След миг вратата се отвори и на прага застана дребна пълна

старица в избеляла зелена престилка. Тя беше беззъба и постоянно мърдаше сухите си набръчкани устни.

— Ние не сме виновни... — отвори уста жената.

Християн я бутна и мина край нея, последван от Бушфелдер. Редникът — грамаден и силен мъжага — сякаш изпълни цялата кухня, застанал до печката така, с пушка в ръце.

Християн огледа стаята. Тя беше почерняла от годините и дима. По студената печка пълзяха две големи черни хлебарки. На прозореца имаше бучка масло, завито в зелени листа, а на масата лежеше голям самун хляб.

— Вземете маслото и хляба — заповяда Християн на Бушфелдер. После се обърна на френски към жената: — Майко, извади всичкия алкохол, който имаш вкъщи — вино, калвадос, ракия — всичко. Ако се опиташ да укриеш дори капка, ще изгорим къщата и ще изколим всичките ти крави.

Старицата наблюдаваше как Бушфелдер прибра маслото и устните ѝ потръпваха от негодувание. Но когато Християн ѝ заговори, побърза да се обърне към него:

— Това е варварство — запротестира тя. — Ще ви обадя на коменданта. Той познава добре нашето семейство, дъщеря ми работи в къщата му...

— Всичкия алкохол, майко — прекъсна я остро Християн. — Хайде, бързо!

И той размаха заплашително автомата си.

Жената отиде в ъгъла на кухнята и вдигна един капак на пода.

— Алоис — извика тя и гласът ѝ отекна глухо в избата, — дойдоха войници. Искат калвадоса ни. Изнеси го. Всичкия изнеси. Иначе ще избият кравите.

Християн незабележимо се усмихна и погледна през прозореца. Хората бяха по местата си. Но сред тях имаше двама непознати войници без оръжие, които говореха нещо бързо и размахваха оживено ръце.

По стълбата за избата се чува стъпки и в кухнята се появи Алоис с голяма делва. Той беше над шестдесет години, целият набръчкан и изтощен от тежката работа в чифлика. Едрите му и обезформени мургави ръце, които държаха делвата, трепереха нервно.

— Ето — рече той. — Най-хубавото ми ябълково вино. Всичкото ви давам.

— Добре — каза Християн и пое калвадоса. — Благодаря.

— Виж, той ни благодари — горчиво издума старицата, — но не се сеща да плати.

— Предайте сметката — заяви усмихнато Християн, внезапно развеселен от тая сцена — на вашия приятел, коменданта. Да вървим. — Той побутна Бушфелдер.

Редникът излезе. Отново се разнесе ожесточена стрелба, тоя път някъде наблизо, а въздухът над главите им затрептя от рева на нисколетящи самолети.

— Какво е това? — Алоис надникна нервно от вратата. — Да не е десантът?

— Не — успокои го Християн, изнасяйки калвадоса. — Обикновени маневри.

— Какво ще стане с кравите ни? — викна след него Алоис. — Къде да скрием кравите?

Християн не отговори на стареца. Отиде до стената на хамбара и сложи делвата на земята.

— Хайде — подкани той хората, — елате и пийте. Пийте колкото можете и напълнете по една манерка за двама души. След десетина минути ще бъдете годни да се опълчите срещу цял полк. — Той им се усмихна весело, но никой не му отвърна с усмивка. Все пак всички се приближиха един по един, за да пият и напълнят манерките.

— Не се стеснявайте — подкани ги Християн. — Това е за сметка на отечеството.

Двамата новодошли се приближиха последни. Пиха жадно, като се оглеждаха постоянно с кървясали тревожни очи и разливаха вино по брадичките си.

— Какво се е случило с вас? — попита ги Християн, когато оставиха делвата на земята.

Непознатите се спогледаха, обаче продължиха да мълчат.

— Били на два километра оттука — обади се вместо тях Щаух, който стоеше до Християн и ръфаше лакомо голямо парче масло, като го поливаше с калвадос от манерката, — били на два километра оттука, когато дружината им била неочаквано нападната и цялата унищожена; останали само тия двама. Врълхлетели ги американски парашутисти. Не

вземали пленници. Избивали наред. И винаги били пияни. Имали танкове и тежка артилерия... — ечеше гласът на Щаух, писклив и нервен, процеждайки се през маслото и калвадоса. — Хиляди парашутисти. Оттук до крайбрежието — всичко са заели и не срещали никаква организирана съпротива.

Двамата оцелели войници кимаха утвърдително и енергично, а очите им шареха тревожно от Християн към Щаух и обратно.

— Казват също, че сме били оградени — продължаваше Щаух. — Един свързочник успял да се промъкне от щаба на дивизията дотука и съобщил, че там всички били избити. Парашутистите застреляли генерала и заклали двама полковници...

— Млъкни! — спря го Християн и после се обърна към бегълците: — Хайде, да ви няма оттука.

— Но къде... — продума единият. — Навсякъде е пълно с парашутисти.

— Вървете по дяволите! — изкрещя Християн, като проклинаше съдбата, задето бе дала възможност на тия двама войници да говорят с неговите хора. — Ако след минута сте все още тука, ще заповядам да стрелят по вас. Ако пък се осмелите отново да ми се явите пред очите, ще ви предам на военен съд, за да ви разстрелят като дезертьори.

— Господин подофицер, моля ви се...

— Давам ви една минута — повтори Християн.

Двамата погледнаха наоколо като обезумели, обърнаха се и се отдалечиха бързо. После, обхванати от паника, изведнъж хукнаха да бягат с все сили и скоро изчезнаха, зад живия плет на една съседна нива.

Християн пи жадно от делвата. Калвадосът беше силен, парлив и просто изгаряше гърлото. Обаче само след минутка се почувства изпълнен със самоувереност и сила; огледа хората изпитателно, с присвити клепки, и си помисли: „Ще ви накарам, дяволи проклети, да се биете като цяла рота отбрани гвардейци!“

— Още по една глътка! — извика той. — Още по една преди увеселението!

Всички пиха отново. После начело с Християн тръгнаха един зад друг по дъното на изкопа край гъстия жив плет между нивите по посока на стрелбата, която долиташе от изток.

Вървяха така бързо десетина минути, спирайки се само когато стигаха края на нива или ограден с плетища междуселски път. При такива случаи Християн или някой от войниците се провираше през плета, за да провери дали не ги очаква изненада, и даваше знак с ръка на другарите си. Войниците се държаха добре. Досега калвадосът — забеляза с мрачно задоволство Християн — даваше задоволителни резултати. Хората бяха бдителни, възбудени, но не уплашени и умората им беше изчезнала. Реагираха бързо на заповедите, рискуваха без колебание и не стреляха наслуки дори когато една картечница от съседна нива поръси с куршуми дърветата над главите им.

„Добера ли се до един час до щаба на полка — размишляваше Християн, — разбира се, ако той все още съществува, и ни включат в някоя организирана част, която има определена бойна задача, тогава все пак ще заслужим днешния си хляб!“

Малко след това обаче щастieto им изневери. Една картечница, замаскирана в изкопа край гъстия жив плет на нивата, внезапно откри огън. Преди да успеят да се прикрият, двама души паднаха ранени. Единият — дребен, на средна възраст човек с печален израз — бе улучен в челюстта и цялата долна част на лицето му се превърна в ужасна безформена маса; нещастникът застана високо, като се мъчеше да не се удави в собствената си кръв. Християн го превърза, но кръвта течеше така силно, че просто не можеше да му се помогне.

— Останете на местата си — рече Християн на двамата ранени. — Тука сте добре прикрити. Като стигнем до полка, ще пратим хора да ви приберат. — Той се стараеше да говори самонадеяно и спокойно, макар да беше убеден, че никога вече няма да ги види живи.

Войникът с разбитата челюст нададе някакви умолителни звуци през окървавената си превръзка, обаче Християн не му обърна внимание. Направи знак на другите да тръгнат, но никой не помръдна.

— Тръгвайте — подкани ги той. — Колкото по-бързо се придвижваме, толкова по-голям шанс имаме да се измъкнем оттука. Останем ли, ще ни избият.

— Слушайте, подофицер — обади се Щаух, който бе приклеknал в обраслия с трева изкоп, — какъв смисъл има да се залъгваме? Ясно е, че сме отрязани и нямаме никаква надежда. Дявол да го вземе, та ние сме обградени от цяла американска дивизия и сме попаднали в самата ѝ среда! Освен това тия двама ще умрат, ако не им се даде скоро

помощ. Аз се наемам да мина през плета с бяло знаме на карабината и да уговоря да се предадем в плен... — Той замълча смутено, като отбягваше погледа на Християн.

Християн изгледа останалите. Бледите им, изтощени лица, надничаша над канавката, говореха красноречиво, че временната им храброст, събудена от алкохола, се е изпарила вече напълно.

— Обещавам ви, че лично ще застрелям първия, който мине през плета — заяви той тихо. — Някакви други предложения?

Никой не отговори.

— Трябва да намерим полка — продължи Християн. — Щаух, вие ще вървите начело. Аз ще бъда на края и ще следя за всяко движение. Придържайте се към канавките от тая страна на плета. Вървете приведени и се движете бързо. Хайде, тръгвайте.

Притиснал шмайзера до бедрото си, Християн наблюдаваше как десетте войници залазиха един след друг по канавката. Раненият в челюстта продължаваше да издава несвързани и умолителни звуци, когато Християн мина край него, но те ставаха все по-слаби и по-редки.

Спряха на два пъти, за да наблюдават как няколко немски танка избоботиха като побеснели край тях на път към брега и това им подейства ободрително. Веднъж видяха джип с трима американци, който зави, подскачайки, край някаква селска къща. Християн чувстваше, че хората пред него са обхванати от неудържимо желание да хукнат напред, да се хвърлят на земята, да заплачат, да умрат и да свършат с целия този ужас. Минаха край две мъртви крави с разпрани кореми, които лежаха с вирнати крака в края на една нива, и видяха един кон, препускащ по пътеката с обезумели очи, който внезапно се спря и хукна обратно, тропайки глухо с копита по мократа глинеста почва. Навсякъде лежаха разпръснати в безпорядък от нехайната ръка на смъртта трупове на германци и американци, но по техните пози и разположението на оръжията им не можеше да се определи къде са били бойните линии и как е протекло самото сражение. От време на време над главите им прелитаха с писък снаряди.

В една нива, разположена почти в геометрически правилна линия, лежаха труповете на петима американци, чиито парашути не се бяха разтворили. Те бяха паднали с такава инерция, че бяха просто затънали в земята, ремъците им се бяха скъсали и цялото им

снаряжение се търкаляше наоколо, сякаш някакви пияни войници се бяха готвили за инспекция.

Неочаквано Щаух им помаха предпазливо от края на канавката, на тридесет метра от тях. Приведен на две, Християн затича покрай останалите войници. Когато стигна при края на изкопа, Щаух посочи през една дупка в плета. На едно открито пространство на двадесетина метра пред тях двама американски войници се мъчеха да освободят един свой другар, който се люшкаше безпомощно на шест стъпки от земята, оплетен в клоните на дърво. Християн даде два кратки откоса и американците, които се намираха на земята, паднаха веднага. Единият направи опит да се изправи на лакът. Християн стреля отново и човекът се катурна по гръб, без да мръдне повече.

Парашутистът на дървото яростно задърпа каишите си, но не можа да се освободи.

Християн чуваше как Щаух, който стоеше приклепнал до него, облизва шумно устните си. Той даде знак на тримата най-близки войници да го последват и четиримата се приближиха предпазливо до парашутиста, който продължаваше да се клатушка над двамата си мъртви другари.

— Как намирате Франция, Семи? — ухили се Християн на американеца.

— Върви по дяволите, приятелче — отвърна парашутистът. Имаше сурово лице на боксьор, със сплескан нос и студени предизвикателни очи. Той престана да се разправя с каишите си и остана да виси неподвижно, втренчил поглед в Християн. — Чуй какво ще ти кажа, драги ми фриц, свалете ме оттука и аз ще се съглася да ви взема в плен.

Християн му се усмихна. „Ако днес имах неколцина като него — помисли си той, — вместо тия червеи...“

И застреля парашутиста.

Той потупа убития по крака, без сам да разбере какво искаше да изрази с тоя жест — може би известно съжаление или известно възхищение, примесено с подигравка. После се отправи назад към останалите. „Да — помисли си Християн отново, — ако всички са като този човек, положението ни не е никак блестящо!“

Към десет часа сутринта срещнаха един полковник, който се придвижваше към изток с останките от щаба на полка. До обяд

трябваше на два пъти да влизат в бой, но полковникът познаваше работата си и можаха да продължат напред в организирана група. Войниците на Християн се сражаваха не по-зле и не по-добре от хората, които се намираха под командата на полковника. До вечерта четирима от тях паднаха убити, а Щаух се застреля в главата, когато картечен куршум раздроби крака му и му казаха, че се налага да го изоставят. Но всички се биха добре и никой не направи опит да се предаде, макар че възможностите през тоя ден бяха многобройни.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И СЕДМА

— Някога в гимназията в Тълса — разказваше Фансток, докато размахваше лениво чука — ме наричаха „жребецът“. На тринадесетгодишна възраст най-много от всичко ме интересуваха момичетата. Ако можех да си намеря тука някоя англичанка, не бих имал нищо против, тоя град!

С разсеяни движения той изби пирона от старото парче дъска и го хвърли в тенекиената кутия до себе си. После пусна през зъбите си дълга тъмнокафеникава струйка, изцедена от парчето тютюн, което сякаш винаги се намираше в устата му.

Майкъл измъкна от задния джоб на работния си панталон половинлитровата бутилка с джин и отпи голяма глътка. После я прибра, без да предложи на приятеля си. Фансток, който се напиваше всяка събота вечер, никога не пиеше през седмицата преди вечерна проверка, а сега беше едва десет часът. Освен това на Майкъл му беше дошло до гуша от Фансток. От два месеца вече те служеха заедно в ротата за подготовка на помощни кадри. Един ден вадеха и изправяха пирони от стари дъски, а на следващия ги пращаха наряд в кухнята. Сержантът, който завеждаше стола, не хранеше особени симпатии към тях и през последните петнадесет дена им даваше най-мръсната работа — да стържат огромните омазнени котли и да чистят готварските печки.

Майкъл предвиждаше, че двамата с Фансток — който поради глупостта си не беше годен за нищо друго — ще прекарат цялата война, а може би и остатъка на своя живот, във вадене на пирони и работа в кухненските помещения. Когато се увери напълно в това, той реши да дезертира, но накрая предпочете да потърси утеха в алкохола. Това беше много опасно, защото дисциплината в лагера напомняше колония за углавни престъпници и мнозина биваха осъждани на дългогодишен затвор за по-дребни простъпки от пиянство при изпълнение на наряд, но постоянният поток от алкохол, който

затъпяваше и същевременно възбуждаше мозъка, позволяваше на Майкъл да продължи да живее и той охотно поемаше риска.

Скоро след като го пратиха в тая рота, той писа на полковник Павоне с молба да го преведат на служба при него, но не получи никакъв отговор, а сега се чувстваше твърде уморен, за да си даде труд да му пише отново или да потърси други начини да се махне оттука.

— Най-хубавото време през цялата ми служба — каза провлечено Фансток — беше в казармата „Джеферсън“ в Сент Луис. Запознах се с три сестрички в един бар. Работеха в пивоварната фабрика в града, но в различни смени. Едната беше шестнайсетгодишна, втората петнайсет, а третата на четиринайсет. Простодушни пиленца от Озаркските планини. В пивоварната работеха от три месеца и преди това никога не бяха обували чорапи!... Просто ми се доплака, когато получихме заповед да прекосим океана.

— Ще бъдеш ли така добър — обади се Майкъл, който чукаше лениво един пирон — да говориш за нещо друго?

— Аз искам просто да убия време — обиди се Фансток.

— Убивай го по някакъв друг начин — добави Майкъл, чувствайки как силният парлив джин се разлива в стомаха му.

Двамата продължиха да очукват мълчаливо парчетата дъски.

Край тях мина въоръжен пазач, конвоиращ двама затворници, които тикаха пълни с дървени отпадъци колички. Затворниците изсипаха товара си върху купчината. И двамата тътреха крака с преднамерена мудност, като че не очакваха вече нищо по-съществено в своя живот.

— Хайде, мърдайте — подкани ги вяло пазачът, облегнат на карабината си. Затворниците не му обърнаха никакво внимание.

— Уитикър — рече пазачът, — измъкни бутилката.

Майкъл го погледна унило. „Полицията навсякъде е еднаква — помисли си той, — изнудва те, за да си затвори очите пред нарушенията на закона!“ Извади бутилката и изтри гърлото ѝ, преди да я подаде на пазача, като го гледаше намръщено как отпива голяма глътка.

— Пия само в празник — ухили се пазачът, като връщаше бутилката.

Майкъл я прибра.

— Какъв празник е днес? — попита той. — Коледа?

— Не си ли чул нищо?

— Какво да чуя?

— Тая сутрин започнахме десанта. Днес е първият ден на десанта братле. Не се ли радваш, че си тука?

— Откъде знаеш? — недоверчиво попита Майкъл.

— Айзенхауер говори по радиото. Чух го с ушите си — обясни пазачът — Каза, че ще освобождаваме жабарите.

— Аз още вчера усетих, че става нещо — намеси се единият от затворниците — дребен, със замислено лице човек, осъден на тридесет години, задето в ротната канцелария беше повалил с юмрук своя лейтенант. — Предложиха да ме помилват и накрая да ме уволнят с добра атестация, ако се съглася да се върна в пехотата.

— Какво им отговори? — оживи се Фансток.

— Обирайте си крушите — отвърнах им аз. — Вашата хубава атестация може да ме заведе направо в някое военно гробище.

— Затваряй си човката — рече лениво пазачът — и хващай количката... — Уитикър, дай още една глътка, за да отпразнуваме първия ден на десанта.

— Аз няма какво да празнувам — възрази Майкъл с желание да спаси джина си.

— Не ставай неблагодарен — настоя пазачът. — Тука си на топло и в пълна безопасност, а можеше вече да лежиш някъде на брега с парче шрапнел в задника. Има какво да празнуваш! — И той протегна ръка. Майкъл му подаде бутилката.

— Тоя джин — рече Майкъл — ми струва две лири...

Пазачът се ухили.

— Изиграли са те — рече той. После пи продължително. Двамата затворници го наблюдаваха жадно и завистливо. Накрая пазачът върна бутилката. Майкъл също пи по случай десанта и почувства, че го обхваща вълна от сладостно съжаление към самия себе си. Изглежда студено затворниците и прибра останалия джин.

— Смятам — обади се Фансток — че днес старият Рузвелт е доволен. Най-последно участва във войната и може вече да жертва хиляди американци.

— Бас държа, че от радост е скочил от инвалидния си стол — рече пазачът — и танцува като момче из Белия дом.

— Чувах — добави Фансток, — че в деня, когато обяви война на Германия, устроил в Белия дом банкет с пуйки и френски вина, а накрая гостите го ударили на любов по масите и бюрата.

Майкъл въздъхна дълбоко.

— Не Америка, а Германия обяви войната — възрази той. — Лично аз пет пари не давам кой на кого е обявил война, но истината е тая.

— Уитикър е комунист от Ню Йорк — обърна се Фансток към пазача. — Душата си дава за Рузвелт.

— За никого не си давам душата — тросна се Майкъл. — Обаче Германия първа обяви война, Италия също. Два дена след Пърл Харбър.

— Нека кажат момчетата — настоя Фансток, като се обърна към пазача и затворниците. — Обяснете на моя приятел!

— Ние започнахме — заяви пазачът. — Ние обявихме войната. Помня го ясно като бял ден.

— А вие как мислите, момчета? — попита Фансток затворниците.

И двамата кимнаха утвърдително.

— Ние им обявихме война — рече човекът, комуто бяха предложили да го уволнят с добра атестация, ако се съгласи да се върне в пехотата.

— Точно така — побърза да каже другият затворник, бивш служещ във военновъздушните сили, когато бяха заловили, че подправя чекове в Уелс.

— Ето на! — възкликна Фансток. — Четири срещу един, Уитикър. Мнозинството печели.

Майкъл го изглежда с пиянски очи. И неочаквано почувства, че не може повече да търпи това пъпчиво, самодоволно и ехидно лице. „Да се държи така в ден като днешния! Не, само това не!“ — помисли си той мрачно.

— Ти си един глупав, празноглав мръсник — рече Майкъл отчетливо, побеснял от гняв. — Ако още веднъж си отвориш устата, ще те пребия.

Фансток задвижи бавно устни. После изплю дълга, мръснокафява струя тютюнев сок, която обля Майкъл по лицето. Майкъл се хвърли към него и го удари два пъти по брадичката.

Фансток се търколи на земята, но веднага скочи, сграбчил в ръка тежко парче дъска, на единия край на която стърчаха три големи пирона. Той замахна с него и Майкъл хукна да бяга. Пазачът и затворниците отстъпиха настрана, за да отворят място за противниците, и заследиха боя с интерес.

Въпреки тлъстината си Фансток се оказа много бърз, настигна Майкъл и го удари по рамото. Майкъл почувства пронизителна болка и отскочи встрани. После се наведе и грабна една дъска. Но преди да успее да се изправи, Фансток му нанесе страничен удар по главата. Майкъл усети как остриите пирони раздраха кожата и се плъзнаха по скулата му. Тогава замахна и стовари дъската по главата на Фансток, който започна да се движи по диагонал като замаян, описвайки полукръг около противника си. Фансток отново вдигна ръка, но твърде вяло и Майкъл успя да отскочи без никакво усилие, макар че поради кръвта в окото си трудно можеше да пресметне добре разстоянието. Изчака хладнокръвно и тъкмо когато Фансток вдигаше дървото, направи крачка напред и размаха дъската си като бейзболна бухалка. Ударът попадна върху врата и челюстта на Фансток, който се свлече на земята, опирайки се на ръце и колене. Известно време остана така, загледан тъпо в тънкия слой прах около купчината дъски.

— Хайде, стига — обади се пазачът. — Това беше хубав бой. — Ей вие — обърна се той към затворниците, — вдигнете оня мошеник.

Затворниците се приближиха до Фансток, помогнаха му да седне и го опряха на един сандък. Фансток продължаваше да гледа със същия тъп поглед залятата от слънце гола земя, проточил напред крака. Все още дишаше тежко, но се беше поуспокоил.

Майкъл захвърли дъската и извади кърпичката си. Притисна я до лицето си и когато я отдръпна, с изненада забеляза на нея голямо кърваво петно.

„Ранен — помисли си той усмихнат, — ранен през първия ден на десанта!“

В този миг пазачът забеляза един офицер, който се показва иззад ъгъла на казарменото помещение на стотина ярда от тях, и подвижна бързо на затворниците:

— Хайде, мърдайте, по-живо! — После се обърна към Майкъл и Фансток: — А вие по-добре се залавяйте за работа; Веселия Джак иде насам!

Пазачът и затворниците се отдалечиха бързо и Майкъл погледна към приближаващия офицер, когото наричаха Веселия Джак, защото никой не го беше виждал да се усмихва.

Майкъл сграбчи Фансток и го вдигна на крака. После тикна в ръката му чука и Фансток започна да удря машинално по дъските. Майкъл взе няколко дъски, отнесе ги с делови вид при другия край на купчината и ги сложи внимателно на земята.

После се върна при Фансток и взе собствения си чук. Когато Веселия Джак се приближи до тях, и двамата чукаха усърдно дъските. „Военен съд — мярна се през ума на Майкъл, — военен съд, пет години затвор за пиянство по време на служба, за саморазправа, неподчинение и така нататък.“

— Какво става тука? — попита Веселия Джак.

Майкъл престана да чука. Фансток последва примера му. И двамата се обърнаха към лейтенанта.

— Нищо, сър — отвърна Майкъл, стиснал здраво устни, за да не даде възможност на Веселия Джак да подуши, че е пил.

— Какво, да не сте се били?

— Не, сър — увери го Фансток, присъединявайки се към Майкъл срещу общия враг.

— А откъде е тая рана? — Лейтенантът посочи към трите кървави драскотини по лицето на Майкъл.

— Хлъзнах се и паднах, сър — учтиво отвърна Майкъл.

Веселия Джак сви гневно устни и Майкъл схвана, че лейтенантът си мисли: „Всички са от един дол дренки, всички се мъчат да ме излъжат, няма нито един в тая проклета армия, който би ти казал истината!“

— Фансток! — рече Веселия Джак.

— Да, сър?

— Истината ли казва тоя войник?

— Да, сър. Той наистина се подхлъзна.

Веселия Джак се огледа с безпомощен гняв.

— Ако откроя, че ме лъжете... — започна заплашително той, без да се доизкаже. — Хайде, Уитикър, привършвайте. В канцеларията има заповед за вас. Превеждат ви в друга част. Вървете да си получите документите.

Той изгледа още веднъж двамата войници, които бяха застанали мирно, обърна се и си тръгна с важна крачка.

Майкъл го наблюдаваше как се отдалечава с приведен гръб.

— Мръсно псе — продума Фансток, — ако ми паднеш отново, ще ти прережа гърлото с бръснач.

— Радвам се, че имах случай да се запозная с тебе — подигравателно рече Майкъл. — А сега гледай да изчистиш котлите така, че да лъснат.

Той захвърли чука и весело се отправи към ротната канцелария, като потупваше задния си джоб, за да се увери, че бутилката не стърчи навън.

Малко по-късно, със заповедта за новото назначение в джоба и чиста превръзка на лицето, Майкъл се залови да стегне раницата си. Полковник Павоне най-последно се беше обадил и Майкъл трябваше да се постави незабавно на негово разположение в Лондон. Докато опаковаше багажа си, той отпиваше по малко от бутилката, като си казваше, че занапред не бива никога да се държи неблагоразумно, да предлага без полза доброволно услугите си и изобщо да взема присърце нещата. „Да оцелея — мислеше си той, — да оцелея, ето единствения урок, който научих досега!“

На следващата сутрин Майкъл замина за Лондон с военен камион. Жителите на селата, през които минаваха, ги приветстваха радостно и им правеха с пръсти знака V^[57] — убедени, че всеки камион заминава вече направо за Франция — и Майкъл, заедно с останалите войници в колата им махаха, хилеха се и се смееха, без да се смущават от заблудата на тия хора.

Близо до Лондон минаха край колона камиони, пълни с въоръжени английски пехотинци. На последната кола беше изписана хапливата фраза: „Не ни приветствайте, момичета — ние сме англичани!“

Английските войници дори не вдигнаха очи, когато американският камион профуча край тях.

[57] Началната буква на английската дума victory (победа). ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ОСМА

Битката се възприема и усеща различно на различни места. Така например тя се възприема предимно умозрително в щаба на върховното командване, разположен, да речем, на осемдесет мили от гърмящите оръдия, където картотеки и папки се почистват от прах всяка сутрин, където царува атмосфера на спокойствие и деловитост, където служат войници, които никога не стрелят и никой не стреля по тях; където прославени генерали, стегнати в изгладени униформи, съчиняват комюникета, че е „направено всичко“, което е по силите на човека, и че „останалото“ се намира в ръцете на бога, който без съмнение се е събудил рано, за да свърши предвидената работа за деня; който с благосклонен и бащински поглед следи за корабите, за потъващите в морето хора, за полета на снарядите, за точната стрелба на артилеристите, за изкусните команди на морските офицери; който следи как летят във въздуха телата на разкъсаните от мини нещастници, как водата се пени в забитите край брега стоманени колове, как се зареждат оръдията на бойните линии, как се строят укрепления в тила, далеч зад смъртоносната ивица, разделяща двете вражески армии — ивица, зад която се намира противниковият щаб, където сутрин също така почистват картотеки и папки от прах; където генерали в изгладени, макар и различни по кройка униформи разглеждат подобни карти, четат подобни донесения, сравняват моралните си сили и изобретателността си с тия на своите противници-колеги на стотина мили далече от тях. Там, в тия щабове, в тия кабинети, чиито стени са покрити с огромни карти с нанесени по тях позиции и червени и черни знаци с молив, битката бързо добива методичен и определен характер. На тия карти постоянно се разработват операционни планове. Ако план № 1 пропадне, заменят го с план № 2. Ако план № 2 се осъществи само отчасти, влиза в сила предварително измененият план № 3. Всички генерали са учили от едни и същи учебници и в Уест Пойнт, и в Шпандау, и в Сандхърст, мнозина от тях сами са писали книги, чели са книгите на колегите си,

знаят как е постъпвал Цезар в дадени положения, какви грешки е допуснал Наполеон в Италия, как Лудендорф не е съумял да използва пробива на фронта през 1915 година и всички те — от двете страни на Ламанш — се надяват, че няма да настъпи оня решителен миг, когато ще трябва да кажат „да“ или „не“ — думичка, от която може да зависи изходът на битката, а може би дори съдбата на нацията, думичка, която лишава човека от последната капка кураж и е в състояние да разбие и погуби целия му живот, да го лиши от почести и име, щом веднъж се произнесе. Затова генералите седят в своите кабинети, които напомнят канторите на „Дженерал Мотърс“ или „И. Г. Фарбен Индустри“ във Франкфурт, оградени от стенографки и машинописки, които флиртуват из коридорите, четат донесенията и се молят план № 1, 2 и 3 да се изпълнят така, както е било решено на Гросвенър Скуеър и на Вилхелмщрасе, може би само с малки, не особено съществени изменения, които биха могли да се извършат „на място“ от бойците на фронта.

Самите бойци обаче виждат нещата другояче. Тях никой не ги е питал как най-добре може да се прережат връзките между фронта и тила. Никой не се е съветвал с тях за продължителността на артилерийската подготовка. Метеоролозите не са ги уведомили каква ще бъде височината на приливите и отливите през юни и какви са вероятностите да се разразят бури. Те не са присъствали на съвещанията, на които се решава колко дивизии трябва да се жертват, за да се стигне на една миля дълбочина от крайбрежието до четири часа след пладне. На десантните лодки няма картотеки, няма стенографки, с които би могло да се флиртува, няма карти, на които действията на всеки боец, умножени по два милиона пъти, се изразяват в ясна, стройна и разбираема система от условни знаци — система, която може да се използва в пропагандната машина и в таблиците на бъдещите истории.

Войниците виждат около себе си само каски, повърната храна, зеленикава вода, взривове от снаряди, дим, разбити самолети, потоци от кръв, подводни прегради, оръдия, бледи, безизразни лица, уплашени давящи се хора, тичащи и падащи войници, забравили сякаш всичко, на което са ги учили от часа, в който са оставили работата и съпругите си, за да навлекат военната униформа на своята родина. За наведения над картата генерал на осемдесет мили от фронта, в чието съзнание

прелитат образите на Цезар, Клаузевиц и Наполеон, действията се развиват по определен план или почти по план, но за боеца на фронта сражението се развива съвсем не както с предполагал.

„О, господи — стене войникът, когато два часа след началото на нападението снарядът попадне върху десантната лодка, която се намира само на миля от крайбрежието, и върху плъзганата палуба се разнесат воплите на ранените, — о, господи, всичко пропада!“

На генералите, които се намират на осемдесет мили от фронта, сведенията за претърпените загуби звучат насърчително. На боеца на фронта загубите действат обезсърчително. Когато той или съседът му е ранен, когато на петдесет стъпки от него някой кораб хвъркне във въздуха, когато мичманът на мостика — загубил и двата си крака — започне да зове майка си с пронизителен глас, тогава боецът разбира, че е попаднал в истински ад и не е в състояние да си представи, че на осемдесет мили от него седи някакъв човек, който е предвидил този ад, спомогнал е и е взел всички необходими мерки, за да се стигне до този ад — човек, който след края на сражението ще докладва най-невъзмутимо, че всичко се е развило според предвидения план (макар че той не може да не знае и за ранения войник, и за потопената десантна лодка, и за хлъзгавите палуби, и за крещящия от болки мичман).

„О, господи!“ — ридае боецът на полесражението, когато вижда как танковете-амфибии потъват под вълните и от техните екипажи може би само един-единствен човек успява да се измъкне през люка и да се опита да се добере до брега. „О, господи!“ — стене боецът, когато забелязва някакъв чудноват откъснат крак до самото си лице и внезапно открива, че това е неговият собствен крак. „О, господи!“ — възкликва боецът, когато десантният мостик рухва и дванадесетте души, които се намират само на няколко крачки от него, се повалят, пронизани от куршуми, един върху друг в плитката студена вода. „О, господи!“ — хлипа той, когато не намира дупките по крайбрежието, които авиацията е трябвало предварително да направи, и се вижда принуден да се хвърли по очи на земята, за да дочака вражеската мина, която ще се спусне безшумно върху него. „О, господи!“ — простенва той, виждайки как човекът, с когото е станал близък приятел още през четиридесета година там във форт Бенинг, в Джорджия, бива разкъсан от снаряд и увисва на телените мрежи с разпран от врата до кръста

гръбнак. „О, господи! — стене боецът на фронта, — всичко е свършено!“

Десантната лодка се клатушкаше по вълните до четири часа следобед. На пладне друга лодка свали от нея всички ранени, някои от които бяха само превързани, а на други бе прелята кръв. Ноа наблюдаваше как бинтованите, обвити в одеяла войници се прехвърлят на носилки в санитарната лодка и си мислеше с безнадеждна завист: „Те се връщат, връчат се... След десет часа ще бъдат в Англия, а след други десет — навярно в Америка. Какво щастие: те никога вече няма да се бият!“

Но лодката не се беше отдалечила и тридесет метра, когато бе улучена от снаряд. В първия миг нещо бухна във водата край нея и изглеждаше, че нищо особено не се бе случило. Но в следващия момент лодката се обърна бавно, одеяла, бинтове и носилки полетяха в развълнуваното зеленикаво море и след минута-две всичко изчезна под повърхността. Сред ранените се намираше и Донъли, със заседнало в черепа шрапнелно парче, и Ноа се опита да го открие в разпенената мътна вода, но не можа да го види. „Не му потръгна с тая огнепръскачка — помисли си като замаян той. — А толкова време се обучава с нея!“

Коукли не се виждаше никъде наоколо. През целия ден бе седял в трюма и на палубата имаше само двама офицери: лейтенант Грийн и лейтенант Соренсън. Грийн беше слабичък човек с лице на момиче и през време на обученията всички се шегуваха с него заради женствената му походка и тънкия му глас. Сега обаче той обикаляше палубата, ободряваше ранените, болните и здравите, които знаеха, че ще загинат, стараяше се да се държи весело, имаше отговор за всички въпроси, помагаше да превързват ранените и да им преливат кръв, повтаряше постоянно, че лодката няма да потъне, че моряците ще поправят машините и че след петнадесет минути ще бъдат на брега. Той все още ситнеше по своя смешен начин и говореше със същия тъничък и женствен глас, но Ноа изпитваше чувството, че ако лейтенант Грийн, който до войната бе държал галантериен магазин в Южна Каролина, не се намираше на борда, до два часа следобед половината от ротата щеше да се хвърли във водата.

Никой не можеше да каже как се развиват сраженията на брега. Бърнекер сякаш дори си бе наумил да се шегува по този въпрос. През цялата сутрин, когато някой снаряд попаднеше във водата близо до лодката, той сграбчваше Ноа за ръката и повтаряше пискливо с изменен глас: „Днес ще ни видят сметката! Днес ще ни видят сметката!“ Към обед обаче успя да се овладее. Престана да повръща, изяде дажбата си суха храна и успя дори да се оплаче от обезмасленото сирене с вид на човек, който се е примирил със съдбата си или е решил да не гледа така мрачно на бъдещето. Веднъж, когато, взирайки се в брега, по който падаха снаряди, тичаха хора и избухваха мини, Ноа го попита: „Как се развиват нещата?“, Бърнекер отговори: „Не знам. Пощаджията не ми е донесъл още «Ню Йорк Таймс»!“ Шегата не беше бог знае колко остроумна, обаче Ноа се закиска като обезумял, а самият Бърнекер се ухили, доволен от получения ефект, и от тоя ден нататък — дори когато навлязоха дълбоко в Германия, — ако някой запитваше как се развиват нещата, обикновено му отговаряха: „Пощаджията не ми е донесъл още «Ню Йорк Таймс».“

С течение на часовете Ноа изпадна в някакво продължително и студено вцепенение и по-късно, стараяйки се да си спомни какво е усещал, когато лодката се носеше безпомощно по вълните и от време на време край нея падаха снаряди, в паметта му възкръсваха само откъслечни и незначителни неща: шегите на Бърнекер; лейтенант Грийн, поднасящ приведен с комична церемониалност каската си на някой ранен, за да повърне в нея; лицето на командира на десантната лодка, наведен през борда, за да разгледа някаква повреда — зачервено, гневно и разстроено лице като на играч на бейзбол, наказан несправедливо от късоглед съдия; лицето на изпадналия в безсъзнание Донъли, след като му бяха превързали главата — обикновено грубо и жестоко, а сега спокойно и ведро, като образ на монахиня във филм. Ноа си спомняше всички тия неща, както и факта, че проверяваше по десет пъти на час дали торбата със зарядите е суха, дали предпазителят на карабината му е в изправност, а след две минути забравяше, че е проверил и започваше отново...

Страхът прииждаше на вълни и в такива моменти Ноа се вкопчваше безпомощно в перилата, със стиснати устни, без да мисли нищо. После настъпваха минути, когато му се струваше, че се е издигнал над всичко това, сякаш то не се случваше с него, сякаш не

можеше никога да се случи с него и следователно той щеше да остане жив и невредим, а щом щеше да остане жив и невредим, значи, нямаше от какво да се страхува. Веднъж извади портфейла си и дълго разглежда със сериозно лице снимката на усмихнатата Хоуп, прегърнала дебеличко бебе с широко разтворена в прозявка уста.

В минутите, когато не изпитваше страх, мислите му течаха сякаш независимо от волята му, сякаш, уморен от дневните събития, той се стремеше да се развлече със спомени — като ученик, който мечтае на чина си през хубав юнски ден, когато прозорецът е огрян от слънце, а в класната стая сънливо бръмчат мухи... Речта на капитан Коукли в района, където съсредоточаваха десантните войски недалеч от Саутхамптън преди една седмица (нима наистина това беше само преди седмица, в оная благоухаеща гора през май, когато по три пъти на ден ги тъпчеха с чудесна храна, а в палатката за отмора ги наливаха постоянно с бира, когато танковете и оръдията бяха украсени с цъфнали клонки, когато два пъти дневно ги водеха на кинопрожекции: „Мадам Кюри“, в който изящната Гриър Гарсън открива радия; или филми с Бети Грейбл, чиито голи крака вършеха чудеса с морала на войската — филми, които се играеха върху екран, който се люшкаше при всеки напор на вятъра в голямата палатка... нима всичко това беше едва преди една седмица?)... „Това е решителният час, момчета... (В речта си капитан Коукли бе повторил думата «момчета» поне двадесетина пъти.) Вие получихте подготовка, каквато имат само най-добрите войници в света. Когато слезете там, на брега, вие ще бъдете по-добре въоръжени, по-добре обучени, по-добре подготвени от жалките мошеници, против които ще се сражавате. Всички преимущества ще бъдат на ваша страна. Сега вие ще противопоставите своя кураж на техния. Момчета, вие ще слезете на брега и ще избиете фрицовете. От тоя момент нататък ще мислите само за едно: как да избиете ония мошеници. Някои от вас, момчета, ще бъдат ранени, някои ще паднат убити. Аз не смятам да крия това и да ви залъгвам. Може би мнозина от вас ще бъдат убити... — Коукли говореше бавно, наслаждавайки се на думите си. — Но нали тъкмо затова сте войници, момчета, нали тъкмо затова сте тука, тъкмо затова ви пращат на противниковия бряг. Ако не сте още свикнали с тая мисъл, побързайте да свикнете с нея. Аз не възнамерявам да произнасям патриотични речи. Да, някои от вас ще паднат убити, но и

вие ще избиете купища немци. Ако някой... — при тия думи той потърси с очи Ноа и го изгледа студено — ако някой от вас мисли, че може да остане в тила или по един или друг начин да избегне да изпълни дълга си, за да спаси кожата си, то нека помни, че аз ще бъда неотлъчно с вас и ще взема мерки всеки да се намира на своето място. Нашата рота трябва да бъде най-добрата в дивизията, дявол да го вземе! Да знаете, че така съм решил, момчета! Аз се надявам, че когато битката свърши, ще бъда произведен майор и вие, момчета, ще ми помогнете в това. Аз поработих за вас и сега вие ще се потрудите за мене. Предполагам, че тлъстите задници от управление «Специална служба и пропаганда» във Вашингтон няма да харесат речта ми. Обаче аз ви заявявам открито — да вървят по дяволите! Те имаха достатъчно възможност да се позанимаят с вас, без да им се меся. Натъпкаха ви главите с какви ли не глупави книжки и благородни идеи, научиха ви да играете тенис на маса и аз им позволих да се позабавляват колкото им се иска. Дадох им възможност да ви погледят, да ви напълнят устата с биберони, да лекуват разранените ви задници с талк, да ви внушат, че ще живеете вечно и че армията ще се грижи за вас като родна майка. Днес те вече нямат думата и вие ще слушате само мене. Занапред за вас ще има само една божя заповед — да избиете повече фрицове от всички други роти в дивизията, а аз да стана майор до четвърти юли^[58], и ако за това е нужно да дадем повече жертви от останалите, мога само да ви кажа: вземете пример от капитана си! Момчета, вие не сте дошли тука, за да разглеждате паметниците на Европа! Сержант, разпуснете ротата!

— Мир-но! Рота, сво-бодно!“

Капитан Коукли беше изчезнал още от сутринта. Може би подготвяше в трюма следващата си реч по случай десанта във Франция, а може би беше убит. Лейтенант Грийн обаче, който цял живот не бе произнасял нито една реч, беше постоянно на палубата: посипваше раните на войниците със сулфаниламид, покриваше лицата на умрелите, усмихваше се на живите и им напомняше, че трябва да пазят цевта на карабините си от морската вода, която се плискаше в бордовете на лодката.

Както бе обещал лейтенант Грийн, в четири часа и половина механиците най-после успяха да поправят машините и след петнадесет минути десантната лодка стигна до сушата. На брега царуваше

оживление и сякаш не съществуваше никаква опасност: стотици войници тичаха напред-назад, влачейки сандъци с боеприпаси, складираха кутии с продукти, развиваха телени мрежи, носеха ранени и се окопаваха за нощта сред обгорели останки от лодки, булдозери и разбити оръдия. Оръжейната стрелба долиташе вече отдалече — от другата страна на височинката, която господстваше над брега. От време на време на пясъка избухваше мина или се пръскаше снаряд, но беше вече ясно, че войската е овладяла предмостовото укрепление.

Коукли се появи на палубата точно когато десантната лодка заби нос в плитчината. На хълбока му в инкрустиран кожен кобур висеше четиридесет и пет милиметров пистолет със седефена дръжка. Коукли бе казал веднъж, че е подарък от жена му и винаги го носеше ниско на бедрото като шериф върху корицата на западно списание.

Един капрал-сапъор сочеше с ръце на десантната лодка къде да спре до гъмжащия от войници бряг. Той изглеждаше уморен, но съвсем спокоен, като че ли цял живот бе прекарал на френското крайбрежие под огъня на оръдията и картечниците.

Пуснаха моста и Коукли поведе ротата към брега. На лодката беше останал само един мост — другите бяха повредени от снаряди. — Коукли стигна до края на моста, който бе опрял в мекия пясък и когато вълните прииждаха, потъваше почти на три стъпки под водата. Той се спря с един крак във въздуха. После отстъпи назад.

— Оттука, капитане — обади се капралът.

— Там долу има мина! — извика Коукли. Повикайте ония хора... — той посочи групата сапъори, които с помощта на булдозер прокарваха път през дюните — да дойдат и да проверят този участък.

— Пред вас няма никаква мина — отвърна с уморен глас капралът.

— Казах ви, че видях мина, капрале! — изкрещя Коукли.

Морският офицер, който командваше десантната лодка, се спусна по моста.

— Капитане — нетърпеливо рече той, — ще бъдете ли така добър да свалите хората си от лодката? Аз трябва да се махна оттука. Нямам намерение цяла нощ да прекарам на брега, а машините ми не са годни вече да издърпат и едно дете от нощното цокало! Ако чакаме още десетина минути, може да останем тука навеки веков.

— При края на моста има мина! — кресна Коукли.

— Капитане — възрази капралът, — три роти вече минаха точно от това място и никой не хвъркна във въздуха.

— Заповядвам ви — заяви Коукли — да повикате хората си и да прочистите мястото.

— Слушам, сър — повдигна рамене сапърът и се отправи към булдозера, минавайки покрай шестнадесет подредени в редица трупове, покрити с одеяла.

— Ако не слезете веднага — обади се морският офицер, — флотата на Съединените щати ще загуби още един десантен съд.

— Лейтенанте — студено отвърна Коукли, — занимавайте се със собствените си работи и аз ще се занимавам с моите.

— Ако до десет минути не слезете на брега — отсеке лейтенантът, докато се изкачваше по моста, — ще отведе и вас, и вашата проклетата рота обратно в морето. Само че тогава ще трябва да се присъедините към морската пехота, ако искате изобщо да стъпите отново на земя.

— Ще докладвам за случая, лейтенанте, по надлежния ред — заяви Коукли.

— Десет минути! — изкрещя през рамо вбесеният офицер.

— Капитане — обади се с пискливия си глас лейтенант Грийн от средата на моста, от който строените в колона войници се взираха тревожно в мръсната зеленикава вода, на чиято повърхност се клатушкаха захвърлени спасителни пояси, сандъци от боеприпаси и картонени кутии от продукти, — капитане, аз съм готов да сляза пръв, щом капралът твърди, че няма опасност... Момчетата могат да вървят зад мене...

— Не желая да загубя нито един войник на този бряг — възрази Коукли. — Стойте на мястото си. — Той оправи с решителен жест пистолета със седефената дръжка, който беше подарък от жена му. Ноа забеляза, че на долния край кобурът има ивица от кожени ресни, като кобурите на каубойските костюми, които децата получават за Рождество Христово.

На брега се появи капралът-сапър, този път придружен от своя лейтенант. Последният беше висок, едър човек без оръжие и каска. С обрулено от вятъра червендалесто и изпотено лице и с грамадни мръсни ръце, които се подаваха от навитите ръкави на работната му

униформа, той приличаше повече на надзирател на пътна трудова бригада, отколкото на офицер.

— Хайде, капитане — рече лейтенантът. — Слизайте на брега.

— Там има мина — заяви отново Коукли. — Накарайте хората си да прочистят участъка.

— Няма никаква мина — отвърна лейтенантът.

— А аз ви казвам, че има.

Войниците зад капитана слушаха с тревожни лица. Сега, когато бяха толкова близо до брега, им се струваше непоносимо да останат на лодката, която продължаваше да скърца и стене при всеки напор на съскащите вълни откъм морето — да останат на тая лодка, на която бяха изживели толкова страдания през този ден и която все още представляваше съблазнителна мишена. Брегът, със своите дюни, окопи и купища най-различни материали, изглеждаше безопасен, познат, едва ли не като собствен дом — несравнено по-сигурен от всички тия морски съдове, които плуваха и подскачаха по водата. Хората стояха струпани зад капитана, загледани с ненавист в гърба му.

Лейтенантът отвори уста, за да отвърне на Коукли. Но в тоя миг погледът му попадна на пистолета със седефената дръжка върху колана на капитана. Усмихна се леко и не каза нищо. После мълчаливо, с безизразно лице, нагази във водата, тъй както си беше с обуца и гети, стъпвайки тежко по дъното пред моста и около него, без да обръща внимание на вълните, които плискаха бедрата му. Така, газейки напред-назад със същото безстрастно лице, той провери всеки сантиметър, всяка точка, през която можеха да минат войниците. После, без да каже нещо на Коукли, излезе от водата и леко прегърбен от усилието, тръгна с тежка стъпка към мястото, дето неговите хора се мъчеха с помощта на булдозера да преместят един огромен бетонен къс, от който стърчаха няколко железни релси.

Коукли се извърна рязко, но никой от хората не се усмихваше. Тогава той отново се обърна към брега и слезе на френска земя, предпазливо, но с израз на достойнство, последван от войниците, които нагазиха подир него в студената морска вода, осеяна с купища отломки след първия ден от великата битка за европейския континент.

През този ден ротата не взе участие в сраженията. Войниците се окопаха, изядоха вечерята си (телешко месо, бисквити и витаминозен шоколад — храна, която „миришеше“ на фабрика за консервни

продукти: силно кондензирана и желирана отгоре) и почистиха карабините си, като същевременно се забавляваха да следят пристигането на следващите роти с превъзходството на ветерани, които с усмивка наблюдават как новациите подскочат при някой случаен снаряд и треперят на всяка крачка да не стъпят на зарита мина. Коукли бе отишъл да търси полка, който се намираше някъде навътре по сушата, без някой да знае именно къде.

Нощта беше тъмна, ветровита, влажна и студена. Преди да се смрачи напълно, се появиха немски самолети и корабите край брега, заедно със зенитната артилерия на сушата осеяха небето с огнени следи. Шрапнелните парчета падаха с глух шум на пясъка около Ноа, който се взираше безпомощно нагоре и се питаше дали ще настъпи време, когато няма да се бои, че ще го убият.

Събудиха ги в зори, когато Коукли се беше вече върнал от щаба на полка. През нощта той се бе заблудил и обикалял крайбрежието, търсейки ротата си, докато някакъв уплашен часовой стрелял по него. Тогава капитанът решил, че е опасно да броди повече в нощта, окопал се и прекарал така до сутринта, за да не бъде убит от собствените си войници. Коукли изглеждаше уморен и отслабнал, но крещеше заповеди със скоростта на автомат и тръгна нагоре към върха на скалното възвишение, последван от ротата, която се бе разгърнала ветрилообразно зад него.

Ноа беше вече успял да настине, кихаше и издихваше постоянно носа си. Беше облечен с вълнено бельо, два чифта вълнени чорапи, униформа каки, походна куртка и отгоре с пълен непромокаем работен костюм, но въпреки това чувстваше как студът го пронизва до кости, докато крачеше из дълбокия пясък покрай почернели от дим разбити немски бункери, непогребани трупове на германци в сиви шинели и разнебитени германски оръдия, зинали зловещо към морето.

Край ротата минаваха непрекъснато камиони и джипове, влачещи ремаркета с боеприпаси, като се блъскаха едни в други и буксуваха; нагоре по възвишението се катереше с грохот един новопристигнал танков взвод, чиито машини изглеждаха застрашителни и непобедими. Военни полицаи регулираха движението, сапъори прокарваха пътища, един булдозер изравняваше писта за летище, санитарни джипове с ранени върху носилки се спускаха надолу по образуваните коловози сред минни полета към

евакуационните пунктове, разположени в подножието на възвишението. На широко пространство, прохълмено от снаряди, войници от погребалните команди зариваха убити американци. В цялата тая разнородна деятелност обаче цареше порядък, сякаш наложен от някаква енергична ръка, и това напомняше на Ноа дните в Чикаго, когато като момче беше наблюдавал как артистите от цирка издигат палатките си, сглобяват клетките и уреждат жилищата си.

Стигнал до върха, Ноа се обърна към брега и се опита да запечата в ума си цялата картина. „Когато се върна, Хоуп и баща й ще искат да знаят как е изглеждало всичко това“ — каза си Ноа.

Обаче необяснимо защо, колкото повече си мислеше какво ще им разправи след време в някой хубав и спокоен ден, толкова повече губеше вяра, че тоя ден ще дойде, че самият той ще бъде жив да го отпразнува — седнал през слънчев неделен следобед с чаша бира под сянката на клена и облечен в мек фланелен костюм и синя риза, ограден от роднини, които старият ветеран — при тая мисъл Ноа неволно се усмихна — ще отегчава с безкрайните си разкази за великата война...

Крайбрежието, осеяно със стоманените произведения, които американските заводи бълваха непрестанно, приличаше на разхвърлян сутерен на магазин за клиенти великани. Недалеч от брега, непосредствено зад старите товарни параходи, които сега потапяха във водата, за да ги използват като вълноломи, стояха разрушители, които стреляха над главите на пехотата по опорните вражески точки на сушата.

— Ето как трябва да се воюва — рече Бърнекер, който седеше до Ноа. — Истински легла, кафе в каюткомпанията, стрелят си само когато намерят за добре. Да, Акерман, ако имахме ум поне колкото един заек, двамата с тебе трябваше да постъпим във флотата.

— Хайде, хайде, мърдайте! — долетя зад тях гласът на Рикит. Това беше все същият злобен сержантски глас, който не може да се промени от нищо: нито от десанта, ни от числеността на човешките жертви.

— Ето човека, когото бих искал да срещна — процеди Бърнекер, — ако някога попадна на необитаем остров!

Двамата обърнаха гръб и с тежка крачка се отдалечиха от брега. Вървяха вече от половин час, когато откриха, че Коукли отново се е

заблудил. Той спря ротата на едно кръстовище, където двама военни полицаи регулираха движението от импровизиран край пътя окоп, от който се подаваха само каските и раменете им. Коукли размаха ожесточено ръце и закрещя на полицаите, които в недоумение само поклащаха глави. Накрая капитанът измъкна картата си и подвижна грубо на лейтенант Грийн, който побърза да му се притече на помощ.

— Такъв ни бил късметът — продума Бърнекер, — да си имаме командир, който не е способен да намери плуг, скрит в танцувална зала!

— Махайте се оттука! — долетя гласът на Коукли, който крещеше на Грийн. — Вървете на мястото си. Аз сам зная какво трябва да направя.

Той тръгна по една тясна пътека между високи, блеснали на слънцето живи плетове и ротата се заниза бавно след него. Тук беше по-тъмно и някак си много по-спокойно, макар че оръдията продължаваха да боботят, и хората се взираха тревожно в гъстата зелена плетеница, която изглеждаше идеална за засада.

Никой не говореше. Войниците се влачеха уморено по двете страни на мократа пътека, напрегнали слух да доловят някакъв звук — щракане на оръжеен затвор или спотаен глас на германец — над шума на своите обуца, които шляпаха тежко в гъстата влажна глина.

След известно време пътят излезе на една нива, слънцето се показва, иззад облаците и всички си отдъхнаха облекчено. В средата на нивата една стара селянка доеше мрачно кравите си с помощта на босоного момиче. Жената седеше на столче до една стара каруца, в която бе запрегнат огромен, с дълъг косъм кон. Тя изстискваше бавно и с подчертана невъзмутимост вимето на охранената чиста крава. Над нея прелитаха снаряди, а от време на време — някъде много наблизо трещяха картечници, но жената не благоволяваше дори да вдигне глава. Момичето, което нямаше повече от шестнадесет години, бе облечено в зелен стар пуловер, а на косата си носеше червена панделка; личеше, че появата на войниците бе събудила любопитството му.

— Мисля, че най-добре ще направя да остана на работа при тия хора — рече Бърнекер. — Ти, Акерман, по-късно ще ми разправиш как е свършила войната.

— Върви, върви, войниче — отвърна Ноа. — През следващата война ние всички ще служим в обоза.

— Много ми харесва това момиченце — добави Бърнекер. — Напомня ми родната Айова. Акерман, знаеш ли френски?

— *A votre sante* това е всичко, което зная — отвърна Ноа.

— *A votre sante!* — извика усмихнат Бърнекер към девойката, като размахваше карабината си. — *A votre sante*, бебче, а също и на твоята старица.

Момичето се усмихна и в отговор му помахна с ръка.

— Тя е просто влюбена в мене! — заяви Бърнекер. — Какво всъщност казах?

— За ваше здраве.

— Дявол да го вземе! — възкликна Бърнекер. — Това е много официално. Ще ми се да й кажа нещо по-сърдечно.

— *Je t'adore* — произнесе Ноа, спомняйки си случайно останала в паметта му фраза.

— Какво значи това?

— Обожавам те.

— А това е вече нещо по-друго — одобри айовецът. При края на нивата Бърнекер се обърна, свали каската си и се поклонил ниско, като размахна галантно това голямо металическо гърне. — Хей, бебче! — ревно той гръмовито с трогателно-сериозен вид на младежкото си загоряло лице, като продължаваше да размахва каската, която изглеждаше съвсем малка в огромната му селска ръка. — Хей, бебче, *je t'adore, je t'adore...*

Момичето се усмихна отново и пак помахна с ръка.

— *Je t'adore, mon américain!* — в отговор извика тя.

— Това е най-прекрасната страна в света — разгорещи се Бърнекер.

— Хайде, хайде, развратнико — обади се Рикит, мушкайки го с кокалестия си палец.

— Чакай ме, бебче! — изрева Бърнекер от края на зелената нива, застанал зад гърбовете на кравите, които му напомняха толкова много кравите от родната Айова. — Чакай ме, бебче — не зная как се казва това на френски, но ме чакай и аз ще се върна...

Старата жена на столчето размахна ръка и без да вдигне очи, шляпна силно момичето по задника. Резкият звънлив звук от

плесницата се чу чак в края на нивата. Девојката наведе очи и заплака. После избяга зад каруцата, за да скрие сълзите си.

Бърнекер въздъхна. Нахлупи каската си и мина през отвора в живия плет в съседната нива.

След три часа Коукли откри полка и половин час по-късно хората му влязоха в допир с немската армия.

Само шест часа след това — благодарение на Коукли — ротата беше обкръжена.

Селската къща, в която останалите живи от ротата трябваше да се отбраняват, изглеждаше като че ли специално построена срещу евентуална обсада. Имаше дебели каменни стени, тесни прозорци, покрив от плочи, който не можеше да се подпали, огромни, сякаш издялани от камък тавански и подпорни греди, помпа за вода в кухнята и дълбока солидна изба, където можеше да се подслонят ранените.

Изобщо постройката можеше да издържи дълга обсада дори срещу артилерийска стрелба. До този момент обаче немците бяха използвали само минохвъргачки и тридесет и петимата души, които се намираха в къщата, се чувстваха в сравнителна безопасност. Те стреляха само от време на време по силуетите, които пробягваха между плетовите и пристройките около жилищната сграда.

В осветената от една-единствена свещ изба между бъчвите с ябълково вино лежаха вече четирима ранени и един убит. Французите — стопани на чифлика, бяха слезли в избата още при първия изстрел и сега, седнали на сандъци, мълчаливо наблюдаваха ранените войници, дошли бог знае откъде, за да умрат в техния дом. Тук беше мъжът — петдесетгодишен човек, който накуцваше от рана, получена в миналата война при Марна, — съпругата — слаба, мършава жена на негова възраст — и двете дъщери на дванадесет и шестнадесет години, и двете много грозни, които, разтреперани от страх, търсеха наивно защита между бъчвите.

Целият санитарен персонал беше загинал рано през деня и лейтенант Грийн използваше всяка свободна минута, за да прибъгва долу да превързва, доколкото може, пострадалите.

Очевидно селянинът не беше в добри отношения с жена си.

— Не — горчиво повтаряше той. — Не, мадам не желае да напусне будоара си има-няма война! О, не! „Няма да мърдаме оттука — заявява тя. — Не мога да оставя къщата си на тия войници!“ Може би, мадам, предпочитате това, което става сега?

Но мадам не отговаряше. Седеше невъзмутимо на сандъка, сърбаше от чашата си ябълково вино и наблюдаваше с любопитство лицата на ранените, по които блестяха капчици пот в светлината на свещта.

Картечницата, която немците бяха насочили към прозореца на всекидневната стая на първия етаж, неочаквано се обади и над главите им се разнесе трясък от счупено стъкло и прекатурени мебели. Жената започна само да сърба малко по-бързо виното си, но остана все така безстрастна.

— Ох, тия жени — процеди през зъби селянинът, обръщайки се към мъртвия американец, който лежеше в краката му. — Никога не слушате жените. Те просто не искат да разберат, че войната не е шега.

На приземния етаж войниците бяха натрупали всичките мебели пред прозорците и сега стреляха над възглавници и през пролуки. От време на време лейтенант Грийн крещеше някакви заповеди, но никой не му обръщаше внимание. Щом забелязваха някакво движение през плетищата и сред групите дървета на двеста ярда от къщата, всички откриваха огън и после веднага се хвърляха на пода.

В трапезарията, до тежката дъбова маса, седеше капитан Коукли, сложил глава на ръцете си; беше с каска, а на кръста му висеше украсеният със седеф пистолет, затъкнат в блестящия кожен кобур. Капитанът беше пребледнял и изглеждаше заспал. Никой не приказваше с него и той не се обръщаше към никого. Заговори само веднъж, когато лейтенант Грийн се приближи, за да види дали е жив.

— Ще ми трябват вашите писмени показания, — заяви Коукли. — Заповядах на лейтенант Соренсън да поддържа постоянно връзка с дванадесета рота на нашия фланг. Вие присъствахте, когато му дадох тая заповед, вие ме чухте, нали?

— Да, сър — отвърна Грийн с пискливия си глас. — Чух ви.

— Трябва да запишем това черно на бяло — добави Коукли, втренчил поглед в старата дъбова маса, — и то незабавно.

— Капитане — възрази Грийн, — след час ще се стъмни и ако смятаме изобщо да се измъкнем оттука, сега е време да...

Обаче капитан Коукли вече беше потънал отново в своя унес при селската обедна маса и не отговори нищо, нито вдигна глава, когато Грийн плю на килима пред краката му и отиде в другата стая, където капрал Фейн току-що бе паднал прострелян в гърдите.

Горе, в спалнята на стопаните, Рикит, Бърнекер и Ноа държаха под обстрел тясното пространство между хамбара и сайванта, под който имаше едно рало и една каруца. На едната стена висеше малко дървено разпятие и сватбена снимка на чифликчията и жена му, застинали в напрегната сериозна поза. На друга стена бе окачен обрамчен плакат на френската параходна компания с изображение на „Нормандия“, пореща водите на спокойно, ясносиньо море.

Масивното прохълмено легло на колони бе застлано с бяла бродирана покривка, на бюфета имаше дантелени салфетки, а на камината се кипреше една порцеланова котка.

„Какво място за първата ми битка!“ — помисли си Ноа, докато слагаше в карабината си нов пълнител.

Вън се разнесе продължителна стрелба. Рикит, който стоеше до единия от двата прозореца с автоматична карабина „Браунинг“ в ръка, се притисна до облепената с тапети на цветя стена. Стъклото в рамката на „Нормандия“ се пръсна на хиляди парченца. Картината заподскача, но не падна на земята; само на ватерлинията на грамадния параход бе зинала голяма дупка.

Ноа погледна широкото спретнато легло и изпита почти неудържимо желание да се завре под него. Дори направи крачка от прозореца, край който бе приклепнал. Целият трепереше. Опита се да раздвижи ръцете си, но успя да направи само няколко неопределени широки кръгове във въздуха и бутна на пода една синя вазичка от покритата с шал маса в средата на стаята.

Ако можеше само да се промъкне под леглото, щеше да се спаси. Нямаше да загине. Беше готов дори да се завре в праха на посипания с трески под. Онова, което ставаше, беше наистина съвсем безсмислено. Каква полза имаше да стои прав в тая малка, облепена с тапети стаичка и да се сражава, докато го убият, обграден едва ли не от половината германска армия? Нима бе попаднал тука по своя вина? Нима той беше повел ротата по пътя между плетовете, нима той бе загубил връзката с дванадесета рота? Нима не се бе окопавал винаги на най-подходящото

място? Защо тогава, трябваше сега да стои до този прозорец заедно с Рикит, докато му пръснат черепа?

— Бягайте там! — изрева Рикит, сочейки като бесен към другия прозорец. — Бързо, дявол да ви вземе! Тия мошеници настъпват...

Без да мисли за опасността, Рикит се бе изправил с целия си ръст и опрял автоматичната си карабина на хълбок, даваше къси последователни откоси, а ръцете и раменете му потръпваха в такт със стрелбата.

„Сега — съобрази Ноа, — когато не гледа насам! Ще пропълзя под леглото и никой няма да знае къде съм.“

Бърнекер бе застанал до другия прозорец, стреляше и викаше: „Ноа, Ноа!“

Ноа хвърли последен поглед към леглото. То беше чисто, спретнато, също както въщи. Внезапно разпятието подскочи от стената и образът на Христа се разлетя на трески, които се посипаха върху покривката на леглото.

Ноа изтича до прозореца и приклекна край Бърнекер. Даде два изстрела наслуки и погледна навън. Сивите фигури тичаха в малка група като бесни към къщата.

„Не би трябвало така да нападат, не би трябвало да се движат така, накуп!...“ — помисли си Ноа, като се прицели („помни: цели се в средата на мишена, поддържай равна мушка и тогава дори слепецът ще улучи“) и стреля по групата германци. После стреля отново и отново... Рикит поддържаше огън от другия прозорец; застанал до Ноа, Бърнекер се целеше внимателно, притаяваше дъх и чак тогава натискаше спусъка. Неочаквано Ноа чу висок, писклив вик. „Кой може така да пищи?“ — изненада се той. Мина доста време, преди да разбере, че викът излиза от собствената му уста. И едва тогава престана да крещи.

От долния етаж също се разнасяше постоянна стрелба. Сивите фигури падаха и ставаха, пълзяха и отново падаха. Трима германци бяха успелия да стигнат съвсем близо и хвърлиха ръчни бомби, но те не улучиха прозореца и експлодираха на стената, без да причинят вреда. Рикит ги повали с един-единствен откос.

Останалите сиви фигури се спряха. За миг настъпи тишина и немците останаха така, като замръзнали в глинестата пръст, сякаш размишляваха за нещо. После се обърнаха и хукнаха назад.

Ноа ги наблюдаваше с изненада. Никога не бе допускал, че няма да стигнат до къщата.

— Стреляйте, стреляйте! — крещеше Рикит, като пълнеше трескаво карабината си. — Бийте фрицовете! Избийте ги!

Ноа успя да се овладее и внимателно се прицели в един от немците, който тичаше някак си странно и накуцваше тромаво; беше захвърлил карабината си, а кутията с противогазовата маска подскачаше и се удряше в бедрото му. Ноа примижа и натисна леко спусъка, усещайки горещия метал на пръста си, тъкмо в момента, когато войникът завиваше зад плевника. Човекът се строполи на земята с разперени ръце и повече не мръдна.

— Браво, Акерман, браво! — закрещя радостно Рикит, който бе застанал до прозореца. — Ето как трябва да се стреля.

Пространството между плевника и сайванта беше опустяло, ако не се смятаха сивите фигури, които лежаха неподвижно на земята.

— Махнаха се — рече като замаян Ноа. — Няма ги вече.

Той почувства как нещо влажно се долепи до лицето му. Беше Бърнекер, който го целуваше. Бърнекер се смееше, плачеше и го целуваше.

— Сnižете се! — изкрещя Рикит. — Сnižете се под прозореца!

Двамата мигновено приклезнаха. След секунда над главите им нещо изпищя. Куршумите се сплескаха в стената тъкмо под „Нормандия“.

„Просто трогателно от страна на Рикит — хладнокръвно помисли Ноа, — просто да не очакваш!“

Вратата се отвори и влезе лейтенант Грийн. Очите му бяха възпалени и зачервени, а челюстта му сякаш бе увиснала от умора. Седна бавно с въздишка на леглото и сложи ръце между коленете си. После започна да се клати леко напред-назад и за момент Ноа се уплаши, че ще се търколи върху покривката и ще заспи.

— Добре ги подредихме, лейтенант — радостно се обади Рикит. — Ще има да ни помнят, кучетата проклети.

— Да — рече Грийн с пискливия си глас. — Добре се бихме. Имате ли ранени?

— Не, в тая стая никой — ухили се Рикит. — Тук всички са опитни момчета.

— В другата стая раниха Морисън и Сийли — каза уморено Грийн, — а Фейн лежи долу с куршум в гърдите.

Ноа си спомни как Фейн — тоя грамаден здравеняк с бикоподобен врат — му беше казал в болничното отделение във Флорида: „След войната всеки ще се чувства горд да ни бъде приятел...“

— Обаче... — оживи се внезапно Грийн, сякаш се готвеше да произнесе реч — обаче... — заекна той и огледа стаята с блуждаещи очи. После неочаквано попита: Онова там не е ли „Нормандия“?

— Да — рече Ноа, — „Нормандия“.

Грийн се усмихна глупаво.

— Не ще бъде зле за си купя билет за едно пътуване с нея — избърбори той.

Никой не се засмя.

— Впрочем — продължи Грийн, като търкаше очи — ще се опитаме да се измъкнем оттука веднага щом се стъмни. Долу нямаме почти никакви патрони и ако предприемат нова атака, ще ни изпекат живи. Ще се превърнем в печено с доматен сос по френски — добави той уморено. — Стъмни ли се, действайте самостоятелно. По двама, по трима, по двама, по трима — пропя Грийн пискливо, — ротата неусетно ще се пръсне по двама, по трима.

— Лейтенант — обади се Рикит от прозореца, през който продължаваше да гледа, подал предпазливо глава над рамката, — лейтенант, това заповед на капитан Коукли ли е?

— Това е заповед на лейтенант Грийн — отвърна лейтенантът и се закиска. След миг обаче се опомни и си придаде строг вид. — Аз поех командването — обяви той с официален тон. — Да, поех командването.

— Мъртъв ли е капитан Коукли? — попита Рикит.

— Не съвсем — отговори Грийн. Неочаквано той легна по гръб на бялата покривка и затвори очи, но продължи да говори: — Капитанът е временно в запас. Ще вземе участие в десанта през следващата година. — Грийн отново се закиска, изтегнат със затворени очи на неравното пухено легло. После внезапно скочи. — Чухте ли нещо? — тревожно попита той.

— Не — отвърна Рикит.

— Танкове — продума Грийн. — Докарат ли танкове, преди да се мръкне, печеното с доматиен сос по френски е осигурено.

— Имаме една базука с два снаряда — рече Рикит.

— Не ме разсмивайте. — Лейтенантът се обърна и се загледа в „Нормандия“. — Един мой приятел е пътувал с нея. Застрахователен агент от Нови Орлеан, в щата Луизиана. Между Шербург и Амброзкия фар успял да спи с три жени поред... — После рече сериозно: — Непременно, непременно използвайте базуката. Нали затова я мъкнете? — Грийн се отпусна на ръце и крака и пропълзя до прозореца. После предпазливо надникна.

— Успях да преброя четиринадесет убити фрицове... Какво мислите, кроят останалите живи? — Той поклати тъжно глава и се отдалечи от прозореца по същия начин. Хвана се за крака на Ноа и се изправи. — Цялата рота — гласът му изразяваше искрена изненада, — цялата рота загина за един-единствен ден! В битки, които траяха само един ден! Невероятно. Човек просто да допусне, че са ни направили магия, нали?... Помнете — щом се стъмни, действайте самостоятелно и се опитайте да се доберете до нашите линии. На добър час!

Грийн слезе на долния етаж. Останалите в стаята се спогледаха.

— Хайде, хайде — намръщено рече Рикит, — вие поне сте все още живи и здрави. Бягайте при прозорците.

Долу в трапезарията Джеймисън стоеше пред капитан Коукли и крещеше. Джеймисън се намираше до Сийли, когато последният бе ударен в окото. Двамата бяха земляци от някакво градче в Кентъки, дружаха от детинство и заедно бяха постъпили в армията.

— Няма да ти позволя да направиш такова нещо, проклет гробар! — викаше като подивял Джеймисън на капитана, който седеше пред тъмната маса в предишната си поза, безнадеждно отпуснал глава на ръце. Джеймисън бе чул, че Сийли ще бъде оставен в избата заедно с другите ранени, когато се опитат да направят пробив, след като се мръкне. — Ти ни вкара в тая каша и ти ще ни измъкнеш от нея. Всички до един!

В стаята имаше още трима войници, които наблюдаваха тъпо Джеймисън и капитана, но не се месеха в онова, което се разиграваше.

— Хайде, ставай, кучи сине, полировчик на ковчези — продължаваше да крещи Джеймисън, като се полюляваше бавно напред-назад над масата, — не стой като закован! Стани, кажи нещо.

Нали в Англия постоянно ни държеше речи? На думи беше голям герой особено когато не стреляха по тебе, нали, мръсни гробарю? И на всичко отгоре до четвърти юли щял да ми стане майор! Майор с детски пищовчета! Махни оная проклета играчка-пистолет, че просто не мога да го гледам.

Извън себе си от гняв, Джеймисън се наведе, измъкна от кобура инкрустирания четиридесет и пет милиметров пистолет и го запокити в ъгъла на стаята. После се опита да издърпа самия кобур, но не успя. Тогава извади щика си и с няколко груби нервни движения го отрязва заедно с колана. Хвърли блестящия кобур на земята и започна да го тъпче. Коукли не направи никакво движение. Останалите войници продължаваха да стоят безучастно край украсения със спирални орнаменти дъбов бюфет до стената.

— Ние щяхме да избием повече фрицове от всички други в дивизията, нали така, гробарска кучко? Нали тъкмо затова дойдохме в Европа? Ти обеща да накараш всеки да даде своя принос, нали така? А колко немци уби днес ти, кучи сине? Хайде, хайде, ставай, ставай! — Джеймисън сграбчи Коукли и го изправи на крака. Но капитанът продължи да гледа замаяно надолу към масата. Тогава Джеймисън направи крачка назад и Коукли се свлече бавно на земята. — Хайде, произнеси някаква реч, капитане! — закрещя още по-бясно Джеймисън, надвесен над него, като го подритваше. — Произнеси някаква реч. Изнеси ни лекция за начина, по който може да се погуби цяла рота в едnodневно сражение. Обясни ни как се оставят ранени в ръцете на немците. Разправи ни как се разчитат карти, как трябва да се държи войникът — хайде, умирам от желание да те послушам! Слез в избата и прочети на Сийли лекция за даване на първа помощ, изпрати го при свещеника да му обясни как да измъкне металното парченце от окото си. Хайде, разправи ни как майорът осигурява фланговете си, когато настъпва, обясни ни колко добре сме подготвени, кажи ни пак, че сме най-добре въоръжените войници в света...

В стаята влезе лейтенант Грийн.

— Излезте оттука, Джеймисън — рече той спокойно. — Всички по местата си.

— Аз искам капитанът да произнесе реч — отвърна упорито Джеймисън. — Една мъничка реч, за мен и за момчетата в избата.

— Джеймисън — повтори Грийн с писклив, но властен тон, — върнете се на мястото си. Това е заповед.

В стаята настъпи тишина. Немската картечница се обади отново и куршумите затракаха с жално свистене по стените. Джеймисън си играеше с предпазителя на карабината си.

— Дръжте се прилично — рече Грийн с тон на учител, който се обръща към малките си ученици. — Вървете по местата си и се дръжте както подобава на войници.

Джеймисън се обърна бавно и излезе от стаята. Останалите го последваха. Лейтенант Грийн погледна замислено Коукли, който лежеше притихнал, проснат по хълбок на земята. Но не направи опит да вдигне капитана.

Беше вече почти тъмно, когато Ноа забеляза танка. Той се движеше заплашително по алеята, насочил напред като слепец дългата си зурла.

— Танк! — обади се Ноа, без да мръдне, като надничаше през прозореца.

За миг танкът спря, сякаш беше закован на земята. Гъсеничните му вериги започнаха да се въртят безпомощно в меката глина, а дулата на картечниците се замятаха напред-назад като побеснели. Ноа за първи път виждаше германски танк и сега го наблюдаваше като хипнотизиран. Беше толкова грамаден, така неуязвим и така зловец. „Сега вече — каза си той — нищо не може да се направи!“ Чувстваше се отчаян и същевременно някак си облекчен. Беше вече съвсем безпомощен. Танкът го освобождаваше от всичко — от необходимостта да решава, да носи отговорност...

— Елате тука — обади се Рикит. — На вас говоря, Акерман. Ноа притича към другия прозорец, където стоеше Рикит с базуката в ръце.

— Искам да видя — рече Рикит — дали тая дяволска играчка струва нещо.

Ноа приклекна и сержантът сложи ствола на базуката върху рамото му. Той знаеше, че представлява добра мишена пред прозореца, но беше обхванат от някакво странно безразличие. Танкът бе толкова близо, че всички в къщата се намираха в еднаква опасност. Мъчеше се

да диша равномерно, като понасяше търпеливо опитите на Рикит да нагласи базуката на рамото му.

— Зад танка има скрити стрелци — съобщи спокойно Ноа. — Около петнадесет души.

— Сега ще им приготвим една малка изненада — рече Рикит. — Не мърдайте.

— Аз не мърдам — раздразнено отвърна Ноа. Рикит продължаваше да се занимава с механизма на базуката. До танка имаше около осемдесет ярда и сержантът се целеше много внимателно.

— Не стреляйте — обърна се Рикит към Бърнекер, който стоеше до другия прозорец. — Нека помислят, че тук няма никой. — Той се закиска тихо, но Ноа се изненада много от смеха му.

Танкът тръгна отново. Движеше се заплашително напред, като не намираше за нужно да стреля, сякаш бе уверен в своята парализираща сила върху духа на неприятеля и знаеше, че ще постигне целта си, без да даде изстрел. Изминал така няколко ярда, той се спря отново. Стрелците зад него стояха прилепени едва ли не до гъсеничните вериги. Някъде зад танка се обади картечница и обля с безпорядъчен огън цялата фасада на къщата.

— За бога, стойте мирно — рече Рикит.

Ноа се притисна здраво в рамката на прозореца. Беше уверен, че след миг ще го убият. Цялото му тяло до кръста бе изложено на прозореца без никаква защита. Но стоеше неподвижен и гледаше втренчено надолу към клатушкащите се цеви на картечниците на танка, който се очертаваше неясно в сгъстяващия се здрач. Най-после Рикит стреля. Снарядът полетя към целта си. Последва експлозия. Ноа наблюдаваше от прозореца, забравил всякаква предпазливост. За момент изглеждаше, че нищо не се е случило. След това оръдието започна да се навежда бавно и замря така, насочено към земята. Вътре в самия танк се разнесе взрив, дълбок и приглушен. През амбразуриите на капака се появиха тънки струйки дим. Последваха нови експлозии. Танкът потрепери и се разлюля. Настъпи тишина. Стоманеното чудовище все още изглеждаше заплашително и страшно, но стоеше неподвижно. Ноа видя как скритите зад него пехотинци хукнаха назад. Тичаха през откритото пространство, без някой да стреля по тях, и скоро изчезнаха зад сайванта.

— Не действа лошо — обади се Рикит. — Ето че успяхме да унищожим и един танк. — Той свали базуката от рамото на Ноа и я опря на стената.

Ноа продължаваше да гледа втренчено към пространството между хамбара и сайванта. Струваше му се, че нищо не се е случило, че танкът от години представлява част от околния пейзаж.

— За бога, Ноа — изкрещя отново Бърнекер и Ноа внезапно съзна, че приятелят му отдавна вече вика по него, — махай се от прозореца!

Схванал огромната опасност, той отскочи настрана. На негово място застана Рикит, с автоматичната си карабина в ръка.

— Глупава работа — рече сержантът сърдито. — Няма никакъв смисъл да напускаме тоя чифлик. Тук можем да издържим до Рождество Христово. Тоя новоизпечен търговец Грийн няма ум за пукната пара. — Той стреля от бедро към откритото пространство, като мърмореше, сякаш говореше на себе си: — Ей, вие там, обирайте си крушите. Не се приближавайте до моя танк!

В стаята влезе лейтенант Грийн.

— Слизайте долу — рече той. — Стъмва се вече. След няколко минути тръгваме.

— Аз ще остана тука още малко — пренебрежително каза Рикит, — за да държа фрицовете на прилично разстояние. — После махна към Ноа и Бърнекер. — Вие вървете и ако немците ви открият, постарайте се да спасите дебелиите си задници.

Ноа и Бърнекер се спогледаха. Искаше им се да кажат нещо на Рикит, застанал така, до прозореца, с презрителна гримаса и хванал нехайно карабината с мечешките си лапи, но не можаха нищо да измислят. Рикит дори не ги погледна, когато последваха Грийн и слязоха долу в дневната стая.

Тук миришеше на пот и изгорял барут, а на пода се търкаляха стотици изстреляни гилзи, сплескани под краката на обсадените. Тук бойната обстановка се чувстваше по-силно, отколкото в спалнята горе. Всички мебели бяха натрупани пред прозорците, дървените столове бяха изпочупени или превърнати в трески, а хората стояха на колене край стените. В настъпилия полумрак Ноа забеляза Коукли, изтегнат на пода на стаята. Той лежеше по гръб, притиснал ръце до хълбоците си и загледан с широко отворени очи в тавана. Носът му течеше и от

време на време той подсмърчаше силно, без да издава друг звук. Това припомни на Ноа, че също има хрема и той измъкна от задния си джоб една потна кърпичка с цвят каки, за да се изсекне.

В стаята беше съвсем тихо. Чуваше се само неприятното бръмчене на една муха, по която Райкър на два пъти замахна с каската си, но и двата пъти не успя да я улови.

Ноа седна на земята, свали гамаша и обувката от десния си крак и грижливо оправи чорапа си. После с истинско удоволствие разтри леко ходилото си и надяна отново пригладения чорап. Войниците в стаята го наблюдаваха внимателно, сякаш вършеше нещо необикновено сложно и интересно. Накрая той obu обувката си, завърза старателно гамаша и свали отгоре крачола на панталоните си. На два пъти кихна така силно, че Райкър неволно подскочи.

— Бъди ми жив и здрав! — обърна се усмихнато Бърнекер към Ноа. „Какъв чудесен другар!“ — помисли си Ноа и също се усмихна.

— Не зная какво да ви посъветвам, момчета — обади се неочаквано лейтенант Грийн. Той стоеше приклепнал край вратата за трапезарията и говореше така, сякаш си беше приготвил цяла реч, а сега се бе изненадал от резкостта на собствения си глас. — Самият аз не зная как най-лесно бихте могли да се измъкнете оттука. Но вие можете да решите това не по-зле от мене. Блясъкът от оръдията през нощта и гърмежите от стрелбата през деня ще ви подсказват най-добре в коя посока се намират нашите позиции. Не се осланяйте вече на картите и гледайте да избягвате пътищата. Колкото по-малки са групите ви, толкова по-голяма е вероятността да се доберете до американските позиции. Съжалявам много, че попаднахме в такова положение, но боя се, че ако скръстим ръце и останем тук, накрая всички ще се озовем в капана. Направим ли опит да се измъкнем, все някои от нас ще се спасят. — При тия думи той въздъхна и с изкуствена бодрост добави: — А може би дори мнозина... може би почти всички... За ранените се погрижихме, доколкото можахме, а и французите долу ни помагат. Ако някой се съмнява в думите ми — заключи Грийн, сякаш се оправдаваше, — нека слезе и сам провери.

Никой не мръдна от мястото си. Горе се разнесе кратка припряна стрелба от автоматична карабина. „Рикит — помисли си Ноа, — там, до прозореца!“

— И все пак... — колебливо рече Грийн. — И все пак... всичко това е много неприятно. Но човек трябва да е подготвен за такива неща. Понякога те са просто неизбежни. Ще се помъча да отведа капитана със себе си... Със себе си — повтори той с уморен глас. — Ако някой желае да каже нещо, нека говори...

Никой не се обади. Изведнъж Ноа почувства, че сърцето му се свива.

— Е — продума Грийн, — тъмно е вече. — Той стана, приближи се до прозореца и погледна навън. — Да, тъмно е. — След тия думи Грийн отново се обърна към войниците. Мнозина бяха насядали по пода, подпрели гръб на стената и отпуснали глави. Те напомняха на Ноа губещи мач футболисти през почивката между двете полувремена.

— Е, хайде — заяви Грийн, — няма смисъл да отлагаме повече. Кои желаят да тръгнат първи?

Никой не помръдна, никой не вдигна глава.

— Внимавайте — рече Грийн, — когато се доберете до нашите линии. Не се излагайте на опасност, докато не се убедите, че са ви познали. Кой би искал да загине от куршума на родния си брат? И така, кои тръгват първи?

Войниците продължаваха да седят неподвижни.

— Моят съвет — продължи лейтенантът — е да минете през вратата на кухнята. Там има навес, който можете да използвате за прикритие, а до плета е не повече от тридесет ярда. Разберете ме добре, това вече не са заповеди. Решавайте сами. Хайде, все никой трябва да се реши да тръгне...

И пак никой не помръдна. „Ужасно — помисли си Ноа, без да стане. — Просто нетърпимо!“ И изведнъж стана.

— Добре, аз ще тръгна — обади се той просто защото някой трябваше да каже решителната дума. — Да, тръгвам. — И кихна.

Стана и Бърнекер.

— И аз — заяви той.

Стана и Райкър.

— Дявол да го вземе — и аз!

Станаха и Каули и Демът, потътрили крака по каменния под.

— Къде е тая проклета кухня? — попита Каули.

„Райкър, Каули, Демът! — помисли си Ноа. Какво му напомняха тия имена? О, да, хората, с които се бих! Ето че започваме битката

отново...“

— Достатъчно — заяви Грийн. — Стига за първата група.

Никой от останалите не вдигна глава и не проговори. Петимата отидоха в кухнята. Капакът на стълбата към изпълнената с прах изба беше вдигнат. През отвора — осветен едва-едва от единствената свещ в подземие то — долитаха предсмъртните задавени стенания на ранения Фейн. Ноа си наложи да не погледне надолу. Лейтенант Грийн отвори кухненската врата с безкрайна предпазливост. Въпреки това вратата изскърца неочаквано остро. Войниците притаиха дъх. Горе се разнесе стрелбата на автоматична карабина. „Рикит — помисли си отново Ноа, — който е решил да воюва на своя глава!“

Нощният въздух беше наситен с влага и типичните миризми на село; през откритата врата долитаха сладникавият тежък дъх на крави.

Ноа кихна сподавено в шепата си. После се огледа, сякаш искаше да се извини.

— На добър час — продума Грийн. — И така, кой тръгва?

Скупчени в кухнята сред медните съдини и големите млекарски гюмове, хората се взираха през вратата в бледата ивица нощно небе. „Ужасно — помисли Ноа, — просто непоносимо! Не можем да стоим вечно така.“ И той решително пристъпи край Райкър към вратата. После въздъхна дълбоко и се измъкна навън, като си повтаряше, че в никакъв случай не бива да кихне.

Тръгна към навеса, като пристъпваше много предпазливо, стиснал с две ръце карабината, за да не я удари в нещо. Но не докосваше спусъка, защото не помнеше дали предпазителят е свален, или не. Надяваше се, че другите зад него не са забравили да поставят предпазители на своите карабини и няма да го застрелят в гърба, ако се препънат.

Обущата му шляпаха по мократа земя, отпуснатите каишки на каската се удряха по лицето му до самите му уши. Тия слаби шумове обаче му се струваха просто непоносими. Когато се добра до сянката, която навесът хвърляше в тъмната нощ, и се облегна на миришещата на тор дървена стена, първата му работа бе да затегне каската под брадичката си. Една по една тъмните фигури се отделяха от кухненската врата и прекосяваха двора. Дишането на войниците се струваше на Ноа необикновено шумно и мъчително. От избата в

къщата долетя продължителен висок писък. Ехото от този писък се разнесе далеч в безветрената нощ и Ноа се притисна настръхнал към стената на навеса, но нищо друго не се случи.

Тогава той легна по корем и запълзя към живия плет, който се очертаваше неясно на фона на небето. Някъде далече напред проблеснаха светлинки от оръдейни изстрели.

Край плета имаше канавка. Ноа се вмъкна в нея и зачака, като се стараеше да диша спокойно и равномерно. Шумът, който вдигаха хората след него, му се струваше страшно силен, но нямаше възможност да им даде знак да се движат по-тихо. Един по един всички припълзяха до него. Събрани на купчина върху мократа трева на дъното на канавката, те дишаха така високо, че имаше опасност противникът да ги чуе. Лежаха неподвижни, почти един върху друг, и Ноа разбра, че всеки чака съседът му да тръгне пръв.

„Сигурно искат аз да ги поведя — раздразнено си помисли Ноа. — Защо обаче тъкмо аз?“

Въпреки това се надигна и надникна през плета по посока на светлинките от артилерийската стрелба. Отвъд плета се простираше открито поле. В тъмнината се движеха някакви сенки, но той не беше в състояние да определи дали са хора или животни. Едно обаче бе ясно — не можеха да прехвърлят плета, без да вдигат шум. Ноа докосна крака на войника зад него, за да привлече вниманието му, и запълзя по канавката успоредно с плета, в обратна посока на фермата. Другите го последваха.

Пълзеше бавно и спираше на всеки пет ярда, за да се послуша, чувствайки, че цялото му тяло се облива в пот. Листата на гъсто засадените храсти, които образуваха живия плет, шумоляха тихо в лекия вятър над главите им, от време на време се разнасяше слаб звук от подплашено животинче, което пробягваше край тях, а веднъж се чу глух шум от пляскащи крила на някаква разтревожена птица, отлетяла от съседно дърво. Но от германците все още нямаше следа.

„Може би — мислеше си Ноа, докато пълзеше и вдишваше спарения мирис на глина по мокрото дъно на канавката, — може би наистина ще успеем да се измъкнем.“

Той протегна ръка и неочаквано докосна нещо твърдо. Почувства как целият настръхва и замря неподвижен, опипвайки бавно предмета. „Кръгъл — каза си Ноа — и металически... Това е...“ В следващия

миг ръката му напипа нещо мокро и лепкаво. Пред него в канавката лежеше мъртвец и той бе докоснал първо каската, а после лицето, което бе ударено от куршум.

Отдръпна се малко назад и се обърна.

— Бърнекер — прошепна Ноа.

— Какво? — Гласът на Бърнекер идеше сякаш от много далече и беше съвсем сподавен.

— Пред мен — продължи да шепне Ноа — има мъртвец.

— Какво? Не те чувам.

— Труп. Мъртвец.

— Кой е?

— Господ знае! — изхриптя Ноа, вбесен от глупостта на Бърнекер. — Отде, дявол да го вземе, мога да зная? — После едва не се разсмя, внезапно съзнал нелепостта на този разговор. — Съобщи на останалите.

— Какво?

В тоя миг Ноа почувства истинска омраза към Бърнекер.

— Съобщи на другите зад тебе, за да не извършат някаква глупост — почти извика той.

— Добре — рече Бърнекер, — добре.

Ноа дочу зад гърба си възбуден шепот.

— Готово — съобщи след малко Бърнекер. — Всички знаят.

Ноа пропълзя бавно над мъртвеца. Опря, без да иска, ръце на ботушите на убития и внезапно разбра, че е германец, защото американците носеха обуца. Беше почти готов да се спре, за да съобщи на останалите за откритието си. Изпитваше някакво особено облекчение при мисълта, че убитият не е сънародник. Но след миг си спомни, че американските парашутисти също носят ботуши. Затова продължи да пълзи напред, като си блъскаше главата над тая загадка и умственото напрежение му помогна да забравя и умора, и страх. „Не — реши той, — ботушите на парашутистите са с връзки, а тия бяха без връзки. Сигурно е фриц. Да, да, убитият в канавката беше фриц.“ Трябваше да разбере това веднага по формата на каската. Но, от друга страна, всички каски си приличаха, а самият той никога не бе докосвал немска каска.

Ноа допълзя до края на нивата. Канавката и плетът извиваха под прав ъгъл и продължаваха по синора, но вече на открито пространство.

Той протегна предпазливо ръка. В плета имаше малко отворстие, а зад него се точеше някакъв тесен път. Рано или късно трябваше да пресекат пътя — защо да не направят това още сега?

Той се обърна към Бърнекер и зашепна:

— Слушай, ще се прехвърля през тоя плет.

— Добре — отвърна по същия начин Бърнекер.

— Оттатък има път.

— Разбирам.

В тоя миг се чуха тихи стъпки на хора и подрънкване на оръжие. Ноа сложи ръка върху устата на Бърнекер. И двамата се послушаха. Ако се съдеше по звуците, по пътя вървяха трима-четирима души; те говореха помежду си и бавно отминаха нататък. Немци! Макар че не знаеше немски, Ноа слушаше напрегнато, сякаш всичко, което успееше да долови, можеше да има някакво особено значение за него.

Германците се движеха със спокойни равномерни крачки като часови, които скоро ще се върнат по същия път. Гласовете им постепенно заглъхнаха в изпълнената с тихи звуци нощ, обаче Ноа още дълго чуваше шума на стъпките им.

Райкър, Демът и Каули пропълзяха до Ноа, който се бе облегнал върху стената на канавката.

— Да прекосим пътя — прошепна Ноа.

— По дяволите пътят — чу Ноа гласа на Демът, прегракнал и разтреперан. — Ако искаш да вървиш — върви. Аз оставам. Тук, в тая канавка.

— Ще те открият още сутринта. Щом като се съмне... — настоя Ноа, който съвсем неуместно се чувстваше отговорен за Демът и останалите, просто защото ги беше довел дотука. — Не бива да се бавим на това място.

— Не бива ли? — възрази Демът. — Който иска да нашарят задника му, да върви. Аз обаче оставам.

Ноа схвана, че Демът беше капитулирал още щом бе чул гласа на немците отвъд плета — самоуверен и без следа от страх. За Демът войната беше свършила. Отчаянието или храбростта, които му бяха помогнали да мине двеста ярда от чифлика дотука, се бяха стопили. „Може би има право — помисли си Ноа, — може би това е най-доброто разрешение...“

— Ноа — обади се Бърнекер със сдържана тревога. — Какво смяташ да правиш?

— Аз ли? — продума Ноа. После, съзнал, че Бърнекер разчита на него, отвърна шепнешком: — Ще мина през плета. Мисля, че Демът не трябва да остава тука. — Той млъкна, като очакваше, че някой ще насърчи Демът. Но никой не се обади.

— Добре — реши се Ноа. После мина безшумно през живия плет; по лицето му се стичаха капки от мокрите клонки. Пътят изведнъж му се стори необикновено широк и страшно издълбан от коловози. Гумените му подметки се хлъзгаха и той едва се задържа да не падне. Направи крачка встрани, за да запази равновесие, и доту някакъв слаб металически звън, но не можеше вече да се върне. На около петнадесет ярда надолу по пътя забеляза в плета пролука, направена от танк, който бе смазал жилавите клони и остриите зелени листа. Вървеше приведен, придържайки се към края на пътя, обхванат от чувството, че е съвсем незащитен и сякаш съвсем гол. Зад гърба си чуваше стъпките на останалите. Той си помисли за Демът, който лежеше сега изоставен отвъд пътя. Какво ли чувстваше в тоя момент Демът — самотен и готов в призори да се предаде на първия германец с надеждата, че противникът е запознат с Женевските конвенции?

Далече зад него се разнесе трясъкът на автоматична карабина. Без съмнение това бе Рикит, който не желаше да се предаде, който продължаваше да стреля и да избива враговете от спалнята на горния етаж.

В този миг затрака автомат. Изглеждаше не по-далеч от двадесетина ярда, виждаха се ясно дори ярките припламвания на изстрелите. След момент се разнесоха викове на немски и се обадиха други автомати. Ноа тичаше шумно към пробива в плета и се мушна през него, чувайки през цялото време как куршумите свирят остро и плачевно съвсем близо наоколо. Другите тичаха след него, като шляпаха звънливо по глинестата почва, и минаха през плета, чупейки в устрема си жилавите клонки около пролуката. Стрелбата се усили и над пътя, стотина ярда по-надолу, полетяха трасиращи куршуми, които за щастие профучаха много високо над главите им. Ноа изпита някакво особено облекчение и чувство за сигурност при мисълта, че противникът пилее тия куршуми по клоните на дърветата.

Той беше попаднал в открито пространство и сега хукна по него, следван от останалите. Огнените линии на куршумите вече шареха пред тях и отляво долитаха изненадани възклицания на немски, но личеше, че стрелбата е случайна и без определена цел. Ноа усещаше, че се задъхва, че нещо горещо притиска гърдите му и му се струваше, че тича ужасно бавно. „Мини — смътно си спомни той, — цяла Нормандия е осеяна с мини!“ В този миг в тъмнината пред него изплуваха някакви неясни силуети и той едва не стреля тъй, както тичаше. Но фигурите измучаха и на фона на небето проблеснаха рога. В следващия миг Ноа вече тичаше сред четири-пет крави, старайки се да се отдалечи от стрелбата, като се блъскаше във влажните им хълбоци, които лъхаха на престоляло мляко. Една от кравите, падна, улучена от куршум. Ноа се препъна в нея и се строполи от другата ѝ страна. Кравата зарита конвулсивно и се опита да се изправи, но не успя и отново се търколи на земята. Останалите войници прелетяха край него, но той стана и хукна след тях.

Дробовете му отново заклокочиха и му се стори, че не може да направи нито крачка повече. Обаче продължи да тича, вече съвсем изправен, без да обръща внимание на куршумите, защото жестоката остра болка някъде около корема му не му позволяваше да се навежда.

Надмина един от тичащите войници, после втори, трети. Чуваше ясно тежкото им дишане и се удивляваше, че може да се движи така бързо, да изпревари всички.

Най-важното беше да прекосят голата нива, да се доберат до следващия плет, до следващата канавка, преди немците да ги открият с прожекторите си...

Обаче тая нощ германците не проявиха желание да осветяват околността и постепенно стрелбата замря. Ноа измина по-бавно последните двадесет ярда до живия плет, открил тъмната си маса на фона на небето; сред неговия гъсталак се издигаха дървета, засадени на равно разстояние едно от друго. Ноа се хвърли на земята и остана неподвижен. Лежеше така, задъхан, и въздухът излизаше със свистене от гърдите му. Един след друг останалите войници се строполиха до него на земята. Всички лежаха с лице надолу, впили пръсти в мократа почва, едва поемащи дъх и неспособни да говорят. Над главите им прелетяха с писък дъга от трасиращи куршуми. После внезапно стрелбата се отклони и се насочи към другия край на нивата. Оттам се

разнесе бясно мучене и тропот на копита, последвани от сърдит, далечен вик на немски, и картечницата престана да стреля.

Настъпи тишина, нарушавана само от тежкото мъчително дишане на четиримата войници.

Мина доста време, преди Ноа да се реши да се изправи. „Ето че пак съм първи — обади се някакъв спокоен глас в уморения му и размътен мозък. — Райкър, Каули, Демът, Рикит — всички трябва да ми се извинят за онова, което сториха във Флорида...“ При тая мисъл той изпита детинска радост, която нямаше нищо общо с потния задъхан човек, седнал приведен над потъмнялата земя.

— Е, хайде — рече Ноа с престорено спокоен глас, — да тръгваме, че ще закъснеем за закуска.

Войниците станаха един по един, като се оглеждаха наоколо. В тъмнината не се чуваше никакъв звук, никакво движение. Откъм фермата долетя пукотът на автоматичната карабина на Рикит, който продължаваше да се зъби и да предизвиква врага, но стрелбата нямаше вече никаква връзка с тях. Някъде далече се извършваше въздушна бомбардировка. Ярките огнени следи на снарядите на фона на черното небе и краткотрайните припламвания на взривовете напомняха фойерверки в стар ням филм. „Немците бомбардират крайбрежието — реши Ноа — Да, сигурно са немците — ние не летим нощем над тоя район. — Той беше доволен, че мозъкът му така точно и ясно възприема и анализира явленията. — Следователно остава ни само да се движим в тая посока, да продължим да вървим, нищо друго...“

— Бърнекер — отривисто прошепна Ноа, като стана, — улови се за колана ми, ти, Каули, се дръж за Бърнекер, а Райкър да се хване за колана на Каули — така ще избегнем опасността да се пръснем.

Всички станаха послушно и всеки се улови за колана на съседа си. После, начело с Ноа, тръгнаха в индианска нишка в тъмнината по посока на дългите огнени линии, които браздяха хоризонта.

Беше на разсъмване, когато забелязаха пленниците. Бе достатъчно светло и нямаше нужда да се държат повече един за друг; притаени зад един плет, те се готвеха вече да прекосят тесния павиран път пред себе си, когато до ушите им стигна равномерният ясен звук на бавно приближаващи се стъпки.

След минута се появи една колона от около шестдесет американци. Те вървяха бавно, като влачеха лениво крака, оградени от шестима германци с автомати. Пленниците минаха на десетина стъпки от Ноа. Той ги огледа внимателно. Лицата им изразяваха смесено чувство на срам и облекчение и същевременно някакво полусъзнателно тъпо безразличие. Хората не гледаха нито към другарите си, нито към пазарите, нито пък се интересуваха от околния пейзаж. Осветени от сивото утро, те се влачеха напред, углѣбени в размисъл и придружавани от тихото шляпане на обувката си, които издаваха единствения звук наоколо. Този поход не им струваше особени усилия, защото не мъкнеха нито карабини, ни раници, нито боеприпаси. Ноа почувства, че го обхваща някакво странно усещане при вида на тия шестдесет американски войници, крачещи едва на няколко стъпки от него надолу по пътя в нестроен ред, пѣхнали рѣце в джобовите, невѣорѣжени и необременени от никакѣв товар.

Колоната отмина и скоро изчезна от погледите им, а звукът от стѣпките постепенно замря сред мокрите от роса живи плетове.

Ноа се обѣрна и изгледа другарите си. Вдигнали глави, те продължаваха да се взират в мястото, където пленниците бяха завили по пътя. Лицата на Бърнекер и Каули изразяваха само някакѣв застинал унес и любопитство. Обаче Райкър изглеждаше странно преобразен. Ноа го погледна внимателно и неочаквано откри, че по неговото обрасло в мръсна четина лице и в зачервените му подпухнали очи се четѣ същият смесен израз на облекчение и срам, който беше забелязал в току-що отминалите пленници.

— Момчета, искам да ви кажа нещо — обади се Райкър с пресипнал и неузнаваем глас. — Ние постѣпваме крайно неправилно. — Той продължаваше да гледа втренчено нататѣк по пътя, без да обръща глава към Ноа и останалите. — Ние никога няма да се доберем до нашите, ако се дѣржим все така заедно, четиримата. Единственият изход е да се разделим. Да се придвижваме самостоятелно. Да, самостоятелно. — Той млѣкна, но никой не му отговори.

Райкър не вдигаше очи от пътя. До ушите на всички долиташе вече едва-едва доловимо шумът от провлачените стѣпки на пленниците.

— Трябва да бѣдем разумни — хрипливо продължи Райкър. — Четирима души заедно — това е чудесна мишена. Сам човек може

много по-лесно да се укрие. Не зная какво смятате да правите вие, но аз ще вървя самостоятелно. — Той млъкна, като очакваше, че някой ще каже нещо, но всички стояха безмълвни и с безразлични лица, изтегнати на мократа трева до самия плет.

— Мисля, че друг такъв случай няма да ни се отдаде — рече Райкър. След тия думи той се изправи, поколеба се за миг и се прехвърли през плета. За момент остана така, в края на пътя все още приведен на две; приличаше на голяма мечка с увиснали почти до коленете грамадни и силни ръце, целите почернели от мръсотия. После закрачи надолу по пътя в посоката, по която бяха отминали пленниците.

Ноа и останалите двама го изпратиха с поглед. Райкър продължаваше да върви напред, изправяйки се постепенно с целия си ръст. В него имаше нещо особено странно, но Ноа просто не можеше да проумее какво именно. Тогава — когато Райкър се намираше вече на петдесетина стъпки от тях и започна да ускорява крачката си — Ноа разбра. Погледна към мястото, дето беше лежал Райкър, и забеляза карабината му, която се търкаляше на тревата с изцапано от кал дуло.

Ноа погледна отново към Райкър. Нахлупил каската си, тромавият широкоплещест гигант вървеше вече много бързо, почти тичешком. Когато стигна до първия завой на пътя, той нерешително вдигна ръце и така изчезна от погледа на Ноа — припкащ, с високо вдигнати над главата ръце.

— Един войник по-малко — обади се Бърнекер. После посегна за карабината на Райкър, извади машинално пачката и дръпна затвора, за да изхвърли патрона от цевта. След това вдигна патрона и го сложи заедно с пачката в джоба си.

Ноа стана и Бърнекер го последва. Каули се поколеба. После въздъхна и също се изправи.

Ноа пропълзя през плета и прекоси пътя. Другите двама последваха веднага примера му.

В далечината, по посока на крайбрежието, се чуваше непрекъснат артилерийски грохот. „Във всеки случай — помисли си Ноа, като се движеше бавно и предпазливо край живия плет, — във всеки случай американската армия е все още във Франция!“

Къщата и оборът до нея изглеждаха пусти. В двора, изпружили крака, лежаха две мъртви крави, които бяха почнали да се подуват; обаче голямото сиво каменно здание, което тримата наблюдаваха над ръба на канавката, изглеждаше спокойно и безопасно.

И тримата се чувстваха вече съвсем изтощени и се движеха замаяни, изпаднали в някакво тъпо вцепенение, като залитаха прегърбени и влачеха крака. Ноа схващаше, че не е способен повече да тича, дори ако им се наложеше. На няколко пъти бяха забелязвали германци, често чуваха гласовете им, а веднъж — Ноа беше сигурен в това — двама немци на мотоциклет ги съзряха точно в момента, когато залягаха. Немците обаче само намалиха скорост, погледнаха към тях и продължиха пътя си. Трудно можеше да се каже какво именно — високомерно равнодушие или страх — бе накарало германците да ги оставят на мира.

Каули се задъхваше при всяко движение, въздухът излизаше със свистене през ноздрите му и на два пъти пада, докато прехвърляше плетищата. По едно време се опита да захвърли карабината си и Ноа и Бърнекер загубиха десетина минути, докато го отклонят от това намерение. Половин час мина, преди Каули да поиска обратно оръжието си, което Бърнекер бе взел да носи заедно със собствената си карабина.

Крайно време беше вече да си отдъхнат. Не бяха спали две нощи и от предишния ден не бяха хапвали нищо, а оборът и къщата изглеждаха много примамливи.

— Свалете каските си и ги оставете тука — каза Ноа. — Станете и вървете спокойно.

До обора имаше около петдесет ярда открито пространство. Трябваше да се движат непринудено, за да ги сметнат за германци, ако случайно ги видят. По това време беше станало обичайно Ноа да взема решения и да дава заповеди. Другите двама се подчиняваха безропотно.

Станаха и с карабини през рамо се отправиха към обора, като се стараеха да вървят колкото може по-спокойно. Атмосферата на безмълвие и запустялост, която царуваше наоколо, ставаше още по-подчертана от грохота на оръдейната стрелба в далечината. Вратата на обора зееше отворена. Те минаха край вонящите на гниеща плът крави

и влязоха. Ноа огледа помещението. В прашния сумрак се виждаше подвижна стълба, която водеше нагоре към сеновала.

— Качвайте се — рече Ноа.

Каули тръгна пръв, като пристъпваше крайно предпазливо. След него, без да каже нито дума, се покатери Бърнекер. Ноа се улови за стълбата и въздъхна дълбоко. После вдигна очи. Имаше дванадесет стъпала. Той поклати глава — непреодолимо препятствие! Въпреки това започна да се изкачва, като се спираше на всяко стъпало. Дървената стълба беше разнебитена и стара, а към върха миризмата на обор и на прах ставаше все по-силна. Ноа кихна и едва не падна. На последното стъпало се спря още по-дълго, събирайки сили, за да се промъкне в сеновала. Бърнекер приклепна и го улови под мишниците, после го задърпа нагоре. Ноа подскочи и се строполи на пода, изпълнен от признателност към приятеля си и изненадан от силата му. След миг се надигна, пропълзя до прозорчето в дъното на сеновала и надникна навън. На петстотин ярда от обора забеляза няколко камиона и дребни човешки фигури, които се суетяха наоколо, но всичко това — наблюдавано от такава височина — изглеждаше много далечно и безопасно.

На около половин миля догаряше бавно някаква ферма, но и този пожар изглеждаше нещо естествено и без особено значение. Ноа се обърна с гръб към прозореца и неволно примига. Бърнекер и Каули го погледнаха въпросително.

— Ето че си намерихме нещо като казарма — рече Ноа. Той се ухили глупаво, въобразявайки си, че е казал нещо много умно и оригинално. — Не знам какво възнамерявате да правите вие, но аз смятам да поспя.

После свали внимателно карабината си и се изтегна на пода. Затвори очи и чу как другите двама се разположиха на земята. След минута заспа. Десет секунди по-късно се събуди, с чувството, че някаква сламка го гъделичка по врата. Размърда глава — нервно и отривисто — като дете, което тепърва се учи да се движи. Някъде наблизо паднаха два снаряда и през ума му мина неприятната мисъл, че един от тримата трябва да остане на пост, докато другите почиват; да, този въпрос трябваше веднага да се обсъди с Бърнекер и Каули. В следващия момент отново заспа.

Почти беше тъмно, когато се събуди. Оборът беше изпълнен с някаква странна и оживена глъч, която правеше стените и пода да треперят леко. Ноа дълго време остана да лежи така, без да мръдне. Беше толкова приятно и удобно да се изтяга на меката слама, която миришеше на изсъхнала трева и добитък, без да се тревожи за това, че е гладен, жаден и че се намира далеч от дома си. Обърна глава — Бърнекер и Каули продължаваха да спят. Каули хъркаше; Бърнекер спеше съвсем тихо. В полутъмния сеновал лицето му изглеждаше детско, с омекотени черти. Бърнекер спеше така спокойно и с такъв доверчив израз, че Ноа започна с умиление да се усмихва.

В следващия миг обаче той си спомни къде се намира и шумът около него съвсем го разбуди. Край обора се движеха камиони и коне теглеха скърцащи каруци.

Ноа се изправи бавно. Припълзя до прозореца и надникна. През един отвор в живия плет минаваха немски камиони, пълни с мълчаливи войници; отвъд плета се простираше гола нива и в нея имаше други камиони, на които товареха боеприпаси. Ноа разбра, че пред него се намира голямо муниционно депо и че сега — в настъпващия мрак, когато нямаше опасност от въздушни нападения — немските артилерийски части се снабдяваха с боеприпаси за следващия ден. Присвил очи, за да вижда по-добре през леката мъгла и тъмнината, той наблюдаваше как войниците мълчаливо и бързо товарят на камионите и каруците дългите кошници, пълни с 88-милиметрови снаряди. Присъствието на толкова много коне — сякаш възкръснали от някогашни войни — представляваше наистина твърде странна гледка.

В тия едри, тромави и търпеливи животни, както и в хората, които ги държаха за юздите, имаше нещо старомодно и същевременно твърде безобидно.

„Да — машинално си помисли Ноа, — в артилерийския дивизион с удоволствие биха научили нещо за това депо!“ Той претърси джобовете си и намери парченце молив. С него беше писал на Хоуп — преди колко време беше това? — на борда на десантната лодка. Тогава му се беше сторило, че писмото ще му помогне да забрави къде се намира, да забрави снарядите, които се сипеха около него във водата; писмото обаче така си беше и останало, недовършено. „Мила, аз постоянно мисля за тебе...“ (Какви обикновени и банални

думи! А човек би допуснал, че в такъв момент ще пише за нещо много важно, за нещо скрито дълбоко в душата, което никога преди не е разкривал.) „Предстои ни да влезем в бой; всъщност би могло да се каже, че ние вече се бием, макар да е трудно да се повярва, че през време на сражение човек може да седи така и да пише на жена си...“ Тук Ноа беше спрял, защото ръката му бе започнала да трепери и трябваше да прибере молива и хартията. Сега той пребърка отново джобовете си, но не успя да намери писмото. Тогава измъкна портфейла си и извади снимката на Хоуп с бебето. На обратната ѝ страна тя беше написала: „Една тревожна майка и едно безгрижно дете.“

Ноа отново погледна от прозорчето. По права линия с депото, на разстояние от около половин миля, се издигаше камбанарията на църква. Той внимателно начерта върху гърба на фотографията една малка карта, обозначи църквата и отбеляза разстоянието. На петстотин ярда на запад се виждаха четири къщи, които също нанесе. После разгледа критично скицата си. Не беше лоша. Ако успееше да се добере до американските линии, картата можеше да се окаже полезна. Ноа отново отправи очи към бойниците, които подреждаха методично плетените кошници под прикритието на дърветата на около осемстотин ярда от църквата и петстотин ярда от групата къщи. Отвъд нивата, в която се намираше депото, се виеше асфалтирано шосе, което той също нанесе на схемата, отбелязвайки грижливо завоите. После скри фотографията в портфейла си и се зае с удвоен интерес да разгледа отново местността. Някои от камионите и каруците завиваха по един междуселски път, който пресичаше шосето на шестстотин ярда от обора, после се скриваха от погледа зад малка горичка и повече не се появяваха. „Сред дърветата сигурно има батарея“ — реши Ноа. По-късно можеше да се опита да отиде и провери лично. Това сигурно щеше да представлява интерес за дивизията.

Той се чувстваше вече обхванат от нетърпение и изпълнен с нови сили. Беше просто непоносимо да стои така, бездеен, с тия сведения в джоба, когато може би само на пет мили оттука дивизионните оръдия стреляха слепешката по пустите ниви. Отстрани се от прозореца и се приближи до Бърнекер и Каули, които продължаваха да спят. Наведе се, за да събуди Бърнекер, но се разколеба. До мръкване имаше петнадесет минути. Можеше да ги остави да поспят, още малко.

Върна се до прозореца. Точно под него минаваше тежка каруца. Един войник водеше бавно за юздите двойката коне, които движеха енергично нагоре-надолу глави. Край колата вървяха други двама войници, които приличаха на уморени селяни, връщащи се вкъщи след трудовия ден. Те крачеха край скърцащата каруца с наведени глави, забили в земята очи. Единият бе опрял ръка върху ритлата на колата.

Каруцата се движеше, поскърцвайки, към муниционното депо. Ноа тръсна глава и отиде да събуди Бърнекер и Каули.

Намираха се край някакъв канал. Той не беше много широк, но трудно можеше да се определи колко е дълбок, а маслинещата му повърхност блестеше зловещо на лунната светлина. Тримата лежаха на десетина крачки от брега зад група храсталаци, загледани с тревога в леко вълнуващата се вода. Беше отлив и отсрещният бряг се издигаше като тъмна безформена маса над повърхността. Доколкото можеше да се съди, нощта бе към своя край и утрото щеше скоро да настъпи.

Каули простена горчиво, когато Ноа ги поведе към замаскираната батарея, но вървеше упорито с тях.

— Дявол да го вземе — намръщено промърмори той, — много лошо време сте избрали да гоните медали! — Но Бърнекер взе страната на Ноа и Каули трябваше да се подчини.

Сега обаче, докато лежаха така на мократа трева, загледани в безмълвната ивица вода, Каули неочаквано рече:

— Това не е за мене. Аз не мога да плувам.

— Аз също не мога — обади се Бърнекер.

Някъде отвъд канала затрака картечница и няколко трасиращи куршума прелетяха над главите им.

Ноа въздъхна и затвори очи. Очевидно това беше американска картечница, защото стреляше срещу тях по посока на неприятелската линия; и беше толкова близо, оттатък канала, само на двадесетина ярда от тях, а те не можеха да плуват! Той чувстваше едва ли не като нещо живо скритата в портфейла му фотография, на чийто гръб върху надписа на Хоуп беше нахвърлял картата с точни обозначения на муниционното депо на батареята и на малкия резервен танков парк, покрай който бяха минали. Оставаха им някакви си двадесет ярда вода! Колко време беше загубил, колко усилия бе положил! И ако сега не

прехвърлеше канала, по-добре беше да скъса снимката и да се предаде на немците.

— Може да не е много дълбоко — рече той. — Водата е спаднала.

— Аз не мога да плувам — повтори Каули с упорит и изплашен глас.

— Бърнекер? — рече Ноа.

— Ще се опитам — отвърна бавно Бърнекер.

— Каули...

— Не, ще се удавя — прошепна Каули. — Преди десанта сънувах, че съм се удавил.

— Аз ще те поддържам — опита се да го успокои Ноа. — Аз зная да плувам.

— Казах ти: сънувах, че съм се удавил — упорстваше Каули. — Потънах и се удавих.

— Нашите са съвсем близо, отвъд канала — настоя Ноа.

— Ще ни застрелят — рече Каули. — Никой няма да пита свои ли са или чужди. Ще ни забележат във водата и ще открият огън. Пък и както ти казах, не мога да плувам.

Ноа почувства, че след малко ще почне да крещи. Щеше му се да се махне и от Каули, и от Бърнекер, и от блесналия на лунната светлина канал, и от прелитащите трасиращи куршуми — от всичко, и да закрепси с цяло гърло.

Картечницата се обади отново. Тримата наблюдаваха как куршумите чертаят светлинни линии над главите им.

— Тоя синковец изглежда много нервен — обади се Каули. — Такъв човек не задава въпроси.

— Съблечете се — рече Ноа, като се мъчеше да говори съвсем спокойно. — Сваляйте всичко. Водата може да е дълбока. — После започна да развързва обущата си. От звуците вдясно разбра, че Бърнекер бе последвал примера му.

— Аз се отказвам — заяви Каули. — До гуша ми дойде всичко.

— Каули... — започна Ноа.

— Не желая да говоря повече с тебе. Достатъчно съм те слушал. Не зная, дявол да го вземе, какво мислиш да правиш, но не разчитай на мене. — Гласът на Каули стана почти истеричен. — Аз смятах, че не си с ума си още там, във Флорида, но сега виждам, че съвсем си се

побъркал. Разбери, че не мога да плувам, не мога да плувам... — Той вече почти крещеше.

— Млъкни — остро рече Ноа. Беше просто готов да застреля Каули, ако можеше да направи това без шум.

Каули млъкна. Ноа го чуваше как диша тежко в тъмнината.

Той започна да се съблича, без да бърза — свали гетите си, обувката, куртката, панталоните и дългите си вълнени гащи, после смъкна ризата и вълнената фланелка с дълги ръкави. Накрая облече отново ризата и я закопча грижливо, защото в нея се намираше портфейлът със скицата.

Студеният нощен въздух го жилна по голите крака. По тялото му полазиха дълги спазматични тръпки.

— Каули... — прошепна Ноа.

— Върви по дяволите! — изруга Каули.

— Аз съм готов — обади се Бърнекер. Гласът му звучеше спокойно и безстрастно.

Ноа стана и заслиза към канала. Зад гърба си чуваше тихите стъпки на Бърнекер. Тревата под босите му крака беше хлъзгава и много студена. Той се сниши и ускори крачката си. Стигна до брега и веднага навлезе във водата, вдигайки съвсем лек шум, който все пак го разтревожи. Неочаквано обаче се подхлъзна и падна. Главата му се намери под повърхността и в устата му нахлу солена вода, която се качи веднага в носа му; той почти се задави и го заболя глава. Зарита отчаяно, за да стъпи на дъното, улови се за брега и успя да се издигне над повърхността. Във всеки случай тук дълбочината не беше повече от пет стъпки.

Ноа вдигна очи и успя да различи лицето на Бърнекер, който го гледаше отгоре. След момент Бърнекер се смъкна до него.

— Хвани ме за рамото — рече Ноа и веднага почувства как пръстите на Бърнекер се впиха през мократа вълнена риза в ръката му.

Двамата тръгнаха през канала. Дъното беше тинесто и Ноа си помисли с ужас, че може би има водни змии. В същия миг кракът му попадна върху мида и той едва се сдържа да не извика от болка, когато срязва палеца си в острия ѝ ръб. Вървяха бавно напред, опипвайки пътя си с крака, за да открият евентуални дупки или снишаване на дъното. Водата бе стигнала до раменете на Ноа и той вече усещаше слабото течение на морския прилив.

Картечницата затрака отново и те се спряха. Обаче куршумите прелитаха високо и вдясно от тях; очевидно картечарят стреляше по-скоро от страх и наслуки, по посока на германските позиции. Бавно, крачка по крачка, двамата напредваха към отсрещния бряг. Ноа се надяваше, че Каули все още ги вижда и е разбрал, че може да ги последва, без да се наложи да плува... Тогава нагазиха в по-дълбока вода. Ноа трябваше да плува, но Бърнекер, който беше с една глава по-висок от него, продължаваше да върви с лице над повърхността и му помагаше, като го крепеше здраво под мишниците. Брегът ставаше все по-близък и по-близък. От него долиташе вече тежък дъх на сол, тиня и гниеци морски мекотели — точно както в риболовните пристани в родния край. Пристъпваха предпазливо напред, поддържайки се един друг, като търсеха с очи място на брега, където можеха да се изкачат бързо и безшумно. Обаче брегът пред тях беше стръмен и плъзгав.

— Не, не тука — прошепна Ноа. — Не може тука.

Най-после се добраха до крайбрежната ивица и се спряха да си отдъхнат.

— Дявол да го вземе оня кучи син Каули! — изруга Бърнекер.

Ноа кимна, макар че в този миг не мислеше за Каули. Вдигна очи и огледа брега. Приливът се засилваше и водата клокочеше вече около раменете им. Той потупа Бърнекер и двамата тръгнаха предпазливо по брега, по посока на течението. Ноа почувства, че отново го побиват тръпки — тоя път още по-силни — и стисна зъби, за да се овладее. „Юни — повтаряше си той, като се усмихваше глупаво. — Бани на лунно осветление през юни на френското крайбрежие, на лунно осветление през юни...“ Никога през живота си не беше чувствал такъв ужасен студ. А брегът беше все така стръмен и хлъзгав от морски мъх и слуз и вероятността да се изкатерят по него, преди да се съмне, изглеждаше нищожна. Внезапно реши, че най-добрият изход бе да свали ръката си от рамото на Бърнекер, да доплува до средата на канала и да се остави да потъне, да заспи навеки.

— Ето, тука — прошепна Бърнекер.

Ноа вдигна очи. Тук част от брега беше рухнала, откривайки тесен достъп — неравен, обрасъл с трева и със скални отломки, които стърчаха от тъмната глинеста почва.

Бърнекер се наведе и подложи ръцете си така, че Ноа да може да стъпи на тях. Разплисквайки шумно водата, Ноа се повдигна и с

помощта на приятеля си успя да се измъкне на сухо. Полежа за секунда треперещ и задъхан до самия край на брега, после се надигна бързо и на свой ред помогна на Бърнекер да се измъкне от водата. Някъде съвсем наблизко затрака автомат и куршумите засвистяха край самите им глави. Двамата хукнаха боси, като се хлъзгаха и залитаха, към група храсталаци на тридесет ярда от тях. Обадиха се и други автомати и Ноа започна да крещи: „Спрете, прекратете огъня! Не стреляйте. Ние сме американци. От трета рота... От трета рота!“

Най-после успяха да се доберат до храстите и залегнаха зад тях. Междувременно германците също откриха огън от другата страна на канала; проблясъците от стрелбата следваха един след друг и сякаш никой не мислеше вече за Ноа и Бърнекер, които бяха станали неволно причина за тая краткотрайна битка.

След пет минути огънят неочаквано спря.

— Ще започна да викам — прошепна Ноа. — Не ставай.

— Добре — рече тихо Бърнекер.

— Не стреляйте! — провикна се Ноа, но не много високо, като се стараеше гласът му да не трепери. — Не стреляйте. Ние сме само двама. Американци. От трета рота. Трета рота. Не стреляйте!...

Той млъкна и двамата се притиснаха към земята, заслушани и треперещи.

Най-после се разнесе глас:

— Хей вие, излезте оттам! — Ако се съдеше по произношението, човекът очевидно беше джорджиец. — Вдигнете ръце и се приближете. Тръгнете веднага и не правете резки движения.

Ноа докосна Бърнекер. Двамата станаха и вдигнаха ръце над главите си. После се отправиха по посока на гласа, който идеше от дълбините на Джорджия.

— Господи Исусе! — възкликна удивено същият глас. — Та те са голи като оскубани патки!

Ноа разбра, че са спасени.

От окопа се появи човек с насочена към тях карабина.

— Насам, момчета — рече той.

Без да свалят ръце, Ноа и Бърнекер се отправиха към войника, който бе изникнал от земята, и се спряха на няколко крачки от него.

В окопа имаше още един войник, който, приклепнал, ги държеше под дулото на карабината си.

— Какво, дявол да го вземе, значи всичко това? — подозрително попита той.

— Отрязаха ни от полка — обясни Ноа. — Ние сме от трета рота. Трети ден вече се мъчим да се доберем до нашите линии. Може ли да свалим ръце?

— Провери личните им знаци, Върнън — рече войникът в окопа. Джорджиецът сложи внимателно карабината си на земята.

— Стойте на мястото си и ми хвърлете личните си знаци.

Първо Ноа, а след него Бърнекер хвърлиха знаците си, които звъннаха леко на земята.

— Подай ми ги, Върнън. Аз ще ги прегледам.

— Нищо няма да видиш в тая тъмница — отвърна човекът, който се наричаше Върнън.

— Подай ги — настоя войникът в окопа и протегна ръка. След миг се чу как той драсна клечка кибрит и се наведе да запали цигара, като държеше ръката си така, че Ноа не може да види светлината.

Вятърът се усилваше и мократа риза пляскаше по замръзналото тяло на Ноа. Той притисна ръце до гърдите си, за да се постопли. Войникът в окопа сякаш нямаше намерение да свърши с прегледа на отличителните им знаци. Най-последно вдигна глава.

— Фамилно име? — попита той и посочи към Ноа.

Ноа каза името си.

— Личен номер?

Ноа избърбори номера си, като се стараеше да не заеква, макар че устата му смъдеше от солта и отказваше да му се подчинява.

— Какво означава това „Ю“ на значката? — продължи да разпитва подозрително войникът.

— Юдей — отговори Ноа.

— Юдей? — повтори джорджиецът. — Какво е това, дявол да го вземе?

— Евреин — обясни Ноа.

— Защо не го пишат като хората тогава? — нацупено рече войникът.

— Слушайте — каза Ноа, — да не смятате да ни държите тука до края на войната? Ние просто замръзнахме.

— Елате — подкани ги войникът. — Чувствайте се като у дома си. След петнадесет минути ще съмне и ще ви отведе в ротния

команден пункт. Там отзад има траншея, в която можете да се подслоните.

Ноа и Бърнекер минаха край окопа. Войникът им хвърли отличителните знаци и ги изгледа с любопитство.

— Как беше там, оттатък? — попита той.

— Знаменито — отвърна Ноа.

— По-весело, отколкото на пикник — обади се Бърнекер.

— Сигурно — рече джорджиецът.

— Почакай — обърна се Ноа към Бърнекер, — вземи това. — И той му подаде портфейла си. — Картата е върху гърба на снимката на жена ми. Ако не се върна до петнадесет минути, погрижи се да я предадат в разузнавателния отдел.

— А ти къде отиваш? — учуди се Бърнекер.

— Отивам за Каули — отвърна Ноа, малко изненадан от собствените си думи. До този момент той просто не беше помислил за Каули. Но през последните три дена някак си беше свикнал да взема решения, да поема отговорност за останалите и сега — когато се намираше вече в безопасност — си представи мислено Каули, свит зад храсталаците на отвъдния бряг и останал самичък, защото се бе уплашил, че ще се удави в канала.

— Къде е тоя Каули? — обади се човекът от Джорджия.

— Оттатък канала — обясни Бърнекер.

— Сигурно много обичаш тоя мистър Каули — продума войникът, взирайки се в сивеещата нощ към отвъдния бряг.

— Просто съм влюбен в него — отвърна Ноа с надежда, че другите ще му попречат да тръгне, но никой не се обади.

— Колко време смяташ ще ти трябва? — попита войникът.

— Петнадесетина минути.

— Вземи, пийни. Това ще ти даде кураж за петнадесет минути! — Джорджиецът му подаде една бутилка, чието дъно беше изцапано от студената лепкава кал, в която войниците се бяха търкаляли цялата нощ. Ноа я отпуши и отпи голяма глътка. В очите му бликнаха сълзи, в гърлото и гърдите му се разля гореща вълна, а стомахът му пламна, сякаш в него имаше електрически нагревател.

— Каква е тая ужасия? — попита той, като връщаше бутилката.

— Домашна работа — обясни войникът в окопа. — Ябълкова ракия, ако не се лъжа. Чудесно сгрява, когато минаваш вода. — Той

подаде бутилката на Бърнекер, който отпи бавно и предпазливо.

След момент Бърнекер остави бутилката и се обърна към Ноа:

— Мисля, че не си длъжен да се връщаш за Каули. Той можеше да дойде с нас. Ти изобщо не носиш никаква отговорност за тоя мошеник. На твоє място не бих отишъл. Ако смятах, че заслужава, бих те придружил. Но той не заслужава, Ноа.

— Ако не се върна до петнадесет минути — повтори Ноа, тайно възхитен от спокойствието, логиката и хладнокръвието на Бърнекер, — погрижи се да предадат картата в разузнавателния отдел.

— Бъди спокоен — рече Бърнекер.

— Ще отида да предупредя оня нервен тип при картечницата да не стреля по тебе — рече войникът от Джорджия.

— Благодаря — продума Ноа и тръгна обратно към канала; мократа риза продължаваше да плющи по голите му крака, но изпитият алкохол бе оказал своето въздействие и той не трепереше вече от студ. При ръба на канала се спря. Приливът се бе засилил и студената вода клокочеше тихо край бреговете. Ако се върне сега, след половин час ще бъде в командния пост, а може би и в болница, на легло под топли завивки, ще му дадат да пие нещо горещо и ще го оставят да спи цели дни, цели месеци дори... Беше направил всичко по силите си, и даже нещо повече и никой не би могъл да го обвини в пропуск, беше прехвърлил канала и довел Бърнекер, бе направил картата и не се беше предал, когато това изглеждаше съвсем лесно, беше използвал всички възможности; всъщност лейтенант Грийн искаше от тях само едно — да се доберат до американските линии. При това дори да успее да намери Каули, последният можеше отново да откаже да мине през канала, а водата — с покачването на прилива — ставаше все по-дълбока...

Ноа се поколеба, коленичил и загледан в течащия край него поток. После нагази решително в канала.

Беше забравил, че водата е толкова студена. Тя притискаше гърдите му сякаш с железен обръч. Той пое дълбоко въздух и залитайки, тръгна бързо напред. Най-после стигна до брега и се отправи срещу течението, като се стараеше да си припомни какво разстояние бяха минали с Бърнекер и как изглеждаше мястото, от което се бяха спуснали във водата. Вървеше бавно, с гърди срещу прииждащата вода и от време на време спираше, за да се послуша.

Някъде далече в небето се чуваше бръмченето на самотен самолет и безпорядъчна стрелба на зенитни оръдия, които гонеха последния немски летец, преминал преди зори фронтовата линия. Наоколо обаче всичко беше тихо.

Ноа стигна едно място, което му се стори познато, и се измъкна с усилие на брега. Обърна се с гръб към канала и запълзя срещу храсталаците, които се очертаваха в тъмнината пред него. Спря на пет стъпки от тях и прошепна: „Каули, Каули!“

Отговор не последва. Обаче Ноа беше сигурен, че се намира на мястото, където бяха оставили Каули. Пропълзя още няколко стъпки.

— Каули! — извика той по-високо. — Каули...

В храстите нещо се размърда.

— Остави ме на мира — обади се Каули.

Ноа запълзя по посока на гласа. Най-после на тъмния фон на листака забеляза неясно очертаната глава на Каули.

— Дойдох да те взема — прошепна Ноа. — Хайде, тръгвай.

— Остави ме на мира — повтори Каули.

— Не е дълбоко — каза раздразнено вече Ноа. — Дявол да те вземе, разбери, че не е дълбоко. Не е нужно да плуваш.

— Сериозно ли говориш? — упорстваше Каули.

— Бърнекер е вече там. Тръгвай. Нашите ни чакат. Всички постове са предупредени и следят за нас. Тръгвай, докато не се е съмнало.

— Сигурен ли си? — В гласа на Каули прозвуча недоверие.

— Разбира се.

— По дяволите — отсече Каули. — Не желая да дойда.

Без да каже нещо повече, Ноа тръгна обратно към канала. След момент обаче чу зад гърба си шумолене и разбра, че Каули го следва. При брега Каули едва не се разколеба отново. Ноа не се опита да го уговаря и навлезе в канала. Този път водата не му се стори никак студена. „Сигурно започвам да се вцепенявам!“ — помисли си той. Каули се свлече в канала с плясък. Ноа го хвана здраво, за да не нагълта вода от страх. Чувстваше през дебелиите мокри дрехи, че Каули целият трепери.

— Дръж се за мен — заповяда Ноа — и не вдигай шум.

Тръгнаха напреко през канала. Сега всичко изглеждаше много по-лесно.

Пътят беше вече познат и Ноа се движеше бързо, без страх към откъдния бряг.

— О, майчице, майчице — повтаряше непрекъснато Каули с писклив и уплашен глас. — О, майчице, майчице, майчице... — Въпреки нова той не изоставаше от Ноа и дори в дълбоките места вървеше, без да се двоуми. Когато се добраха до брега, Ноа не се спря. Обърна се и тръгна срещу течението, като търсеше срутения участък, където с Бърнекер бяха излезли на суша. Те стигнаха до него много по-бързо, отколкото той очакваше.

— Тук — рече Ноа и се обърна към Каули. — Дай ръка да ти помогна.

— Майчице — простена Каули, — о, майчице...

Ноа го заблъска ожесточено и Каули започна да се катери. Той обаче беше тежък непохватен човек и закачи един камък, който падна шумно, разплисквайки водата. Все пак успя да се добере с коляно до горната част на брега и вдигна другия си крак. В този миг се разнесе кратка пушечна стрелба.

Каули се изправи като безумец с целия си ръст и започна да размахва ръце. Опита се да се хвърли напред, но загуби равновесие и полетя надолу. Обувката му удари Ноа със страшна сила по главата. Каули изпищя високо, преди да падне във водата, и изчезна под повърхността. Ноа остана така, неподвижен, до брега, гледайки тъпо мястото, където беше изчезнал Каули. Направи крачка в тая посока, но нищо не можа да забележи и в същия миг почувства, че коленете му се огъват. Обърна се и залитайки, пристъпи към брега. После бавно, с вцепенени ръце, започна да се катери нагоре. „Каули беше сънувал, че се е удавил — помисли си замаяно той, — и ето, наистина се удави!“

Най-после той се добра до върха разтреперан като в треска. И продължи да трепери, когато Бърнекер и човекът от Джорджия го вдигнаха и хукнаха с него в обратна посока на канала.

Половин час по-късно, облечен в униформа с три номера по-голяма от неговия размер, която бяха свалили от гърба на някакъв убит, Ноа стоеше пред началника на разузнавателния отдел при дивизията. Началникът беше сивокос и пълен, нисък на ръст подполковник, чието лице и посивяла брадичка бяха целите намазани с морава течност, с

помощта на която той се мъчеше да се избави от някакъв изрив, без да се откъсва от служебните си задължения.

Дивизионният команден пункт се намираше в защитена с пясъчни торби барака, чийто под беше осеян със спящи войници. Още не беше съмнало напълно и началникът на разузнаването трябваше да се взира в картата, която Ноа бе начертал, при светлината на свещта, защото всички генератори и електрически съоръжения за щаба бяха потопени, преди да ги свалят на брега.

Бърнекер стоеше като унесен до Ноа, със залепнали от умора очи.

— Добре — повтаряше подполковникът, кимайки непрестанно глава, — добре, много добре. — Обаче Ноа почти не можеше да си спомни за какво говореше този човек. Съзнаваше само, че е много потиснат душевно, но не беше в състояние да разбере точно защо.

— Много добре, момчета — продължи любезно човекът с моравото лице и сякаш дори им се усмихна. — Няма никакво съмнение, ще получите медали за това. Веднага ще предам картата в щаба на корпусната артилерия. Обадете ми се следобед и ще ви кажа какви са резултатите.

Ноа стоеше замаян, като се питаше защо човекът пред него има такова мораво лице и за какво всъщност говори.

— Бих искал да получа обратно снимката си — рече той съвсем отчетливо. — На нея са жена ми и синът ми.

— Разбира се. — Подполковникът се усмихна още по-широко и разкри жълтите си похабени зъби над изпоцапаната с морави петна брадичка. — Ще си я получите, когато се видим следобед. Трета рота се преобразува. Останали са около четиридесет човека, заедно с вас. Евънс — заповяда той на един войник, който дремеше прав, опрян на стената на бараката, — отведи ги в трета рота. — После се обърна усмихнат към Ноа: — Не се плашете, няма да ходите много. Ротата е в една съседна нива. — Той отново се наведе над картата, като кимаше глава и повтаряше — Добре, много добре!

Евънс ги изведе от бараката и ги поведе в утринната мъгла към съседната нива.

Първият човек, когото видяха, беше лейтенант Грийн, който едва ги погледна и каза:

— Ей там има одеяла. Вземете ги и лягайте да спите. После ще поговоря с вас.

По пътя минаха край Шийлдс, ротния писар, който беше вече успял да си приспособи маса от два празни сандъка за провизии и се бе настанил в канавката под дърветата в края на нивата.

— Хей — извика им той, — имам писма за вас! Още от първата поща. Малко остана да ги върна. Мислех, че няма да ви видя вече.

Шийлдс се порови в една военна чанта и измъкна няколко плика. Един от тях беше от груба кафява хартия, адресиран до Ноа с почерка на Хоуп. Ноа го мушна в джоба на ризата на убития, която беше облякъл, и взе три одеяла. После заедно с Бърнекер избраха внимателно място под сянката на едно дърво и разстлаха одеялата. Отпуснаха се тежко на земята и свалиха обувката, които им бяха дали. Ноа разпечата плика. От него падна някакво малко списание. Той примига изненадано, но се залови да прочете писмото.

„Мили — пишеше Хоуп, — най-напред трябва да ти обясня защо ти пращам списанието. Стиховете, които получих от тебе от Англия, ми се сториха толкова хубави, че просто не можах да ги запазя само за себе си и си позволих да ги изпратя...“

Ноа взе списанието. На корицата прочете собственото си име. Започна да прелиства бавно страниците. На една от тях отново видя името си и под него стегнатите къси редове на стихотворението.

„Пази се от сърдечните вълнения — прочете той, — не за през война създадени са те...“

— Хей — извика той, — слушай, Бърнекер!

— Какво? — Бърнекер бе започнал да чете писмото си, но се беше отказал и сега лежеше изтегнат по гръб на одеялото, втренчил поглед в небето. — Какво искаш?

— Знаеш ли, Бърнекер, едно списание е отпечатало мое стихотворение. Искаш ли да го прочетеш?

След продължително мълчание Бърнекер се надигна.

— Разбира се — рече той. — Дай го!

Ноа му подаде списанието, препънато на страницата, на която беше поместено стихотворението. Бърнекер зачете бавно, движейки беззвучно устни. Един-два пъти притвори очи и главата му започна да се полюлява леко, но въпреки това успя да стигне до края.

— Знаменито — заяви той. После върна списанието на Ноа, който седеше до него на одеялата.

— Да не се шегуваш? — попита Ноа.

— Стиховете ти са чудесни — увери го сериозно Бърнекер и кимна глава в потвърждение на думите си. После отново се изтегна на земята.

Ноа се вгледа в страницата, но очите му бяха толкова уморени, че не можа да прочете самото стихотворение, което беше набрано с много дребен шрифт. Прибра списанието в джоба на ризата и се настани под топлите одеяла.

Тъкмо се канеше да затвори очи, когато видя Рикит. Сержантът беше застанал над него гладко избръснат и в нова униформа.

— О, господи — долетя сякаш някъде отдалече и отвисоко гласът на Рикит, — евреинът е пак при нас!

Ноа притвори очи. Той знаеше, че по-късно тия думи на Рикит ще имат голямо значение в неговия живот, но в момента единственото нещо, което го интересуваше, беше да се наспи.

[58] Националният празник на Съединените щати. ↑

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА

Отстрани на пътя бе поставена табелка, която гласеше: „Следващите хиляда ярда се намират под артилерийския обстрел на противника. Движете се на интервал от седемдесет и пет ярда!“

Майкъл погледна косо към полковник Павоне. Но полковникът, настанен на предната седалка на джипа, четеше някакъв подвързан във вестник криминален роман, който бе намерил още в сборния пункт в Англия, когато чакаха да ги прехвърлят през Ламанш. Майкъл за първи път срещаше човек, който може да чете в кола.

Той натисна педала и джипът полетя по пустия път. Вдясно се простираше изровено от бомби летище, където се търкаляха останките от немски самолети. Далеч пред тях се виждаше ивица дим, която се стелеше над житните ниви, трепкащи в ярката светлина на летния ден. Джипът се носеше бързо по асфалтирания път и скоро се намери под закрилата на група дървета, прехвърли едно малко възвишение и опасните хиляда ярда останаха зад него.

Майкъл въздъхна леко и намали скоростта. Откъм Кан, завзет предишния ден от английските войски, от време на време долиташе грохот на тежка артилерия. Какво всъщност смяташе да прави Павоне в Кан, Майкъл не знаеше. Като офицер от управлението на гражданската администрация полковникът имаше право да се движи по всички фронтове и в изпълнение на своите задачи беше обиколил заедно с Майкъл цяла Нормандия; като някакъв добродушен турист той разглеждаше всичко по пътя, когато не четеше, кимаше любезно на бойците, разговаряше оживено на парижки диалект с местните жители и от време на време си вземаше бележки на листчета хартия. Вечер Павоне обикновено се оттегляше в дълбокото скривалище в полето край Тарантан, пишеше сам на машина докладите си и ги пращаше някъде; къде отиваха тия доклади и какво съдържаха, Майкъл не можеше да каже.

— Ужасна глупост! — заяви Павоне и захвърли книгата в дъното на джипа. — Само един идиот може да чете криминални романи. —

После, като се огледа, с комична гримаса попита: — Близко ли сме вече?

Една батарея, скрита зад група селски къщи, започна да стреля. Грохотът се разнесе толкова наблизо, че предното стъкло на джипа сякаш започна да трепти и Майкъл отново почувства ония гъделичкащи спазми в долната част на стомаха, които винаги се явяваха при силна оръдейна стрелба.

— Съвсем близо — мрачно отвърна Майкъл.

Павоне се засмя тихо.

— Първите стотина рани се понасят най-тежко — рече той.

„Дявол проклет — помисли си Майкъл, — някой ден ще ме вкара в гроба!“

Насреща им се появи тежко натоварена английска санитарна линейка и профуча край тях, подскачайки по неравния път. Майкъл си помисли за миг за ранените, които се люшкаха на носилките отзад.

От едната страна, на пътя се търкаляше изгорен английски танк, почернял, със зинали люкове, от които лъхаше воня на разложени трупове. От всяко селище, което наближаваха, от всеки завзет град, който на картите и в предаванията на Би Би Си олицетворяваше ново завоевание, се разнасяше едно и също сладникаво зловоние на гниеща плът, което трудно можеше да се свърже с представата за някакви победи. Седнал зад кормилото на джипа и напрегнал поглед през прашните си шофьорски очила, Майкъл чувстваше, че носът му изгаря от палещото слънце и изпитваше смътно желание да се намери отново при купчината стари дъски в Англия.

Стигнаха билото на хълма. Пред тях лежеше Кан. Англичаните се бяха сражавали цял месец за този град, но достатъчно беше сега да го погледнеш, за да се попиташ защо е било необходимо да се хвърлят толкова сили за него. На много места стърчаха стени, но малко къщи бяха останали здрави. Цели квартали от каменни, притиснати една до друга сгради бяха сринати до земята и докъдето стигаше окото, гледката оставаше все една и съща. *Tripe à la mode dei Caen*^[59] — Майкъл помнеше това название от менюто на френските ресторанти в Ню Йорк, а Канския университет — от курса по история на Средните векове. Сега от разнебитената университетска библиотека стреляха английски тежки минохвъргачки, а в кухните — където някога с такава

умение приготвяха tripe — стояха приклепнали зад картечниците си канадски войници.

Джипът се намираше вече в покрайнините на града и се движеше по криволичещите, задръстени от развалини улички. Павоне даде знак да спрат и Майкъл натисна спирачките пред масивната каменна стена на една манастирска сграда, която се простираше край канавката на шосето. В канавката седяха няколко канадци, които огледаха с любопитство двамата американци.

„Би трябвало да имаме английски каски — помисли си тревожно Майкъл. — С тия проклети каски могат да ни вземат за германци. Нищо чудно, ако първо стрелят и после ни искат документи.“

— Как вървят работите? — извика Павоне към войниците, като скочи от джипа и застана при края на канавката.

— Много лошо — отвърна един от канадците, дребен и мургав, приличен на италианец човек. Той се изправи и се ухили. — В града ли отивате, полковник?

— Може би.

— Тук навсякъде има снайперисти — каза канадецът.

Във въздуха се разнесе свистене на снаряд и войниците мигновено изчезнаха в канавката. Майкъл се опита да скочи от джипа, но не успя и само наведе глава, закривайки трескаво лицето си с ръце. Взрив обаче не последва. „Дефектен снаряд! — помисли си машинално Майкъл. — Поздрав от храбреците във Варшава и Прага, които пълнят снарядите с пясък и слагат в тях дръзки бележки: «Привет от антифашистите работници във военните заводи „Шкода“!»“ Или това беше просто романтична измислица, съчинена от вестниците и бюрото за военни информации, и снарядът щеше да експлодира след шест часа, когато всички забравят за него?

— И това се повтаря всеки три минути — обади се озлобено канадецът, като се изправи в канавката. — Тук сме уж на почивка, а на всеки три минути трябва да залягаме. Ето как в английската армия си представят почивката на войника! — И той плю на земята.

— Има ли наоколо мини? — попита Павоне.

— Разбира се, че има мини — раздразнено отвърна канадецът. — И защо да няма? Къде, мислите, се намирате — на американски спортен стадион?

Той говореше с акцент на човек, роден в Бруклин.

— Ти откъде си, войник? — попита Павоне.

— От Торонто — отговори канадецът. — Оня, който следващия път се опита да ме измъкне от Торонто, добре ще ме запомни!

Отново изсвистя снаряд и Майкъл пак не успя да излезе навреме от джипа. Канадецът изчезна като по магия. Павоне само се наведе небрежно към колата. Тоя път снарядът експлодира, но на не по-малко от стотина ярда, защото около тях не паднаха никакви парчета. В отговор две оръдия отвъд манастирската ограда откриха чест огън.

Канадецът отново се показва от канавката.

— Място за почивка! — раздразнено рече той. — Съжалявам, че не постъпих в армията на ония проклети американци. Ами че то наоколо няма жив англичанин! — Той огледа разбитата улица и разрушените къщи и в премрежените му очи блесна ненавист. — Само канадци! Стане ли горещо, пращай канадците. Всички англичани са се натикали в публичните домове в Бейо.

— Хайде, хайде... — продума Павоне, неволно усмихнат при това необосновано твърдение.

— Не спорете с мене, полковник, не спорете с мене! — извика войникът от Торонто. — Не виждате ли, че съм страшно нервен?

— Добре, добре — усмихна се Павоне и тикна каската си назад така, че тя заприлича на мирновременна нощно гърне, килнато над гъстите му шутовски вежди. — Няма да споря с вас. Довиждане!

— Довиждане, ако не ви убият и ако аз не дезертирам — изръмжа канадецът.

Павоне му махна с ръка и се обърна към Майкъл:

— Дайте сега да покарам аз, а вие седнете отзад и си отваряйте очите на четири.

Майкъл се качи в задната част на джипа и седна върху сгънатия гюрук, за да може да стреля по-лесно във всички посоки. Павоне се настани зад кормилото. В такива моменти той винаги поемаше върху себе си най-отговорните и опасни задачи.

Павоне отново помахна на канадеца, но той не му отговори. Джипът заръмжа и се понесе по пътя към града.

Майкъл издуха праха от патронника на карабината и свали предпазителя. После сложи оръжието на коленете си и впи поглед в пътя; Павоне подкара бавно по разбитата, задръстена от развалини улица.

Майкъл оглеждаше внимателно прозорците на запустелите къщи. Изведнъж му се стори, че градът се състои само от прозорци със спуснати завеси, които по някакво, чудо бяха преживели бомбардировки, танкови битки и артилерийска стрелба на германци и англичани. Кацнал така, отгоре на колата, която пълзеше по разнебитената пуста улица, той се чувстваше едва ли не като гол и страшно уязвим сред всички тия прозорци, зад всеки от които може би се таеше германски снайперист, притиснал карабина с прецизен оптически мерник и очакващ с усмивка тоя жалък открит джип да се приближи още мъничко...

„Нека ме убият — каза си мрачно Майкъл, като се размърда нервно, защото му се беше сторило, че зад гърба му се отваря прозорец. Нека ме убият в сражение, когато съм с оръжие в ръка, а не когато се разхождаме като туристи, и то заради тоя смахнат шмекер циркаджия...“ В следващия момент обаче разбра, че се опитва да лъже самия себе си. Не, той не искаше да умре при каквито и да било обстоятелства. Какъв смисъл имаше да го убият? Войната следваше своя бавен и определен път и ако го убият, това би засегнало само него и може би неговото семейство. Убият ли го, или не сега, армиите ще продължат да се движат, машините — които всъщност играеха главна роля в сраженията — ще продължат да се унищожават взаимно и накрая капитулацията ще се подпише. „Гледай да оцелееш — каза си той ожесточено, припомняйки си часовете край купчинката стари дъски в Англия — гледай да оцелееш, да останеш жив!...“

Оръдията трещяха вече навсякъде около него. Трудно беше човек да си представи, че тук съществува някакъв порядък, че хора дават нареждания по телефона, нанасят сведения на карти, коригират огъня, боравят с огромни сложни механизми, които вдигат гърлата на оръдията така, че в даден миг да стрелят на пет мили, а в следващия — на седем, че всичко това се върши невидимо за очите, сред избите на стария град, зад старинните стени на парковете и в гостните на французи — до вчера водопроводчици и месари, а днес мъртъвци. Колко голям беше Кан, колко души живеяха в него, приличаше ли тоя град на селища като Бъфълоу, Джърси Стрийт, Пасадена?...

Джипът продължаваше да пълзи напред. Павоне разглеждаше с интерес всичко наоколо, а Майкъл изпитваше все по-остро неприятното усещане, че гърбът му е съвсем оголен.

Завиха зад един ъгъл и навлязоха в улица, чиито триетажни сгради бяха напълно разрушени. Паважът беше задръстен с купища каменни и тухлени отломки, паднали от разнебитените стени, мъже и жени ровеха търпеливо сред развалините като плодобрери и вадеха от своите порутени жилища ту някое килимче, ту лампа, ту чифт чорапи или кухненски съд, забравили и английските оръдия, и снайперистите, и немските батареи отвъд реката, които обстрелваха града — забравили всичко освен обстоятелството, че тук доскоро са били техните домове, че под тия грамади от камък и греди лежи тяхното имущество, събирано в продължение на цял живот.

Улицата беше осеяна с ръчни и детски колички. Хората събираха сред развалините прашните си вещи, притискаха ги към гърдите си като истински съкровища и се спускаха предпазливо към паважа, за да поставят всичко в малките превозни средства. После, без дори да поглеждат към минаващите американци, спрелия случайно канадски джип или линейка, плъзваха обратно, към върха на застиналия каменен поток и почваха отново да се ровят за някое разнебитено съкровище.

Докато джипът минаваше край всички тия хора, които приличаха на търпеливи жетвари, Майкъл за миг забрави опасенията си, че може да получи куршум между плешките или в кълбовидната пулсираща нежна тъкан в гръдния си кош. (Той беше почти уверен, че ако стрелят срещу него, сигурно ще го улечат тъкмо в сърцето!) Изпитваше желание да се изправи и да каже на тия французи, които се ровеха из развалините на домовете си: „Вървете, бягайте от града. Не си заслужава да мрете за всички тия неща. Това, което чувате сега, са експлозии на снаряди. А стоманата не прави разлика между униформа и плът, между военни и цивилни. Върнете се по-късно, когато войната отmine. Вашите съкровища са на сигурно място — те никому не са нужни и никой не може да ги използва.“

Но Майкъл не каза нищо и джипът продължи да пълзи бавно по улицата, край която, обхванати от неизлечимата треска за собственост, хората копаеха високо там, сред развалините, търсейки поставения в сребърна рамка портрет на някоя баба, сита, кухненски ножове и везани кувертюри, които са били снежнобели, преди да падне бомбата върху къщата.

След малко излязоха на широк площад, запустял и съвсем открит в единия край, защото всички къщи там бяха сринати със земята. Зад

площада течеше река Орн. Отвъд нея се намираха — Майкъл знаеше това — германските позиции, от които без съмнение внимателни очи следяха движещия се бавно джип. Той знаеше също, че този факт е известен и на Павоне, който въпреки това не намираше за нужно да увеличи скоростта. „Какво, дявол да го вземе, иска да докаже тоя мошеник — питаше се Майкъл — и защо не го доказва, без да рискува моята кожа?“

Никой обаче не откри огън по тях и те продължиха пътя си.

Наоколо всичко изглеждаше спокойно, макар че оръдията продължаваха да стрелят. Шумът от мотора на джипа — станал толкова познат след безкрайните пътувания по прашните пътища, сред войскови колони и пукота на снаряди — не смущаваше вече слуха. Движейки се така из мъртвите разбити улици на стария град, Майкъл се ослушваше внимателно за всяко шумолене, за всяко изскърцване, за звука от обръщане на дръжка на врата, уверен, че ще чуе всички тия звуци дори ако цял артилерийски полк би открил стрелба на стотина ярда от него.

Павоне обикаляше бавно из улиците ту под палещите лъчи на лятното слънце, ту под пурпурните сенки, познати на Майкъл от картините на Сезан, Рьоноар и Писаро дълго преди кракът му да стъпи на френска земя. Неочаквано Павоне спря джипа, за да прочете една по чудо оцеляла табела, която съобщаваше гордо имената на две вече несъществуващи улици. Той заглежда наоколо внимателно, с нескрито любопитство, докато Майкъл наблюдаваше ту здравия му набит врат под каската, ту зиналите в сивите каменни стени дупки, откъдето всеки миг можеше да се появи смъртта.

Павоне отново подкара бавно джипа, този път през място, което очевидно бе представлявало една от главните артерии на града.

— Прекарах тук една събота и неделя през тридесет и осма година — обади се Павоне, като се обърна назад, — с един приятел, филмов производител, и две момичета от неговото студио. — Той замислено поклати глава. — Добре си погуляхме! Приятелят ми, на име Жюл, падна убит още в четиридесета... — Павоне погледна към околните разбити витрини. — А сега не мога да позная ни една улица!

„Просто невероятно! — помисли си Майкъл. — Тоя човек рискува живота ми, за да си спомни как се е забавлявал преди шест

години с две начинаещи артистки и един филмов производител, който вече е покойник...”

Свиха по улица, на която имаше необикновено оживление. До една църковна стена бяха спрели камиони, трима-четирима млади французи с ленти на бойци от Съпротивата около ръкавите си патрулираха край една желязна ограда, а няколко канадци настаняваха ранени цивилни в санитарна кола. Павоне спря джипа на малкия площад край църквата. На тротоара лежеше цяла планина от вещи: стари куфари, плетени кошници, пътни чанти, пазарни мрежи, натъпкани с бельо, чаршафи, и одеяла, в които бяха завързани различни домашни принадлежности.

По улицата мина на велосипед девойка в светлосиня рокля, чистичка и спретната, сякаш извадена от кутия. Беше много хубава, с чудесна синкавочерна коса. Майкъл я изгледа с любопитство. Тя му отвърна със студен поглед и върху лицето ѝ се изписа презрение и омраза. „Сигурно ме смята отговорен за бомбардировките — помисли си той, — за това, че родният ѝ дом е разрушен, баща ѝ убит, а любимият ѝ е бог знае къде!“ Девойката префуча по разбития от снарядите паваж, отмина санитарната линейка и се отдалечи, сподирена от хубавата си развята пола. Майкъл изпита желание да я последва, да я заговори, да я убеди... Да я убеди в какво? В това, че не е безсърдечен циник, готов да се заяпа в чифт хубави крака в този град, споходен от смъртта, че разбира нейната трагедия, че тя не бива да го осъжда така прибързано още от пръв поглед, че в сърцето си трябва да намери малко състрадание и съчувствие към него — състрадание и съчувствие, каквито имаше право да очаква по отношение на самата себе си...

Девойката изчезна.

— Да влезем — обади се Павоне.

След ослепителната слънчева светлина вън, църквата им се стори съвсем тъмна. Майкъл помириxa въздуха. Лекият благоуханен аромат на свещи и тамян, които набожни богомолци бяха горили в продължение на векове, беше примесен с дъха на обор и тежкия лъх на старост, лекарства и на смърт.

Застанал в преддверието, той примига и се заслуша в шума от детски крачета по застлания със слама каменен под. Високо над него зееше голяма дупка, пробита от снаряд. През нея, като мощен

кехлибареножълт прожектор, раздиращ религиозния мрак, струеше поток слънчева светлина.

Когато очите му свикнаха с тъмнината, Майкъл откри, че църквата е претъпкана с хора. Жителите на града или по-точно оцелелите, които не бяха успели да избягат, бяха се събрали тук със смътната надежда, че бог ще ги спаси, че някой ще ги евакуира зад бойните линии. В началото Майкъл помисли, че е попаднал в огромно църковно сиропиталище. На пода, върху носилки, одеяла и купчинки слама, лежаха десетки сбръчкани, полумъртви, жълтолики и мършави осемдесетгодишни старци. Те триеха с прозрачни ръце схванатите си вратове; подръпваха немощно към себе си краищата на одеялата; мърмореха неразбираемо с пискливи нечовешки гласове; гледаха втренчено с възпалени безжизнени очи хората около себе си; плакаеха направо на пода, защото нямаха сили да станат и бяха съвсем безразлични към околната среда; дращеха мръсните превръзки върху рани, получени във войната, която младите поколения водеха вече от цял месец насам в техния град; умираха бавно от рак, туберкулоза, артериосклероза, нефрит, гангрена, недояждане и старческа немощ. Тежката миризма, която излъчваха всички тия болни и безсилни старци, събрани в пробитата от снаряди църква, предизвика неволна тръпка у Майкъл, който разглеждаше мълчаливо похабените им злобни лица, осветени от случайни златисти слънчеви лъчи, наситени с трептящи пращинки. И сред тая тълпа, между сламените тюфлеци и мръсните носилки, между болните от рак и старците с раздробени бедра, които бяха престанали да се движат пет години преди англичаните да влязат в града, между старците, чиито правнуци бяха паднали убити при Седан, край езерото Чад и при Оран — сред цялата тая тълпа тичаха и играеха децата; те припкаха весело напред-назад, осветени за момент от яркото слънце, струящо през пробива в кубето, и потъваха отново в пурпурния църковен мрак подобно на искрящи водни бълхи, сподирени от звънкия си писклив смях, който се носеше над главите на умиращите върху каменния под.

„Ето на, това е войната мислеше си Майкъл, — ето истинската война!“ Тук нямаше офицери да крещят с пресипнал глас команди сред грохота на оръдията, нямаше войници да се хвърлят срещу щикове в името на велики идеали, нямаше военни комюникета и заповеди за награждавания, не тук имаше само много възрастни, с крехки кости,

побелели, без зъби, глухи, страдащи, безполови старци, събрани из вонящите ъгли на разрушените здания и захвърлени нехайно върху каменния под, за да пикаят под себе си и да умрат сред припкащите крачета на увлечените в игри деца, докато вън, зад църковните стени, оръдията продължаваха безспирно да гърмят, тръбейки с риторичен глас празнословни лозунги, които на три хиляди мили оттука звучаха в ушите на хората като велики истини. Тия лозунги обаче не стигаха до слуха на старците; стенойки глухо като животни, те лежаха на камъните сред краката на играещите деца и чакаха някой офицер от тиловите служби да реши да отдели за ден-два няколко от камионите, които пренасяха муниции, за да ги отведат заедно с техните страдания в друг бомбардиран град, където, забравени от всички, нямаше да пречат на военните операции.

— Е, полковник — обади се Майкъл, — какво би могла да каже по този въпрос службата за гражданска администрация?

Павоне му се усмихна меко и го докосна леко по ръката, сякаш искаше да каже, че като по-възрастен и с по-голям житейски опит разбира добре чувството за вина, което Майкъл изпитва във връзка с всичко това, и му прощава остротата, с която се беше изразил.

— Мисля — отвърна той, — че е по-добре да се махнем оттука. Градът е в ръцете на англичаните, нека те се оправят, както намерят за добре.

До Павоне се приближиха две деца и застанаха до него. Едното беше дребничко и крехко четиригодишно момиченце с големи плахи очи, стиснало ръката на братчето си, което бе с две-три години по-голямо от него, но още по-срамежливо.

— Моля ви се — рече девойчето на френски, — дайте ни малко сардини.

— Не, не! — Момчето дръпна сърдито ръката си и удари сестра си по китката. — Не сардини. Не от тия. Те имат бисквити. Другите дават сардини.

Павоне погледна с усмивка към Майкъл, после се наведе и прегърна девойчето, за което цялата разлика между фашисти и демократи се състоеше в това, че от едните можеше да се искат сардини, а от другите бисквити. Малката се мъчеше напразно да сподави сълзите си.

— Разбира се — успокои я той на френски. — Разбира се. — После се обърна към Майкъл:

— Майк, донесете дажба суха храна.

Майкъл излезе на улицата, доволен да се намери отново на слънце и да подиша чист въздух, и извади от джипа една кутия с консервирана храна. Върна се в църквата, и се огледа за Павоне. Докато стоеше така, с картонената кутия в ръка, около него заподскача седемгодишно хлапе с рошава коса, което се ухили дръзко и с нахален глас запроси:

— Една цигарка, цигарка за татко!

Майкъл бръкна в джоба си. В този миг обаче притича една шестдесетгодишна жена, която сграбчи хлапака за рамото и каза на Майкъл:

— Не, не. Не му давайте цигари. — После се обърна сърдито към детето с възмущението на любеща баба и започна да го хока: — Не бива да пушиш! Нима искаш да си останеш такъв, като джудже!

В тоя миг на съседната улица избухна снаряд и Майкъл не можа да чуе отговора на детето. То се измъкна от ръцете на баба си и припна нататък между лежащите на пода старци.

Бабата поклати глава.

— Полудяха — рече тя на Майкъл, — тия дни съвсем полудяха — После се поклони учтиво и се отдалечи.

Най-после Майкъл успя да открие Павоне, който разговаряше приклепнал с девойчето и братчето му. Приблужи се до полковника с лека усмивка. Павоне подаде на момичето кутията с консервираната храна и го целуна леко по челото. Двете деца се отдалечиха със сериозни лица и се мушнаха в една ниша на другия край на църквата, за да отворят съкровището си и да го опитат необезпокоявани от никого.

Майкъл и Павоне излязоха на улицата. В преддверието Майкъл не се сдържа да не се обърне, за да хвърли последен поглед на потъналата в лилав полумрак воняща високосводеста църква. Някакъв старик, проснат на пода край вратата, размахваше немощно ръка, но никой не му обръщаше внимание; а там, в самото дъно на църквата, двете деца — момченцето и момиченцето — дребнички и крехки като кукли, стояха приклепнали над кутията със сухата храна и ръфаха поред таблетката шоколад, която бяха намерили вътре.

Двамата се качиха мълчаливо в джипа и Павоне пак зае шофьорското място. До джипа бе застанал набит шестдесетгодишен французин в синьо дочено яке и стари торбести панталони с двадесетина кръпки по тях. Той поздрави Павоне и Майкъл по военно с леко трепереща ръка. Павоне му отговори. Старецът приличаше малко на Клемансо: имаше щръкнали пожълтели мустаци, свирепо лице и едра глава с работническо кепе на нея.

Французинът се приближи и стисна ръката най-напред на Павоне, а после на Майкъл.

— Американци — произнесе той бавно на английски. — Свобода, братство, равенство.

„О, боже мой — помисли раздражено Майкъл, — ето още един от ония типични патриоти!“ След това, което бе видял в църквата, той нямаше никакво желание да разговаря с патриоти.

— Седем пъти съм ходил в Америка — продължи старият човек на френски. — Някога говорех английски като майчин език, но вече съм забравил всичко.

В съседната улица избухна снаряд и Майкъл изпита надежда, че Павоне най-после ще потегли. Но полковникът седеше леко облегнат на кормилото и слушаше французина.

— Бях моряк — продължи старецът. — В търговската флота. Бил съм в Ню Йорк, Бруклин, Нови Орлеан, Балтимор, Сан Франциско, Сиатъл, Северна Каролина... И все още чета добре английски.

Той говореше, като се олюляваше леко, и Майкъл реши, че е пиян. В очите му имаше някакъв странен жълтеникав блясък, а устните му под влажните увиснали мустаци потрепваха леко.

— През Първата световна война — подхвана отново французинът — ме торпилираха при Бордо. Шест часа останах във водите на океана. — Той закима енергично и сякаш доби още по-пиянски вид.

Майкъл нетърпеливо раздвижи крака, като се стараеше да подсказе на Павоне, че е време да се махнат оттука. Полковникът обаче не помръдна и продължи да слуша с явно любопитство французина, който тупаше нежно джипа, сякаш пред него се намираще хубав породист кон.

— През миналата война — продължи старият човек — се опитах отново да постъпя, вече като доброволец, в търговската флота. —

Майкъл беше чувал много пъти французи да описват сраженията през 1940 година и поражението на Франция, като наричаха това „миналата война“. „Тая следователно трябва да е трета — машинално си помисли той. — Не са малко, дори за Европа!“ — В наборния пункт обаче ми заявиха, че съм бил стар — добави французинът сърдито, като удари с юмрук по капака на джипа — и обещаха да ме вземат, ако положението станело много тежко. — Той се засмя саркастично. — Очевидно за ония хлапаци в наборното бюро нещата никога не стигнаха дотам! — Старецът се огледа наоколо с по-мътени очи, спирайки последователно поглед на огряната от слънцето църква, на струпания пред нея бедняшки багаж, на осеяния с отломки площад и на разрушените от бомби къщи. — Обаче синът ми постъпи във военната флота. Да, и англичаните го убиха при Оран — там, в Африка. Но аз не ги обвинявам. Войната си е война.

Павоне съчувствено докосна ръката на стареца.

— Той беше единственият ми син — тихо продължи французинът. — Когато беше още момче, често му разказвах за Сан Франциско и Ню Йорк. — Неочаквано старецът запретна левия си ръкав. Над лакътя му имаше някаква татуировка. — Вижте — подкани ги той. Майкъл се наведе. На здравата старческа ръка, върху издутите мускули, беше изобразен със зелена боя Уулуърт Билдинг, забил върха си в романтични облаци. — Уулуърт Билдинг в Ню Йорк — с гордост обясни бившият моряк. — На времето това здание ми направи поразително впечатление.

Майкъл се облегна назад и започна да потропва с крака, за да подсети Павоне, че е време да тръгват. Но полковникът не му обърна внимание.

— Чудесна рисунка — рече топло Павоне на французина.

Старецът кимна глава и свали ръкава си.

— Много се радвам, че най-после дойдохте — рече той, — искам да кажа вие, американците.

— Благодаря — продума Павоне.

— Когато прелетяха първите американски самолети, аз се качих върху покрива на къщата и започнах да им махам, макар че хвърляха бомби върху нас. И ето сега вие сте вече тука. Аз разбирам много добре защо се забавихте толкова много — добави той меко.

— Благодаря — рече отново Павоне.

— Една война не свършва за минути, каквото и да разправят някои. И всяка война трае по-дълго от предишната. Това е простата аритметика на историята. — Французинът закима енергично глава, сякаш за да подчертае думите си. — Не мога да кажа, че беше приятно да се чака. Вие нямате представа какво значи да живееш ден след ден под германска власт. — Старецът измъкна оръфан портфейл и го отвори. — От първия ден на окупацията нося това нещо. — Той го приближи към Павоне и Майкъл се наведе, за да го разгледа. Под целулоиден калъф лежеше избеляло парченце от трицветен плат, откъснато от някакво знаме. — Ако го бяха намерили в мене — рече французинът с очи върху тънката муселинена материя, — щяха да ме разстрелят. Въпреки това аз го носих със себе си четири години.

Старецът въздъхна и прибра портфейла.

— Току-що се върнах от бойните линии — рече той. — Обадиха ми, че на моста през реката между британските и германските позиции лежала някаква възрастна жена. Иди виж да не е твоята старица — казах си аз. Отидох и проверих. — Той млъкна и вдигна очи към разрушената църковна камбанария. — Оказа се, че наистина е тя.

Французинът постоя така, без да каже нещо, като гледаше капака на джипа. Павоне и Майкъл също млъчаха.

— Четирийсет години — продума той най-после. — Бяхме женени от четирийсет години! Познахме и радости и скърби. Живеехме оттатък реката. Навярно, горката, е забравила папагала или някоя кокошка и е решила да се върне, за да ги потърси; и немците я надупчили с картечница! В тия германци няма нищо нормално. Още лежи там, с вдигната пола и клюмнала глава. Канадците не ме пуснаха да я прибера. Казаха ми, че трябва да почакам, докато свърши боят... Облякла най-хубавата си рокля. — Старецът заплака. По мустаците му потекоха сълзи и той ги облиза. — Четирийсет години! А едва преди половин час я видях жива. — И плачейки, отново извади портфейла си. — Но няма значение ожесточено изхлипа той, — няма значение... — При тия думи французинът започна да целува през целулоида късчето трицветно знаме, целуваше го страстно, като обезумял. — Няма значение...

Накрая поклати глава и прибра портфейла. После отново потупа с ръка по джипа. И тръгна бавно нататък по улицата, покрай разбитите

фирми на магазините и небрежно струпаните купчини камъни, като се отдалечи, без да отдаде чест или да се сбогува.

Майкъл го проследи с очи и почувства, че сърцето му се свива от мъка.

Павоне въздъхна и подкара джипа. Движеха се бавно към покрайнините на града. Майкъл продължаваше да наблюдава прозорците, но вече без страх, почти убеден, че няма да попаднат на снайперисти.

Минаха отново край манастирската стена, но младежът от Торонто беше изчезнал. Павоне натисна силно педала и скоро се намериха извън града. Бяха имали щастие, че не се спряха пред манастира, защото едва минаха три ярда, когато чуха зад гърба си взрив. По пътя се издигна вихрушка от прах, тъкмо на мястото на което се намираха преди минутка.

Павоне и Майкъл се обърнаха назад и се спогледаха. Но не се усмихнаха и не казаха нито дума. После Павоне се наведе над кормилото и потеглиха отново.

Минаха без премеждия хилядата ярда, които се намираха под неприятелски обстрел. Павоне спря джипа и даде знак на Майкъл да поеме кормилото.

Докато заемаше мястото си, Майкъл се обърна и погледна назад. Нищо не показваше, че там, отвъд хоризонта, лежи някакъв град.

Седнал зад кормилото, той се почувства значително по-добре и те потеглиха мълчаливо, огрени от жълтеникавото следобедно слънце, към американските позиции.

Половин миля по-нататък забелязаха войници, които се движеха в колони от двете страни на пътя, и чуха остър звук на гайда. Беше пехотинска дружина, съставена от канадци от шотландски произход, и всяка рота се оглавяваше от гайдар. Дружината се приближаваше бавно към страничния път, който се простираше вляво сред житните нивя. В далечината, над пшеничените класове, се виждаха само главите и част от оръжията на други войници, които се движеха по посока на реката.

Свирнята на тия гайди звучеше прекалено силно, комично и същевременно някак си печално сред голата безлюдна местност.

Майкъл подкара съвсем бавно срещу приближаващата дружина. Облечени в дебели походни куртки, по които вече бяха плъзнали петна от пот, войниците крачеха тежко, превити под товара на бомби, патрондаши и кутии с картечни ленти. Начело, на предната рота, непосредствено зад гайдаря, вървеше командирът — млад капитан с едро румено лице и увиснали червеникави мустаци. В ръката си държеше изящно бастунче и удряше бодро крак, сякаш тънкият глас на гайдата предвождаше някакъв весел парад.

Забелязал джипа, офицерът се ухили и помахна с бастунчето си. Майкъл го погледна бегло и спря очи на войниците. Потните им лица изразяваха умора и никой не се усмихваше. Всички бяха в нови униформи, снаряжението им беше безукорно и Майкъл разбра, че за първи път отиват на бой. Вървяха мълчаливо, претоварени и вече уморени, с блуждаещ израз на изопнатите си зачервени лица, сякаш се заслушваха в някакъв звук, но не в свирнята на гайдите, нито в далечния грохот на оръдията или в собствените си провлечени стъпки по шосето, а в някакви слаби гласове, които водеха спор дълбоко в душата им, и те трябваше да съсредоточат цялото си внимание, за да доловят смисъла на тоя спор.

Когато джипът се изравни с офицера, двадесетгодишният атлет с очарователните и комични червеникави мустаци разкри белите си зъби в още по-широка усмивка и избоботи с глас, който можеше да се чу на стотина ярда, макар че колата се намираше само на няколко крачки:

— Прекрасен ден, нали?

— На добър час — отвърна Павоне с естествения и сдържан тон на човек, който се връща от бой и се е научил да владее гласа си, — желая на всички ви успех, капитане.

Младият офицер отново размахна бастунчето си дружески и оживено и джипът отмина бавно ротата, в чийто тил вървеше фелдшерът със знаците на червения кръст върху каската си; той носеше две чанти с медикаменти и крачеше със замислен израз на младежкото си лице.

Ротата сви по пътя сред житните ниви и свирнята на гайдите започна да заглъхва, превръщайки се постепенно в слаб писък, подобен на грак на далечни чайки; не мина много време и всички тия войници с решителни и намръщени лица потънаха в шумолящата пшеница, която се разстилаше нататък като златисто море.

Майкъл се събуди и се заслуша в нарастващия грохот на оръдията.

Чувстваше се потиснат. В ноздрите си усещаше влажния глинест дъх, с който беше наситен въздухът в землянката, и възкиселия мирис на обтегнатото над главата му прашно платнище. Под одеялата беше топло и той лежеше неподвижен в непрогледния мрак, уморен и заслушан в гърмежа на оръдията, който от минута на минута ставаше все по-силен. „Редовното въздушно нападение — помисли той, обхванат от внезапна злоба към германците. — Дяволи, не пропускай ни една нощ!“

Оръдията трещяха сякаш вече съвсем наблизко и наоколо се чуваше смъртоносното тихо съскане на шрапнели, чиито парчета падаха тежко и отсечено на земята. Майкъл протегна ръка за каската си, която се намираше зад гърба му, и я сложи върху слабните си. После примъкна натъпканата с резервни чорапи, гащета и ризи раница, която лежеше до него, и покри с нея корема и гърдите си. Накрая скръсти ръце върху лицето си, вдишвайки топлия дъх на собственото си тяло и миризмата на пот, с която бяха напоени ръкавите на вълнената му фланелка. „А сега — каза си той, след като изпълни тая процедура, която беше подготвил още преди седмици в Нормандия, — сега могат да стрелят по мене!“ Беше предварително определил кои части на тялото му са най-уязвими и най-важни и ги бе защитил. Ако го ранят в ръцете или краката, нямаше да бъде толкова опасно.

Лежеше така в непрогледната тъмнина, заслушан в трясъка и свистенето над главата си. Постепенно дълбоката землянка започна да му се струва уютна и надеждна. Вътрешността беше покрита с груб брезент, съдран от свален безмоторник, а на земята Майкъл беше постлал самолетно платнище от лъскава коприна, което придаваше на това спретнато подземно жилище атмосфера на източен разкош.

Искаше му се да разбере колко е часът, но беше твърде уморен, за да извади фенерчето и да погледне часовника си. Между три и пет сутринта трябваше да стои на пост и той се питаше сънливо дали има смисъл отново да заспива.

Междувременно въздушното нападение продължаваше. „Трябва да са много ниско — реши Майкъл, — защото стрелят по тях с

картечници.“ После се заслуша в стрелбата и в упоритото бръмчене на самолетите отгоре. Колко ли въздушни нападения беше преживял? Двадесет? Тридесет? Да, немската авиация беше направила тридесет опита да ги унищожи, него — една частица от безличната войнишка маса, — но не бе успяла.

Майкъл си помисли за възможността да бъде ранен. Една хубавичка рана, дълбока двадесетина сантиметра в месестата част на крака му, и мъничко счупване на бедрената кост. После той си представи как подскача храбро на кокили по стълбата на гара Гранд Централ в Ню Йорк с „Пурпурно сърце“ на гърдите и уволнителни документи в джоба.

Той се размърда под одеялото и раницата върху него се отмести малко, почти като някакво топлокръвно живо същество, като някакво момиче. И внезапно изпита бясно, непреодолимо желание да има при себе си жена. Започна да си припомня жените, с които бе поддържал връзки, и местата, където се беше срещал с тях. Първата се казваше Луиза — едва шестнадесетгодишна, но вече с ясни разбирания за любовта. Определиха си среща една събота вечер в дома на родителите ѝ, които бяха поканени на бридж през три квартала от тях. Луиза беше оставила учебниците си на масичката до леглото и през цялото време се заслушваше тревожно дали няма да щракне ключът във входната врата... Спомни си и другите момичета на име Луиза... Всъщност Майкъл бе познавал много жени с това име: изгряващата холивудска звезда от компанията на „Братя Уорнър“, която живееше с три други девойки във Вали; касиерката от ресторанта на 60-а улица в Ню Йорк; и Луиза в Лондон, през дните на въздушните нападения, в чиято стая имаше електрическа печка, която хвърляше такива топли и меки отблясъци по стените... В този момент Майкъл обичаше всички тия Луизи, Мерита и Маргарити... Обхванат от мъчително вълнение, той се размърда неспокойно върху твърдата земя, припомняйки си нежната им кожа, техните ръце и крака, начина, по който се смееха и онова, което му говореха, когато се любеха с него.

Спомни си също и жените, с които имаше възможност да се сближи, но по една или друга причина не стори това. Ето например Хелън, високата блондинка, която му шепнеше нещо, допирайки многозначително коляно до него в ресторанта, когато съпругът ѝ ги остави за малко сами, за да си купи пури; нейният мъж обаче беше

най-добрият му приятел в колежа и той — възмутен и изненадан — се направи, че не разбира намека ѝ; да, десетина години бяха минали оттогава. Припомняйки си високото съблазнително тяло на Хелън, Майкъл се раздвижи мъчително в тъмнината. Ето и Флорънс, която дойде при него с писмо от майка му и която искаше да стане артистка. Флорънс беше толкова млада и несръчно пряма. Майкъл обаче откри, че е девственица и в прилив на сантименталност реши, че не е справедливо такава невинна девойка да се отдаде без чувства на мъж, който не я обича и никога няма да я обикне. При мисълта за тая стройна и малко неловка млада жена от родния му град той отново се размърда под войнишката раница, обхванат от мъчително съжаление.

А ето и оная изпълнителка на модерни танци, съпруга на пианист, която на една забава на 23-та улица се престори на пияна и се отпусна върху коленете му; за съжаление тъкмо тогава той имаше връзка с една учителка от Ню Рошел. Ето и момичето от Луизиана с нейните трима братя здравеняци, от които Майкъл просто се уплаши. Ето и жената във Вилидж, която една зимна вечер се обърна и го изгледа продължително и дръзко с очи. Ето и малката медицинска сестра с широките бедра от Халифакс през дните, когато брат му си счупи крака. Ето и...

Майкъл с отчаяние си спомняше всичката тая хубава, предлагана и отхвърлена женска плът и от мъка заскърца зъби под влажния брезент, обхванат от съжаление за своята придирчивост и капризност през ония дни. „Ах ти, глупав, глупав и предвзет козел!“ — мислено се изруга той.

А жените, с които бе имал любов и които по-късно беше изоставил — Катрин, Рашел, Фейт, Елизабет!... Лекомислено загубени, прекрасни часове, които нямаше никога вече да се върнат. Той простена жално и в порив на ожесточен гняв впи ръце във войнишката си раница.

И все пак — утешаваше се Майкъл — имаше немалко жени, които не беше отхвърлил. Всъщност сега, когато се оглеждаше назад, той чувстваше просто срам, че е притежавал толкова много жени, но от друга страна беше доволен, че на времето не е изпитвал подобен срам, който щеше да попречи на любовните му връзки.

Все пак, когато се върне — ако изобщо някога се върне, — щеше да промени отношението си към жените. С миналото беше свършено.

Сега той искаше спокоен, почтен, добре уреден, изграден на доверие пълноценен живот. Маргарет!... Майкъл дълго време беше избягвал да мисли за нея. И ето сега, в тази влажна земянка, върху която валяха шрапнелни парчета, той неочаквано се сети за нея. „Още утре ще ѝ пиша реши Майкъл. — Пет пари не давам какво прави в момента. Ще се ожения за нея още щом се върна.“ Той успя да се убеди лесно, че Маргарет ще възкреси в сърцето си своите стари чувства към него и ще се оженият, след което ще си намерят хубава слънчева квартира в деловата част на града, ще имат деца и той ще работи много, ще престане да пилее живота си. Може би дори ще напусне театъра. Как да се надява на голям успех като режисьор, щом досега не е постигнал нещо особено? Може би ще се отдаде на политика — кой знае дали в него не се таи призвание за политика! Да, най-после ще се залови за нещо полезно — полезно за самия него, за тия нещастници, които тая вечер измираха на предните позиции, за старите мъже и жени, които лежах на сламата в църквата в Кан, за унилите канадци, за мустакатия капитан, който крачеше зад гайдарите и крещеше: „Прекрасен ден, нали?“, за девойчето, което просеше сардини... Нима не можеше да съществува свят, в който смъртта не шества на всяка крачка, свят, в който човек не живее сред растящи камари от гробове, свят, който не се управлява от войсковата погребална служба?

Но ако искаше след време да се вслушват в гласа му, той беше длъжен да си извоюва това право. Не можеше да прекара цялата война като шофьор на един полковник от службата за гражданска администрация. Само бойците, които са изпитали ужасите на предните позиции, само те можеха да говорят авторитетно със съзнанието, че наистина веднъж завинаги са заплатили цената, която ще им позволи да издигнат гласа си...

„Утре трябва да помоля полковника — помисли си, заспивайки, Майкъл — да ме прехвърли на фронта. И ще пиша на Маргарет, тя трябва да знае, да се приготви...“

Оръдията млъкнаха и самолетите се отдалечиха към немските линии. Майкъл свали раницата от гърдите и каската от слабините си. „Боже мой — помисли си той, — боже мой, докога ще трае всичко това?“

Часовоят, когото трябваше да смени, мушна глава през брезента и подръпна крака му под одеялата.

— Ставай, Уитикър — подкани го той. — Готви се за разходка.

— Добре, добре — отвърна Майкъл и отхвърли одеялата. После, потръпвайки от студ, намъкна обувката си. Облече куртката си, взе карабината и все още треперещ, излезе в тъмната нощ. Беше се заоблачило и ръмеше дъжд. Той бръкна под брезента, измъкна мушамата си и я облече. После се приближи до колегата си, който стоеше облегнат на джипа и разговаряше с другия часовей.

— Всичко е наред, можеш да отидеш да спиш — рече Майкъл.

Все още разтреперан, той се облегна на джипа до втория часовей, чувствайки как дъждовните капки се стичат по лицето му и проникват във врата му; стоеше така, загледан в хладната влажна нощ и потънал в спомени за всички тия жени, за които беше мислил по време на въздушното нападение. Маргарет!... Майкъл се опита да съчини писмо — трогателно, нежно и сърдечно, искрено и пълно с любов писмо, което ще я накара да разбере, че двамата са предопределени един за друг, че тя трябва да дочака деня, в който той ще се върне в печалния и объркан свят на следвоенна Америка.

— Хей, Уитикър — извика другият часовей, редникът Лирой Кийн, който стоеше на пост вече цял час, — имаш ли нещо за пиене?

— Не — отвърна Майкъл. Той не обичаше този човек, който беше голям бърбивец и гледаше винаги да изпроси нещо; при това войниците смятаха, че Кийн носи нещастие, защото още при първото му излизане от лагера в Нормандия неговият джип беше обстрелван от немски самолети, двама души бяха ранени, трети убит, а самият Лирой Кийн се бе измъкнал жив и невредим. — Съжалявам, нямам — добави Майкъл и се отмести малко.

— Нямах ли поне аспирин? — попита Кийн. — Ужасно ме боли глава.

— Почакай една минутка. — Майкъл отиде до землянката и след малко се върна с кутийка аспирин, която подаде на Кийн. Той извади шест таблетки и веднага ги нагълта. Майкъл наблюдаваше, като чувстваше, че собствената му уста се свива от неприятно усещане.

— Как така съвсем без вода? — продума той.

— Защо ми е вода? — рече Кийн. Беше едър, кокалест мъжага на около тридесет години, чийто по-възрастен брат бе получил в

предишната война. „Почетния медал на Конгреса“ и сега Лирой, в стремежа си да се покаже достоен за семейната слава, се стараеше да се държи като човек, който не се плаши от нищо.

Кийн върна кутийката на Майкъл.

— Ужасно главоболие — рече той. — От запека ще е. Пети ден вече не мога да си раздвижа червата.

„Така се изразявах само във Форт Дикс!“ — помисли си Майкъл. Той закричи бавно край редицата земянки при синора на нивата с надежда, че Лирой няма да го последва. Но Кийн повлече крака по тревата и Майкъл разбра, че няма да се спаси от този човек.

— По-рано стомахът ми работеше като машина — заоплакваш се Кийн. — Но ето, взех, че се ожених...

Стигнаха така, мълчаливо, до последната земянка и офицерския клозет, после се обърнаха и тръгнаха назад.

— Жена ми просто ме обезличи — рече Кийн. — А на всичко отгоре искаше веднага да има три деца. Ти, разбира се, няма да повярваш, че жена, която така упорито желае да има деца, може да бъде студена, но моята наистина е студена. Просто не търпи да се докосна до нея. На всичко отгоре шест седмици след като се венчахме, ме хвана запек и оттогава до днес не съм видял бял ден. Ти женен ли си, Уитикър?

— Разведен.

— Ако имах възможност — рече Кийн, — и аз бих се развел. Тая жена ме обезличи. На времето исках да стана писател. Познаваш ли много писатели?

— Няколко.

— Но сигурно никой от тях не е с три деца? — Гласът на Кийн прозвуча озлобено в тъмнината. — Тя ми метна примка на врата още в самото начало. А когато започна войната — просто нямаш представа какви усилия трябваше да положа, докато се съгласи да се запиша доброволец! Човек от семейство като моето, човек, чийто брат има такива заслуги... Разправял ли съм ти как брат ми получи ордена си?

— Да — отвърна Майкъл.

— За една сутрин убил единайсет германци. Единайсет германци! — повтори Кийн с нотка на завист и възхищение в гласа си. — Аз исках да се запиша в парашутните войски, но жена ми изпадна в истинска истерия. Сякаш в нея е събрано всичко лошо — полова

студенина, неуважение, страх, истерия. Да, и виж в какво съм се превърнал сега! Павоне ме мрази. Никога не ме взема със себе си на своите обиколки. Ето, ти беше днес на фронта, нали?

— Да.

— А знаеш ли с какво се занимавах аз? — скръбно попита братът на кавалера на „Почетния медал“. — През цялото време писах на машина какви ли не книжа! И всичко по пет екземпляра. Повишения, медицински заключения, парични ведомости... Добре поне, че брат ми не доживя да види това.

Двамата вървяха бавно под дъжда с каски, от които струеше вода, насочили към земята карабини, за да ги предпазят от влагата.

— Искам да ти призная нещо — подхвана отново Кийн. — Преди две седмици, когато германците почти пробиха нашата отбрана и се заговори, че ще ни пратят на предните линии, аз се молах честно ти говоря — фрицовете да успеят. Да, просто се молах. За да можем да се бием с тях.

— Ти си кръгъл глупак — рече Майкъл.

— Аз бих могъл да стана славен войник — изхриптя Кийн и се оригна. — Да, славен. Зная. Погледни моя брат. А ние бяхме родни братя, макар че той беше двайсет години по-голям от мен. Павоне знае това. Ето защо изпитва садистично удоволствие да ме държи тука като машинописец и взема със себе си други хора.

— Ти наистина заслужаваш да получиш куршум в главата — рече Майкъл.

— Съгласен съм — разпалено отговори Кийн. — Пет пари не давам, ако ме убият, и не искам никой да жали за мене.

Майкъл се опита да разгледа лицето на Кийн, но то оставаше скрито в тъмнината. Неочаквано той почувства съжаление към тоя страдащ от запек човек и въобразяем герой, който беше преследван от славата на своя брат и който бе попаднал на студена жена.

— Трябваше да постъпя в офицерската школа — подхвана отново Кийн. — Сигурно щях да стана чудесен офицер. Днес щях да имам собствена рота и сигурно вече щях да нося „Сребърната звезда“^[60] на гърдите си. — Двамата вървяха един до друг под клоните на мокрите дървета и гласът на Кийн звучеше с болезнена пискливост като глас на истински безумец. — Познавам се добре. От мен би излязъл доблестен офицер.

При тия думи Майкъл неволно се усмихна. В тази война подобен епитет можеше да се срещне само в цветистите военни комюникета и заповедите за награждавания. Думата „доблестен“ не беше никак подходяща в тая война и само хора от рода на Кийн можеха да я употребяват с такава разпаленост, да вярват в нея и да смятат, че тя има някакво реално значение.

— Да, доблестен — твърдо повтори Кийн. — Аз бих показал на жена си на какво съм способен. Бих се върнал в Лондон окичен с ордени и бих направил истинска сензация сред жените там. Досега не съм имал успехи, защото съм обикновен редник.

Майкъл се усмихна, като си помисли за редниците, които бяха имали безспорен успех сред английските дами: той беше уверен, че ако Кийн се върне окичен с ордени от цял свят и с пагони, осеяни с всички възможни звезди навсякъде — и в барове, и в спални — пак ще срещне само студени жени.

— Жена ми знаеше това — продължи да се оплаква Кийн. — И тъкмо поради тая причина не ми позволи да стана офицер. Тя беше обмислила всичко, а когато открих как ме е изиграла, беше много късно: аз бях вече в Англия.

Майкъл започваше да се забавлява с историята на Кийн и в него се породил някакво жестоко чувство на благодарност към човека до него, който го отвличаше от собствените му мисли.

— Как изглежда жена ти? — със скрито злорадство попита той.

— Ще ти покажа утре снимката ѝ. Не е никак лоша. С хубава фигура. На пръв поглед ще кажеш — най-милата женичка в света, винаги усмихната и оживена в присъствието на други. Но щом се затвори вратата, щом се намерим насаме, става истински ледник. Жените просто омагьосват човека — съкрушено добави Кийн, като крачеше във влажната мъгла, — омагьосват го, преди да разбере какво се е случило с него... И на всичко отгоре — продължи той да се оплаква — ми взема парите. Просто полудявам, като седя тук така, бездеен, и си спомням всичките ѝ магарии. Ако бях на фронта, бях могъл навярно да забравя. Слушай, Уитикър — с жар възкликна Кийн, — ти си добре с Павоне, той държи на тебе. Поговори му за мене, а?

— Какво искаш да му кажа?

— Да ме преведе в пехотата — рече Кийн („Ето още един, но по съвсем други причини!“ — мярна се в мозъка на Майкъл) — или да ме

взема на своите обиколки по фронта. Аз съм тъкмо за него човек. Не се боя, че може да ме убият и имам железни нерви. Когато обстрелваха нашия джип и другите бяха ранени или убити, аз ги наблюдавах хладнокръвно, сякаш седях в кино и гледах всичко на екрана. Точно такъв човек е нужен на Павоне...

„Съмнявам се“ — помисли си Майкъл.

— Ще му кажеш ли две думи? — настоя умолително Кийн. — Хайде, обещавай ми. Всеки път, когато искам да поговоря с него, той бърза да попита: „Редник Кийн, готови ли са списъците?“ Просто ми се присмива. Виждам, че ми се присмива — изкрещя Кийн. — Изпитва някаква злъчна радост при мисълта, че държи брата на Гордън Кийн назад в тила и го кара да преписва глупави книжа. Уитикър, ти просто трябва да говориш с него. Войната ще свърши, а аз така и ще си остана — без да участвам в нито една битка, ако не ми помогне някой.

— Добре — обеща Майкъл. — Ще поговоря с него! — И неочаквано с грубост и жестокост, каквито предизвикват у събеседниците си хора от рода на Кийн, добави: — Длъжен съм обаче да ти кажа, че ако някога попаднеш в сражение, ще моля бога да не си близо до мен.

— Благодаря, момчето ми, много ти благодаря — сърдечно рече Кийн. — Ей богу, много е мило от твоя страна. Никога няма да забравя това, драги, никога.

Майкъл ускори крачката си и Кийн, разбрал намека, остана малко назад, без да каже нещо. Но в края на часа, няколко минути преди да свърши смяната му, Кийн отново догони Майкъл и рече унесено, сякаш отдавна бе мислил по този въпрос:

— Утре ще се пиша болен и ще взема английска сол. Раздвижа ли си веднъж червата, всичко ще се оправи и веднага ще стана съвсем друг човек.

— Приеми моите най-сърдечни пожелания — продума сериозно Майкъл.

— И така, няма да забравиш да поговориш на Павоне, нали?

— Няма да забравя — увери го Майкъл. — И лично ще предложи да те спуснат с парашут в главната квартира на генерал Ромел.

— Тебе може да ти е смешно — обиди се Кийн, — но ако произхождаше от семейство като моето и живееше с такива идеали...

— Ще говоря с Павоне — прекъсна го Майкъл. — А сега събуди Стелевата и върви да спиш. Ще се видим сутринта.

— Голямо облекчение беше за мене да поприказвам с някого така — заяви Кийн. — Благодаря ти, моето момче.

Майкъл изпрати с очи брата на покойния кавалер на „Почетния медал“, който крачеше тронаво към една от крайните земянки, където спеше Стелевата.

Стелевата беше нисък и с дребна кост деветнадесетгодишен италианец с мургаво и нежно лице, прилично на плюшена възглавничка. Беше дошъл в армията от Бостън, дето работеше като разносвач на лед, и произношението му представляваше своеобразна смесица от плавни италиански звуци и резки, удължени „а“, тъй типични за кварталите край реката Чарлс. Когато биваше на пост, той стоеше като закован, облегат на капака на някой джип, и нищо на света не можеше да го накара да се раздвижи. В Щатите беше служил в пехотата и в него се бе развило толкова дълбоко отвращение към ходенето, че сега използваше джипа дори когато трябваше да мине петдесетте ярда до клозета. Пристигнал в Англия, Стелевата бе водил умело и победоносно упорита битка с всички военни лекари, за да ги убеди, че има плоски ходила и не може повече да служи в пехотата. Това беше неговата най-славна победа — победа, която той бе запомнил и скъпеше повече от всички събития, настъпили от Пърл Харбър насам, и която бе завършила с назначаването му за шофьор на полковник Павоне. Майкъл обичаше много младия италианец и когато се случваха заедно на пост както тоя път, двамата стояха опрени на джипа, пушеха скрито и си доверяваха взаимно различни тайни; Майкъл се ровеше в паметта си и се стараеше да си припомни случайни срещи с кинозвезди, които Стелевата просто обожаваше, а италианчето му разказваше подробно как бе разнасял лед в Бостън и описваше живота на цялото семейство Стелевата — баща, майка и трима сина — в тяхната квартира на Салем Стрийт.

— Тъкмо сънувах нещо — започна пълничкият Стелевата, който, сгушен в мушамата си, по която не бе останало нито едно копче, и небрежно праметнал през рамо карабината си, в тоя момент не приличаше никак на войник, — сънувах нещо за живота си в

Съединените щати, когато оня кучи син ме събуди. Пустият му Кийн — добави той сърдито, — личи си, че не е съвсем с ума си. Иде и ме рита по краката като полицейски, който гони просяк от градинската скамейка, рита ме и реве така високо, че ще разбуди цялата войска: „Ставай, момче, вълна вали, а ти имаш бая път да биеш, хайде ставай, момчето ми, че те чака разходка под студения дъждец!“ — Стелевата обидено поклати глава. — Защо трябва да ми говори така? Аз сам виждам, че вали. Но тоя тип обича да тормози хората. А и този сън — така не ми се искаше да спира на средата... — Гласът на италианеца стана унесен и мек. — Сънувах, че съм в камиона заедно с баща ми. Беше светъл слънчев ден; старият седеше до мен, дремеше и пушеше една от тия малки пури „Итало Балбо“ — може би ги знаеш?

— Да — отвърна Майкъл, без да се усмихне. — Пет къса за десет цента.

— Итало Балбо, летецът — обясни Стелевата. — На времето италианците го смятали за голям герой и кръстили тия пури на негово име.

— Слушал съм за него — рече Майкъл. — Загинал в самолетна катастрофа в Африка.

— Така ли? Трябва да пиша за това на стария. Самият той не знае да чете, но у нас идва моето момиче, Анджелина, и чете писмата ми на него и на старата... И така, баща ми дремеше и пушеше една от тия пури — мечтателно продължи да разправя съня си Стелевата. — Движехме се съвсем бавно, защото трябваше да спираме почти пред всяка къща. По едно време старият се разсъни и каза: „Ники, вземи лед за двасет и пет цента и го отнеси на мисис Шварц, но ѝ кажи, че искаме да плати в брой.“ И сега чувам гласа му, сякаш се намирам в камиона зад кормилото. Аз слязох, взех леда и тръгнах към дома на мисис Шварц, а старецът закрещя зад мен: „Ники, веднага се връщай. Не се бави горе у мисис Шварц.“ Той винаги викаше нещо от тоя род, а после заспиваше и не можеше да разбере дали съм се бавил час или минута. И така, мисис Шварц ми отвори вратата. В тоя район имахме всякакъв вид клиенти — италианци, ирландци, поляци, евреи, и всички ме обичаха; не можеш да си представиш колко уиски, кейк и супа от юфка поглъщах всеки ден по време на тия обиколки! Мисис Шварц, сладка пълничка блондинка, ми отвори вратата, погали ме по бузите и каза: „Ники, вълн е толкова горещо — влез да поседнеш и

изпиеш чаша бира.“ — „Баща ми чака долу и този път не спи“ — отговорих аз. — „Добре, тогава ела в четири“ — каза ми тя. После ми даде двадесет и пет цента и аз слязох долу. Старият ме посрещна нацупен и почна да ругае: „Ники, време е да решиш вече какво представляваш: делови човек или бик за разплод!“ Но после добави със смях: „Добре, добре, щом ми носиш двайсетте и пет цента, всичко е наред!...“ След това — не зная как — всички се намерихме в камиона, както някога в неделя; цялото семейство, а също и Анджелина и нейната майка. Връщахме се от плажа. Аз държах ръката на Анджелина — повече от това тя никога не ми позволява, защото сме решили да се оженим. Виж, майка ѝ е съвсем друга... После всички се оказахме насядали край масата — всички, включително и двамата ми братя: тоя, който е в Гуадалканал, и другият в Исландия. Баща ми наля вино от собственото си производство, а майка ми донесе огромна чиния със спагети... И тъкмо в тоя момент кучият му син ме срита по краката...

Стелевата замълча.

— Така ми се щеше да видя края на съня — продължи той след малко с тих глас. Майкъл разбра, че младежът плаче, но от деликатност не каза нищо.

— Имахме два камиона „Дженерал мотърс“, целите боядисани в жълто — продължи Стелевата с тон, в който се долавяше мъка за тия жълти коли, за стария баща, за улиците в Бостън, за климата на Масачузетс, за тялото на мисис Шварц, за нежния допир на ръката на неговата годеница, за домашното вино, за шумните гласове на братята му, седнали пред чиниите със спагети тая неделна вечер. — Работата ни тъкмо се разрастваше. Когато баща ми дошъл от Италия, започнал с една осемнадесетгодишна кранта и една разбита талига, а в навечерието на войната имаме вече тия два камиона и смятахме да купим трети, като наемем за него шофьор. Обаче аз и братята ми попаднахме в армията, а баща ми трябваше да продаде камионите и да купи отново кон, защото е неграмотен и няма право да кара кола. Анджелина пише, че старият обичал много кончето, то имало кожа на петна и било съвсем младо — само на седем години, — но, разбира се, не може да се мери с един „Дженерал мотърс“. А ние наистина работехме добре. Аз имах четиринайсет клиентки, които можех да посещавам винаги между девет часа сутринта и четири следобед.

Обзалагам се, Майк — рече Стелевато с младежка гордост, — че никога не си имал такива възможности в Холивуд.

— Никога, Ники — отвърна Майкъл със сериозен израз. — Никой не е имал такива възможности в Холивуд.

— Когато се върна — продължи с решителен тон Стелевато, — всичко ще се промени. Ще се ожения за Анджелина или за някое друго момиче, ако тя вече не ме иска; ще имам деца и само една жена. Но разбера ли, че жена ми ме мами, ще ѝ пробия черепа с вилката за лед...

„Трябваше да пиша на Маргарет за това — реши Майкъл, — за тия четиринадесет изоставени жени и за единствената любов, която е заседнала дълбоко в измъченото сърце на боеца!“

В тоя миг той чу, че някой се измъкна от една земянка и видя неясна фигура, която се приближаваше към тях.

— Кой е там? — извика Майкъл.

— Павоне — долетя глас от тъмнината и после веднага добави: — Полковник Павоне.

Полковникът се спря на две крачки от тях.

— Кой е на пост? — попита той.

— Стелевато и Уитикър — отговори Майкъл.

— Здравейте, Ники — рече Павоне. — Как вървят работите?

— Чудесно, полковник — Гласът на Стелевато звучеше приятелски и топло. Той обичаше искрено Павоне, който гледаше на младежа по-скоро като на някакъв жив талисман, отколкото като на войник и понякога разменяше с него италиански цинични анекдоти от родината на момчето.

— А вие, Уитикър, как сте?

— Екстра — отвърна Майкъл. Неусетно в тъмната дъждовна нощ между тримата се бе създадо дружеско и непринудено отношение, което беше съвсем немислимо между полковник и редници на дневна светлина.

— Радвам се — рече Павоне с уморен и замислен глас, като се облегна до тях на капака на джипа. Той запали небрежно цигара, без да прикрие пламъчето на кибритената клечка, която освети за миг гъстите му черни вежди.

— Вие навярно идете, за да ме смените от пост, полковник? — подхвърли Стелевато.

— Не съвсем, Ники. Вие и без това спите прекалено много. Помнете, че няма да постигнете много нещо в този живот, ако спите от сутрин до вечер.

— Аз изобщо не желая да постигам нещо — отвърна Стелевато.
— Искам само да се върна вкъщи и да продължа да си разнасям лед.

— Ако имах твоята работа, и аз щях да пожелая да се върна на нея — обади се Майкъл.

— И на вас ли е разправил тия лъжи за четиринадесетте жени?
— попита го Павоне.

— Кълна се, че не ви лъжа! — възкликна Стелевато.

— Всички италианци лъжат, щом стане дума за жени — рече Павоне.

— Ако питате мене, Ники е още девствен.

— Ще ви покажа някои от писмата, които съм получил от тях — заяви с обиден глас Стелевато.

— Полковник — пристраши се Майкъл, окуражен от тъмнината и шеговития тон на разговора. — Бих искал да поговоря с вас, ако, разбира се, не смятате да си легнете отново.

— Не мога повече да спя — отвърна Павоне. — Хайде, елате да се поразходим. — Дватамата се отдалечиха малко, но полковникът се спря и подвижна на Стелевато: — Ники, следи внимателно за парашутисти и за измамници съпрузи!

После улови леко Майкъл под ръка и го поведе настрани от джипа.

— Знаете ли какво? — тихо рече Павоне. — Аз вярвам всичко, което Стелевато разправя за тия жени! — Той се засмя добродушно и попита със сериозен глас: — Какво ви тежи, Майкъл?

— Бих искал да ви помоля за една услуга — колебливо рече Майкъл. После раздразнено си помисли: „Ето че пак не мога да се реша!“ — Моля да ме прехвърлите в някоя бойна част!

Павоне вървя известно време мълчаливо.

— Какво ви измъчва? — попита той накрая. — Угризение на съвестта?

— Може би — отвърна Майкъл. — Може би. Тая църква днес и тия канадци... Всъщност самият аз не знам. Просто започнах да си спомням защо съм тръгнал да воювам.

— Нима вие знаете защо сте тръгнали да воювате? — засмя се Павоне сухо. — Щастливец! — Известно време двамата продължиха да крачат мълчаливо. — Когато бях на годините на Ники — неочаквано добави Павоне, — една жена ми почерни и отрови живота.

Майкъл прехапа устни, ядосан, задето Павоне пренебрегваше по такъв начин молбата му.

— Снощи, когато лежах в землянката през време на въздушното нападение, си спомних за тая жена — замислено продължи Павоне. — И тъкмо затова не можах да спя... — Павоне замълча и подръпна замислено края на брезента, с който беше покрит влекачът на оръдия под дървото до тях. После рязко стана и си тръгна. — А сега отивам да спя.

— Полковник — рече Майкъл, — бях ви помолил за нещо.

— Какво? — Павоне се спря и се обърна към Майкъл.

— Бих искал да ме преместите в някоя бойна част — рече Майкъл, внезапно обхванат от смущение при мисълта за мелодраматичния характер на думите си.

Полковникът се засмя кисело.

— И вие ли бягате от някаква спалня? — попита той.

— Моят случай е по-различен — опита се да обясни Майкъл, насърчен от тъмнината. — Просто смятам, че трябва да допринеса и аз с нещо...

— Каква самомнителност! — възкликна Павоне с отвращение, което просто порази Майкъл. — Ужасно мразя интелектуалците войници. Нима мислите, че най-главната задача на армията е да ви даде възможност да се пожертвате, за да успокоите дребната си гузна съвест? Вие не сте доволен от сегашната си служба, така ли? — попита той остро. — Вие смятате, че за един висшист не е достойно да шофира джип? Виждам, вие няма да се успокоите, докато не получите куршум в корема. Но армията няма време да се занимава с вашите лични проблеми, мистър Уитикър. Армията ще ви използва, когато намери за нужно, бъдете спокоен. Може би само за минута през тия четири години, обаче ще ви използва. И може би през тази единствена минута вие ще умрете, но дотогава не ме занимавайте с проблемите на вашата отвратителна интелигентска съвест и не искайте от мен да ви поднеса кръста, по който ще се изкатерите в позата на мъченик. Аз съм достатъчно зает с ръководството на поверената ми служба и не мога да

губя ни време, ни сили, за да издигам кръстовете за новоизпечени редници от Харвардския университет.

— Аз не съм следвал в Харвард — възрази неуместно Майкъл.

— Никога вече не се обръщайте с такава молба към мене, редник! — заключи Павоне. — Лека нощ.

— Слушам, сър — рече Майкъл. — Благодаря ви, сър.

Павоне се обърна и шляпайки по мократа трева, изчезна в тъмнината по посока на землянката си.

„Кучи син! — изруга мислено Майкъл. — Иди, че се доверявай на офицери!“ После тръгна бавно край редицата землянки, чиито платнища стърчаха над земята като белезникави петна във влажната нощ. Чувстваше се объркан и засегнат. Всичко в тая война се беше оказало съвсем не така, както си бе представял. Стигнал до собствената си землянка, той мушна ръка под платнището и измъкна скритата бутилка калвадос. Отпи голяма глътка и почувства как силният алкохол опари стомаха му. „Сигурно ще умра от язва в дванадесетопръстника в някоя от военните болници край Шербург — реши Майкъл. — Да, ще умра и ще ме заровят с войниците от първа дивизия и двадесет и девети полк, които загинаха в битките за всички тия бункери и старинни градове, а в неделя опечалени французи ще полагат венци на гроба ми в знак на вечна признателност.“ Майкъл допи бутилката и я мушна обратно под платнището.

После продължи пътя си замислен покрай землянките. „Всички бягат — мислеше си той, малко замаян от въздействието на алкохола. — Бягат от лесбийки, бягат от родители — италианци и евреи, бягат от студени жени и от братя, наградени с «Почетния медал на Конгреса», бягат от пехотата, от хорското съжаление, от съвестта си, бягат от своя проигран живот.“ А германците, които се намираха на пет мили оттук, интересно от какво бягаха пък те? Две армии, устремени отчаяно една срещу друга, които бягат от мрачни спомени от преди войната!

„О, господи — помисли си Майкъл, загледан в първите бледи утринни зари над немските позиции, — колко хубаво би било днес да ме убият...“

[59] Дреболции по кански (фр.). ↑

[60] Значка, която се дава за участие в поне в пет сражения. ↑

ГЛАВА ТРИДЕСЕТА

В девет часа се появиха първите самолети: „В-17“ „В-24“, мичели и мародери. Ноа за първи път в живота си виждаше толкова много самолети. Също както на плакатите, които призоваваха младежта във войската, въздушната армада се носеше бавно, в правилни формации, по яркосиния небесен простор с блеснали на лятното слънце алуминиеви части — символ на неизтощимата енергия и умение на американския индустриален работник. Ноа се изправи в земята, в която от една седмица вече живееше заедно с Бърнекер, и проследи внимателно стройните въздушни редици.

— Крайно време беше — рече кисело Бърнекер. — Господа летците трябваше да бъдат тука още преди три дни.

Ноа продължи да наблюдава мълчаливо самолетите, сред чиито сребристи редици тук-таме започнаха да се появяват малки черни клъбца — вестители на германската зенитна артилерия. От време на време снарядите улучваха целта си и поразената машина отпаднаше от строя. Някои от ударените самолети се обръщаха назад и повличайки подир себе си черен шлейф от дим, се опитваха да се доберат до съюзническите летища зад фронта; други избухваха веднага в пламък като жълтеникави петна на фона на яркото небе и политаха надолу, разбити на части, обгърнати в пушеци и огнени езици. Тук-таме заблестяха парашути, които се заклатиха бавно надолу към полесражението, подобни на бели копринени чадъри в тая лятна утрин над Франция.

Бърнекер имаше право. Настъплението трябваше да почне преди три дена, но беше отложено поради лошото време. Наистина предишния ден се бяха появили няколко самолета, но облаците се сгъстиха отново и след кратка бомбардировка машините се върнаха и пехотата остана в окопите си. Тая сутрин обаче никой не се съмняваше, че битката ще почне.

— Времето днес е такова — обади се Бърнекер, — че авиацията може да унищожи цялата немска армия от десет хиляди метра

височина.

В единадесет часа — до което време се предполагаше, че въздушните сили ще сломят или поне ще разстроят немската отбрана пред съсредоточената за настъпление американска войска — пехотата щеше да мине в атака с цел да направи пробив за бронетанковите части и да обезпечи свободния приток на свежи дивизии, чиято задача беше да проникнат дълбоко в германския тил. Лейтенант Грийн, който сега командваше ротата, им беше обяснил всичко най-подробно. Макар че войниците се отнасяха към тоя „изпитан“ план твърде скептично, сега — когато видяха убийствената точност, с която грамадните самолети атакуваха врага — всички решиха, че настъплението ще бъде леко.

„Прекрасно — каза си Ноа, — това ще бъде нещо като истински парад!“ След завръщането си от тила на неприятеля той се бе затворил в себе си, бе станал сдържан и през дните, в които биваше свободен, както и в часовете на сравнително затишие на фронта, размишляваше упорито, като се мъчеше да си изгради ново отношение към околната среда, да си създаде философия на равнодушие и отчужденост, за да се предпази от ненавистта на Рикит и на ония войници от ротата, които го мразеха както сержантът. Сега, докато гледаше самолетите, които прелитаха с рев над него, и слушаше експлозиите на бомбите, той си мислеше, че в известни отношения би трябвало да бъде благодарен на Рикит. Сержантът го беше избавил от необходимостта да се стреми да се прояви, давайки да се разбере, че какъвто и подвиг да извърши Ноа — ако ще дори да превземе саморъчно Париж или за един ден да избие цяла есесовска бригада — пак няма да промени отношението си към него.

„Сега — казваше си Ноа — всичко ми е все едно. Просто ще се нося по течението. Ни по-бързо, ни по-бавно, ни по-добре от останалите, нито пък по-зле. Ако напредват, ще напредвам и аз, ако решат да бягат, ще бягам и аз.“ Изправен във влажния окоп зад вечнозеления жив плет, той се вслушваше в трясъка на бомбите и острия вой на прелитащите над главата му снаряди, обхванат от някакъв странен покой, който бе настъпил в душата му след взетото решение. Наистина този покой беше безрадостен и безнадежден, резултат на крушението на най-светлите му мечти, но той успокояваше

изопнатите му нерви и макар изпълнен с горчивина, може би щеше да му помогне да излезе жив и здрав от войната.

Ноа продължи да наблюдава внимателно самолетите.

От време на време поглеждаше и през живия плет към противниковите позиции, като тръскаше глава, когато слухът му заглъхваше от експлозиите, обхванат от някакво абстрактно чувство на жалост към скритите зад позициите си германци, над които самолетите изсипваха своите бомби. Прикован на земята с оръжие, което можеше да прати само няколко грама метал на някакви си жалки хиляда ярда, той изпитваше неволна омраза към равнодушните убийци там горе на небето и същевременно съчувствие към свитите в окопите безпомощни хора, върху които модерните средства за унищожение безнаказано хвърляха тонове експлозиви от пет хиляди метра височина. Ноа погледна към Бърнекер и по болезнената гримаса върху неговото слабо юношеско лице разбра, че и той е обхванат от подобни чувства.

— Боже мой — промърмори Бърнекер, — защо вече не престанат? Достатъчно са ги блъскали! Какво искат да направят от тях — баница с кълцано месо?

Германските зенитни батареи вече бяха престанали да стрелят и самолетите се въртяха над тях спокойно, сякаш на маневри над Райт Фийлд.

Неочаквано съвсем близо до Ноа нещо изсвистя, разнесе се страхотен трясък и покритата с трева земя се разлюля. Бърнекер го сграбчи и го повлече в окопа. Вкопчени един в друг, с опрени каски и преплетени крака, двамата лежаха притиснати към земята. Край тях с оглушителен трясък падаха бомби и върху главите им заваляха буци пръст, камъни и счупени клони.

— Ах, кучета проклети! — заруга Бърнекер. — Това не са летци, а истински убийци.

Наоколо се разнесоха писъци и викове на ранени. Но беше невъзможно да се излезе от окопа, защото бомбите продължаваха да се сипят с трясък. Ноа чуваше над главата си монотонното бездушно бръмчене на машините, които — непостижими там горе в небето — продължаваха спокойно работата си, и в които седяха самоуверени хора, доволни, поне за момента, от постигнатите резултати.

— Ах, тия жалки безделници, тия скъпо платени убийци! — продължаваше да ругае тихо Бърнекер. — Та те ще ни избият до

последния човек!

„Това ще бъде унищожителният удар на армията срещу мене — помисли си Ноа. — Армията ще ме убие собственоръчно, защото не се доверява на германците! Не, не бива да съобщават на Хоуп какво се е случило. Хоуп не бива да узнае, че съм загинал от американска ръка...“

— Летящи чували с пари! — крещеше вече Бърнекер между взривовите с пресипнал от омраза глас. — Всички с нашивки, всички сержанти и полковници! Ето ти на прехвалените бомбомерачи! Ето ти чудото на съвременната техника! Впрочем това не бива да ни изненадва. Та нима не бомбардираха веднъж дори швейцарска земя? Прецизна стрелба! Тия кучета не са способни да отличат една държава от друга — как тогава искаш да разберат коя войска е наша и коя чужда?

Бърнекер ревеше право в лицето на Ноа, пръскайки го яростно със слюнки. Ноа обаче знаеше, че приятелят му крещи просто за да не полудеят, просто за да не загубят и последната искрица надежда, докато стояха свити така, на дъното на окопа.

— Не виждаш ли, че пет пари не дават! — продължаваше да се пени Бърнекер. — Пет пари не дават кого ще ударят. Заповядано им е да изсипят сто тона бомби на ден и ще ги изсипят, ако ще дори и върху родните ся майки. Навярно някой кучи син е хванал снощи трипер и сега, уплашен, мисли само как по-скоро да се дотътри до болницата, и ето мръсникът натиска копчето минута-две по-рано; а къде ще хвърли бомбите, това не го интересува. Задачата е изпълнена! Още пет такива полета и, току-виж, след месец човекът получил домашен отпуск... Кълна се, че ще удуша с голи ръце първия летец, който ми попадне пред очите. Ей богу, кълна се...

Неочаквано бомбардировката престана, сякаш по някакво чудо. Машините все още продължаваха да бръмчат над тях, но очевидно летците бяха забелязали грешката си и сега се отдалечаваха към други обекти.

Бърнекер се изправи бавно и надзърна навън.

— Боже мой! — сломено продума той, след като отдела наоколо.

Ноа също се опита да стане, макар че коленете отказваха да му се подчиняват. Бърнекер обаче го бутна обратно на земята.

— Не мърдай! — рязко рече той. — Нека санитарите почистят терена. Всъщност пострадалите са повечето новаци... Стой си на мястото. — Бърнекер сложи тежко ръка върху рамото му. — Обзалагам се, че тия кучи синове ще се върнат и ще почнат отново да ни ръсят. Не бива да излизаш на открито, Ноа... — Той приклепна до приятеля си и го стисна до болка за ръцете. — Ноа, ние трябва винаги да се държим един за друг. Дватамата с тебе. През цялото време. Защото взаимно си носим щастие. Грижим се един за друг. Бъдем ли все заедно, нищо няма да ни сполети. Цялата рота може да отиде по дяволите, но ние ще оцелеем... ще оцелеем...

Бърнекер разтърси Ноа като побеснял. В очите му гореше някакъв див огън, устните му се движеха конвулсивно, а в дрезгавия му глас звучеше дълбока увереност в онова, което говореше — увереност, която се градеше на многобройните преодолені изпитания: край брега на Ламанш, в обсадения чифлик, във водите на морския прилив в канала през нощта, когато бе загинал Каули...

— Ти трябва да ми обещаеш, Ноа — шепнеше Бърнекер, — че на никого не ще позволим да ни раздели. Никога! Каквото и да правят. Обещай ми!

Ноа така се развълнува при тая молба и тази проява на мистична вяра, че по лицето му потекоха топли безпомощни сълзи.

— Разбира се, Джони — увери го той, — разбира се, че обещавам, Джони. — И за момент дори повярва, че тяхната дружба се намира под някаква щастлива звезда, че ще излязат невредими от всички изпитания, ако успеят да останат заедно до края.

Двадесет минути по-късно оцелелите след бомбардировката излязоха от прикритията и се придвижиха до предишните позиции, от които се бяха оттеглили, за да не станат мишена на собствените си самолети. После, като се прехвърлиха през живия плет, се отправиха по изровеното от бомби пасбище към линиите, където германците — както се предполагаше поне — бяха избити или поне обезвредени.

Войниците се движеха бавно и мълчаливо в разтегнати колони по окосената трева, притиснали карабини и автомати до бедрата си. „Това ли е останало от цялата рота? — с мрачна изненада се запита Ноа. — Това ли е останало от нея?“ А новобранците, които бяха

пристигнали предишната седмица и които не бяха дали още ни един изстрел, нима всички те бяха вече загинали?

В съседната нива се движеше друга разтегната колона от мрачни войници, крачещи бавно към канавката в подножието на един насип, който пресичате напърно зеленото поле. Над главите им, както преди, продължаваха да фучат снаряди, но карабините и картечните мълчаха. Самолетите бяха отлетели назад към Англия, след като бяха осеяли полето с блестящи ивички станиол, за да объркат радарните станции на противника. Под лъчите на яркото слънце тия ивици святаха като искрици в свежата зелена трева и привличаха като магнит погледа на Ноа, който крачеше редом до Джони Бърнекер.

Разстоянието до насипа им се стори много голямо, но най-после го, изминаха. Без да дочакат команда, войниците се хвърлиха в плитката канавка под обраслия с трева склон, търсейки инстинктивно закрила, макар че все още никой не стреляше по тях. Лежаха неподвижно с такъв вид, сякаш бяха завзели някакъв важен обект, за който са се сражавали упорито в продължение на дни.

— Вдигайте си задниците! — закрещя Рикит. Това беше същият тон и същият речник, с които сержантът караше хората да чистят лагерните клозети във Флорида и по-късно да атакуват картечните гнезда в Нормандия. — Войната още не е свършила. Излизайте от канавката!

Ноа и Бърнекер продължаваха да лежат, благоразумно заврели глави в меката трева, като си даваха вид, че изобщо не забелязват присъствието на сержанта.

Три-четирима новобранци се надигнаха, подрънквайки със снаряжението си, и започнаха да се катерят неохотно нагоре по насипа. Рикит ги последва и като се изправи с цял ръст върху билото, закрещя към останалите:

— Хайде, вдигайте си задниците! Вдигайте се!

Ноа и Бърнекер се изправиха неохотно и заедно с другите се изкатериха бавно по хлъзгавия насип, който беше висок около шест стъпки. Бърнекер се изкачи пръв и протегна ръка на Ноа. Пред очите им се разкри нива, осеяна с трупове на убити крави, а по-нататък се точеше дълга редица жив плет, край който на равни промеждутъци се издигаха дървета. Всичко наоколо тънеше в мълчание. Новобранците,

които бяха тръгнали първи, вървяха предпазливо напред, а Рикит продължаваше да крещи като бесен.

Ноа закрачи бавно след другите по притихналото поле, обхванат от такава омраза към сержанта, каквато не беше изпитвал никога преди.

Тогава, съвсем неочаквано, затракаха картечници. Наоколо засвистяха хиляди куршуми и мнозина паднаха още преди Ноа да чуе глухия трясък от самата стрелба.

За миг хората останаха неподвижни, втренчени изумено в загадъчния плет, който бълваше огън.

— Напред! Напред! — закрещя като обезумял Рикит, мъчейки се да надвика гласа на картечниците. — Бегом, напред!

Но половината от хората бяха вече залегнали. Ноа сграбчи Бърнекер за ръката и двамата хукнаха ниско приведени назад към насипа. Стигнаха до канавката и задъхани от умора, се хвърлиха на земята, търсейки спасение на тревистото й дъно. Един по един останалите войници се изсипаха след тях в рова, запъхтени и съвсем изтощени. На гребена на насипа неочаквано се появи Рикит; клатейки се като пиян и размахал ръце, той крещеше пресипнало нещо с гърло, от което струеше кръв. След миг, ударен от втори куршум, той се търколи надолу и се строполи право върху Ноа. Ноа почувства на лицето си топлата кръв на сержанта. Той се отдръпна настрана, но Рикит се държеше за него с отчаянието на удавник, впил пръсти в ремъците на раницата му.

— Ах, вие! — ясно произнесе Рикит. — Ах, негодници такива... — След тия думи той изведнъж се отпусна и се плъзна в рова в краката на Ноа.

— Свърши! — рече Бърнекер. — Кучето най-после свърши.

Той отмести настрана тялото на сержанта, а Ноа започна да трие бавно кръвта от лицето си.

Стрелбата спря и наоколо отново настъпи тишина, нарушавана само от виковете и стенанията на ранените, които се търкаляха из нивата. Някой се надигна предпазливо над насипа, за да види дали може да се помогне на пострадалите, но картечниците залаяха отново и над главите им полетяха стръкчета трева, покосена от куршумите. Изтощени, задъхани, останалите живи войници от ротата се спотаиха на дъното на канавката.

— Проклетата авиация! — гневно изруга Бърнекер. — „Съпротивата ще бъде сломена. Противникът ще бъде унищожен или обезвреден.“ Добре са ги унищожили, нали? Кълна се, че първия летец, когото видя...

Войниците си бяха поотдъхнали и сега лежаха тихо, очевидно решени да оставят на други да повоюват малко.

След няколко минути се появи Грийн. Той крачеше бързо покрай канавката и с тънкия си писклив глас се мъчеше да убеди хората да продължат напред.

— Не може така — пищеше лейтенантът. — Хайде, ставайте. Трябва да вървим напред. Докога ще стоим тука? Втори взвод изпраща група да заобиколи картечниците отляво, а ние сме длъжни да ги държим приковани на местата им. Хайде ставайте, ставайте...

В пискливия глас на Грийн звучеше истинско отчаяние, но войниците дори не поглеждаха към него. Лежаха, закрили лица в меката трева, и се правеха, че не чуват думите му.

Неочаквано Грийн се изкачи върху насипа и изправен с целия си ръст, продължи да ги увещава и моли, но никой не помръдна от мястото си. Ноа наблюдаваше с любопитство лейтенанта, сигурен, че след миг ще го види сразен от куршум. Картечниците затракаха отново, но Грийн продължи да скача напред-назад като полудял, викайки несвързано:

— Вижте колко е просто... Няма нищо страшно... Ставайте...

Най-после той скочи от насипа, обърна гръб на канавката и закри по откритата нива. Картечниците замлъкнаха и войниците си отдъхнаха доволни, че лейтенантът си бе отишъл.

„Ето моята система! — самодоволно си помисли Ноа. — Прилагам ли я, няма нищо страшно. Просто ще правя, каквото правят останалите. Ще си стоя тука и нищо не могат да ми сторят!“

Отляво и отдясно сражението продължаваше, но те не можеха да видят и да разберат как се развиват нещата. Тук, в канавката, всичко беше тихо и спокойно. Германците не можеха нищо да им направят, а те от своя страна нямаха никакво желание да ги предизвикват. Тук беше удобно и съвсем безопасно. Когато противникът се оттегли или бъде обграден, тогава ще имат време да решат дали да се придвижат напред. Преди това обаче — не!

Бърнекер извади от раницата си кутията със сухата храна и я отвори.

— Пак телешки колбаси — недоволно промърмори той, тъпчейки в устата си парчета месо с помощта на ножа си. — Кой глупак е измислил това ядене? А това пък — добави той и захвърли пакетчето с лимонада на прах — не бих пил, дори ако умирам от жажда.

Ноа нямаше никакво желание да яде. От време на време само поглеждаше към трупа на Рикит, който лежеше на пет стъпки от него. Очите на мъртвеца бяха широко разтворени, по окървавеното му лице беше застинала гневна заповедническа гримаса; в горната част на гърлото му зееше голяма рана. Ноа се опита да си внуши, че изпитва удоволствие при вида на мъртвия си враг, но не успя. Смъртта бе превърнала Рикит от брутален и зъл грубиян, от човек с циничен език и от студен убиец в още един мъртъв американец, в загинал другар и загубен съюзник...

Ноа поклати глава и отвърна очи от Рикит.

Към насипа отново се приближи лейтенант Грийн заедно с някакъв висок човек, който крачеше бавно и се взираше замислено в налягалите в канавката намръщени войници. Когато двамата се приближиха, Бърнекер възкликна тихо:

— Господи, две звезди!

Ноа се надигна и погледна. За първи път, откакто беше в армията, виждаше генерал-майор.

— Генерал Емерсън — сепнато прошепна Бърнекер. — Какво, по дяволите, търси тука? Защо не си стои вкъщи?

В този момент генералът изтича с неочаквана енергия към хребета на възвишението и се изправи с цял ръст с гръб към германските линии. После закрачи бавно край канавката и заговори на онемелите от изненада войници. На кръста си носеше пистолет в кобур, а под мишница държеше къса палка.

„Невероятно — помисли си Ноа, — тоя човек просто е навлякъл генералска униформа! Грийн се мъчи да ни подведе.“

Картечниците затракаха отново, но генералът продължи да се движи все така бавно, с леки и спокойни стъпки, като истински атлет, и не спираше да говори на войниците, край които минаваше.

— Хайде, момчета — чу Ноа тихия му, спокоен и дружелюбен глас, когато той се приближи към него. — Хайде, ставайте, момчета. Не можем цял ден да стоим тука. Време е да вървим. Ние задържаме другите и затова трябва да се придвижим напред. Аз искам от вас само да стигнем до следващия плет, нищо друго. Хайде, синко, не може вечно да останеш тука...

В същия миг Ноа забеляза, че лявата ръка на генерала трепна и от китката му протече кръв. Той обаче само стърчи едва забележимо устни, стисна още по-здраво палката си и продължи да говори на войниците със същия спокоен, но малко по-остър глас. Сигнал до Ноа и Бърнекер, генералът се спря.

— Е хайде, момчета — рече приятелски той, — направете няколко крачки...

Сега Ноа можа да го разгледа добре. Продълговатото му и слабо лице със спокойни печални очи беше хубаво и интелигентно, като лице на учен или лекар. Това откритие смути необикновено много Ноа и той изпита странното чувство, че армията през цялото време го е мамила. Тъжният израз на това мъжествено лице го накара изведнъж да почувства, че за нищо на света не би могъл да откаже каквото и да било на този човек.

Ноа се надигна и в същия момент усети, че Бърнекер става след него. Генералът неволно възкликна и по лицето му пробягна лека признателна усмивка.

— Браво, момчета — рече той и потупа Ноа по рамото. Ноа и Бърнекер пробягаха петнадесетина ярда и залегнаха в една дупка.

В следващия миг Ноа погледна назад. Макар че германците стреляха вече ожесточено, генералът продължаваше да стои върху насипа, а войниците един след друг изскачаха от канавката и чрез кратки прибежки се придвижваха по голата нива.

„Едва сега разбирам каква е ползата от тия генерали.“ — помисли си смутено Ноа, докато се обръщаше отново към неприятелските линии.

Последван от Бърнекер, той изскочи от дупката тъкмо в момента, когато други двама войници залегнаха в нея. Най-после ротата, или по-точно оцелялата половина от нея, минаваше в атака.

След двадесет минути те стигнаха живия плет, иззад който бяха стреляли противниковите картечници. Най-сетне минохвъргачките

успяха да унищожат едно от картечните гнезда в ъгъла на нивата, а останалите германци се оттеглиха още преди ротата да се добере до техните линии.

Ноа коленичи изтощен край умело замаскираната и укрепена с пясъчни торби позиция; сега картечницата мълчеше разбита, а около нея се търкаляха трима германци, единият от които беше останал в поза, сякаш все още продължаваше да стреля. Бърнекер протегна крак и ритна коленичилият мъртвец, който се олюля леко и се свлече на страни.

Ноа обърна глава, отвори манерката си и отпи две-три глътки вода. Гърлото му беше просто пресъхнало от жажда. Макар че той ден не бе дал нито един изстрел, раменете и ръцете го боляха както след продължителна стрелба.

Той надникна през плета. На триста ярда от него — отвъд нивата, която както всички останали беше осеяна с дупки от снаряди и трупове на крави — се простираше друга ивица гъст плет, иззад който германците стреляха с картечници. Ноа неволно въздъхна — към тях се приближаваше Грийн, очевидно за да ги подкани да направят още една прибежка. „Какво ли е станало с генерала?“ — помисли си уморено той. После двамата с Бърнекер отново тръгнаха напред.

Не бяха минали и десетина крачки, когато Ноа беше ранен и Бърнекер го завлече обратно под прикритието на живия плет.

Почти веднага пристигна санитар. Ноа вече бе загубил много кръв и сега трепереше от студ; всичко наоколо му се струваше някак си отдалечено, а лицето на санитаря му изглеждаше разлято като насън. Този санитар беше дребен кривоглед грък с контешки мустачки. Когато той и Бърнекер преляха кръв на ранения, на Ноа се стори, че тия надвесени над главата му странни черни очи и тънки мустачки плуват самостоятелно във въздуха. „Шок!“ — мина през замъгления му мозък. През миналата война често пъти ранените в началото се чувствали добре и дори искали да запушат — така бяха писали в някакво списание, — а след малко падали внезапно мъртви. Сега обаче не беше така. Тая война се водеше с първокласни и най-модерни средства и на пострадалите веднага преливаха кръв. Кривогледият грък му инжектира и морфин и това беше много любезно от негова страна, защото подобна процедура не се налагаше от лекарските предписания... Странно наистина, че той изпитваше такава симпатия

към тоя разnogлед човечец, който преди войната беше готвач в закусвалня в Скрянтън, Пенсилвания, където поднасяше шунка с яйца, кюфтета и бульон от консерви. Сега пък поднасяше консервирана кръв. Гъркът се казваше Маркос. И ето ти сега: Акерман от Одеса и Маркос от Атина седят в тоя летен ден недалеч от полуразрушения град Сен Ло в Нормандия, свързани с една тръбичка, по която тече консервирана кръв, а край тях е клекнал един фермер от Айова, на име Бърнекер, и плаче ли, плаче...

— Ноа, Ноа — хлипаше младежът от Айова. — Как се чувстваш? По-добре ли си сега?

Ноа си въобрази, че се усмихва на Бърнекер, но скоро схвана, че лицето му остава почти неподвижно въпреки желанието му. Освен това беше му много студено — много студено за летен ден, много студено за това време на деня, много студено за Франция, много студено за месец юли, както и за неговите години...

— Джони — успя да прошепне Ноа. — Не се тревожи, Джони. Пази се добре. Аз ще се върна. Джони, честна дума, ще се върна...

Войната беше придобила съвсем неочакван облик. Нямаше вече ни кръсъци, ни псувни. Нямаше го Рикит — той беше загинал едва ли не в неговите ръце, опръсквайки го със своята сержантска кръв. Сега Ноа имаше работа с дребничкия кривоглед готвач с мекия глас и нежните ръце, разnogледия Христос с контешките мустачки и странното гръцко име; имаше работа и с печалния слаболик генерал, който изкарваше заплатата си, като се разхождаше под неприятелския огън с палка под ръка, тъжния и властен генерал, комуто човек не можеше нищо да откаже; имаше най-после работа и с Джони Бърнекер, който ронеше искрени братски сълзи за него и комуто той се бе клел никога да не се разделят, защото двамата си носеха щастие и бяха длъжни да останат живи, ако ще би цялата рота да загине, да останат живи, защото имаха още толкова много нивя и плетове да преминават! Да, армията се бе променила и продължаваше да се променя — бързо и неусетно, сред някаква гръмлива и мъглява вихрушка от тръбички, бандажи, морфин и човешки сълзи.

Сложиха Ноа на носилка и го понесоха към тила. Той повдигна глава. Свалил каската си. Джони Бърнекер седеше на земята самотен в своята скръб и оплакваше приятеля си. Ноа се опита да му извика, да го увери, че накрая всичко ще се оправи, но не можа да издаде никакъв

звук. Тогава той отпусна отново глава и затвори очи, защото нямаше сили да гледа мъката на изоставения си другар.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА

Под жарките слънчеви лъчи конските трупове започваха вече да се подуват и да вонят. Към тая тежка миризма се прибавяше и острият болничен дъх, който идеше от разнебитения санитарен обоз: разпилени по пътя миризливи прахове, купища превързочен материал, изпокъсани знаменца със знака на Червения кръст. Наистина ранените и мъртвите бяха вдигнати, но разбитите и преобърнати обозни коли се търкаляха надлъж по шосето, което се катереше по хълма, така както ги бяха оставили пикиращите американски самолети.

Стиснал автомата си в ръка, Християн крачеше бавно край разбития обоз заедно с други двадесет войници, които бяха загубили частите си и които той виждаше за първи път. Християн се бе присъединил към тях рано тая сутрин, след като бе загубил връзка с набързо сформирания взвод, към който го бяха назначили преди три дни. Той беше сигурен, че взводът се е предал на американците още през нощта и сега изпитваше мрачно облекчение, че не носи вече отговорност за него.

При вида на разнебитения обоз с червените кръстове, които не бяха помогнали на никого, в сърцето му неочаквано нахлуха отчаяние и гняв — гняв към ония млади американци, които бяха връхлетели с четиристотин мили в час върху пъплещия нагоре по хълма обоз, натъпкан с ранени и умиращи хора, и с дивашка жестокост го бяха разрушили със своите картечници и бомби.

Поглеждайки към своите спътници обаче. Християн веднага разбра, че те не споделят гнева му. В техните очи се четеше само отчаяние. Тия хора бяха загубили способност да се гневят и влачеха крака изтощени, с помътени очи, прегърбени под тежките си раници, някои дори без оръжие, без да обръщат внимание на разбития обоз и на вонящите конски трупове. Те се влачеха бавно към изток, оглеждайки от време на време с тъпа тревога ясното, но опасно небе, мъкнеха се напред без цел и без надежда като ранени зверове, които жадуват да се доберат до спокойно и сигурно място, за да легнат и

умрат. Някои, обхванати от безумна алчност, продължаваха да влачат заграбени вещи сред тоя хаос, изтъкан от поражения и смърт. Един стискаше в ръка цигулка, задигната бог знае от кой музикант; от раницата на друг стърчаха два сребърни свещника — нямо доказателство, че тоя човек дори в предсмъртния си час се надяваше да урежда някой ден блестящи вечери при меката светлина на свещи; грамаден гологлав мъжага със зачервени очи и сплъстена от прах гъста руса коса бе натъпкал в раницата си дузина дървени кутии с камемберско сирене. Той вървеше упорито, с бърза крачка, и скоро отмина Християн, който въпреки вонята от конвоя за миг почувства тежкия възкисел дъх на размекнатото сирене. На челната кола на обоза стърчеше монтирано 88-милиметрово зенитно оръдие. Конете лежаха мъртви в ремъците си, изпружили крака, сякаш в своя предсмъртен страх бяха направили отчаян опит да се впуснат в галоп, а самото оръдие и лафетът бяха покрити целите с кръв. „Ето ти немската армия — помисли мрачно Християн при вида на тая гледка, — коне срещу самолети!“ Наистина в Африка също бяха отстъпили, но там поне се бяха изтеглили с моторни коли. Той си спомни за мотоциклета на Харденбург, за италианската щабна кола, за санитарния самолет, който го беше пренесъл над Средиземно море в Италия. Такава, изглежда, беше съдбата на германската армия: колкото по-дълго воюва, с толкова по-примитивни средства да води войната. Навсякъде ерзаци — ерзац-бензин, ерзац-кафе, ерзац-кръв, ерзац-войници...

Християн имаше вече чувство, че цял живот отстъпва. Просто не можеше да си спомни дали изобщо някога е напредвал. Отстъплението беше станало обичайно явление, неизбежен спътник на живота му. Назад, все назад, вечно сломен и изтощен, вечно сред вонящи трупове на убити германци, вечно преследван от неприятелски летци, които — с ухилени лица и сигурни в своята безопасност — стреляха с картечници от блестящите крила на своите машини и избиваха стотици хора за една минута.

Зад гърба му прогърмя клаксонът на автомобил и той отскочи машинално настрани. След миг край него профуча малка закрыта кола, обгръщайки го с облак ситен прах. Пред очите му за момент се мярнаха гладко избръснатите лица на няколко мъже, единият от които пушеше пура.

Внезапно някой изкрещя нещо и над главите им зареваха мотори. Християн скочи тромаво настрани и се хвърли в един от ония плитки окопи, които германската армия бе имала съобразителността да изкопае покрай голяма част от шосетата на Франция специално за подобни нужди. Той се прилепи към влажната земя и свря глава между раменете си, заслушан в рева на завръщащите се машини и трясъка на картечните. Самолетите прелетяха два пъти над тях и се отдалечиха. Християн се изправи и излезе от окопа. Никой от спътниците му не беше пострадал, но малката кола лежеше прекатурена до едно дърво и гореше. Двама от пътниците бяха изхвъркнали от нея и лежаха неподвижни посред пътя. Останалите двама пламтяха като факли заедно с конопената тапицерия, целите облени с бензин.

Християн се приближи бавно до двамата, които лежаха по лице на шосето. Не беше нужно да ги докосне, за да разбере, че са мъртви.

— Офицери — обади се някой отзад. — Искало им се да се повозят — ето, повозиха се! — И човекът плю шумно.

Останалите войници минаха равнодушно край трупове и горящата кола. За миг Християн изпита желание да спре някой, за да му помогне да преместят убитите, но това щеше да доведе до пререкания, и реши, че всъщност не си струва да рискува.

Той продължи бавно пътя си към изток и почувства, че повреденият му крак започва отново да трепери. В устата и гърлото му беше заседнал тежкият смесен дъх от конските трупове и разпилените лекарства от обоза; в желанието си да се отърве от него той се изсекна и започна да плюе на земята.

На другата сутрин щастието му се усмихна. През нощта се бе отделил от другите войници и след време успя да се добере до покрайнините на някакво село, което на лунната светлина изглеждаше мрачно, безжизнено и запустяло. Християн обаче реши да не влиза по тъмно в него, защото жителите можеха да открият, че е самичък, да задигнат оръжието, обущата и униформата му, а трупа му да захвърлят да изгние зад плетищата. Затова се подслони под едно дърво, хапна малко от сухата си дажба и спа чак до зори.

На сутринта прекоси селището почти бегом и мина край църквата, край неизбежния паметник на победата с палмови листа и щикове пред кметската сграда и край затворените с капаци магазини, без да види човешка душа. Французите просто изчезваха от лицето на

земята навсякъде, където отстъпваше германската армия. Дори кучетата и котките сякаш разбираха, че е по-безопасно да се укрият, докато премине потокът от озлобени и победени войници.

Щастието му се усмихна чак когато се намери на другия край на селото. Той продължаваше да тича задъхан, защото последните къщи все още не бяха изчезнали зад гърба му, когато иззад близкия завой се появи велосипедист.

Християн се закова на мястото си. Велосипедистът очевидно бързаше. Навел ниско глава, той въртеше усилено педалите и се приближаваше, без да забележи германеца.

Християн застана сред пътя и зачака. Ездачът беше петнадесет-шестнадесетгодишен хлапак без шапка, в синя риза и стари панталони от френската армия; той се носеше в хладната мъглива утрин между редиците тополи от двете страни на неравното шосе, предшестван от леката удължена сянка, която хвърляха краката му и двете колела.

Младежът забеляза Християн едва когато се намери на около тридесет ярда от него, и внезапно спря.

— Ела тука! — пресипнало кресна Християн на немски, защото в момента не можеше да си спомни ни една френска дума. — Хайде, приближи се.

И сам се отправи към момчето. Известно време двамата се гледаха втренчено. Лицето на младежа, над което се виеха тъмни къдрици, беше преbledняло, а в очите му се четеше страх. После, с бързината на подплашено животно, хлапакът обърна велосипеда си, скочи за миг на седлото и преди Християн да успее да свали автомата си, полетя в обратна посока, като въртеше отчаяно педалите.

Християн машинално откри огън и улучи момчето с втория откос. То се строполи на пътя, а велосипедът полетя в близката канавка.

Християн се затича тромаво по неравното шосе, като тропаше тежко с обущата си в утринната тишина. Вдигна велосипеда и го задвижи напред-назад, докато се увери, че не е повреден. После погледна към момчето. То лежеше с глава към него, с бледо лице. На горната му устна, под тънкия, изящен нос, бяха наболи едва забележими мустачки. На гърба на избелялата синя риза се разливаше бавно червено петно. Християн неволно пристъпи към момчето, но се

спря. В селото сигурно бяха чули изстрелите и ако го намереха тука, надвесен над умиращото дете, сигурно щяха веднага да го ликвидират.

Той скочи на велосипеда и потегли към изток. След изтощителното ходене в продължение на толкова дни сега му се струваше, че земята се носи под него с удивителна бързина. Беше му леко на краката, утринният ветрец, приятен и прохладен, галеше лицето му, а погледът му се спираше с наслада на зелените, покрити с роса листа на дърветата от двете страни на пътя. „Ето — помисли си той, — не само офицерите имат възможност да се движат с превозни средства!“

Шосетата във Франция бяха сравнително равни, добре поддържани, без големи наклони, сякаш пригодени специално за велосипедисти. По такива шосета човек можеше да мине без особени усилия по двеста километра на ден, да, без особени усилия...

Християн отново се чувстваше силен и млад и за първи път, откакто бе видял неприятелски безмоторник да се спуска на крайбрежието в оная злощастна и далечна утрин, изпита известна надежда, че не е загубено всичко. След половин час, когато велосипедът се носеше леко надолу по слабия наклон между две ниви с млада, огряна от утринното слънце бледожълта пшеница, неочаквано откри, че си подсвирква някаква весела и волна песничка.

Тоя ден Християн непрекъснато въртя педалите към изток, по пътя за Париж, отминавайки група войници, които вървяха пеша или се движеха бавно в селски каруци, тежко натоварени с картини, мебели и бъчвички ябълково вино. Бежанци той беше виждал и по-рано, преди месеци и дори години, но тогава това му бе изглеждало естествено, защото те бяха предимно жени, старци и деца, които имаха основание да мислят за своите дюшеци, олющени мебели и кухненски съдини, понеже се надяваха да си изградят другаде огнище и дом. Но беше странно да срещнеш в такива групи германски войници — въоръжени и в униформа млади мъже, — които можеха да очакват само едно от двете: да бъдат сформирани в нови части и заставени насила да се сражават отново или пък да попаднат в ръцете на американците, които — както се мълвеше — напиреха от всички страни. И в двата случая тия картини в рамки, задигнати от нормандските замъци, и тия емайлирани лампи щяха да им бъдат от съмнителна полза. С упорити и окаменени лица войниците на разгромената армия се точеха в бавен

поток към Париж по огрените от лятното слънце шосета, без офицери, без дисциплина, без организация, изоставени на милостта на американците, чиито танкове и самолети ги преследваха по петите. От време на време само край Християн минаваше запъхтян френски автобус с газгенераторен мотор, препълнен с прашни войници, които при всяка височинна трябваше да слизат и тикат колата. Понякога се срещаха и офицери, но те предпочитаха да мълчат и изглеждаха отчаяни и сломени като самите войници.

А лятото във Франция бе в пълния си разгар, времето беше прекрасно, слънцето грееше ярко и в селските градинки бяха избуяли розови и червени мушката.

Надвечер Християн се почувства съвсем изтощен. От години не бе карал велосипед, а днес първите един-два часа се бе движил с много голяма скорост. При това бяха стреляли на два пъти по него и чувайки писъка на куршумите над главата си, той увеличаваше още повече бързината, за да избегне опасността. Когато най-после влезе бавно в площада на някакъв град, кормилото просто отказваше да го слуша. Залитащ от умора, той откри с радост, че площадът е пълен с войници; едни седяха в кафенетата, други спяха изтощени върху каменните пейки пред кметската сграда, а трети се мъчеха да поправят допотопни ситроени с надежда, че ще ги накарат да пропътуват още няколко километра. Тук, поне за известно време, той щеше да бъде в безопасност.

Слезе от велосипеда, който представляваше за него вече нещо като неуловим и подъл враг — коварна френска машинка сякаш със свой собствен ум, която в своята упорита кръвожадност беше изсмукала всичките му сили и бе направила пет опита да го хвърли на земята било при завои, било при невидими дупки по пътя.

Той вървеше, като буташе велосипеда, със схванати от умора крака. Войниците — наседали и налягали по площада — хвърляха към него тъп, безразличен поглед и веднага свеждаха равнодушно очи. Християн стисна здраво велосипеда, защото схващаше, че всеки от тия изтощени хора със студени безучастни лица би го ликвидирал с радост при първа възможност заради двете колела и протритото седло.

Имаше голяма нужда да поспи малко, но не се решаваше да стори това. След ония изстрели по пътя не искаше да рискува и да остава самичък дори в най-тихите и безопасни места. Единственото спасение от дебнещите из засада французи беше да се движи бързо или да търси компанията на големи групи хора. Тука обаче, в тоя град, сред тия войници, също не можеше да остане да спи, защото знаеше, че когато се събуди, велосипедът ще е изчезнал. Той също не би се поколебал да задигне някое превозно средство не само от заспалия си другар, но и от самия генерал Ромел, и за това нямаше основания да предполага, че тия озлобени, с подбити крака господа биха постъпили другояче.

„Трябва да пийна — реши Християн. — Това ще ме ободри и ще ми даде нови сили.“

Влезе със схванати крака през отворената врата на едно кафене, като тикаше велосипеда пред себе си. В дъното на помещението седяха няколко войници, които го погледнаха без изненада, сякаш смятаха за най-естествено явление немски подофицери да влизат в кафенета с велосипеди, с коне или с бронирани коли. Християн внимателно опря машината до стената и пред задното колело постави стол, на който седна. После направи знак на стареца зад бара.

— Коняк — поръча той, — един двоен коняк.

Помещението тънеше в сянка, а на стените висяха обичайните табелки на немски и френски, които запознаваха посетителите със заповедите за продажба на алкохол и гласяха, че във вторник и четвъртък се поднасят само аперитиви. „Днес е четвъртък — спомни си с усилие Християн, — но тоя четвъртък е особен и може би министерските разпоредби на Виши нямат задължителна сила. Във всеки случай министърът, който е издал тия заповеди, в тоя миг сигурно бяга нанякъде колкото му държат краката и сам не би се отказал от чашка коняк.“ Единственият закон, който действаше в тая лятна вечер, беше законът за бягството, а реалната власт се изразяваше чрез оръдията на 1-ва и 3-та американска армия, чийто глас още не се чуваше, но въпреки това караше хората да изтръпват предварително от ужас.

Бюфетчикът се приближи с провлечена стъпка и малка чашка коняк в ръка. Християн с раздражение откри, че старецът има дълга брада като на библейски пророк, а вонящата му уста беше осеяна с

прогнили зъби. Нима и тука, в тая прохладна тъмна стая, нямаше спасение от този ужасен лъх на разложение и смърт, на гнилоост и леш?

— Пет франка — рече французинът и се наведе към Християн, като за всеки случай продължаваше да държи чашата в ръка.

Християн изпита желание да поспори със стария мошеник, задето искаше такава прекомерна цена, но се отказа. Тия французи извличаха облаги от победи и от поражения, от настъпления и отстъпления, от приятели и от врагове! „Нека американците поживеят малко с тях и тогава ще ги питам как им харесва“ — помисли си той мрачно, като хвърли на масата една смачкана и обезценена петдесетфранкова банкнота, отпечатана от германските военни власти. Всъщност тия франкове и без това нямаше да му трябват дълго време. Християн си представи с усмивка как старикът се мъчи да получи от новите победители здрава валута срещу тия парчета хартия без никаква стойност.

Французинът сгъна прилежно банкнотата, повлече крак край изтегнатите войници и зае обичайното си място зад бара. Християн повъртя чашата в ръка, без да пие, доволен, че може най-после да седне, че подбитите му крака ще си починат и че е в състояние да облекне уморения си гръб на дървения стол. После разгледа лениво останалите посетители в бара. В полумрака беше трудно да види добре лицата на тия хора, които седяха мълчаливи, обхванати от изтощение и потънали в мисли, като отпиваха бавно от чашите си, сякаш съзнаваха, че не им остава още много време да пият и искаха да удължат удоволствието, да задържат завинаги парливия вкус на спирта върху езика си.

В паметта му възкръсна полузаличената от времето картина на едно друго кафене в Рен, където войниците — безгрижни, весели и шумни — седяха по разкопчани куртки и пиеха евтино шампанско. Сега никой не пиеше шампанско, нито вдигаше шум, а ако някой отвореше уста, говореше тихо и отвръщаше само с „да“ или „не“. Ще оживее ли до утре? Какво ще сторят американците с нас? Свободен ли е пътят за Рен? Чухте ли какво ставало с бронираната дивизия „Леер“? Какво казва Би Би Си? Свършено ли е всичко, или още не? Докато въртеше чашата си в ръка, Християн си спомни за войника, когото бе предал за наказание заради неподчинение и непристойно държание. Какво ли бе ставало с него? Навярно го бяха лишили от седмична

отпуска за един месец. Християн се усмихва слабо и се облегна на велосипеда. Колко хубаво би било сега да те затворят в казармата за цял месец! Или да затворят в казармите за цял месец 1-ва американска армия, 8-а въздушна армия и австрийците, които служеха в германската войска, заради непристойно държание...

Християн сръбна от коняка си. Течността имаше остър вкус и може би дори не беше коняк. Навярно бе правен преди два-три дена, и то от долнокачествен спирт. Ах, тия французи, тия жалки французи! Той погледал с омраза старика зад бара. Навярно старият французин е бил измъкнат от къщи и пратен тук да поработя малко в заведението. Барът сигурно принадлежеше на някои здрав и тлъст търгаш, който до вчера е работил в него, заедно със своята пълна и потна женичка. Но видял накъде клонят работите, видял как първата вълна от разпасани германци се стича през града, той бе поставил старика зад бара, уверен, че дори немците не биха излели озлоблението си върху главата на такъв допотопен представител на човешкия род. Самият собственик и жена му сигурно се таяха сега в някоя мансарда и се тъпчеха с телешки пържоли с гарнитура, които поливаха с хубаво бяло вино, или пък се любеха в леглото, потни и вмирисани на чесън. (Християн неволно си спомни Корин от Рен с нейните огромни форми, дебели ръце и твърди като кълчища боядисани коси). Прегърнати като херувими в своето пухено легло, търговецът и жена му навярно се подсмиваха доволно при мисълта за стария татко в мръсната кръчма, който ограбва обеднелите германски войници, и потръпваха от радост, като си представяха дългия низ убити германци по пътищата, по които напиреха вече американци, готови да плащат още по-висока цена за този долнокачествен алкохол.

Християн втренчи поглед в старика, който в отговор го изглежда нахално, невъзмутимо и предизвикателно с мъничките си черни очички на похабеното си сбръчкано лице. Да, един грохнал старец с хиляди безполезни франкове в джоба, един грохнал старец с прогнили зъби; един грохнал старец, който знае, че ще надживее половината от тия млади хора в заведението на дъщеря му; един грохнал старец, който ликува в душата си при мисълта за ужасната участ, която очаква всички тези полупленени, полумъртви чужденци, безмълвни и присвити в здрача край мръсните маси.

— Мосю желае още нещо? — попита старецът с тънкия си хрипков глас и с израз на човек, заслушан в някаква забавна шега, която някой друг в залата не може да чуе.

— Мосю не желае нищо — отвърна Християн.

Да, грешката на германците се състоеше в това, че бяха проявили прекалена снизходителност към французите. Съществуват само приятели и врагове — средно положение не може да има. Едните обичаш, другите убиваш: всичко останало е политика, корупция и слабост, за която накрая трябва да се плаща. Харденбург със своето обезобразено лице там, на Капри, в съседство с обгорелия танкист, беше прозрял прекрасно това, но политическите дейци не го бяха разбрали.

Старецът притвори очи. Черните насмешливи зрънца се скриха зад жълтеникавите и набръчкани, подобни на мръсен пергамент клепачи. Той обърна глава настрани, но Християн осъзна, че старикът бе успял някак си да спечели решителна победа над него.

Пи отново и усети, че алкохолът започва вече да му действа. Чувстваше се сънлив и същевременно изпълнен с необикновени сили, като великан от сънищата — страшен със своите бавни полусъзнателни движения и с чудовищния си удар.

— Допийте коняка си, подофицер — разнесе се тих познат глас. Християн вдигна глава и присви очи, за да разгледа човека, който стоеше в полумрака пред неговата маса.

— Какво? — с глупаво изражение попита той.

— Бих искал да поговоря с вас — добави човекът с усмивка.

Християн тръсна глава, разтвори широко очи и внезапно го позна.

Пред него стоеше Бранд — в офицерска униформа, мършав, потънал в прах и гологлав, но все пак Бранд с усмивка на лицето.

— Бранд...

— Шшт! — предупреди го Бранд и сложи ръка върху рамото му. — Допий си чашата и ме последвай.

После се обърна и излезе от бара. Християн видя през прозореца, че той застана на улицата с гръб към заведението, край което в този момент минаваше разпокъсана колона трудовашки части. Допи на един дъх коняка си и стана. Старият французин зад тезгяха отново го изгледа внимателно. Християн отмести стола, хвана велосипеда за

кормилото и го подкара към изхода. При вратата неволно се обърна и отново срещна насмешливия поглед на мъничките старчески очички, които помнеха 1870 година, Вердюн и Марна. Старикът стоеше пред един плакат, отпечатан от германците на френски език, с изображението на охлюв, който вместо рога имаше американско и английско знаме и който пълзеше бавно нагоре по Апенинския полуостров. Надписът отдолу гласеше, че дори един охлюв отдавна би стигнал до Рим... „Каква дързост!“ — помисли си Християн. Старикът навярно бе окачил плаката преди няколко дни с явното желание да подиграе и обиди бягащите германци.

— Надявам се — изхриптя французинът с писклив старчески смях, — че мосю е харесал коняка.

„Проклети французи — помисли си гневно Християн, — способни са до един да ни избият!“

Той излезе на улицата и се присъедини към Бранд.

— Да вървим — тихо го подкани Бранд. — Ще се поразходим из площада, защото не искам да чуят онова, което ще ти кажа.

Двамата тръгнаха по малкия площад край спуснатите капаци на магазините. Християн с изненада откри, че след последната им среща фотографът бе значително остарял, отслабнал и посивял при слепоочията, а около очите и устата му се бяха появили множество дълбоки бръчки.

— Видях те, като влизаше — рече Бранд, — и в началото просто не можах да повярвам на очите си. Цели пет минути те наблюдавах, за да се уверя, че действително си ти. Боже мой, какво е станало с тебе?

Християн повдигна рамене, малко ядосан от думите на Бранд, който също не изглеждаше особено блестящо.

— Животът ме поочука — отвърна той. — А ти какво търсиш тук?

— Пратиха ме в Нормандия — обясни Бранд, — за да заснемам десанта, пленени американски войници, трупове на френски жени и деца, убити от американски бомби... Изобщо обичайните неща. Само не се спирай, върви. Заседиш ли се и — хоп, някой офицер ще ти поиска документите и ще се опита да те прикачи към някаква част. Тук е пълно с такива типове.

Двамата продължиха да крачат деловито по тротоара, сякаш отиваха да изпълнят някаква задача. Залезът бе обградил с червено-

сивите каменни стени на околните здания и разтакащите се из площада войници приличаха вече на разлети тъмни петна на фона на сивия калдъръм и плътно закритите прозорци.

— Кажи, какво смяташ да правиш? — попита Бранд.

Християн се засмя тихо и сам се учуди на сухия звук, който се изтръгна от гърлото му. Сега, след многодневното паническо бягство пред напиралите американци, мисълта, че може да прояви самостоятелна инициатива, му се стори особено забавна.

— За какво се смееш? — Бранд го погледна подозрително и Християн веднага доби сериозен вид, защото разбра, че ако ядоса фотографа, той няма да сподели с него своите сведения.

— За нищо, честна дума — отвърна Християн. — Просто съм малко уморен. Току-що спечелих деветдневното европейско състезание на велосипед и не съм съвсем в ред. Но и това ще мине.

— И така — раздразнено рече Бранд, — какво смяташ да правиш? — По гласа му Християн разбра, че и неговите нерви са обтегнати до крайност.

— Смятам да се върна с велосипеда в Берлин и да стигна световния рекорд на бързина.

— Остави, за бога, шегите — сопна се Бранд.

— Знаеш ли, аз обичам да въртя педалите из историческите места на Франция — каза Християн развеселен, — обичам да беседвам с местните жители, тъй очарователно обкичени с ръчни бомби и английски автомати, но все пак, ако ми падне нещо по-интересно, бих могъл да си помисля...

— Слушай — прекъсна го Бранд, — в един хамбар на километър и половина оттука съм скрил една двуместна английска кола...

Християн внезапно изтрезня и загуби всякакво желание да се шегува.

— Не се спирай — прошепна рязко Бранд. — Предупредих те да не спираш на едно място. Аз искам да се върна в Париж. Но моят глупав шофьор снощи офейка. Вчера ни обстрелваха самолети и тоя идиот така се изплаши, че през нощта хукна да се предава на американците.

— Гледай ти — продума Християн и се помъчи да изрази някакво съчувствие. — А защо цял ден си висял тука?

— Защото не мога да шофирам — горчиво отвърна Бранд. — Представяш ли си — да не се науча да карам кола!

Тоя път Християн не можа да сдържи смеха си.

— Господи — възкликна той, — и това ми било човек на модерния двадесети век!

— Няма нищо смешно в това — сопна се Бранд. — Какво мога да науча с тия похабени нерви? Веднъж в трийсет и пета година се опитах и едва не се пребих.

„Как може някой да си позволи да бъде с похабени нерви в двадесетия век?“ — помисли си Християн, обхванат от радост, че така внезапно бе добил преимущество над човека, който през цялата война се бе нареждал тъй умело и успешно.

— А защо не предложи на някой от тия хора? — Християн махна с ръка към войниците, които се изтягаха по стълбището на кметството.

— Защото не им вярвам — мрачно отвърна Бранд, като се огледа с нескрит страх. — Ако ти разправя само половината от онова, което съм чувал за убийства на офицери от собствените им войници през последните дни... От двайсет и четири часа вече обикалям това проклето градче и все мисля какво да предприема и кому да се доверя. Но всички се движат на групи, всички си имат другари, а машината е само двуместна... Кой знае, утре американците може да пристигнат тука или да отрежат пътя за Париж. Да ти кажа право, когато те видях в кафенето, едва не се разплаках от радост. Слушай... — Бранд го сграбчи с тревога за ръката, — ти самичък ли си? Няма ли други с тебе?

— Не се бой — успокои го Християн. — Съвсем сам съм.

Бранд неочаквано се спря и с нервно движение обърна изпотеното си лице.

— Забравих да те питам — ти караш ли кола? — прошепна той.

Страданието, което се изписа по лицето на Бранд, когато зададе тоя глупав въпрос, който в настоящия час на пълен погром беше от жизнено значение за него, събуди у Християн особено съчувствие към този мършав и застарял художник и същевременно някакво желание да го защити.

— Не се безпокой, приятелю — отвърна той и го потупа успокоително по рамото, — разбира се, че мога.

— Слава богу! — въздъхна облекчено Бранд. — Кажй, ще дойдеш ли тогава с мене?

Християн почувства, че го обхваща слабост и му се завива свят. Предлагаха му превозно средство, безопасност, бързина, дом, живот...

— Никаква сила не би могла да ме спре! — възкликна той.

Двамата се усмихнаха слабо като давеци се, които по някакво чудо са успели да се доберат с общи усилия до спасителния бряг.

— Тогава да тръгваме веднага — предложи Бранд.

— Почакай — спря го Християн. — Бих искал да дам тоя велосипед на някой, който би могъл да се спаси.

Той се вгледа в неясните лица на войниците около кметството, като мислеше как би могъл, без да събуди подозрение, да избере щастливеца, комуто ще спаси живота.

— Не — дръпна го Бранд. — Велосипедът ни трябва. Собственикът на чифлика ще ни даде срещу него толкова храна, колкото можем да вземем със себе си.

Християн се поколеба, но след, момент се съгласи.

— Разбира се — рече той спокойно. — Трябваше самичък да се сетя.

Бранд погледна нервно през рамо, за да види дали не ги следят, и двамата тръгнаха по пътя, по който Християн бе минал едва преди половин час. От двете страни на шосето растяха глогови храсти, чиито цветове пълнеха тихия вечерен въздух с тежка благоуханна миризма. Скоро стигнаха един пращен междуселски път и свиха по него. След петнадесет минути се озоваха пред хубава селска къща, оградена с лехи от мушкато; встрани от нея се издигаше голям каменен хамбар, в който под купа сено Бранд беше скрил своята двуместна кола.

Велосипедът — както бе предрекъл Бранд — се оказа наистина полезен. Когато с появата на първите звезди излязоха от фермата на тесния път, те имаха в колата си два пушени свински бута, голям бидон мляко, огромна буца сирене, литър калвадос и два литра сидър, шест бухнали домашни хляба от смесено брашно и цяла кошница яйца, които чифликчийката беше сваряла, докато двамата вдигаха сеното, за да извадят машината. Да, велосипедът се оказа необикновено полезен!

Настанен зад кормилото на малката кола, която трябваше да мине известно разстояние сред огрените от бледожълтата луна глогови храсти, преди да излезе на главното шосе, Християн се усмихваше доволен, заслушан в равномерния шум на безупречно работещия мотор. Да, срещата с момчето в синята блуза рано сутринта по безлюдния път се оказа много по-полезна, отколкото можеше да предполага!

През града минаха, без да спират. На площада някой изкрещя зад тях, но дали това беше заповед да спрат, молба на войник да го вземат със себе си или просто най-обикновена ругатня, задето караха, без да държат сметка за хората наоколо, не можаха да разберат, защото в отговор Християн увеличи още повече скоростта. След минута колата се понесе по тъмното платно на пътя, който се простираше като лента сред задяната от луната открита околност и който водеше към Париж, на двеста километра от тях.

— С Германия е свършено — говореше Бранд с уморен и слаб, но достатъчно висок глас, за да може Християн да го чува през воя на насрещния вятър, докато колата се носеше с равномерна скорост сред притихналата околност. — Само безумците не могат да проумеят това. Виж какво става навсякъде около нас. Пълен разгром! Никой не се интересува от нищо. Цял милион войници, изоставени на произвола на съдбата, принудени да търсят сами спасение. Цял милион войници, които бродят из страната почти без офицери, без определени цели, без боеприпаси и продоволствие, изоставени на милостта на американците, които могат да ги пленят, когато пожелаят, или да ги избият, ако са достатъчно безумни да се съпротивляват. Германия не е вече в състояние да поддържа армията си. Може би някъде ще успеят да съберат известни сили, за да опитат да се опрат, но това ще бъде само символичен жест, краткотрайна съпротива, при която ще дадем безсмислени кървави жертви... Самоубийство на нервно разстроени романтични викинги! Клаузевиц и Вагнер, генералният щаб и Зигфрид — всички събрани наедно, за да се придаде по-голям театрален ефект на едно масово самоубийство. Аз съм патриот както всеки друг и, бог знае това, служих на родината според силите си и в Италия, и в Русия, и тука, във Франция. Но аз съм културен човек и не мога да се помирят

с участва, която ни отреждат. Аз не вярвам в завещанието на викингите. Аз не желая да изгоря на кладата, която Гьобелс ни е издигнал. Разликата между цивилизования човек и дивия звяр е тая, че човекът знае кога е победен и взема мерки да се спаси... Слушай, в навечерието на войната аз бях подал молба да получа френско поданство, но не се поколебах да я оттегля. Германия имаше нужда от мене — продължи сериозно Бранд, сякаш се опитваше да убеди както себе си, така и човека, който седеше до него, в своята честност, откровеност и патриотични чувства — и аз й предложих да й служа. Направих каквото бе по силите ми. Боже мой, да знаеш само какви неща съм снимал! И какво съм изживял, докато ми позволят да направя тия снимки! Сега обаче няма какво да се снима; никой не би поместил такива неща и никой не би им вярвал, нито би се трогнал от тях, ако ги отпечатат. Аз дадох апарата си на оня селянин срещу десет литра бензин. Войната вече не е обект за снимки, защото фактически войната свърши. Остава само да се прочистят последните гнезда на съпротивата. Тая операция ще свършат американските парашутисти. Разбира се, смешно би било да увековечаваме на филм собственото си унижение. Никой не може да иска от нас подобно нещо. Постъпи ли в армията — в което и да е армия, — войникът сключва нещо като договор с нея. Според тоя договор армията може да поиска от войника да даде живота си за нея, но тя няма право да му налага да се пожертва без никаква полза. Ако в настоящия момент правителството не моли за мир — а няма никакви признаци, че ще стори подобно нещо, — то нарушава договора си с мене, както и с всички останали войници, които се намират във Франция. С други думи, ние не му дължим вече нищо. Абсолютно нищо.

— Защо ми разправяш всичко това? — попита Християн, без да сваля очи от бледата лента на пътя, като същевременно си мислеше с тревога: „Той има някакъв определен план, но аз не искам да се свързвам още с него!“

— Защото, когато стигна в Париж — бавно отвърна Бранд, — смятам да дезертирам.

В продължение на цяла минута и двамата мълчаха.

— Всъщност не се изразих правилно — рече най-после Бранд. — Не аз дезертирам от армията, а армията дезертира от мене. И смятам да го направя официално, без да се крия.

Да дезертира! Тая дума прокълтя с особена сила в ушите на Християн. Противникът отдавна вече хвърляше позиви и пропуски, с които искаше да убеди германците, че войната е свършена, че трябва да дезертират и че като пленници ще бъдат третирани добре... Християн бе чувал за случаи, когато войници правили опити да се предадат на противника, но били залавяни и обесвани по няколко души на първото срещнато дърво, а близките им в Германия били разстрелвани. Бранд нямаше семейство, за него беше много по-лесно. Разбира се, в тоя хаос трудно би могло да се установи кой е дезертирал, кой е паднал убит и кой е бил пленен в сражение с противника. Може би по-късно, след петнадесетина години, ще достигне смътен слух, че си дезертирал, а може би и никога няма да се узнае; тогава заслужаваше ли си да се мисли за подобна далечна опасност?

— Защо трябва да ходиш чак в Париж, за да дезертираш? — попита Християн, спомняйки си позивите. — Защо не избереш обратния път: да се предадеш на първата американска част, на която попаднеш?

— Мислил съм по този въпрос — отвърна Бранд. — Не смятай, че не съм мислил. Но е опасно. Трудно е да се довериш на фронтови части. Може набързо да те пречукат, кой знае, може би минута преди това снайперист да е убил някой техен другар! Може би не ще имат време да се занимават с пленници. А може да попаднеш и на евреи, чиито близки се намират в Бухенвалд. Всичко е допустимо. Не забравяй също, че тука, в тая дяволска страна, има вероятност изобщо да не стигнеш до американски войски. Всички французи между това селище и Шербург имат вече оръжие и с настървение дебнат да убият някой германец, преди да стане късно. Не, не, приятелю, аз искам да дезертирам, а не да умра.

„Какъв предвидлив човек! — с възхищение си каза Християн. — Предварително е обмислил всичко.“ Нищо чудно тогава, че Бранд бе успял така добре да се нагоди и в армията; той правеше снимки, които се харесваха в министерството на пропагандата, имаше чудесна служба като фотограф в Париж, където живееше в елегантен апартамент, ядеше вкусни неща, обличаше се добре и разполагаше с куп платени любовници.

— Кажи, помниш ли моята Симон? — обади се Бранд.

— Още ли поддържаш връзки с нея? — изненада се Християн.

Бранд живееше със Симон още от 1940 година. Християн се бе запознал с нея в Париж през време на първата си отпуска. Тогава излязоха заедно да се позабавляват и Симон дори доведе една своя приятелка... Как ли се казваше? Да, Франсоаз... Но тая Франсоаз беше студена като лед и изобщо не скриваше неприязнеността си към германците. Бранд наистина имаше щастие в тая война. Облечен в униформа на армията победителка, но останал по дух гражданин на Франция, той използваше добре както знанията си по френски език, така и преимуществата на своето двойствено положение.

— Разбира се, че все още поддържам връзки със Симон — отвърна Бранд. — Какво чудно има в това?

— И аз сам не зная — усмихна се Християн. — Само недей да ми се сърдиш. Но това беше толкова отдавна... Четири години оттогава... Четири години война... — Макар че Симон беше много хубавичка, той, без да знае защо, винаги си бе въобразявал, че със своите възможности Бранд непрекъснато прелита от една красавица на друга.

— Ние смятаме да се оженим веднага щом като тая свинщина се свърши — решително каза Бранд.

— Правилно — одобри Християн, намалявайки скоростта, за да отмине колона уморени войници в края на пътя, чието оръжие проблясваше слабо на лунната светлина. — Какво всъщност би могло да ви попречи? — добави той, като си помисли със завист: „Ах, тоя Бранд, тоя щастлив, благоразумен Бранд! Ни веднъж не е раняван, преживя леко войната и ето вече подготвя бъдещото си щастие!“

— Ще отида направо при нея — продължи Бранд — и ще се облека цивилно. И няма да мръдна оттам, докато американците пристигнат. После, когато възбуждението стихне, Симон ще отиде при американската военна полиция и ще им съобщи за мен, ще им каже, че съм германски офицер, който иска да се предаде. Американците са културни хора, отнасят се внимателно с пленниците си. Разбира се, войната скоро ще свърши и ще ме пуснат, тогава ще се ожения за Симон и ще започна отново да рисувам картини...

„Щастливец е тоя Бранд — помисли си отново Християн. — Умее да се подрежда — жена, кариера, всичко...“

— Слушай, Християн — рече оживено Бранд, — знаеш ли, че можем да уредим същото и за тебе?

— Как? — усмихна се Християн. — Нима Симон желае да се омъжи и за мен?

— Не се шегувай — настоя Бранд. — Тя има голям апартамент с две спални. Би могъл и ти да останеш в него. Ти си добър момък и не заслужаваш да потънеш в блатото на тая война. — Той махна рязко с ръка, сякаш с тоя жест искаше да обхване всичко: и залитащите по пътя войници, и небето, от което всеки миг можеше да се появи смъртта, и разгрома на цели държави. — Ти направи достатъчно. Даде своя дял. Даде нещо повече дори. Настъпи времето, когато всеки разумен човек трябва да се погрижи за себе си. — Бранд сложи леко, но настойчиво ръка върху рамото на Християн и добави: — Още от оня ден по пътя за Париж аз винаги съм се възхищавал от тебе, безпокоил съм се за тебе и съм си казвал, че ако мога да помогна някому да се измъкне жив и здрав от тая каша, това ще бъдеш ти. Когато всичко се свърши, ние ще имаме нужда от хора като теб. Ако смяташ, че нямаш право да постъпиш така заради самия себе си, то трябва да го сториш заради родината. Ще останеш ли с мене, Християн?

— Може би — отговори бавно Християн. — Може би ще остана. — Той тръсна глава, за да прогони умората и сънливостта си и заобиколи една спряла бронирана кола, около която при слабата светлина на затъмнените си джобни фенерчета се суетяха трима войници. — Може би ще остана. Само че най-напред трябва, да се доберем до Париж. Тогава вече ще мислим как да постъпим по-нататък.

— Ще се доберем — спокойно рече Бранд. — Сигурно ще се доберем. Сега съм вече уверен в това.

Следващата вечер пристигнаха в Париж. Движението из улиците беше много слабо. Градът тънеше в обичайната си тъмнина, но нищо не изглеждаше променено от дните, когато Християн бе идвал тука преди съюзническия десант. По улиците фучаха немски щабни коли както преди, тук-там се отваряха врати на кафенета и за миг проблясваха слаби светлини, долитаха гръмки смехове на войници,

които се разхождаха по тротоара. Когато се озоваха на площада на Операта, Християн зърна обичайните проститутки, които задириха минаващите край тях в здрача мъже в униформа. „Да, светът на търговията продължава дейността си — помисли си мрачно Християн — независимо дали противникът е на хиляди километра оттук, или пред стените на града, дали американците са в Алжир, или в Алансон...“

Бранд беше обхванат от необикновена възбуда. Седнал върху края на седалката, той направляваше Християн с остър шепот сред лабиринта от затъмнени улици. Християн си спомни деня, когато заедно с него и Харденбург се разхождаха по същите тия булеварди, а подофицерът Химлер с вид на професионален водач им показваше местните забележителности. Веселякът Химлер отдавна беше мъртъв, неговите кости гниеха там, на пясъчния хълм в пустинята; Харденбург бе завършил със самоубийство в Италия... А те двамата с Бранд са все още живи и ето отново се движат по същите улици, дишат същия възкисел аромат на стария град, минават край същите паметници недалеч от вечната река...

— Стигнахме — прошепна Бранд. — Спри тука.

Християн натисна спирачките и изгаси мотора. Чувстваше се много изморен. Намираха се пред един гараж с масивна врата, към който водеше силно наклонена циментова площадка.

— Чакай ме тука — рече Бранд и слезе бързо от колата. После се приближи до една странична вратичка и почука. Вратата почти веднага се отвори и той изчезна зад нея. (Християн си спомни, че някога Химлер бе изчезнал по същия начин зад вратата на публичния дом; спомни си и мавританските завеси, изстуденото шампанско и усмивката върху червените устни на брюнетката. „Не намирате ли, че той има малко странен вкус?“ — бяха изrekli тия червени устни. И грубият отривист отговор на Бранд: „Ние изобщо сме странни хора. Скоро ще се увериш сама в това. Хайде, върви си гледай работата!“ И после — зелената копринена рокля в ръцете на Химлер, и надписа на стената „1918“.) Някъде в подсъзнанието на Християн отново изплува мрачната мисъл: „Тия французи ще ни изиграят накрая.“

Масивната врата на гаража се разтвори със скърцане и в дъното на постройката замъждука бледожълта светлина. След миг Бранд се върна и огледа улицата.

— Влизай — прошепна той. — Бързо!

Християн запали мотора и насочи колата нагоре по циментовата площадка към слабата светлина. Вратата зад него се затвори. Движейки се предпазливо по тесния проход, той откара машината в помещението, удари спирачките и се огледа. В мъждивата светлинка можа да различи други три-четири коли, покрити с брезент.

— Всичко е наред — обади се Бранд зад гърба му. — Стигнахме целта си.

Християн изгаси мотора и слезе. Бранд пристъпи към него заедно с някакъв мъж. Непознатият беше дребен, но пълен, с мека филцова шапка, която в оскъдното осветление му придаваше полукомичен, полузловещ вид.

Човекът обиколи бавно колата, като я потупваше. „Не е лоша“ — произнесе той на френски. После изчезна в едно малко помещение встрани, където светеше затъмнена лампичка.

— Продадох машината за седемдесет и пет хиляди франка — рече Бранд и размаха банкнотите. Християн не можеше да види парите, но долови сухото шумолене на хартията. — Ще ни свършат добра работа през следните няколко седмици. А сега да извадим всичко от колата. Ще продължим пеша.

„Седемдесет и пет хиляди франка! — с възхищение си каза Християн, докато помагаше на Бранд да извадят хляба, свинските бутове и калвадоса. — Тоя човек е просто непобедим. Навсякъде има приятели, делови връзки и винаги е готов да ти се притече на помощ.“

Човекът с меката шапка се върна с две зеблови торби. Християн и Бранд натикаха в тях всичките си продукти. Французинът стоеше равнодушно в сянка, като ги наблюдаваше внимателно, без да прояви никакво желание да им помогне. Когато привършиха работата си, той ги поведе надолу по някакви стълби и отключи една врата.

— Довиждане, мосю Бранд — рече французинът с безизразен глас. — Надявам се, че ще прекарате добре в Париж. — В гласа му прозвуча лек присмех и едва доловимо предупреждение. Християн изпита желание да го измъкне на улицата и да разгледа лицето му, но се поколеба и в това време Бранд го дръпна нервно за ръката. Християн го последва. Французинът затвори вратата зад гърба им и с лек шум завъртя ключа.

— Оттука — рече Бранд и тръгна напред, носейки на рамо торбата с плячката. — Не е далеч.

Християн го последва нататък по тъмната улица. Беше решил по-късно да разпита Бранд що за човек е французинът с меката шапка и защо му е двуместната кола. Но сега се чувстваше много уморен, а Бранд и без това вървеше бързо, нетърпелив да стигне до дома на своята любима.

Две минути по-късно Бранд се спря пред входа на четириетажна къща, чиито прозорци бяха затъмнени, и позвъни. По пътя не бяха срещнали никого.

Мина доста време, докато някой откряна вратата. Бранд прошепна нещо през процепа, откъдето долетя глас на старица, в началото ядосан, а после — когато германецът установи самоличността си — приветлив и топъл. Разнесе се слабо дрънкане на верига и вратата се отвори широко. Християн последва приятеля си нагоре по стълбите покрай загърнатата с шал портиерка. „Бранд винаги знае къде да почука — помисли си той — и какво да каже, за да му отворят вратата!“ Щракна електрически ключ и стълбището се обля в светлина. Християн откри, че се намира в хубава, типично буржоазна къща, спретната и с мраморна стълба — къща, която подходеше за едри търговци и висши държавни чиновници.

След двадесетина секунди светлината угасна и те продължиха да се изкачват в тъмнина. Автоматът на Християн, който висеше на рамото му, се удряше от време на време в стената, издавайки силен металически звън.

— Тихо! — прошепна Бранд. — Бъди внимателен!

На следващата площадка той натисна електрическия бутон и лампите светнаха отново за още двадесет секунди, както ги бяха пригодили пестеливите французи.

На горния етаж Бранд почука предпазливо на вратата, която се отвори почти незабавно, сякаш хората вътре ги очакваха с нетърпение. Лампата на площадката освети хол, в който Християн видя жена в дълъг пенъоар. Тя се хвърли в прегръдките на Бранд и задъхана, през сълзи, проплака:

— Ето те най-после тука, о, cheri, ти си вече тука, тука...

Християн стоеше смутено до стената, хванал с ръка приклада на автомата си, за да не дрънка, и наблюдаваше прегърнатите. Двамата се

бяха притиснали като съпруг и съпруга, не толкова със страст, колкото с някакво чувство на облекчение — простичко, делнично, трогателно и дълбоко интимно — и той реши, че не е никак уместно да присъства на такава сцена.

Най-после, смеейки се през сълзи, Симон се освободи от прегръдката я приглади назад дългата си права коса, без да изпуска ръката на Бранд, сякаш той бе призрак, който можеше всеки миг да изчезне.

— А сега — обърна се тя към госта си със своя мек приятен глас, който Християн не беше забравил, — сега да изпълним задълженията си на учтиви домакини.

— Ти помниш Дистл, нали? — попита я Бранд.

— Разбира се, разбира се! — Симон протегна сърдечно ръка на Християн. — Много се радвам, че ви виждам. Толкова често сме си спомняли за вас... Но влезте, влезте... Нима ще останете вън през цялата нощ?

Влязоха в апартамента и Симон завъртя ключа на вратата, който им осигуряваше спокойствие и безопасност. Бранд и Християн я последваха в дневната стая. До спуснатите завеси на прозореца стоеше жена в тегелиран пенъоар, чието лице оставаше вън от светлинния кръг на единствената лампа, която бе поставена на масата в съседство с кушетката.

— Оставете всичко тука. Трябва да се измиете. И сигурно умирате от глад — занарежда оживено Симон като грижлива съпруга. — Имаме вино, ще отворим една бутилка, за да отпразнуваме пристигането ви... Франсоаз, виж кой е пристигнал, не е ли чудесно?

„Франсоаз — спомни си Християн, — жената, която мразеше германците, разбира се!“ Той я огледа предпазливо, докато тя се приближаваше, за да поздрави Бранд.

— Много се радвам, че ви виждам — каза Франсоаз.

Сега тя изглеждаше дори по-хубава, отколкото я помнеше — висока, с вчесана нагоре кестенява коса, тънък изящен нос и волева уста.

— Добре дошли, подофицер Дистл — обърна се Франсоаз към Християн, като му стисна топло ръката.

— О — рече предпазливо Християн, — значи, си спомняте за мене?

— Естествено — отвърна Франсоаз, като го погледна втренчено.
— Аз често съм си мислила за вас.

„Какво се крие зад тия зеленикави очи? — запита се тревожно Християн. — За какво ли се усмихва, за какво намеква, като ме уверява, че често е мислила за мен?“

— Франсоаз се премести тука миналия месец, cheri! — обясни Симон на Бранд. — Квартирата ѝ беше реквизирана от вашата армия. — При тия думи тя направи мила гримаса на Бранд, който се засмя и я целуна. Симон оттегли неохотно ръце от раменете му. Християн забеляза сега, че е значително остаряла. Беше все още крехка и изящна, но около очите ѝ личаха дребни бръчици, а кожата на лицето ѝ изглеждаше отпусната и суха.

— Дълго ли смятате да останете тука? — попита Франсоаз.

— В момента нямаме нищо определено — рече Християн след кратко колебание, но думите му бяха прекъснати от Бранд, който се разсмя почти истерично, с чувство на явно облекчение.

— Християн, престани с тия глупости — рече той. — Да, ние смятаме да останем до края на войната.

При тия думи Симон се разплака отново и се отпусна на края на кушетката. Бранд се зае веднага да я утешава. Християн забеляза хладния, малко ироничен поглед, който Франсоаз хвърли към двойката, преди да се обърне деликатно и да се върне при прозореца.

— Хайде, вървете — изхлипа Симон. — Ставам просто смешна. Сама не зная защо плача. Да, ставам смешна. Съвсем като мама: тя плаче, когато е щастлива, плаче, когато е нещастна, плаче при слънчево време, плаче, когато завали. Вървете да се изкъпете. Когато се върнете, аз ще бъда пак предишната разумна женичка и ще ви поднеса най-хубавата вечеря в света. Вървете и не ме гледайте на какво приличам! Хайде!

Бранд се усмихна глупаво като блудния син, който се завръща у дома, и доби изражение, което никак не подходеше на неговото слабо и изразително интелигентно лице, покрито сега с прах от дългия път от Нормандия дотук.

— Ела, Християн — рече той. — Да свалим от себе си тая мръсотия!

Двамата тръгнаха към банята. Християн забеляза, че Франсоаз дори не погледна след тях.

Водата в банята беше студена поради липса на отопление. Докато Християн се мъчеше да вчеше мократа си черна коса с някакъв чужд гребен, Бранд заговори през сапунената пяна за Симон:

— В тая жена има нещо особено, нещо, което не съм срещал в никоя друга. Всичко... всичко в нея ми харесва. Това изглежда странно, като имаш пред вид, че съм много придирчив към жените. Коя намирах много слаба, коя суетна, коя глупава. Две-три седмици, и всичко свършваше. Със Симон обаче се оказа съвсем друго... Зная, че е твърде сантиментална, зная, че вече старее, забелязвам бръчките ѝ и въпреки това я обичам — добави той усмихнат. — Не притежава кой знае какъв ум, и все пак я обичам. Разплаква се лесно, но и това ми харесва. — После със сериозен вид заключи: — Симон е единствената ценност, която съм спечелил във войната.

Сякаш засрамен от прекалената си откровеност, Бранд отвори целия кран на душа и започна енергично да измива сапуна от лицето и врата си. Беше съблечен до кръста и Християн погледна с насмешливо съчувствие тънките му момчешки ръце и слабия му гръден кош с ясно очертани ребра. „Колкото любовник, толкова и войник! — помисли си Християн. — Как успя изобщо да оцелее в тая четиригодишна война?“

Бранд се изправи и изтри лицето си с кърпата.

— Християн — със сериозен израз каза той, — ти оставащ с мен, нали?

— Преди всичко — отвърна Християн, като се стараеше да говори по-тихо, — къде ще иде приятелката на Симон?

— Франсоаз? — Бранд махна с ръка. — Не се безпокой за нея. Тук има достатъчно място. Ти би могъл да спиш на кушетката. Или... — усмихна се той — да се разбереш с нея. Тогава не ще има нужда да спиш на кушетката!

— Не говоря за мястото — рече Християн.

Бранд посегна да спре водата, но Християн го хвана за ръката.

— Остави я да тече — остро рече той.

— Какво те тревожи? — озадачено попита Бранд.

— Тая жена не обича германците — обясни Християн. — И може да ни създаде куп неприятности.

— Глупости. — Бранд с рязко движение спря водата. — Аз я познавам добре и отговарям за нея. Ти ще ѝ харесаш. Хайде, обещавай ми да останеш.

— Добре — рече бавно Християн. — Ще остана. — Той забеляза, че очите на приятеля му заблестяха. Бранд го потупа по рамото с леко разтреперана ръка.

— Сега всичко е наред, Християн — прошепна Бранд. — Сега вече сме в пълна безопасност...

Той се обърна, намъкна с несръчни движения ризата си и излезе от банята. Християн се облече бавно, закопча внимателно всички копчета и се погледна в огледалото, където видя едно измъчено и изтощено лице с изпъкнали кости и две уморени очи, които бяха познали и ужас, и страх. Наведе се още повече към огледалото и разгледа косата си. Слепоочията му бяха съвсем посивели, а над тях се забелязваха сребристи влакна. „Господи — помисли си Християн, — да не забележа всичко това досега! Започвам да старея...“ Сподавяйки с усилие мигновеното чувство на самосъжаление, което го беше обзело, той се отправи с твърда стъпка към дневната.

Лампата под розовия абажур обливаше с приятна светлина модерните светли мебели и яркочервеното килимче на пода, пъстрите завеси, празните чаши и стройното тяло на Франсоаз, която лежеше на меката кушетка.

Бранд и Симон бяха отишли да спят, уловени като съпрузи за ръка. След вечеря полузаспалият Бранд описа на двете жени малко несвързано онова, което бяха изживели през последните дни, и Симон го отведе нежно в дневната, усмихвайки се майчински на Християн и Франсоаз, които останаха сами в полутъмната стая.

— Войната свърши — промърмори Бранд, преди да излезе. — Да, войната е свършена, братя, и аз отивам да спя. Сбогом на лейтенант Бранд от армията на Третия райх! — продължи той да ораторства сънливо. — Сбогом на войника Бранд! Утре художникът-декадент отново ще се намери в своето цивилно легло редом до жена си. — После, сочейки добродушно към Франсоаз, добави: — Бъди добра с моя приятел и го обичай. Той е най-добрият от добрите. Силен, нежен, изпитан в боя — надеждата на нова Европа, ако изобщо има нова Европа, ако изобщо има някаква надежда. Обичай го и го люби!

Симон поклати с нежен укор глава.

— Виното го е хванало здраво — каза тя, отвеждайки Бранд към спалнята.

— Лека нощ — извика Бранд от хола, — лека нощ, скъпи приятели...

Вратата се затвори и настъпи тишина. Християн огледа отново малката, подредена чисто по женски стая — светлите мебели, тъмните огледала, облечените в калъфки с меки тонове възглавнички и поставената в посребрена рамка снимка на Бранд с кепе и по баскская риза.

Християн погледна към Франсоаз. Сложила ръце под глава, тя лежеше съвсем неподвижно, загърната в синия си тегелиран пеньоар, потънала сред възглавничките, с очи отправени към тавана и полускрито в сянката лице. От време на време само тя лениво протягаше носа на атлазената си пантофка с нисък ток към края на кушетката и после отдръпваше крака си назад. В паметта на Християн изплува смътният спомен за друг подобен пеньоар — тъмnochервения пеньоар, с който Гретхен Харденбург го бе посрещнала първия път пред вратата на просторния берлински апартамент. Какво ли правеше Гретхен сега? Оцелял ли бе апартаментът, жива ли беше самата тя? Съжителстваше ли още с оная сивокоса францужойка?...

— Уморен войник — продума Франсоаз от удобното си гнездо на кушетката. — Много уморен войник е нашият лейтенант Бранд.

— Наистина е уморен — съгласи се предпазливо Християн.

— Сигурно е преживял доста тежки часове — добави тя, помръдвайки отново носа на пантофката си. — Последните седмици навярно са били много неприятни, нали?

— Да, много.

— Какво ще кажете за тия американци? — подхвърли Франсоаз с невинен израз и равнодушен тон. — Изглежда, разполагат с огромни и съвсем свежи сили, нали?

— Така е.

Франсоаз се раздвижи леко и стройното ѝ дълго тяло се очерта още по-ясно под гънките на копринения пеньоар.

— Но вестниците тука пишат, че всичко се развива според предвидения план. Противникът бил спрял и се подготвял контраудар. — В ленивия ѝ тон се долавяше явна насмешка. — Това изглежда много успокоително. Мосю Бранд би трябвало да ги чете по-често. — Франсоаз се засмя тихо и Християн си помисли, че ако говореха на друга тема, този смях би прозвучал особено чувствено и примамливо.

— Мосю Бранд — продължи тя меко — не е на мнение, че американците могат да бъдат спрени и един контраудар би представлявал голяма изненада за него, нали?

— Така предполагам — отвърна Християн, започвайки да се ядосва, като същевременно се питаше: „Какво ли цели тая жена?“

— А самият вие какво мислите? — разсеяно попита тя, сякаш говореше на друг, който се намираше в топлата полутъмна стая.

— Може би споделям мнението на Бранд.

— Вие навярно също сте много уморен? — Франсоаз седна на кушетката и го погледна изпитателно. По устните ѝ играеше искрена и съчувствена усмивка, но в полускритите ѝ зад тежки клепки очи Християн сякаш долови лека насмешка... — Навярно и вие изпитвате желание да спите?

— Още не — отвърна Християн. Мисълта, че тая стройна, зеленоока и насмешлива жена може да го остави сам, му се стори изведнъж непоносима. — Бивал съм и много по-уморен.

— Ето един истински войник! — продума Франсоаз и се излегна отново. — Твърд, неуморим. Как може една армия да загуби война, щом все още има такива войници?

Християн я изглежда с омраза. Тя обърна сънливо глава на възглавничката, за да го вижда по-добре. В меката светлина на лампата обтегнатите дълги мускули под бледата кожа на шията ѝ подчертаваха още повече изящните ѝ линии. Той внезапно разбра, че трябва непременно да целуне тая матовобледа кожа там, където основата на врата се сливаше с началото на полуразголеното ѝ рамо.

— Някога познавах един младеж като вас — рече Франсоаз този път без усмивка, като го гледаше в очите. — Само че беше французин. Силен. Издръжлив. Истински патриот. Признавам, много го харесвах — гърлено прошепна тя. — Загина в четиридесета година. Пак при отстъпление. А вие, вие смятате ли да умрете, подофицер?

— Не — отвърна Християн бавно. — Не смятам да умирам.

— Браво — промърмори Франсоаз с едва доловима усмивка на пълните си устни. — Най-добрият от добрите, както се изрази вашият приятел. Надеждата на нова Европа. Смятате ли, че вие действително сте надеждата на нова Европа, подофицер?

— Бранд беше пиан.

— Така ли? Възможно. И сте уверен, че не искате да спите?

— Уверен съм.

— Но вие наистина изглеждате много уморен.

— И все пак не желая да спя.

Франсоаз кимна леко.

— Човек, който винаги е на пост и не желае да спи. Човек, който предпочита да бодърства с цената на големи жертви, за да забавлява една самотна францужойка, която не може нищо да стори, преди американците да влязат в Париж... — Франсоаз закри очи с опакото на ръцете си и широкият ръкав на пеньоара се свлече надолу, разкривайки изящните ѝ китки и дългите ѝ остри нокти. — Утре ще ви представим за ордена на „Почетния легион“, втора степен, за заслуги към френската нация.

— Стига — рече Християн, без да помръдне от стола си. — Престанете да се подигравате с мен.

— Не съм и помисляла подобно нещо — спокойно отвърна тя. — Кажете ми, подофицер, питам ви като военен, кога според вас американците ще стигнат в Париж?

— След две седмици. Може би след месец.

— О, значи, очакват ни интересни дни?

— Така е.

— Да ви кажа ли нещо, подофицер?

— Да?

— Често съм си спомняла за нашето малко забавление. Кога беше то: през четиридесета или четиридесет и първа?

— През четиридесета.

— Бях облечена в бял тоалет. А вие изглеждахте много красив. Висок, строен, с интелигентно лице, покорител на сърца. В блестящата си униформа приличахте на истински млад бог на модерната война. — При тия думи Франсоаз се засмя тихо.

— Ето че отново се подигравате с мене — рече Християн. — Не мислете, че това е особено приятно.

— Вие просто ме очаровахте. — Франсоаз направи жест, сякаш за да предотврати възраженията му. — Говоря ви откровенно. Но аз се държах съвсем студено с вас, нали? — Тя отново се засмя при възкръсналия спомен. — Вие дори не можете да си представите колко ми е било трудно да се държа така студено. Аз не съм никак безразлична към младите привлекателни мъже. А вие бяхте толкова

хубав, подофицер... — Нейният сънлив хипнотичен шепот звучеше като далечна феерична музика в полутъмната, с вкус наредена стая. — Толкова самоуверен със своите победи, толкова арогантен и красив! Трябваше да повикам на помощ всичките си сили, за да се овладее. Днес обаче не сте самоуверен, нали, подофицер?

— Имате право — сякаш насън отвърна Християн, обхванат от странното усещане, че се носи по някакви заоблени, благоуханни и необяснимо защо опасни вълни. — Съвсем не съм вече така самоуверен.

— Днес вие сте много уморен — тихо продължи жената. — Малко побелял. И накуцвате леко. През четиридесета година никога не бих повярвала, че можете изобщо да се уморите. Да загинете от славна смърт — да, пронизан от куршуми, но да се уморите — това ми се струваше съвсем невъзможно. Днес вие изглеждате съвсем друг, подофицер, съвсем друг. С това накуцване, с тая прошарена коса и това слабо лице трудно би могъл да каже някои, че сте хубав... Но знаете ли, подофицер, аз съм жена с твърде странни вкусове. Вашата униформа вече не блести, лицето ви е посърнало и у вас не е останало нищо от младия бог на модерната война. — В гласа ѝ отново прозвуча лека насмешка. — За мен обаче тая вечер вие сте много по-привлекателен, подофицер, безкрайно по-привлекателен...

Франсоаз млъкна и нейният опияняващ като опиум глас замря, сякаш сподавен сред потъналите в сянка възглавнички.

Християн стана, пристъпи към кушетката и се втренчи в жената на нея. Тя го погледна с широко отворени очи и недвусмислена усмивка.

Той коленичи бързо и я целуна.

Християн лежеше неподвижно до нея в тъмното легло. Летният нощен ветрец полюшваше леко дръпнатите завеси на широко отворения прозорец. Бледата сребриста светлина на луната смекчаваше контурите на бюрото, тоалетната масичка и на столовете, по които бяха разхвърлени дрехите му.

За Християн нейните бурни, опитни и изтощителни прегръдки бяха нещо ново в неговия любовен живот; невъздържаната вълна от страст бе помела напълно всички спомени за отстъплението, за вонята

от санитарния обоз, за трудните походи, за убития млад французин и омразния велосипед, за изтощителното бягство с откраднатия автомобил по задръстените шосета, чийто прах възплавяше очите. Тук, на меките постели, залети от лунната светлина, войната бе престанала да съществува. Християн внезапно осъзна, че най-после — години след като бе попаднал за първи път във Франция — неговата отдавна забравена мечта да притежава хубава и опитна жена се е осъществила.

Жената, която мразеше германците... Той се обърна с усмивка към нея. Тя лежеше до него с разпръснати по възглавницата тъмни благоухания коси, докосвайки го леко от време на време с върха на пръстите си, и го наблюдаваше с очи, които в бледия здрач бяха добили отново своя загадъчен блясък.

— Както виждаш — продума Франсоаз и по лицето ѝ се плъзна лека усмивка, — не си бил толкова уморен, нали?

Двамата се засмяха тихо. Той се привдигна и я целуна по гладката светла кожа, между шията и рамото, вдишвайки упоителното благоухание на топлото ѝ тяло и косите ѝ.

— Всъщност човек би могъл да намери утешение за всяко отстъпление — прошепна Франсоаз.

През отворения прозорец долитаха стъпките на войници, чиито подковани обувца трополяха тихо и ритмично по паважа; тук, в тая закътана стаичка, през разпилените ароматични коси на неговата любовница, този звук се струваше на Християн приятен и същевременно някак си съвсем безсмислен.

— Знаех, че ще бъде така още тогава, когато за първи път те видях — прошепна Франсоаз. — Знаех, че ще бъде нещо особено.

— Защо трябваше толкова да чакаш? — Християн повдигна леко глава и се загледа в светлото петно, което отразената в огледалото луна очертаваше на тавана. — Господи, като си помисля колко време загубихме! Защо не се реши на това още тогава?

— Не обичах да се любя с германци тогава — хладно отвърна Франсоаз. — Смятах, че не бива да се отстъпва на победителя всичко. Може да ми вярваш, а може и не — за мен това е съвсем безразлично, — но ти си първият германец, комуто позволявам да се докосне до мене.

— Вярвам ти — отвърна Християн, и той наистина й вярваше, защото каквито и да бяха нейните пороци, човек трудно можеше да я упрекне в неискреност.

— Не мисли, че ми беше леко — продума Франсоаз. — Аз не съм монахиня.

— Зная — рече Християн сериозно. — Готов съм да се подпиша под това.

Франсоаз не се засмя.

— Естествено ти не беше единственият — продължи тя. — Имаше толкова много чудесни млади мъже, такъв голям избор от приятни млади мъже... Но нито един... никой... Победителите не получиха абсолютно нищо... Нищо, до тая нощ...

Обхванат от някаква смътна тревога, Християн след кратко колебание попита:

— Защо сега... защо сега промени решението си?

— Сега е друго — засмя се Франсоаз със сънлив глас, в който се долавяте чисто женско лукаво задоволство. — Сега е съвсем друго. Ти не си вече победител, мили, ти си беглец... — Тя се обърна към него и го целуна. — Мисля, че е време да спим.

След тези думи Франсоаз се премести на своя край на леглото и се изтегна по гръб с целомъдрено протегнати до тялото ръце; завита с бялата покривка, под която се очертаваха стройните ѝ форми, тя скоро заспа и в тихата стая се разнесе спокойното ѝ равномерно дишане.

Християн не можа да заспи. Лежеше изтегнат неудобно, като вцепенен, заслушан в диханието на жената до себе си и загледан в светлото петно, което луната хвърляше на тавана. Откъм улицата отново долетя звукът от подкованите обуца на патрула, чиито стъпки постепенно замряха в тишината. Сега този звук не му се струваше вече отдалечен, приятен и безсмислен.

„Беглец!“ — спомни си Християн и в ушите му отново прозвуча тихият насмешлив глас. Той обърна леко глава и погледна Франсоаз. Стори му се, че дори насън в ъгълчетата на голямата ѝ чувствена уста играе съвсем лека усмивка на тържество и превъзходство. Християн Дистл — вече беглец, а не победител — бе получил най-после достъп до леглото на тая парижанка! „Да, тези французи — мина му отново през ума — ще ни изиграят накрая! И което е най-лошото, те съзнават това!“ Обхванат от нарастващ гняв, Християн втренчи очи в

продълговатото хубаво лице върху възглавницата. Да, тая жена го бе използвала и съблазнила, за да му докаже превъзходството си и да му се присмее. И Бранд, който спеше в съседната стая, капнал от умора и изпълнен с пиянски надежди — и той беше уловен в подобен капан с марка „произведен във Франция“.

Християн извита внезапна омраза към Бранд, задето бе влязъл с такава готовност в капана. Той си спомни всички, с които бе имал допир през войната и които сега бяха мъртви. Харденбург, Краус, Беер, безстрашният малък французин по пътя към Париж, момчето с велосипеда, селянина в подземията на кметството, изправен пред зиналия жълт ковчег, войниците от неговия взвод в Нормандия, безумно храбрия полугол американец, който стреляше от минирания мост в Италия... Нима беше справедливо мекушавците да оцелеят, когато храбреците измират? Бранд, със своята типична хитрост на граждан човек, който в момента спеше сладко в меките копринени постели на Симон, представляваше най-отвратителната подигравка с всички тия храбреци. Много, прекалено много бяха наистина хората, които знаеха на коя врата да почукат и какво да кажат, когато им отворят! Силните бяха загинали, нима трябваше слабите да останат да благоденстват? Смъртта беше най-сигурното лекарство срещу благоденствието и така лесно можеше да се приложи! През тези четири години бяха загинали много по-добри приятели от Бранд. Защо трябваше Бранд да остане жив и да благоденства върху костите на Харденбург? Целите оправдаваха средствата, но нима целта на тая масова касапница бе гражданинът Бранд да прекара три-четири месеца в комфортните американски лагери за военнопленници и после да се върне при своята нежна французойка, за да рисува глупавите си безсмислени картини и години наред да се извинява пред победителя за делата на всички тези загинали храбреци, които самият той беше предал? Християн се бе сблъсквал със смъртта непрестанно още от началото на войната; нима сега, на края, от сантиментално приятелско чувство имаше право да пощади човека, който най-малко заслужава това? Нима през тези четири години на непрекъснати убийства не бе научил нещо ново?

Изведнъж Християн изпита непоносима тежест при мисълта, че Бранд хърка спокойно в съседната стая, че самият той лежи до тая красива жена, която го бе използвала така безжалостно за свое лично

удоволствие... Измъкна се безшумно от леглото и се приближи до прозореца, отправяйки поглед към покривите на спящия град, към огрените от луната комини, към белеещите се криволичещи улички, съхранили в себе си историята на много векове, към реката, която блестеше под мостовете в далечината. Откъм тъмната улица до него долетя приглушеният звук от стъпките на патрула и той дори успя да забележи самите войници, когато се появиха на съседната пресечка. Петима мъже, които крачеха в нощта бавно и предпазливо по улиците на неприятелския град, петима приятели, така уязвими и трогателно патетични...

Християн се облече бързо и безшумно. Франсоаз се размърда и се протегна лениво към другия край на леглото, но не се събуди. Бялата ѝ, подобна на змия ръка, се отпусна морно върху топлата празна постеля.

Хванал обущата си в ръка, Християн се приближи до вратата, отвори я безшумно и хвърли последен поглед назад към леглото. Преситена от ласки, Франсоаз лежеше в същата поза с протегнатата ръка, сякаш мамеше покорения любовник. Стори му се, че по устните ѝ играе някаква нова усмивка на сладно задоволство и победно тържество.

Той се измъкна предпазливо навън и безшумно затвори вратата.

След петнадесетина минути Християн стоеше пред писалището на един есесовски полковник. Градът спеше, но службите на есесовците бодърстваха. Помещенията бяха ярко осветени, навсякъде сновяха непрекъснато хора, тракаха пишещи машини и телеписи; във всичко това имаше нещо от трескавата атмосфера в работата на фабрична нощна смяна, която довършва закъснели поръчки.

Полковникът зад бюрото изглеждаше съвсем бодър. Беше нисък на ръст и носеше очила с дебели рогови рамки, но с нищо не напомняше канцеларски плъх. Бледите му очи, увеличени от стъклата, гледаха посетителя внимателно и хладно, а устата му приличаше на тънка червена цепнатина. Държеше се като човек, готов всеки миг да нанесе удар.

— Отлично, подофицер — заяви полковникът. — Ще отидете с лейтенант фон Шлайн, за да покажете къщата и да потвърдите

самоличността на дезертьора, както и на жените, които го укриват.

— Слушам, господин полковник — каза Християн.

— Вие имате право. Вашата войскова част вече не съществува — продължи безстрастно есесовецът. — Тя беше унищожена от противника преди пет дена. Вие сте проявили голяма храброст и находчивост, като сте се спасили... — Християн изпита леко смущение, защото не можеше да разбере дали полковникът говори сериозно, или с ирония. Да смущава другите, очевидно беше обичайната тактика на този човек, но може би в случая той беше съвсем искрен. — Ще наредя да ви върнат в Германия. Там ще получите кратка отпуската и после ще ви придадат към друга войскова част — добави есесовецът и очите му блеснаха зад дебелите очила. — В най-близко бъдеще, подофицер, ние ще имаме нужда от хора като вас на наша родна земя. Свободен сте. Хайл Хитлер!

Християн козирува и излезе от стаята с лейтенант фон Шлайн, който също носеше очила.

Двамата седнаха в малката кола, зад която следваше открит камион с войници.

— Какво ще стане с него? — обърна се той към лейтенанта.

— О! — прозя се есесовецът, като свали очилата си. — Утре ще го разстрелят. Всеки ден разстрелваме с десетки дезертьори, а сега, при отстъплението, работата ни още повече ще нарасне. — Той сложи отново очилата си и попита: — Тая ли е улицата?

— Тази — потвърди Християн. — Ето тука.

Малката кола спря пред познатата врата. Камионът също спря с шум и войниците наскочаха на земята.

— Не е нужно да се качвате с нас — рече фон Шлайн. — Присъствието ви би могло да усложни нещата. Кажете ми само на кой етаж и коя квартира и аз ще уредя всичко за минутка.

— Последния етаж, първата врата вдясно от стълбата — обясни Християн.

— Добре — заяви фон Шлайн. Есесовецът говореше с високомерен и пренебрежителен тон, сякаш искаше да покаже на целия свят, че армията далеч не оценява неговите големи способности. Той лениво махна на четиримата войници, които бяха дошли с камиона, приближи се до вратата и позвъня високо.

Застанал на бордюра и облакътен на колата, която го беше довела от есесовския щаб, Християн можеше да чува зловещото дрънкане на звънеца в помещението на портиерката, което се разнасяше навсякъде из заспалата къща. Фон Шлайн не вдигаше пръста си от бутона и непрекъснатият дразнещ звук ставаше сякаш все по-силен. Християн запали цигара и смукна дълбоко. „Ония горе ще го чуят — помисли си той. — Този фон Шлайн е истински глупак!“

Най-после вратата се откряна и Християн дочу раздразнения сънлив глас на портиерката. Фон Шлайн изкрещя бързо нещо на френски и вратата веднага се разтвори. Лейтенантът и войниците се вмъкнаха в къщата и вратата се затвори зад гърба им.

Християн закрачи бавно напред-назад край колата, продължавайки да пуши. Съмваше се и матовобисерна светлина, примесена с тайнствените синкави и сребристолилави тонове на отминаващата нощ, постепенно заливаше улиците и зданията на Париж. Утрото беше прекрасно, но събуждаше само озлобление у Християн. Скоро — може би още днес — той щеше да напусне Париж, за да не го види навярно никога вече в живота си. Обаче тази перспектива не го натъжи. Нека Париж си остане на французите, на тия гъвкави, измамни французи, които накрая винаги побеждаваха. Той беше вече ликвидирал с него. Онова, което бе взел за приказна поляна, се беше оказало тресавище. Привлекателната хубост на града бе всъщност умело поставена примамка, гибелна за човешката чест и достойнство. Измамливо нежен, той вливаше в душата на победителя неизлечима печал. Военните лекари се бяха оказали прави още в самото начало. Тези циници бяха раздали на всеки войник по три ампули салварзан — единственото оръжие, с което можеше да се победи Париж...

Вратата се разтвори с трясък и се появи Бранд в цивилно палто, наметнато над пижамата; от двете му страни имаше войник. Зад тях вървяха Франсоаз и Симон по пенъоари и пантофки. Симон ридаше като дете, приглушено и спазматично, но Франсоаз наблюдаваше войниците със спокойна насмешка.

Християн се взря в Бранд, който му отвърна с поглед, изпълнен с мъка. Изтръгнат грубо от спокойния си и дълбок сън, той вървеше сега с тъпа безизразна физиономия. При вида на това прорязано с бръчки, изнежено и безволно лице Християн почувства, че в сърцето му се

надига омраза. „Та тоя тип дори не прилича на германец!“ — изненадано помисли той.

— Да, това е човекът — рече Християн, като се обърна към фон Шлайн. — А ето и двете жени.

Войниците блъснаха Бранд в камиона и внимателно качиха Симон, която беше цялата обляна в сълзи и приличаше на беззащитно дете. Щом се намери в камиона, тя направи безпомощен жест към Бранд. Християн с презрение видя как бившият фотограф пое протегнатата ѝ ръка и с трагичен вид я притисна до лицето си, без да се стеснява от своите другари, които искаше да изостави, като дезертира от армията.

Франсоаз отказа помощта на войниците. Изглежда Християн със суров напрегнат поглед, поклати в недоумение глава и сама се качи в камиона.

„Охо! — помисли си Християн, докато я наблюдаваше. — Ясно е, не все още не сме се предали. Даже и в последния миг искаме да отбележим известни победи...“

Камионът потегли. Християн се качи до фон Шлайн и малката кола последва арестантите по облените в светлолилава светлина улици на пробуждащия се Париж към есесовския щаб.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ВТОРА

Имаше нещо особено в този град. От прозорците не се развяваха знамена както в другите селища по целия път от Кутанс дотук. Нямаше и приветствени плакати, а двамата французи, на които Майкъл извика, изчезнаха в най-близката къща, щом като видяха джипа.

— Спри! — рече Майкъл и се обърна към Стелевато. — Тука има нещо съмнително.

Намираха се в покрайнините на града при кръстовището на два пътя, които се простираха неприветливи и пусти в сивото утро. Прозорците на каменните сгради бяха закрити с капаци и наоколо не се виждаше жива душа. След като пътуваха цял месец по задръстени с танкове, транспортъори, бензоцистерни, артилерия и пехота шосета и навсякъде ги посрещаха ликуващи тълпи празнично облечени французи, които размахваха скрити през дългата окупация знамена и пееха Марсилезата, царуващата в този град мъртва тишина им се струваше особено опасна и зловеща.

— Какво има, момчета? — попита Кийн от задното седалище. — Да не сме се качили на погрешен влак?

— Не знам — отвърна Майкъл, ядосан от думите на Кийн. Преди три дни Павоне му бе заповядал да вземе със себе си Кийн, който през цялото време се оплакваше намусено: войната се водела съвсем вяло, жената пишела писмо след писмо, че с парите, които получава, не можела да свърже двата края особено при тия постоянно нарастващи цени... Благодарение на Кийн цените на месото, маслото, хляба и детските обувки се бяха запечатали неизличително в паметта на Майкъл. „Ако в деветстотин и седемдесета ме попитат колко е струвал кълцаният шницел през четирийсет и четвърта година — ядосано си мислеше той, — без колебание ще отговоря: шейсет и пет цента фунта!“

Майкъл извади картата и я разтвори на коленете си. Зад гърба му се разнесе леко щракане: Кийн бе свалил предпазителя на карабината

си. „Каубой — помисли си Майкъл, докато разглеждаше картата, — безмозъчен, кръвожаден каубой...“

Стелевато седеше отпуснат до него с бутната на тила каска и пушеше.

— Знаеш ли какво ми се иска сега? — рече той. — Бутилка вино и една францужойка.

Стелевато беше или много млад, или много храбър, или пък много неопитен, за да почувства опасността, която се таеше в това есенно утро, или да обърне внимание на необичайния притаен вид на къщите пред тях.

— Да, това е мястото — продума Майкъл. — Но в него има нещо, което не ми харесва.

Преди четири дни Павоне го бе изпратил в щаба на 12-а армейска група с поща с най-различни доклади за състоянието на комуналното стопанство и продоволственото положение в дванадесетина града, които бяха обследвали, както и за изобличителните показания на местни жители срещу някои длъжностни лица. След изпълнение на задачата си Майкъл трябваше да се яви обратно в щаба на пехотната дивизия, но когато се върна, в оперативния отдел му съобщиха, че Павоне заминал предишния ден и наредил да уведомят Майкъл, че ще го чака на следващата сутрин именно в тоя град. До десет часа в града трябваше да пристигне една оперативна група от бронетанкови и моторизирани войски, с които щеше да дойде и самият Павоне.

Сега беше единадесет часът, но освен малката табела с надпис на английски: „Водоснабдителен пункт“ нищо не показваше, че след 1919 година в селището са идвали американски войски.

— Да вървим, момчета — обади се Кийн. — Какво чакаме още? Време е да разгледам Париж.

— Париж е още далече — отвърна Майкъл, докато прибираше картата и се мъчеше да разбере какво означава това отсъствие на хора по улиците.

— Тая сутрин чух по Би Би Си — продължи Кийн, — че германците в Париж поискали примирие.

— Може, но не са го поискали от мене — отвърна Майкъл, съжалявайки, че Павоне не се намира при тях, за да поеме цялата отговорност. Последните три дена се бяха оказали истинско

удоволствие за него — да се разхожда така из празнуваща Франция, господар на самия себе си, без никой да го командва. Тая сутрин обаче обстановката не изглеждаше никак празнична и той изпитваше неприятното чувство, че ако до петнадесетина минути не вземе правилно решение, до обед всички ще бъдат мъртви.

— По дяволите, да вървим — реши той накрая и сбута Стелевата.

— Нека видим какво става на водоснабдителния пункт.

Стелевата потегли бавно, сви в една странична уличка и насочи джипа към моста над някаква рекичка, която се сребрееше пред тях. Там откриха друг надпис, край който имаше огромна брезентова цистерна с помпена апаратура. В първия миг Майкъл помисли, че на водоснабдителния пункт — както и в целия град — няма жива душа, но скоро забеляза някаква каска, която се подаваше от замаскиран с клони окоп.

— Чухме ви отдалече — неочаквано се обади глас изпод каската. Човекът, който говореше, беше почти младеж, с бледо лице и уморени уплашени очи. След миг се появи още един войник и се приближи до джипа.

— Какво става тука? — попита Майкъл.

— Би трябвало вие да ми кажете това — отвърна първият французин.

— Минавала ли е през града американска оперативна група към десет часа тая сутрин?

— Никой не е минавал оттука — отвърна вторият войник. Беше дребничък възпълен човек на около четиридесет години с брадясало лице и в напевния му глас звучеше лек шведски акцент. — Пристигнахме снощи с щаба на четвърта бронетанкова и нас ни оставиха тука, а колоната продължи към юг. Оттогава не се е случвало нищо. На разсъмване само някъде около центъра на града се чуваше стрелба...

— Каква стрелба? — попита Майкъл.

— Не ме питай, приятелю — отвърна пълничкият войник. — Нас ни оставиха тука да помпим вода от рекичката, а не да се занимаваме с разследвания. В гората наоколо е пълно с фрицове. Те стрелят, щом видят жабар, а жабарите им отговарят със същото. Ние пък чакаме подкрепления.

— Да вървим към центъра и да видим какво става — обади се нетърпеливо Кийн.

— Ще млъкнеш ли най-последно? — обърна се Майкъл остро към Кийн, който примига нещастно зад дебелия си очилен.

— Умуваме с моя приятел — отново се обади пътническият човек — дали не е по-добре да си оберем крушите. Каква полза има да клечим тука като патици в езеро? Тая сутрин дойде някакъв жабар, който говореше малко английски, и ни каза, че от другата страна на града имало осемстотин фрицове с три танка, които смятали днес да завземат града.

— Чудесна перспектива! — възкликна Майкъл. — Сега разбирам защо няма никакви знамена в тоя град.

— Осемстотин фрицове! — възкликна Стелевато. — Хайде да се махаме оттука.

— Как смяташ, опасно ли е да останем? — обърна се към Майкъл младият войник с бледото лице.

— Като в гостната стая вкъщи! — отвърна Майкъл. — Как, дявол да го вземе, бих могъл да зная?

— Аз просто питах, така... — укорително добави младежът.

— Не ми харесва това — рече войникът с шведския акцент, като се взря нататък по улицата. — Никак не ми харесва. Никой няма право да ни заставя да седим сами тука, край тая проклета рекичка.

— Ники — каза Майкъл на Стелевато, — обърни джипа и го остави на шосето така, че ако се наложи, да можем да офейкаме веднага.

— Какво, уплаши ли се? — подхвърли Кийн, като се наведе към Майкъл.

— Слушай, генерал Патън^[61] — отвърна Майкъл, като се стараеше да прикрие раздразнението си, — когато ни потрябва човек за героичен подвиг, ще повикаме тебе, бъди спокоен! Ники, обърни джипа.

— Бих предпочел да съм сега у дома си — промърмори Стелевато, но се качи в колата и я обърна в противоположна посока. После извади автомата си от обичайното му място под предното стъкло и духна веднъж-дваж върху цевта.

— Какво ще правим, момчета? — попита Кийн и опипа нетърпеливо с големите си изпоцапани ръце карабината си. Майкъл го

погледна с омраза. Дали брат му не е получил „Почетния медал на Конгреса" просто заради глупостта си?" — помисли си той. После рече гласно:

— Ще останем тука и ще чакаме.

— Кого ще чакаме? — настоя Кийн.

— Полковник Павоне.

— Ами ако не дойде? — упорстваше Кийн.

— Тогава ще решим нещо друго... Днес ми провървя — рече отривисто Майкъл. — Кой знае колко нови решения ще трябва да взема, докато се мръкне!

— Аз мисля, че трябва да пратим Павоне по дяволите — заяви Кийн — и да вървим право към Париж. Би Би Си казва...

— Зная какво казва Би Би Си — прекъсна го Майкъл — и зная какво ще кажеш самият ти. Но аз казвам, че ще останем тук и ще чакаме.

Той се отдалечи от Кийн, седна на тревата и се облегна на ниската каменна ограда, която се простираше успоредно на потока. Двата бронетанкисти го погледнаха колебливо, после се върнаха в окопа и се замаскираха грижливо с клоните. Стелеват опря автомата си о стената, легна на тревата и заспа. Изтегнат така, с ръце върху очите, младият италианец приличаше на мъртъв.

Кийн приседна върху един камък, извади бележник и молив и се зае да пише на жена си. Той й пращаше подробни доклади за всичко, което правеше, както и най-натуралистични описания на убитите и ранените, които срещаше по пътя си. „Нека знае какво става по света — сериозно обясняваше Кийн. — Ако разбере какво преживяваме, може би ще почне да гледа по-иначе на живота.“

Майкъл отвърна очи от човека, който искаше от три хиляди мили разстояние да промени миогледа на своята студена съпруга. В далечината се виждаха незасегнатите от войната каменни къщи на града с техните закрити и неукрасени със знамена прозорци, които продължаваха да пазят своята тайна.

Майкъл притвори очи. „Бих искал някой да ми обясни какво става с мене“ — помисли си той. През последния месец се бяха натрупали толкова впечатления, и то от такъв разнообразен характер, та му се струваше, че ще трябва години, за да ги пресее, да ги подреди в съзнанието си и да открие скрития им смисъл. Той чувстваше, че в

непрекъснатия артилерийски грохот, в завземането на всички тези градове, в тия трудни преходи по прашните шосета на Франция през лятото, в приветствията на тълпите, в целувките на момичетата, в изстрелите на снайперистите, в пожарите — във всичко това се таи някакъв основен и дълбок смисъл. Този месец на възторзи, на хаос и смърт би трябвало да снабди хората с някакъв ключ, чрез който те биха могли да разберат значението на войните, на насилието, да разберат ролята на Европа и на Америка в тази драма.

От часа, в който Павоне го бе поставил така грубо на мястото му онай нощ, когато бе на пост в Нормандия, Майкъл беше загубил почти всякаква надежда да вземе полезно участие във войната. Сега обаче — той чувстваше това — му се падаше случай поне да разбере значението на тая война...

За съжаление в главата му не се оформяха никакви обобщения. Така например той не беше в състояние да каже: „Американците са такива и такива и затова побеждават“ или: „За французите е типично да се държат по такъв начин“, или пък: „Бедата на немците е, че не са способни да разберат това и това...“

Цялото това насилие, всичките тия ликуващи възгласи се смесваха в неговото съзнание и създаваха някаква бурна, объркана и многостранна драма — драма, която непрекъснато тревожеше ума му и отнемаше съня му дори в тия дни на жегата и изнемогата, драма, от която никога не можеше да се отърси даже в моменти като настоящия, когато врагът — скрит в това притихнало, безлюдно и невзрачно градче по пътя за Париж — може би се готвеше да му отнеме живота.

Тихото бълбукане на рекичката между двата бряга се смесваше с лекото и непрестанно скърцане на молива на Кийн. Опрял гръб о каменната ограда, Майкъл седеше със затворени и натежали от продължително безсъние очи, като се мъчеше да остане буден, и прехвърляше през ума си бурните събития през последния месец.

Тия имена... Имената на залетите от лятното слънце градове, сякаш бяха извадени от романите на Пруст: Марини, Кутанс, Сен-Жан-Тома, Авранш, Понторсон, проснати като наниз в една вълшебна приморска страна, в която Нормандия и Бретан, забулени в сребристорозеленикава омара, сливаха своите легенди... Какво би казал оня болнав французин, оттеглил се от света в стая, тапицирана с корк, за своите любими крайморски земи сега — през ярките и смъртоносни

августовски дни на 1944 година? Как би се изказал той със своето блестящо и страстно перо за измененията, които 105-милиметровите оръдия и пикиращите самолети бяха внесли в архитектурата на църквите от четиринадесетия век? Как биха му подействали конските трупове в канавките под глоговите храсти и изгорените танкове, които издаваха такава странна миризма на метал и човешка плът? С какви изискани, остроумни и печални думи биха се изразили мосю дьо Шарлюс и мадам дьо Германт за новите пътешественици, които крачеха по старите пътища край Мон-Сен-Мишел?

„Цели пет дни ходя вече по тия места — беше казал младежът от Средния Запад — и още ни веднъж не съм стрелял! Но не мислете, че се оплаквам. По дяволите, аз ще ходя, докато капна, ако се наложи!...“

Облегнат на един шърман на площада пред катедралата в Шартр, старият капитан с киселата физиономия бе казал: „Не разбирам просто защо през последните години всички лудеят толкова много по тая страна! Тук няма нищо, което ние не бихме могли да направим по-добре у нас, в Калифорния...“

И чернокожото джудже с червения фес, танцуващо на кръстопътя сред група сапъори, които почистваха едно минно поле, за да отворят път на танкистите... С какъв възторг ръкопляскаха на малкия дявол и как го напиха с калвадос, който тоя ден местните жители бяха донесли на освободителите!...

И двамата пияни старци, които поднесоха на Павоне и Майкъл букетчета теменужки и мушкато... В тяхно лице те приветстваха американската армия, но поискаха да им се обясни защо на четвърти юли, когато в селото им нямало вече ни един германец, американските самолети намерили за нужно да превърнат за половин час цялото селище в куп развалини...

И попадналият в ръцете на първа дивизия германски лейтенант, който срещу чифт чисти чорапи посочи върху картата точното разположение на своята 88-милиметрова батарея на евреина-беглец от Дрезден, понастоящем сержант от американската военна полиция...

И френският фермер със сериозното лице, който се бе трудил цяла сутрин, за да изработи от рози грамадния надпис „Добре дошли САЩ!“ в знак на приветствие към минаващите край двора му войски; и другите фермери, които с жените си засипаха един убит край пътя войник с могила от рози, флокс, божури и перуники от своите градини,

превръщайки по този начин смъртта през това лятно утро в някакво радостно, чаровно и трогателно събитие; и останалите войници, които минават с благоговение край цветния гроб на своя загинал другар...

И ужасното съмнение, което обхващаше човека, който наблюдаваше хилядите пленени германци — съмнение, което го караше неволно да се пита: няма наистина тия хора разтърсиха из основи Европа, избиха тридесет милиона човешки същества, изгориха стотици хиляди в газовите камери, няма те бесиха, газиха и инквизираха по своя кървав път от три хиляди мили? Сега по техните лица се четеше само изтощение и страх и човек неволно трябваше да си признае, че ако бяха облечени в американска униформа, всички тези хора биха приличали на жители на Цинцинати...

И погребението на боеца от Съпротивата в онова градче — как ли се казваше? — близо до Сен-Мало, когато артилерията ехтеше непрестанно, а безкрайната процесия от празнично облечени хора се точеше бавно нагоре по прашния хълм зад обкичените с черни пера коне и разнебитената катафалка и всеки искаше да стисне ръката на покрусените роднини при входа на гробището. И младият свещеник, който участваше в богослужението в гробищната църква и който на въпроса на Майкъл кого погребват, отговори: „Не зная, брате мой. Аз съм от друг град...“

И роденият в Канада дърводелец в Гранвил, който бе работил на немските брегови укрепления и който, поклащайки глава, каза на Майкъл: „Сега всичко ми е безразлично, приятелю. Вие идете много късно. В четиридесет и втора — четиридесет и трета аз бих ви приветствал с радост. Но сега... — вдигна рамене той — сега е късно, приятелю, много късно...“

И петнадесетгодишният младеж в Шербург, който говореше с възмущение срещу американците... „Глупаци — бе заявил той, — да се любят с момичетата, които поддържаха връзки с немците! Плюя аз на такива демократи! Задръжте ги за себе си! Самият аз обръснах главите на пет такива жени, които се подлагаха на германците. Да, и го направих, когато беше опасно, месеци преди десанта. И ако ми се наложи, пак ще обръсна, окото ми няма да мигне...“

Стелевата продължаваше да хърка, а моливът на Кийн продължаваше да дращи по хартията. От градчето все още не долиташе никакъв звук. Майкъл стана, приближи се до малкия мост и

втренчи очи в тъмната кафеникава вода, която блъбукаше тихо под него. „Ако тия осемстотин немци смятат да атакуват селището — помисли си той, — по-добре е да започват!“ А още по-добре, разбира се, беше американската част и Павоне да пристигнат навреме. Войната се понася по-лесно, когато около тебе има стотици други войници, когато не носиш никаква отговорност и знаеш, че вместо теб решават други хора, специално подготвени за това. Тук, върху обраслия с мъх мост над безименната мътна рекичка, в забравения от бога притихнал градец, човек изпитваше чувството, че е съвсем изоставен, че никой не се интересува дали тия осемстотин немци ще атакуват и ще те убият, никой не се интересува дали ще се биеш, ще се предадеш или просто ще офейкаш... „Почти както в мирновременния живот — помисли си с усмивка Майкъл, — никой не дава пет пари дали си жив, или мъртъв!“ Майкъл реши да почака Павоне и войсковата част още тридесет минути и след това да се върне обратно при своите.

Той вдигна тревожно очи към небето. То беше сиво, заплашително и имаше нещо особено злоецо в ниско надвисналите плътни облаци. А доскоро времето беше толкова хубаво! В слънчев ден човек просто вярва в своето щастие... Снайперистът е стрелял по тебе, а ти не се учудваш, че не е улучил; самолетът те обстрелва по пътя край Авранш, а ти скачаш в канавката върху трупа на капрала танкист, убеден, че няма да загинеш, и действително оставаш жив... Майкъл още помнеше как при Сен-Мало командният пункт на полка попадна под артилерийски обстрел; генералът, който се бе случил там, ревеше като побеснял на изтощените, със зачервени очи телефонисти: „Какво прави оня проклет мерач? Толкова ли е трудно да улучи гнездото на проклетото оръдие? Предайте му незабавно да открие негодника!“ Сградата се тресеше из основи от взривовете, войниците наоколо седяха свити в окопите си, но дори и тогава Майкъл знаеше, че ще остане жив и невредим...

Днес всичко изглеждаше някак си по-друго. Нямаше слънце, а самият той не вярваше на щастieto си...

Веселият слънчев поход сякаш беше завършил. Девойката, която пееше в бара в Сент Джеймс; спонтанният парад на жителите в градчето Миниак, когато първите пехотинци минаваха през него; безплатният коняк в Рен; строените край шосето до Льо Ман монахини и деца; отрядът бойскаути, които маршируваха със сериозни лица

онази неделя край Алансон редом с танковите колони; семейните групи, които се къпеха във Вилен въпреки опасността през онзи слънчев летен ден; победните знаци във формата V; разветите знамена; бойците от Съпротивата, които конвоираха гордо своите пленници — всичко това беше изчезнало, сякаш принадлежеше към друга епоха. Днес, изглежда, настъпваха нови дни — сиви и нещастни...

— По дяволите! — изруга Майкъл, като се обърна към Кийн. — Да вървим към центъра на града и да видим какво става.

Кийн се усмихна мрачно.

— Добре, братко — рече той и прибра писмото си. — Ти знаеш, че съм готов всякъде да отида.

„Тоя кучи син наистина не се шегува!“ — помисли си Майкъл. После се приближи до Стелевата, наведе се и го чукна по каската. Италианецът простена, очевидно изтръгнат от някакъв приятен похотлив сън.

— Оставете ме на мира — промърмори той.

— Ставай, ставай! — Майкъл още по-настойчиво го тупна по каската. — Да вървим и да свършим с тая война!

Двамата броневаци излязоха от окопа.

— Значи, ще ни оставите сами? — обвинително рече пълният.

— Вие сте двама от най-добре обучените, хранени и въоръжени войници в света — заяви Майкъл — и не би трябвало да се боите от някакви си осемстотин фрицове.

— Виждам, че си шегобиец — нацупи се дебелакът — и смяташ да ни изоставиш.

Майкъл се качи в джипа.

— Не се бой. Ние само ще поразгледаме града. Открием ли нещо интересно, ще ви повикаме.

— Шегобиец! — повтори дебелият и погледна унило приятеля си.

Джипът тръгна бавно по моста.

Излязоха на площада предпазливо, с пръст върху спусъка на карабините си, но наоколо нямаше жива душа. Витрините бяха плътно закрити с железни капаци, дверите на църквата стояха затворени, а хотелът изглеждаше така, сякаш от седмици никой не бе влизал в него. Майкъл се огледа изпитателно наоколо, усещайки как един мускул на

лицето му започва да потръпва нервно. Дори Кийн на задното седалище беше необичайно притихнал.

— Е? — прошепна Стелевато. — Сега какво?

— Спри тука.

Стелевато натисна спирачката и спря сред застлания с калдъръм площад.

Неочаквано се разнесе висок и остър звук. Майкъл се обърна рязко и вдигна карабината си. Вратата на хотела зееше широко разтворена и през нея излизаше цяла тълпа хора. Мнозина бяха въоръжени — кой с автомат, кой с ръчни гранати, затъкнати на кръста. Между тях имаше и жени, чиито забрадки приличаха на ярки петна сред кепетата и черните коси на мъжете.

— Жабари — рече Кийн от задната седалка, — носят ни ключовете на града.

В следващия миг джипът беше заобиколен от тълпата, но хората не проявяваха обичайните признаци на радост. Дори изглеждаха сериозни и уплашени. Главата на един червенокръстец по къси панталони беше бинтована.

— Какво става тука? — попита Майкъл на френски.

— Очакваме немците — обади се дребничка кръглолика жена с отпуснати форми в мъжки пуловер и груби мъжки обувки. Тя говореше английски с ирландски акцент и Майкъл за миг помисли, че се опитват да му изиграят някаква ловка и лоша шега. — А вие как се промъкнахте дотука?

— Ей така, направо с джипа — тросна се Майкъл ядосан, задето ги посрещаха така равнодушно. — Какво е всъщност положението?

— На другия край на града има осемстотин германци — обади се човекът с червения кръст.

— С три танка — добави Майкъл. — Знаем. А минаваха ли американски войскови части тая сутрин?

— Мина само един германски камион — рече жената в мъжкия пуловер. — Застреляха Андре Фуре. Това беше в седем и половина. Оттогава не се е случило нищо.

— За Париж ли отивате? — попита човекът от Червения кръст. Той беше без кепе и изпод окървавената му превръзка се подаваха дълги руси коси. Голите му крака, обути в къси чорапи, стърчаха смешно от торбестите му гащета. „Тоя крои нещо — помисли си

Майкъл, — облеклото му е съвсем необикновено!“ — Кажете — настоя отново човекът, навеждайки се към джипа, — за Париж ли отивате?

— След известно време — уклончиво отвърна Майкъл.

— Тогава тръгвайте с мене — предложи човекът. — Аз съм с мотоциклет и току-що пристигнах от Париж. За един час сме там.

— А ония осемстотин германци с трите танка? — рече Майкъл, вече уверен, че непознатият му готви клопка.

— Ще минем по страничен път — отвърна французинът. — На идване само два пъти стреляха по мене. При това зная къде са минните полета. Вие и тримата сте въоръжени, а в Париж имаме нужда от всеки автомат. Три дена вече се бием и се нуждаем от подкрепа...

Останалите стояха около джипа, като кимаха одобрително глави, и приказваха толкова бързо на френски, че Майкъл не можеше да ги разбере.

— Почакайте, почакайте. — Той докосна ръката на жената, която говореше английски. — Нека да се изясним. И така, мадам...

— Казвам се Дюмулен. Аз съм ирландка — високо и сякаш предизвикателно рече жената, — но от трийсет години живея тука. А сега кажете ми, млади човече, смятате ли да се погрижите за нас?

Майкъл неопределено поклати глава.

— Ще направя всичко, което е по силите ми, мадам — рече той и си помисли: „Съвсем се объркахме в тая война!“

— Вие имате и боеприпаси — обади се отново човекът от Червения кръст, като надничаше жадно към дъното на джипа, където лежаха натрупани множество кутии и войнишки одеяла. — Чудесно, чудесно! Ако дойдете с мен, няма да имате никакви неприятности. Само си сложете като мене по един червен кръст и ви гарантирам, че никой няма да стреля по вас.

— Оставете Париж сам да се грижи за себе си — сопна се мадам Дюмулен. — Ние трябва да помислим как да се оправим с тия осемстотин германци.

— Моля, не говорете всички в един глас — разпери ръце Майкъл съвсем объркан, като си мислеше: „Във Форт Белиш не са ни учили как да се справяме с подобни случаи!“ После добави гласно: — Преди всичко има ли някой от вас, който действително е видял германците?

— Жаклин! — извика мадам Дюмулен. — Разкажи всичко на тоя млад човек.

— Само по-бавно, ако обичате — предупреди Майкъл. — Моите познания по френски език далеч не са толкова блестящи.

— Живея на километър от града — започна Жаклин, ниска и пълна девойка, която беше загубила всичките си предни зъби. — Снощи се появи един немски танк, от който излезе някакъв лейтенант. Той поиска масло, сирене и хляб, а после ни каза да не посрещаме американците, защото щели само да минат през града и нямало да ни защитават. Тогава германците щели да се върнат и да разстрелят всеки, който е приветствал американци. Каза ни също, че с него имало осемстотин души. И човекът излезе прав — възбудено заключи Жаклин. — Американците дойдоха и след час си отидоха. Добре ще бъде, ако до вечерта германците не изгорят целия град...

— Позор! — решително отсече мадам Дюмулен. — Как не ги е срам тия американци? Или да дойдат и да останат, или никакви да не се явяват. Аз искам закрила!

— Това е престъпление — обади се отново човекът с червения кръст. — Да оставят парижките работници без боеприпаси, за да ги разстрелват като кучета, а те да си седят тука с три автомата и купища патрони!

— Дами и господа! — заговори Майкъл с ораторски глас, като се изправи в джипа. — Аз трябва да ви заявя, че...

— Attention! Attention!^[62] — изпищя някаква жена от края на тълпата.

Майкъл мигом се обърна. По площада се носеше бързо някаква открита кола. В нея стояха с вдигнати ръце двама души в сиви военни униформи.

Хората около джипа останаха за миг мълчаливи, със зяпнали от изненада уста.

— Шваби! — извика някой. — Идат да се предадат.

Но когато машината почти се изравни с джипа, немците, които стояха с вдигнати ръце, внезапно залегнаха и колата полетя напред. От задното седалище се надигна човек с автомат. Чу се остър пукот и сред тълпата се разнесоха стенания. Майкъл гледаше като замаян след летящата кола. После затърси пипнешком карабината в краката си и му се стори, че е минал цял час, докато свали предпазителя.

В този миг зад гърба му се обади остро и ритмично карабина. Шофьорът на немската кола размаха ръце, машината се удари в бордюра, отскочи, преобърна се и се вряза в бакалницата на ъгъла. Желязната ролетка падна с дрънкане на земята и витрината зад нея се разлетя на парчета. Колата легна бавно на едната си страна и от нея се изтърколиха две фигури.

Майкъл най-после успя да свали предпазителя на карабината си. Стелеватو продължаваше да седи зад кормилото, замръзнал от изненада, и можа само сърдито да прошепне:

— Какво става? Що за дяволщина е всичко това?

Майкъл се обърна. Зад него стоеше Кийн с карабина в ръка, загледан с мрачна усмивка в простреляните германци. Във въздуха се носеше остър мирис на изгорял барут.

— Това ще им послужи за урок — рече Кийн самодоволно и оголи в усмивка жълтите си зъби.

Майкъл въздъхна и огледа тълпата. Французите бяха започнали да стават бавно и предпазливо от земята, втренчили очи в разбитата кола. На паважа останаха да лежат две сгърчени фигури. В едната от тях Майкъл позна Жаклин. Роклята ѝ се беше вдигнала над коленете, разкривайки дебелите ѝ жълтеникави бедра. Над нея се беше навела мадам Дюмулен. Някъде наблизо плачеше жена.

Майкъл слезе от джипа, последван от Кийн. С карабини в ръце, те прекосиха предпазливо площада и се приближиха до прекатурената кола.

„Кийн — помисли си ядосано Майкъл, без да сваля очи от двете сиви фигури, които лежаха проснати с лице към тротоара. — Кийн се оказа по-бърз и свърши всичко, докато аз се разправях с предпазителя! Немците можеха да стигнат до Париж, преди да се накая да стрелям...“

Оказа се, че в колата имаше четирима души, трима от които офицери. Шофьорът — обикновен редник — беше още жив и от устата му течеше неравна струйка кръв. Той упорито се мъчеше да изпълзи настрана, но като забеляза obuцата на Майкъл до себе си, замря на мястото си. Кийн разгледа офицерите.

— Мъртви — съобщи той с типичната си болезнена и мрачна усмивка.

— И тримата. Трябва да ни дадат поне по една „Бронзова звезда“. Кажи на Павоне да ни ги издейства. Какво ще правим с тоя? — Кийн посочи с върха на обувката си ранения шофьор.

— Не изглежда никак добре — отвърна Майкъл. Той се наведе и докосна внимателно войника по рамото. — Говориш ли френски?

Германецът вдигна към него очи. Беше не повече от осемнадесет-деветнадесет години. Напуканите, покрити с кръв устни и сгърченото от болки лице му придаваха някакъв жалък и животински израз. Той кимна с усилие и сви спазматично уста. По обувката на Майкъл закапа кръв.

— Не мърдай — тихо рече Майкъл, наведен над ухото на ранения. — Ще се опитаме да ти помогнем.

Младежът се отпусна бавно върху паважа и се претърколи на хълбока си, загледан с помътени от болка очи в Майкъл.

Междувременно французите се бяха стълпили около разбитата кола. Човекът с червения кръст държеше в ръце два автомата.

— Чудесно — повтаряше той ухилено. — Чудесно! Ето нещо, което ще се посрещне с радост в Париж. — После се приближи до ранения и грубо измъкна пистолета от кобура му. — И това ще свърши работа. Мисля, че имаме 38-милиметрови патрони за него.

Младежът погледна безмълвно червения кръст върху ръката на французина.

— Докторе — продума той бавно, — докторе, помогнете ми...

— А, това ли? — засмя се французинът. — То е само маскировка. За да се промъкна край твоите другари там на пътя. Аз не съм никакъв доктор, драги, и ще трябва от други да търсиш помощ.

Той отнесе настрана скъпоценното оръжие и се залови да го прегледа внимателно дали няма дефекти.

— Не губете повече време с тая свиня — чу се решителният студен глас на мадам Дюмулен. — Сложете край на агонията му.

Майкъл я погледна изумено. Дюмулен стоеше до главата на ранения, скръстила ръце на едрия си бюст. От суровия израз по лицата на мъжете и жените, които се намираха зад нея, можеше да се разбере, че тя говореше от името на всички.

— Не — каза Майкъл. — Този човек е наш пленник, а ние не разстрелваме пленниците.

— Доктор... — промълви раненият.

— Убийте го! — обади се някой зад гърба на мадам Дюмулен.

— Ако американецът не иска да хаби патрони, аз ще го довърша с камъни — рече друг глас.

— Какво ви е прихванало, хора? — извика Майкъл. — Нима сте зверове? — Той говореше на френски, но му беше много трудно да изрази своя гняв и възмущение с помощта на познанията по този език, които беше добил в училище. Отново погледна към мадам Дюмулен. „Просто невероятно! — помисли си той. — Тая малка пълна женица, тая ирландка, попаднала по някаква случайност сред воюващите французи, е просто жадна за кръв и не изпитва никаква милост!“ И прибави гласно, ядосан, че така бавно намира подходящите думи: — Човекът е ранен и не може да ви причини какво зло. Какъв смисъл има да го доубивате?

— Идете и погледнете Жаклин — студено възрази Дюмулен. — Погледнете и мосю Александър, който лежи с продупчени дробове, и тогава ще разберете.

— Но трима от тях са вече мъртви — рече настоятелно Майкъл. — Нима това не е достатъчно?

— Не, не е достатъчно! — Лицето на жената беше побеляло от гняв, а тъмните ѝ очи светеха с безумен огън. — Може би за вас, млади човече, е достатъчно. Вие не сте живели под тяхна власт цели четири години. Вие не сте гледали как отвличат и убиват синовете ви. Жаклин не ви е била съседка. Вие сте американец. За вас е лесно да бъдете човечен. За нас обаче не е тъй лесно! — Мадам Дюмулен вече крещеше с пронизителен глас и размахваше юмруци пред лицето на Майкъл. — Ние не сме американци и не искаме да бъдем човечни. Ние искаме да го убием. Ако сте толкова чувствителен, обърнете се с гръб. Ние сами ще свършим с него. Нека вашата дребна американска съвест остане чиста!...

— Доктор... — стенеше младежът на паважа.

— Недейте така... — Майкъл умолително погледна към суровите лица на стълпените зад Дюмулен французи, обхванат от срам, че той, чужденецът, който обичаше и тях, и тяхната родина, уважаваше храбростта им и съчувстваше на страданията им, се осмелява да се меси в такъв важен въпрос в техния собствен град. — Моля ви се... — промълви той, чувствайки, че може би жената е права, че може би не се съгласява с нея поради собствената си нерешителност и

мекушавост. — Нима може да се убива ранен човек така, независимо от...

Зад него се разнесе изстрел. Майкъл се обърна рязко. Кийн стоеше надвесен над германеца, все още с пръст върху спусъка на карабината си, и се усмихваше криво. Младежът беше притихнал. Французите наблюдаваха двамата американци, вече успокоени и дори малко смутени.

— По дяволите, германецът и без това щеше да пукне — рече Кийн, като премяташе карабината си през рамо. — Защо поне да не доставим удоволствие на двамата?

— Добре — решително каза мадам Дюмулен. — Добре. Благодаря ви.

Тя се обърна и хората около нея се оттеглиха, за да ѝ отворят път.

Майкъл проследи с очи тая малка и пълна, почти комична женица, чието лице носеше отпечатъка на раждания, пране и дългогодишна работа в кухнята. Бавно, пристъпвайки от крак на крак, тя тръгна през площада към мястото, където лежеше грозната девойка, която се бе спасила завинаги и от своята грозота, и от непосилния селски труд.

Един по един се разотидоха и другите французи. Двамата американци останаха сами с убития младеж. Майкъл видя как вдигнаха и отнесоха в хотела ранения в гърдите, после се обърна към Кийн. Той стоеше наведен над германеца и пребъркваше джобовете му. Когато се изправи, държеше портфейл. Отвори го и извади един прегънат картон.

— Платежната му книжка — рече Кийн. — Йоаким Ритер, деветнадесетгодишен. От три месеца не е получавал заплатата си. Точно както в американската армия! — ухили се той. После бръкна отново в портфейла, измъкна някаква снимка и я подаде на Майкъл. — Йоаким със своето момиче! Виж я добре, апетитно парченце!

Майкъл мълчаливо разгледа снимката. От тая снимка, направена в парк, го гледаха слаб симпатичен младеж и пълничка блондинка, върху чиято къса руса коса стоеше кацнала кокетно униформената фуражка на нейния любим. На лицевата страна на фотографията беше надраскано нещо по немски.

— „Завинаги в твоите прегръдки, Елза“ — прочете Кийн. — Ето какво пише. Ще я пратя на жена си да я запази. Ще бъде хубав спомен.

Ръцете на Майкъл трепереха така, че едва не скъса снимката. В този миг той мразеше Кийн и с отвращение си мислеше, че след години, в своя дом в Щатите, този човек с дълго лице и жълти зъби ще разглежда фотографията и със самодоволство ще си спомня за днешното утро. Но Майкъл съзнаваше, че няма право да скъса снимката. Колкото и да ненавиждаше Кийн, той разбираше, че неговият подчинен е заслужил сувенира си. Когато той, Майкъл, стоеше нерешителен и объркан, Кийн постъпи като истински войник. Без колебание и страх прецени положението и унищожи противника, докато другите наоколо наблюдаваха разигралата се сцена, замръзнали от изненада. „А това, дете уби момчето — помисли си Майкъл уморено, — може би постъпи правилно.“ Те нямаха възможност да се занимават с ранения и трябваше да го оставят на местните жители, които сигурно щяха да му разбият главата веднага щом американците се скрият зад ъгъла. Кийн, тоя вечно намусен садист, в края на краищата беше изпълнил волята на народа, когото те всъщност бяха дошли да освободят. С един-единствен изстрел Кийн бе дал възможност на изстрадалите и уплашени жители на града да почувстват, че са били отмъстени, че в това утро са се разплатили за всички страдания, които бяха понесли през изтеклите години. „В действителност би трябвало да се радвам, че Кийн е с нас — горчиво си помисли Майкъл. — Това, изглежда, трябваше да стане, а аз никога не бих могъл да го извърша!“

Той тръгна към Стелевата, който продължаваше да се върти край джипа. Чувстваше се уморен и просто болен. „Нали затова всъщност ни изпратиха тука — каза си той мрачно, — нали затова дойдохме в Европа — да избиваме германци! Би трябвало да съм весел, да се радвам на успеха...“

Но Майкъл не изпитваше никаква радост. „Непълноценен човек, да, непълноценен човек е тоя Майкъл Уитикър — повтаряше си той горчиво, — гражданин със съмнителни добродетели и войник с мекушаво сърце!“ Целувките на момичетата по пътищата, украсените с рози плетища, безплатният коняк — всичко това не бе предназначено за него, защото не го беше заслужил. Кийн, който пускаше с усмивка куршум в главата на един умиращ младеж, който прибираще грижливо в портфейла си чуждата снимка за спомен — ето кого приветстваха европейците по слънчевите пътища от крайбрежието дотука... Кийн —

победоносният, пълноценен американец — освободител, най-подходящият човек за тия дни на отмъщение...

Край тях профуча с трясък на мотоциклета си човекът със знака на Червения кръст, като им махна весело с ръка — очевидно доволен, че може да отнесе два нови автомата и стотици патрони на своите другари зад барикадите в Париж. Бос, в смешен къс голф и с окървавена превръзка на главата, капнал така върху подскачащия мотор, той прелетя край обърнатата кола и след минутка изчезна зад завоя по посока на осемстотинте немски войници, минните полета и френската столица. Майкъл дори не се обърна да го погледне.

— Боже мой! — възкликна Стелевато с типичния си мек южняшки глас, все още пресипнал от преживяното вълнение. — Каква сутрин! Ти добре ли си?

— Чудесно — отвърна рязко Майкъл. — Просто чудесно.

— Ники — обърна се Кийн към Стелевато, — не искаш ли да хвърлиш поглед на швабите?

— Не — отвърна италианчето. — Оставям това на погребалните команди.

— Можеш да си вземеш някой хубав сувенир — посъветва го Кийн — и да го пратиш на своите близки.

— Моите близки не се нуждаят от сувенири — рече Стелевато. — Единственият сувенир, който биха искали да получат от Франция, това съм самият аз.

— Погледни тая снимка — подкани го Кийн, като извади фотографията и я тикна под носа на италианеца. — Казва се Йоаким Ритер.

Стелевато бавно пое снимката и я разгледа.

— Горката девойка — меко продума той. — Горката русокоса девойка.

Майкъл изпита желание да го прегърне.

Стелевато подаде снимката на Кийн.

— Мисля, че трябва да се върнем при водоснабдителния пункт и да разправим на ония момчета какво се случи тука — заяви той. — Сигурно са чуди стрелбата и са умрели от страх.

Майкъл направи движение да се качи в колата, но се спря. По главната улица се движеше бавно някакъв джип. Кийн щракна затвора на карабината си.

— Стой мирно! — предупреди го рязко Майкъл. — Това са наши.

Джипът се приближи бавно и спря до тях. Майкъл позна Крамър и Морисън, които преди три деня бяха с Павоне, Гражданите, които се бяха събрали на стъпалата на хотела, наблюдаваха без никаква проява на радост новодошлите.

— Здравейте, момчета — извика Морисън. — Забавлявате ли се?

— Да, и то славно — с охота отвърна Кийн.

— Какво се е случило? — попита изумен Крамър, като посочи към мъртвите германци и прекатурената кола. — Нещастен случай?

— Не. Аз ги избих — високо рече Кийн и се ухили. — Никак не е лошо за един ден, нали?

— Шегува ли се тоя? — обърна се Крамър към Майкъл.

— Не, не се шегува — отвърна Майкъл. — Това е самата истина.

— Гледай ти! — възкликна Крамър и погледна с уважение Кийн, който още от първия ден на десанта в Нормандия беше прицел на шеги в поделението. — Гледай ти, старият устат Кийн! Кой би могъл да допусне?

— Служители от гражданската администрация — обади се Морисън, — и да се забъркат в такава каша!

— Къде е Павоне? — попита Майкъл. — Ще дойде ли днес тука?

Морисън и Крамър продължаваха да се взират в убитите германци. Както повечето войници от поделението, те не бяха виждали никакво сражение във Франция и сега не скриваха, че този случай им е направил необикновено впечатление.

— Разпорежданията са променени — обясни Крамър. — Войската няма да мине оттука. Павоне ни изпрати да ви вземем. Той е в Рамбуе — само на час оттука. Всички чакат една дивизия жабари, която трябва да поведе победоносния марш към Париж. Ние знаем пътя. Ники, движи се зад нас.

Стелевата погледна въпросително Майкъл, който стоеше като онемял. Внезапно Майкъл изпита облекчение при мисълта, че не е длъжен вече да взема самостоятелни решения.

— Да вървим, Ники — рече той накрая.

— Много неспокойно градче — забеляза Крамър. — Мислите ли, че тия жабари ще ни дадат нещо да хапнем?

— Аз умирам от глад — заяви Морисън. — Един бифтек с пържени картофи по френски...

Мисълта, че могат да останат още в този град под студените изпитателни погледи на неговите жители, в съседство с труповете на германците пред бакалницата, изведнъж се стори на Майкъл съвсем непоносима.

— Да вървим при Павоне — реши той. — Може да има нужда от нас.

— Няма нищо по-лошо от началник редник — подхвърли Морисън. — Уитикър, ти не си достоен за чин редник от първи клас!

Въпреки това той обърна джипа. Стелевата също направи завой и последва Морисън. Майкъл седеше неподвижно на предната седалка и се стараше да не гледа към хотела, където стоеше мадам Дюмулен, оградена от своите съседи.

— Мосю! — долетя до тях гласът на мадам Дюмулен, властен и висок. — Мосю!

Майкъл въздъхна.

— Спри! — заповяда той на Стелевата.

Италианецът спря джипа и даде сигнал с клаксона на Морисън. Той също спря.

Мадам Дюмулен се приближи до джипа и се спря пред Майкъл, обградена от всички тия изтощени от труд земеделци и търговци в груби износени дрехи.

— Мосю — рече тя, скръстила ръце на едрите си безформени гърди. Старата ѝ жилетка, която стигаше чак до широките ѝ бедра, се развяваше леко на вятъра. — Нима смятате да заминете?

— Да, мадам — тихо отговори Майкъл. — Такива са нарежданията.

— А ония осемстотин германци? — добави Дюмулен, едва сдържайки гнева си.

— Аз се съмнявам, че ще дойдат тука.

— Съмнявате се, че ще дойдат тука? — изкриви лице мадам Дюмулен. — Ами ако те не са осведомени за вашите съмнения, мосю? Какво ще стане, ако решат да дойдат?

— Съжалявам, мадам — уморено рече Майкъл, — обаче ние трябва да заминем. Но и да останем, какво могат да направят петима американци срещу такъв многочислен противник?

— Значи, ни изоставяте? — изкрещя тя. — Германците ще дойдат, ще видят четирите трупа и ще избият всички в града — мъже, жени и деца. Не може така. Вие сте длъжни да останете и да ни защитавате.

Майкъл погледна уморено към войниците в двата джипа, които бяха спрели на малкия неугледен площад: Стелевато, Кийн, Морисън, Крамър и самият той. От тях само Кийн беше стрелял по хора и при това можеше да се счита, че е направил предостатъчно за един ден. „Господи — простена мислено Майкъл и погледна съчувствено мадам Дюмулен. Едрата жена стоеше настръхнала, още по-грозна в своя гняв, с обвинителен поглед в очите. — Каква закрила могат да им дадат петима войници, ако тая призрачна германска дружина действително се появи в града?“

— Мадам — каза той гласно, — съжалявам, но не сме в състояние да ви помогнем. В края на краищата ние не сме американската армия. Ние отиваме там, където ни заповядат, и правим онова, което ни наредят. — Той погледна тревожните обвинителни лица на французите с надежда, че ще разберат неговите добри намерения, съчувствието и безпомощността му. Уви! Всички тия уплашени мъже и жени продължаваха да го наблюдават мрачно, убедени, че ги обричат на сигурна смърт, че скоро труповете им ще се търкалят из развалините на собствените им домове. — Простете ми, мадам — добави Майкъл с едва сдържани сълзи, — но аз съм просто безсилен...

— Щом не сте смятали да останете тука — рече мадам Дюмулен с неочаквано спокоен глас, — не трябваше изобщо да идвате. Вчера танкисти, днес — вие. Макар че се намираме във война, вие нямате право да се отнасяте така с хората.

— Ники — рече Майкъл с дрезгав глас, — хайде да тръгваме. Крайно време е да се махаме оттука.

— Това е позорно — извика мадам Дюмулен, изразявайки с думите си мнението на всички измъчени хора, които стояха около нея. — Позорно и безчовечно...

Стелевато вече бе потеглил и Майкъл не можа да чуе края на изречението. Без да се оглеждат, те се понесоха бързо из града след джипа на Крамър и Морисън към мястото, където ги чакаше полковник Павоне.

Масата беше осеяна с бутилки шампанско, което искреше в чашите и отразяваше стотиците свещи, осветяващи нощния клуб. Залата беше претъпкана с хора. Униформите на десетина нации се смесваха с ярките пъстри тоалети на дами с разкошни прически и разголени рамене. Човек добиваше впечатление, че всички говорят в един глас. Освобождението на Париж предишния ден, днешният парад, който бе придружен от изстрели на снайперисти по покривите на къщите — всичко това даваше обилен материал за разговори. Присъстващите трябваше просто да крещат, за да надвикат тричленния оркестър, който свиреше „Да вървим към Бъфълоу“.

Павоне седеше срещу Майкъл, широко усмихнат, с пура между зъбите.

С едната си ръка беше прегърнал някаква руса жена с изкуствено удължени мигли, а с другата от време на време изваждаше пурата от устата си и я размахваше дружелюбно към Майкъл, седнал между Ахърн (кореспондента, който смяташе да напише статия за „Колиърз“ върху проблема за страха) и някакъв елегантно облечен френски летец на средна възраст.

До масата седяха също двама други американски кореспонденти, които, леко пийнали вече, приказваха със сериозни лица.

— Генерале — рече единият, — моите момчета стигнаха реката. Какво ще заповядате сега?

— Форсирайте тая проклета река.

— Не мога, сър. На другия бряг има осем бронетанкови дивизии.

— Тогава ви отнемам командването. Ще намеря друг, който ще може да изпълни задачата.

— Ти откъде си, приятелю? — попита първият кореспондент.

— От Ийст Сент Луис.

— Дай си лапата.

Те си стиснаха ръцете и вторият кореспондент повтори:

— Отнемам ви командването.

Двамата допиха чашите си и се загледаха замислено в танцуващите двойки.

— Да! — обади се френският летец, който бе служил в английските въздушни сили и сега се намираше в Париж като свързка

с Втора френска бронетанкова дивизия. — Славно време беше! — Той говореше за дните през 1928 година в Ню Йорк, където бе работил в посредническа кантора на Убл Стрийт. — Имах квартира на Парк Авеню — обясни летецът, любезно усмихнат — и всеки четвъртък уреждах коктейл за приятелите си. Бяхме си създали за правило всеки да води момиче, което никога не е идвало преди. Боже мой, с колко жени се запознах тогава! — Той поклати глава, спомняйки си прекрасните дни на своята младост. — Късно вечер пък ходехме в Харлем. Ах, ония чернокожи хубавици, оная музика!... Целият изтръпвам, като си помисля... — Летецът допи деветата си чаша шампанско и се усмихна широко на Майкъл. — Сто тридесет и пета улица познавах по-добре, отколкото Вандомския площад! След войната може би пак ще отида в Ню Йорк — замислено добави той — и може би пак ще наема квартира на Сто тридесет и пета улица.

От съседната маса стана една брюнетка, наметната с чердантелен шал, приближи се до тях и целуна летеца.

— Драги лейтенанте — каза тя, — така се радвам, че виждам френски офицер!

Летецът стана, поклони се церемониално и я покани да танцуват. Брюнетката се отпусна в ръцете му и двамата започнаха да се промъкват към претъпканата танцова площадка. Оркестърът свиреше румба и летецът нагизден в своята елегантна синя униформа, танкуваше като истински кубинец, като се провираше умело между другите двойки със сериозен и вдъхновен израз.

— Уитикър — обърна се Павоне към Майкъл, — вие ще бъдете истински глупак, ако някога напуснете Париж.

— Съгласен съм с вас, полковник — рече Майкъл. — Когато войната свърши, ще помоля да ми предадат уволнителните документи в центъра на Елисейските полета.

В този момент Майкъл искрено вярваше онова, което говореше. От минутата, когато, движейки се сред пълните с пехота камиони, бе зърнал острия, извисен над покривите връх на Айфеловата кула, той живееше с чувството, че най-последно е намерил своя истински дом. Понесен от буйния поток хора, които го целуваха, друсаха ръцете му и изказваха своята признателност, той се беше взирал жадно в познатите още от детски години имена на улици: Рю дьо Риволи, Площада пред Операта, Булеварда на капуцините, чувствайки, че се е пречистил от

всякакви грехове, че се е освободил от всякакво разочарование. Дори случайните престрелки из парковете и между паметниците, когато германците бързаха да изразходват последните си боеприпаси, преди да се предадат в плен, му се бяха сторили като естествено и даже приятно начало на неговото запознанство с тоя вечен град. А опръсканите с кръв паважи, ранените и умиращите, които санитарките от Съпротивата отнасяха бързо на носилки, бяха придали в неговите очи още по-голяма драматичност и своеобразност на Великия акт на освобождението.

Да, той никога нямаше да успее да възпроизведе напълно ясно в паметта си как е изглеждало в действителност всичко това. Щеше да си спомня само бързите целувки, петната от червило върху куртката си, сълзите, прегръдките и това, че се е чувствал силен, обичан и непобедим.

— Ей, вие — обади се първият кореспондент.

— Заповядайте, сър — отвърна вторият.

— Къде е щабът на Втора бронетанкова дивизия?

— Не зная, сър. Току-що пристигнах от лагера в Шанкс.

— Отнемам ви командването.

— Разбирам, сър.

Двамата с важен вид вдигнаха чашите си.

— Спомням си — чу Майкъл гласа на Ахърн, — че последния път, когато се видяхме, аз ви питах какво мислите за страха.

— Да, питахте ме — отвърна Майкъл, като наблюдаваше дружелюбно силно загорилото лице и сериозните сиви очи на кореспондента. — Как се котира сега въпросът за страха сред издателските среди?

— Реших да се откажа от тая тема — призна откровено Ахърн. — Прекалено много се занимавах с нея. Особено писателите след Първата световна война и психоаналитиците. Страхът бе издигнат на пиедестал и хората не желаят да слушат повече за него. Това е въпрос, който занимава предимно цивилните. Войниците далеч не се интересуват толкова от проблема за страха, колкото писателите искат да ти изкарат. Всъщност представата за войната като нещо непоносимо е съвсем погрешна. Аз съм следил внимателно тоя въпрос и много съм мислил по него. Войната е приятно нещо — приятно почти за всички, които участват в нея. Тя представлява нормално и положително

явление. Какво ви направи най-силно впечатление през последния месец във Франция?

— Как да ви кажа — започна Майкъл, — виждате ли...

— Веселието — прекъсна го Ахърн, — чувството, че участваш в някакъв трескав празник. Да, и смехът. Ние минахме триста мили през неприятелска територия, носени върху огромна вълна от непрекъснат смях. Смятам да напиша статия за това в „Колиърз“.

— Чудесно — рече сериозно Майкъл. — С нетърпение ще чакам да я прочета.

— Единственият човек, който е описал сражение по реалистичен и убедителен начин, е Стендал. — Ахърн се наклони и почти се докосна до лицето на Майкъл. — В действителност световната литература познава само трима писатели, чиито съчинения заслужават да се четат повече от един път — Стендал, Вийон и Флобер...

— За съжаление войната след месец ще свърши — обади се един хубав мъж, английски военен кореспондент, — а ни предстои да унищожим още толкова много германци. Докато се бием, това не ще бъде трудно. Приключи ли обаче войната, ще трябва да ги избиваме хладнокръвно, а боя се, че ние; англичани и американци, не ще намерим морални сили да го направим, и в сърцето на Европа ще останат живи цели поколения от заклет врагове. Лично аз, колкото и ужасно да звучи това, се моля щастието да ни измени...

„О, прелестна любима — пееше тромпетистът на английски със силен саксонски акцент, — бъди мила с мен...“

— Стендал е успял да улови чудесно необичайното, безумното и комичното във войната — продължи Ахърн. — Спомняте ли си как описва в своя дневник полковника, който се мъчи да събере около себе си своите разпръснати войници?

— Боя се, че не си спомням — призна Майкъл.

— Какво е положението? — обади се първият кореспондент.

— Обкръжени сме от две дивизии.

— Отнемам ви командването. Щом не можете да форсирате реката, ще назнача човек, който може.

Двамата отново вдигнаха чашите си.

Към масата се приближи висока брюнетка в рокля на цветя, на която Майкъл се беше усмихнал преди петнадесетина минути.

— Вие сте един мил войник, който очевидно скучае — каза тя и като се наклони към рамото му, сложи ръката си в неговата. Той с удоволствие погледна твърдите ѝ заоблени като маслини гърди, които надничаха от дълбокото ѝ деколте. — Няма ли да потанцувате с една признателна дама?

Майкъл ѝ се усмихна.

— След пет минути — отвърна той, — когато главата ми се поизбистри.

— Добре — кимна тя и се усмихна кокетно. — Знаете на коя маса се намирам...

— Разбира се, че зная — побърза да отговори Майкъл и я проследи, докато се провираше ловко сред танцуващите двойки, полюлявайки леко стройните си бедра. „Хубавичка, много хубавичка — реши той. — Ще трябва да поухажвам една парижанка, за да отпразнувам официално влизането си в Париж!“

— За отношенията между мъжете и жените през военно време могат да се напишат цели томове — обади се Ахърн.

— Сигурно — съгласи се Майкъл.

Девојката седна до масата си и му се усмихна.

— През време на война тия отношения са здрави и свободни, с романтичен оттенък на трескавост и трагизъм — продължи Ахърн. — Вземете например моя случай. Аз имам съпруга и две деца в Детройт. Аз обожавам жена си, но, да си призная, при мисълта за нея просто ми става скучно. Тя е обикновена мъничка женица, чиято коса започва да редее. И ето в Лондон си намерих една чувствена деветнадесетгодишна девојка, която работи в министерството на снабдяването. Преживяла е цялата война, разбира чудесно изпитанията, през които съм минал, и аз съм истински щастлив с нея... Нима сега бих могъл да си изкривя душата и да твърдя, че желая да се върна в Детройт?

— Да, всеки си има своите проблеми — учтиво забеляза Майкъл.

В другия край на залата се разнесоха викове и се появиха трима млади французи с ленти на Съпротивата върху ръкавите, въоръжени с карабини. Те си пробиваха път сред тълпата танцуващи, като влачеха някакъв младеж, по чието лице течеше кръв от дълбока рана над очите.

— Лъжете! — крещеше окървавеният французин. — Лъжете до един! Аз съм толкова сътрудник на германците, колкото всеки от

хората в тая зала.

Един от въоръжените младежи го удари по врата. Главата на човека клюмна и той притихна. Върху танцувалната площадка закапа кръв. Четиримата французи от Съпротивата повлякоха пленника си нагоре по стълбите, които бяха осветени от свещници в кристални поставки.

— Варвари! — обади се на английски хубава четиридесетгодишна жена с тъмночервени нокти, която беше седнала до Майкъл на освободеното от френския летец място. Беше облечена в семпла, но елегантна рокля. — Би трябвало да ги арестуват. Просто търсят повод за скандали. Ще направя предложение на американците да ги арестуват до един. — Жената говореше с типичен американски акцент. Ахърн и Майкъл я изгледаха с изненада. Тя кимна енергично на кореспондента и после, по-хладно на Майкъл, забелязала, че той не е офицер. — Мейбъл Каспър — представи им се тя. — И не ме гледайте толкова учудено. Аз съм от Скинектъди.

— Много ми е приятно, Мейбъл — любезно каза Ахърн и се поклони, без да стане от стола си.

— Аз знам какво говоря — продължи да бърбори припряно дамата от Скинектъди, която явно беше попрепила. — В Париж живея от дванадесет години и ако знаете само какво съм изстрадала! Вие сте кореспондент и аз бих могла да ви разкажа толкова неща за немската окупация...

— С удоволствие бих ви слушал — отзова се Ахърн.

— Продоволствените затруднения, купоните... — продължи Мейбъл Каспър, като напълни чашата си с шампанско и на един дъх я преполови. — Германците реквизираха апартамента ми и ми дадоха само две седмици да изнеса мебелите си. За щастие успях да намеря друга квартира, която принадлежеше на някакво еврейско семейство. Мъжът бил убит, но днес, представете си — на втория ден след освобождението, — вкъщи дойде жената и поиска да освободя жилището й! Когато се преместих, в квартирата нямаше никакви мебели, но аз бях достатъчно предвидлива да регистрирам този факт с писмени показания на свидетели. Говорих вече по този въпрос с полковник Харви от нашата армия и той веднага ме успокои. Познавате ли полковник Харви?

— Боя се, че не го познавам — отвърна Ахърн.

— Във Франция ни очакват тежки дни. — Мейбъл Каспър допи шампанското си. — Сега управлява утайката на обществото, по улиците шарят въоръжени хулигани.

— Вие имате пред вид бойците от Съпротивата? — попита Майкъл.

— Да, тъкмо тях имам пред вид — отвърна Мейбъл Каспър.

— Но те изнесоха на своите плещи цялото съпротивително движение — напомни й Майкъл, като се стараеше да разбере към къде клони тая жена.

— Съпротивително движение! — презрително и тихо изсумтя Мейбъл. — До гуша ми е дошло това съпротивително движение. Кой участваше в него? Всички безделници, всички подстрекатели, всички негодници, които нямат ни семейство, ни собственост, ни работа. Порядъчните хора бяха достатъчно заети през войната, за да се занимават с всичко това и сега има много да страдаме, ако вие не вземете енергични мерки. — Тя напълни отново чашата си и се наведе към Майкъл. — Вие ни освободихте от германците, сега трябва да ни освободите от французите и от руснаците! — Мейбъл изпи чашата си и стана. — Това е моят съвет към хората, които имат ум в главата! — добави тя със сериозен израз и кимна за сбогом.

Майкъл я проследи с очи как се отдалечава в своята семпла елегантна черна рокля сред поставените почти една до друга маси.

„Господи! — помисли си той, — и тая жена е от Скинектъди!“

— Войната — продължи замислено Ахърн — представлява, както казах, объркан куп от противоречиви елементи.

— Какво е положението? — попита първият кореспондент.

— Левият ми фланг е обходен — отвърна колегата му, — десният ми фланг е разбит, а центърът ми е отхвърлен назад. Ще трябва да атакувам.

— Отнемам ви командването — заяви първият кореспондент.

— След войната — подхвана отново английският кореспондент — ще си купя къща край Биариц и ще се преселя в нея. Просто не мога да понасям английската храна. Ако ми се наложи да отида в Лондон, ще взема със себе си в самолета кошница провизии за два дена и ще се храня в стаята си в хотела.

— Това вино не е достатъчно ферментирало — обади се от другия край на масата един офицер от службата за обществени

информации, с нов блестящ кобур, окачен на праметнат през рамото му ремък.

— Ако, в бъдеще можем да се надяваме на някого, това са само французите — чу Майкъл гласа на Павоне, поучаващ двама млади пехотински офицери, които навярно се бяха отлъчили от дивизията си за тая нощ — Американците трябва не само да се сражават, за да освободят Франция, но са длъжни и да разберат нейната душа, да ѝ помогнат да стъпи на крака и да проявят към нея търпимост. А това не е лесно, защото французите са особен народ. Те ни дразнят, понеже са шовинисти и крайно благоразумни, държат се високомерно с другите, понеже имат независим дух и са велика нация. Ако бях председател на Съединените щати, бих пращал всички млади американци за две години във Франция вместо в колеж. Юношите ще се научат да разбират от хубава храна и изкуство, а момичетата — от проблемите, свързани с пола, и след петдесет години на брега на Мисисипи ще израсне една истинска утопия...

Младата жена в цветната рокля, която бе наблюдавала упорито Майкъл, му кимна и се усмихна широко веднага щом улови погледа му.

— Ирационалният елемент, който представлява съставна част на войната — продължи Ахърн, — е нещо, което никой не е описал в нашата литература. Позволете ми още веднъж да ви напомня за полковника на Стендал.

— Какво казва полковникът на Стендал? — разсеяно попита Майкъл, чиито мисли плуваха блажено сред пари от шампанско, тютюнев дим, аромат на парфюми, мирис на свещи и сластолюбиви желания.

— Когато войниците му паднали духом — рече Ахърн с наставнически и внушителен тон — и били готови да ударят на бягство под напора на врага, полковникът ги обсипал с ругатни, размахал сабята си и креснал: „Хайде, вашта мръсна...!“ Тогава войниците се понесли след него и разбили противника. Груби думи наистина, но те засегнали някаква необяснима струна в сърцата на хората му, укрепили волята им и ги повели към победа.

— Ех — със съжаление въздъхна Майкъл, — днес няма такива полковници.

Някакъв пиан английски капитан, заглушавайки оркестъра, запя с цяло гърло: „На линията «Зигфрид»^[63] ще прострем ний нашето пране!“ Песничката беше веднага подхваната от други. Оркестрантите се принудиха да прекъснат танцовата мелодия и започнаха да акомпанират на певците. Пияният капитан — едър мъжага с ослепително бели зъби — сграбчи някакво момиче и затанцува с него. Наскачаха и други двойки, присъединиха се към тях и заиграха бавно в редица, като лавираха между застланите с книжни покривки маси и кофичките с шампанско. След минута танцуваха вече двадесет души. Те пееха високо, отхвърлили глави назад, и всеки държеше с две ръце за талията застаналия пред него; това приличаше на тържествения танц „змей“, който колежаните играеха след победа на техния футболен отбор, с тая разлика, че сега хората танцуваха в осветена със свещи зала, с нисък таван и песента звучеше просто оглушително.

— Не е лошо — рече Ахърн, — но е твърде познато, за да представлява интерес от литературна гледна точка. В края на краищата съвсем естествено е след такава победа освободители и освободени да пеят и да танцуват. Колко по-интересно обаче би било да се намираш в царския дворец в Севастопол, когато кадетите, напълнили плувния басейн с шампанско от царската изба, са хвърляли в него голи балерини в очакване появата на Червената армия, която ще ги разстреля до един. Извинете ме — завърши Ахърн със сериозен глас, — но аз трябва да взема участие в танца.

Той се промъкна между масите и сложи ръце на талията на Мейбъл Каспър, жената от Скинектъди, която се бе присъединила към опашката на танцуващите и пееше с цяло гърло, полюлявайки пристегнатите си в тафта бедра.

Девојката в цветната рокля се приближи до масата на Майкъл и му протегна усмихнато ръка.

— Ще танцуваме ли? — попита тя меко.

— Да, ще танцуваме.

Майкъл се изправи и пое ръката ѝ. Двамата се провряха до края на опашката и девојката застана пред него; той усети топлината на стройните ѝ бедра под тънката копринена рокля.

След малко всички вече танцуваха. Дългата колона двойки, в която се пъстрееха военни униформи и копринени дамски тоалети, се

виеше пред ревящия оркестър и сред масите из цялата зала. Хората пееха вече в един глас:

*Ако имаш мръсни дрехи, мила майко,
дай ги да ги окачим на линията „Зигфрид“!*

Майкъл се мъчеше да надвиха най-гласовитите, като пееше с прегракнал глас и притискаше здраво стройния кръст на тая съблазнителна девойка, която от всички млади хора в празнуващия град беше избрала тъкмо него. Увлечен от волната пронизителна музика и от грубите победни думи на песента, над която германците се бяха присмивали така жестоко, когато за първи път я бяха чули от устата на англичаните през 1939 година, Майкъл изпитваше чувството, че всички мъже в тази зала са негови приятели, че всички жени са влюбени само в него, че целият град принадлежи само на него, че всички победи са спечелени само заради него, че животът ще продължи вечно...

— „На линията «Зигфрид» ще прострем ний нашето бельо — пееха всички в хор, — ако дотогава от нея все още има някаква следа!“

Неочаквано Майкъл разбра, че е живял тъкмо за тази минута, че тъкмо за нея е прекосил океана, че тъкмо за нея се е учил да стреля с карабина и тъкмо заради нея се е изплъзвал досега от смъртта.

Песента свърши. Девойката в цветната рокля се обърна и го целуна, притисна се към него и се отпусна в прегръдките му. Майкъл се чувстваше замаян от винените пари и от благоуханието на хелиотропни парфюми. Около него хората подеха „В доброто старо време“ — сантиментална и трогателна песен, която се пееше винаги на веселите новогодишни забави в Ню Йорк.

Възрастният френски летец, който през 1928 година беше устройвал своите оригинални забави на Парк Авеню и посред нощ бе посещавал Харлем, а през войната беше изслужил три пълни срока в ескадрилата „Лотарингия“ и след като бе загубил всичките си приятели, се беше върнал отново в Париж, сега пееше заедно с останалите, без да се стеснява от сълзите, които се стичаха по изтощеното му, но все още хубаво лице.

— „Нима можем да забравим старите приятели? — пееше той, прегърнал през раменете полковник Павоне и обхванат от болезнена мъка по тази весела и щастлива нощ, която вече си отиваше. — Нима можем да ги забравим?“

Девојката отново целуна Майкъл, този път с още по-голяма страст. Той притвори очи, като се полюляваше леко, притиснал в прегръдките си тоя безименен дар от освобождения град.

Петнадесет минути по-късно, когато Майкъл с карабина в ръце вървеше заедно с девојката, Павоне и неговата изрусена дама из тъмните Елисейски полета към Триумфалната арка, недалеч от която живееше момичето, немските самолети започнаха да бомбардират града. Под едно дърво наблизко беше гариран камион и Майкъл с Павоне решиха да останат тука. Седнаха върху капака на камиона и зачакаха края на нападението под символичното прикритие на зеления гъсталак.

След две минути Павоне беше мъртъв, а Майкъл лежеше върху миришеция на асфалт паваж в пълно съзнание, но обхванат от странното чувство, че не е в състояние да движи краката си.

Някъде отдалече долитаха гласове и Майкъл се запита какво бе станало с девојката в копринената рокля; просто не можеше да разбере какво се е случило, защото стрелбата изглеждаше да иде от другата страна на реката и той дори не бе чул да падат бомби.

После си спомни, че откъм завоя върху тях бе връхлетяла с рев някаква голяма тъмна сянка. „Автомобилна катастрофа!“ — помисли си той, спомняйки си, че всички го бяха предупреждавали: „Пази се от парижките шофьори!“

Майкъл все още не можеше да движи краката си, а в светлината на електрическото фенерче, което някой бе насочил върху Павоне, лицето на полковника изглеждаше съвсем бяло, сякаш от години беше мъртъв. После до слуха му стигна гласът на някакъв американец:

— Хей, погледнете! Американец, и то мъртъв!... Да, при това полковник, а прилича на прост редник!

Майкъл се опита да им обясни нещо за своя приятел полковник Павоне, но езикът му не се подчиняваше. Когато го вдигнаха — толкова предпазливо, колкото позволяваха тъмнината, околната бъркотия и разплаканите жени — той изведнъж загуби съзнание...

[61] Американски генерал, командвал 3-та армия на Западния фронт. ↑

[62] Пазете се! Пазете се! (фр.). ↑

[63] Укрепен отбранителен вал, построен от германците на западната граница на Германия. ↑

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ТРЕТА

Лагерът за попълнения лежеше в неприветлива равнина близо до Париж и се състоеше от палатки и стари немски военни бараки, върху чиито стени личаха образите на едри германски младежи, усмихнати възрастни мъже, които пиеха бира с халби, и босоноги селски девойки, прилични на тежки першеронски коне; в горната част на всички рисунки беше изобразен орел с пречупения кръст. При това мнозина американци бяха увековечили престоя си тук чрез своите имена по нашарените стени: сержант Джу Закари, от Канзас Сити, щата Мисури, Майер Грийнберг, редник от първи клас, от Бруклин, САЩ...

Хилядите хора, които чакаха да бъдат разпратени по дивизиите за да попълнят бойните загуби, търпеливо тъпчеха нагоре-надолу в ноемврийската кал. Мълчаливи и сдържани, те се отличаваха рязко от шумните, готови винаги да се оплакват войници, каквито Майкъл беше срещал преди. „В този лагер няма нищо човешко мислеше си той, застанал при входа на палатката си и загледан в облечените в мушамы хора, които се движеха безцелно и неспокойно под ситния неприятен дъжд из дългите, задръстени с народ улици. — Би могъл да се сравни само с оградения двор на кланицата в Чикаго, където събраните на купчини говеда усещат миризмата на пролята кръв и със смътна тревога очакват своята неизбежна участ.“

— Ах, тая пехота! — горчиво се оплакваше младият Спиър в палатката. — Пратиха ме за две години в Харвард, откъдето трябваше да изляза офицер, но после изведнъж им дойде друг ум и всичко отиде по дяволите. Редник в пехотата след две учебни години в Харвардския университет! И това ми било армия!

— Да, истинско безобразие — съчувствено се обади Кринек от съседното легло. — В нашата армия царува истински хаос, няма никакво съмнение. Всичко зависи от връзките, които имаш.

— Аз имам големи връзки — рязко рече Спиър. — Как иначе бих могъл да вляза в Харвард? Но те не ми помогнаха, щом дойде заповедта за превеждането. Майка ми едва не умря, когато узна това.

— Да — учтиво забеляза Кринек, — това сигурно е било удар за всички твои близки.

Майкъл се усмихна горчиво и се обърна да види дали Кринек се подиграва с младежа от Харвард. Кринек беше служил картечар в 1-ва дивизия, беше ранен в Сицилия, а после втори път в деня на десанта в Нормандия и сега за трети път отиваше на фронта. Но Кринек — дребен и жилав тъмнокос младеж от предградията на Чикаго — искрено съчувстваше на благородния младок от Бостън.

— Е, нищо не се знае — обади се Майкъл, — може би войната ще свърши още утре.

— Ти какво, да нямаш никакви тайни сведения? — попита Кринек.

— Не — отвърна Майкъл, — но „Старс енд Страйпс“ пише, че руснаците напредвали по петдесет мили на ден.

— Ох, тия руснаци — поклати глава Кринек. — Аз не мога много да се надявам, че руснаците ще спечелят войната заради нас. В края на краищата пак Първа дивизия ще трябва да влезе в Берлин и да се доразправи с немците.

— Смяташ ли да направиш опит да те върнат в Първа дивизия? — попита Майкъл.

— Господи, разбира се, че не — поклати леко глава Кринек и вдигна очи от карабината, която почистваше на леглото си. — Аз искам да изляза от тая война жив. Всички знаят, че Първа дивизия е най-добрата в цялата армия. Какво ли не писаха за нея, а това е крайно опасно. Има ли да се превземе особено тежък участък на брега, има ли да се завземе укрепена височина, има ли да се поведе атака — винаги си спомнят за Първа дивизия По-добре е да пуснеш куршум между очите си, отколкото да попаднеш в Първа дивизия. Аз искам да ме причислят към някоя кротка невзрачна дивизия, за която никой нищо не е чувал и която не е превзела ни един град от Пърл Харбър до днес. Попаднеш ли в Първа дивизия, най-хубавото, на което можеш да разчиташ, е да те ранят. На два пъти ме награждаваха с „Пурпурно сърце“ и всеки път хората от взвода идваха да ме поздравяват. Командването винаги праща в тая дивизия най-добрите генерали, най-дейните и най-безстрашните, а това означава — сбогом, войнишко щастие. Аз вече дадох своя принос, нека сега други получат

възможност да се проявят. — И Кринек се зае отново да почиства металическите части на карабината си.

— Кажете, как е там? — тревожно попита Спиър. Той беше хубав русокос младеж с къдрава коса и меки сини очи. Като го гледаше, човек неволно си представяше дългата върволица гувернантки и лели, които в събота вечер го водят на концертите на Кусевицки^[64]. — Как е там, в пехотата?

— Как е в пехотата ли? — рече напевно Кринек. — Ами просто вървиш, вървиш и все вървиш...

— Не, не, питам те сериозно — настоя Спиър. — Кажи ми как постъпват? Просто те грабват за яката, захвърлят те в ротата и те пращат веднага да се биеш, така ли?

— А ти как смяташ — че всичко става на етапи? — отвърна Кринек. — Не, не става на етапи, поне така беше в Първа дивизия.

— Ами ти? — обърна се Спиър към Майкъл. — В коя дивизия си служил?

Майкъл отиде до леглото си и се отпусна тежко на него.

— В никоя дивизия. Бях на служба в гражданската администрация.

— В гражданската администрация? — изненада се Спиър. — Ето къде трябваше да ме пратят!

— Ти си служил в гражданската администрация? — обади се Кринек.

— А как си успял да получиш „Пурпурно сърце“ в такава служба?

— В Париж ме прегази френско такси, което строши левия ми крак — обясни Майкъл.

— В Първа дивизия никога не би получил „Пурпурно сърце“ за подобно нещо — с гордост рече Кринек.

— Бях в болнично отделение с двадесет други ранени — обясни Майкъл. — Една сутрин пристигна някакъв полковник и на всички връчи медали.

— Това носи пет точки — рече Кринек. — Не е никак лошо. Един ден ще благодариш на бога, че са ти строшили крака.

— Господи! — промърмори Спиър. — Какво става с армията? Да пратят в пехотата човек със строшен крак!

— Кракът ми е вече здрав — възрази меко Майкъл — и ми служи добре. Наистина не е зарасъл много хубаво, но лекарите уверяват, че ще върши работа, особено в сухо време.

— Дори така да е — продължи Спиър, — защо не се върнеш в гражданската администрация?

— Ако си от сержант надолу, никой няма да си направи труд да те върне в старата ти част обади се Кринек. — Всички от сержант надолу представляват нещо като взаимозаменяеми части във военната машина.

— Благодаря, Кринек — сериозно рече Майкъл, — това е най-приятното нещо, което съм чул за себе си през последните девет месеца.

— Каква е твоята военноотчетна специалност? — попита Кринек.

— Седемстотин четиридесет и пет — отвърна Майкъл.

— Седемстотин четиридесет и пет — повтори Кринек. — Стрелец. Хубава специалност, да. И все пак взаимозаменяема частичка. Всъщност ние всички сме взаимозаменяеми части.

Майкъл забеляза, че меката хубава уста на Спиър се сви леко в нервна гримаса на отвращение. Очевидно той не беше очарован от мисълта, че също представлява една взаимозаменяема частичка. Това никак не съвпаднаше с образа, който бе изградил за себе си през безоблачните години, прекарани в обществото на гувернантки и в аудиториите на Харвардския университет.

— Сигурно има дивизии, в които е по-приятно да служиш — рече упорито Спиър, загрижен за бъдещата си съдба.

— Човек може да бъде убит в която и да е американска дивизия — наставнически каза Кринек.

— Аз имам пред вид дивизии, в които превръщат човека постепенно във войник, а не го хвърлят направо в бой — обясни Спиър.

— Изглежда, братле, добре са ви подготвили в Харвардския университет — рече Кринек, като се наведе над карабината си. — Виждам, че са ви наговорили цял куп глупости за армията.

— Папуга! — обърна се Спиър към един човек, който от леглото си мълчаливо наблюдаваше с широко отворени очи мокрия полегат брезент над главата си. — Папуга, ти в коя дивизия беше?

Папуга продължи да наблюдава — замислено брезента, без да обърне глава.

— Бях в зенитната артилерия — най-после отвърна той с равен и унесен глас.

Папуга беше тлъст човек на около тридесет и пет години с болезненожълто сипаничаво лице и дълга, суха черна коса. Той по цели дни лежеше на леглото си и Майкъл бе забелязал, че много пъти дори не ходи на храна. Върху ръкавите на куртката му личаха следи от отпрани сержантски нашивки. Папуга никога не участваше в разговорите в палатката и с държанието си, както и с факта, че му бяха отнели нашивките, представляваше загадка за останалите.

— Зенитната артилерия — поучително рече Кринек. — Виж това не е лоша служба.

— Защо си сега тука? — попита Спиър. В тия дъждовни ноемврийски дни, в тази мрачна равнина, където във въздуха се носеше дъх на кланица, той беше готов да търси утешение от всеки ветеран в лагера. — Защо не остана в зенитната артилерия?

— Един ден — рече Папуга, без да обърне глава към Спиър — аз свалях три наши самолета Р-47.

В палатката настъпи тишина. Майкъл изпита неволно желание Папуга да не каже нищо повече.

— Намирах се до 40-милиметрового оръдие — продължи след кратка пауза Папуга със своя равномерен и безстрастен глас. — Нашата батарея охраняваше летище, което се използваше от Р-47. Беше почти тъмно, а немците имаха навик да прелитат тъкмо в тия часове и да ни обстрелват с картечници. Не бях имал истинска почивка в продължение на цели два месеца и ни веднъж не се бях наспал като хората; и ето точно тогава получих писмо от жена си, че скоро ще има бебе, а аз не си бях ходил вкъщи две години...

Майкъл затвори очи с надежда, че Папуга ще мълчи. Но в сърцето на този човек се беше набрала толкова мъка, че заговорил веднъж, не можеше да спре.

— Намирах се в ужасно състояние — продължи Папуга, — а един приятел ми беше дал половин бутилка френска ракия; силна като чист спирт и хваща за гърлото като капан. Изпих я самичък и когато над летището се спуснаха самолети, а някой край мене започна да крещи, изглежда съм изпаднал в умопомрачение. Беше тъмно, нали

разбирате, а германците имаха навик да... — Той млъкна с въздишка и прекара бавно ръка по очите си. — Насочих оръдието към тях, аз съм добър стрелец... А след мен откриха огън и другите оръдия. Трябва да призная, че на третия самолет забелязах отличителните знаци: ивиците и звездата, но просто не можах да спра. Той летеше бавно над самия мене със спуснати предкрилки и се опитваше да се приземи... Просто не разбирам и не мога да обясня защо не прекратих стрелбата... — Папуга вдигна ръка от очите си. — Два от тях изгоряха — добави той с безжизнен глас, — а третият се блъсна и разби на земята. След десет минути дойде полковникът, който командваше групата. Младеж, нали ги знаете тия полковници от авиацията? Беше получил за нещо „Почетният медал на Конгреса“, още когато се намирахме в Англия. Приблужи се до мен и веднага ме подуши. Мислех, че ще ме застреля на място и да си кажа право, не бих могъл да го обвиня, никакво лошо чувство не изпитвам към него.

Кринек с рязко движение вкара затвора в карабината.

— Но той не ме застреля — мрачно продължи Папуга. — Само ме отведе на полето, където бяха паднали самолетите, и ми показва какво е останало от двамата изгорели летци, а после ми заповяда да отнесе третия — тоя, който се бе разбил на земята — в санитарната палатка, макар че човекът беше вече мъртъв.

Спиър цъкаше нервно с език и Майкъл изпита съжаление, че младежът бе чул тази история. Тя едва ли щеше да му помогне, когато го пратят ненадейно на фронта да щурмува линията „Зигфрид“.

— Арестуваха ме с намерение да ме изправят пред военен съд и полковникът заяви, че ще стори всичко, за да ме обесят — продължи Папуга. — Но както ви казах, в нищо не можех да го обвиня, всъщност той беше само един обикновен младеж. Не мина много време обаче и началствата дойдоха при мене в ареста и казаха: „Папуга, ще ти дадем възможност да заличиш вината си и няма да те съдим, но ще те пратим в пехотата.“ И аз отвърнах: „Както намерите за добре.“ Тогава ми свалиха сержантските нашивки, а в деня, в който трябваше да ме изпратят тука, полковникът ми каза: „Надявам се, че ще ти пръснат главата още в първата битка!“

Паруна млъкна и отново втренчи безизразни очи в брезента над главата си.

— Надявам се — обади се Кринек, — че няма да те правят в Първа дивизия.

— Да ме пратят, където искат. За мен е все едно.

Вън се разнесе свирка. Всички наскочаха, надянаха мушамите и подшлемниците си и излязоха да се строят за вечерна проверка.

От Щатите току-що бе пристигнала нова войнишка група. Набъбналата свръх щата рота се бе построила на плаца; войниците стояха в гъстата кал под ръмвящия дъжд и отговаряха, когато ги викаха по име. След края на проверката сержантът доложи на ротния командир:

— Сър, при проверката всички в дванадесета рота се оказаха налице.

Капитанът отдаде чест и се отправи към стола за вечеря.

Сержантът обаче не разпусна ротата и тръгна напред-назад пред първата редица, като се взираше в измокрените войници. Говореше се, че до войната сержантът бил балетен танцьор. Беше строен, атлетически сложен мъж с бледо лице и резки черти. На униформата му имаше нашивки „За примерно поведение в службата“, „Американски медал за отбрана“ и „За участие в бойни действия в Европа“, макар че нямаше звездички за участие в сражения.

— Искам да ви кажа две думи, момчета — започна сержантът, — преди да хукнете за вечеря.

Лек, едва чут шепот се разнесе по войнишките редици. През този етап на войната всички знаеха, че от устата на сержанта не може да се чуе нищо приятно.

— Преди няколко дни тука имаме малка неприятност — продължи заплашително сержантът. — Ние се намираме близо до Париж и няколко момчета си бяха втълпили, че не ще бъде зле да се измъкнат за една-две нощи, за да се позабавляват с момичета... Ако някои от вас замислят подобно нещо, искам да ви кажа, че никой от тия войници не можа да се добере до Париж и не успя да се позабавлява. Нещо повече: тия хора са вече на път за Германия и аз съм готов да се обзаложа пет срещу едно, че никой от тях няма да се върне жив.

Сержантът закрачи мълчаливо нагоре-надолу с ръце на гърба си и загледан в земята. „Как грациозно се движи — помисли си Майкъл, — като истински танцьор! Изобщо има вид на първокласен войник: винаги спретнат, стегнат и дори елегантен...“

— За ваше сведение трябва да ви кажа — продължи сержантът с нисък и тих глас, — че войниците от тоя лагер нямат право да влизат в Париж. По всички шосета и при всички входи на града са поставени военни полицаи, които проверяват внимателно документите на войниците. Да, много, много внимателно.

Майкъл си спомни двамата войници, които маршируваха с пълни раници напред-назад край канцеларията на ротата във Форт Дикс, защото бяха отишли тайно в Трентън да изпият по чаша бира. Да, в армията се водеше вечна и непрекъсната борба: затворените в клетки животни се стремяха упорито към свобода, макар и за час, за ден, заради чаша бира или някоя жена, а началниците постоянно налагаха сурови наказания.

— Командването тук е много снизходително — поде отново сержантът. — Тук не дават под съд за самоволна отлъчка както в Щатите. Във вашето лично досие нищо не се отбелязва. Нищо няма да ви попречи да се уволните с чест от армията — ако доживеете до този ден. Ние само ви улавяме, гледаме какви заявки има за попълване и казваме: „Аха, двадесет и девета дивизия е понесла най-тежки загуби през тоя месец...“ Тогава аз лично написвам заповедта и ви пращам в тази дивизия.

— Знаеш ли, че този кучи син е перуанец? — прошепна някой зад Майкъл. — Да, чух нещичко за него. Можете ли да си представите: не е дори гражданин на Съединените щати, а си позволява да ни говори така!

Майкъл погледна сержанта с увеличен интерес. Той действително беше мургав и приличаше на чужденец. Майкъл за първи път виждаше перуанец и му се стори забавно, че стои под дъжда на френска земя и слуша наставленията на един перуанец сержант, бивш балетен майстор. „Демокрация — помисли си той, — твоите пътища са незнайни!“

— Аз отдавна се занимавам с попълване на бойните части — продължаваше сержантът. — В тоя лагер през ръцете ми са минали петдесет хиляди, може би седемдесет хиляди войници и знам какво се върти в ума ви. Вие четете вестници, слушате речи и всички повтарят: „Ах, нашите храбри войници, нашите герои в защитна униформа!“ И вие си мислите, че щом сте герои, можете, дявол го взел, да си позволите всичко: да ходите самоволно в Париж, да се напивате и

срещу петстотин франка да хванете трипер от някоя френска проститутка, чиято пиаца се намира пред клуба на Червения кръст. Но чуите какво ще ви кажа, момчета. Забравете онова, което сте чели във вестниците. То е писано за цивилните, а не за вас. За ония, които изкарват по четири долара на час в авиационните заводи, за отговорниците в гражданската противовъздушна отбрана, който се изтягат там някъде в Минеаполис с чаша вино в ръка, прегърнали нежната съпруга на някой пехотинец. Вие не сте герои, момчета. Вие сте добитък за клане. И тъкмо затова сте изпратени тука. Вие на никого не сте нужни. Вие не умеете да пишете на машина, не можете да поправяте радиоапарати или да събирате колони с цифри. Вас никой не ви иска в канцелариите, никой изобщо не ви иска там, в Съединените щати. Вие сте утайката на армията. Това ми е добре известно, макар че не чета вестници. Там, във Вашингтон, са си отдъхнали облекчено, когато са ви натоварили на парахода, и никой пет пари не дава дали ще се върнете у дома си, или не. Вие сте — попълнения! А в армията няма нищо по-жалко от попълненията освен, разбира се, от следващите групи попълнения. Всеки ден погребват по хиляди такива като вас, а хора като мен преглеждат списъците и пращат на фронта нови хиляди като вас. Ето как стоят работите в тоя лагер, момчета, и аз ви разпавям всичко това, защото е във ваш интерес да знаете къде се намирате и какво представлявате. Днес в лагера има много нови войници, чиито устни са още влажни от бира, и аз искам да им кажа откровено: избийте от главите си всякаква мисъл за Париж, момчета, защото няма нищо да излезе от нея. Идете си в палатките, почистете грижливо карабините и напишете последните си разпореждания до вашите близки вкъщи. И така, забравете за Париж, момчета. Върнете се тука през петдесета година. Може би тогава редниците ще имат право да влизат в Париж.

Войниците стояха неподвижни, в пълно мълчание. Сержантът се спря пред строя и разтегна уста в мрачна усмивка; по лицето му под меката, обвита с целофан офицерска шапка се появиха дълбоки, сякаш изрязани с бръснач бръчки.

— Благодаря за вниманието, момчета — рече сержантът. — Сега вече всички знаем къде се намираме. Свободно!

Той се обърна и тръгна с енергична крачка надолу по уличката между помещенията. Войниците побързаха да напуснат местата си.

— Ще пиша на майка ми — гневно рече Спиър, докато вървяха към палатката, за да вземат котелките си. — Тя познава сенатора от Масачузетс.

— Да — учтиво каза Майкъл. — Непременно й пиши.

— Уитикър...

Майкъл се обърна. На няколко крачки от него стоеше дребен човек, който едва се виждаше под мушамата. Майкъл пристъпи към непознатия. Въпреки тъмнината успя да различи едно покрито с белези лице, с разсечена вежда и пълна широка уста, разтегната в лека усмивка.

— Акерман! — възкликна Майкъл. Двамата си стиснаха ръцете.

— Не знаех дали ще се сетиш кой съм — рече Ноа. — Гласът му беше спокоен, нисък и звучеше много по-мъжествено, отколкото си го спомняше Майкъл. В полумрака пък лицето му изглеждаше измършавяло и имаше някакъв нов израз на зрелост и уравновесеност.

— Боже мой! — възкликна отново Майкъл, зарадван, че сред тази огромна маса от непознати хора е срещнал човек, когото познаваше и с когото е бил близък. Той изпитваше чувство, сякаш по някаква щастлива случайност сред море от неприятели неочаквано е намерил съюзник. Да знаеш само колко се радвам, че те виждам!

— На вечеря ли отиваш? — попита Ноа, стиснал собствената си котелка.

— Да — отвърна Майкъл и го улови за ръката. Под тънката материя на мушамата тая ръка му се стори необикновено слаба и крехка. — Трябва само да взема котелката си. Ела с мене.

— Да вървим — усмихна се печално Ноа и двамата се отправиха към палатката на Майкъл. — Сержантът произнесе чудесна реч, нали?

— Да, чудесна за повишаване на бойния дух — съгласи се Майкъл.

— След тая реч, просто изпитвам желание да унищожа саморъчно преди вечеря цяло немско картечно гнездо.

Ноа се усмихна леко.

— Нашата армия е пълна с хора, които обичат да произнасят речи — каза той тихо.

— Какво непреодолимо изкушение! — рече Майкъл. — Петстотин души в строя, от които никой няма право да напусне

мястото си или да възрази нещо. При такива условия и аз не бих устоял на изкушението.

— И какво би казал на негово място? — попита Ноа.

Майкъл помисли за миг.

— Господ да ни е на помощ — рече той след малко. — Да, бих казал — господи, помогни на всички живи — мъже, жени, деца.

Той се мушна в палатката и след момент излезе с котелката в ръка.

Двамата се отправиха бавно към дългата опашка, която се бе образувала пред стола.

Когато Ноа свали мушамата си, Майкъл забеляза над джоба на куртката му „Сребърната звезда“ и отново почувства остро угризение на съвестта. „Сигурно не са му я дали, задето го е прегазило такси — помисли си той. — Да, малкият Ноа Акерман, който започна военната си служба с мен и който имаше толкова причини да напусне армията, въпреки всичко остана...“

— Окачи ми я лично генерал Монтгомъри — обясни Ноа, като забеляза, че Майкъл гледа медала му. — В Нормандия. На мен и на един мой приятел, Джони Бърнекер. Изпратиха ни в склада да си изберем нови униформи. Присъстваха и Патън, и Айзенхауер. В щаба на дивизията имаше един чудесен човек — началникът на разузнаването — и той уреди всичко. Беше на четвърти юли. Нещо като проява на англо-американското приятелство — усмихна се Ноа. — Генерал Монтгомъри благоволи лично да ми връчи звездата... В края на краищата тя ме приближава с пет точки към увольнение и запас.

Седнаха до маса, около която имаше вече други войници, и се нахвърлиха лакомо на подгретите консерви от кълцано месо със зеленчук, последвано от рядко кафе.

— Как не ги е срам — обади се от другия край на масата Кринек — да лишават цивилните от най-хубавите късчета месо заради армията?

Никой не се засмя на старата шега, която бе служила на Кринек за тема на разговор още в Луизиана, Фериана и Палермо...

Майкъл ядеше с истински апетит. Двамата с Ноа си разправяха онова, което се бе случило през годините, които отделяха Флорида от

лагера за попълване на бойните части. Майкъл разгледа внимателно снимката на сина на италианеца.

— Това са дванадесет точки — рече Ноа и след момент добави: — Момчето има вече седем зъба! — После разказа на Майкъл за смъртта на Каули, Донъли и Рикит, както и за провала на капитан Коукли. Майкъл изпита истинска скръб за старата рота, която с такава радост беше напуснал във Флорида.

Ноа се беше променил много. Сега изглеждаше съвсем спокоен. Макар че бе отслабнал и кашляше силно, от него се излъчваше някаква уравновесеност, мъдра и улегнала зрелост и на Майкъл почна да се струва, че евреинът е по-възрастен от него. Ноа говореше спокойно, без огорчение и от някогашния му буен, едва сдържан гняв не бе останало нито следа. „Ако оцелее след края на войната — каза си Майкъл, — ще бъде по-добре подготвен за живота от мене.“

Двамата измиха приборите си, запалиха с наслада цигари от дажбата си и тръгнаха в тъмнината към палатката на Ноа, съпроводени от мелодичното подрънкване на котелките, които висяха на кръста им.

В лагера прожектираха цветния филм „Момчето от корицата“ с участието на Рита Хейуърт и всичките войници от палатката на Ноа отидоха да го видят, привлечени от заглавието. Двамата приятели седнаха на леглото на Ноа, като пухкаха цигарите си и наблюдаваха как сипкавият дим се вие плавно през студения въздух към тавана.

— Утре се махам оттука — рече Ноа.

— Така ли? — възкликна Майкъл, обхванат от внезапна скръб, и си помисли, че армията постъпва много несправедливо, като събира двама приятели, за да ги раздели отново само след дванадесет часа. В списъка ли си?

— Не — продума тихо Ноа. — Просто се махам.

Майкъл замислено смукна от цигарата си.

— Самоволна отлъчка?

— Да.

„Боже мой — помисли си Майкъл, като си спомни, че Ноа вече бе лежал в затвора, — нима не му дойде до гуша?“

— В Париж?

— Не. Париж Не ме интересува. — Ноа се наведе и извади от раницата си две пачки писма, грижливо завързани с канап. Сложи едната на леглото и Майкъл забеляза, че адресите върху пликовете са

написани, без никакво съмнение, от нервна женска ръка. — Тия са от жена ми — обясни с равен глас Ноа. — Пише ми всеки ден. А тия... — той размахна нежно другата пачка — от Джони Бърнекер. Джони ми пише всеки път, когато намери минутка свободно време. И всяко негово писмо завършва с думите: „Ти трябва да се върнеш при нас!“

— Да — продума Майкъл, като се помъчи да си спомни Джони Бърнекер. Да, висок, мършав младеж с руса коса и свежо моминско лице.

— Джони страда от една мания — обясни Ноа. — Втълпил си е, че ако двамата сме заедно, ще останем живи и невредими до края на войната. Джони е чудесно момче. Най-добрият човек, когото съм срещал в живота си. И просто трябва да се върна при него.

— Но защо трябва да се отлъчваш? — учуди се Майкъл. — Защо не отидеш в канцеларията и не поискаш да те пратят обратно в старата рота?

— Ходих — рече Ноа. — Но оня перуанец ми каза да вървя по дяволите. Бил достатъчно зает, за да се занимава с мен, лагерът не бил борса на труда и аз трябвало да отида там, където ме пратят. — Ноа повъртя замислено пакета с писмата на Бърнекер, които изшумоляха слабо. — Избръснах се, пригладих униформата си, закачих „Сребърната звезда“ и се явих пред него. Но това не му направи никакво впечатление. Ето защо утре след закуска се махам.

— Ще имаш много неприятности — забеляза Майкъл.

— Не. — Ноа поклати глава — Всеки ден се измъкват хора. Ето например вчера офейка един капитан. Беше му дошло до гуша да виси тука бездеен. Взел със себе си само раница с провизии. Момчетата разграбиха всичко, което бе оставил, и го продадоха на французите. Ако не се мъчиш да отидеш в Париж, а вървиш към фронта, военната полиция не те закача. При това командир на трета рота сега е лейтенант Грийн. Чух дори, че бил станал вече капитан, а той е прекрасен човек и ще оформи всичко, което е необходимо. Ще се зарадва, като ме види.

— Знаеш ли къде се намират сега? — попита Майкъл.

— Не, но ще открия. Няма да е трудно.

— Не се ли боиш, че ще си навлечеш нови неприятности — попита Майкъл — след всички ония истории в Щатите?

Ноа се усмихна меко.

— Драги приятелю — рече той, — след дните в Нормандия всичко, което армията може да стори с мен, е без особено значение.

— Все пак се излагаш на опасност — упорстваше Майкъл.

Ноа вдигна рамене.

— Щом разбрах в болницата, че не ми е съдено още да умра, писах на Джони Бърнекер, че ще се върна в ротата. Той ме чака. — В гласа на Ноа прозвуча някаква спокойна решителност, която не допускаше повече възражения.

— Пожелавам ти щастлив път — рече Майкъл. — Поздрави момчетата.

— Защо не дойдеш с мен?

— Какво?

— Да вървим двамата — каза настойчиво Ноа. — Вероятността да излезеш жив и невредим от войната ще бъде много по-голяма, ако попаднеш в рота, в която имаш приятели. Нямах нищо против да останеш жив в края на войната, нали?

— Не — усмихна се колебливо Майкъл, — нямам нищо против.

Той не каза нищо на Ноа за дните, когато му беше почти все едно дали ще оживее, или не, за ония дъждовни и мъчителни нощи в Нормандия, когато се чувстваше толкова безполезен, когато войната му приличаше все повече на огромно гробище, на огромна фабрика на смъртта; не му разправи нищо за мрачните дни в болницата в Англия, където лежа заобиколен от обезобразени по френските полесражения хора, където се намираше във властта на сръчни, но безсърдечни лекари и сестри, които не му разрешиха дори едnodневен престой в Лондон и които гледаха на него не като на човешко същество, зажадняло за утешение и подкрепа, а само като на един зле зараснал крак, който трябваше някак си да се дооправи, за да се изпрати неговият собственик час по-скоро обратно на фронта.

— Не — добави Майкъл, — нямам нищо против да остана жив в края на войната. Макар че, да ти кажа откровено, имам чувството, че пет години след последното сражение ние всички ще съжаляваме, задето не сме паднали убити.

— Не, това не се отнася до мене — ожесточено рече Ноа. — Не се отнася до мене. Повярвай ми, аз никога няма да изпитам подобно съжаление.

— Разбира се — каза гузно Майкъл. — Моля те, не обръщай внимание на думите ми.

— Попаднеш ли на фронта като попълнение — рече Ноа, — положението ти става неудържимо. В ротата, в която отиваш, всички са приятели, чувстват отговорност един за друг и ще направят всичко възможно да спасят другаря си. А това значи, че всяка тежка и опасна задача ще се възлага на попълненията. Сержантите дори не си дават труд да научат името ти. Просто не желаят да те опознаят. Те те жертват заради своите приятели, а след това искат нови попълнения. Попаднеш ли в нова рота, без никакви приятели, ще те слагат във всеки патрул, ще те поставят в челните редове при всяка атака. Ако пък се намериш в тежко положение и се постави въпрос да спасят тебе или някой от старите войници е добре как смяташ ще постъпят?

Ноа говореше разгорещено, без да откъсва черните си настойчиви очи от приятеля си, и Майкъл се трогна от неговата искрена загриженост. „Всъщност аз направих толкова малко за него, когато се намираше в беда във Флорида — каза си той, — и почти нищо не сторих за жена му там, в Ню Йорк. Има ли представа тая слабичка мургава жена какво говори нейният съпруг сега тука, в това мрачно поле край Париж? Знае ли как упорито мъжът, търси изход от положението, в което се намира сега, в тая хладна и дъждовна есен, далеч от родината, за да може един ден да се върне вкъщи и да погали ръката ѝ, да притисне до гърдите си своя собствен син?... Какво всъщност знаят за войната там, в Америка? Какво ли пишат кореспондентите за лагерите за попълнения на първите страници на вестниците?“

— Ти си длъжен да имаш приятели — продължаваше разпалено Ноа. — Не бива да допуснеш да те пратят там, където нямаш приятели, които биха съумели да те защитят...

— Добре — тихо рече Майкъл и докосна Ноа по ръката, — ще дойда с тебе.

Но Майкъл каза това не защото смяташе, че именно той е човекът, който имаше нужда от приятели.

[64] Руски музикант, емигрирал в САЩ и починал в 1951 г. ↑

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА

Един военен свещеник, който пътуваше с джип, ги взе със себе си отвъд Шато-Тиери. Беше облачен ден; от старите паметници на гробището и телените мрежи, които бяха останали от миналата война, вееше мрачен дъх на запустялост.

Свещеникът, млад човек от южните щати, се оказа много приказлив. Той беше командирован към въздушна изстребителна група и сега отиваше в Реймс като свидетел по делото на един летец, изправен пред военен съд.

— Горкият младеж — каза свещеникът, — трудно бихте могли да си представите такъв симпатичен човек. Има чудесно досие и двадесет и два бойни полета. Унищожил е един немски самолет и се предполага, че е свалил два други. Полковникът настояваше да не свидетелствам, но аз смятам за свой християнски дълг да се явя в съда и да кажа думата си.

— За какво го съдят? — попита Майкъл.

— Задето нарушил благоприличието на някаква забава, уредена от Червения кръст; изпикал се на пода по време на танците.

Майкъл се ухили.

— „Недостойно поведение за един офицер“, отсякъл полковникът — добави ядосано свещеникът. Момчето било пийнало и кой знае какво се е въртяло в ума му. Аз съм заинтересован лично от случая и имах дълга преписка с офицера, който води защитата — един опитен адвокат от Портланд и член на епископалната църква. Да, сър. И полковникът знае отлично, че не е в състояние да ме спре да си кажа думата. Всъщност полковник Бътън с възмущение продължи свещеникът — има по-малко право от всеки друг да дава под съд хората за такова провинение. Аз смятам да разправа в съда за проявите на полковника по време на един танц в Далас, в сърцето на Съединените щати, на който имаше цял куп жени. Може да не ми повярвате, но полковник Бътън, облечен в пълна парадна униформа, се изпика в една саксия с палма в балната зала на хотела в центъра на

града. Да, видях го със собствените си очи. Но понеже беше висш офицер, всичко се потули. Сега обаче всичко ще излезе наяве, не се съмнявайте в това.

Заваля проливен дъжд. Водата струеше на потоци над старите землени укрепления и прогнилите дървени стълбове, на които през 1917 година бяха обтегнали бодлива тел. Свещеникът намали скоростта и се взря в пътя през замъгленото предно стъкло на джипа. Ноа, който седеше отпред, задвижи ръчната стъклочистачка. След известно време отминаха второ гробище, в което лежаха десет французи, паднали при отстъплението в 1940 година. Няколко гробове бяха украсени с цветя, а сред тях се издигаше статуетка на светец в застъклена кутия, поставена върху пиедестал от тъмно дърво. Майкъл отклони очи от свещеника, мислейки си как неизбежно се преплитат събитията от различните войни.

Свещеникът спря рязко джипа и го върна назад към малкото гробище.

— Това ще представлява много интересна снимка за моя албум — обясни той. — Бихте ли застанали тука, момчета, пред гробището?

Майкъл и Ноа слязоха от колата и застанаха пред оградата. „Pierre Sorel — прочете Майкъл на един от кръстовете, — *soldat, premiere classe, ne 1921, mort 1940*“^[65]. Изкуствените лаврови листа, обвити в черна траурна лента, бяха лежали тук под дъжд и жарко слънце в продължение на цели четири години.

— От началото на войната досега съм направил повече от четири хиляди снимки — рече свещеникът, като нагласяваше делово блестящата си „Лайка“. — Да, прекрасна колекция. Моля ви, малко наляво, момчета. Така!... Чудесно апаратче — добави гордо божият служител, щракайки с „Лайката“. — Снима при всякакво осветление. Взех я от един пленен фриц срещу две пакетчета цигари! Само фрицовете умеят да правят хубави фотоапарати. Имат търпение, което на нас ни липсва. А сега, момчета, дайте ми адреса на вашите близки в Щатите, аз ще копирам две допълнителни снимки и ще им ги пратя, за да видят колко добре изглеждате.

Ноа даде на свещеника адреса на Плаумън във Вермонт, който щеше да препрати снимката на Хоуп. Божият служител грижливо го записа в тефтерче в черна кожена подвързия с кръст върху корицата.

— Не се безпокойте за мене — рече Майкъл, който не искаше майка му и баща му да видят в такова състояние сина си, слаб и измъчен, в неподходяща по размери униформа, застанал под дъжда на пътя пред това гробище, където почиваха десет млади французи. — Не бих искал да ви създавам излишни затруднения, сър.

— Глупости, драги — възрази свещеникът. — Все трябва да има някой, който ще се зарадва да ви види на снимка. Няма да повярвате колко топли писма получавам от хората, на които пращам такива снимки. Вие сте симпатичен, дори хубав младеж и сигурно има някоя девойка, която ще се радва да постави снимката ви на нощната си масичка.

Майкъл помисли малко.

— Госпожица Маргарет Фримантл — рече той. — Ню Йорк, Десета улица, номер двадесет и шест. Да, мисля, че тъкмо това липсва на нотната ѝ масичка.

Докато свещеникът записваше адреса в бележника си, Майкъл си представи как Маргарет ще получи в своята тиха и уютна квартира снимката заедно с писъмце от божия служител. „Може би сега вече ще ми пише... — каза си той. — Всъщност какво би могла да ми пише и какво бих ѝ отговорил, ей богу, не зная. Може би: обичам те. Привети от Франция. Доскорошна среща след милион години. И после подпис: твой взаимозаменим и любим Майкъл Уитикър, военноотчетна специалност номер 745. Тая снимка е направена под проливен дъжд пред гроба на Пиер Сорел, ne 1921, mort 1940. Прекарваме чудесно, бих искал ти да...“

Тримата седнаха отново в джипа и свещеникът подкара предпазливо машината по тесния хлъзгав път, набразден от танкови вериги и колелата на хиляди военни камиони.

— Върмонт? — обърна се любезно свещеникът към Ноа. — Твърде скучно място за млади хора като вас, а?

— Аз няма да живея там след войната — обясни Ноа. — Смятам да се заселя в Айова.

— Защо не дойдете в Тексас? — гостоприемно предложи свещеникът. — Там има място за всеки енергичен човек. Имате ли близки в Айова?

— Да — кимна Ноа. — Един мой приятел, Джони Бърнекер. Майка му вече е намерила къща за четиридесет долара на месец, а

чичо му има вестник и е обещал да ме вземе в редакцията веднага щом се върнем. Всичко е уредено.

— Журналист, а? — рече многозначително свещеникът. — Виж, това е хубаво нещо и носи купища пари.

— Не. Тоя вестник излиза веднъж седмично и има само осем хиляди и двеста тираж.

— Нищо, за начало не е никак лошо — каза любезно свещеникът. — Трамплин за по-сериозни постижения в големия град.

— На мен не ми е нужен трамплин — рече тихо Ноа. — Аз не желая да живея в голям град и не се стремя към кариера. Искам просто да се заселя в някое градче в Айова и да остана там до края на живота си заедно с жена си, сина си и моя приятел Джони Бърнекер.

— Този живот скоро ще ви омръзне — забеляза свещеникът. — Сега, след като сте видели толкова свят, ежедневието в малкото градче ще ви се стори съвсем скучно.

— Не — отвърна твърдо Ноа и отново задвижи енергично ръчната стъклочистачка. — Такъв живот няма никога да ми стане скучен.

— Виждам, че двамата с вас сме съвсем различни хора — засмя се свещеникът. — Аз съм се родил в малък град, които вече ми е дошъл до гуша. Впрочем, да ви кажа откровено, едва ли има някой да ме чака с особено нетърпение вкъщи. Деца нямам, а когато войната почна и реших, че трябва да постъпя във войската, жена ми каза: „Аштън, избирай: или служба като военен свещеник, или жена си. Аз не смятам да стоя пет години като кукувица вкъщи, докато ти пътуваш по целия свят свободен като птица и се забавляваш с какви ли не жени. Не, Аштън, не се мъчи да ме баламосваш.“ Опитах се да я убедя, че греша, но тя е упорита жена. Готов съм да се обзаложа, че в деня, в който се върна, ще заведе дело за развод. Не, не ми беше никак лесно да се реша. Но в края на краищата — въздъхна той философски — положението ми не се оказа толкова плачевно. В Дванадесета болница има една много мила сестричка, която ми помогна да разсея мъката си. — При тия думи свещеникът се усмихна. — Сестричката и снимките така ме увличат, че почти не ми остава време да мисля за съпругата си. Докато имам жена, която е способна да ме утешава в часове на скръб, и достатъчно филми за моите снимки, мога да гледам смело съдбата в очите...

— Откъде вземате толкова фотоматериали? — попита Майкъл. Свещеникът им беше казал, че прави непрекъснато снимки, а от военните магазини човек не можеше да вземе повече от един филм на месец.

Свещеникът направи хитра гримаса и прокара пръст по носа си.

— В началото имах известни затруднения, но после всичко се уреди. Да, да, всичко се уреди. И сега разполагам с най-хубавите филми в света. Когато момчетата се връщат от бойни задачи, аз искам от инженера на рулата разрешение да отрежа незаснетите краища от лентите на фото-картечните. Не можете да си представите колко филми събрах по този начин. Последният инженер на групата обаче започна да проявява недоволство по този повод и едва не се оплака на полковника, че присвоявам държавно имущество. Просто не можах да се разбера с него. — Божият служител замислено се усмихна. — Но сега всичко е уредено.

— Как успяхте да го убедите? — любопитства Майкъл.

— Инженерът излетя на бойна задача. Беше чудесен летец, просто роден летец — с възхищение рече свещеникът. — Свалил един месершмит и обхванат от щастлива радост, се опитал на връщане да прелети над самата радиомачта, но пресметнал разстоянието криво с някакви си две стъпки и се ударил в него. Да, нещастният младеж загина и трябваше да събираме късчета от тялото му по цялото летище. Аз обаче му устройх такова погребение, каквото американската армия не бе виждала. Истинско, първоразредно погребение с речи и какво ли не... — Божият служител се усмихна лукаво. — Сега вече никой не ми пречи да се снабдявам с филми.

Майкъл изумено погледна свещеника, като се питаше дали не е пиян, но той управляваше уверено и леко колата и беше очевидно трезвен като съдия. „Ах, тая армия — неволно си помисли Майкъл, — всеки се старае да извлече от нея някаква облага!“

Изпод едно дърво край пътя излезе някакъв човек и им помахаше с ръка. Свещеникът спря колата. Непознатият беше лейтенант от авиацията, облечен в измокрена морска куртка, в ръце държеше автомат със сгъваем приклад.

— За Реймс ли пътувате? — попита лейтенантът.

— Влезте, драги — добродушно рече свещеникът, — седнете отзад. Колата на божия служител е готова да прибере всекиго по пътя.

Лейтенантът се настани до Майкъл и джипът се понесе отново под проливния дъжд. Майкъл погледна непознатия под око. Беше млад човек, но едва се движеше от умора, а дрехите му явно не бяха по мярка. Лейтенантът забеляза изпитателния поглед на Майкъл.

— Навярно се чудите какво търся тука — рече той.

— О не, моля ви — побърза да отвърне Майкъл, който нямаше желание да влиза в нови разговори. — Никак.

— Намирам се в ужасно положение — обясни лейтенантът, — просто не мога да открия моята група безмоторници.

Майкъл не разбираше как човек може да загуби цяла група безмоторници, които при това се намират на земята, но не каза нищо.

— Участвах в оня въздушен десант над Арнем в Холандия — продължи лейтенантът — и ме свалиха зад немските позиции.

— Англичаните, както винаги, провалиха цялата операция — намеси се свещеникът.

— Така ли? — уморено попита лейтенантът. — Не съм чел вестници.

— Как се случи това с вас? — интересува се Майкъл. Струваше му се просто невероятно, че този блед юноша с такова нежно лице може да бъде свален зад немските позиции и да оцелее.

— Беше третата ми бойна задача. Преди това участвах в десантите над Сицилия и Нормандия. Бяха ни обещали, че това ще е последната ни задача. — Лейтенантът се усмихна слабо. — Що се отнася лично до мен, те, дявол да го вземе, бяха съвсем близо до истината. — Той повдигна рамене. — Всъщност аз изобщо не им вярвам. До края на войната сигурно ще ни спуснат и над Япония. — Нещастникът потрепери в своите мокри, не по мярка дрехи. — Това никак не ме радва, никак. По-рано смятах, че съм страшно смел летец, от ония, които набират по стотина бойни изпитания, но сега знам, че не съм от такова тесто. Когато за първи път видях зенитен снаряд да се пръска до крилото ми, просто си загубих ума. Обърнах глава и полетях слепешката. И тогава си казах: „Франсис О’Брайън, ти не си роден боец!“

— Франсис О’Брайън — повтори свещеникът. — Вие католик ли сте?

— Да, сър.

— Бих искал да чуя мнението ви по един въпрос — рече свещеникът, приведен над кормилото. — В една нормандска църква, която нашата артилерия бе поочукала доста, открих малък орган с крачен педал и наредих да го превозят на летището за неделните ми служби, а после дадох обява, че търся органист. Единственият органист в групата се оказа някакъв сержант-техник, оръжеен майстор. Беше италианец, католик и свиреше на органа като Хоровиц на рояла. Взех един чернокож младеж да надува меховете и първата неделя проведехме най-сполучливата служба в цялата ми практика. Дори полковникът благоволи да дойде и пя химните като жаба през пролет. Всички останаха много доволни от нововъведението ми. Следващата неделя обаче италианецът не се яви и когато накрая го намерих и го попитах какво се е случило, той ми отговори, че съвестта не му позволявала да свири на органа песни за езически ритуали! Кажете ми сега, Франсис О'Брайън, като католик и офицер, смятате ли, че сержантът е проявил истински християнски дух?

Пилотът въздъхна леко. Беше ясно, че в дадения момент е неспособен да си състави сериозно мнение по такива теософски въпроси.

— Виждате ли, сър — рече той, — отговорът зависи от съвестта на всеки отделен човек.

— Вие свирите ли на орган?

— Не, сър — отвърна пилотът на безмоторници.

— Ето, виждате ли — мрачно рече свещеникът. — А оня макаронаджия е единственият в групата, който може да свири. Откакто ми отказа, неделните ми служби са без никаква музика.

Дълго време пътуваха мълчаливо под хладния дъжд между лозови градини и следи от минали войни.

— Лейтенант О'Брайън — обади се най-после Майкъл, обхванат от внезапна симпатия към този блед и нежен младеж, — не се чувствайте задължен да ми отговорите, но много бих искал да зная как се измъкнахте от Холандия.

— Ще ви кажа — отвърна О'Брайън. — Дясното крило на безмоторника започна да се отделя от корпуса и аз сигнализирах на теглещия самолет, че трябва да се откъсна. Успях някак си да слеза на едно поле и когато се измъкнах от кабинката, всички войници, които пренасях, се бяха вече пръснали в различни посоки, защото ни

обстрелваха с картечници от група къщи на около хиляда ярда от нас. Хукнах и аз и по пътя свалих нашивките си, защото хората просто побесняват, когато уловят противников летец. Нали знаете, при бомбардировки често се правят грешки, често пострадват и загиват цивилни. Така че, хванат ли те с нашивки, може лесно да пострадаш. Три дена лежах в една канавка и тогава ме намери някакъв селянин, който ме нахрани. През нощта човекът ме преведе през бойните линии до мястото, където се намираше едно английско разузнавателно поделение. Англичаните ме пратиха в тила. Скоро след това попаднах на един американски разрушител. На него ме снабдиха с тая куртка. Разрушителят снова из Ламанша цели две седмици. Боже мой, никога в живота си не се бях чувствал така зле. Най-после ме стовариха в Саутхамптън. Оттам пътувах със случайни коли и така се добрах до мястото, където преди се намираше нашата група. Оказа се обаче, че преди седмица заминали за Франция. Мен ме бяха обявили за изчезнал и господ само знае какво са съобщили на майка ми; личните ми вещи пък бяха пратили обратно в Щатите. Изобщо никой не прояви интерес към мен. Един пилот на безмоторник представлява бreme за всички, когато не предстои въздушен десант; никой няма пълномощие да ми плаща заплатата, нито да ми дава заповеди и никой не се интересува от мене. О'Брайън се засмя тихо, без, озлобление. — Когато чух, че групата ми е някъде около Реймс, качих се в Шербург на товарен параход, който пренасяше боеприпаси и провизии, и потеглих насам. В Париж останах четирийсет и осем часа за да си поотдъхна, макар че един лейтенант, който не е получавал заплата два месеца поред, рискува да умре от глад в този град... И ето ме сега тука...

— Войната — обади се свещеникът с тържествен глас — е много сложно нещо.

— Аз не се оплаквам, сър — побърза да се оправдае О'Брайън. — Честна дума, не се оплаквам. Дотогава, докато не ме карат да участвам в нови десанти, ще бъда най-щастливият човек в света. Разбера ли, че ще мога да се върна на старата си работа — аз търгувам с детски пелени в Грийн Бей, — не ще имам нищо против да правят с мен каквото решат.

— С какво търгувате? — изненадано попита Майкъл.

— С пелени — отвърна О'Брайън със смутена усмивка. — Двамата с брат ми имаме чудесно предприятие, разполагаме с два

камиона. Сега за всичко се грижи само брат ми. Лошото е обаче, че никъде не могат да се намерят памучни материали. Преди десанта в Холандия писах на пет текстилни фабрики в Щатите, за да видя дали биха могли да ни помогнат...

„Ето с какви неща се занимават героите!“ — неволно си помисли Майкъл, когато джипът навлезе в покрайнините на Реймс.

По ъглите стояха военни полицаи, а пред катедралата бяха спрели голяма група коли. Майкъл забеляза, че Ноа, който се намираше на предната седалка, настръхна, очевидно сепнат от мисълта, че може да попаднат сред тая тилова бъркотия. И Майкъл просто не можеше да откъсне очи от барикадираната с пясъчни торби катедрала, чиито цветни стъкла бяха извадени и отнесени някъде на съхранение. Той си спомни смътно, че в първоначалното училище в Охайо беше пожертвал десет цента за възстановяване на тази църква, така силно пострадала в предишната война. Загледан сега от колата на свещеника нагоре към извисената в небето грамада, изпита задоволство, че парите му не са отишли напразно.

Джипът спря пред щаба на зоналната съобщителна служба.

— Слезте тука, лейтенант — каза свещеникът, — влезте вътре и поискайте да ви препратят във вашата група, независимо къде се намира в момента. Бъдете настойчив и не се колебайте да надигнете глас. Ако не получите резултат, почакайте ме тука. След петнадесет минути ще се върна и ще ги заплаша, че ако не ви уредят въпроса, ще пиша чак до Вашингтон.

О'Брайън слезе. При жалкия вид на сградата той доби объркан и уплашен израз, явно загубил вяра в годността на армейския транспортен апарат.

— Може дори да направим нещо още по-хубаво — добави свещеникът. — През два квартала оттук отминахме едно кафене. Вие сте мокър и измръзнал. Идете в кафенето и изпийте един двоен коняк, за да се успокоите. Аз ще ви намеря там. Да, спомних си как се казва... „Aux bons amis.“^[66]

— Благодаря — неуверено рече О'Брайън, — но ако ви е все едно, ще ви почакам тука.

Свещеникът погледна над рамото на Ноа към лейтенанта. После бръкна в джоба си и извади банкнота от петстотин франка.

— Вземете каза той и я подаде на летеца. — Забравих, че отдавна не сте получавали заплата.

О'Брайън взе парите със смутена усмивка.

— Благодаря ви — рече той, — благодаря. — После помаха с ръка и тръгна назад към кафенето.

— А сега — отривисто рече свещеникът и подкара джипа — трябва да отведе тия двама престъпници по-далеч от военната полиция.

— Какво, какво? — глупаво пробъбри Майкъл.

— Тия двама войници, които се намират в самоотлъчка — добави свещеникът, — това е съвсем ясно написано на лицата ви. Хайде, момче, изтрий предното стъкло, че нищо не се вижда.

Майкъл и Ноа се ухилиха и колата се понесе из мрачния старинен град. По пътя си отминаха шест военни патрула, единият от които дори козирува на плъзгащия се по мокрите улици джип. Майкъл с важен израз отвърна на поздрава.

[65] Пиер Сорел, редник от първи клас, роден в 1921 г., починал в 1940 г. (фр.) ↑

[66] За добри другари (фр.). ↑

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ПЕТА

Майкъл откри, че колкото повече се приближават към фронта, толкова хората стават по-любезни. След известно време чува артилерийски грохот, който се носеше все по-отчетливо над есенната немска равнина. Тук всеки сякаш се стараеше да говори по-тихо, да бъде по-внимателен с другите, всеки се радваше да те нахрани, да те подслони за нощта, да сподели виното си с тебе, да ти покаже fotografia на жена си и любезно да поиска снимка на семейството ти. Попаднал веднъж в тази зона на непрестанен трясък, човек сякаш се отърсваше от егоизма, раздразнителността, недоверчивостта и лошите маниери на двадесетия век, които до този миг са съставлявали част от живота му и са били смятани за естествени елементи от поведението на целия човешки род.

По пътя всички с удоволствие ги вземаха в колите си. Един лейтенант от погребалната служба делово им обясни как неговата команда претърсва джобовете на убитите и разпределя събраните вещи в две купчини. В едната купчина — писма от близки, джобни библии и награди, които се изпращаха на опечаленото семейство. Във втората — обичайните за войника предмети: зарчета, карти, презервативи, снимки на голи жени и откровени писма на млади англичанки, изпъстрени със спомени за прекрасните нощи, прекарани из благоуханните копи сено край Солсбъри или на Чарлс Стрийт в Лондон — вещи, които се унищожаваша, за да не осквернят паметта на загиналите герои. Лейтенантът, който до войната бил продавач в отдела за дамски обувки в универсалния магазин „Магнин“ в Сан Франциско, им описа също трудностите, с които трябвало да се справят неговите помощници при събиране и разпознаване останките на хора, разкъсани на части от оръдията на модерната война.

— Ще ви дам един съвет, момчета — рече лейтенантът от погребалната служба. — Носете отличителните си знаци в джобчето за часовник. При експлозии главата често се отделя от трупа и верижката

с отличителния знак хвърква бог знае къде. Но в девет случая от десет панталоните остават на мястото си и ние лесно ще намерим знака.

— Благодаря — рече Майкъл.

По-късно в колата си ги взе един капитан от военната полиция, който веднага разбра, че се намират в самоотлъчка и им предложи да ги назначи в своята рота, като обеща да уреди всички формалности.

Случи им се дори да минат известен път в колата на един генерал-майор; чиято дивизия била изтеглена в тила на петдневна почивка. Генералът имаше ниско подстригана коса и завидно коремче, а цветът на добродушно-бащинското му лице беше такъв, сякаш той току-що излизаше от родилната камера за бебета, където температурата е близка до тая на човешкото тяло. Въпросите му бяха любезни, но хитри.

— Откъде сте, момчета? За коя част пътувате?

Майкъл, който отдавна изпитваше недоверие към висшите чинове, направи отчаян опит да измисли благовиден отговор, ала Ноа побърза да каже.

— Ние дезертирахме, сър. Избягахме от лагера за попълнения и сега търсим старата си част. Искаме да намерим старата си рота.

Генералът кимна съчувствено и одобрително погледна медала на Ноа.

— Вижте какво ще ви кажа, момчета — рече той с мекия тон на търговец на мебели, който рекламира стоката си, — моята дивизия също не е съвсем попълнена. Защо не останете малко при нас, за да видите дали ще ви хареса? Аз лично ще оформя необходимите книжа.

Майкъл се усмихна. Колко се бе изменила армията, как се бе научила да се нагажда към обстановката и условията!

— Не, благодарим ви, сър — отвърна твърдо Ноа. — Аз дадох тържествено обещание на другарите си да се върна при тях.

Генералът отново кимна.

— Разбирам чувствата ви. В осемнайсета година служих в дивизията „Рейнбоу“ и обърнах земята да се върна в нея, след като ме раниха. Във всеки случай бихте могли да се отбиете на обед при нас. Днес е неделя и съм сигурен, че в щабната трапезария ще ни поднесат пиле...

Грохотът на оръдията между далечните хребети ставаше все по-силен и Майкъл чувстваше, че сега най-после ще намери онзи

благороден дух на равенство, онези честни сърца, онова мълчаливо разбирателство между милионите хора, за която беше мечтал, преди да влезе в армията, и които досега не бе срещал. Струваше му се, че там, сред хълмовете, където непрестанно трещеше артилерията, ще намери онази Америка, която никога не беше срещал, може би измъчена и умираща, но Америка на приятели и близки, една нова Америка, в която човек би могъл да отхвърли най-последните своите интелегентски съмнения, своя почерпен от книгите сух цинизъм, своето неподправено отчаяние и смирение, с благодарност да забрави себе си... Ноа, който се връщаше при своя приятел Джони Бърнекер, вече беше частица от тая Америка; това личеше от спокойния и уверен начин, по който говореше и със сержанти, и с генерали. Изгнаниците, които живеяха в кал и страх пред смъртта, най-последно в известно отношение поне бяха намерили един по-хубав дом от онзи, който бяха принудени да напуснат. Тук, на границата на немската земя, се раждаше една окървавена утопия, в която няма ни бедни, ни богати, една родена сред експлозиите демокрация, където средствата за съществуване принадлежат на всички и храната се разпределя според нуждите, а не според джобата; където осветление, отопление, квартири, транспорт, лекарска помощ и погребални разноси са за сметка на държавата и са еднакво достъпни за бели и черни, за евреи и друговерци, за работници и собственици; където средствата за производство — в случая карабини, картечници, минохвъргачки и оръдия — се намират в ръцете на масите. Да, това беше вече истински християнски социализъм, при който всички работят за общото благо и единствената бездейна класа е класата на мъртвите.

Командният пункт на капитан Грийн се намираше в малка селска къща със стръмен покрив, който приличаше на приказна средновековна постройка в цветен мултипликационен филм. Беше засегната само от един снаряд и пробивът бе закрит с врата, която бяха изкъртили от спалнята. До стената, която се намираше в противоположната на противника посока, стояха два джипа; в тях спяха загърнати в одеяла и с каски ниско над носа двама брадясали войници. Тук артилерийският грохот беше значително по-силен, особено от американска страна, и снарядите летяха с остър,

постепенно замиращ писък. Вятърът беше мразовит, дърветата голи, а пътищата и нивята потънали в кал, и освен двамата войници в джиповете наоколо не се виждаше жива душа. „Прилича на обикновен чифлик в мирно време през ноември — помисли си Майкъл, когато земята се намира във властта на природните стихии, а сънливият стопанин мечтае за приближаващата пролет.“

Нарушили военните разпоредби, прекосили половината Франция и изминали хиляди километри по задръстени с оръдия и войски шосета, те най-после бяха успели да се доберат до това тихо, затънтено и безопасно на вид място. Да, това им се струваше просто невероятно, но все пак беше факт. Бяха минали край щапове на армии, корпуси и дивизии, край полкове и дружини, и ето сега се намираха при командния пункт на трета рота! Бяха се спускали все по-надолу и по-надолу като моряци по възлесто въже и сега, когато бяха достигнали най-после целта си, Майкъл смутено втренчи поглед във вратата. Дали не бяха постъпили глупаво, дали тука нямаше да се изправят пред още по-големи неприятности? Той неочаквано и с тревога осъзна, че са нарушили лекомислено законите на армията — най-бюрокраичната от всички държавни институции, — че бяха извършили престъпления, за които военното законодателство предвижда сурови наказания.

Обаче Ноа очевидно не се измъчваше от подобни опасения. Последните три мили беше минал с големи енергични крачки, без да обръща внимание на дълбоката кал. С напрегната усмивка на устните, той отвори вратата и влезе в къщата. Майкъл го последва бавно.

Застанал с гръб към входа, капитан Грийн приказваше по телефона.

— Районът, който моята рота отбранява, се намира в плачевно състояние, сър — казваше Грийн. — Той е толкова разтегнат, че бихте могли да прекарате незабелязано цял млекарски фургон там, където ви хрумне. В момента ни трябват най-малко четиридесет души попълнения.

Майкъл долови тънкия гневен глас на командира на дружината, който долиташе от другия край на жицата. Грийн завъртя отново ръчката на апарата.

— Да, сър, както разбирам, попълнения ще получим, когато щабът на корпуса, дявол го взел, намери за необходимо. А междувременно, ако немците решат да нападнат, могат да минат през

нашите линии като нож през тлъсто шкембе. Какво да направя, ако атакуват? Свърших. Готов съм да приемам. — Майкъл отново чу острия глас в слушалката. — Слушам, сър — рече след момент Грийн. — Разбирам. Това е всичко, сър.

Той окачи слушалката и се обърна към капрала, който седеше зад импровизираната маса.

— Знаете ли какво ми каза майорът? — тъжно рече той. — Каза ми веднага да го информирам, ако ни нападнат. Шегаджия! Ето че ставаме вече нов род войскова част: поделение за информация. — Той се обърна уморено към Майкъл и Ноа: — Да, слушам ви?

Ноа не каза нищо. Грийн го изгледа изпитателно, после с уморена усмивка му протегна ръка.

— Акерман — рече той, докато се ръкуваха, — мислех, че сте вече демобилизиран.

— Не, сър — отвърна Ноа, — не съм демобилизиран. Навярно помните Уитикър?

Грийн втренчи поглед в Майкъл.

— Разбира се, че го помня — рече той с женствения си висок, но приятен глас. — От Флорида. Какви грехове сте извършили двамата, за да ви върнат в трета рота? — После протегна ръка на Майкъл.

— Не са ни върнали, сър — намеси се Ноа. — Ние дезертирахме от лагера за попълнения.

— Чудесно — ухили се Грийн. — Няма защо да се боите. Много добре, отлично сте постъпили, момчета. Аз ще ви оправя незабавно. Макар и да не проумявам какво ви е накарало да се върнете в тая зловещата рота. Вие, момчета, сте единствените ми попълнения през тая седмица... — Явно развълнуван и доволен, Грийн продължаваше да потупва майчински Ноа по ръката.

— Сър, Джони Бърнекер при вас ли е още? — попита Ноа. Той се стараеше да говори с безразличен и спокоен глас, но трудно можеше да скрие вълнението си.

Грийн се обърна бавно настрана, а капралът забарабани с пръсти по масата. Внезапно Майкъл разбра, че в следващата минута ще се случи нещо ужасно.

— Забравил бях — рече с равен глас Грийн, — че двамата с Бърнекер сте големи приятели. Произведоха го сержант, щабен

сержант — продължи Грийн, — и го назначиха командир на взвод още през декември. Чудесен войник е тоя Джони Бърнекер.

— Това е вярно, сър — рече Ноа.

— Снощи го раниха — добави Грийн. — Някакъв залутан снаряд. Единственият пострадал в ротата през последните пет дни.

— Мъртъв ли е, сър? — попита Ноа.

— Не.

Майкъл забеляза как ръцете на Ноа, прилепнали досега до тялото му и стиснати в юмруци, се разтвориха бавно.

— Не — повтори Грийн, — не е мъртъв. Пратихме го в тила веднага след като го раниха.

— Сър — развълнувано каза Ноа, — мога ли да ви помоля за една услуга, за една голяма услуга?

— Какво искате?

— Бихте ли ми дали пропуск да се върна в тила, за да поговоря с него?

— Може би вече са го пратили в полева болница — меко рече Грийн.

— Но аз трябва непременно да го видя, капитане — бързо заговори Ноа. — Това е от жизнено значение. Вие просто не можете да си представите колко е важно. Полевата болница е само на петнадесет мили оттук. Ние я видяхме. Минахме край нея. Няма да ми отнеме повече от два часа. Никъде няма да спирам. Честна дума. Веднага ще се върна. Ще се върна още тая вечер. Искам само да поговоря с него петнадесет минути. Това може да се окаже от голямо значение за него, капитане...

— Добре — съгласи се Грийн. После седна до масата и написа нещо на лист хартия. — Ето ви пропуска. Намерете Беренсън и му кажете, че съм наредил да ви закара в болницата.

— Благодаря — промълви Ноа с глас, който едва се чуваше в голата стая. — Благодаря, капитане.

— И никакви отклонения — рече Грийн, загледан в окачената на стената, покрита с целофан карта, нашарена с цветни моливи. — Джипът ще ни трябва довечера.

— Разбрано — побърза да каже Ноа. — Обещавам ви. — Той тръгна към вратата, но се спря. — Капитане...

— Да?

— Тежко ли е ранен?

— Много тежко, Ноа — въздъхна Грийн. — Много, много тежко.

Ноа се помъчи да си придаде студен израз и излезе. След минута джипът тръгна, лъхтейки в калта като моторна лодка.

— Уитикър — обърна се Грийн към Майкъл, — вие можете да останете тука, докато той се върне.

— Благодаря, сър — рече Майкъл.

Грийн го погледна остро.

— Какъв войник излезе от вас, Уитикър? — попита той.

— Съвсем жалък, сър — отвърна Майкъл, след като помисли малко.

Грийн се усмихна леко. В този миг той приличаше поразително на наведен над тезгяха продавач след тежък работен ден срещу Бъдни вечер.

— Ще имам това пред вид — рече Грийн. После запали цигара, отиде до вратата и я отвори. Силуетът му се очерта на фона на сивия и безцветен есенен пейзаж. През отворената врата долетя затихващото бръмчене на джипа.

— Ех — продума Грийн, — не биваше да го пускам! Не е хубаво войниците да гледат как умират техните приятели.

Капитанът затвори вратата, върна се на предишното си място и седна до масата. Телефонът иззвъня и той вдигна уморено слушалката. Майкъл разпозна резкия глас на командира на дружината.

— Не, сър — отвърна Грийн с такъв тон, сякаш всеки миг щеше да заспи. — На моя участък не е имало стрелба с карабини и картечници от седем часа насам. Да, ще докладвам. — Той закачи слушалката и остана така, мълчалив, загледан в колелцата дим от цигарата, които се извиваха нагоре пред картата на стената.

Ноа се върна късно през нощта. Денят беше минал спокойно и дори не бяха излизали патрули. Над главите им продължаваха да прелитат снаряди, но това сякаш не засягаше войниците от трета рота, които от време на време отиваха в командния пост, за да докладват на капитан Грийн. Майкъл през целия ден дрема в ъгъла, като си мислеше за тая нова за него мудна и спокойна война, така различна от непрекъснатите сражения в Нормандия и стремителното преследване

на противника след пробива. „Животът тука тече бавно под акомпанимента на съвсем друга музика — мислеше си той сънливо. — Главната грижа тук на войника е да се стопли и нахрани.“ А главната грижа на капитан Грийн през този ден беше растящият брой заболели от окопен ревматизъм в неговата част.

Майкъл си спомни ужасната суетня, която беше видял на фронта; непрестанното движение на хора и машини, хилядите преуморени войници и офицери, всичките тия джипове, камиони и железопътни вагони, които непрекъснато сновяха по пътищата, сякаш само за да осигурят съществуването на тая шепа нещастни, полузаспали и лениви войници, окопани тук, в този забравен участък от фронта. „Навсякъде в армията — помисли си Майкъл, спомняйки си как Грийн настояваше за четиридесет души попълнения — за всяка работа има по двама-трима души; в складовете, в канцелариите, в службите по организация на отдих и развлечения, в болниците, в обозите... Само тука, в непосредствена близост с противника, няма достатъчно хора. Само тука, през тия сиви есенни дни, във влажните окопи живеят хора, които сякаш са представители на обезкървена и изтощена нация от просяци. Една трета от населението — спомни си той смътно някаква реч на президента на Щатите — живее в мизерни условия и се храни зле... И войниците, които живеят тука, в тия окопи, са, изглежда, представители именно на тая нещастна третина от американския народ...“

Майкъл чу бръмченето на джипа, който се връщаше в непрогледната нощ. Прозорците бяха затъмнени с одеяла, пред вратата също беше окачено одеяло. На прага застана Ноа, зад когото се показва Беренсън. Одеялото се разлюля леко и в осветената от електрическия фенер стая нахлу студен нощен въздух.

Ноа затвори вратата и се облегна уморено на стената. Грийн вдигна към него очи.

— Е — рече меко капитанът, — видяхте ли го, Ноа?

— Да, видях го — отвърна Ноа с изтощен и пресипнал глас.

— Къде го намерихте?

— В полевата болница.

— Смятат ли да го евакуират в тила?

— Не, сър — продума Ноа. — Няма да го евакуират в тила.

Беренсън изтрополи до ъгъла и извади от раницата си една суха дажба. Разкъса рязко картоната и хартията и захруска шумно твърдите сухари.

— Жив ли е още? — попита Грийн тихо и колебливо.

— Да, сър, все още е жив.

Грийн въздъхна, виждайки, че Ноа няма желание да говори повече.

— Не бива така да го изживявате — рече той. — Утре сутринта ще ви пратя с Уитикър във втори взвод. Опитайте се да си починете добре тая нощ.

— Благодаря, сър — рече Ноа. — Благодаря ви и за разрешението да използвам джиपा.

— Добре, добре — каза Грийн и се наведе над донесението, върху което работеше при появата на подчинения си.

Ноа огледа разстроено стаята, после внезапно се приближи до вратата и излезе. Майкъл стана. След завръщането си Ноа дори не го беше погледнал. Майкъл го последва във в студената мрачна нощ. Той по-скоро усети, отколкото видя Ноа, облегнат на стената на къщата; шинелът му шумолеше леко под порива на вятъра.

— Ноа...

— Да? — Равен, безстрастен и отпаднал, гласът на Ноа не издаваше никакви чувства. — Майкъл...

Двамата стояха така, мълчаливи, загледани в ярките припламвания на хоризонта, където грохотът на оръдията напомняше нощна смяна в завод.

— Изглеждаше добре — рече тихо Ноа. — Поне на лицето му не личеше нищо. При това тая сутрин поискал да го обръснат. Ранен е в гърба. Докторът ме предупреди, че може да се държи странно, но когато ме видя, веднага ме позна. Усмихна ми се и после заплака... Той плака веднъж преди, когато ме раниха...

— Зная — каза Майкъл, — ти вече ми разправи.

— Зададе ми най-различни въпроси: как са ме лекували в болницата, дали съм получил отпуск след оздравяването, бил ли съм в Париж, имам ли нови снимки от сина си. Показах му картичката, която получих от Хоуп преди месец — оная, на която е снет на моравата, а Джони ми заяви, че бил чудесно дете и никак не приличал на мене. После ми съобщи, че получил писмо от майка си. Относно къщата в

техния град, която се дава под наем за четиридесет долара, всичко било уредено. При това майка му знаела къде може да се намери хубав хладилник на старо... Лошото обаче е, че Джони може да движи само главата си. От раменете надолу е съвсем парализиран.

Двамата замълчаха, загледани в припламванията на оръдията и заслушани в неравния тътнеж, който ноемврийският вятър донасяше до тях.

— Болницата е претъпкана — продължи след малко Ноа. — До него лежи някакъв лейтенант от Кентъки. Мина му откъснала стъпалата. Но човекът е много доволен. Дошло му до гуша да си подлага главата на куршумите пред всяка височинка във Франция и Германия.

Отново настъпи тишина.

— През целия си живот съм имал само двама приятели — рече Ноа: — Двама истински приятели. Единият се казваше Роджър Кенън. Той си имаше любима песничка: „Да се веселиш и любиш, умееш, умееш да правиш чудесни бонбони; но, мили, умееш ли да печелиш пари? Това ми кажи“ — Ноа зашляпа бавно в студената кал, като отриваше гръб в стената — Убиха го във Филипините. Другият ми приятел е Джони Бърнекер. Мнозина имат с дужини приятели. Сближават се леко и поддържат връзките си. Аз не мога. Това е слабост, която съзнавам добре. У мене няма нищо, което би привлякло хората.

В далечината блесна силна светлина, някъде избухна пожар и освети тъмната околност. Беше необичайно да се види такава ослепителна светлина на предните линии, където съотечествениците ти са способни да открият по теб огън само ако драснеш клечка кибрит, която би издала собствените им позиции.

— Седях така и държах ръката на Джони — с равен глас продължи Ноа. — После, след петнадесетина минути, забелязах, че започва да ме гледа особено странно. „Махай се оттука — внезапно рече той, — няма да ти позволя да ме убиеш.“ Опитах се да го успокоя, но се разkreщя, че са ме пратили да го ликвидирам, че съм напуснал ротата, когато бил здрав и можел сам да се грижи за себе си, а сега, когато е парализиран, съм дошъл тайно да го удуша. Каза, че знаел всичко за мене, че ме следял от самото начало, че съм го изоставил, когато имал нужда от мен, и сега съм искал да го убия. После започна

да крещи, че съм имал нож. Другият ранен също се разкрещя и просто не можах да ги усмиря. Накрая дойде лекар и ме накара да си отида. Когато излизах от палатката, чух, че Джони вика да не ме пускат с нож близо до него.

Ноа млъкна. Майкъл продължаваше да наблюдава пожара, навярно гореше някаква ферма. Представяше си как там, в тъмнината, огънят поглъща пухени дюшеци, ленени покривки, съдини, албуми с фотографии, кухненски маси, чаши за бира и неизбежния том „Mein Kampf“ на Хитлер.

— Докторът беше много любезен — подхвана отново Ноа. — Възрастен човек от Тъксън. Каза ми, че до войната работел в клиника за гръдоболни. Обясни ми какъв е случаят с Джони и ме посъветва да не вземам присърце думите му. Гръбнакът на Джони бил счупен и нервната му система започнала да се разрушава. Според доктора нищо не можело да го спаси. Да, нервната му система започнала да се разрушава — повтори Ноа, сякаш омагьосан от тия думи — и щяла съвсем да рухне, преди да умре. Случай на параноя, обясни докторът. За един ден този здрав младеж се бе превърнал в прогресивен параноик. Мания за величие и мания за преследване. Щял да живее още два-три дена и щял да умре съвсем побъркан... Ето защо не смятат изобщо за нужно да го пращат в болница в тила. Преди да си тръгна, надникнах в палатката с надежда, че е поутихнал. Докторът ми бе казал, че това е вероятно. Но когато ме видя, Джони пак се разкрещя, че съм искал да го убия...

Майкъл и Ноа стояха един до друг, прислонени до олющената студена стена на каменната къща, в която капитан Грийн седеше разтревожен от нарастващия брой случаи на окопен ревматизъм. В далечината пламъците ставаха все по-ярки, обхванали навярно вече цялата сграда на немския чифлик.

— Говорих ти вече за предчувствията на Джони Бърнекер, нали? — обади се отново Ноа. — За това, че ако винаги сме заедно, нищо няма да ни сполети...

— Да — рече Майкъл.

— Ние преживяхме толкова неща заедно — продължи Ноа. — Знаеш, че ни бяха откъснали от нашите и въпреки това успяхме да се доберем до американските позиции, а когато в деня на десанта на лодката ни падна снаряд, дори не ни раниха...

— Зная — промълви Майкъл.

— Ако не се бях забавил толкова, ако бях дошъл тук само ден порано, Джони Бърнекер щеше да излезе от войната жив.

— Глупости — рязко рече Майкъл, като същевременно си помисли: „Това нещастно момче е преживяло наистина прекалено много.“

— Не са глупости — спокойно възрази Ноа. — Аз не действах достатъчно бързо. Бавих се, колебах се. Пет дена загубих в лагера за попълнения. Загубих време да говоря с оня перуанец. Знаех, че няма да ме пусне, и въпреки това се разтакавах.

— Ноа, не говори така!

— По пътя също се бавихме — продължи Ноа, без да обръща внимание на Майкъл. — Проспахме цяла нощ и загубихме цял следобед заради онова пиле, което генералът ни поднесе. Аз оставих Джони Бърнекер да загине заради едно пиле.

— Млъкни! — пресипнало извика Майкъл. После хвана Ноа за раменете и го разтърси. — Млъкни най-после. Говориш като умопобъркан. Не искам повече да слушам такива глупости.

— Пусни ме — спокойно рече Ноа. — Махни си ръцете. Всъщност ти не си длъжен да слушаш оплакванията ми. Имаш право. Прощавай.

Майкъл бавно отпусна ръце. Ето че пак не бе успял да помогне на това нещастно момче...

Ноа потрепери.

— Днес е студено — примирително рече той. — Да влезем.

Майкъл го последва мълчаливо в къщата.

На следващата сутрин Грийн ги изпрати в стария им взвод — оня, в който бяха служили заедно във Флорида. Във взвода от първоначалните четиридесет души бяха останали само трима, които сега посрещнаха топло и сърдечно Майкъл и Ноа. Те проявиха голяма деликатност, когато говореха за Джони Бърнекер в присъствието на Ноа.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ШЕСТА

— И така, попитали войника: „Какво би направил, ако те пуснат да си отидеш вкъщи?“ — говореше Пфайфър. Той, Ноа и Майкъл седяха при една каменна стена върху голяма греда, наполовина потънала в земята, и ядяха от котелките си: котлети с макарони и компот от праскови. За първи път от три дена насам им даваха топла храна и всички се чувстваха щастливи, че готвачите са успели да докарат кухнята си толкова близо до предните линии. Войниците стояха в опашка на десетина ярда един от друг, така че ако падне снаряд, да избие по-малко хора, и тяхната редица се точеше около група обезобразени от шрапнели букове. Готвачите гледаха по-скоро да раздадат храната и войнишката опашка се движеше бързо край тях.

— „Какво би направил, ако те пуснат да се върнеш вкъщи?“ — повтори с пълна уста Пфайфър. — Войникът се позамислил... Чували ли сте тоя анекдот?

— Не — учтиво отвърна Майкъл.

Пфайфър кимна със задоволство глава.

— „Първо, казал войникът, ще си сваля обувката. После ще дръпна жена си в леглото. Накрая ще сваля раницата от гърба си.“ — Пфайфър се разкикоти с цяло гърло, доволен от анекдота си, но почти веднага попита сериозно: — Наистина ли не сте слушали тая историйка?

— Честна дума, не — увери го Майкъл.

„Остроумен разговор по време на обед в средището на европейската цивилизация! — разфилософства се той. — Ето, сред гостите присъстват няколко представители на изящните изкуства и на армията, дошли да си отдъхнат, след като са изпълнили част от своите задължения на предните позиции. Редникът от първи клас Пфайфър, добре известен в средите на букмейкърите в Канзас, местна знаменитост и редовен клиент на всички съдилища в окръга, занимава гостите си с размишления върху следвоенни проблеми. Един от присъстващите, който представлява нашия театър в Западна Европа,

лапа компот от праскови (типичен американски деликатес!) и си мисли, че подобен анекдот сигурно е слушал и редникът Анакреон под стените на Багдад през персийския поход на Филип Македонски; че Кай Публий, центурион в армията на Цезар, е разказвал навярно подобна поучителна историйка два дена след десанта в Англия; че Жулиен Сен-Крик, адютант в корпуса на Мюра, сигурно е разсмял своите другари със същия анекдот — продължаваше да разсъждава нашият историк, като разглеждаше потъналите си в кал обуца и се питаше дали палецът му не е почнал вече да бере — е бил познат навярно и на офицера Робинсън от Уелския сапъорски полк, който се е сражавал при Ипър, и на фелдфебела Фюгелхаймер, участник в битките при Таненберг, и на сержанта Винсент О'Флахерти от първия полк на морската пехота, който го е чул по време на кратък отдых на път към Арагонската гора.“

— Страшно забавна историйка — рече гласно Майкъл.

— Знаех, че ще ти хареса — каза самодоволно Пфайфър и изгреба от котелната останалия на дъното сос. — Да, от време на време човек все трябва да се посмее.

Той старателно остърга котелката с камък, обвит в тоалетна хартия, която винаги носеше в себе си. После стана и тръгна към група войници, които играеха на зарове зад един почернял комин — единствената останка от тази къща, която бе преживяла три войни поред. Групата се състоеше от трима души от ротата на Ноа и един лейтенант с двама сержанти от щаба на зоналната съобщителна служба, които бяха дошли тук с джип за да си отдъхнат за час-два. Очевидно те имаха много пари, които биха се оказали по-полезни, ако попаднеха в джобовете на редниците.

Майкъл запали цигара и се отпусна блажено, доволен от хубавия обед. После размърда пръстите на краката си, за да се увери, че не са премръзнали и в сърцето му нахлу особено приятно чувство при мисълта, че в продължение на цял час няма да се излага на опасност.

— Когато се върнем в Щатите — обърна се той към Ноа, — ще те покания с жена ти на бифтеци. Знам едно чудесно място на Трето авеню, ресторантче на втория етаж. Ядеш си бифтека и през прозореца гледаш как железницата лети на равнището на масите в заведението. А бифтеците са дебели като юмрука ти и ще ги поръчаме съвсем сурови.

— Хоуп не обича сурови бифтеци — рече сериозно Ноа.

— Тогава ще ги искаме такива, каквито ги предпочита. В началото пикантен ордьовър, после бифтеци, така изпечени, че когато ги натиснеш с ножа, започват да въздишат като живи, и с тях, разбира се, спагети, зелена салата и червено калифорнийско вино; а накрая кейк, напоен с ром, и safe espresso — черно, с лимонови корички. Да, още първата вечер, след като се върнем вкъщи. На мои разноски. Ако искаш, можеш да доведеш и сина си, ще го сложим на високо столче.

Ноа се усмихна.

— По-добре ще бъде да го оставим вкъщи.

Майкъл се развълнува искрено от усмивката на приятеля си. През тези три месеца, откакто се бяха върнали в старата си рота, Ноа се усмихваше много рядко. Говореше малко и почти не се смееше. Не изказваше гласно чувствата си, но по свой начин се привърза към Майкъл, грижеше се за него с критичните очи на ветерана и го защитаваше с думи и с дела дори тогава, когато се налагаше да мисли преди всичко за себе си, особено когато положението на фронта бе станало тежко; това беше през декември, когато натовариха цялата рота на камиони и ги хвърлиха веднага срещу немските танкове, които изскачаха сякаш от земята. Това сражение се наричаше „Битката за Ардените“ и сега то представляваше вече минало. Но имаше един случай, който Майкъл нямаше да забрави през целия си живот. Той седеше притиснат в окопа, който по заповед на Ноа бе направил две стъпки по-дълбок. Изтощен, Майкъл неволно се беше ядосал на това благоразумие на приятеля си, което намираше за прекалено. Неочаквано обаче на голото поле се появи германски танк, който запълзя бързо към тях. Боеприпасите за базуките бяха свършени, а зад гърба им догаряше самоходното противотанково оръдие и на тях им оставаше само да се свият в дъното на окопа, безпомощни да предприемат нещо... Водачът на танка забеляза как Майкъл изчезва под земята и насочи машината си право към него с намерение да го смаже с гъсеничните колела, защото не можеше да го засегне с картечните. Последва мъчително дълга минута, ревящият седемдесеттонен танк мина над него, гъсениците заораха земята и върху каската и гърба му се изсипа градушка камъни и пръст. Майкъл закрещя като луд, но гласът му веднага заглъхна в мрачния, приличен на гробница окоп... Когато по-късно се сещаше за този случай, той му напомняше на истински кошмар. Изглеждаше му просто невероятно,

че такова нещо е могло да се случи с него — човек на тридесет години; който притежаваше удобна квартира в Ню Йорк, хранеше се в хубави ресторанти, имаше в гардероба си пет чудесни костюма от мек туид и обичаше да шофира бавно своята кола със свален гюрук, огрян от топлото слънце... А когато се случи, изглеждаше му просто невероятно, че може да е преживял подобен кошмар, че стоманените гъсеници са минали само на стъпка от главата му, без да го разкъсат; струваше му се невероятно, че човекът, с когото се е случило това страшно нещо, е доживял да мисли отново за неща като бифтеци, вино и разходки по Пето авеню. Бездушният танк, устремил се към него, за да го смаже в окопа, който по настояване на своя приятел Майкъл бе направил две стъпки по-дълбок, сякаш беше унищожил последния мост, който го свързваше с цивилния живот. Там, на мястото на този мост, сега зееше дълбока мрачна пропаст, запълнена само с халюцинации. Спомняйки си тоя ден сега, Майкъл виждаше как тромавият танк пълзи назад по полето, ограден от фонтани пръст, които американската артилерия издигаше около него, и разбираше, че тъкмо в този час беше станал истински войник. Дотогава той бе просто човек във военна униформа, дошъл от друг живот, за да изпълни една временна задача...

„Битката за Ардените“ — така наричаха сега това сражение в списанието „Старс енд Страйпс“. Много хора бяха загинали тогава, ужасна угроза бе надвиснала над Лиеж и Антверпен, а вестниците пишеха за блестящата съпротива, която армията е оказала на настъпващите немци, и поместваха някои критични дописки за Монтгомъри. Сега той не олицетворяваше вече англо-американското приятелство както на четвърти юли, когато бе закачил „Сребърната звезда“ върху гърдите на Ноа... „Битката за Ардените“ беше донесла на Ноа още една бронзова звезда, приближавайки го с още пет точки към уволнението... Той само си спомняше как Ноа стоеше над него и говореше с рязък, неприятен глас: „Пет пари не давам, че си уморен, копай още две стъпки!“, както и бързо въртящите се, гърмящи вериги на танка над калната му каска.

Майкъл погледна към приятеля си. Ноа спеше седнал, прислонил глава на каменната ограда. Лицето му добиваше младежки израз само по време на сън. Русата му брадица изглеждаше съвсем рядка в сравнение с гъстата черна четина на Майкъл, която му придаваше

образ на скитник по пътищата между Ванкувър и Маями. Очите на Ноа, които обикновено гледаха с мрачното упорство на човек, опознал света, сега бяха затворени. Майкъл за първи път забеляза, че приятелят му има меки, завити нагоре ресници с изрусени краища — нещо, което придаваше на горната част на лицето му особено нежен вид. Той неочаквано изпита прилив на признателност и съчувствие към този спящ младеж, закътан в тежкия мръсен шинел и опрял облечените си във вълнени ръкавици ръце на цевта на карабината... Загледан в спящия Ноа, Майкъл изведнъж разбра колко усилия трябва да полага този нежен юноша, за да поддържа своята спокойна самоувереност, да взема подходящи и рисковани решения като опитен войник, да воюва смело и същевременно благоразумно, като спазва всички военни разпоредби, за да остане жив в тия дни, когато смъртта така безжалостно коси хората на фронта. Изрусените краища на миглите на това обезобразено от юмруци лице трепнаха леко и Майкъл неволно си представи с какво умиление и скръб Хоуп е наблюдавала тия момински клепки на мъжа си след неговите ръкопашни битки в ротата. На колко години беше Ноа? Двадесет и две, двадесет и четири? Съпруг, баща и войник... Той бе имал двама приятели, но и двамата бяха загинали... Да, Ноа имаше нужда от приятели така, както другите се нуждаят от въздух. И ето сега, забравил собствените си страдания, той се мъчеше отчаяно да спаси живота на несръчния стареещ войник на име Уитикър, който, изоставен на собствената си съдба и лишен от опитност, сигурно би стъпил на мина, би се изложил на куршумите на немски снайперист или поради ленивостта си би станал жертва на немския танк в плиткия окоп... — Бифтеци и червено калифорнийско вино за негова сметка веднага след като прехвърлят пропастта, в която животът приличаше на халюцинация; да, още първата вечер след края на войната... Това изглеждаше невероятно, и все пак трябваше да стане... Майкъл притвори очи, обхванат от чувство за някаква огромна и мъчителна отговорност.

Откъм играчите на зарове долетяха възгласи: „Залагам хиляда франка!... На девет!“

Майкъл отвори очи, стана тихо и с карабина в ръка се приближи до играчите.

Заровете се намираха в Пфайфър, комуто очевидно вървеше. В ръката му имаше пачка смачкани банкноти. Лейтенантът от

снабдителната служба не вземаше участие в играта, но сержантите играеха. Той беше облечен в хубав офицерски шинел от тъмен плат на светли райета. През последния си престой в Ню Йорк Майкъл бе виждал такъв шинел на витрината на „Абъркромби и Фич“. И тримата носеха обуца на парашутисти, макар да беше ясно, че никой от тях не е скачал от нещо по-високо от трикрако столче в бар. И тримата бяха едри, високи мъже, гладко обръснати, свежи и добре облечени; в сравнение с тях брадатите пехотинци приличаха на разпуснати и жалки представители на по-низша раса.

Гостите от тила говореха високо и уверено, а техните енергични движения контрастираха рязко на държането на уморените и мълчаливи войници, които се бяха откъснали за няколко часа от предните позиции, за да хапнат топла храна за първи път от три дена насам.

„Ако съставят елитен полк, който трябва да превземе градове, да отбранява предмостови укрепления и да отблъсква танкове, сигурно най-напред ще изберат тия трима хубави и жизнерадостни мъже“ — помисли си Майкъл. В армията обаче тези въпроси се решаваха малко по-иначе. Тримата самодоволни и уверени в себе си здравеняци служеха в удобни канцеларии на петдесет мили от предните позиции, пишеха формуляри на машини и от време на време хвърляха въглища в нагрятата до червено печка по средата на стаята. Майкъл си спомни думите, с които сержант Хулиан от втори взвод винаги приветстваше новите попълнения. „Ех — казваше той, — защо в пехотата постоянно пращат такива загубеняци? Защо в тила винаги попадат атлети от тежка категория, тласкачи на гюле и футболисти от националния отбор на Щатите? Кажете, момчета, има ли сред вас някой да тежи повече от сто и трийсет фунта?“ Разбира се, това беше преувеличение, но Хулиан знаеше, че с подобни изказвания ще разсмее новодошлите и ще спечели симпатиите им. И все пак в неговите думи имаше доза горчива истина.

Следейки играта, Майкъл видя как лейтенантът измъкна от джоба си бутилка и отпи няколко глътки. Пфайфър, който го наблюдаваше внимателно, запремята бавно заровете в изпоцапаната си от кал ръка.

— Лейтенант — попита той, — какво виждам във вашия джоб?
Лейтенантът се засмя.

— Коняк — отвърна той, — да, коняк.

— Виждам, че е коняк — рече Пфайфър. — Колко искате за него?

Офицерът погледна банкнотите в ръката на Пфайфър.

— Колко имаш?

Пфайфър преброи парите.

— Две хиляди франка — отговори той. — Това прави четиридесет долара. С удоволствие бих купил бутилчица хубав коняк, за да погрее старите си кости.

— Четири хиляди франка — невъзмутимо рече лейтенантът. — Ще я получиш за четири хиляди франка.

Пфайфър изпитателно погледна офицера и плю бавно пред себе си. След това заговори на заровете в ръката си: „Мили зарчета, папа има желание да пийне. Папа е страшно жаден...“

После сложи своите две хиляди франка на земята. Двамата сержанти с бляскавите звездички на раменете заложиха съответно.

— Мили зарчета — рече отново Пфайфър, — днес е много студено, а папа иска да се стопли. — След това разклати заровете и ги пусна леко, сякаш пускаше листенца на цвят. — Колко? — попита той, станал изведнъж сериозен — Седем? — И протегна ръка. — Вземете парите, лейтенант, и дайте бутилката!

— С удоволствие. — Лейтенантът подаде бутилката и прибра парите. — Радвам се, че дойдохме тука.

Пфайфър пи дълго. Войниците го наблюдаваха мълчаливо, и доволни, и раздразнени от тая разточителност. Пфайфър внимателно сложи тапата и мушна бутилката в джоба на шинела си.

— Тая вечер ще има нападение рече той войнствено. — Какъв смисъл, дявол да го вземе, има да прегазя реката с четири хиляди франка в джоба си? Ако фрицовете ми видят сметката, ще убият един редник, чийто корем е пълен с коняк. — Пфайфър праметна карабината си през рамо и със самодоволен вид се отдалечи.

— Снабдителна служба — обади се един от пехотинците, който бе наблюдавал играта. — Сега разбирам какво значи снабдителна служба!

Лейтенантът се разсмя добродушно. Очевидно той не се трогваше от критиките. Майкъл отдавна не беше виждал хора да се смеят така чистосърдечно без особени причини, просто от изблик на

хубаво настроение. Очевидно така се смееха само хора, които се намират на петдесет мили зад предните позиции. Във всеки случай никой от войниците не се засмя след лейтенанта.

— Ще ви кажа защо дойдохме тука, момчета — рече лейтенантът.

— Лесно е да се отгатне — обади се Крейн, който беше от взвода на Майкъл. — Вие сте от службата за информации и сте донесли някакъв въпросник: „Щастливи ли сте на фронта? Доволни ли сте от дейността на нашата служба? Боледували ли сте от трипер повече от три пъти през последната година?“

Лейтенантът се разсмя отново. „Ето, тоя лейтенант е един истински веселяк!“ — помисли си Майкъл, като наблюдаваше тъжно офицера.

— Не — рече лейтенантът. — Ние сме тука по работа. В службата се говори, че в тия гори могат да се съберат доста трофеи. Аз ходя два пъти седмично в Париж, а там има добър пазар за пистолети „Люгер“, фотоапарати, бинокли и други подобни неща. Ние сме готови да платим хубави пари. Казвайте, момчета, имате ли нещо, което бихте могли да ни продадете?

Войниците около лейтенанта се спогледаха мълчаливо.

— Аз имам чудесна карабина „Гаранд“ — обади се Крейн, — с която съм готов да се разделя срещу пет хиляди франка. Имам и една бойна куртка — с невинен израз добави той. — Малко е износена, но ми е скъпа като спомен.

Лейтенантът се засмя тихо. Очевидно той беше много доволен от обиколката си зад бойните линии. „Сигурно ще пише на приятелката си в Уисконсин за тия чудаци от пехотата — грубоватички, но забавни момчета“ — помисли си Майкъл.

— Смятам, че не ще бъде лошо да се поразшета сам. Чувах, че миналата седмица тук е имало сражение и околността сигурно е пълна с интересни неща.

Пехотинците се спогледаха равнодушно.

— Да — рече Крейн, — човек може просто да напълни цял джип. Вие ще станете най-богатият човек в Париж.

— Накъде е фронтът? — оживено попита лейтенантът. — Ще отидем да хвърлим едно око.

Отново настъпи студено мълчание.

— Аха, фронтът — обади се Крейн със същия невинен израз, — вие искате да хвърлите око на фронта?

— Да, редник. — Гласът на лейтенанта не звучеше вече така добродушно.

— Вървете по оня път — посочи Крейн. — Нали така, момчета?

— Точно така, лейтенант — потвърдиха войниците.

— Бъдете спокоен, няма да го отминете — добави Крейн.

Очевидно лейтенантът реши, че му се подиграват и се обърна към Майкъл, който през цялото време бе мълчал:

— Слушайте, можете ли да ни обясните как да стигнем до фронтовите линии?

— Как да ви кажа... — започна Майкъл.

— Вървете право нататък, лейтенант — обади се отново Крейн. — След около миля и половина пътът се изкачва по малък горист хълм. От билото му ще видите една река. Това е фронтът.

— Вярно ли е? — недоверчиво попита лейтенантът.

— Да, сър — потвърди Майкъл.

— Добре! — Лейтенантът се обърна към един от сержантите: — Луис, джипът остава тука. Ще походим пеша. Направи каквото трябва, за да не го задигнат.

— Слушам, сър. — Луис отиде при джипа, вдигна капака, извади ротора от разпределителя и скъса няколко проводника. Лейтенантът също се приближи до колата, измъкна една празна офицерска чанта и я преметна през рамо.

— Майк — извика Ноа и помахаше с ръка, — хайде, време е да се връщаме.

Майкъл кимна глава. Беше почти решил да каже на лейтенанта да се махне оттука и да се прибере в своята учебна канцелария край топлатата печка, но се разколеба. Забърза и скоро настигна Ноа, който влачеше крака по калното шосе към позицията на ротата на миля и половина оттука.

Взводът на Майкъл беше разположен тъкмо под седловината, от която се откриваше широк поглед към реката. Гребенът на хълма беше обрасъл така гъсто с млади дръвчета и храсталаци, че дори сега, когато нямаше листа, представляваше надеждно прикритие и войниците можеха да се движат в безопасност. От върха се виждаше мокрият, на места обрасъл склон, който в подножието преминаваше в тясна поляна,

граничеца с реката, а отвъд нея се издигаше друг подобен хълм. Зад него се намираха германците. Над зимния пейзаж тегнеше безмълвие. Тъмният и мътен порой на реката се носеше между скованите в лед брегове. Тук-таме във водата гниеха стволите на дървета, около които маслинозелените води образуваха малки водовъртежи. Срещуположните хълмове, покрити с мръсни петна сняг, тънеха в мълчание. Нощем понякога избухваха краткотрайни ожесточени престрелки, но през деня откритата местност ограничаваше действията на патрулите и между воюващите се бе установило своеобразно негласно примирие. Разстоянието между позициите на противниците беше около хиляда и двеста ярда — така поне беше отбелязано на картите в онова отдалечено и безопасно място, което се наричаше щаб на дивизията.

Взводът на Майкъл се намирал тук вече от две седмици и ако не се смятаха редките нощни престрелки (последната беше преди три нощи), противникът с нищо не издаваше присъствието си. Майкъл допускаше дори, че германците са се вдигнали и прибрали в родните си домове.

Но Хулиан не мислеше така. Той просто подушваше немците. Някои хора познават оригиналните творби на холандските майстори просто по мириза на боите, други още след първата глътка заявяват, че дадено вино е от реколта 1937 година и назовават името на малка площ с лозя близо до Дижон; „специалността“ на Хулиан бяха немците. Хулиан имаше тясно, интелигентно лице с високо чело като на ирландски учен лице, което напомняше съвипусниците на Джойс^[67] в Дъблинския университет. Той се взираше дълго през хрусталаците към насрещния хребет, клатеше глава и повтаряше уморено:

— Там някъде има картечно гнездо. Таят се и ни чакат да минем в атака.

Досега това не беше от особено значение. Взводът не мърдаше от мястото си, реката представляваше сериозно препятствие за патрули и картечницата — ако наистина беше там — не можеше да стигне скритите зад възвишението войници. Ако германците имаха минохвъргачки, очевидно не искаха още да издадат присъствието им. Но както бе съобщено, привечер една пионерска рота трябваше да се опита да построи понтонен мост през реката, която тук беше около петдесет ярда широка, а ротата на Майкъл трябваше да се прехвърли

на другия бряг, за да влезе в допир с немците на противоположния хълм. След това, на следната сутрин, втора рота щеше да прехвърли реката, за да настъпи по отворения вече път... В щаба на дивизията този план сигурно изглеждаше много добър. Но той не се харесваше никак на Хулиан, който се взираше през бинокъла си в тъмната река със заледени брегове и в безмълвния склон на отвъдната страна, покрит с храсти и петна сняг.

Когато Ноа, Майкъл, Пфайфър и Крейн стигнаха позициите на взвода, Хулиан говореше с капитан Грийн по полския телефон, привързан с ремък на едно дърво.

— Капитане — казваше той, — всичко това никак не ми харесва. Германците са прекалено тихи. Някъде на хребета има замаскирана картечница. Да, сигурен съм. Това е всичко. Готов съм да приемам.

Гласът на Грийн прозвуча тихо в слушалката.

— Да, сър — рече Хулиан, — ще ви позвъня, когато изясня въпроса. — Той въздъхна, окачи слушалката и отново погледна през бинокъла към отвъдния бряг, като смучеше замислено устните си; в този миг Хулиан приличаше на учен, който решава трудна задача. — Капитанът нареди днес следобед да пратим разузнавателен патрул — рече той. — Хората ще трябва да излязат на открито и ако се наложи, да слязат до самата река, за да предизвикат немците да открият огън. Така ще установим мястото, откъдето стрелят, и ще унищожим немската картечница с помощта на минохвъргачки. — Хулиан вдигна бинокъла и отново разгледа безопасния на вид хребет оттатък реката. — Има ли доброволци? — неочаквано и небрежно подхвърли той.

Майкъл се огледа. Седем души бяха чули думите на Хулиан. Но всички седяха приклепнали в малките си окопи под самия хребет, обхванати от внезапен интерес към карабините си, към качеството на пръстта пред тях, към околните хрусталаци. „Преди три месеца — помисли си Майкъл — сигурно щях да проявя глупостта да предлага услугите си, за да изкупя вината си. Ноа обаче ми отвори очите!“ И той се зае да разглежда краката си. Хората мълчаха като онемели.

Хулиан въздъхна тихо. Мина цяла минута, през която всеки мислеше за оня миг, когато водачът на патрула ще трябва да посрещне с гърдите си огъня на немската картечница.

— Сержант — чу се учтив глас, — имате ли нещо против да се присъединим към вас?

Майкъл вдигна очи. Лейтенантът от снабдителната служба и двамата му спътници се катереха тромаво нагоре по мокрия склон. Молбата на офицера сякаш увисна във въздуха над свитите в своите окопи войници като реплика на пийнал веселяк от унгарска оперета.

Хулиан се обърна изненадан с присвити очи.

— Сержант — обади се Крейн, — лейтенантът иде тук за трофеи, които иска да отнесе в Париж.

Някакво необяснимо изражение се появи за миг по слабото и дълго лице на Хулиан, обрасло в синкавочерна брада.

— Моля, заповядайте, лейтенант — рече той любезно и дори с нотка на раболепие, тъй неприсъщо за него. — За нас това е голяма чест.

Лейтенантът се бе задъхал от изкачването по склона. „Не е толкова здрав, колкото изглежда — реши Майкъл. — Навярно там, в тила, няма големи възможности да играе поло!“

— Чух, че фронтът бил тука — рече лейтенантът, като се улови за протегнатата ръка на Хулиан. — Вярно ли е?

— Да, сър, в известен смисъл — уклончиво отвърна сержантът. Войниците стояха мълчаливи.

— Но тук е много тихо — каза лейтенантът, като се оглеждаше с изненада. — От два часа не съм чул нито един изстрел. Сигурен ли сте?

Хулиан се засмя любезно.

— Вижте какво ще ви кажа — отвърна той с поверителен шепот. — Лично аз съм уверен, че германците са се изтеглили още преди седмица. Според мен можете спокойно да стигнете чак до Рейн, без някой да стреля по вас.

Майкъл погледна изумено към сержанта. Лицето му дишаше откровеност и детска наивност. До войната Хулиан е бил кондуктор на автобус по Пето авеню. Къде бе успял да развие такива артистични дарби?

— Чудесно — възкликна усмихнато лейтенантът. — Трябва да ви кажа, че тук е много по-спокойно, отколкото при нас. Нали така, Луис?

— Да, сър — потвърди Луис.

— При вас няма полковници, които постоянно сноват навън-навътре и не ти дават минутка покой — дружелюбно добави лейтенантът, — нито пък някой ви кара да се бръснете всяка сутрин.

— Така е, сър — съгласи се Хулиан, — никой не ни кара да се бръснем всяка сутрин.

— Чувам — рече доверително лейтенантът, като погледна към реката, — че там долу може да се намерят хубави германски трофеи.

— О да, сър, сигурно. Там долу е пълно с каски, „Люгери“ и скъпи фотокамери.

„Започва вече да прекалява — каза си Майкъл, — наистина прекалява. — Той погледна към лейтенанта, за да види какво впечатление са му направили думите на Хулиан, но по неговото румено лице се четеше само неприкрита алчност. — Боже мой, кой е имал дързостта да му даде офицерски чин?“

— Луис, Стив — рече лейтенантът, — да идем да видим какво става там долу.

— Почакайте за момент, лейтенант — с колебание каза Луис, — попитайте най-напред дали няма мини.

— Глупости — отвърна Хулиан. — Гарантирам ви, че няма никакви мини.

Седмината войници седяха приклеknали в окопите си все така мълчаливи, забили очи в земята.

— Ще имате ли нещо против да слезем да се поровим малко? — попита лейтенантът.

— Чувствайте се като у дома си — с грейнала усмивка отговори Хулиан.

„Ето, сега вече ще им каже, че всичко е шега — реши Майкъл. — Ще им даде да разберат, че са глупаци и ще ги отпрати да си вървят...“

Но Хулиан стоеше безмълвен.

— Нали ще бъдете така добри да не ни изпускате от очи, сержант? — рече лейтенантът.

— Разбира се — увери го Хулиан.

— Чудесно! Да вървим, момчета. — Лейтенантът се запромъква трوماво през храсталака надолу към реката, последван от двамата сержанти.

Майкъл се обърна към Ноа и видя, че той го наблюдава упорито, с недвусмислено предупреждение в черните си уморени очи. „Ясно е, че не иска в никакъв случай да се обадя — реши Майкъл, сякаш се оправдаваше пред себе си. — Е, тоя взвод е негов и той познава хората си много по-добре от мене...“

Обърна се и погледна надолу. Загърнат в кафявия си офицерски шинел, лейтенантът се спускаше бавно по студената, кална и хлъзгава земя, като търсеше опора в редките храсти и младите дървета; двамата сержанти вървяха зад него. „Не — реши внезапно Майкъл, — не мога да позволя това да се случи. Пет пари не давам какво ще си помислят за мен!“

— Хулиан! — Той пристъпи бързо към сержанта, който наблюдаваше с вкаменено лице възвишението отвъд реката. — Хулиан, вие нямате право да постъпвате така. Не трябваше да ги пускате да отидат. Хулиан!

— Затваряйте си устата! — свирепо изсъска Хулиан. — Не ме учете какво да правя. Аз командвам този взвод.

— Но германците ще ги убият — настоя Майкъл, загледан в тримата мъже, които се хлъзгаха надолу по мръсния сняг.

— Какво от това? — рече Хулиан и Майкъл просто се уплаши от израза на отвращение и омраза, които прочете по неговото хубаво, с тънки устни лице на учен. — Защо най-после да не убият и някои от тия мръсници? Нали и те са войници? Трофеи, фю!

— Вие сте длъжен да ги спрете — изхриптя Майкъл. — Ако не ги спрете, ще направя донесение, кълна ви се, ще направя...

— Млъкни, Уитикър — намеси се Ноа.

— Ще направите донесение, така ли? — Хулиан не сваляше очи от отсрещния хребет. — Нима искате сам да отидете там? Искате днес да убият вас, искате да убият Акерман, Крейн, Пфайфър, така ли? Искате да убият другарите ви, за да не загинат ония тлъсти прасета от снабдителната служба? Те струват повече от вас и не бива да загинат, така ли? — Гласът на сержанта, който в началото трепереше от озлобление, изведнъж стана делови и спокоен. — Не гледайте ония трима — обърна се той към войниците. — Насочете цялото си внимание към хребета. Ще има само два-три кратки откоса и ще трябва да си отваряме очите. Не сваляйте поглед от мястото, откъдето стрелят, и веднага ми съобщете... Все още ли настоявате да ги върна, Уитикър?

— Аз... — започна Майкъл, но в същия миг се чу стрелба и той разбра, че е закъснял.

Там долу край реката кафявият офицерски шинел се свлече бавно на земята. Луис и другият сержант хукнаха да бягат, но не

стигнаха далече.

— Сержант — разнесе се спокойният и безстрастен глас на Ноа, — аз видях откъде стрелят. На двадесет ярда вдясно от онова голямо дърво, точно пред ония два храста, които стърчат съвсем малко над другите... Виждате ли?

— Да — отвърна Хулиан.

— Точно там. На два-три ярда от първия храст.

— Сигурен ли сте? — попита Хулиан. — Аз не можах да забележа.

— Да, сигурен съм — потвърди Ноа.

„Боже мой — помисли си уморено Майкъл, обхванат едновременно от омраза и възхищение към Ноа, — колко много е опознало живота това момче от дните във Флорида до днес!“

— Е — обърна се Хулиан към Майкъл, — настоявате ли още да направите донесение за случая?

— Не — отвърна Майкъл. — Няма да правя никакво донесение.

— Естествено. — Хулиан го потупа приятелски по ръката. — Знаех, че не сте способен на такова нещо. — Той отиде до полския телефон и позвъни на командния пункт на ротата. Майкъл го чу как докладва точното разположение на германската картечница, която трябваше да бъде унищожена с минохвъргачки.

Наоколо отново настъпи тишина. Трудно можеше да се повярва, че само преди минута немската картечница бе раздрала тишината и убила трима души.

Майкъл се обърна и погледна Ноа. Младежът стоеше отпуснат на коляно, опрял приклада на карабината в калта и притиснал лице в цевта ѝ.

В този миг той приличаше на герой от една от онези стари картини, който изобразяват първите преселници в Америка по време на война срещу индианци някъде в Кентъки или Ню Мексико. Ноа го наблюдаваше с диви, горящи очи, в които не се четеше ни срам, ни разкаяние.

Майкъл се отпусна бавно на земята и отклони погледа си. Сега най-последно беше разбрал целия смисъл на думите на Ноа в лагера за попълнения: в армията човек трябва да се старае да попадне там, където има приятели.

Тъкмо преди залез-слънце минохвъргачките започнаха да действат. Първите две мини не стигнаха целта си и Хулиан направи по телефона съответните корекции. Третата мина падна точно там, където беше посочил. Също и четвъртата. Голите преплетени клони на храсталака се разклатиха внезапно, сякаш някой се беше опитал да се промъкне през тях, но се бе свлякъл на земята. После отново всичко притихна и Хулиан съобщи по телефона:

— Ликвидирахме ги, сър. Но пуснете още една за всеки случай.

Минохвъргачката прати „още една“ за всеки случай, но на хребета не се забеляза никакво раздвижване.

Щом се стъмни, пионерската рота се смъкна до реката с понтони и дъски. Майкъл и още няколко войници помогнаха да свлекат тежките съоръжения до брега. Минаха край едно тъмно петно на земята, което очевидно беше офицерският шинел, но Майкъл не се спря. Понтонерите, които работеха в ледената вода, бяха привършили моста почти наполовина, когато над тях се извиси първата осветителна ракета. След това от двете страни зарева артилерията. Чу се и пушечна стрелба, но тя беше разпокъсана и неорганизирана и немските линии веднага бяха атакувани с мини. Германските оръдия стреляха неточно и нарядко, сякаш противникът пестеше боеприпасите или пък неговите предни наблюдатели нервничеха под съсредоточения огън, който се сипеше от американска страна. Ни един снаряд не попадна на моста. Трима пионери при по-далечния му край бяха ранени, а останалите бяха целите измокрени от водните пръски, вдигащи се от падащите в реката снаряди.

Ракетите осветяваха околността с ярка тайнствено-синкава светлина и работещите във водата хора изглеждаха като прозрачни, сякаш направени от хартия насекоми. Няколко души от взвода, които трябваше първи да форсират реката, успяха да се прехвърлят по моста на отсрещния бряг, но Лоусън беше ударен и падна във водата. Муковски също.

Майкъл стоеше притаен до Ноа, който беше сложил ръка на рамото му, за да го задържи да не тръгне веднага. Двамата видяха как един, после втори войник се втурнаха по хлъзгавите тесни дъски и се озоваха на другия бряг. Някой падна напреки на моста и остана неподвижен. Хората зад него го прескочиха и продължиха нататък.

„Не — помисли си Майкъл, който чувстваше, че рамото му трепери под ръката на Ноа, — това е невъзможно. Не бива да искат от мене такова нещо, аз просто не мога...”

— Бягай — прошепна Ноа. — Бягай сега!

Майкъл не мръдна. Един снаряд избухна в реката на десет стъпки от моста и издигна тъмен стълб вода, който за миг закри падналия върху клатушкащите се дъски войник.

Майкъл почувства, че някой го удари с юмрук по врата.

— Бягай! — изкрещя Ноа. — Бягай сега, кучи сине!

Майкъл скочи и хукна. Не беше минал и десетина крачки по хлъзгавите дъски, когато някъде пред него падна снаряд и той не разбра дали мостът е улучен, но продължи да тича.

След няколко секунди се намери на отсрещния бряг. Някой викаше в тъмнината: „Насам, насам...” и той послушно затича към гласа. Неочаквано се спъна и падна в яма, в която вече лежеше някакъв човек.

— Добре — чу Майкъл, до ухото си същия прегракнал глас, — не мърдай оттука, докато цялата рота прехвърли моста.

Той притисна лице към влажната студена земя, която освежи приятно потната му кожа. Дишането му постепенно се успокои. Вдигна глава и погледна назад към тъмните фигурки, които тичаха по моста сред фонтани вода. После пое дълбоко въздух. „Успях — помисли си той. — Настъпих под огъня на противника. Направих онова, което правят и останалите. Да, сега съм вече първокласен войник!” Обръщайки се отново към неприятелските позиции, Майкъл с изненада откри, че се усмихва.

[67] Джеймс Джойс (1882–1941) — английски писател, ирландец по произход. ↑

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И СЕДМА

Разположен сред широко зелено поле, зад което се издигаха стръмни залесени хълмове, лагерът имаше твърде приятен вид, почти както обикновените военни лагери. Все пак характерът на това общежитие личеше от подобните на бараки постройки и от двойния ред телени мрежи със стражеви кули по ъглите. Както и от миризмата. Тя отравяше въздуха на двеста метра наоколо, беше наситена и плътна като газ, който под въздействието на сложни химически реакции след миг ще се превърне в твърдо тяло.

Християн обаче не се спря. Облян от лъчите на пролетното слънце, той закуцука бързо по пътя към главния вход. Трябваше да намери нещо за ядене и да чуе последните сведения. Може би в лагера поддържаха телефонна връзка с някои действащи щабовете или слушаха радио. „Може би — помисли си той с надежда, като си спомни за отстъплението от Франция — ще успее да намеря велосипед...“

Когато наближи лагера, неволно намръщи лице. „Станах вече специалист в такива самотни отстъпления — помисли си той. — Да, ценна придобивка за пролетта на четиридесет и пета година! Станах един от най-добрите немски специалисти по тактика за откъсване от разпадащи се военни части. Мога например да разбера, че полковникът ще се предаде в плен два дена преди самият той да открие какво се е въртало в съзнанието му.“

Християн не искаше да се предаде в плен, макар че това внезапно беше станало съвсем обичайно нещо и милиони войници се занимаваха сякаш само с въпроса как най-безболезнено да сложат оръжие пред неприятеля. През последния месец всички разговори в армията се въртяха все около тази тема... В разрушените градове, в отделните, обречени на унищожение островчета на съпротива, създадени по главните пътища и подстъпите към големите селища — навсякъде говореха все едно и също нещо. Никаква ненавист към авиацията, разрушила градове, които бяха останали непокътнати стотици години, никакво желание да се отмъсти за хилядите жени и

деца, погребани под развалините. Чуваше се само: „Разбира се, най-добре е да се предадеш на американците. След това на англичаните. И накрая на французите, естествено ако не ти остава друго. Попаднеш ли обаче в руски ръце, отиваш направо в Сибир...“ Така говореха и хората с „Железен кръст“ първа степен, и с медала на Хитлер, така говореха хора, воювали и в Африка, и край Ленинград, и през целия път на отстъпление от Сент-Мер-Еглиз... Отвратително!

Християн не споделяше напълно общата увереност във великодушието на американците. Това беше мит, съчинен от лековерни хора за самоуспокоение. Той помнеше мъртвия парашутист, увиснал на дървото там, в Нормандия, с жестоко сурово лице дори в минутата преди смъртта. Помнеше червенокръсткия конвой с мършавите коне, унищожен от самолетите. Летците без съмнение бяха видели червените кръстове и знаеха отлично какво означават, но това не бе спряло ръката им. Американците не бяха проявили особено великодушие и над Берлин, Мюнхен и Дрезден. Не, сега вече Християн не вярваше на митове. При това американците не обещаваха конкретно нищо хубаво. Те постоянно съобщаваха по радиото, че всеки провинил се германец ще заплати за престъпленията си. В най-добрия случай — няколко години в лагер или трудови групи, докато се разгледат следствените материали в цяла Европа. Ами ако някои французи в Нормандия си спомнят името на Християн, ако си спомнят за своите двама съотечественици, които той бе наклеветил след убийството на Беер и които бяха инквизирани в кметската сграда? Кой можеше да каже какви данни имат хората от Съпротивата, с какви факти разполагат? Ами французойката Франсоаз — какво би казала тя? Навярно сега Франсоаз е в Париж и живее с някой американски генерал, комуто нашепва отровни думи срещу германците. Но дори да не го търсят за конкретно деяние — веднъж попаднал в техните лапи, всеки полуумен французин, който случайно го види, би могъл да го обвини в престъпление, което той никога не е извършвал. И кой би повярвал на думите му, кой би могъл да докаже, че е невинен? Никой не би могъл да спре американците да предадат на своите френски съюзници един милион пленници, които ще трябва да възстановяват разрушени градове и мини. Не, само да не попаднеш в ръцете на

французите! Ще се мъчиш с години и пак няма да излезеш жив от техните лагери.

А Християн нямаше намерение да умира. През последните пет години бе научил твърде много неща от живота. След войната ще може да бъде много ценен за родината си и не биваше да жертва сега всичко. Разбира се, през първите три-четири години ще трябва да се държи кротко като агне и да любезничи с победителите. Може би в неговото градче ще има отново туристи, които ще се пързаят на ски, може би американците ще построят наблизко почивни домове и той ще бъде ангажиран да учи американски лейтенанти как да правят фигури по снега. А след това... Е, след това ще види. Човек, който се е научил да убива така умело и да се справя така добре с разпалени глави, сигурно би се наредил в живота пет години след войната, ако само съумее да остане жив...

Християн не знаеше какво е положението в родния му град, но ако успееше да се добере до къщи, преди в него да пристигнат американски войски, би могъл да надене цивилни дрехи, а баща му щеше да съчини някаква правдоподобна история... Дотам не беше много далече. Той се намираше в сърцето на Бавария, а отвъд хоризонта се простираха родните планини. „Сега вече мога да воювам спокойно — помисли си с мрачен хумор Християн. — Мога да проведа последния бой и в задния двор на собствения си дом!“

Пред вратата стоеше само един часовей с фолксщурмовска лента на ръкава и карабина в ръце; беше около петдесет и пет годишен, тлъст, дребен човек с унило лице и очевидно се чувстваше съвсем не на мястото си тука. „Фолксщурм! — с презрение помисли Християн. — Как можах да създадат такова нещо!“ Да, хората с право наричаха тоя фолксщурм „приютът на Хитлер“. Вестниците и радиото отдавна вече тръбяха, че всеки германец — бил той на петнадесет или седемдесетгодишен — е длъжен сега, когато противникът е надвиснал над собствения му дом, да се бие като разярен лъв. Но слабоватите склеротични господа от фолксщурма очевидно не бяха чули, че трябва да се бият като разярени лъвове. Достатъчно беше човек да гръмне във въздуха, за да плени цяла дружина от тия старци със сълзливи очи. Да, това беше също мит — че можеш да измъкнеш възрастни германци от техните канцеларии и невръстни деца от училищните скамейки и за две седмици да ги направиш войници. „Демагогията ни побърка

всички“ — мислеше си Християн, докато наблюдаваше измъчения от страх шишко, облечен в неподходяща за ръста му униформа. Демагогия и митове срещу танкови дивизии, хиляди самолети и оръдия, които получаваха боеприпаси и гориво от заводите на цялото земно кълбо! Харденбург отдавна беше разбрал горчивата истина, но Харденбург се бе самоубил. Да, след войната щяха да спечелят само хора, които ще сложат край на демагогията и ще ликвидират всички митове.

— Хайл Хитлер! — поздрави часовоят и несръчно козирува.

„Хайл Хитлер“ — ето още една лоша шега. Християн не си даде труд да отговори на поздрава.

— Какво става тука? — попита той.

— Чакаме. — Часовоят повдигна неопределено рамене.

— Какво чакате?

Часовоят отново вдигна рамене и се усмихна смутено.

— Какви са новините? — попита той, вместо да отговори.

— Американците току-що са капитулирали — каза Християн. — Утре ще капитулират и руснаците.

За момент пазачът почти му повярва. По лицето му пробягна наивна и радостна усмивка. После разбра, че Християн се шегува.

— Виждам, че сте в добро настроение — печално рече той.

— Да, в чудесно настроение — каза Християн. — Току-що се връщам от пролетната си отпуска.

— Мислите ли, че американците ще бъдат тука днес? — с тревога попита часовоят.

— Възможно е да пристигнат след десет минути или след десет дни, или след десетина седмици. Кой може да предвиди какво смятат да правят американците?

— Дано дойдат по-скоро — рече часовоят. — Те са по-добри от...

„Ето още един!“ — помисли Си Християн.

— Зная — рязко каза той. — Американците са по-добри от руснаците и французите.

— Така говорят всички — унило забеляза часовоят.

— Боже мой — сбърчи нос Християн. — Как търпите тая воня?

Часовоят кимна глава.

— Да, вонята е ужасна. Но аз съм тука от седмица и вече не я усещам.

— Само от седмица? — изненада се Християн.

— Тук имаше цяла есесовска дружина, но преди седем дена ги вдигнаха и пратиха нас. Само една рота — скръбно добави часовоят. — Да благодарим, че сме още живи.

— Какви хора пазите там? — Християн кимна към посоката, откъдето идеше вонята.

— Познатата история. Евреи, руснаци, няколко наши политически, югославяни, гърци и други подобни. Преди два дена ги заключихме в бараките. Те усещат, че предстои нещо и стават опасни. А ние сме само една рота. Наумят ли си, могат да се разправят с нас за петнадесет минути — хиляди са. Преди час вдигаха ужасна врява. — Той се обърна и с тревога погледна към заключените бараки. — Сега пак мълчат като риби. Бог знае какво ни кроят.

— Но защо изобщо стоите тука? — попита с любопитство Християн.

Часовоят повдигна рамене и по лицето му се изписа отново предишната болезнено-глуповата усмивка.

— И аз не знам. Просто чакаме.

— Отворете вратата — рече Християн. — Искам да вляза.

— Искате да влезете? — изумено попита часовоят. — Но защо?

— Правя списък за почивни домове на щаба на организацията „Здраве чрез веселие“ в Берлин и ме посъветваха да прегледам и тоя лагер. Хайде, отворете. Трябва да хапна нещо и да видя дали не мога да заема някой велосипед.

Възрастният шишко даде знак на часовоя в кулата, който беше наблюдавал внимателно новодошлия. Вратата се отвори бавно.

— Велосипед няма да намерите — рече първият часовой. — Есесовците отнесоха миналата седмица всичко, което е на колела.

— Ще видим — каза Християн.

Той мина през двойните врати и се отправи към административната сграда — приятна, в тиролски стил постройка от варосани камъни, със зелена морава отпред и висока мачта със знаме на върха, което трептеше на свежия утринен ветреца. Откъм бараките долиташе нисък, приглушен звук на гласове, които сякаш не излизаха от устата на хора. Този звук като че произхождаше от някакъв непознат

музикален инструмент, защото беше много неприятен, неопределен и не можеше да се произведе от гласните струни на човешки същества. Всички прозорци бяха обковани с дъски и из двора не се виждаше жива душа.

Християн се качи по старателно измитите каменни стъпала и влезе в сградата.

В кухнята мрачен възрастен готвач във военна униформа му поднесе колбаси с ерзац-кафе.

— Хапни си добре, моето момче — подкани го той. — Господ знае кога пак ще можем да ядем.

В коридорите сновяха тревожно няколко тромави фолксшурмоваци, облечени в раздърпани, не по мярка униформи. Всички държаха оръжието си непохватно, с израз на явно отвращение. И всички, както пазачът, очакваха нещо. Те изгледаха Християн с печални очи и зашепнаха неодобрително; навярно го осъждаха, задето беше млад и задето бе загубил войната. Хитлер винаги се хвалеше, че неговата сила е младежта, и сега тия ерзац-войници, откъснати от своите домове в самия край на войната, кривяха изнурените си лица в пренебрежителни гримаси, с които искаха да покажат какво мислят за сразените млади поколения, които ги бяха довели до такова положение.

Изправил гръб и прихванал леко автомата, Християн мина с хладно и застинало лице край всички тия отчаяни хора. Стигна до канцеларията, почука и влезе. Лагерист в раирана униформа бършеше с парцал пода, зад масата седеше един ефрейтор. Вратата на кабинета беше отворена и ефрейторът направи знак на Християн да влезе веднага щом го чу, че каза: „Искам да поговоря с коменданта на лагера.“

Комендантът се оказа най-старият лейтенант, който Християн бе виждал в своя живот. Изглеждаше отдавна надхвърлил шестдесет години и лицето му сякаш беше моделирано от отделни резени сирене.

— Не, нямам никакви велосипеди — отвърна той с хрипков глас, когато чу молбата на Християн. — Ни велосипеди, нито нещо друго. Ни дори храна. Есесовците отнесоха всичко. Оставиха само заповед да продължим да охраняваме лагера. Вчера се свързах с Берлин и някакъв идиот ми заповяда да избием всички лагеристи. — Лейтенантът се засмя безрадостно. — Единадесет хиляди души! Лесно е да се каже,

нали? От снощи с никого вече не мога да вляза във връзка. — Той изпитателно погледна Християн. — От фронта ли идете?

Християн се усмихна.

— Трудничко би могло да се говори вече за фронт.

Лейтенантът въздъхна и бледото му лице се набръчка още повече.

— В миналата война беше съвсем друго. Отстъпвахме в пълен ред. Моята рота влезе в Мюнхен с цялото си оръжие. Да, тогава имаше много по-голям ред от сега. — В гласа му прозвуча явно обвинение към новото поколение в Германия, което не умееше да губи война както бащите си.

— Е, лейтенант — рече Християн, — виждам, че не можете да ми помогнете. Ще трябва да си вървя.

— Кажете ми — произнесе умолително старият комендант, като се стараеше да задържи Християн още минутка, сякаш се чувстваше самотен в този хубав, старателно изчистен кабинет с цветни перденца на прозореца, с тапициран в груба материя диван и със закачената на обшитата с панели стена светлосиня картина, изобразяваща Алпите през зима, — смятате ли, че американците ще пристигнат днес тука?

— Не зная, лейтенант — отвърна Християн. — Не слушате ли радиото?

— Радиото... — въздъхна комендантът. — Кой може да му вярва? Тая сутрин от Берлин предадоха версия, че американци и руснаци се бият на Елба. Мислите ли, че е възможно? — нетърпеливо попита той. — В края на краищата всички знаем, че рано или късно това ще се случи...

„Мит — помисли си Християн, — все тоя фатален мит!“ А гласно рече:

— Разбира се, лейтенант. Лично аз не бих се изненадал. — Той тръгна към вратата, но чу някакъв глух шум и спря.

Шумът нахлуваше през отворените прозорци и нарастваше бързо, като стихийно наводнение. След това прозвучаха резки изстрели. Християн изтича до прозореца и погледна. Към административната сграда тичаха тромаво двама души във военна униформа. Неочаквано те захвърлиха карабините си още преди да стигнат до входа. И двамата, бяха пълни мъже и представляваха нещо като жива реклама на мюнхенска бира. Иззад ъгъла на една барака се

показа човек в арестантски дрехи, после още трима и след миг цяла тълпа, която сподиря запъхтените пазачи. Ето откъде идеше необикновенният шум! Първият арестант се спря за момент и вдигна една от захвърлените карабини. Той обаче не стреля, а продължи да преследва пазачите с оръжие в ръка. Беше висок, дългокрак човек и застигаше бягащите с ужасяваща бързина. Размаха карабината като палка и един от шишковците се строполи на земята. Другият, разбрал, че не ще успее да стигне административната сграда навреме, просто легна на земята. Легна бавно, като слон в цирк — свлече се на колене и без да отпусне бедрата си, завря глава в земята, сякаш се стараеше да се скрие в нея. Затворникът отново размаха карабината и с приклада разби черепа на човека.

— Господи! — прошепна лейтенантът при прозореца.

Тълпата обгради убитите. Почти безшумно затворниците започнаха да тъпчат двата трупа и всеки блъскаше съседа си, за да ритне на свой ред мъртъвците.

Лейтенантът се отдръпна от прозореца и разтреперан се облегна на стената.

— Единадесет хиляди души — продума той. — И след десет минути всички ще бъдат свободни!

Откъм входа се разнесоха няколко изстрела и трима-четирима лагеристи паднаха на земята. Никой обаче не им обърна внимание и част от тълпата се втурна към зданието с неясно монотонно ръмжене.

Откъм другите бараки се появиха нови тълпи, като стада бикове в испански филм. Тук-таме те настигаха пазачите и ги ликвидираха с ръце и крака.

Неочаквано от коридора долетяха крясъци. Лейтенантът, който в този миг навярно си спомняше с болка за организираното отстъпление през миналата война, измъкна непохватно пистолета си и излезе да събере хората си.

Християн също се отдръпна от прозореца, опитвайки се трескаво да измисли изход от положението, като се прокланаше, задето бе попаднал в подобен капан. След всичко, което беше преживял, след толкова битки, в които се бе срещал лице срещу лице с танкове, оръдия и първокласни бойци, да попадне по собствена воля в такава безизходица!...

Той отвори вратата на съседната стая. Лагеристът, който миеше пода, стоеше до прозореца. В помещението нямаше никой друг.

— Ела тука — заповяда Християн. Човекът го изглежда с омраза, но влезе бавно в кабинета. Християн затвори вратата и внимателно огледа арестанта. За щастие беше едър на ръст. — Събличай се! — рече той.

Методично, без да каже дума, лагеристът свали широкото си затворническо яке и започна да събува панталоните си. Шумът вън ставаше вече заплашителен и стрелбата се засилваше.

— По-бързо! — извика Християн.

Човекът вече бе свалил панталоните си. Мършавото му тяло беше облечено в мръсно грубо бельо.

— Ела тук! — заповяда му Християн.

Лагеристът се приближи бавно и застана пред него. Християн замахна с автомата. Цевта попадна над очите на човека. Той направи крачка назад и се свлече на земята. Ударът не беше оставил почти никаква следа на лицето му. Християн го сграбчи с две ръце за гърлото и го повлече към шкафа в срещуположния край на стаята. Отвори вратичката и натика вътре жертвата си. В шкафа висяха един шинел и две парадни куртки, които издаваха слаб дъх на одеколон.

Затвори вратичката и се върна при дрехите на лагериста. Започна бързо да разкопчава куртката си, но шумът отвън се засили още повече, в коридора се разнесоха отделни изстрели и той разбра, че няма време да се преоблече. Обу бързо затворническите панталони върху своите и намъкна якето, като го закопча до самия врат. После хвърли поглед в огледалото върху вратичката на шкафа. Униформата му не се виждаше. Огледа бързо стаята, за да види къде да скрие автомата, наведе се и го мушна под кушетката. Там нямаше да го намерят, поне за известно време. Все пак му оставаше кинжалът под затворническото яке, което вонеше ужасно на хлор и на пот.

Християн отиде до прозореца. През разбитите врати на бараките излизаха нови тълпи лагеристи, които тичаха към административната постройка. Те продължаваха да избиват пазачите, които настигаха по пътя си. Откъм другата страна на зданието се разнесоха нови изстрели. На стотина метра от сградата група лагеристи се мъчеха да разбият двойните врати на нещо подобно на хамбар. След минута вратите паднаха с трясък, арестантите нахлуха вътре и скоро започнаха да

излизат, дъвчейки сурови картофи и брашно, което покриваше лицата и ръцете им със слой бяла пудра. Християн видя как някакъв огромен мъжага се наведе над пазача, когото бе стиснал между коленете си, и започна да го души. Внезапно той захвърли нещастника настрани и се втурна в склада. След минута се появи отново с цял куп картофи в ръце.

Християн разби с крак стъклото и без да се колебае, прекрачи перваза. Увисна на ръце, остана така секунда и скочи. Падна на колене, но веднага се изправи. Пред сградата имаше стотици хора, всички облечени като него; вонята и врявата наоколо бяха невъобразими.

Той зави зад ъгъла на постройката и се насочи към изхода. На стената стоеше облегнат мършав едноок лагерист, който го гледаше втренчено и тръгна след него. Християн беше уверен, че човекът го подозира и ускори крачка, като се мъчеше да не привлича внимание. Но тълпата пред административната сграда беше станала още по-гъста и едноокият вървеше по петите му.

Войниците в постройката бяха вече капитулирали и сега излизаха на двойки. Освободените лагеристи притихнаха странно, впили очи в бившите си пазачи. После един плешив човек измъкна ръждясал джобен нож, каза нещо на полски, сграбчи най-близкия войник и започна да му реже гърлото. Ножът обаче се оказа тъп и работата не вървеше лесно. Пазачът, когото колежа, нито се съпротивляваше, нито викаше. Сякаш инквизицията и смъртта представляваха тука толкова обичайно явление, че жертвите — които и да бяха те — го смятаха за нещо съвсем естествено. Безполезността на молбите за пощада отдавна бе станала съвсем очевидна и никой не хабеше силите си да се моли. Уловеният пазач — човек на четиридесет и пет години с вид на дребен чиновник — несъзнателно се притискаше в своя палач и го гледаше втренчено в очите, докато накрая ръждясалият нож прониза главната вена, и нещастникът се свлече тихо на земята.

Това даде сигнал за общи екзекуции. Поради липса на достатъчно оръжия мнозина пазачи просто бяха стъпкани с крака. Християн наблюдаваше, като се мъчеше да не издаде с нищо вълнението си, без да смее да се измъкне от тълпата, защото едноокият стоеше през цялото време зад него, притиснат в гърба му.

— Слушай, ти... — започна едноокият. Християн почувства как лагеристът го хвана за ръката, опипвайки военната му куртка под раираното яке. — Искам да поговоря с тебе...

Християн внезапно пристъпи напред. Възрастният комендант стоеше облегнат на стената край главния вход, до който лагеристите още не бяха стигнали. Стоеше така и правеше слаби движения с ръце, сякаш се опитваше да събуди състрадание към себе си. Хората около него бяха толкова слаби и изнемощели, че просто нямаха сили да го убият. Християн се промъкна бързо сред тълпата и хвана коменданта за гърлото.

— О, боже мой! — изпищя високо лейтенантът. Неговият вик прозвуча някак си необичайно, защото всички останали умираха съвсем безшумно.

Християн измъкна ножа си. Притисна с ръка коменданта до стената и преряза гърлото му. Старият човек издаде някакъв писклив клокочещ звук. Християн избърса ръце в куртката му и го пусна на земята. После се обърна, за да види дали едноокият продължава да го следи. Но той беше изчезнал. Очевидно подозренията му се бяха разпръснали.

Въздъхна облекчено и без да прибира ножа си, влезе в административната сграда и тръгна към кабинета на коменданта. По стълбата се търкаляха няколко трупа, а освободените затворници преобръщаха писалищата и разхвърляха книжата по пода.

В кабинета имаше трима-четирима души. Вратичката на шкафа зееше отворена, а полуголият човек, когото Християн беше убил, все още лежеше в първоначалната си поза. Лагеристите пиеха поред коняк от бутилката, която се намираше на масата на коменданта. Когато изпиха всичко, един от хората я запрати върху окачената на стената светлосиня картина, която изобразяваше Алпите през зима.

Никой не обръщаше внимание на Християн. Той се наведе и измъкна автомата изпод кушетката.

Върна се в хола и тръгна към изхода покрай група лагеристи, които се лутаха безцелно нагоре-надолу. Мнозина от тях имаха вече оръжие и той реши, че може спокойно да носи автомата си. Вървеше бавно, като се стараеше да се движи сред тълпата, за да не направи впечатление на някой по-наблюдателен лагерист, че има дълга коса и много повече месо по костите си от хората наоколо.

Най-после се добра до външните врати на лагера. Възрастният часовой, който го беше пуснал в двора, лежеше проснат върху телената мрежа със застинало в странна усмивка лице. Около вратите се тълпяха множество лагеристи, но малцина от тях бяха излезли на пътя. Сякаш чувстваха, че са изпълнили всичко, което е по силите на човека за един ден. Освобождението от бараките беше изчерпало за момента понятието им за свобода. Те просто стояха край отворените врати, отправили очи към зеления пейзаж и към пътя, от който скоро щяха да се появят американците, за да им кажат какво да предприемат. А може би техните най-дълбоки чувства бяха свързани до голяма степен с този лагер, който сега, в часа на спасението, нямаха сили да напуснат и трябваше да останат в него, за да разгледат мястото, където са страдали толкова много и където бяха отмъстили на своите мъчители.

Християн си проби път през групата хора, които се тълпяха около убития фолксшурмовак, и с шмайзер в ръка тръгна бързо по пътя, отдето навярно щяха да се появят американските войници. Не смееше да се отправи в обратна посока, към сърцето на Германия, защото някой при вратата можеше да забележи това и да се усъмни в намеренията му.

Вървеше бързо, като накуцваше леко и дишаше дълбоко свежия пролетен въздух, за да заличи по-скоро вонята от лагера в ноздрите си. Беше много уморен, но не намаляваше крачките си. Когато се намери на безопасно разстояние от лагера и вече не можеха да го видят, свърна настрани от пътя. Направи голям обход през полето и благополучно остави лагера зад себе си. После тръгна направо през гората. Дърветата вече напъпваха, под краката му се стелеха килимчета от розови и виолетови пролетни цветя, а в гърдите му нахлуваше ободрителният дъх на бор. След малко пътят се появи отново пред него, безлюден и огрян на места от слънчевите лъчи. Но Християн беше толкова уморен, че нямаше сили да продължи. Свали напоените с мирис на хлор и пот дрехи на лагериста, свърза ги на вързоп и ги хвърли под един храст. После легна, като използва един корен за възглавница. Младата зелена трева, пробила дебелия килим от миналогодишни листа, дъхаше на пролетна свежест. В клоните над главата му две птички пееха сякаш една на друга и прелитаха от вейка на вейка, проблясвайки като златисти петна на фона на синьото небе. Християн въздъхна, протегна се и заспа.

ГЛАВА ТРИДЕСЕТ И ОСМА

Когато камионите стигнаха до разтворената врата, войниците в тях неволно притихнаха. Наоколо вонеше ужасно, а при входа и зад телените мрежи се търкаляха няколко трупа. След минута хилядите човешки плашила в изпокъсана раирана униформа се разляха като огромен поток около камионите и джипа на капитан Грийн.

Тълпата не вдигаше почти никакъв шум. Мнозина плачеха, други се опитваха да се усмихнат, макар че по израза на техните мъртвешки лица и дълбоко хлътнали очи трудно можеше да се разбере кой плаче и кой се смее. Изглеждаше, че преживяната трагедия беше лишила тия мъже от способността да изразяват чувствата си по човешки; тя бе оставила в душите им само животинско отчаяние и по-сложните прояви на радост и скръб бяха вече нещо непознато за тяхното съзнание. Майкъл откриваше тук-таме хора, които сякаш се усмихваха, но за това можеше да се съди по-скоро по интуиция.

Освободените лагеристи почти не говореха. Само опипваха с пръсти ту металните части на машините, ту униформите на войниците, ту цевите на карабините, сякаш това боязливо докосване им откриваше единствения път към тая нова и зашеметяваща действителност.

Грийн заповяда машините да останат по местата си под охрана и поведе бавно ротата сред тълпата освободени затворници към двора на лагера.

Следвайки капитана по петите, Майкъл и Ноа влязоха в първата барака. Вратата беше разкъртена и повечето прозорци висяха отворени на пантите си, но въпреки това вонята в помещението беше нетърпима. В полумрака, през който тук-таме се мъчеха да си пробият път лъчите на пролетното слънце, Майкъл различи смътните очертания на някакви човешки скелети. Най-ужасното беше, че сред тези купища грохнали хора все още имаше искрица живот: немошно се размахваше ръка, гледаха горящи очи, кривяха се в гримаса устни върху изпити лица, които сякаш преди много дни бяха познали смъртта. От камарата парцали и кости в дъното на бараката се отдели фигура и запълзя по

ръце и крака към изхода. Някакъв човек се изправи на крака и като робот запристъпя към Грийн. Майкъл забеляза, че нещастникът се опитва да се усмихне и да протегне ръка в немощен и комичен жест на приветствие. Преди обаче да стигне до капитана, той рухна на пода и остана така, с протегнатата ръка. Майкъл се наведе над него и откри, че е мъртъв.

„Центърът на вселената — обади се настойчиво някакъв безумен глас в душата на Майкъл, все още наведен над човека, който беше умрял така леко и тихо пред неговите очи. — Ето че попаднах в центъра на вселената. В самата сърцевина на вселената!“

Мъртвецът, който лежеше с протегнатата ръка, беше шест стъпки на ръст. Беше съвсем гол и костите се очертаваха ясно под кожата му. Тежеше не повече от седемдесет и пет фунта и понеже по него нямаше обичайната плът, която придава обем на тялото, изглеждаше неестествено удължен и висок.

В двора се разнесоха изстрели и Грийн, последван от Майкъл и Ноа, излезе от бараката. Тридесет и двамата войници от лагерната охрана, които се бяха барикадирали в каменната сграда с крематориумите, се бяха предали след появата на американците и Крейн бе направил опит да ги разстреля. Дори беше успял да рани двама от тях, докато Хулиан успее да измъкне карабината от ръцете му. Единият от ранените пазачи седеше на земята, плачеше и държеше корема си с ръце, по които се стичаха тънки струйки кръв. Човекът беше необикновено дебел, с възглавнички от тлъстина на тила и приличаше на разглежено розовобузесто дете, което се оплаква на своята бавачка.

Крейн дишаше тежко и въртеше очи като обезумял; двама войници го държаха здраво за ръцете. Когато Грийн заповяда да отведат под охрана пазачите в административната сграда, Крейн внезапно се хвърли напред и ритна ранения дебелак. Човекът заплака още по-високо. Необходими бяха четири души, за да го отнесат в постройката.

Грийн можеше да направи много малко за освободените лагеристи. Все пак той настани щаба си в кабинета на коменданта и издаде редица ясни, прости заповеди, сякаш за един капитан от американската армия беше съвсем естествено явление да попадне в средата на тоя хаотичен свят и да се заеме да установи незабавно

порядък. Изпрати веднага джипа си да поиска медицинско-санитарна част и камион с продоволствени дажби; нареди да свалят от машините всичките провизии на ротата и да ги складират под охрана в административната сграда, като разреши да се дадат малки дажби само на най-изтощените лагеристи, които специална команда издирваше в бараките; накрая събра немските пазачи в едната страна на хола, недалеч от собствения си кабинет, където не бяха заплашени от поголовно избиване.

Майкъл, който заедно с Ноа изпълняваше службата на ординарец при Грийн, чу един от германците да се оплаква на хубав английски език на Пфайфър, който го пазеше с карабина в ръце. Човекът твърдеше, че фолксщурмоваците били на служба само от седмица, че не били сторили никакво зло на лагеристите и че есесовците, които прекарвали тука няколко години и носели отговорност за всички инквизиции в концлагера, се измъкнали съвсем безнаказано и в този час навярно пиели портокалов сок в някой американски пленнически лагер. В оплакването на нещастния фолксщурмовак имаше голяма доза истина, но Пфайфър се задоволи да отговори:

— Затваряй си устата, докато не съм я запушил с крака си!

Освободените затворници имаха свой комитет, тайно създаден преди седмица за управление на лагера. Грийн повика председателя на комитета — възнисьък слаб човек на около петдесет години, който говореше твърде правилно английски, но с особен акцент. Казваше се Золум и до войната бе работил в албанската дипломатическа служба. Той обясни на Грийн, че в лагера се намирал от три и половина години. Албанецът беше съвсем плешив, имаше малки черни очи и лицето му беше запазило част от нормалната си пълнота. Имаше властен вид и оказа голяма помощ на Грийн при образуване на работни команди от по-здравите лагеристи, чиято задача беше да изнесат от бараките умрелите и да съберат на едно място всички болни, като ги разделят на три групи: умиращи, в тежко положение и вън от опасност. По заповед на Грийн храна от малките запаси на ротата и от почти празните складове на лагера щеше да се дава само на ония, които се намираха в тежко състояние. Умиращите просто бяха поставени един до друг пред бараките, като им се позволяваше да се разделят спокойно с живота с утехата, че могат още веднъж да се порадват на слънчевите лъчи и да подишат свежия пролетен въздух.

Така протече първият ден и Майкъл, който виждаше как Грийн просто и спокойно започваше да въдворява ред в лагера неволно изпита огромно уважение към слабичкия и стеснителен дребен капитан с пискливия момински глас. Внезапно бе открил, че в съзнанието на Грийн и най-трудните въпроси могат да бъдат разрешени. Очевидно според капитана всичко — дори най-дълбоката поквара и най-черното отчаяние, които бяха настъпили след края на немския „златен век“ — можеше да се излекува чрез практичния разсъдък и енергията на честния човек. Наблюдавайки как капитанът дава своите кратки и смислени распореждания на албанеца, на сержант Хулиан, на поляци и руснаци, на евреи и на немски комунисти, Майкъл схвана, че Грийн нито за миг не мисли, че върши нещо необикновено, нещо, което не би направил който и да било друг питомец от школата за офицери във Форт Бенинг.

Грийн работеше спокойно, деловито и съставяше разписание на нарядите, сякаш се намираше в ротната си канцелария в Джорджия. „Добре, че не постъпих в офицерската школа, — помисли си Майкъл. — Ако бях на мястото на Грийн, сигурно щях да се отчая и нямаше да съм годен за нищо!“. Грийн обаче не се отчайваше. Напротив, с приближаване на вечерта неговият глас, в който не се долавяше съчувствие към никого, стана още по-твърд, рязък и безстрастен.

Майкъл наблюдаваше внимателно и Ноа. Както преди, неговото лице беше замислено и изразяваше хладна сдържаност. Сякаш Ноа не искаше да се раздели с този израз, както човек не желае да се раздели с парче скъп плат, купен с последните спестявания. Ноа промени изражението си само веднъж, когато заедно с Майкъл трябваше да мине покрай групата на безнадеждните случаи. „Ето, сега ще се случи нещо“ — помисли си Майкъл, като наблюдаваше под око приятеля си. Ноа втренчи поглед в изтощените, костеливи и покрити с язви полуголи и умиращи хора и лицето му се сгърчи от болка. Но това трая само миг. Той притвори очи, избърса уста с опакото на ръката си и като впери поглед пред себе си, каза:

— Да вървим. За какво се спираме?

Когато се върнаха в кабинета на коменданта, при капитана бяха довели някакъв човек, който приличаше на истински старец. Беше съвсем сгърбен, а дългите му жълтеникави ръце бяха толкова слаби, че изглеждаха прозрачни. Разбира се, трудно бе да се съди по външността

му за годините, защото почти всички в лагера приличаха на старци или на хора без възраст.

— Казвам се Джоузеф Силвърсън — рече бавно човекът на английски. — Аз съм равин. Единственият равин в лагера...

— Разбирам — рече отривисто Грийн, без да вдигне очи от писмото, с което искаше да му изпратят медикаменти.

— Не бих искал да безпокоя господин офицера — продължи равинът, — но моля да ме изслушате.

— Да? — рече Грийн все още със сведени очи. Той седеше без каска и по риза, а коланът му висеше праметнат през гърба на стола. Приличаше на чиновник в търговски склад, зает с проверка на стоките си.

— Много хиляди евреи — продължи равинът бавно, като подбираше думите си — загинаха в този лагер и още няколкостотин души там... той направи леко движение с прозрачната си ръка към прозореца — ще умрат днес или утре...

— Съжалявам, равине — рече капитан Грийн. — Аз правя всичко по силите си.

— Така е. — Равинът закима бързо глава. — Зная. На тях никой с нищо не може да помогне. Нищо не може да се стори за тялото им. Разбирам това, тъй както го разбират и другите. Те са обречени и всички усилия трябва да се насочат към ония, които могат да оцелеят. Тези хора не са дори нещастни. Те умират свободни, а това за тях е голяма утеха. Но аз моля за един лукс. — Майкъл схвана, че равинът се опитва да се усмихне. Той имаше огромни, хлътнали зелени очи, които горяха с равен пламък, тясно фино лице и високо изпъкнало чело. — Аз моля за позволение да се събера с всички, заедно с ония, които лежат там — прозрачната ръка отново махна леко — без надежда за спасение, за да се помолим. Да се помолим за тия, които загинаха тука.

Майкъл погледна изпитателно Ноа. Приятелят му наблюдавайте студено и безучастно капитана.

Грийн все още не вдигаше очи. Беше престанал да пише, но продължаваше да седи с уморено сведена глава, сякаш спеше.

— Тук нито веднъж не е имало богослужение — меко добави равинът, — а толкова хиляди загинаха...

— Позволете. — Беше албанският дипломат, който проявяваше такова старание при изпълнение разпоредбите на Грийн. Той се приближи до равина, наведе се над стола на капитана и заговори бързо и отчетливо: — Не бих желал да ви се меся, капитане. Аз разбирам добре защо равинът отправя такава молба към вас. Но сега не е време за подобни работи. Аз съм европейец. Прекарал съм тука дълги години и разбирам неща, които може би са непонятни за капитана. Повтарям, не желая да се меся, но смятам, че не е разумно да се позволи публично еврейско богослужение в лагера. — Албанецът млъкна, очаквайки отговора на коменданта. Но Грийн не каза нищо. Седеше все така и само клатеше леко глава, като човек, който след миг ще се събуди.

— Капитанът може би не познава настроението тука — продължи албанецът бързо. — Настроението в Европа, в лагер като тоя. Каквито и да са причините, справедливи или не, такова настроение съществува. То е реалност. Ако позволите на равина да проведе религиозната си служба, аз не отговарям за последиците. Смятам, че е мой дълг да ви предупредя. Ще има размирици, насилие, кръвопролитие. Другите лагеристи няма да позволят това...

— Другите лагеристи няма да позволят това — повтори думите му Грийн тихо, с беззвучен глас.

— Не, сър — рече живо албанецът. — Уверявам ви, че другите лагеристи няма да го позволят.

Майкъл погледна към Ноа. Замисленият безстрастен израз на лицето му постепенно се замени с гримаса на отчаяние и ужас.

Грийн стана.

— Аз също искам да ви уверя в нещо — обърна се той към равина. — Уверявам ви, че до един час вие ще проведете вашата религиозна служба тука, на площада. Уверявам ви, че на покрива на сградата ще бъдат поставени картечници. Уверявам ви също така, че всеки, който се опита да попречи на вашата молитва, ще бъде разстрелян. — После, като погледна към албанеца, додаде: — Що се отнася до вас, искам да ви уверя, че ако още веднъж прекрачите прага на тая стая, ще нареда да ви арестуват. Това е всичко.

Албанецът побърза да излезе от кабинета. Майкъл чу как стъпките му заглъхнаха в коридора.

Равинът се поклони дълбоко.

— Благодаря ви много, сър — рече той.

Грийн му подаде ръка. Равинът я стисна, обърна се и излезе след албанеца. Грийн постоя известно време до прозореца. После погледна към Ноа. Лицето на младежа отново добиваше предишния си сдържан и суров израз.

— Акерман — рече отривисто Грийн, — мисля, че няма да имам нужда от вас за един-два часа. Защо не излезете с Уитикър да се разходите малко? Вън от лагера. Това ще ви подейства добре.

— Благодаря, сър — отвърна Ноа и излезе от стаята.

— Уитикър! — Грийн отново бе отправил поглед към двора. — Уитикър, погрижете се за него.

— Слушам, сър — рече Майкъл и излезе след Ноа.

Двамата вървяха мълчаливо. Слънцето бе слязло ниско и дълги виолетови сенки пресичаха хълмовете на север. Отминаха една селска къща, разположена встрани от пътя, но около нея не забелязаха никакво движение. Спретната и безмълвна, тя дремеше в лъчите на залязващото слънце. Беше скоро боядисана, а каменната ограда пред нея бе варосана, но в гаснещата слънчева светлина изглеждаше бледосиня. Високо в ясното небе над главите им мина с искрящи крила ескадрила изстребители на път към базата си.

От едната страна на пътя се точеше гора. Тъмните стволове на боровите и брястовите изглеждаха почти черни в сравнение с млечнозелените пролетни листа, през които слънцето процеждаше ярките си лъчи. Лагерът вече беше останал зад тях и топлият въздух ухаеше. Войнишките им обуца с гумени подметки издаваха съвсем слаб шум по тесния асфалтиран път, от двете страни на който се низеха дъждовни канавки. Двамата отминаха мълчаливо още една селска къща. Тя също беше заключена, но Майкъл изпита чувство, че през пролуките на капациите ги наблюдават нечийи очи. Това обаче не предизвика в душата му страх. Очевидно в Германия бяха останали само деца — милиони деца, старци и недъгави войници. Те бяха учтиви и лишени от войнствен дух хора, които махаха с ръце както на американските джипове и танкове, така и на камионите, които отнасяха в лагерите немски военнопленници.

Три гъски се клатушката из праха в двора. „Ето ти подходящ коледен обед с конфитюр от малини и къпини и с пълнеж от стриди!“ — лениво си помисли Майкъл. Той си спомни ресторанта на Лукоу на

14-а улица в Ню Йорк с неговата дъбова ламперия и с изписаните на стените изображения на сцени от Вагнерови опери. След малко чифликът остана зад гърба им. Сега от двете страни на пътя се простираше гъста гора; високите дървета се издигаха над килим от миналогодишни листа и издаваха чист и тънък пролетен аромат.

Откакто бяха излезли от кабинета на Грийн, Ноа не беше произнесъл нито дума и Майкъл се изненада, когато чу гласа на приятеля си.

— Как се чувстваш? — попита Ноа.

Майкъл помисли за миг.

— Като убит — отвърна той. — Като убит, ранен или безследно изчезнал.

Минаха още двадесетина крачки в мълчание.

— Не беше приятно нали? — продума Ноа.

— Не, никак.

— Разбира се, ние знаехме, че е лошо — продължи Ноа, — но не предполагаме, че се е стигнало дотам.

— Имаш право — съгласи се Майкъл.

— Хората... — започна Ноа и млъкна. Двамата вървяха сред напъпилите дървета по пътя, който се врязваше все по-дълбоко в сърцето на Германия, заслушани в мекия шум на своите стъпки. — Чичо ми, братът на моя баща, попаднал в едно от тия места. Ти видя ли пещите?

— Да — отвърна Майкъл.

— Всъщност аз не познавам чичо си — продължи Ноа. Хванал така ремъка на карабината си, той приличаше на малко момче, което се връща от лов на зайци. — Чичо ми имал някаква разправа с баща ми. В хиляда деветстотин и пета година, в Одеса. Моят баща беше наивен човек, но, изглежда, е знаел какво може да се случи. И затова напуснал Европа. Разправял ли съм ти за баща си?

— Не — рече Майкъл.

— „Убит, ранен или безследно изчезнал“ — тихо продума Ноа. Двамата вървяха бавно, с равномерна войнишка крачка. — Помниш ли — продължи Ноа — какво казваше в лагера за попълнения? „Пет години след края на войната всички ние навярно ще съжаляваме, че не сме паднали от германски куршум.“ Така ли беше?

— Да — спомни си Майкъл.

— Какво мислиш по този въпрос сега?

— Не зная — отвърна Майкъл откровено след кратко колебание.

— Днес — рече Ноа, крачейки все така отмерено и бавно, — когато оня албанец се обади, бях готов да се съглася с тебе. Не защото съм евреин. Във всеки случай не мисля, че това е причината. Просто като човешко същество. Да, когато албанецът заговори, идеше ми да изляза в коридора и да си пръсна главата.

— Разбирам те — меко каза Майкъл. — Аз изпитах същите чувства.

— Но Грийн му отговори достойно. — Ноа спря и вдигна очи към короните на дърветата, златистозелени в златистите лъчи на слънцето. „Аз ви уверявам... Уверявам ви...“ — Той въздъхна и добави: — Не зная какво мислиш, но аз разчитам много на капитан Грийн.

— И аз.

— Когато войната свърши, светът ще се управлява от хора като Грийн.

— Сигурно — съгласи се Майкъл.

— Светът ще се управлява от честни хора! — Гласът на Ноа се бе превърнал във вик. Застанал посред сенчестия път, той крещеше с очи към окъпаните в слънце върхове на дърветата в тази немска гора. — Да, от честни хора! Като капитан Грийн има още много. Грийн не представлява изключение. Милиони има като него. — Ноа стоеше изправен, отхвърлил назад глава и викаше като обезумял, сякаш чувствата, които толкова месеци бе таил под маската на хладнокръвие в дълбините на своето сърце, мъчейки се с всички сили да ги потиска, сега бяха намерили отдушник. — Честни хора! — отново извика той с хрипкав глас, като че тия две думи бяха някакво магическо заклинание срещу смъртта и скръбта, чудотворен и непробиваем щит за неговия син и жена, достойно възмездие за страданията през последните години, надежда и залог за бъдещето... — Светът е пълен с такива хора!

И тъкмо в този миг прозвучаха изстрелите.

Християн се събуди пет-шест минути преди да чуе гласовете. Беше спал дълбоко и когато отвори очи, веднага позна по дължината

на сенките в гората, че клони към вечер. Чувстваше се обаче много уморен, за да стане. Полежа така на гръб, загледан в нежнозеления купол над главата си и заслушан в звуците на гората: в пролетното жужене на събуждащите се насекоми, в крясъците на птиците по клоните на дърветата, в лекото шумолене на листата. Звук на невидими самолети го накара — за кой ли път вече? — да си спомни с горчивина за разточителството, с което американците водеха войната. Нямаше нищо чудно, че печелеха. Наистина като войници не струваха особено много, но какво значение имаше това? С толкова танкове и самолети можеше да победи дори армия, съставена от баби и ветерани от Френско-пруската война. „С една трета от тяхното въоръжение — горчиво си помисли Християн — щяхме да спечелим войната още преди три години. Нещастният лейтенант, там в лагера, се оплакваше, че сме губели войната неорганизирано, не както войниците от неговото поколение. Ако се беше оплаквал по-малко и повече беше работил, може би нещата нямаше да вземат такъв обрат. Няколко часа повече в заводите, няколко часа по-малко по масови митинги и партийни забави — и самолетите над главата ми можеха да бъдат немски, лейтенантът навярно нямаше да лежи мъртъв пред канцеларията си, а аз, Християн, сигурно нямаше да пълзя сега из гората да търся леговище като лисица, погната от хрътки.“

В тази минута Християн чу стъпки, които се приближаваха към него. Той лежеше на десетина метра от пътя, добре замаскиран, но това не му пречеше да наблюдава пространството по посока на лагера и дори да забележи американците още когато бяха далече от него. Известно време ги следи с любопитство, без да изпита особени чувства. Те вървяха с равна крачка и имаха карабини. По-едрият държеше карабината си в ръка, а другият я бе преметнал през рамо. И двамата носеха своите смешни каски, макар че до следващата война не бяха заплашени от куршуми и шрапнели, и не поглеждаха ни наляво, ни надясно. Говореха високо и очевидно се чувстваха в пълна безопасност, сякаш бяха у дома си, сякаш и през ум не им минаваше, че някой германец може да дръзне да ги нападне.

Ако продължаха в същата посока, щяха да минат на десетина метра от Християн. При тая мисъл той се усмихна мрачно. После безшумно вдигна автомата си, но почти веднага се разколеба. Наоколо сигурно имаше стотици американци, които ще чуят изстрелите и ще го

притиснат до стената. Великодушните американци едва ли биха проявили великодушие към неприятелски снайперисти.

Неочаквано двамата войници спряха на около шестдесет метра от завоя на пътя, точно срещу малкото възвишение, зад което лежеше Християн. Говореха много високо. Единият просто крещеше и той можеше дори да разбере част от думите му. „Хора!“ — викаше човекът и необяснимо защо непрекъснато повтаряше тая дума.

Християн ги наблюдаваше със студени очи. Тия двама се чувстваха в Германия като у дома си! Разхождаха се самички в гората! Дърдореха по английски в сърцето на Бавария! Предвкусваха вече как ще летуват в Алпите, как ще нощуват в туристическите хотели с местните момичета, които, разбира се, няма да имат нищо против!... Ах, тия охранени американци — те нямаха нужда от фолксшурм, те бяха всички млади, здрави, облечени, хранени по научен начин и добре обути, бяха снабдени със самолети и санитарни коли с бензинови мотори; те бяха хора, пред които не се поставяше въпросът кому да се предадат... А когато всичко се свърши, те щяха да се върнат в своята угоена страна, натоварени със сувенири: каски на убити немци, „железни кръстове“, смъкнати от мъртви гърди, картини, свалени от стените на разрушени домове, снимки на любими на загинали войници... Щяха да се върнат в страна, която не е чула нито един изстрел, в която няма ни една пропукана от взривове стена и не е счупено нито едно стъкло...

Охранена страна, недокосната и неуязвима...

Християн почувства, че устата му се сгърчва в рязка гримаса на отвращение. Вдигна бавно автомата и започна да си тананика нещо. „Още двама — реши той, — и край!“ Постепенно гримасата му се превърна в усмивка. Прицели се внимателно в по-близкия — оня, който викаше нещо. „След мъничко ще престанеш да крещиш така, приятелче!“ — помисли си Християн и сложи леко пръста на спусъка, като продължаваше да си тананика. Внезапно си спомни, че така бе тананикал и Харденбург при подобен случай там, в Африка, когато лежеше зад възвишението и се готвеше да открие огън срещу разположената на закуска английска колона... Мисълта за тази случка го развесели още повече. Тъкмо преди да натисне спусъка обаче, се сети отново, че наоколо може би има други американци, които ще чуят изстрелите, ще го открият и ще го убият. Остана за секунда така,

обхванат от колебание. После тръсна глава и притвори очи. „По дяволите — реши си той, — заслужава си риска...“ — И натисна спусъка.

След втория изстрел автоматът засече. Но Християн знаеше, че е улучил единия от негодниците. Измъкна трескаво заклнения патрон и вдигна очи, обаче двамата американци бяха изчезнали. Той бе видял как единият политна, но сега на земята се търкаляше само карабината му. Тя лежеше насред пътя и цевта близо до дулото искреше, сякаш подпалена от слънчевите лъчи.

„Да — ядосано помисли Християн, — обърках цялата работа!“ Ослуша се внимателно, но по пътя и в гората беше съвсем тихо. Очевидно двамата американци бяха сами... А сега оставаше само един. Ако другият, когото бе улучил, беше още жив, сега сигурно лежеше безсилен на земята...

Така или иначе, налагаше му се да се махне оттука. Оцелелият войник щеше лесно да определи общата посока, откъдето бяха стреляли. Може би щеше да го проследи, а може би не... Християн предполагаше, че няма да се реши: в подобни случаи американците не проявяваха особено усърдие. Предпочитаха да изчакат самолетите, танковете, артилерията си. За първи път обаче тук, в тихата гора, половин час преди да се мръкне, врагът не можеше да повика ни танкове, нито артилерия. Да, оставаше само един войник с карабина. Християн беше почти убеден, че този войник няма да рискува, особено сега, когато войната свършваше и подобна постъпка би била съвсем безсмислена. „Ако раненият е вече умрял — разсъждаваше той, — другият сигурно вече бяга презглава към частта си, за да поиска подкрепление. Ако обаче войникът е само ранен, приятелят му навярно е останал при него да го пази и представлява от себе си чудесна мишена...“

При тази мисъл Християн се усмихна. „Още един — реши той, — и ще сложа край на войната!“ Огледа внимателно пътя — там дето лежеше карабината — и малкото, обрасло с храсталаци и дървета възвишение, което се издигаше пред него, облято от последните лъчи на гаснещия ден. Никакво движение, нищо подозрително...

Приведен, Християн навлезе още по-дълбоко в гората, като избягваше да се движи направо...

Майкъл разбра, че дясната му ръка е безчувствена едва когато се наведе да сложи Ноа на земята. Един куршум бе изтръгнал карабината от ръката му и сега тя го болеше така, сякаш бе ударена с чук. Зает с грижите около Ноа, той не бе усетил нищо, но сега, когато положи ранения на земята, откри, че схванатата му ръка прави положението им още по-опасно.

Ноа бе улучен в долната част на врата. Раната кървеше обилно, но той все още дишаше и поглъщаше въздух с усилие. Беше в безсъзнание. Майкъл приклекна и го превърза, но не можа да спре кръвта. Ноа лежеше по гръб, а каската му се търкаляше сред розови нискостеблени цветя. Лицето му беше добило отново някогашния си унесен вид, очите му бяха затворени, а извитите нагоре изрусени мигли придаваха на покритото му с лек мърх бледо лице предишния характерен момински израз.

Майкъл не го гледа дълго. Мозъкът му работеше с усилие. „Не мога да го оставя тука — повтаряше си той, — но не мога и да го отнеса до лагера. Ако тръгна с него, ще представляваме чудесна мишена за снайпериста.“

Над главата му изпраща клонка. Той направи движение назад, спомнил си внезапно къде се намира и каква опасност го застрашава от страна на човека, който бе стрелял срещу Ноа. Беше само някаква птица, която закрещя нещо в хладния въздух, но следващия път сигурно щеше да бъде човекът, който го дебнеше да го убие.

Майкъл се наведе. Повдигна внимателно Ноа и свали карабината от рамото му. После го погледна отново и навлезе бавно в храсталака. В продължение на секунда-две до слуха му долиташе неравномерното мъчително дишане на ранения. Колкото и печално да беше, за известно време Ноа трябваше да остане самичък.

„Сега и на мен навярно ще ми тегли куршума!“ — помисли си Майкъл. Но друго спасение нямаше. Трябваше непременно да открие човека, който бе дал двата откоса, преди самият той да го открие. Да, това беше единственото спасение и за Ноа, и за него, Майкъл.

Той усети, че сърцето му заби ускорено и после изведнъж започна да се прозява нервно. Изпитваше мъчителното чувство, че ще бъде убит.

Вървеше бавно и предпазливо, превит на две, като от време на време се притаяваше зад по-големите дървета, за да се послуша. Чувахе собственото си дишане, пеенето на птиците, жуженето на насекомите, квакането на жабите в близкото блато, лекото шумолене на листата. Не се чуваха обаче никакви стъпки, никакво подрънкване на оръжие, нито звук от изщракване на затвор на карабина.

Отдалечи се от пътя и навлезе още по-дълбоко в гъсталака, оставяйки зад себе си мястото, където лежеше раненият Ноа, мястото, където сред много розови цветя се търкаляше каската на Ноа. Майкъл нямаше никакъв обмислен план. Просто чувстваше, че е опасно да се придържа близо до пътя, където храсталаците бяха по-редки и врагът можеше да го открие много по-лесно.

Мъртвите миналогодишни листа и скритите под тях сухи клонки шумоляха високо под тежките му обувки. Майкъл се дразнеше от собствената си непохватност, но колкото и да се мъчеше да върви безшумно сред храстите, това изглеждаше просто невъзможно.

Спираше се често, за да се послуша, но долавяше само обичайните вечерни звуци на гората.

Опита се да си представи как изглежда фрицът, що за човек беше.

Може би след като бе стрелял, германецът бе тръгнал право към австрийската граница. Два изстрела — един американец. Доста добра равностметка за един ден в края на тая загубена война! Дори Хитлер не можеше повече да желае. А може би това изобщо не бе войник; може би беше едно от ония налудничави десетгодишни хлапета, чиито глави тъпчеха с идеите за Werwolf^[68], което бе измъкнало от тавана старата пушка на баща си. Може би след минута Майкъл щеше да се намери лице срещу лице с босоног русокос малчуган с изплашено лице, стиснал три пъти по-голяма от него карабина... Как ли щеше да постъпи в такъв случай? Щеше ли да го застреля? Или само щеше да го напердаши?

Майкъл се надяваше, че врагът ще се окаже стар изпечен войник. Докато напредваше така бавно в кафявозеленикавия храсталак, той неочаквано откри, че се моли тоя, когото преследваше, да не бъде дете, а възрастен човек в униформа — мъж, който го дебне въоръжен и жаден за бой...

Прехвърли карабината в лявата си ръка и размърда пръстите на дясната, която все още беше изтръпнала. Пръстите му се движеха съвсем бавно, а кръвта се връщаше в тях на болезнени вълни и той се уплаши, че в решителния миг ще откажат да му служат. За съжаление никога не ги бяха учили как се постъпва в подобни случаи. Обучението им се състоеше в това как да действат в състава на отделение и взвод, какъв трябва да е бойният ред при настъпление, как да използват естествените прикрития и да не стават мишени на противника, как да преодоляват телени ограждания... Той продължи да върви напред, като оглеждаше зорко храсталаците и групите дървета, ослушваше се за най-малкия шум и неволно се питаше дали накрая ще остане жив. Да, той беше един непълноценен войник, когото бяха подготвили за всичко, освен за подобни случаи: учили го бяха да отдава чест, да действа в сгъстен строй, да се движи в колона и да прилага най-модерните профилактични средства срещу венерически болести. И ето сега, на върха на своята военна кариера, той трябваше да импровизира като новак, за да се справи с обстановка, която не се предвиждаше в армейското обучение. Как да открие и убие този германец, който бе застрелял най-добрия му приятел? А може би германецът не беше самичък — нали бяха стреляли два пъти? Може би бяха двама, шест, десет души и всички те го чакаха сега с усмивка, залегнали в окопите си и заслушани в тежките му приближаващи стъпки...

Майкъл се спря. За миг изпита желание да се върне. После поклати глава. Не искаше да мисли повече — всичко в главата му беше в пълен хаос. Прехвърли карабината в дясната си ръка, която все още беше леко изтръпнала, и продължи напред, като стъпваше предпазливо по шумолящите листа.

Скоро стигна до тесен ров, над който бе паднало едно дърво. На места дървото изглеждаше прогнило, но стеблото беше дебело и навярно щеше да го издържи. Ровът беше около шест стъпки широк и четири-пет стъпки дълбок, а на дъното му лежаха обрасли в мъх камъни, сухи клони и листак. Майкъл се ослуша и сложи крак на дънера. Вятърът бе стихнал и в гората беше съвсем тихо. Той имаше чувство, че тук от години не бе стъпвал човек. Човек!... Не, затова щеше да мисли после...

Тръгна бавно по дънера. Беше стигнал до средата, когато стеблото се разклати, изпука и се счупи с трясък. Той отчаяно размаха

ръце и скочи в рова, като изруга тихо. Изподраска се в камънаците и удари лицето си в някаква издатина, а каската отхвъркна от главата му и заподскача шумно по земята. „Карабината — помисли си отчаяно той, — какво стана с карабината?“ Запълзя по ръце и крака с надежда да я намери и изведнъж чу бързи шумни стъпки, които се приближаваха право към него.

Майкъл скочи. Само на петдесет стъпки от него един човек си пробиваше път с трясък през храстите и го гледаше право в очите, притиснал автомата до бедрото си. На фона на бледозеленикавия листак германецът приличаше на бързодвижеща се тъмна сянка. Майкъл стоеше неподвижен, впил поглед в противника си, който неочаквано даде откос с автомата, без да се спре. Майкъл чу как куршумите заваляха с глух шум пред самия него и вдигнаха фонтан от кални пръски, които се посипаха по лицето му. Германецът продължи да тича.

Майкъл приклекна. Извади машинално бомбата от пояса си, изтегли предпазителя и се изправи. Човекът беше вече много близо, съвсем близо. Майкъл преброи до три, хвърли бомбата и залегна на дъното, като се притисна в стената на рова и зарови глава в меката пръст. „Слава богу, че не забравих да броя!“ — помисли си той.

Стори му се, че мина безкрайно много време, преди бомбата да избухне. После чу жалното свистене на стоманените парчета, които се разлетяха над главата му и с глух шум заваляха сред околните дървета; на земята се посипаха облаци листа.

Не беше сигурен, но му се струваше, че сред грохота на взрива бе дочул човешки вик.

Почака пет секунди и надникна над рова. Пред него нямаше никого. Над надвисналите клони се издигаше лек дим и се виждаше разорана кафеникава земя, размесена със зелени листа, но това беше всичко. След миг обаче Майкъл забеляза, че върхът на един храсталак в другия край на полянката се полюлява някак си необичайно с бавно замиращ ритъм, и разбра, че човекът бе минал тъкмо оттам. Наведе се и вдигна карабината си, която лежеше между два кръгли камъка. Огледа дулото и се увери, че не е зацапано с пръст. За негова изненада ръцете му бяха покрити с кръв; докосна натъртената си буза и откри, че по нея също има кръв, примесена с кал.

Измъкна се бавно от рова. Дясната ръка го болеше силно, а карабината в раздраната му длан беше станала хлъзгава от кръв. Тръгна през полянката, без да се старае да се прикрива, и мина край разораното от бомбата място. Петнадесет стъпки по-нататък върху една фиданка забеляза нещо, което приличаше на измачкан парцал; беше парче плат от военна униформа, цялото напоено с кръв.

Майкъл тръгна бавно към храста, който бе видял да се люлее. Листата също бяха опръскани с кръв. „Няма да стигне далече!“ помисли си той. Сега дори един жител на големия град можеше да проследи пътя на бягащия през гората германец. По измачканите листа и кървавите петна дори откри мястото, където човекът беше паднал и станал, изтръгвайки от корен едно младо дръвче.

Бавно и упорито Майкъл настигаше Християн Дистл.

Християн седна предпазливо и опря гръб о дънера на едно голямо дърво с лице към страната, откъдето беше дошъл. Под дървото беше сенчесто и прохладно, но слънчевите лъчи си пробиваха път през листака на съседните дървета и обливаха със златиста светлина върховете на храсталаците, през които Християн беше минал. Той чувстваше върху гърба си допира на грапавата кора на дървото. Опита се да си вдигне ръката, която държеше автомата, но не може и с раздразнение тикна оръжието настрана. После изправи гръб и впи очи в пролуката в храста, откъдето трябваше да се появи американецът.

„Бомба — помисли си Християн, — кой би могъл да очаква такова нещо? Един такъв тромав американец, и как само се свлече в рова!... А после изневиделица запрати по мен бомба.“

Дишаше с усилие. Беше успял да избяга надалече, но повече не можеше да бяга. Мислите му прескачаха от един спомен на друг като зъбци на повредено зъбчато колело. Запролетилата гора пред Париж и убитият младеж от Силезия с изцапаните от вишнев сок устни... Харденбург на мотоциклета, Харденбург с обезобразеното окървавено лице... Глупавият полугол американец, който стреляше от минирания мост в Италия, докато картечницата го преряза на две... Гретхен, Корин, Франсоаз... Да, французите накрая ще ни изиграят... Водката в спалнята на Гретхен, конякът и виното в бюфета, черният дантелен шал и гранатовата брошка... Французинът, който бе измъкнал пистолета от мъртвия Беер след нападението на самолета... вечно тия самолети... „Слушай, когато войникът постъпи в една армия — в която

и да е армия, — той сключва своего рода договор...“ Кой беше казал това? Бранд... Беше ли и той мъртъв?... Петдесет франка за чашка коняк, която му беше поднесъл старикът с гнилите зъби... „Главният проблем — това е Австрия“... „Целта оправдава средствата“... Всъщност сега настъпваше краят, но нима този край оправдаваше средствата?... Всички тия и още много други спомени... Американската девойка върху заснежения хълм... Още един, и се оттеглям от войната... Непохватният, безразсъдно смел американец, останал жив по някакво чудо или случайност, или по божията милост... „1918“, изписано с тебешир върху църковната стена... Да, французите са знаели, през цялото време са знаели...

Зъбците на повреденото колело продължаваха да се движат бавно... Беше вече много студено. Слънчевите лъчи, които проникваха в гората сякаш през някакви полегати зелени прозорци, ставаха все по-бледи и по-бледи.

Два изстрела, и автоматът засече. Всъщност накрая не можеше да не засече... „Моята рота влезе в Мюнхен с оръжие в ръка. Тогава във всичко имаше много по-голям ред...“ „Важното е да се добереш до някой велосипед... — помисли си Християн, изпълнен със съжаление към самия себе си. — Но колко време според тия американци би могъл човек да бяга?“

Внезапно Християн видя врага. Американецът не проявяваше вече предпазливост. Огрян от слабите зеленикави лъчи на слънцето, той вървеше право към него. В този миг той не изглеждаше млад и не приличаше никак на войник. Американецът се спря и се надвеси над него.

Християн се усмихна.

— Добре дошли в Германия — рече той, спомнил си изведнъж познанията по английски.

После видя как американецът вдигна карабината си и натисна спусъка...

Майкъл се върна при мястото, където беше оставил Ноа. Дишането беше престанало. Младежът лежеше тихо сред цветята. В продължение на минута Майкъл го гледа със сухи очи. После вдигна трупа, сложи го на раменете си и тръгна в нарастващия мрак обратно към лагера. Той не позволи на никого от войниците да му помогне,

защото чувстваше, че трябва да предаде тялото на Ноа Акерман лично на капитан Грийн.

[68] Човек, който според народното немско предание понякога приема образа на вълк. В края на войната Хитлер отправил апел до войниците да продължат борбата поединично, като вълци. ↑

КИРИЛ ХАВЕЗОВ

ЪРУИН ШОУ — ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

Зрителната зала е притихнала. Спектакълът започва. Той включва новелата: „Слънчевите брегове на река Лета“ от Ъруин Шоу, На мъничкия подиум се изкачват четирима актьори. Те са изпълнители на ролите.

Започва разказ за човека, който е помнил огромно количество всякакви ненужни неща, но който никога не е имал време да узнае какво е любов, щастие, повей на вятъра и пръски дъжд. Човекът е с превръзка на очите. Отмерено, унило, безцветно звучи текстът. В него се връзва натрапчиво чукане. Тихо, сухо, неритмично. Чукане на моливи о дървени кутийки. Държат ги в ръце три изпълнителки. Те чукат все по-настойчиво, като приближават оръдията си по-близко и по-близко до главата на човека. Оръдия за изтезание. Чукането дразни, но не пречи на текста. Еднообразието на ритъма и мислите става непоносимо. И с огромно облекчение чуваме откъсващата се от това еднообразие първа гръмка фраза: „Той забрави!!!“ Акорд — и превръзката от очите е смъкната. Но нищо не се е изменило. Под първата превръзка се е оказала втора. Отново монотонно звучат чукането и гласът. Но музиката напомня: току-що е станало нещо, нещо се е случило, а, значи, може пак да се случи. И ние чакаме. И дочакваме. Изведнъж тишината се взривява. С шум се разтварят всички прозорци и в тях нахлуват гласовете на хората, шумът на улиците и площадите. Животът. Една след друга е свалил човекът превръзките от очите си, той започва да вижда, да чува, да чувствава... И след секунда разбираме, че това е било необходимо. В този миг с особена острота се проявява твърдото убеждение, че всеки човек не е еднозначен, че той е сложен, че в него всъщност има няколко различни хора. И ние виждаме тези различни страни на един човешки характер и разбираме, че понякога тази многостранност разрушава монолитността му, която може да се придобие само в спор със самия себе. И сме присъствували при този спор, в резултат на който го става

осмисляне на целия живот, отхвърляне на онова, което го опошлява и обезценява. Сега противоречията в душата на човека не са важни. Настъпва синтезът. Човекът придобива своята монолитност. У него се появяват нови критерии, нови, много по-високи изисквания и към самия себе си, и към хората. Никой не би дръзнал да отнема живота... Денят, когато човекът е забравил всичко, което е заслонявало истинския живот, е станал най-щастливият му ден.

В сравнение с новелата „Слънчевите брегове на река Лета“ от Шоу тук има нещо ново — важно е сам човек да почувствува противоестествеността на онова, което упорито му се представя за живот, за да смъкне превръзката и да се избави от всички и всякакви наочници.

Тази новела може би най-ярко и картинно разкрива основния принцип в творчеството на писателя: литературата трябва да повдига определени актуални проблеми и да служи на живота.

Ъруин Шоу се е родил през 1913 година в Бруклин в семейството на дребен търговец. Като завършил училище, Шоу постъпва в Бруклинския колеж. По това време му се наложило да работи отначало в парфюмерийна фабрика, после в универсален магазин, в малка фирма, в училищна библиотека. Той кара камион, учи деца, преписва ръкописи на машина, играе в професионален футболен отбор. Впоследствие на Шоу-писателя много е послужил разнообразният жизнен опит, натрупан през тези години. В 1934 година Шоу завършва Бруклинския колеж със званието бакалавър на изкуствата и постъпва на работа в радиото.

Още първата му пиеса „Погребете мъртвите“ (1936), пропита с антивоенен патос, донесла на Шоу широка известност. Той става професионален писател и завоюва популярност като автор на цял ред пиеси и разкази, а от 1948 година, когато излязъл на бял свят първият му роман „Младите лъвове“, и като романист. Той е написал около десетина пиеси, между които: „Обсада“ (1937), „Кротки хора“ (1939), „Синове и войници“ (1944) и „Убиецът“ (1946), множество разкази, обединени в няколко сборника: „Морякът отпътува от Бремен“ (1939), „Добре дошли в града“ (1942), „Подвигът на вярата“ (1946), „Сборна рота“ (1950), „Любов в тъмната улица“, (1965), както и над петнадесет романа: „Младите лъвове“ (1948), „Тревожна атмосфера“ (1951), „Люси Краун“ (1955), „Две седмици в друг град“ (1959), „Гласове през

летен ден“ (1965) и други. Ъруин Шоу е писал също така и киносценарии.

Сега той живее в Швейцария.

Романът „Младите лъвове“ е посветен главно на събитията от Втората световна война. Действието се развива през 1938–1945 година и се пренася от Австрия в Америка, оттам във Франция, Германия, Северна Африка. Италия, Англия и отново се връща във Франция и Германия. Сред многочислените герои на романа има хора от различни националности и убеждения, представители на разни слоеве от обществото. Това е дало на автора възможност широко да покаже влиянието на Втората световна война върху съдбините на много хора и да създаде едно значително по своя хуманистичен патос и художествени достойнства произведение, обхващащо голям кръг от събития и лица.

В книгата има три сюжетни линии по броя на главните герои — американците Майкъл Уитикър и Ноа Акерман и немецка Християн Дистл. Тези три линии се кръстосват само в края на романа, в момента на развързката. До последната глава се докосват само жизнените пътища на Майкъл и Ноа, обаче и трите линии са обединени в едно неделимо цяло от замисъла на писателя.

Линията, свързана с Дистл, е посветена на изобразяването на хитлеристката армия, като се почне от окупацията на Франция и се свърши с отстъплението на немците в 1945 година под напора на войските на съюзниците. Писателят показва немската армия отвътре, гледайки света през очите на своя герой.

Двамата други главни герои — Ноа Акерман и Майкъл Уитикър стават редници от американската армия. Когато започнала войната, у всеки от тях, в различна степен и по различни мотиви, възникнало желанието да отиде на фронта. По различни пътища са вървели в живота Ноа и Майкъл и ако армията не ги е сблъскала един с друг, те, разбира се, никога не биха се срещнали. Театралният режисьор Майкъл Уитикър и евреинът без определена професия Ноа Акерман принадлежат към различни слоеве на американското общество.

С тънък усет и психологично проникновение Шоу проследява промените и преломите, които войната предизвиква в характерите и съдбините на тримата герои.

В романа са нарисувани забележителни по своята реалистичност картини на боеве. Писателят показва самоотвержеността, мъжеството и устойчивостта на обикновените хора, които се сражават на предната линия и изнасят цялата тежест на войната върху плещите си. Но макар и да е посветен главно на събитията от Втората световна война, в романа има картини и от мирното време, както и многозначителен спор за съдбата на следвоенния свят. Проблематиката на „Младите лъвове“ е извънредно широка и многообразна, тя засяга най-различни страни от човешкия живот.

Може би не всички положения в романа на Ъруин Шоу предизвикват, както се казва, пълно съгласие, но той не може да не развълнува читателя, който не е безразличен към големите проблеми на съвременността, независимо от неговите естетически склонности, тъй като е пълен с интересни мисли, точни наблюдения и човешко пристрастие.

Кирил Хавезов

Издание:

Автор: Ъруин Шоу

Заглавие: Младите лъвове

Преводач: Бистра Винарова; Юлий Генов

Година на превод: 1968

Език, от който е преведено: английски

Издател: Народна култура

Град на издателя: София

Година на издаване: 1968

Тип: роман

Националност: американска (не е указано)

Печатница: Държ. полиграфически комбинат „Димитър Благоев“

Редактор: Кирил Хавезов

Художествен редактор: Васил Йончев

Технически редактор: Александър Димитров

Художник: Александър Поплилов

Коректор: Евгения Кръстанова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/5651>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.